

ॐ

భగవద్గీత

విచారణ

భగవద్గీత భాష్యార్క ప్రకాశికానువాదము

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కుంక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాశీకీ మహర్షి

గురు శిక్షప్తి

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాజీ

గురు గోతమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి

యోగి పేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు తైరింగ స్వామి

గురు లాహిరి మహాకవి

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమృత చంద్రదేవి

గురు వివేకానంద

గురు సాయి బాబా

గురు అరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తవేదాంత ప్రభుపాద

గురు ముక్తయాశస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య

వందే గురుపరంపరాం..

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్చుకోవటానికి

నన్ను “నేను” చేరుకోవటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020010007779

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

*** సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు ***

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc x

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals Newspapers Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject:

Language:

Scanning Centre:

Presentations and Report
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) | [Problems](#) | [Missing links or Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

Click [Here](#) to know More about DLI ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none">Rashtrapati BhavanCMU-BooksSanskritTTD TirupathiKerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none">INSA	<ul style="list-style-type: none">Times of IndiaIndian ExpressThe HinduDeccan HeraldEenaduVaartha	<ul style="list-style-type: none">Tamil Heritage FoundationAnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Author's Last Name

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-------

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...
--------------	---------	-----------	-----------	-----	-------------	-----------	----------	----------------------

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu
----------	---------	---------	-------	---------	---------	-------	--------	------

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్టమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

శ్రీ గురభ్యానమః

శ్రీ భగవద్గీతా బాష్యార్క ప్రకాశికానువాదము

త్రయోదశాధ్యాయము

అ. సరమేశ్వరచక్రః పరః, అపరః, అను రెండుప్రకృతులు గలవని యేదవ అధ్యాయమున సూచింపబడినది. అందు ఆపరప్రకృతి గుణత్రయరూపము; ఎనిమిది విధముల విభాగమున దెలియఁచుచున్నది. సప్రకృతి తే. త్రైత్యరూపము; యీశ్వర రూపమునను. ఈరెండుప్రకృతులవలననే యీశ్వరుడు ప్రపంచమును బుట్టించుచు, పోషించుచు, నుపసంహరించుచున్నాడు. ఈరెండుప్రకృతులను నిరూపించుచు, ఈశ్వరునియొక్క తత్వమును నిర్ణయించదలచి యిచ్చుచే తే. త్రైత్యేత్రైత్యాధ్యాయ మారంభింపబడుచున్నది.

మఱియు, నాజనయధ్యాయమున తుదివరకు తత్త్వజ్ఞానులయొక్క జ్ఞాననిష్ఠ నిరూపింపబడినది. “తత్త్వజ్ఞాను లన నెవరు? నా రెట్టిధర్మము లాచరించిన భగవదనుగ్రహము నొందుదురు?” అను విషయములను వివరించుటకూడ నీ యధ్యాయమునం దావశ్యకము.

గుణత్రయరూప మగు ప్రకృతి దేహేంద్రియ విషయాకారములనొంది, పురుషునకు భోగావస్థలను నిచ్చును. కావున ప్రకృతియొక్క పరిణామమగు దేహేంద్రియాదులసంఘాతమే శరీరమని శ్రీశ్రీష్టమగు చెప్పుచున్నాడు.

శ్లో. ఇదం శరీరం కాంతేయ తేనైవ శ్రీశ్రీయతే

సత ద్యౌ వేత్తి తం వ్రాహ్మ తేనైవ ఇతి తస్మిన్ ॥౧॥

అ. ఇచట శ్రీశ్రీష్టమని ప్రతిపదన(పర్యాయ) రూపమయిన శీలోకిమునుబట్టి యంతకుపార్శ్వము, పార్శ్వని ప్రశ్నరూపమగు ఒకానొకశ్లోకిము గలదని యూహింప నగియున్నది. కొన్నిప్రతులందు శ్లోకి మిల్లు కనిపించుచున్నది.

శ్లో. ప్రకృతిం పురుషంచైవ తేత్రం తేత్రజ్ఞమేవచ

జ్ఞానం జ్ఞేయం కి మిత్యేతత్ జ్ఞాతు మిచ్ఛామి కేశన. అని.

కనుక ముందు దీనియర్థమును వివరింతుము.

ఓయి కృష్ణా! నేను ప్రకృతిని, పురుషుని, తే. త్రయమును, తే. త్రజ్ఞుని, జ్ఞానమును, జ్ఞేయమును, తెలిసికొనదలచితిని కాన, ప్రకృతి యననేమి? పురుషు డెవరు? తే. త్రమేమి? తే. త్రజ్ఞుడెవడు? జానమననేమి? జ్ఞేయమని దేనినందురు? అని యిట్లు

ఆరు ప్రశ్నల నర్జును డడిగెను. ప్రకృతిక్షేత్రములకు, పురుషక్షేత్రములకు అభేదమును గుర్తించలేక అర్జునుడు ఆరు ప్రశ్నలుగ విభజించెనని తెలియుచున్నది.

లేక, కార్యకరణసంఘాతమగు శరీరము ధేత్ర మనియు, దీనికిని అచేతనమయిన పాపానాదులకును కారణమయిన మాయ ప్రకృతియనియు, సంసార సంబంధముగల జీవుడు (ప్రమాత్) ధేత్రజ్ఞుడనియు, సాక్షిచైతన్యము పురుషుడనియును గ్రహించియయినను అర్జునుడు పినిని ఆరు పదార్థములుగ ప్రశ్నింపవచ్చును.

సాధని ప్రశ్న కనుకూలముగ శ్రీకృష్ణుడుగూడ ఆరువస్తువులను నిరూపించి యున్నాడు. “ఇమం శరీరం” అని ధేత్రమును, “ఏతన్యో వేత్తి” అని ధేత్రజ్ఞుని, “తత్కృష్ణానాథద్వర్తనంపతద్ జ్ఞానమితి ప్రోక్షమ్” అని జ్ఞానమును, “భూతభర్తృచ తత్క్షేయం” అని క్షేయమును, “ప్రకృతిం పురుషంచైవ విద్ధ్యనాదీ ఉభావపి” అని ప్రకృతిపురుషులను, శ్రీకృష్ణుడు చెప్పబోవుచున్నాడు.

లేక, అర్జునుడు నాలుగింటినే యడిగెను. “ప్రకృతిం ధేత్రం” ప్రకృతి శబ్దముచే చెప్పదగిన ధేత్రమును, “పురుషం” “ధేత్రజ్ఞం” పురుషశబ్దముచే చెప్పదగిన “ధేత్రజ్ఞుని” అని శ్లోకమును అన్వయించెను.

ఇందు కనుకూలముగ శ్రీకృష్ణుడుగూడ ధేత్రజ్ఞునిచెప్పి పిదప “ఇతి ధేత్రం తథాజ్ఞానం జ్ఞేయం చోక్తంసమాసతః” అని నాలుగువిషయములతోనే ముగించి యున్నాడు. శ్రీకృష్ణుడు మరల “ప్రకృతిం పురుషంచైవ” అని ప్రకృతిపురుషుల నుటంకించుట, వెనుకజెప్పిన ధేత్రధేత్రజ్ఞులను ప్రకృతి పురుషశబ్దములతో పరామర్శించుటకాని, నూతనముగ నిరూపించుట కాదు.

ధేత్రధేత్రజ్ఞజ్ఞానముకంటె వేరుగ ప్రకృతిపురుషజ్ఞానము లేదు. ధేత్ర ధేత్రజ్ఞలే ప్రకృతిపురుషులు. ధేత్రధేత్రజ్ఞజ్ఞానమువలననే మోక్షము.

మరియు మట్టికంటె కుండ వేరుకానటుల ధేత్రముకంటె పురుషుడు వేరుగాడు. అట్లే ధేత్రజ్ఞునికంటె సాక్షియగు పురుషుడును వేరు కాదు. కాన నాలుగు పదార్థములనే అర్జును డడిగెననియు వానినే కృష్ణుడు నిరూపించెననియును జెప్పట సమంజస మనవచ్చును.

లేక, అర్జునుడు ప్రకృతి, పురుష, జ్ఞేయముల మూటినే యడిగెను. కృష్ణుడు గూడ నీ మూటినే “ఇతి ధేత్రం తథా జ్ఞానం జ్ఞేయం చోక్తం సమాసతః” అని నిరూపించెను.

లేక, ప్రమాధ్యాయమున ఈశ్వరుడు తనకు రెండు ప్రకృతు లున్నట్లు చెప్పెను. దానినివిన్న అర్జునుడు ఆరెండుప్రకృతులను, అవిగల యీశ్వరుని, వాని జ్ఞానమును అని నాలుగుపదార్థముల నడిగెననియు; ఆ నాలుగుపదార్థములనే శ్రీకృష్ణుడు నిరూపించెననియు జెప్పట తగును.

ఓయి, ఇం దట్టునుడు దృక్, దృశ్యము అను రెండు పదార్థములనే అడుగ వలెను. శ్రీకృష్ణుడుకూడ సేరెంటికే నిరూపింపవలెను. నిజమేకాని, కృష్ణుడు బుద్ధి ధర్మమగు జ్ఞానమును తేత్రమునందు జేర్పదగియున్నను అట్లు చేర్చక జ్ఞానము అవశ్యముగ సంపాదించదగిన దను నుద్దేశ్యముతో దానిని వేరుజేసి మూడు పదార్థములను నిరూపించెను.

నిజస్థితిలో అజ్ఞానము తెలియక, అను పదార్థములనే యజిగ్రహిం. ఇతనికి ప్రకృతితేత్రములు. పురుషతేత్రాజ్ఞులు, తేత్రాజ్ఞబ్రహ్మలు బుద్ధి-చెయిని తెలియదు. అట్లు తెలిసియున్నచో నిజముగను భగవంతుడగు శ్రీకృష్ణుడుమాత్రము ఆతని యవివేకమును గ్రహించి. యచ్చనుని పాదపాటును తొలగింపదలచి, ప్రకృతి జ్ఞుడును, తేత్రాజ్ఞతేత్రజ్ఞులంటి పేరకాకని సూచించుచు, గాల్గుపదార్థములనే “ఇహం శరీరం కాంతేయ” అను శ్లోకముచే నిరూపించుచున్నాడు.

అట్లుకానిచో అజ్ఞానాని ప్రశ్నకృమమును విడచి, ముందుగ తేత్రమును కృష్ణుడు నిరూపించతగదు. ముందు ప్రకృతిని, ఆపైని పురుషుని, నిరూపించియే తేత్రాజ్ఞతేత్రజ్ఞుల నిరూపింపవలెను. కావున పార్థుడు ఆరుపదార్థముల నడిగెననియు, దానిని గ్రహించియే కృష్ణుడు, అంతర్భాగము చెందదగినవానిని అంతర్భాగము చేసి, మిగిలినవానినే నిరూపించెననియు జెప్పుట యుచితము.

అయితే, కృష్ణుడు నాలుగుపదార్థములను నిరూపించికూడ నుపసంహారము నందు మూడుపదార్థములనే యెట్లు ముగించెను? తేత్రజ్ఞ, బ్రహ్మలిరువురు యొక రను భావముతో నట్లు ముగించెను. ఇక నీవిమర్శ చాలింతము.

నిజస్థితిలో నీశ్లోకము ప్రక్షిప్తమనచున్నను. దీనిని శ్రీశంకరులుగాని, ఆనందగిరిపండితులుగాని, మధుసూదన, రామానుజాదు లెవ్వరుగాని వ్యాఖ్యానించి యుండలేదు. నాగరగ్రంథములయందును లేదు.

కావున నీయధ్యాయమునందు తేత్రము, తేత్రజ్ఞుడు, ఈశ్వరుడు, జ్ఞానము-అను నాల్గుపదార్థములునిరూపింపవలెను. తేత్రతేత్రజ్ఞునిరూపణ, ప్రకృతి పురుషుని రూపణ. కాక ప్రకృతి పురుషుల వేరు నిరూపింపవలెను. ఓయి అట్టనా? ప్రకృత్యాదృగ్రూపణముచే క్షుల్లభ్యమానమగుచున్న ఈశరీరము తేత్ర మనబడుచున్నది. దీనిని గుఱైతిరిగినచో తేత్రాజ్ఞుడని శతృవేత్త లందురు.

పంచమహాభూతులు, అహారకాశము, బుద్ధి, పదియింద్రియములు, మనస్సు, శబ్దస్పర్శాదివిషయములు అయిదు- ఈయిరువదిమూడు తత్త్వములునకు కలసి శరీర మనిపించుకొనుచున్నవి. సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మకమయిన ప్రకృతి జీవులకు, భోగ మోక్షముల నీయగలందులకు, దేహేంద్రియవిషయముల యాకారము నొందుచున్నది. కనుకనే శరీరమునకు భోగాయతనమని తొక్కికులు పేరిడిరి. ఎల్ల శరీరములు సుఖదుఃఖానుభవమునకు సాధారణములయినను, మోక్షసంపాదనకు

మాత్రము మానవశరీరమొక్కటే అనాధారము. ఈయని మోక్షప్రకరణము కనుకనే శ్రీకృష్ణుడు “ఇంద్ర శరీరం” (ఈశరీరము) అని మానవశరీరమునే నిర్దేశించెను.

జడమయిన ప్రకృతికి ఈమూడురకముల పరిణామము ఈశ్వరానుగ్రహమునకే కలుగుచున్నది. స్వతస్సిద్ధముగ జడమయినదానికి పరిణామమును క్రియయండదు.

శరీరమునకు క్షేత్రమని పేరున్నట్లకు గాఢాహేతువులు గలవు.

౧. భూనమూ బుట్టించి, మానవుని నరకపాతరూపమయిన దెబ్బనుంచి కాపాడుచుగాన శరీరము క్షేత్రము.
౨. భోగనాథమయిన శరీరము భోగములనిచ్చుచు, భోగనాశరూపమయిన దెబ్బనుంచి మానవునికాపాడుచుగాన శరీరము క్షేత్రము.
౩. కనచము దెబ్బలనుంచి శరీరమును గాఢజీనట్లు, లోపలనున్నజీవుని యీ శరీరము దెబ్బతగులకుండి గాఢాహుచుగాన శరీరము క్షేత్రము.
౪. “శీయత ఇతి క్షేత్రమ్” నశించుటవలనగూడ శరీరము క్షేత్రమగుచున్నది.
౫. “క్షీర తీత క్షేత్రమ్” ఇచట క్షీరణమనగా జారుట, శరీరము స్వస్వరూపమునుండి (జారి) భ్రంశమునొంది భస్మమగుచుగాన శరీరము క్షేత్రము.
౬. కర్మఫలములు మొలకరించుటకు శరీరము క్షేత్రము (పొలము) వంటిది గాన క్షేత్రము.

ఇట్టిశరీరముచే అపాదమస్తకము (అరికాల్చినచి తలవరకు) నెవడు జ్ఞానగోచరము చేసికొనుచున్నాడో వాడు క్షేత్రజ్ఞుడు లేక, గురూపదేశమున గలిగిన ఆత్మానాత్మవివేకమున ఇది శరీరము, ఇది యింద్రియము, ఇది విషయము అని వేరువరచి తెలుసుకొనువాడు క్షేత్రజ్ఞుడనబడును.

ఇట్టిక్షేత్రజ్ఞుడు, అపాదమస్తకము వ్యాపించియుండి క్షేత్రమును దెలిసికొనును. కాన, విభవరిమాణుడుగాని, అణవరిమాణుడును, మధ్యమపరిమాణుడును గాడు. కనుకనే ఏయవయవమున బాధగలిగినను గ్రహింపగలుగుచున్నాడు.

దీనివలన శరీరము క్షేత్రమనియు, శరీరి (శరీరముగలవాడు) క్షేత్రజ్ఞుడనియు దేలినది. ఈక్షేత్ర, క్షేత్రజ్ఞలే ప్రకృతిపురుషులు. కనుకనే శ్రీకృష్ణుడు ప్రకృతిపురుషులను పేర్కొనిచూపింపలేదు.

దేహేంద్రియాదిసంఘాతరూపముగ పరిణమించిన ప్రకృతియే క్షేత్రము.

అది ఎవరు పురమందు శయనించియున్న క్షేత్రజ్ఞుడే పురుషుడు.

శరీరాకారముగను, పంచమహాభూతముల మాకారముగను పరిణమించిన ప్రకృతియు, ఇట్లు పరిణామము చెందిచి మూలప్రకృతియు క్షేత్ర మగును. సప్త మాధ్యాయమునందు జెప్పిన ఈశ్వరుని యపరప్రకృతియంతయు క్షేత్రమనుటకు

రదు. కావున సర్వ సంసారబంధమును నశింపజేసికొనుటకు జీవులు అభేదజ్ఞానమును సంపాదించుకొనవలెను.

అయితే, సంసారియగు జీవుడు అసంసారియగు నీశ్వరుడనని యనుకొనుట ఉచితమా? అది భ్రాంతికాదా? అని సందేహము కలుగవచ్చును. నిజమే. అది భ్రాంతి కాదు. జీవునకుగూడ సంసారసంబంధము నిజముగ లేదు. దేహేంద్రియాదులతో తాదాత్మ్యమును ఆరోపించుకొనినందున ఏర్పడినది. జీవునకు నిజరూపము (స్వస్వరూపము) సచ్చిదానందలక్షణము. కాన నీతడు యీశ్వరాభిన్నుడు. ఈశ్వరాభేదము నుపదేశించుటకే యీశ్లోక మారంభింపబడుచున్నది.

ఓయి అర్జునా? సర్వశ్రేణులు (శరీరముల) యందునుగిడి శ్రేణులు గుర్తయింపబడి శ్రేణిజ్ఞుడు 'నేనే' అని తెలిసికొమ్ము.

ఇచట ఆపి శబ్దము ఏవకారార్థము. కావున ఈశ్వరుడే సర్వశరీరముల యందును శ్రేణిజ్ఞు (జీవ) రూపముతో నుండునని తెలియుము" అని దీని భావము.

ఇచట "శ్రేణి" అని బహువచనమును బట్టియు, "శ్రేణిజ్ఞం" అను నేకవచనమునుబట్టియు, శరీరము లనేకములనియు, జీవు డొక్కడే యనియును దేలినది. కావున, నొకే యీశ్వరుడు ఘటాద్యుపాధులచే మహాకాశమువలె, శరీరోపాధులచే విభజింపబడినవాడై వేరువేరుగ గనిపించుచున్నాడు. ఇందువలన తాకికులకు తార్కికులకు జీవు లనేకు లను భ్రమ యేర్పడినది.

ఉపాధిభేదమువలన ఉపహితునకు వాస్తవభేద ముండదు. కనుకనే గీతలలో శ్రీకృష్ణుడు "న త్వేవాహం జాతు నాస్మి" అను శ్లోకమున దేహభేదముననుసరించి "పయమ్" "మనమందరము" అను బహువచనమును వాడెను.

అత్మ నిజస్థితిలో సమస్తఉపాధిసంబంధమును లేనివాడు. కనుకనే సదసదాదిశబ్దములకు గోచరుడు గాడు. లోకములో ఇంద్రియగోచరమైనవస్తువు సత్ అనబడుచున్నది. ఆత్మ యింద్రియగోచరు డగుటలేదుగాన, సత్ అనుపదమునకు వాచ్యుడు గాడు. లోకములో లేని వస్తువు అసత్ అని యనబడుచున్నది. ఆత్మ ఉన్నందున అసచ్ఛబ్దమునకును విషయుడు గాడు.

ఆత్మ మాయాకల్పితములయిన ఉపాధులతో వేర్వేరుగ గనిపించుచున్నను విద్వాంసుడు ఉపాధిసంబంధము నిజముగ ఆత్మకు లేదని గ్రహించుట యుచితమగును. నిజస్థితిలో నీ యుపాధు లెవ్వియు శ్రేణిజ్ఞనియందు లేవు. కావున నిరుపాధికుడయిన ఈశ్వరు డొక్కడే పరమాత్మ యని గ్రహింపవలెను. ఇట్టి జ్ఞానమే శ్రీకృష్ణసమ్యక్తమయిన, సమ్యక్ జ్ఞానము. తార్కికాదులు ఘటపటాదిజ్ఞానము గూడ సమ్యక్ జ్ఞాన మని యందురు. కృష్ణుడు అట్టిజ్ఞానము సమ్యక్ జ్ఞాన మని యొప్పుడు.

“ద్వాసుపర్ణాసయుజా సఖాయా” అను శ్రుతి కర్మఫలమనుభవించు జీవులు వేరనియు, సాక్షియగు ఈశ్వరుడు వేరనియు చెప్పచుండ అన్ని శరీరములయందును ఈశ్వరు డొక్కడే త్రైతజ్ఞుడనియు, వీనికంటె వేరుగ కర్తృత్వభోక్తృత్వాదిభర్త ములుగల జీవుడు లేడనియు ననుట విరుద్ధముగదా? ఇట్టితఱి యీశ్వరునకు సంసార సంబంధ మేర్పడుటకాని, సంసారసంబంధముగలవా డెవ్వడు లేకుండుటకాని తటస్థించదా? ఈ రెండునోషములు అంగీకరింపదగినవి కావు.

నిత్యముక్తుడయిన ఈశ్వరుడు సంసారియై బద్ధుడైనచో ఈతని విడిపించు వాడు లేనందున, ఈశ్వరునకు ముక్తి లేకపోవును. స్వతంత్రుడయిన ఈశ్వరునకు బంధమనునది చుక్కకము. స్వతంత్రుడెవ్వడును బంధమనుభవించడు. అస్వతంత్రుడు యీశ్వరుడు గానేరడు. ఈశ్వరునికంటె వేరెవ్వరులేనందున ఈశ్వరునకు పారతంత్ర్యమున్ను సంభవించదు. ప్రకృతి యీశ్వరునకు పరతంత్రమగుటకాని ప్రకృతికి నీశ్వరుడు పరతంత్రుడుగాడు. ప్రకృతి జడము. ఈశ్వరుడు చేతనుడు. చేతనునకు జడము లొంగవలెగాని, జడమునకు చేతనుడు లొంగవలెను. కనుక ఈశ్వరునకు పారతంత్ర్యము లేనిచో బంధమోక్షములే కుదరవు. బంధమోక్షములు లేనపుడు వేదాంతశాస్త్రమే వ్యర్థమగును.

మరియు, ఈశ్వరునికంటె వేరుగ జీవులు లేరన్నచో ప్రత్యక్షాదిప్రమాణములకు విరోధము వాటిల్లును. ఆయా జీవులయందు వేరువేరుగ సుఖదుఃఖములు కనిపించుచున్నవి. వీటికి కారణములగు ధర్మాధర్మములుగూడ వేరని అనుమాన ప్రమాణముక ఊహింపనగును. లోకములో నొకడు ధనికుడు, మరియొకడు దరిద్రుడు; ఒకడురోగి, మరియొకడు నిర్రోగి; ఒకడు సుఖి, మరియొకడు దుఃఖి; ఇట్లు అనేకవిధములయిన మార్పులు జీవులలో గనిపించుచున్నవి. వీని కనుకూలముగ పుణ్యపాపములు వేరువేరుగ గలవని యూహింపనగును. జీవేశ్వరులు వేరు గారన్నచో నీ యనుభవమంతయు తానుమారగును. భేదవాదమునందీ దోషము లేవియు నుండవు. ఈశ్వరుడు సంసారబంధరహితుడు. జీవులు సంసారసహితులు. కాన వీరు బద్ధులు. వీరిని విడిపించువాడు ఈశ్వరుడు. ఇట్లు బంధమోక్షములు, వాటికొరకు వేదాంతశాస్త్రము సార్థకమగును అని ద్వైతవాదులపూర్వపక్షము.

అభేదాది సిద్ధాంతము: జీవేశ్వరు లొక్కటేయను సిద్ధాంతమునందు దోష మేమియులేదు. జ్ఞానాజ్ఞానములనుబట్టి బంధమోక్షాదికమంతయు కుదురును. అద్వి తీయాత్మతత్వము నాశ్రయించుకున్నది జ్ఞానమార్గము. ఆత్మభేదము నాశ్రయించు కున్నది అజ్ఞానమార్గము. ఈ రెండుత్రోవలు పరస్పరభిన్నములు. అజ్ఞానమార్గమునందు జీవేశ్వరులకు భేదము కలదు. జీవునకు బంధము కలదు. ఈశ్వరునకు నిత్యము క్తత్యము, జీవులను విడిపించుట, జీవనానాత్వముగూడ కలదు. దీని నాధార పరచుకొని సర్వసంసారము యేర్పడును. జ్ఞానమార్గమునందు జీవుడే ఈశ్వరుడు.

అతడు సచ్చిదానందలక్షణుడు. నానికి బంధము లేదు. మోక్షమున్ను లేదు. ఇట్లు రెండుమార్గములుండ నీశ్వరునకు సంసారము లేదు. అజ్ఞానదశలో జీవునకు సంసారము కలదు. గాన సంసార మెవ్వరికి లేకనూబోలేదు.

జ్ఞానిదృష్టిలో సంసారమే లేదుగాన, నీశ్వరుడు జీవుడయినను అతనికి సంసారములేదు. అజ్ఞానిదృష్టిలో సంసారమున్నను జీవునికంటె నీశ్వరుడు భిన్నుడగుటచే ఈశ్వరునకు సంసారములేదు. కావున బంధమోక్షాది శాస్త్రములూడ వ్యర్థము కానేరదు. అయితే జ్ఞానిదృష్టిలో సంసారమే లేనపుడు బంధమోక్షశాస్త్రము వ్యర్థము కాదా? కాదు. జ్ఞానిదృష్టిలో శాస్త్రములుకూడా లేవు. అప్పు యెక్కడ కలడు. శాస్త్రములే లేనపుడు నానికి వైయ్యర్థ్య మెక్కడిది?

శ్లో॥ “న నిరోధో నచోత్పత్తి ర్న బద్ధో నచ సాధకః

న ముముక్షు ర్నవై ముక్త ఇత్యేషా పరమార్థతా.”

అను శ్రుతి వచనార్థదశలో నేమియు లేదని చెప్పచున్నది. జ్ఞానమార్గమే పరమార్థదశ. ఇందు శాస్త్రములు లేవు. నానికి వైయ్యర్థ్యమున్ను లేదు.

ఒకేవేళ నానాబలమువలన జ్ఞానిదృష్టితోగూడ శాస్త్రము లుండుగాక! అయినను అప్పుడవి మిథ్యాభూతములు గనుక నాటి కానర్థక్యము మాకిష్టము. అయితే శాస్త్రమువలన జ్ఞానమును సంపాదించుకొని, దాన గృతార్థుడయి శాస్త్రమును నిరాకరించుట యుచితమా? అని యనరాదు. నీటికొరకు గోయిత్రీవ్వి, నీరు దొరికినతరువాత ఆ నీటిని బావి కట్టించి, భద్రపరచుకొని, తుడకు నీరు దొరికిన గోతిని పూడ్చివేసినట్లు జ్ఞాని శాస్త్రమువలన జ్ఞానమునొంది, దాన గృతార్థుడయి శాస్త్రమును నిరాకరించుట యుచితమగును. శాస్త్రము సంసారనివర్తకమగు జ్ఞానము నీయదని జ్ఞాని యన్నచో నాతనికి నుపజీవ్యవిరోధమనునది సంభవించును.

జ్ఞాని యట్లనుటలేదు. శాస్త్రము చెప్పినట్లు గురుశాస్త్రాధికమంతయు మిథ్య యని జ్ఞాని యనుచున్నాడు. అందువలన నాతని వోషమేమియు లేదు. పైగా జ్ఞాని శాస్త్రమును జదివినకూడ ద్వైతప్రపంచమంతయు సత్యమని చెప్పినచో ‘బ్రహ్మ సత్యం జగన్నిధ్యాయ’ అను శాస్త్రమునకు విరుద్ధమయిన అర్థమును జెప్పినందున దోషి యగును. అందువలన నీశ్వరునకుగూడ విరోధి యగును. శాస్త్రమునగా ఈశ్వరుని యాజ్ఞారూపము. ఈశ్వరుని యాజ్ఞను మీరినందున ఈశ్వరునకు విరోధి యగును. కావున శాస్త్రాభిమతముకాని యాత్మాభేదమును వాదించెడి ద్వైతులే శాస్త్ర విరోధులు. ఇట్లు జ్ఞానాజ్ఞానములవలన రెండుమార్గములు ప్రసిద్ధములై యుండ నీశ్వరునకు సంసారప్రసంగముకాని, సంసారాభావప్రసంగముకాని యేమియు లేదు.

జీవబ్రహ్మభేదము జ్ఞానమార్గమనియు, తద్వేదము అజ్ఞానమార్గమనియును కారకశ్రుతి నిరూపించుచున్నది. “దూర మేతే విపరీతే విషూచీ అవిద్యా యాచ విద్యేతి జ్ఞాతా” “యా, అవిద్యా, విద్యా, ఇతిచ, జ్ఞాతా, ఏతే విషూచీ, దూరం

వివరితే" అని పరాస్వయము. విషూచీ అను శబ్దమునకు మార్గములని యర్థము. జ్ఞానాజ్ఞానము లను మార్గములు రెండును పరస్పరవిరుద్ధములు అని శ్రుత్యర్థము. అవిద్యామార్గమునందు జీవుడు సంసారి; ఈశ్వరునికంటె భిన్నుడు. ఈశ్వరుడు సంసారరహితుడు; ఒక్కఁడు.

విద్యామార్గమునందు జీవుడు ఆసంసారి, ఒక్కఁడు. ఈశ్వరుడును, సంసారము మిథ్య అని యిట్లు రెండుమార్గములకు భేదము కలదు. ఈరెండుమార్గములకు స్వరూపభేదముమాత్రమే కాదు. ఫలభేదముగూడ కలదు. అవిద్యకు బంధరూపమగు స్వర్గాదికము ఫలము. జ్ఞానమునకు బంధనివృత్తిరూపమయిన మోక్షము ఫలము. ఇందుకు "క్రేయశ్చ పేయశ్చ మనుష్య మేతః, తౌ సంపత్త్య వివినక్తి ఫిరః, క్రేయోహి ఫిరో ఆభిప్రేయసో వృణోతే, పేయో మండో యోగక్షమాద్వ్యవేతే" అను కాశకశ్రుతి ప్రమాణము. ఇచట విద్యావిషయమగు స్వర్గ సగుల్యక్రాది రూపమయిన ఫలము క్రేయస్సు. నిత్యస్థితిమయిన మోక్షము విద్యాఫలమనుటగూడ నొపచారికము.

ఇట్లు విద్యావిద్యామార్గములు రెండు వేరని గీతాస్మృతిప్రమాణము కలదు. "జ్ఞానయోగేన సాంఖ్యసాంకర్మయోగేన యోగినామ్" అని.

ఓయి, కర్మమార్గ మెట్లు వ్యవహరికమో, జ్ఞానమార్గముగూడ అట్లే వ్యావహారికము. పరమార్థదశయందు జ్ఞానమార్గముగూడ లేదు. ఇట్లుండ పరమార్థదశలో జ్ఞానమార్గమని చెప్పు లెట్లు ?

వినుము. జ్ఞానమార్గమునందున్నవాడు సంసారము మిథ్యయని తలచును. పరమార్థదశయందున్నవాడు సంసారమేలేదని తలంచును. ఇట్లు పరమార్థదశకు జ్ఞానమార్గము కొంచెము సన్నిహితమయినందున పాపచారికముగ జ్ఞానమార్గము పరమార్థదశ యని చెప్పబడినది.

లేక జ్ఞానాజ్ఞానమార్గములు రెండును వ్యవహారికదశయందే జెప్పవచ్చును. అప్పుడు జ్ఞానిదృష్టిలో సంసారముండునుకదా? ఉండదు. సంసారరహిత బ్రహ్మాత్మ సాక్షాత్కారమే జ్ఞానమనబడును. జ్ఞానప్రారంభదశలో సంసారమునందు మిథ్యాత్వ నిశ్చయ ముండును. పరిపాకదశయందు సంసారాభావము దోచును.

లేక ఎవ్వనికి జ్ఞానమార్గము పరిపక్వమయినదో వాడే జ్ఞాని. వానిదృష్టిలోనే సంసార ముండదు.

ఇట్లు మార్గద్వయ ముండుటచే, నవిద్యవలన ఈశ్వరునకు బంధమనియు, విద్యవలన ఈశ్వరునకు మోక్షమనియును తేలినది. అజ్ఞానమువలననే యీశ్వరుడు బద్ధుడనియు, జీవుడనియును లోక మనుకొనుచున్నది. కాన, సంసారము అవిద్యా వస్థయందేకాని, విద్యావస్థయందు లేదని స్పష్టము. కనుక నవిద్యను దాని కార్యము లగు రాగద్వేషాదులతోగూడ నిర్మూలించవలెను.

“ఇహచే దివేదీ దక్షసత్యమస్తి సచేదిహావేదీ నృహతే వినప్తిః” (ఈ జన్మ యందే బ్రహ్మను తెలిసికొనినచో మోక్షము కలదు. లేనిచో నరకాదిప్రాప్తిరూప మయిన గొప్పచేటు కలదు.) “బహ్మవిద్ బ్రహ్మైవ భవతి” (బ్రహ్మజ్ఞాని బ్రహ్మయే యగును.) “సాన్యఃపంథా విద్యతే ఽయగాయ” (మోక్షమునకు జ్ఞానముకంటె పేరు మార్గము లేదు.) ఇత్యాది శ్రుతులచేకములు జ్ఞానమువలన అజ్ఞానమును నశింప జేసికొన్నచో మోక్షము కలుగునని చెప్పచున్నవి.

కేను పేరు, ఈశ్వరుడు పేరు (“అన్యోసావన్యోఽహమస్మి”) అని యనుకొను వాడు దేవతకు పురుషులుడు. ఆత్మజ్ఞానికి ప్రపంచమంతయు బ్రహ్మస్వరూపముగ గనిపించును.

“యదా చర్మవ దాకాశం వేష్టయిష్యంతి మానవాః

తనాదేవ మనిజ్ఞాయ దుఃఖస్యాంతో భవిష్యతి.”

(మానవులు చర్మమును గప్పికొనినట్లు, ఆకాశమును గొప్పొప్పనిలిగినచో ఆత్మను తెలిసికొనకుండగ దుఃఖనివృత్తిరూపముగు మోక్షము నొందుదురు. అనగా ఆకాశమును కప్పికొనుట యసంభవము. అట్లే ఆత్మజ్ఞానములేనిదే మోక్షమును బడయుట ఆసంభవము.)

లోకములో పాడుబడ్డ శాపలోని గరికపోచలను, పాములను జూచి నేర్పు గల మానవులు ఇది శాపియని తెలిసికొని తొలగిపోవుదురు. అజ్ఞానులు దానిని గ్రహించలేక నందులో పడుదురు. ఇట్లు జ్ఞానాజ్ఞానములకు ఫలభేదము ప్రత్యక్ష సిద్ధము. అజ్ఞానము సంసారకారణమనందు బడుటకు కారణము - జ్ఞానము దానిని తొలగించుకొనుటకు కారణము. దేహమలయం దాత్మబుద్ధి యజ్ఞాన మనబడును. అజ్ఞాని రాగద్వేషాదులచే ధర్మాధర్మముల గాచరించుచు, జన్మమరణముల నొందును. చెజుకుముక్క గానుగచక్రములోపడి నలిగిపోయినట్లు అజ్ఞాని సంసార చక్రములో బడి కడు భోషపడును.

ఆత్మ దేహేంద్రియాదివృత్తిక్తు డనుజ్ఞానము జ్ఞానము. ఇట్టి జ్ఞానికి రాగ ద్వేషాదు లుండవు. వీడు ధర్మాధర్మముల గాచరించడు. కాన వీనికి జన్మమరణము లుండవు. ముక్తి నొందును. ఇద్దానిని కాదని త్రొసిపుచ్చుట కేరికిని శక్యముగాదు.

కావున నిట్లు అజ్ఞానికి సంసారబంధమనియు, జ్ఞానికి సంసారబంధము లేగ నియు ప్రత్యక్షమగుచుండ ఈశ్వరుడు సంసారియగు టెట్లు? అజ్ఞానులగు జీవు లనేకు లుండ సంసారబంధ మనునది లేకపోవుటెట్లు?

కొద్దిచీకటిలోనున్న స్థాణువును (కొయ్యమొద్దను) జూచి యవివేకులు అజ్ఞా నమున పురుషుడని నిశ్చయించుకొనుచున్నారు. అట్లే అసంసారియగు నీశ్వరుడే యయియున్న తేతజ్ఞుని (జీవుని) అవివేకులగు తార్కికాదులు సంసారియని తలం చుచున్నారు. చౌధాదులు దేహమే యాత్మయని అనుచున్నారు.

అయితే ఇంతమాత్రమున తే తత్త్వము సంసారబంధము నివముగా నంటునని భ్రమింపవలదు. మనము పొరపడి యనుకున్నది ఏమన న్నామపునః పురుష ధర్మ మంటునున్నదా? పురుషునకు స్థావరధర్మ మంటునున్నదా? ఏనియు లేదు. అట్లే ఆత్మధర్మమగు వైతన్యము దేహమున కంటదు. దేహధర్మమగు సుఖత్వ, దుఃఖత్వాదిక మాత్ర కంటదు. ఈయని తత్త్వము. ఇందు తార్కికాదులు మిక్కిలి పొరపడిరి. శరీరాత్మలకు భేదమును గుర్తింపలేక తార్కికలు దేహధర్మమయిన సంసారమును ఆత్మయందు నిర్వహించిరి (ఆరోపించిరి.)

స్థావరపురుషదృష్టాంతము శరీరాత్మలయందు గానగనని కొందఱు కంటును. స్థావరపురుషులు జ్ఞేయములుకాన దానియందు వినిధర్మమును, వినియందు దానిధర్మమును ఆరోపించుట పొసగును. కాని ప్రకృతమున దేహము జ్ఞేయము. తే తత్త్వము జ్ఞాత. దృష్టాంతము విషయము. కనుక వినియవునకు పరస్పరాభ్యాసము పొచ్చును. అందువలన దేహధర్మము (జ్ఞేయధర్మమున జ్ఞాతయగు తే తత్త్వము కంటవచ్చునని విచారాశయము. అట్లుగనచో దేహధర్మములయి) జరామరణము ఆభ్యాస కంటవనియు సుఖదుఃఖమోహేచ్ఛాదులుమాత్రమే అంటుననియు జెప్పవలసి కావలెను! జరామరణములుకూడ నంటునన్నచో ఆస్తికులు శరీరము మరణించిన తరువాత దేహాని (ఆత్మను) గురించి శ్రాద్ధాదుల నెట్లు జేతురు? స్వర్గాదిలము నజేక్షించి యజ్ఞాదు లెట్లాచరింతురు? కనుక జరామరణములు స్థూలదేహధర్మము లనియు, సుఖదుఃఖాదులు సూక్ష్మదేహధర్మము లనియును జెప్పవలెను. ఇంతేకాని ఇంక దేవియు ఆత్మధర్మములు గావు.

సుఖదుఃఖమోహాదు లాత్మధర్మములే యయినచో వానిని తొలగించు/కొనుట కాత్మకు సాధ్యముకాదు. ఆత్మధర్మములయిన అనన్తవైతన్యాదులను ఆత్మ తొలగించుకొనవలెడు. అట్లే ఆత్మయందు దారోపింపబడనిచో ఆత్మచే గ్రహింపబడ నేరవు. ఒకదానిధర్మమును మరియొకటి గ్రహింపనేరదు. సుఖదుఃఖాదులను జ్ఞానులు తొలగించుకొనుచున్నారు. అజ్ఞానులు స్వీకరించుచున్నారు. కావున నీయవి ఆత్మకు స్వాభావికములుగాననియు, ఆత్మయందు దారోపితములనియు జెప్పవలయును. కాన ఆరోపితములయిన ధర్మములచే ఆత్మకు కలిగెడు హాని లేదు. బాలురు తెలియక ఆకాశమునందు తలమలినతాదుల నారోపించినంతమాత్రమున ఆకాశమున కేమి యొద్దిగినది? ఏమి చెడినది? అట్లే మనోధర్మములయిన సుఖదుఃఖమోహేచ్ఛాదు లను ఆత్మయందు దారోపించినంతమాత్రమున ఆత్మకు సంసారవాసనకూడ లేదు.

స్థావరపురుషదృష్టాంతము దేహాత్మలయందు కుదరనిని యనరాదు. అనిద్యా భ్యాసమాత్ర మిచట గృప్తాంశ దాహాంశములకు సాధర్మ్యము. ఈయది రెంటును సరిపోవుచున్నది. స్థావరపురుషులయందు పరస్పరాభ్యాస యవిద్యవలచనే జనుకు చున్నది. దేహాత్మలయందుగూడ నట్లే. కాన నిం దసౌచిత్యమేమియు లేదు.

శ్రేష్ఠజ్ఞనియం పరిద్యయిన్నంపన సంసారిత్వముకూడ నుండునని యూహించరాదు. అనిద్యయన తామసత్వత్యయము. ఈయది యావరణాత్మకము. కీనివలన సంశయ, విషయ, అగ్రహణములు కలుగును. “ఇది స్థావరప్రకారము, చలనము” అనునది విషయజ్ఞానము. “స్థావరనా ? పురుషుడా ?” అనునది సంశయాత్మకము. “ఇచట స్థావరప్రకారము” అనునది స్థావరగ్రహణము. అట్లే “అత్మదేహమా ? దేహాదిరిక్తుడా ?” అనునది సంశయము. “దేహమే యాత్మ” అనునది విషయజ్ఞానము. “అత్మదేహ” అనునది అగ్రహణము. ఈమూడువిషయజ్ఞానములు తామసము. కాన సంసారియ అవిద్యాకార్యముకాని వాస్తవముకాదు. వెలుతురున్న పురుషునిచేటి నశించినట్లు, విద్యయన్నపుడు, ఈ మూడురకములజ్ఞానము లుండవు. అందుచలన నీయది యనిద్యయనకే తప్పదు.

ఇట్టి యనిద్య జ్ఞాతృ (అత్మ) ధర్మముగాదు. లోకములో తినునాదిదోషములు నాశనమయిన చక్షురాదులదోషములుకాని, కర్తయగు అత్మయొక్క దోషములు గావు. అట్లే అనిద్యగూడ నిరణదోషముకాని కర్తృదోషము కాదు. జ్ఞేయము లెన్నుచును జ్ఞాతృధర్మములు కావు. సుఖదుఃఖాదులుగూడ జ్ఞేయమయిన మనోధర్మములుకాని జ్ఞాతయగు అత్మధర్మములు కావు. సత్యత్వ ఆనందత్వాదులు అత్మాభిన్నములుకాని యాత్మధర్మములు కానేరవు. అత్మవ్యతిరక్తప్రపంచమంతయు సంపేద్య మగుచున్నది. అవిద్యాదులుగూడ అత్మవ్యతిరక్తములు. కాన సంపేద్యములే యగును. సంపేద్యములు (జ్ఞేయములు) సంపేత్త (జ్ఞాత) యొక్క ధర్మములు కానేరవు.

అవిద్యాదు లాత్మధర్మములని ద్వైతులుగూడ సంగీకరించరు. మోక్షము చక్షురాదీంద్రియములు వియోగమును జేరిగా అత్మకు సవిద్యాదిదోషము లుండవని యెల్లమతములవా రంగీకరించిరి. అవిద్యాగు లాత్మధర్మములయినను ముక్తియందాత్మను విడచిపోవునని యనరాదు. అగ్నికి సహజధర్మమయిన వేడిమి యెన్నటికి అగ్నిని విడచి పోనేరదు. వేడిమి పోయినచో అగ్నియే నశించును. అట్లే సంసారిత్వము అత్మధర్మమగుచో అత్మనువిడచి యెప్పుడును భోనేరదు.

కాన నిర్వికారుడయిన అత్మకు ధర్మసంయోగవియోగము లను వికారములు పొసగవు. అకాశమువలె సర్వవ్యాపకుడయిన అత్మకు ఒకానొకధర్మముతో నూతన సంయోగముకాని, ఒకానొకధర్మముతో వియోగముకాని సంభవించదు. లోకములో పరిచ్ఛిన్నము, సవికారము నయిన ఘటాదులకే ఒకానొకవస్తువుతో సంయోగవియోగములు కలుగుచున్నవి. అపరిచ్ఛిన్నము నిర్వికారమునయిన ఆకాశమునకు దేనితోను అపూర్వసంయోగవియోగములు కలుగుటలేదు. కాన శ్రేష్ఠజ్ఞానకు అసంసారిత్వము నిత్యము. అనగా ముక్తియందుమాత్రమే జీవుడు అసంసారి

కాదు. బంధమును సంసారము అవిద్యాభర్తముని నిర్ణయింపబడినందున ఎల్లప్పుడు ఆత్మ అసంసారియే యగుచున్నాడు.

లోకములో తిమిరాది గోషములు చక్షురాది కరణగతములు. సుఖదుఃఖ మోహాచ్ఛాది భర్తములు దేహాదిగతములు. దేహేంద్రియ మనస్సులు కరణములు (సాధనములు). ఇంద్రియములు మనసు కరణ (సాధన) మగునుకాని, దేహము కరణముగాదని శంకించరాదు. గమనాద్విక్రియలయందు పాదాదీంద్రియములద్వారా దేహముగూడ కారణమగుచున్నది. ఇంద్రియాద్విగ్రహణాదిగోషములంతకరణభర్తములు. కాన అవిద్యాప్రముక్తమయిన సంసారమంతయు అంతఃకరణభర్తమే యగుచున్నది. ఆత్మవిద్యచే సంతఃకరణమునందు యవిద్య తొలగగా (నశించగా) ఆత్మయందు సంసారము కనిపించనందున తేత్రత్త్వమునకు అసంసారిత్వము, ఈశ్వరత్వము సుస్థిరమగుచున్నది. ఇందు, “అనాదిత్వాన్నిష్ఠాణత్వాత్...” అను గీతాస్మృతి ప్రమాణమగుచున్నది. ఈగ్రంథమువలన ఈశ్వరునకు సంసారిత్వము ప్రాప్తించినదను వాదము నిరాకరింపబడినది. ఈశ్వరునకు జీవత్వముగూడ నిష్టే అవిద్యాకల్పితముకాన, నది మదియం దుంచదగదు.

జీవేశ్వరు లభిన్నులగుచో లోకములో సంసారమే లేకపోవునన్నదానిని విచారింతుము. ఆత్మనే త్తలండును సంసారములేదనియే యంగీకరించుచున్నారు. సంసారములేనపుడు సంసారి లేకపోవుట వింతకాదు. సంసారము లేనందువల్లనే ఆత్మలు నిత్యముక్తులగుచున్నారు. అయితే వీరియెడల శాస్త్రము వ్యర్థముకదా? నిజమే. మే మది యంగీకరింతుము. కాని యది దోషము కాదు. ముక్తాత్మలకు శాస్త్రాదులతో బనిలేదు. విద్యావస్థయందు శాస్త్రాదులు నిష్ప్రయోజనములు. అవిద్యావస్థయందే వీనిఫలము కనిపించును. ద్వైతులందరును బంధావస్థయందే శాస్త్రాదులు సార్థకము లనియు, ముక్తావస్థయందు నిరర్థకములనియు, సంగీకరించుచున్నారు. అట్లే అద్వైతులకూడ జీవునకు విద్యావస్థయందు శాస్త్రాదులు వ్యర్థములనియు, అవిద్యావస్థయందే సార్థకములనియు సంగీకరించుదురు. ఇందు తప్పేమి? ఉభయ మతములందు సీదోషము సమానమేకదా?

కాదు. వినుడు. ద్వైతవాదులమతమున బంధమోక్షములు చెందును. పరమార్థములు. వారిమతమున హేయోపాదేయములను తత్సాధనములను వారంగీకరించుచున్నారు. కనుక ద్వైతులకు శాస్త్రాదులు సార్థకము లగును. బంధమోక్షములు మిథ్యాభూతములనియెడి యద్వైతులకు శాస్త్రాదు లెట్లు సార్థకము లగును? అనగా సర్వము నిజముగా నున్నచో దానిని కొట్టుటకు కర్ర కావలెను. సర్వమే నిజముగా లేనప్పుడు యింక కర్ర యేల? కలలో కనిపించు పశ్వాదులు సత్యములయినచో వానిని మేపుటకు గడ్డికావలయును. పశువులే మిథ్యాయయినచో వాటిని మేపుటకు గడ్డి లేవలెనని ప్రయాసపడనేల?

తాను కోరినకాంత సత్యముగానున్నచో దానితో భోగింపవలచి చూచించుట సఫలముగును. ఆమెయే మిథ్యయైనపుడు చూచించి పొందుఫలమేమి ?

అట్లే జీవునకు బంధము సత్యముగనుచో మోక్షముకొరకు గురువునాశ్రయించుట, శాస్త్రము నభ్యసించుట సఫలముగును. బంధమే అసత్యమయినపుడు గురువెందుకు ? శాస్త్ర మెందుకు ?

కావున ద్వైతమతమున శాస్త్రాదులు సాధకములుకాని. అద్వైతమతమున శాస్త్రాదులు సాధకములు కావు అని ద్వైతవాది యాశయము.

సమాధానము : ఆత్మకు బంధమోక్షములు యథార్థముగ నేకకాలమున సంభవించునా ? త్రిక క్రిమముగా సంభవించునా ? అని ద్వైతుల నడుగవలెను. ఇందు మొదటిపక్షము కుదరదు. పరస్పరవిరుద్ధములయిన స్థితిగతులు రెండును ఒకరియం దొకేకాలమున నుండవు. అట్లే బంధమోక్షములు రెండును యేకకాలమున నేకపురుషునియం దుండవు. శీతోష్ణములు సుఖదుఃఖములు యేకకాలమునందు యేకవ్యక్తియం దుండుట లోకవిరుద్ధము.

ఇది రెండవపక్ష మవలంబించినను క్రిమముగా కలిగిడి బంధమోక్షములు నిమిత్తవశమున కిలుగునా ? లేక నిర్నిమిత్తముగా కిలుగునా ? నిర్నిమిత్తముగా కిలుగునన్నచో, ముక్తడయిన ఆత్మకుగూడ నిష్కారణముగ మరల బంధ మేర్పడును. కాన నాత్మకు మోక్షమే లేకపోవును. ఇది ఆత్మకు బంధమోక్షములు అవిద్యారాగాదులనుగాని విద్యాశమదమాదులనుగాని నిమిత్తముల నేషేషించి వచ్చునన్నచో అప్పుడు బంధమోక్షములు నిమిత్తవశమున కిలుగుచున్నవికాని, స్వతస్సిద్ధముగా కిలుగుటలేదు కాన, అయ్యని పరమార్థములు కానేరవు. స్వతస్సిద్ధముగా త్రనివస్తువు పరమార్థమని లోక మనదు. స్వతస్సిద్ధముగాని రజ్జుసర్పము. అపరమార్థమనియు, స్వతస్సిద్ధమయిన రజ్జువుమాత్రమే పరమార్థమనియు లోక సమ్మతము. రజ్జుసర్పము సత్యమని ఏ ద్వైతియు సంగీకరించడు. రజ్జుసర్పము కంటి యందలి కాచకామలాది దోషములవలన గలిగినందున, ఆపరమార్థము నిజమైన సర్ప మట్టిదోషములవలన బుట్టదు. కావున పరమార్థము.

అయితే నిజమయిన సర్పముగూడ అజ్ఞానమను దోషమున బుట్టినందున అపరమార్థ మేల గాదు? అని యనరాదు. బ్రహ్మాభిన్నమయిన జగత్తంతయు మిథ్యయని యంగీకరించెడి యద్వైతులమతమందలిది పొసగునుకాని, ద్వైతమతమున నీప్రశ్న పొసగదు. ద్వైతమతప్రకారమే యాపరమార్థము ప్రతిపాదించబడినది. లేక అద్వైతులుగూడ కాచాదిదోషములవలన బుట్టిన సర్పమును త్యాగవహారిక సత్యముగా సంగీకరించుచున్నారు. దోషజనితమయిన రజ్జుసర్పమును వ్యవహారికమువలన గూడ అసత్యమనియే తలంచుచున్నారు. ఇది దేశల్పము సంగీకరించినను పై సమాధానవచన ముపపన్న మగును.

కావున ద్వైతమతముగూడ ఆత్మకు బంధమోక్షములు పరిపూర్ణములు గావని తేలినందున వారి కభ్యుపగమహాని యను నోపము వాటిల్లును. (అనగా తాముంగీకరించినది నిలువకుండుట).

ఓయి, నిమిత్తమువలన బుట్టినది యసత్యమనియు, నిర్నిమిత్తమయినది సత్యమనియు నన నీలులేదు. లోకానుభవమును పోలకింపుడు. లోకములో సనిమిత్తములయినవస్తువులే సత్యములు. నిర్నిమిత్తములయిన స్వప్నరక్షాను అసత్యములని తేలుతెల్లము. సర్వ మను నిమిత్తమునబుట్టిన సర్వము సత్యము. సర్వమను నిమిత్తమువలన బుట్టినందుననే రజ్జుసర్పము అసత్య మనబడుచున్నది. ఏ కార్యమున కే కారణము నిమిత్తమని లోకములో ప్రసిద్ధమయియున్నదో ఆకారణమువలన బుట్టిన వస్తువు సత్యమని లోకవ్యవహారము. నిర్నిమిత్తమయిన వస్తువు లోకమునం దేదీయు లేదు. రజ్జుస్నానములు ప్రసిద్ధ సర్పాదులవలన బుట్టినందునను, కప్రసిద్ధమయిన రజ్జాద్ది నిమిత్తమువలన బుట్టినందునను అసత్యములని యంగీకరింపబడుచున్నది. కావున విషరీత నిమిత్తమువలన బుట్టిన వస్తువే యపరిపూర్ణము. సనిమిత్తమయిన వస్తువు అపరిపూర్ణము గాదు. కాన సనిమిత్తములయిన బంధమోక్షములు పరిపూర్ణములే యగునన్నచో అట్లు కాదు. “నాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికే త్యేవ సత్యం” అను శ్రుతినిబట్టి కారణపదార్థమే సత్యము. కార్యము సత్యము గాదు. కారణముకింటి పేరుగ కార్యమునకు స్వరూపము లేదు. కావున దాని కింకొకనిమిత్తములేక అదియింకొకదానికి నిమిత్తమగువస్తువే సత్యము. కనుకనే బ్రహ్మ సత్యము, జగత్తు మిథ్య అని యద్వైతుల సిద్ధాంతము. మృదాకవస్తువులు ఘటాదులగురించి కారణములయినను, జలాదులవలన బుట్టుచున్నందున అనిమిత్తములు గావు. కనుక సత్యములు గావు. “మృత్తి కేత్యేవ సత్యమ్” అను శ్రుతివాక్యము ఘటాదికార్యములద్వారా మట్టి సత్యమని చెప్పుచున్నది. ప్రపంచమంతయు కార్యమగుటవలన నిమిత్తము కాదుగనుక ప్రపంచము సత్యము గాదు. బ్రహ్మ జగత్తంతకు నిమిత్తము. “యతోనా ఇమాని భూతాని జాయంతే” అను శ్రుతి బ్రహ్మ జగత్కారణమని చెప్పుచున్నది. బ్రహ్మ కార్యరూపుడు కాదుకనుక నిమిత్తములేని నాడుగూడ నగుచున్నాడు. “అనిమిత్తం నిమిత్తం వస్తు సత్యం” అను లక్షణము సత్యమయిన బ్రహ్మయందే సమన్వయించును గాని అసత్యమయిన కార్యప్రపంచ మందు సమన్వయించదు. ఈలక్షణమునకు వ్యభిచారమును లేదు.

ఇట్లయితే ప్రపంచమంతయు సనిమిత్తమయినందున అసత్యమగుచుండ దుష్ట కారణములవలన బుట్టినరజ్జుసర్పము మిథ్యయగుటలో విచిత్రమేమి? అవును. ప్రపంచము నిజముగా మిథ్యయే. అయినచు వ్యవహారదశలో సత్యమగుచున్నది. అయితే సనిమిత్తములయిన బంధమోక్షములుమాత్రము వ్యవహారదశలో సత్యము లేకావు? ఎవరు కావనిరి? బంధముక్తాదివ్యవహారము అజ్ఞానము నాశ్రయించియుండును. కాన

అజ్ఞానశయం దాత్మక బంధమోక్షములు గలవు. విద్యావస్థయందుమాత్రమే ఆత్మకు బంధమోక్షములు లేవని యద్వైతంబు లందును. ఇంతమాత్రమున అద్వైతంబు లకుగూడ బంధముక్తాద్యవస్థ ఇష్టమేకదా? అని యనరాదు. విద్యావస్థలో నీయని (బంధమోక్షములు) లేనందుచే నాస్తవముగా లేనట్లు చెప్పబడినది. కాన ఆత్మక విద్యావస్థగా బంధమోక్షములులేవు. కనుకచే, గాఢపాదులవారు “న నిరోధో న చోత్పత్తి ర్నబద్ధో నచ సాగతః, న ముముక్షు ర్నైవ ముక్త ఇత్యేషా పరమా గ్ధతా” అని చెప్పిరి.

మరియు ఆత్మక బంధమోక్షములు విద్యావస్థము లనినచో బంధము లేనిదే మోక్షముండదు. కాన మోక్షము బంధపూర్వక మనవలయును. ఆబంధమున కంతములేనిదే మోక్షము గలభవించవలయున బంధమున కంతము గలదనియు, కని పించనందున అది లేదనియు చెప్పవలయును. కాన బంధము అనాదియు (సాంతమున అంతముగలదియు నని చెప్పినట్లుగను. ఈయది ప్రమాణవిరుద్ధము. అనాది పదార్థమునకు అంతముండుట ప్రమాణవిరుద్ధము. ఇట్లే మోక్షముగూడ సాదియు. అన న్నము ననుట ప్రమాణవిరుద్ధము. సాదిపదార్థము నశించవలెగాని, నశించకుండ నుండవలెను. అదిగలదాని కింతము. అంతముగలదాని కదియు పుష్కల యుండును. “జాతస్యహే భ్రువో మృత్యు భ్రువం జన్మ మృతస్యచ” అను గీతావచన మిందుకు ప్రమాణము. లోకానుభవమున్న యిట్లే యగపడుచున్నది.

ఓయి, ప్రాగభావమున కాగిలేకున్నను అంతమున్నది. ప్రధ్వంసాభావమున కాదియున్నను అంతములేదు. కాన పై న్యాయ మెట్లు కుదురును ?

అనినచో వినుము.

ఓయి, ప్రాగభావము పుట్టకున్నను చచ్చుచున్నది. ప్రధ్వంసాభావము పుట్టుచున్నను చచ్చుటలేదు. కాన పై న్యాయ మెట్లు కుదురును-అనినచో

వినుము. పుట్టని ప్రాగభావము చచ్చుననియు, పుట్టినప్రధ్వంసాభావము చావదనియును దాక్కీకులందురు. వాసిద్ధాంతముతో మాకు పనిలేదు. అజ్ఞానము అనాదిభావపదార్థమయి, జ్ఞానముచే నివర్తించుటచే అనాదియు, సాంతము-అంతముగలదియు) నగుచున్నది. అనినచో నదియు పాసగదు. “మాయా చావిద్యాచ స్వయమేవ భవతి” అనుశ్రుతి యజ్ఞానమునకాదిగలదని చెప్పుచున్నది.

ఇలానభుడు పుట్టిన్లట్లు చెప్పటకు శక్యముగాదనియే యనాదిపదమున కర్థమని గ్రహింపవలయును. అవిద్యాకార్యమగు ప్రపంచము ప్రవాహముగా ననాదిగా నున్నటుల అవిద్యకూడ ప్రవాహరూపముగ నుండుటచే అనాదియని చెప్పబడుచున్నది.

ప్రపంచము అజ్ఞానముచే ఆత్మయందుగల్పింపబడినది. ఆత్మకార్యమని యనబడుచున్నది. అట్లే అజ్ఞానముగూడ ఆత్మయందు గల్పింపబడును. ఆత్మకార్య

మనబడుచున్నది. కార్యవస్తువు నాదియో యగును. నాదివదాన్తమున కంత ముండుట యుక్తము.

ఓయి, ఆత్మ నిర్భక్తకుమకదా! ఆతనియందు కర్తృత్వ మను భక్తముగూడ నుండదుకదా! ఇట్టితరీ కర్తృత్వ మను వికారములేని యాత్మ అజ్ఞానము నెట్లు పుట్టించును? అజ్ఞానము ఆత్మ నాశ్రయించియుండి జగత్తును పుట్టించుగాక! అది మే మంగీకరింతుము. అజ్ఞానముమాత్రము ఆత్మకార్యము గానేరదు. అనినచో-

వినుము. అవిద్యను యెవడును సృజించడు. అది తనంతట తానే పుట్టును. “మాయాచ అవిద్యాచ స్వయమేవ భవతి” అను ప్రతితి యవిద్య స్వయముగా బుట్టునని చెప్పుచున్నది. ఆత్మయందు బుట్టునుగాన ఆత్మకార్యమని వ్యవహరింప బడుచున్నది.

కావున అంతముగల బంధము ఆదికలదియే యగును. ఆదిగల మోక్షమున్న అంతముగలదియే యగును. ఇందుకు ద్వైత లిప్తపడినచో నాతిమతమునగూడ బంధమోక్షశాస్త్రములు వ్యర్థములగును. ఏలయన బంధమున కాదియున్నపుడు బంధముకంటె పూర్వ మాత్మకు సంసారసంబంధము లేదు. కాన మోక్ష శాస్త్రాదులు వ్యర్థము లగును. మోక్షమున కింత మంగీకరించినచో మోక్షము సేరించినతరువాత మనల యాత్మకు బంధమేమిగును. అప్పుడును మోక్ష శాస్త్రము వ్యర్థమగును. మోక్షము నిత్యపురుషార్థమనితెలిచి, ఆలుబిడ్డలను వస్తువాహనములను విడిచి, వివేకవంతులు మోక్షమార్గమునందు బ్రవర్తించుచున్నారు. అట్టి మోక్షమార్గము గూడ స్వర్గాదులవలె అనిత్యములగుచో మోక్షమార్గమునందు ప్రవర్తించవలె నను ప్రమాణ వ్యర్థమయ్యెడిది. ఎవరును మోక్ష శాస్త్రమునందు ప్రవర్తించరు.

కాక ప్రమాణవిరుద్ధమయిన అర్థము నంగీకరింపవలనుపడదు. బంధమునుండి మోక్షమునకు, మోక్షమునుండి బంధమునకు దిరుగు ఆత్మ నిత్యము కానేరదు. ఘటాకారమునుండి కపాలాకారముచు జెందు ఘటము నిత్య మనబడదు. అనయన స్వరూపమునుండి భస్మరూపమునొందెడి శరీరము నిత్య మని యనబడదు.

అయితే, సత్కార్యవాదమునందు అవస్థలుమారునుగాని, యవస్థగలవాడు మారడుగదా? వాడు నిత్యుడుగానే యుండును. ఎట్లన మట్టి ఘటత్వ కపాలత్వ చూడ్జిత్యాది యవస్థల నొందుచున్నను, మట్టి రూపముతో నిత్యముగానేయున్నది. ఘటత్వాద్యవస్థలే సేరించుచున్నవి, పుట్టుచున్నవి. కాన యవస్థలే యనిత్యములు. కావున బంధము క్త్రివస్థలుగల యాత్మ నిత్యుడే యగును. బంధమోక్షావస్థలుమాత్ర మనిత్యములు. అట్టి యనిత్యుడు గానేరదు. అనినచో-

కాదు వినుము. సత్కార్యవాదముచుగూడ మేమంగీకరింపము. దీనినిగూడ దూషింతుము. కార్యము పుట్టకపూర్వము లేక (ఉండక), కారకవ్యాపారమువలన బుట్టుచున్నదని యసత్కార్యవాదము. ఇట్టితరీ యసద్రూపములయిన శశశృం

గాదులుగూడ బుట్టవలసినవచ్చు నను నభిప్రాయముతో కార్యము కారణమునందు తాను పుట్టకపూర్వ ముండియే కారకవ్యాపారముచే నభివ్యక్తమగుచున్నదని సత్కార్యవాదము బయలుదేరినది. కార్యము పూర్వముండియున్నచో కారక వ్యాపారము వ్యర్థమగునని తలచి, కార్యము సత్తు కాదు; అసత్తును కాదు; మిథ్యయే అని మిథ్యావాది మవతరించినది. ఇట్లుండ ఘటత్వాద్యవస్థలు, ఘటాద్యుత్పత్తికి పూర్వము మృత్తయందున్నచో నపుడు కులాలాదులవ్యాపారము వ్యర్థ మగును. మరియు పిండాకారమయిన మట్టియందుగూడ ఘటబుద్ధి పుట్టవలసినవచ్చును. ఘట త్వాద్యవస్థలు కారణమునందు లేనిచో శశశృంగము ప్లాటినట్లు మట్టివలన ఘటము గూడ బుట్టకపోవును. కావున మట్టికి సంబంధించిన ఘటత్వాద్యవస్థలు సదసత్తులుగా నిర్వచింపవలవికావుగనుక మిథ్యాభూతములే యనవలయును.

అట్లే ఆత్మకు బంధముక్తావస్థలుగూడ మిథ్యాభూతములే. ఏలయన బంధము కంటె పూర్వము బంధమున్నచో రాగాది దోషములు వ్యర్థములగును. లేనిచో శశశృంగమువలె బంధము పుట్టకుండును. అట్లే ముక్తికిపూర్వము ముక్తియున్నచో గురుశాస్త్రాదులు వ్యర్థములు. లేనిచో శశశృంగాదులవలె ముక్తి పుట్టకపోవును. కావున సత్కార్యసత్కార్యవాదములు రెండును చెల్లవు. మిథ్యావాదమే సరియైనది.

అయితే మిథ్యావాదమునందుగూడ అవస్థలే మిథ్యాభూతములుగాని, యవస్థలుగల ద్రవ్యము మిథ్యకాదు. కాన బంధముక్తావస్థలు మిథ్యయనినను, ఆత్మమాత్రము నిత్యు డగును అనినచో నది సరికాదు. అవస్థలు మిథ్యయనినచో అవస్థగల ద్రవ్యముగూడ మిథ్య యగును. ఎట్లన? ముద్దగానున్న మట్టి యవస్థగల దందురా? లేని దందురా? మొదటిపక్షమున మృద్ధ్రీవ్యమునం దుండు యవస్థ గంధము గలిగియుండుట యనవలయును. అదికూడ నవస్థయేకాన మిథ్యయే యగును. రెండవ పక్షమున నిరవస్థమయిన మృద్ధ్రీవ్యము (మట్టి) అనిర్వాచ్యమే యగును. అది యిట్టిరూపము కలదని నిర్వచించి చెప్పటకు వీలుకాదు. నిరవస్థమయిన మృద్ధ్రీవ్యము మృద్రూప మనదగదు. అందు మృత్వముండుటచే నయ్యది మృత్వమును నవస్థతో సావస్థమే యగును. మృత్వమును నవస్థలేనిచో మృద్రూపత్వమే దానికి సిద్ధింపదు. కావున నిట్లు సావస్థమగు మృద్ధ్రీవ్యమునుండి మిథ్యాభూతమగు మృత్వావస్థ తొలగిపోయినచో నపుడు మృద్ధ్రీవ్యమే లేనందున మృత్తు మిథ్యయే యనవలయును. ఘటమునుండి ఘటత్వమును వేరుపరచగా ఘటపదార్థ మేముండును?

అయితే ఘటమునుండి ఘటత్వమును తీసివేసినచో మట్టి మిగులును. దాని యందలి మృత్వమును దీసినచో జలము మిగులును. దానియందు జలత్వమును దీసినచో నగ్ని మిగులును. అం దగ్నిత్వమును దీసినచో వాయువుండును. వాయుత్వ

మును దీసినచో నాకసము మిగులును- అనినచో నట్టితరి ఘటత్వాదులవలె మృత్యు జలత్వా ద్యవస్థలుగూడ మిథ్యాభూతములేకాన అవస్థాంతములయిన మృజ్జలాది ద్రవ్యములకుగూడ మిథ్యాత్వము ప్రసక్తించును. ఇందువలన “అవస్థావంతమయిన ద్రవ్యము మిథ్య”యని వ్యాప్తి సిద్ధించినది. కాన ఆత్మబంధ ముక్తాద్యవస్థ కలవా డగుచో మిథ్యయే యగును. దానివలన ఆత్మ కవిత్యత్వమును ప్రసక్తించును. కావున శాస్త్రాన్తర్ధక్యాది దోషము ద్వైతులకుగూడ పరిహారిక సాధ్యముకాదు. ఇం దద్వైతుల నెక్కిరింప బనిలేదు.

కాక, దేహోద్యభిమానముగల యజ్ఞానులగురించి వినిపితమేదాది శాస్త్రములు ప్రవర్తించిన వని చెప్పెడి యద్వైతుల మతమున శాస్త్రాదులు స్వస్థములే కావు. శాస్త్రాధికారు లగు అవిద్వాంసులు మామతమున కిలరు. కాన ద్వైతులకే శాస్త్రాన్తర్ధ క్యదోషము అపరిహార్యము.

శాస్త్రము అవిద్వాంసుల గురించినయే ప్రవర్తించినది. ఆత్మజ్ఞానులగురించి ప్రవర్తించలేదు. అజ్ఞానులకే దేవశరీరాదులయందు గోచరమగును. వారులు శమ దేహేంద్రియాదులయం దహంబుద్ధియించి కర్మల చేయుచును. దేహోది విలక్షణాత్మజ్ఞానము గల విద్వాంసులకు దేవాది శరీరములయందుగాని, తమ కర్మము నందుగాని ఆత్మబుద్ధియండదు.

ఆత్మానాత్మ వివేకము లేనివాడు మూఢుడు. స్వపరవివేకము లేనివా డత్యంత మూఢుడు. ఎంతటి మూఢుడును నీరునిప్పులు, ఎండనీడలు ఒకటని యనుకొనడు. అట్లనుకొన్నచో దాహమయినవాడు నిప్పు మ్రొంగవలయును. ఎండ నోర్వలేని వాడు ఎండకు చెమటబట్టినవాడు నిప్పులో దుముకవలయును. ఎవ్వ డయిన నిట్లు చేయుచున్నాడా? లేదు. కావున నీచందమున ఆత్మానాత్మ వివేకముగలవా డెవ్వ డును ఆత్మానాత్మల కభేదమును దలంచడు! ఆత్మానాత్మ వివేకములేని మూఢుడట్లు తలంచినచో దలంచుగాక!

కావున “యజేత స్వర్గకామః” ఇత్యాది విధిశాస్త్రమున “న పరదారాన్ గచ్ఛేత్” ఇత్యాది నిషేధశాస్త్రమును అనాత్మ పదార్థములకంటె ఆత్మపదార్థము వేరని తెలిసికొన్నవానిని గురించి ప్రవర్తించవు.

ఇందు దృష్టాంతమును జూపెదము. లోకములో యజ్ఞదత్తుడు దేవదత్తుని “నీ ఏవనిని చేయుమని” యొకానొకపనియందు నియమించుచుండ, చెంతనున్న ‘విష్ణుమిత్రుడు’ యీమాట వినుచున్నను, నే నేవనియందు నియమింపబడితినిని యనుకొనడు (అనగా యజ్ఞదత్తుడు దేవదత్తుని నీరు తేమ్మని నియోగింప చెంతనున్న విష్ణుమిత్రుడు నీరు తెచ్చుటకు పరుగిడడు.) వైగా ఈనియోగము (ప్రేరణ) గావిషయము కాదని యుపేక్షించియుండును. ఒకవేళ “నీవనియందు యజ్ఞదత్తుడు దేవదత్తుని నియమించెనా? లేక నన్ను నియమించెనా?” అని విష్ణుమిత్రునకు సందేహ

మున్నచో నియోగవిషయవివేకము లేనందున దేవదత్తునిపనియందు విష్ణు మిత్రుడు ప్రవర్తింపవచ్చును. ఇట్టిఇందేహములేక 'ఈ నియోగము (విధి) దేవదత్తునిది' అను విషయవివేకజ్ఞానమున్నపుడు విష్ణుమిత్రుడు తాను నియమింపబడినట్లు గ్రహింపడు. తా నాపనిని చేయుటకును ప్రవర్తింపడు.

అట్లే, కార్యకారణము (ఫలహేతువు)లయందు ఆత్మత్వభ్రాంతిగల యజ్ఞానులకే కర్తృలయందు బ్రవృత్తి. ఆత్మానాత్మలు వేరు అను నిర్ణయజ్ఞానముగల వివేకులకు కర్తృలయందు బ్రవృత్తి యసంభవము.

ఓయి! అనాత్మవస్తువులయిన కార్యకారణముల (ఫలహేతువుల)కంటె ఆత్మ వేరని తెలిసినను విద్వాంసులకు అహం మమాభిమానరూపమయిన ప్రాకృత (ఆజ్ఞానిక) సంబంధమువలన శాస్త్రము న స్మిషని చేయు మన్నది, శాస్త్రము న స్మిషని మాను మన్నది అను జ్ఞానము సహజముగా గలుగుచున్నది. ఇల్లు తగుల పడిపోగా నింటిలో నివసించు యజమాని యింటికంటె వేరయినను, యింటియందున్న మమాభిమానమువలన దుఃఖాదు లనుభవించుచున్నాడు. ఇట్టి మమాభిమానము నపేక్షించియే విద్వాంసుడుగూడ తాను యిష్టఫలహేతువునందు బ్రవర్తింపబడితిననియు, అనిష్టఫలహేతువునందు నివర్తింపబడితిననియు దలంచుచు, ననుకూలకర్తృయందు బ్రవర్తించుచున్నాడు; ప్రతికూలకర్తృనుండి నివర్తించుచున్నాడు. దేహసౌఖ్యముచే తనకు సౌఖ్యము, దేహమయొక్క అసౌఖ్యముచే దన కసౌఖ్యము లోకములో ననుభవసిద్ధమేకదా! అట్లే స్వర్గలోకమున ఒకానొక దివ్యదేహము నొంది సుఖ మనుభవించెదను. యాతనాదేహప్రయత్నమయిన దుఃఖము నాకు వలదు, అని తలంచి వివేకముగల మానవుడు విహితమును జేయుచున్నాడు, నిషిద్ధమును బరిత్యజించుచున్నాడు. కావున విద్వాంసులకుగూడ విహితములెవ్వయో, అనిహితము లెవ్వయో తెలియుటకు శాస్త్ర మావశ్యకము. కాన శాస్త్రమునకు విద్యద్విషయత్వముగూడ సంభవించును.

లోకములో తండ్రికంటె సేను వేరనుజ్ఞానము కుమారునకు, కుమారున కంటె సేను వేరను జ్ఞానము తండ్రికి యున్నను విరిరువురు, ఒకరిపనియందు మరియొకరు ప్రవర్తించుచునే యున్నారు. కుమారుడు తండ్రికి సుఖాదు లొనగూర్చుటకు తండ్రిపనియందు బ్రవర్తించుచున్నాడు. తండ్రియు పుత్రునకు నరకాది దుఃఖముల దొలగించుటకొరకు పుత్రుని నిషిద్ధకర్తృలయించి నివారించుచున్నాడు. ఇందుకు కారణము వా రుభయులు వేరయినను వా రుభయులకు ఒకరియందు మరియొకరికిగల మమకారమే నని స్పష్టపడుచున్నది. అట్లే విద్వాంసునకుగూడ ఆత్మానాత్మవివేకజ్ఞానమున్నను అనాత్మపదార్థములయందున్న మమకారమువలన విధిప్రతిపేధములయందు బ్రవృత్తి యుపపన్న మగునని భావము.

అయితే యిందొకానొక యవాంతరాళంక కలుగును. ఎట్లన తండ్రికొడుకు లకు పరస్పరము భేదజ్ఞానమున్నను, కుమారుడు “మమాయం జనకః” నాకు వీడు తండ్రి యను ప్రాకృతసంబంధము (మమకారము) వలన దండికొరకు విధి ప్రతిషేధముల గురైనుంగునుగాక! దేహముకంటె చేను వేరను జ్ఞానముగలవాడు దేహముకొరకుగాని, తనకొరకుగాని విధిప్రతిషేధముల దెలియజాలడు. కారణ మేమన- దేహము నశించును. ఆత్మయో? యనంగుడు, అవిక్రియుడును. కాన విధి ప్రతిషేధముల దెలిసికొని చేయున దేమి? ఇందుకు సమాధానము, దేహముకింటె నేను వేరను జ్ఞానముగలవానికిగూడ ‘దేహము నాది’ అను మమకారము గలదు. అట్టిదా డీదేహమునందుండియే స్వర్గలోకమున తనకు దివ్యదేహము కావలెనని కర్మచేయును. నాకు నీచజన్మ వాకుండుగాక యని క్షిప్తాచరణమునుంచి నివర్తించును. అనగా వివేకపంతులకుగూడ ఫలహేతువులగు అనాత్మపదార్థములయం దాత్మబుద్ధి లేకున్నను, ఆత్మీయబుద్ధి (ఇవిగాని యనుబుద్ధి) యుండుటచే శాస్త్రార్థము నందు ప్రవృత్తి సంభవింపవచ్చునని పూర్వవాదియొక్క పరమాశయము.

సిద్ధాంతియొక్క సమాధానము:-

విధిప్రతిషేధశాస్త్రములు అజ్ఞానివిషయములుగాని, జ్ఞానివిషయములు గావు. దేహాది విలక్షణాత్మజ్ఞానము గలిగినంతమాత్రమున కర్మలయందు ప్రవృత్తి నివృత్తుల నాచరించెడివాడు విద్వాంసుడు కానేరడు. ఆత్మ దేహదులకింటె భిన్ను జనజ్ఞాన ముదయించకపూర్వము ఎల్లమానవులకు అనాత్మభూతములగు ఫలహేతువులయం దాత్మాభిమానము స్వతస్సిద్ధము. విధిప్రతిషేధార్థమును గురైతీరిగినపిదప ఫలహేతువుల (కార్యకారణముల) కంటె ఆత్మ వేరనిమాత్రము తలంచును. అదెట్లన మానవులు తమ కనావికాలముగా జరుగుచున్న దేహదులయందలి యాత్మాభిమాన ముతో విలసిల్లుచు, విధిప్రతిషేధముల గురైతీరి “నేను బ్రాహ్మణుడను; స్నానసంభ్యాది కర్మలయందు శాస్త్రముచే నియోగింపబడితిని; మన్యపానాది కర్మలనుంచి నిషేధించబడుచున్నాను” అని తలంచుచు విహితకర్మలయందు ప్రవర్తించును. నిషిద్ధకర్మలనుంచి నివర్తించును.

ఇట్లు విధినిషేధార్థజ్ఞానము కలిగినతరువాత వివేకముకలిగి యిట్లు విచారించును. దేహమే నే నగుచో దేహ మీలోకముననే నశించుచుండ నా కవిహిత కర్మలయందు బ్రవృత్తి యేల? నిషిద్ధకర్మలనుంచి నివృత్తి యేల? అని పేద శాస్త్రమును బ్రమాణముగా జేసికొని చూస్తే దేహదులకంటె ఆత్మ వేరని తలంచును.

ఈజ్ఞానమును బురస్కరించుకొని తా సెలోకమున ననుష్ఠించినకర్మలకు పరలోకమున ఫలమును నే ననుభవింతు నను నిశ్చయముతో మానవుడు విధిప్రతిషేధములను నెరవేర్చుకొనుచున్నాడు. కావున కర్మలయందు ప్రవర్తించిన అజ్ఞానికి, దేహముకంటె ఆత్మవేరనియు, ఆత్మ, కర్మ భోక్తయనియును జ్ఞానముకలిగినను

అయ్యది తా నాచరించదగినకర్మలను నెరవేర్చుకొనుట కుపయోగించునుగాని, మోక్షమునొందుట కుపయోగించదు. అజ్ఞాని కర్మమార్గమున ప్రవర్తించకపూర్వమే దేహభిన్నమయిన ఆత్మను అనుసరించినచో నాతనికి తనయందు కర్మత్వభోక్తృత్వ నిశ్చయమే పుట్టనందున కర్మలయందు ప్రవృత్తియే కలుగదు. కాన, సజ్జానికి కలిగిన దేహవిలక్షణాత్మజ్ఞానము కర్మఫలభోక్తయగు నాత్మను సంపాదించుచు, కర్మల నెరవేర్చుకొనుట కుపయోగించునుగాని కర్మసన్న్యాసమున కుపయోగపడదు.

ఓయి, శాస్త్రము విద్వద్విషయమా? లేక అవిద్వద్విషయమా? అని కదా ప్రకృతప్రశ్న. దానికి సమాధాన మేమి వచ్చినది? చినుము, ఏ అజ్ఞానికి దేహాదులయందు దహ మభిమానముండెనో వానికే కర్మలయందు ప్రవర్తించిన తరువాత ఆత్మ దేహముకంటె వేరనుజ్ఞానము కలుగగా దేహాదులయందు మమాభిమానము, ఆత్మయందు కర్మత్వభోక్తృత్వాభిమానములున్న కలుగును. అట్టితరి యా మానవుడు దేహభిన్నాత్మజ్ఞాని యయినను, కర్మత్వభోక్తృత్వాభిమానము లుండుటచే సజ్జడయగును. ఇక కర్మలయందు ప్రవర్తించనిదేహభిన్నాత్మజ్ఞానికాని కర్మలయందు ప్రవర్తించినను దేహభిన్నాత్మభోక్తృత్వాభిమానమును దేహాదికమును దాని నాశ్రయించియున్న కర్మజాలమును కర్మఫలములను మనుకారముతో జూడదు. ఇట్టివాడు విద్వాంసు డనబడును. కావున దేహభిన్నాత్మజ్ఞాన మున్నను కర్మత్వభోక్తృత్వవిశిష్టాత్మజ్ఞానము గల యజ్ఞానిని గురించియే శాస్త్రము ప్రవర్తించును గాని, అకర్మభోక్తృసంగాత్మజ్ఞానియగు ప్రాజ్ఞునియెడల విధిప్రతిషేధశాస్త్రము ప్రవర్తించదు. విద్వాంసునకు దేహాదులయందు మమాభిమాన ముండదు. వాని యందు మమాభిమాన ముండుచో వాడు విద్వాంసుడే కానేరడు. విద్వాంసునకు దేహాదులతో ప్రాకృతసంబంధముగూడ నుండదు. ప్రాకృతసంబంధ మనునది యజ్ఞానమువలన నేర్పడును.

కావున, అజ్ఞానకార్యములయిన అహం మమాభిమానములు గల యజ్ఞానులే విధిప్రతిషేధశాస్త్రమునకు విషయము లగుదురుగాని, అహంమమాభిమాన రహితులగు విద్వాంసులు శాస్త్రమునకు విషయభూతులు కారుకనుక, విధిప్రతిషేధ శాస్త్రము అవిద్వద్విషయమగుచు సార్థకమగుచున్నది. ఇట్లే మోక్షశాస్త్రముగూడ నవిద్వాంసులయెడలనే సార్థకమగును.

అవిద్వాంసులు (అజ్ఞానులు) ఆత్మ సంసారియనియు, బద్ధుడనియు తలంచుచు, సంసారబంధమునుండి యాత్మను విడిపించుటకొరకు గురువునుంచి శాస్త్రము నభ్యసించి శమదమాదిసంపాదనద్వారమున జ్ఞానమును సంపాదించి ముక్తు లగుచు న్నారు. కాన మోక్షశాస్త్రముగూడ వ్యర్థముగాదు. విధిప్రతిషేధ మోక్షశాస్త్రములు మూఱును అవిద్వద్విషయము లగుచు సార్థకము లగుచున్నవి. అందు విధిప్రతిషేధశాస్త్రము, సకామాజ్ఞావిషయము. (ఫలేచ్ఛగల యజ్ఞానివిషయము); మోక్ష

శాస్త్రము నిష్కామాజ్ఞవిషయము అని భేషము. మోక్షశాస్త్రముగూడ, మోక్షకామి (మోక్షమును గోరువాని) విషయ మని యనదగదు. మోక్షకామము కామములో చేరదు. ముముక్షువు నిష్కాము డని ప్రసిద్ధి. పురుషులకు బంధహేతువగు కామమే కామమని సిద్ధాంతము. మిగిలినవి కామములు కాచేరవు. ముముక్షువునకు మోక్షకామమువలన బంధ మేర్పడదు.

ఓయి, “కర్తా శాస్త్రార్థవత్వాత్” అను సూత్రమునందు వేదవ్యాసులు శాస్త్రార్థములయిన యజ్ఞాదులు ననుష్ఠించువా రుండుటచే శాస్త్రములు సార్థకములని సాధించెను. అది యెంతవరకు నిలచునని మన మాలోచించుట యావశ్యకము.

ఏల యన ? దేహాత్మవాదులకు నజ్ఞానులమతమున దేహ మిచ్చటచే నశించుటవలనను, స్వర్గాదిఫల మనుభవించువాడు వేరుగ లేకుండుటవలనను, దేహమే కర్తయగుటవలనను, కర్మానుష్ఠానము వ్యర్థమనుదృష్టితో నజ్ఞానులు యజ్ఞాదుల యందు ప్రవర్తించరు.

దేహవ్యతిరిక్త అకర్త భోక్తృత్వజ్ఞానము గల ప్రాజ్ఞులకు మొదలే కర్మలతో బనిలేదు. కావున శాస్త్రార్థముల ననుష్ఠించువారు లేనందున “స్వర్గకామో యజేత” “న కలంజం భక్షయేత్” అను విధి ప్రతిషేధ శాస్త్రములు వ్యర్థము లగును. ఇప్పుడు వేదవ్యాసుల సూత్రమునకు వారిసిద్ధాంతమునకును గతి యేమి?

అలాగా, వినుము. లోకప్రసిద్ధాత్మజ్ఞానముగల పురుషులకు యజ్ఞాదుల యందు బ్రవృత్తియు, కలంజభక్షణాదులనుంచి నివృత్తియు కదురును. జీవేశ్వరుల కభేదమును గ్రహించిన బ్రహ్మవేత్తకు ప్రవృత్తినివృత్తు లుండవు. దేహాత్మవాది యగు నాస్తికునకును, యజ్ఞాదులయందు బ్రవృత్తినివృత్తు లనంభవములు. ఇక ‘బ్రహ్మవేత్త’ ‘నాస్తికుడు’ వీరిరువురునుడప్ప కర్మానుష్ఠానముడని లోకములో బ్రసిద్ధిచెందిన ఆస్తికు డగు వైదికుడు శాస్త్రమునందు ప్రామాణ్యనిశ్చయముండుట వలన దేహాతిరిక్తమయిన ఆత్మ లేనిచో శాస్త్ర మెట్లు ప్రమాణమగునని విమర్శించుకొని దేహాతిరిక్తుడు, కర్తయు, భోక్తయు నగు నొకానొకయాత్మ గలడని యూహించి, అట్టిమాత్రమొక్క అకర్త భోక్తృసచ్చిదానందలక్షణమయిన విశేష రూపమును గుర్తింపజాలక, ఆత్మయందు భోక్తృత్వము గలదని భ్రమించి కర్మ ఫలమగు స్వర్గాదులయం దాసపడి కడుశ్రద్ధతో యజ్ఞాదికర్మలయందు బ్రవర్తించుట యెల్ల రైఁదంగినవిషయము. కావున శాస్త్రార్థ మనుష్ఠించుటకు అజ్ఞుడు కర్తగానుండుట వలన శాస్త్రము వ్యర్థముగాదు. దేహాతిరిక్త కర్తృభోక్తృత్వాది యగు కర్త నాధారపరచుకొని ప్రవర్తించిన వ్యాససూత్రమును వ్యర్థముగాదు.

అయితే “యద్యు దాచరతి శ్రేష్ఠ స్తత్త దేవేతరే జనాః” అనికదా ? లోకన్యాయము. బ్రహ్మవేత్తలు శ్రేష్ఠులుకదా ? వారు శాస్త్రార్థ మనుష్ఠించుటకు ప్రవర్తించరుకదా ? వారి వెంట భోవు యవివేకులుగూడ కర్మయందు ప్రవర్తిం

చరుకదా? ఇట్టితరి శాస్త్రార్థమనుష్ఠించుటకు కర్త యెవడు? శాస్త్రము సార్థకమెట్లగును?

ఓహో, ఇదియూ మీయభిప్రాయము. లోకములో శాస్త్రార్థమనుష్ఠించువాడే (కిర్తలే) తేనవేలు గలగు. శాస్త్రార్థమునందు ప్రవృత్తికలుగని బ్రహ్మవేత్త (వివేకి) మచ్చున కొక్క డుండునో లేదో? కనుకనే శ్రీకృష్ణుడు: “బహూనాం జన్మనా మంతే జ్ఞాననాన్ మాం ప్రవద్యతే” “మనుష్యాణాం సహస్రేషు కశ్చి ద్యుతతి సిద్ధయే, యతతామపి సిద్ధానాం కశ్చి న్నాం వేత్తి తత్వతః” అని చెప్పియుండెను.

సామాన్యముగా రాగాదిదోషదూషితులయిన మూఢులు వివేకి ననుసరించి ప్రవర్తించరు. రాగాదుల బురస్కరించుకొని కర్మలయందే ప్రవర్తింతురు. శ్రేష్ఠులయిన జనకాదులు కర్మల నాచరించిరని శాస్త్రము చెప్పుచున్నను, మానవులు జనకాదులమార్గ మవలంబించవలెనని కర్మల నాచరించుట లేదు. వారికి కర్మఫలములయందుగల కోరికవలననే కర్మల నాచరించుచున్నారు. అట్లుకానిచో పరదారాగమనాదులను, కిలంజభక్షణాదులను, ఆభిచారికకర్మలను యే జనకాదు లాచరించి రని వీ రాచరించుచున్నారు? కావున సంతట కర్మప్రవృత్తికి ఫలేచ్ఛయే కారణము. ఇదియే అజ్ఞానులకు గల దోషము.

అయితే “వర్త ఏవచ కర్మణి” (నేను కర్మమార్గామునందే యుండుచున్నాను.) “మమ వర్తానువర్తంతే మనుష్యాః పార్థ సర్వశః” (ఓయి అర్జునా! అన్నివిధముల మానవులు నామార్గము ననుసరింతురు.) అని శ్రీకృష్ణుడు చెప్పిన మాటకు విరోధమునాటిల్లునకదా? అని యనరాదు. రాగాదిదోషములచే తమంతట తామే కర్మలయందు ప్రవర్తించినవారలకు విహితకర్మలయందు దుచిబుట్టించుటకు శ్రీకృష్ణు డట్లు చెప్పెను. కాక, శ్రీకృష్ణుడే మానవులకు కర్మప్రవృత్తి స్వాభావికమని “స్వభావస్తు ప్రవర్తతే” అని చెప్పియుండెను. కావున, మూఢులు భోజనాదుల యందు బ్రవర్తించినట్లు, ధర్మాధర్మసంస్కారమువలన జన్మమొదలుకొని స్వాభావికముగనే ప్రవర్తింతురు. కావున శాస్త్రము, కర్మానుష్ఠానము యీరెండును అజ్ఞానివే. అవిద్యాప్రియుక్తమయిన సంసారముగూడ నజ్ఞానికే. ఇంతియెకాని కేవల తేత్రజ్ఞునకు అవిద్యకాని, తత్కార్యముగాని లేదు. అవిద్యాకల్పితమయిన సంసారము పరమార్థముగా ఆత్మను బంధింపజాలదు. ప్రాతిభాసికములయిన గంధర్వనగరాదులు, పారమార్థికములయిన గగనాదులను దూషింపజాలవు. నిజమయిన నీగు యాసరతేత్రమును జేరి యాతేత్రమును బురదచేయగలదుకాని, మరీచ్యుడకము (యెండమావులనీగు) మరుభూమిని చేరి బురదయొనర్పజాలదు. అట్లే అనిద్యగూడ తేత్రజ్ఞుని యేమియు జేయజాలదు. కనుకనే శ్రీకృష్ణులు “తేత్రజ్ఞంచాపి మాం విద్ధి సర్వతేషు భారత” “అజ్ఞానే నావృతం జ్ఞానం తేన ముహ్యంతి జంతవః” అని చెప్పిరి.

ఇచట అవిద్య యన కేమి? యని యిసుమంత విచారితము. “ప్రపంచమున కనాదిగా నుపాదాన మగుచు మిథ్యయగునది యవిద్య” అని అవిద్యకు లక్షణము. సత్తుయనియు, అసత్తుయనియు నిర్వచించి చెప్పనలవికానిది మిథ్య యని యర్థము.

ఇక తూలాజ్ఞానము అవిద్య యనునట్లును “కేవాదానమగుచు మిథ్యయగునది” అవిద్య అనియే లక్షణము.

ఎట్లయినను అవిద్య మిథ్యయే యగును. అవిద్యయే మిథ్యయనినపుడు దానివలన వచ్చిన సంసారము మిథ్యయని చెప్పటకు విచిత్రమైయోమి? అవిద్య జ్ఞానముచే నశించుచున్నది. కాన, సత్యము (సత్య) గాదు. ప్రతీయమానమగుచున్నందున అసత్యము గాదు. మ కేమనిన ప్రతీయమానమగుచు శాధింపబడుచున్నందున మిథ్యయే యగుచున్నది. కాన సంసారమునూడ మిథ్యయే. అందు సందియములేదు.

“న చ మిథ్యాజ్ఞానం పరమాధ్వనస్తే మాషయితం నమధ్యమే” అను భాష్య పంక్తికి మరియొకయర్థము స్ఫురించుచున్నది. మిథ్యాజ్ఞానమనగా (మిథ్యాచ తత్ అజ్ఞానంచ) అను వ్యుత్పత్తివలన మిథ్యాభూతమగు నజ్ఞానమని యర్థము. పరమాధ్వనస్తే వనగా పరిమార్చసత్యమయిన బ్రహ్మ. కావున మిథ్యాభూతమయిన అజ్ఞానము పరమాధ్వనసత్యమగుబ్రహ్మను మాషించుటకు అనగా సంసారినిగా జేయుటకుగాని, లేక మిథ్యాభూతనిగా జేయుటకుగాని సమర్థము గాదు. కారణ మేమియన, సత్య మిథ్యావస్తువులకు నితరేతరతాదాత్మ్యము కుదరనందువలన అని హేతువు. ఈభావమునందుగూడ నూసరక్షేత్రమరీచ్యునకాదిదృష్టాంతములు పొసగును. దీనివలన అజ్ఞులచే గల్పింపబడిన సంసారముతో త్రేత్రజ్ఞున కేమాత్రము లేకములేదని తెలిసినది. కాన అవిద్యవలన త్రేత్రజ్ఞుని సంసారముగలవానినిగా అజ్ఞాన లనకొందురు గాక. అంతమాత్రమున ఆత్మ కేమాత్రము సంసార మంటదు. తెలియనిబాలుడు ఆకాశము నల్లగా నున్నదని యన్నంతమాత్రమున నీరూపమయిన ఆకాశమునకు రూపమంటుచున్నదా? అట్లే త్రేత్రజ్ఞునకుగూడ సంసార మంటనని భావము. వస్తుతః త్రేత్రజ్ఞుడు (జీవుడు) అసంసారి. ననుకీనే, త్రేత్రజ్ఞుడు వస్తుతః ఈశ్వరుడగుచున్నాడు. ఈ యభిప్రాయముతోనే భగవంతు డగు శ్రీకృష్ణుడు “అజ్ఞానే నావృతం జ్ఞానం తేన ముహ్యంతి జంతవః” అని చెప్పెను. అజ్ఞానావరణమువలన త్రేత్రజ్ఞుడు సంసారి యని ప్రాణులు వ్యామోహమున జెందుచున్నారని వీనియర్థము.

ఇట్లుండ మరల ద్వైతవాది శంకించుచున్నాడు.

ఓయి, విద్వాంసులదృష్టిలో త్రేత్రజ్ఞుడు అసంసారి యయి, అవిద్వాంసుల దృష్టిలోనే సంసారియగుచో అనాత్మభూతములయిన దేహదులయందు “నేనః ఇది” “ఇది నాది” అను నభిమానము అవిద్వాంసులకువలె విద్వాంసుల కేల గలుగుచున్నది? సంసారహేతువయిన నీయభిమానము, అజ్ఞానమువలనగదా గలు

ఇందు నిజమేమన జీవుడు తేత్రజ్ఞుడు గాడని దెలిసికొను పండితుడుగాని, శిష్యుల కిట్లు బోధించు గురువుగాని వీరిరువురు పండితావశేషులు (సచపండితులు). సంసారమోక్షములు మిథ్యయగుచో శాస్త్రము వ్యర్థమని నని తలంచి, యారెండి కిని సత్యత్వమును వర్ణించి శాస్త్రమును పాఠక మొనర్చవలచిన మూఢులు వీరు. ఇట్టి నీచులు తాము మూఢులగుచు, నితరుల మోసపుచ్చు సమకట్టి, యాత్మనాశ మొనర్చి, వ్యాసశుకాది గురుశిష్యపరంపరావృత్తమయిన శాస్త్రసంప్రదాయ మును మంట గలుపుచున్నారు. శాస్త్రాస్థిసంప్రదాయ మెట్లు ప్రవర్తించినదే నిష్ఠయిం చుట ముఖ్యము. మూలకర్త యగు వ్యాసులు తనశిష్యుడు, కుమారుడు నగు శుక యోగింద్రునకు ఉపయాశయమును యథార్థముగా బోధించెను. ఆ కుకులు గాడ పానులను తమశిష్యుల కుపదేశించిరి. గాడపాదులవారు గోవిందయోగింద్రుల కుపదేశించిరి. గోవిందయోగింద్రులు శ్రీ శంకరుల కుపదేశించిరి. ఇట్లు శాస్త్రాస్థి సంప్రదాయము పరంపరాప్రాప్తమని గీతార్థ సంప్రదాయమునందు గుచ్ఛిష్టము.

శంకరులు తమయభిప్రాయమును సర్వజనసులభమగుటకు భాష్యరచనా ద్వారమున లోకమునకు వెల్లడించిరి. కాన నెవడు యిట్లు సంప్రదాయపూర్వక ముగ ప్రవృత్తమయిన శాంకరభాష్యమును పరిపఠేయమో నాజే సంప్రదాయ వేత్త యగు గురువు.

మిగిలిన రామానుజులు మున్నగువారల కిట్టిసంప్రదాయము లేదు.

కావున రామానుజులభాష్యమును పరిపఠేయమారు సంప్రదాయరహి తులు. అందువలన వీరు శాస్త్రసిద్ధమయిన యర్థమును పరిత్యజించి, తాము స్వతం త్రముగా లేని యర్థమును గల్పించి లోకమును మోసపుచ్చుచున్నారు. కాన నిట్టి వారలముఖమును జూడగూడదు. వారి నుపేక్షించవలెగాని, వారికి శిష్యత్వ మన లంబించి వారిని నేవింపగూడదు.

చూడుము, వారు లోకమున కొనర్చెడి మోసమును - “ఇదం శరీరం కాంతేయ తేత్ర మి త్యభిధీయతే” అను శ్లోకముచే శ్రీకృష్ణుడు శరీరము తేత్ర మని చెప్పి “ఏత గ్యో వేత్తి తం ప్రాణుః తేత్రజ్ఞ ఇతి తద్విదః” అను శ్లోకముచే శరీరమును దెలిసికొనువాడు తేత్రజ్ఞుడని చెప్పెను. శరీరమును దెలిసికొనువాడు శరీరసంబంధము లు జీవు డని యెల్లరకు ననుభవసిద్ధము. “నేను మనుష్యుడను, నేను స్థూలుడను, ఇది గాశరీరము, గాచేయి” అను ప్రతీతులు జీవునకు సహజ ములు. అట్టితేత్రజ్ఞుడే (జీవుడే) “తేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వతేతేషా భారత” అను శ్లోకముచే తా నని చెప్పి, జీవున కీశ్వరాభేదమును దృఢపరచెను.

ఇట్టి యథాశ్రుతార్థమును విడచి, జీవుడు తేత్రజ్ఞుడు గాడనియు, తేత్రజ్ఞు డనగా నీశ్వరుడనియును అర్థమును వర్ణించుట లేనిదానిని కల్పించుటయేకదా?

తే త్రజ్జడయిన ఈశ్వరునికంటె జీవుడు వేరనియు, తే త్రజ్జ (ఈశ్వర) భ్యానముచే ఈశ్వరస్వరూపప్రాప్తి కలుగుననియు జెప్పట యుక్తముకాదుకదా ?

ఒకవస్తువునకు మరి యొకవస్తువుయొక్కరూప మెట్లుసంభవించును ? జీవున కున్నరూపము నశించినచో జీవుడు నశించినట్లేకదా ? జీవుడు మారురూపము నొందెనగా మరల పుట్టినట్లేకదా ? ఇట్లు జన్మనాశములుగల జీవుడు నిత్యుడెట్లగును ? ఘటము కంబుగ్రీవాద్యాకారమును వదలినచో నశించిన దని యనుచున్నాము. కపాలస్వరూపముతో పుట్టినదని యచుచుంటిమి. ఇట్టి ఘట మనిత్యమనికదా లోకపిది.

ఇక జీవుడు మొదటిరూపమును విడువకయే ఈశ్వరరూపమును బొందు ననుటయు బాసగదు. రెండురూపము లేకవ్యక్తియం దేకకాలమున చుండుట నిరుద్ధము. అట్లుండుటకు లోకదృష్టాంతమును గానము. భ్రమరకీటన్యాయమునందు కూడ కీటము కీటరూపమును విడచియే భ్రమరరూపమును బొందుచున్నది. కీటభ్రమరరూపములు రెండును నొకచోట కనుపింపవు. భ్రమరకీటరూపములు రెండును పరస్పరవిలక్షణమయియుండ, కీటరూపమును విడువక కీటము భ్రమరరూపమునొందుటెట్లుబాసగును ? భ్రమరకీటరూపములకు పరస్పరభేదమే లేదందురా ? అప్పుడు ఇది భ్రమరము, ఇది కీటము అను వ్యవహారముయేటకలియును. ఇక ఘటరూపమును విడచి కపాలరూపమునొందిన మృద్ధ్రీవ్యము నిత్యముగా నున్నందున పూర్వరూపమును విడచి, ఉత్తరరూపమును బొందినను, జీవుడు నిత్యుడేయగునుకాని అనిత్యుడుగాడని యనరాదు. దృష్టాంతమునందు (మృద్ధ్రీవ్యమునందు) ఘట కపాల ద్వయోనుగతమయిన మృద్ధ్రీవ్య మొకటియే. కావున నచట మృద్ధ్రీవ్యము నిత్యమగుగాక. ప్రకృతమునందు కీటభ్రమరములనలె జీవేశ్వరులుగూడ వేరయినందున జీవుడు నిత్యుడుగానేరడు. మరియు ఉభయరూపానుగతమయిన మృద్ధ్రీవ్యము నిత్యమయినను, తద్వికారములయిన ఘటకపాలము అనిత్యములే యగుచున్నట్లు, జీవేశ్వరానుగతమయిన మరియొకవస్తువు నిత్యమనియు, జీవేశ్వరు అనిత్యులనియు జెప్పవలయును. అట్లు చెప్పటకు ద్వైతమతమున జీవేశ్వరానుగతమయిన వస్తు వేదియు లేదు. అట్టి వస్తువు నంగీకరించినచో జీవునివలె నిశ్వరుడుగూడ అనిత్యుడగును. అబ్బా! జీవ నిత్యత్వమును సాధింపనచుకట్టిన నీవు యీశ్వరానిత్యత్వమును సాధించితివికదా ? ఏమి ఫలమును బొందితివి ?

ఇక ఘటకపాలములయెరియందును మృద్ధ్రీవ్య మనుగత మయినట్లు జీవేశ్వరులయందు వైతవ్య మనుగతము కలదనియు అదియే నిత్యము, సత్యము ననియు ద్వైతము లంగీకరించినచో మృద్ధ్రీవ్యముతో ఘట కపాలము లేకరూప మయినట్లు (అభిన్నమయినట్లు) వైతవ్యరూపముతో జీవేశ్వరుల కేత్యము చెప్పినట్లగును. కాన, వారికి స్వమతభంగము, పరమతప్రవేశము సంభవించును.

మరియు

- (1) జీవేశ్వరులకు ఘటపములకువలె రూపమువలన భేదమా?
- (2) లవణకర్పూరములవలె ధర్మతః (ధర్మమువలన) భేదమా?
- (3) రెండుఘటములకువలె వ్యక్తితః భేదమా? లేక
- (4) ఘటరూపములకువలె పదార్థతః భేదమా? లేక
- (5) నాయ్యాకాశమువలె గుణతః (గుణమువలన) భేదమా? లేక
- (6) ఘటకలశములవలె దామతః (దామమువలన) భేదమా?

- (1) జీవేశ్వరులు షోఢాపులయినందున మొదటిషడ్విము పోనగదు.
- (2) జీవేశ్వరులు నిర్ధర్మకులయినందున రెండవమతము చెల్లదు.
- (3) వ్యక్తిత్వయము ఆత్మత్వమునందున మూడవమతము కుంగును.
- (4) ఆత్మత్వముతో జీవేశ్వరులగుచును యేకపదార్థమయినందున చాల్లనపక్షము నిలువదు.
- (5) జీవేశ్వరులు, గుణరహితులయినందున అయినపక్షము ఘటించదు.
- (6) కావున నిక పరిశేషధ్యాయముచే దారపక్ష మంగీకరింపవలెను.

ఒకేవస్తువునకు ఘటము, కలశము అని పేరిడినట్లు ఒకేయూత్మకు (చైతన్యమునకు) జీవుడు, యాశ్వరుడు అని నామమాత్రమేకాని, వాస్తవముగా జీవేశ్వరులకు భేదములేదు.

అయితే, భేదములేనిదే అభేదవాదముగూడ పోనగదు. నిశ్చయ మెప్పుడును ప్రసక్తిపూర్వకముగా నుండును. భేదములేనిదే భేదనిషేధరూపమయిన అభేదవాద మెట్లు పోనగును? అని యనరాదు. అష్టానులదృష్టిలోనున్న భేదమును ప్రతియోగినిగా వీసికొని తన్ని షేధరూపమయిన అభేదవాదము చెల్లనగును.

అంతఃకరణావచ్ఛిన్నత్వ, సాయావచ్ఛిన్నత్వరూపిశేషణ భేదముచే తదవచ్ఛిన్నచైతన్యరూపులగు జీవేశ్వరులకు భేద మనుటయు పాడిగాదు. నిర్విశేష చైతన్యమునందు విశేషణ సంబంధముండదు. కనుకనే ఆత్మనిర్ధర్మకు డని శ్రుతులు చాటుచున్నవి. మరియు పరిపూర్ణమగు చైతన్యము, అంతఃకరణదులతో పరిచ్ఛిన్నము కానదు. ఘటాకాశ మకాకాశములకు వలె జీవేశ్వరులకు భేద సాపాధిక మను వాదమురూడ చెల్లదు. ఔపాధికభేదము వాస్తవభేదమును బుట్టింపనేరదు. ఉపాధిప్రయుక్తమగు భేదము ప్రయోజనకరము గాదు. ఉపాధిసంబంధమువలన వస్తువు పరమార్థముగా భిన్నముగానేరదు. ఘటమకభేదమువలన ఆకాశము భిన్న మగుట లేదు. ఉపాధిప్రయుక్తమయిన భేదము నిస్సారము కనుకనే వెనుకటి వికల్పములలో నిద్దానిని చెప్పలేదు. కనుక జీవేశ్వర భేదవాదము అయ్యుక్తము, అప్రమాణము నగుచున్నది. చైగా “స ఆత్మా తత్త్వ మసి” ఇత్యాదిశ్రుతులు జీవేశ్వ

రాభేదమును సాధించుచున్నది. “ద్వాసుషణ్ణ సయజా సఖాయా” అను శ్రుతిగూడ జీవేశ్వరులకు భేదమును సాధించుటలేదు. అయ్యది, అంతఃకరణజీవులకుగాని ప్రమాతకు సాక్షికిగాని గల భేదమును సూచించుచున్నది. ప్రమాతసాక్షులకుగూడ వాస్తవభేదము లేదు. సాక్షియగు కూటస్థచైతన్యమునందే ప్రమాత్మత్వము కల్పింపబడినందున సాక్షియే జీవుడుగాని, జీవుడు సాక్షికంటె నిజముగ వేరుగాడు. అజ్ఞానులు ప్రమాత్మచైతన్యమునే, అధ్యన్తాహంకారరూపుడగు జీవునిగా దలంచుచున్నారు. అహంకారమే జీవుడని భ్రమింపగగదు. సుషుప్తిదశయందు అహంకారము లయముచెందినను, దానికి (అహంకారలయమునకు) సాక్షిగా జీవుడు న్నాడు. కనుక జీవేశ్వరభేదవాదము సర్వథా అప్రమాణము. కనుకనే “అన్యోసా వన్యోహ మస్మీతి యో వియ స్తే షశనః” అను శ్రుతి ఆత్మభేదవాదిని షశునని నిందించుచున్నది. కనుకనే శంకరాచార్యులు భేదవాదులను షశువులని యనలేక మూఢులనియి, నుపేక్షింపంగినవా రనియను తమభాష్యమునందు వ్రాకుచ్చిరి. షశుతుల్యులగు భేదవాదులకు సంసారభయము దుర్భావము. ఈశ్వరు డనం నారి కాగా, తప్పిన్నుడగు జీవుడు తప్పక సంసారియే కావలయును. కాన, సంసార నివర్తకమయిన సమ్యక్జ్ఞానమును సంపాదించుటకు ఎగిన మానవజన్మమునొందియు సమ్యక్జ్ఞానమును సంపాదించుకొనలేక, ఆత్మను సంసారమునుంచి విడిపించుకొన లేనివాడు మానవాధముడుగాక మరేమి? ఆత్మహంత లన వీరలేకదా? ఇట్టివార లకు సరకము తప్పదని “అన్ధం తమః ప్రవిశంతి యేకే చాత్మహీనో జనాః” అను శ్రుతి చెప్పుచున్నది. కావునభేదవాదులు తాము నరకమునకు బాల్చడి, యితరుల గూడ సరకముపాలు చేయుచుండ, వీరిలతో పాత్తు యేల? ‘దుష్టుని దూరముగా విడువవలె’ నన్న న్యాయ మవలంబించుటయే మంచిది. ఆత్మహంత లనగా ఆత్మను జంపువా రని యర్థము గాదు. ఆత్మ యొకనిని చంపువాడుగాని, యొకనిచే జంపబడువాడుగాని కాదు. అజ్ఞానకల్పితమయిన ప్రమాత్మత్వము నాత్మ కంట బెట్టెడు భేదవాదులు ఆత్మయొక్క నిజరూపమును జెడగొట్టుచున్నారుకాన, ఆత్మ హంత లనబడుదురు - కావున ఆత్మభేదమే యాత్మహత్య. కనుక అసంసారి యగు శ్రేష్ఠజ్ఞుడే జీవు డని సుస్పష్టము.

ఈపైగ్రంథముచే తేలిన దేమి? వినుడు. విద్యావిద్యలు రెండునువేరు. ఆత్మకు విద్యచే నీశ్వరత్వము. అసంసారిత్వము ప్రాప్తించును. అవిద్యచే ఆత్మకు సంసారిత్వము సంభవించును. అవిద్యచేనేర్పడజ్జ సంసారిత్వముచే ఆత్మకు వాస్తవముగ లేవమంటడు. సంసారము సంసారి యీరెండును అవిద్యాకల్పితములు, మిథ్యాభూతములు. కాన నీరెండును వాస్తవముగా లేకుండుట విద్వాంసుల కిష్టము. విద్యాదశయందు సంసారములేదు; సంసారియు లేడు. అంతఃకరణమునుంచి యాత్మను వేరుపరచి చూడ సంసారి యనువా డెచటను కనిపించడు. కేవలాంతఃకరణమునకుగూడ

సంసారములేదు. అయ్యది జడము. ఆత్మచావాత్మ్యాభ్యాసలేవిదే జడమయిన అంతఃకరణమునకు సంసారమంటనేరదు. అట్లుగలచో జడములయిన ఘటాదులకు గూడ సంసార ముండవలయును. అట్లు లోకానుభవములేను. కనుక ఆత్మాస్తవకిరణములకు భేదము తెలియకుండుటవలననే సంసార మేర్పడును. అదెంతికి భేదము తెలిసినపిదప సంసారి, ప్రమాత యను భేద ముండలేదు.

ఓయి! శ్రేత్రజ్ఞున కవిద్య యుండునుగాదా? అదియే నానికి సంసారము. దాని వలననే శ్రేత్రజ్ఞునకు సుఖదుఃఖము లనుభవగోచరము లగుచున్నవి. కావున శ్రేత్రజ్ఞునకు (ఆత్మకు) సంసారము లేదనుకెట్లు? అని పూర్వవాది చూశ్శేషము. ఈగోష మొకచూచి నివారించబడినను స్థూణానికి ననన్యాయముచే విచారమును శృంగారచ గలందులకు మరల లేవదీయబడినది.

సమాధానము: అవిద్య జ్ఞేయమయిన అంతఃకరణముచెనెక్క ఫర్మముగాని జ్ఞాతయగు ఆత్మయొక్క ఫర్మము గాదు. జ్ఞేయఫర్మముచే జ్ఞాత కంటున దేదియు లేదు. జ్ఞేయములగు ఘటాదులయొక్క ఫర్మమయిన వాఙ్మదులు జ్ఞాత కేమియు దోషమును గల్పించుటలేదు. అట్లే జ్ఞేయగుణములగుజ్ఞాతకు గుణమును గల్పించ వేరవు. ద్వైతము శ్రేత్రజ్ఞున కంటగట్టెడి దోషములన్నియు జ్ఞేయము లగుటచే శ్రేత్ర ఫర్మములుగాని, శ్రేత్రజ్ఞ ఫర్మములు గావు. ఇచ్చట దోషశబ్దము గుణమునకుగూడ నుపలక్షణము. ఆత్మ గుణదోషశూన్యము. కనుక చే యాత్మ నిర్ధర్మము, సాక్షి యని సిద్ధాంతము.

అయితే, అవిద్య (అజ్ఞానము) శ్రేత్రఫర్మమయినను, అయ్యది శ్రేత్రజ్ఞునకు సంసారిబంధము చేర్చుచువచ్చును. అగ్నిఫర్మమయిన జ్వేష్యము (కేశిమ) లోహ మునకు తాపకిత్వమను (కాల్చుటయను) దోషమును కలుగజేయుచున్నదికదా? అని ప్రశ్న కలుగును. కాని యీ దృష్టాంతము సరిపోదు. అగ్నిలోహములు రెండును జ్ఞేయములుకనుక, ఒకదానియొక్క గుణదోషములు మరియొకదాని కింటును. ప్రకృతమున శ్రేత్రశ్రేత్రజ్ఞులు జ్ఞేయజ్ఞాతృరూపులు కనుక సీరెంటికి పర స్పరసంబంధము కుదిరనేరదు. జ్ఞేయజ్ఞాతలకు పరస్పరసంబంధమే వుండునెడల జ్ఞాతకు జ్ఞాతృత్వమే నిలువనేరదు. అగ్నిసంపర్కమువలన లోహమునకు అగ్నిరూ పత్వ మేర్పడినట్లు జ్ఞేయసంస్పర్గమువలన జ్ఞాతకుగూడ జ్ఞేయరూపము ప్రాప్తించు చుండ జ్ఞాతకు జ్ఞాతృత్వ మెట్లు నిలుచును? అవిద్యాసుఖదుఃఖాదు లాత్మఫర్మము లగుచో ప్రత్యక్షముగా నుపలభ్యమానములు గావు. అయ్యది యుపలభ్యమానము లగుచున్నవి. కావున నయ్యవి శ్రేత్రజ్ఞఫర్మములు గావు. శ్రేత్రఫర్మములే కావలయును.

కనుక జ్ఞేయమంతయు త్రేత్రమనియు, జ్ఞాతయే త్రేత్రజ్ఞుడనియును నిర్ణయించినపిదప ప్రత్యక్షముగా నుపలభ్యమానములగు అవిద్యాసుఖదుఃఖాదులు త్రేత్రజ్ఞుధర్మము లనుటకాని, త్రేత్రజ్ఞుధర్మములు ప్రత్యక్షముగ ఉపలభ్యమానము లనుటకాని, యవిద్యాబలవనముచే జెప్పెడి విరుద్ధసంభాషణములుగాని వేరు గాదు.

ఓయి, శరీరధర్మములు త్రేత్రజ్ఞునిచే దెలియబడినట్లు త్రేత్రజ్ఞునిధర్మములు గూడ నానిచే దెలియబడుగాక. అట్లుకానిచో, జ్ఞానానందాదులగు త్రేత్రజ్ఞుధర్మములు లేకపోవలసివచ్చునుకదా? అని యనరాదు. “సచ్చిదానందంబహ్మ” అను శ్రుతి త్రేత్రజ్ఞుడు సచ్చిదానందహృత్తుడని చెప్పుచుండ, జ్ఞానానందాదులు త్రేత్రజ్ఞుధర్మములనుట పాడిగాదు. జ్ఞానానందాదులు ఆత్మకు స్వరూపభూతములుకాని ధర్మరూపములు గావు. కనుకనే ఆత్మ నిర్ధర్మకుడను సిద్ధాంతము పొసగుచున్నది. జ్ఞానానందాదులు జ్ఞాతచే దెలియబడుటలేదు. “నే నానందము ననుభవించుచున్నాను” అను ప్రతిఫలలేదు. సుఖప్రియందుగాని, మూర్ఖయందుగాని కనిపించుటలేదు. అచట కేవల ననుభవముమాత్రమే కలదు. “నేను సుఖము ననుభవించుచున్నాను” అను ప్రతీతి, యంతఃకరణధర్మమగు సుఖముయొక్క అనుభవమును సూచించుచున్నది. ఆత్మానందానుభవమును సూచించుట లేదు. కావున కేవలానుభవమే యానందము. అదియే త్రేత్రజ్ఞుడు. కేవలానుభవమునం దెట్టిధర్మమును లేదు. అట్లున్నచో నాధర్మముగలవాడు త్రేత్రజ్ఞుడగును. కనుక జ్ఞానమన్నను, ఆనందమన్నను జ్ఞాతయగు ఆత్మయొక్క స్వస్వరూపమేకాని, గుణము (ధర్మము) కాదని సిద్ధాంతము. ఇట్లయిననే జ్ఞానానందాదులకు సాక్షిరూపముతో స్వతః ప్రకాశము (జ్ఞానము) కుదురును. లేనిచో నియ్యది కుదరనేరదు.

అయితే, జ్ఞానానందాదులు ఆత్మధర్మములను శాస్త్రవ్యవహారమునకు విరోధముకదా? యని ప్రశ్నింపదగదు.

“ఆనందో విషయానుభవో నిత్యత్వంచేతి సన్తి తద్ధర్మాః, అపృథక్త్యేవై చైతన్య తృప్తిభగివావభాసంతే” అను శాస్త్రవ్యవహారము, ఆనందాదులు ఆత్మకంటె వేరయినట్లు తోచుచుండునని చెప్పుచున్నదికాని, నిజముగా ఆనందాదులు ఆత్మధర్మములని చెప్పుటలేదు. కాన శాస్త్రవిరోధము లేదు.

సరేకాని, సచ్చిదానందములు ఆత్మస్వరూపములయితే కానిండు. సర్వాంతరత్వ సర్వనియామకత్వ స్వశేషిత్వ సర్వాధారత్వ అపహతపాపృత్వాది ధర్మము లాత్మకు కలవందురా? లే వందురా? ఆత్మ కున్నచో నయ్యవి ఆత్మచే దెలియబడునా? లేక నితరునిచే దెలియబడునా?

ఇందు మొదటిపక్షము పొసగనేరదే - జ్ఞాత్పుధర్మములు, జ్ఞాతృవేద్యములు కావని మీ రింతకు మున్ను చెప్పినదేకదా? ఇక నితరులచే నాధర్మములు జెలియబడునన్నచో నదియును పొసగదు. ఆత్మకంటె నితరమంతయు జడముకాన జడ

మగున దేదియు ఆత్మధర్మములను దెలిసికొనవలయునా? ఇక మైన చెప్పబడిన ధర్మములు ఆత్మకు కేవలము “ఏకో దేవ స్సర్వభూతేషు గూఢః సర్వవ్యాపీ సర్వభూతాస్తరాత్మ్యాః కర్మాభ్యక్షః సర్వభూతాభవానః సాక్షీ చోహ కేవలో నిర్గుణశ్చ॥” అను శ్రుతివిరోధము ప్రపంచమున. ఈశ్రుతి సర్వాంతరత్వాదిధర్మము లాత్మకు కలవని చాటుచున్నది. లోకానుభవముగూడ నిట్లే కలదు. లోకములో నెల్లమానవులు దేవుడు ప్రపంచమున కాధారభూతుడనియు, సర్వాంతర్యామి యనియు, కర్మఫలప్రదాతయనియు ననుచున్నారు. కావున నిట్టి లోకానుభవవిరోధ మును శ్రుతివిరోధమునున్న ఆత్మ నిర్ధర్మకు డను మీనాదమున వెల్లువపంపించు కొనెదను?

వినుము. ప్రపంచమంతా నిజమైతే సర్వాంతరత్వాదిధర్మములుగూడ ఆత్మకు నిజమగును. ప్రపంచమే నిజముకాదు. “అతోస్మి దాత్తమ్” అను శ్రుతి బ్రహ్మ యొక్కదే ఆత్మమనియు, మిగిలినదింతయు నభివ్యవస్థించుచు చెప్పించుచున్నది. కావున అజ్ఞానముచే ప్రపంచమంతయు గల్పింపబడినట్లు సర్వాంతరత్వాదిధర్మ ములుగూడ నవిద్యచే ఆత్మయందు గల్పింపబడినవి. ఆ ధర్మములు సాక్షి భావ్యములగుటగూడ గల్పింపబడినదే. కావున జ్ఞాతయొక్క ధర్మములు జ్ఞాతచే దెలియబడుటకాని, జ్ఞాతచే దెలియబడునవి జ్ఞాత్యధర్మములగుటకాని, యీరెండును యంతమాత్రము పోనవు. అయితే ఇదేన్యాయమున జ్ఞేయమయిన ప్రపంచము, దానిధర్మములు, యీరెండును జ్ఞాతచే దెలియబడుట, ఇదియంతయుగూడ అవిద్య కల్పితమేకదా? అవును నిజమే, అని మాకు సమ్మతమే.

అయితే, ఈయవిద్య ఆత్మకు సంబంధించినదా? లేక అనాత్మపదార్థమునకు సంబంధించినదా? ఇందు మొదటిపక్షము కుదరదు. అసంగస్వప్రకాశుడయిన ఆత్మకు నవిద్యాసంబంధము అసంభవము. జడమయిన అనాత్మపదార్థము అవిద్య కాశ్రయము కావలయును. ఇక ‘అవిద్య’ ఆత్మ నాశ్రయించియుండదు. అనాత్మ పదార్థమును ఆశ్రయించియుండదు. ఈయది స్వతంత్రముగా నుండు నన్నచో, నదిమాత్ర మెట్లు పోనగును? పరతంత్రమయిన జడపదార్థము స్వతంత్రముగా నుండుట దుర్లభముకదా? కావున నేయవిద్య దేని నాశ్రయించియుండి యీ ప్రపంచమును ప్రాపంచికధర్మములను, ఆత్మధర్మములను గల్పించుచున్నది? అని పూర్వవాది యవిద్యాశ్రయమునుగూర్చి ప్రశ్నించెను.

ఇందుకు సమాధానమును జెప్పదలచినసిద్ధాంతి పూర్వవాది నిట్లు వికల్పించి యడుగుచున్నాడు.

ఓయి, పూర్వవాదీ! నీవు అవిద్యకు ఆశ్రయమాత్రము నడుగుచుంటివా? లేక అవిద్యావిశేషము నడుగుచుంటివా? ఇందు మొదటిపక్షమున ఎవనియం దవిద్య కనిపించుచున్నదో, వాడే దాని కాశ్రయము. అనగా, అవిద్య వృత్త్యమా?

లేక అదృశ్యమూ? అని ముందు విచారించుకొనవలయును. దృశ్యమగుచో, షర తంత్రమయిన నవిద్య దేనినో నొకదాని నాశ్రయించియుండును. కాన, నెవనియం దవిద్య దృశ్యమగుచున్నదో, నాని నాశ్రయించియున్నట్లు గుప్పట్టమగుచున్నది. ఇక అవిద్య యదృశ్యమగుచో, ప్రకాశయే లేనందున అవిద్య లేకనేపోవలసివచ్చును అని భావము.

ఇప్పుటికిని అవిద్య దృశ్యమగుచున్నను, (కనిపించుచున్నను) అవిద్యకు నాశ్రయమయిన వస్తువిశేషము గోచరమగుటలేదని యెంచి మరల యాశ్రయమును గురించి ప్రశ్నించెడి పూర్వవాదిని నీ ప్రశ్నయే నిర్ధృతమన సిద్ధాంతి దూషించు చున్నాడు.

ఓయి పూర్వవాదీ! నీ వవిద్యను జూచినచో, అవిద్యగలవానినిగూడ దెలిసి కొనియే యున్నావు. ఆశ్రయము కనిపించనిదే ఆశ్రయవిశేషమయిన వస్తువు గోచ రించదు. అవిద్యాశ్రయమగు వస్తువు కనిపించనిదే, నీకు అవిద్య యెట్లు కనిపించి నది? కనుక నీ కష్టం దవిద్య కనిపించినదో యపు డవిద్యాశ్రయముకూడ గోచరించియే యున్నది. ఇట్టితరి నాకు కనిపించుచున్న అవిద్యకు ఆశ్రయ మెచ్చునని యడిగెడి నీ ప్రశ్న కిట్టి వేమి? గోకముగా నెప్పుడయినను గోవులను గోస్వామిని జూచిన తరువాత, నీ గోవు లెవ్వనిది? అని యడుగగా? నీ వింతటి మూర్ఖుడ వేమి?

కాదుకాదు. ఓయి సిద్ధాంతీ! నీవుచూపిన దృష్టాంత మిచట వ్రాసగదు. గోవులు, గోస్వామి, ఆయిదవురికిగల సంబంధము యీమూడును ప్రత్యక్షమగుటచే నచట ప్రశ్నింపనవసరము లేదు. ప్రకృతము, అవిద్యా, అవిద్యావంతులు ప్రత్యక్ష ముగా కనిపించుటలేదు. కావున నిచట ప్రశ్నించుట కవకాశము కలదు.

ఓయి పూర్వవాదీ! అవిద్య ప్రత్యక్షమగుచున్నదని యంగీకరించినచో, అవిద్యావంతులకూడ ప్రత్యక్షమగునట్లంగీకరింపవలసివచ్చునని తలచి, రెండును అప్రత్యక్షము లంటివి.

అవిద్యావంతుడు (అవిద్యగలవాడు) షరోక్షాడయినను, ప్రత్యక్షము కాకు న్నను అవిద్యాశ్రయ దేవరని నెవడిగెడిప్రశ్న వ్యర్థమే యగును. నీకు ప్రత్యక్షము కాని అవిద్యావంతునితో అవిద్యకు సంబంధమున్నదని నీకు దెలిసినంతమాత్ర మున నీ ప్రశ్న వ్యర్థమని యాక్షేపించెడివారలకు నీ వేమి సమాధానము చెప్పగలిగి టివి? ఇంతిమాత్రమున నీ కేమియు సమాధానము లభించలేదు. అనగా అవిద్యతో సంబంధము గలదని నీకు షరోక్షజ్ఞానమున్నను 'అవిద్య యెవనికీ' అను నీ ప్రశ్న నిష్ఫలమే యని భావము.

ఓయి, సిద్ధాంతీ! అవిద్యయందు శోకమోహోదిలక్షణమయిన సంసారమును కలుగజేసిడిదోషము కలదు. అందువలన అవిద్య పోగొట్టుకొనతగినది. దానిని పోగొట్టుటకు నే నిట్లు ప్రశ్నించితిని అనినచో నదియును యుచితముగాదు. నీవు

ఘోషముగా కనిపెట్టిన యవిద్య యెవనికి సంబంధించియున్నదో, నాడే దానిని బోగొట్టుకొనగలడు. దాని యవిద్యను బోగొట్టవలెనన్న ప్రయోగ నీ కేల?

ఇక, అయవిద్య సేత్రే యుంకి సేకే సేయవిద్యను బోగొట్టుకొనదలచి యిట్లుగిగినచో నపుడు సే వవిద్యను, అవిద్యగల నిన్ను తెలిసికొనియే యున్నావు. కాన నవిద్య యెవరి కని మరల యడుగ నేల!

మరల పూర్వనాది తనప్రశ్నను నెలపెట్టుకొనదలచి సిద్ధాంతితో ననుచున్నాను.

ఓయి, సిద్ధాంతీ! కేను, అవిద్యగలనన్ను గోవులుగల దేవదత్తుని దెలిసికొని నట్లు ప్రత్యక్షముగా తెలిసికొనుటలేదు. గోవులను, గోవ్యామిని ప్రత్యక్షముగాజూచి నట్లు అవిద్యను అవిద్యగల నన్ను, కేను ప్రత్యక్షముగా జూచినయెడల నా ప్రశ్న వ్యర్థమగును. అట్లు ప్రత్యక్షజ్ఞానము లేదు. ఘోషజ్ఞానమునూత్రమే కలదు. (కేను - అవిద్యగలనాడను - అవిద్యాకాన్యములనున శోకమోహములు నాచుండుండుటవలన - అవిద్య, అవిద్యాకాన్యములు లేని ముద్గాన్యమనె) అను కనుమానజ్ఞానముమాత్రమే నాకున్నది. కాన నాప్రశ్న నిష్ఫలము కాదు. అనగా, అవిద్య, అవిద్యానిండునాకు న్నవిద్యకేముకానందున, ఘోషముగా నాచెంటిని దెలిసికొని, అవిద్య యెవరికి కేను ప్రశ్నించుచున్నానని పూర్వనాదిభావము.

సిద్ధాంతి యాధానము నాడేపింనుచున్నాను.

ఓయి పూర్వనాదీ! నీవు అనుమానప్రమాణముచే, అవిద్యను అవిద్యావంతుని దెలిసికొనియున్నచో నపుడు నీకు అవిద్యకుగల తాత్కాలికసంబంధము నెట్లు గ్రహించితివి? అనుమానప్రమాణముచేతనే యాసంబంధమునుగూడ గ్రహించితి నన్నచో, నది యెంతమాత్రము పొసగదు. అవిద్యను దెలిసికొనిన సమయములో అవిద్యాసంబంధమును దెలిసికొనుటకు నీకు సాధ్యముకాదు. ఏలనన? అవిద్య జ్ఞేయము. నీవు జ్ఞాతవు. అవిద్యను విషయముగా గ్రహించి, దానికి జ్ఞాతవుగా నుపయోగపడిన నీకు అవిద్యాసంబంధమును దెలిసికొనుట యసంభవము. (అనగా అవిద్యాసంబంధమునకు జ్ఞాత వగుట యసంభవ మని తాత్పర్యము.)

ఇక అవిద్యను గ్రహించిన జ్ఞాత వేరనియు, తత్సంబంధమును గ్రహించిన జ్ఞాత వేరనియు నన్నచో, నపుడు జ్ఞాతల కనవస్థ యేర్పడును. ఎట్లన? మొదటి జ్ఞాతను, జ్ఞేయసంబంధమును, మరియొకజ్ఞాత తెలిసికొను నన్నచో, నపు డాజ్ఞాతను దెలిసికొనుటకు ఇంకొకజ్ఞాత, నానిని దెలిసికొనుట కింకొకజ్ఞాత అని యిట్లు జ్ఞాతల కనవస్థ యేర్పడునని భావము.

మొదటిజ్ఞాత మరియొకజ్ఞాత లేనిదే యెట్లు జ్ఞేయము (తెలియదగిననాకు) కాలేనో అట్లే రెండవజ్ఞాతగూడ మరియొక (మూడవ) జ్ఞాతలేనిదే తెలియబడ నేరదు. కావున నిట్లు ఒక్కొక్కజ్ఞాతను దెలిసికొనుటకు ఇంకొకజ్ఞాతను కల్పించుచు

సంబంధముగూడ ప్రత్యక్షమగుటలో దోషమేమియు లేదు. కాన ఆత్మాభిరిక్తి మంతయు (అవిద్య మొదలగునది) జడమగుటచే జ్ఞేయమే యగుచుగాని, జ్ఞాత కాను. చేతనుడగుటచే ఆత్మ మొక్కచే జ్ఞాత. ఈతడు జ్ఞేయడుగాడు. వీరిరువురికి సంబంధము అప్రామాణికము, మిథ్యాభూతము గాన సంబంధాత్మము నాత్మ కేమియు ముప్పులేదు.

ఈయ దిచ్చట రహస్యము. పాలు సూర్యుడు స్పృచ్ఛముగా వెలుగుచుండ. దీరాంధ యప గుడ్డసూజకు, పక్షి నోచరించినట్లు ఆత్మ యసంగస్వప్రకాశ జయినను ఆత్మయందు అజ్ఞానల కవిద్య యనుభవసిద్ధ మగుచుండును. ఈయది యప్రామాణికము, అనిర్వాచ్యము ననదిగియున్నది. సూర్యునియందు గుడ్డసూజ తలచెడి యంధకారుము యెన్నడును లేనట్లు ఆత్మయందు జ్ఞానలక్షణము మెన్నడును లేదు కాన 'ఆత్మయం దవిద్యాసంబంధ మెట్లు కలిగినది' ప్రశ్నయో వ్యర్థము. 'అహ మజ్ఞః' అను ననుభవబలమునుబట్టి యాత్మయం దజ్ఞానసంబంధము గలదని యంగీకరింపవలయును కాని యది మిథ్యాభూతమునాని, చాత్రము కాదు. దానినిగురించి యెట్లు వచ్చినదా? యను విచారణయే పనికిరాదు. అది యింద్ర జాలము వంటిది. తెలివితక్కువవా శృనుకొనుదానిని గురించి యింత విచారణ యేల? అజ్ఞానస్వరూపమే విచారణము కాకిపోవుచుండ జ్ఞానసంబంధమును గురించి విచారణ యేల?

కావున ఆత్మయం దవిద్యాసంబంధము నిరూపింప నలసికాదు. ఆత్మకు నవిద్యాసంబంధమే లేనపుడు అవిద్యాకార్యములయిన గుళిదుఃఖాదులసంబంధ మెట్లుండును? కాన, ఆత్మ యసంగస్వప్రకాశచిద్రూపుడేకాని యవిద్యాదుఃఖాది సంబంధుడు గాడని స్పష్టము.

అయితే "నే నజ్ఞానిని" (నా కేమియు తెలియదు) "నేను దుఃఖిని" అను ననుభవబలముచే ఆత్మయం దజ్ఞాన, దుఃఖములు ప్రత్యక్షమగుచుండ. నాత్మయం దిది లేవను తెట్లని యందువేమో? వినుము. ప్రత్యక్షసిద్ధమయినను ప్రమాణవిరుద్ధ మయిన అర్థము నంగీకరించుట న్యాయముగాదు. అజ్ఞానికి ప్రత్యక్షముగా రజ్జు సర్పము గనిపించుచున్నను రజ్జుసర్ప మచట లేదందుముగాని యున్నదిని యంగీకరించుచుంటివా? కావున భ్రాంతిసిద్ధమయిన (పొరపాటున యనుకొనెడి) పదార్థము లను లేవని నిరాకరించుట సులభము. ఆత్మయం దజ్ఞానసంబంధము లేదని యెన్నను అది యప్రామాణిక మనియును, ఆచార్యుపాదు లెన్నియోసాకులు బోధించిరి.

సుఖముగా తెలియుటకు మరల యావిషయమునే మేము వివరింతుము.

ఆత్మచే ననుభవింపబడియెడి యజ్ఞానము, దుఃఖము మున్నగునవి ఆత్మధర్మములా? ఇందు మొదటిపక్షము కుదరదు. ఆత్మధర్మములు ఆత్మచే ననుభవింపబడ నేరవు. ఆత్మధర్మముల ననుభవించెడి యాత్మ మరియొకడు లేడు. అట్టివాని

నింకొకనిని గల్పించినచో అనవస్థ యేర్పడును. 'నాన్యోఽతోస్తి ద్రష్టా' (జ్ఞాత మరియొకఁడు లేడు) అను శ్రుతికి భంగమున్ను గలుగును. కావున నికాపని లేదు న్యాయముచే ననాత్మ యగు సంతాకరణములే అని యనవలయును.

అప్పుడు అనాత్మధర్మములకు ఆత్మయందు సంబంధ మెట్లు పొసగును ? ఘటధర్మములయిన కంబుగ్రీవాదులు ఘటమును జూచు నాత్మ కంటునా ? అంటువు. కావున అజ్ఞానదుఃఖాదులు అంతఃకరణధర్మములే యనవలయును.

అచేతనమయిన అంతఃకరణము అజ్ఞానమున కాశ్రయ మెట్లగునని శంకింప రాదు. ఆత్మప్రతిబింబమును గ్రహించినందున నయ్యది సచేతన మగుచున్నది.

ఈ యంతఃకరణధర్మములు అనాదిసిద్ధమగు మాయచే నాత్మయందు త్రాటియందు సర్పము గల్పింపబడినట్లు కల్పింపబడినవి. అందునను అజ్ఞానులు 'నే నష్టానిని' 'నేను దుఃఖిని' అని యనుకొనుచున్నారు కావున అభ్యస్తములయిన అవిద్యాదుఃఖత్వాదులచే ఆత్మకు వచ్చిన చే పేమియు లేదు. కెలియనిబాలుడు ఆకసమునందు తలమలినత్వాదుల నారోపించినంతమాత్రమున ఆకాశమున కేమి యంటినది ? కావున ఆత్మచే ననుభవింపబడియెడి యనాదిసిద్ధమగు మాయ ఆత్మ ధర్మము కాదు. అనాత్మధర్మమున్న గాదు. అనాత్మపదార్థమంతయు మాయా కార్యమగుటచే మాయకు గాశ్రయము కానేరదు. కనుక మాయ (అవిద్య) ధర్మ హాపమనికాని, ధర్మరూపమనికాని నిర్విచింపనలవికానందున అనిర్వాచ్యమని యనవలయును.

ఓయి, ఆత్మకు నవిద్యా, దుఃఖత్వా ద్యనాత్మధర్మములతో సంబంధము లేనందున జెఱుపులేనిచో దోనిమ్ము. అయినను, దుఃఖజరాదిదోషములతోగూడిన యంతఃకరణశరీరాది ప్రక్షణమయిన తేత్రమును దెలిసికొనుచున్నందున గలిగెడి దోషము ఆత్మకు దప్పదుగదా ? దుష్టులయిన భార్యాపుత్రాదులను జూచుచు చోషించుచున్న యజమానికి (భర్తకు) దోష మావాదించినట్లు దుష్టతేత్రము (శరీరము) నందు స్వీయత్వాభిమానమున్న ఆత్మకు శరీరసంబంధమయిన దోషమెట్లాపాదించదు ? వినుము, ఆత్మకు తేత్రజ్ఞత్వ (శరీరమును దెలిసికొనుటయను) నును జ్ఞాతృత్వముగూడ తాత్వికము గాదు. నిర్వికారమైన ఆత్మకు జ్ఞాతృత్వ మను వికార మనంభవము. 'సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ' అనుశ్రుతినిబట్టి యాత్మ జ్ఞానస్వరూపమే యనునది సిద్ధాంతము.

అయితే జ్ఞానముమాత్రము నిర్వికారమని యంగీకరించుటెట్లు ? ఘటజ్ఞానము, పటజ్ఞానము కుక్ష్యజ్ఞానము, అని భేదరూపమయిన వికారము జ్ఞానమునకు గలుగు చున్నదికదా ?

అనినచో నట్లుకాదు. అచట ఘటాదివిషయములకే భేదముగాని, జ్ఞాన మునకు భేదములేదు. జ్ఞాన మెప్పుడును యేకరూపము గానే యుండును. అది స్వయం

ప్రకాశము. తనను నితరులను బ్రకాశింపజేయును. ఘటప్రకాశ, కుండ్యప్రకాశ, కుసులూడిప్రకాశములయందు ఘటాదులకు భేదమున్నను ప్రకాశమునకు భేదము లేదు. ప్రకాశ మంతట యేకరూపముగానే యున్నది. ఘటజ్ఞానాదులు అంతఃకరణ వృత్తులుగాన వికారరూపములని యనవలయును. అట్లన్నచో వృత్తులు జడములుకాన జ్ఞానరూపములే కాకపోవును. వృత్తి ప్రతిఫలితచైతన్యము జ్ఞానమగుటచే వృత్తుల యందు జ్ఞానత్వ ముపచింపబడినది.

కావున (అయం ఘటః) ఇది ఘటము అను జన్యములకు గాఢమయిన బుద్ధివృత్తులయం దనుగతమై విషయములు భిన్నమయినను తానుమాత్రము భేదమును జెందక నిర్వికారముగా నున్న జ్ఞానమే యాత్మ. ఇట్టి జ్ఞానరూపుడయిన ఆత్మకు వికారము లేదు. లోకములో కాంతయొక్క కుచాదులను జూచుచున్న కాముకునకు మనశ్శాంచల్య మను వికారమున్నను కాంతయొక్క కుచాదిజ్ఞానమున కెవ్విధమగు వికారములేదు. కావున జ్ఞానస్వరూపుడై, నిర్వికారుడయిన ఆత్మకు జ్ఞాతృత్వ మాపచారికముగాని వాస్తవము గాదు. కాన, నాత్మకు జ్ఞాతృత్వము వలన గలిగెడి దోషము లేదు.

అగ్ని కేవలము ఉష్ణస్వరూపము. అది జ్వలనక్రియకు (మంటను గలుగ జేయుట యను పనికి) కర్త గాదు. కర్తృత్వము (క్రియను జేయుట) చేతమని ధర్మము. అచేతనమయిన వస్తు వేపనిని చేయజాలదు. అగ్ని యచేతన మనునది నిర్వివాదము. కావున అగ్ని తాపకము గాదు. అయినను లోకులు 'అగ్ని ర్దహతి' అను ప్రతీతులచే తాపక్రియాకర్తృత్వము నగ్నియం దారోపించుచున్నారు. లోకులు అగ్నియం దట్టియారోపణచేయుటకు అగ్నియందుగల యష్టత్వమే (వేడిమియే) వారలకు ప్రబలాధారము. కాన వేడిమిమాత్రముచే నచేతనమయిన అగ్నికి తాపకత్వ మను (వేడిని గలుగజేయుట యను) చేతనధర్మము నెట్లారోపించుచున్నారో అట్లే జ్ఞానస్వరూపుడయిన ఆత్మ ప్రకాశరూపుడయినంతమాత్రమున జ్ఞాతృత్వ మనుక్రియ నాతనియందారోపించుచున్నారు. (తేత్రజ్ఞః తేత్రం జానాతి) శరీరమును దెలిసికొనువాడు అని. ఇంతియేకాని నిజముగా ఆతనికి జ్ఞాతృత్వ మను వికారము లేదు. దీనివలన తేత్రజ్ఞేశ్వరు డనియు, నాతడు సర్వావభాసకు డనియు, సర్వజ్ఞు డనియు సూచిత మగుచున్నది.

సర్వము సన్నిహితమయినపుడు సర్వావభాసకత్వము యేర్పడును. ఈశ్వరుడు సర్వవ్యాపి (అంతట నుండువాడు) కావున, అతని కంతయు సన్నిహితమగును. అందువలన నీశ్వరుడు సర్వావభాసకుడు గావచ్చును. జీవుడు (తేత్రజ్ఞుడు) పరిచ్ఛిన్నమయిన శరీరమునందుమాత్రమే యుండ నీతనికి సర్వము సన్నిహిత మగుటెట్లు సర్వావభాసకత్వ మీతనికి సిద్ధించు తెల్లు? అని ప్రశ్నింపరాదు.

ఈ శరీరమునందున్న నాడే యెల్లశరీరములయందు నున్నాడు. కనుకనే శ్రీకృష్ణుడు 'క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత' అని చెప్పి యున్నాడు. కనుక ఎల్లశరీరములయందుండి సర్వవ్యాపియగు క్షేత్రజ్ఞునకు సర్వము నన్నిహితమేకాన సర్వావభాసకత్వము సిద్ధింపవచ్చును. కాన క్షేత్రజ్ఞుడు సర్వజ్ఞుడయిన నీశ్వరుడేకాని కించిత్ జ్ఞుడయిన జీవుడు గాడు.

ఇట్లుగుచో క్షేత్రజ్ఞుడు సర్వప్రపంచమును బ్రకాశింపజేయుచున్నటుల ప్రత్యక్షము కావలెనుగదా? అట్లు ప్రత్యక్షమగుటలేదే అని యనరాదు. నీకు సర్వమును ప్రకాశింపజేయునటుల క్షేత్రజ్ఞుడు ప్రత్యక్షమగుచున్నాడా? అదియును కేదే? "క్షేత్రజ్ఞ మహం న జానామి" నేను క్షేత్రజ్ఞుని దెలియ కున్నాను అని నీ వనుచుంటివే. కావున నీ వజ్ఞానివి. నీకు క్షేత్రజ్ఞుడు ప్రత్యక్షమగుచో నీవు జ్ఞానివే యయ్యెడివాడవు. ఇక వింకమును వీడలేక నీవు "నాకు క్షేత్రజ్ఞుడు తెలియు" నన్నచో నీవు గురూపదేశము శాస్త్రవచనములవలన పరోక్షముగా దెలిసికొంటివా? లేక నపరోక్షముగా దెలిసికొంటివా? ఇందు మొదటి పక్ష మవలంబించినచో నదేవిధమున సర్వజ్ఞునిగూడ తెలిసికొనుము. రెండవపక్షమున క్షేత్రజ్ఞుని సాక్షాత్కార మొనర్చుకొనిన నీకు "సర్వము నాకు దెలియ"దను అజ్ఞాన మెక్కడిది? క్షేత్రజ్ఞసాక్షాత్కారమువలన యజ్ఞానము దానికార్యవర్గముతో గూడ నశింపవలసియుండెనుగదా? సూర్యుడు ప్రత్యక్షమయినపిదప యంధకారముండునా? కావున క్షేత్రజ్ఞుడు ప్రత్యక్షముగానిదే క్షేత్రజ్ఞ ధర్మములయినసర్వజ్ఞత్వ సర్వాంతర్యామిత్వాది ధర్మములు ప్రత్యక్షములుగావు. నీకు సంశయము దొలగ నేరదు. కాన క్షేత్రజ్ఞుడు ప్రత్యక్షముగావలెనని నీకున్నచో శ్రవణమననాదులన జేయుము. శ్రవణాదుల జేయజాలనిచో నిర్వికల్పసమాధిని జేయుము. అందును శక్తి తేనిచో సవికల్పసమాధి నొనర్చుము. అందును నశక్తుడ వగుచో కర్మయోగ మారంభింపుము. ఇంకెయేకాని క్షేత్రజ్ఞుడు అసంసారి, సర్వజ్ఞుడు, యీశ్వరుడు అను భగవంతుని వచనమును పరిశీలింపుము. "సంశయాత్మా విసశ్యతి" అని పెద్దలందురు. సంశయాత్మకు సంసార మను నరకమునందు బడి నశించుట తప్పదు!

కావున ఆ స్తికులందరు భగవద్వచనమును గ్రహింపక దప్పనందున క్షేత్రజ్ఞుడన అసంసారి యగు సర్వజ్ఞేశ్వరు డనియే గ్రహింపవలయును.

ఆత్మయందు క్రియాకారణాదిసంబంధము అవిద్యారోపితమేకాని వాస్తవముగాదనియు, అది ఆత్మయందుపచరింపబడినదనియు, స్వతస్సిద్ధముగా ఆత్మయందు గ్రియాకారకఫలసంబంధములేదనియును నీయధ్యాయమునందుగాని, యీశ్లోకము నందుగాని, భగవంతునిచే నెట్లు నిరూపింపబడినదో అట్లే గీతాశాస్త్రమునందు చచ్చుటచచ్చుట భగవంతునిచే నిరూపింపబడినది. ఆత్మయందు గ్రియాకారఫలసంబంధము ఆరోపితముగాని వాస్తవముగాదు. స్వాభావికమయినది వాస్తవమగును. ఆగ్రంతుక

మయినది దోషజన్యమగుటచే వాస్తవము గానరదు. రజ్జువునందు స్వాభావికమయిన రజ్జుత్వము వాస్తవము. ఆగంతకమయిన సర్పత్వము మిథ్యాభూతము. కాన నాత్మయందు గ్రియాకారకఫలసంబంధము మిథ్యయే యను నర్థమును భగవంతుడు శ్రీకృష్ణుడు డిచట ప్రతిపాదించినటుల యనేకచోట్ల కీతలలో ప్రతిపాదించియున్నాడు.

దీనివలన శ్లోకమున కసాధ్యమును గల్గించినచో ఆయాప్రకరణములకు విరోధము తటస్థించుననియు, ననేకప్రకరణములసంవాద ముండుటంబట్టి శ్లోకమున కిదియే సమీచీనమయిన అర్థమనియును స్పష్టమగుచున్నది.

అత్తయందు క్రియాకారకఫలాత్మత్వము లేదని భగవంతుడు శ్రీకృష్ణుడు గీతాశాస్త్రమున నిరూపించినట్లు శ్రీశంకరులు తమభాష్యమునందు దాహించి యుండిరి. ఇందు క్రియాకారకఫలాత్మత్వ మను ననుమున కర్థము వివరింపబడుచున్నది.

క్రియ దేహము నాశ్రయించియుండునుగాన, నిచట క్రియాశబ్దమునకు లక్షణచే దేహ మర్థము. కారకము అనగా, కరణములు - అనగా మనసు మొదలగు నిర్గుణములు. ఫల మన కింద్రియగోచరములగు శబ్దస్పర్శాదీవిషయములు. ఇవియే సూచనలగు భోగ్యములు. కేవలశక్తిమునకాక నివియే దేవతలకు భోగ్యము అగుచున్నవి. విషయవంతకముకంటె ప్రపంచమున భోగ్యవస్తువు మరియొకటిలేదు. ఇట్టి క్రియాకారకఫలములు స్వరూపముగాకలవాడు క్రియాకారకఫలాశ్మడు అనగా కార్యకారణసంఘాతరూపుడని యర్థము (దేహేంద్రియసముదాయరూపు డని భావము). కావున అత్మ దేహేంద్రియసముదాయరూపుడుగాడని దీనిఫలితాంశము. సచ్చిదానందము లాత్మకు స్వాభావికములుకాన, అత్మ సచ్చిదానందరూపు డని నిశ్చయార్థము. కాఁడునందు స్వమునలె నాత్మయందు క్రియాకారకఫలములు (దేహేంద్రియవిషయములు) అభ్యస్తములు (కల్పింపబడినవి). అధిష్ఠాన మెన్నటికిని నిజముగ నధ్యస్తరూపము గానరదు. కాఁడు నిజముగా స్వరూపము గాదు. కావున అధిష్ఠానమయిన అత్మకు అభ్యస్తములైన దేహేంద్రియములరూపము కల్పితము కాన మిథ్య. కావున నౌపచారికము.

అధ్యాసము, ఉపచారము ఈరెంటికి నర్థభేదము లేదు. ఒకదానియందు మరియొకదానిసాక్షి ధర్మము నారోపించుటయే యుపచారము. ఉ॥ మాణవకుని యందు సింహధర్మము నారోపించుటయే 'సింహో మాణవకః' అను ప్రయోగమునకు తాత్పర్యము. అయితే భాష్యమునందలి 'అవిద్యాభ్యాం పితృ ఏవ... .. అత్తని ఉపచర్యతే' అను పంక్తియందు అవిద్యాభ్యారోపితము యుపచరింపబడుచున్న దని యుండుటచే నచట తరోపిత మను పదమునకు చేయబడినదని యర్థము. కాన 'అవిద్యాభ్యారోపితము' అనగా, అవిద్యచే చేయబడిన దని దీని యర్థము. కాన పునరుక్తి లేదు. లేక 'తరోపితము' అనగా 'అభ్యస్తము' అనియే యర్థము.

మగుగాక. అయినను పునరుక్తి లేదు. ఏలనన, అవిద్యచే మొట్టమొదట ఆత్మయందు దేహేంద్రియాదుల కధ్యాస, పిదప దేహేంద్రియాదుల ధర్మముల కధ్యాస. కావున 'అవిద్యాలోపిత' మను పదముచే, ధర్మకధ్యాసయు, 'ఉపచర్యతే' అను పదముచే ధర్మాధ్యాసయు జెప్పబడుచున్నందున బునరుక్తి లేదు. ఇందు ధర్మాధ్యాసవలన దేహేంద్రియాది ప్రతీతి గలుగును. ధర్మాధ్యాసవలన 'నేను మనుష్యుడను' 'నేను సృష్టివాడను' 'నేను సుఖిని' 'నేను దుఃఖిని' అను ప్రతీతులు గలుగును అని యిట్లు భేదమును గ్రహింపవలయును. అజ్ఞానకార్య మగు నీయధ్యాసయే సర్వసంసారమునకు హేతువగుచున్నది.

భగవంతుడగు శ్రీ కృష్ణుడు 'య సనం వేత్తి హతారం', 'ప్రకృతేః క్రియమాణాని గుణైః కర్తాశి సర్వశః', 'నాదత్తే కస్యచి త్పాపం' ఇత్యాది ప్రకరణములయందు దేహేంద్రియాదు లాత్మయందు దాహింపబడిన వని నిరూపించి యున్నాడనియు, దాముకూడ నట్లే వ్యాఖ్యానమొనర్చితిమనియు, సకముందుగూడ నాయాప్రకరణములయందు వివిషయమును జూపగలమనియును భాష్యకారులగు శంకరులు తమభాష్యాంతమున వ్రాసిరి. దీనినిబట్టి చూడ శ్రీశంకరులు మాత్రమే శ్రీకృష్ణుని యభిప్రాయమున కనుకూలముగ వ్యాఖ్యానమొనర్చిరినియు, మిగిలిన వ్యాఖ్యాతలు భగవద్భిప్రాయమునకు వ్యతిరేకముగ వ్యాఖ్యానించి రనియును సూచిత మగుచున్నది.

ఇట్లుండ, పూర్వవారి మరల శంకించుచున్నాడు:

ఓయి! ఆత్మయందు స్వతస్సిద్ధముగా క్రియాకారకఫలరూపత్వము లేనిచో విద్వాంసులకు (ఆత్మజ్ఞానులకు) దేహేంద్రియాదులయందు దభిమానము లేనందున, విద్వాంసులకు కర్మలయందు ప్రవృత్తి కలుగదు. అవిద్వాంసులకు (అజ్ఞానులకు) అజ్ఞానవశమున దేహేంద్రియాద్యభిమాన ముండుటచే, 'నేను బ్రాహ్మణుడను, నాకు స్వర్గము గావలయును' అని తలంచుచు సజ్జానులు కర్మలయందు బ్రవర్తించుచున్నారు.

విద్వాంసుల కవిద్య లేనందున దేహేంద్రియాదులయందు దభిమానము జంపుకొని, నేను సచ్చిదానందహృదయమున ఆత్మయాధాత్మ్యజ్ఞానముగలవారై స్వర్గాది ఫలముల నపేక్షింపక గర్మలయందు బ్రవర్తించును. కావున శాస్త్రార్థమునందు గొందరు ప్రవర్తించుచుండుటచే శాస్త్రమునకు నర్థజరతీయముగ వైయ్యర్థ్యము సంభవించును. లేక, వ్యవసాయాదికర్తలవలెను, బుద్ధాగమాదులవలెను, శాస్త్రార్థమంతయు (కర్మభాగమంతయు) మూఢవిషయమగుటచేతను, విద్వాంసులకు గ్రాహ్యము గానుండుటచేతను పూర్తిగా నిర్లభమగును. విద్వాంసులకు గ్రాహ్యమగునదియే సార్థకమగును. కావున నిట్లు మరల శాస్త్రానర్థక్యము ప్రాప్తించినదికదా? అనినచో, నిజమే. శాస్త్రార్థమంతయు నవిద్వాంసులపాలబడిన మాట వాస్తవము. విధి

నిపేధగూఢమయిన శాస్త్రమంతయు నవిద్వాంసులకొకటే బుట్టినది. అవిద్వాంసులే కర్తాధికారులు. వారు కర్త కాండయందు బ్రవర్తించనిచో శాస్త్రము వ్యర్థమయ్యేది. విద్వాంసులకొరకు శాస్త్రము ప్రవర్తించలేదు. వారందు బ్రవర్తించనందున శాస్త్రము వ్యర్థము గానేరదు. నటులకొరకు బుట్టిన భగవత్ శాస్త్రము నటకులు నాట్యసమయమున నాభవత్ శాస్త్రము నవలంబించనిచో నయ్యది వ్యర్థమగుచుకాని పురోహిత బ్రాహ్మణులు కేవలము పురోహిత్యముచేయునపుడు భగవత్ శాస్త్రము నవలంబించనిచో నాభవత్ శాస్త్రము వ్యర్థమగునా? ఏది యేరికొరకు బుట్టినచో నానందు బ్రవర్తించనపుడయ్యది వ్యర్థమగును. తేనెదత్తున నివసించుటకు నాణ్యములు కట్టించియియ్యగా నాతఁడునులో నివసించనియెడల నది వ్యర్థమగును. అంతియే కాని యుద్దేశించనివిని నెరవేరనందున వ్యర్థమని లోకానుభవమున లేదు.

ఇక విశిష్టతీషేధశాస్త్రము విద్వాంసులకు అవిద్వాంసులకును సుభయల నుద్దేశించి ప్రవర్తించిన దన్నచో నది యచితము కాదు. 'చేదావిగాశినం నిత్యం య ఏక మజ మవ్యయచే, కర్తం స భువః పార్థ! కం ఘాతయతి హంతికన్' అని విద్వాంసులకు కర్తాధికారులునైట్టిన భగవంతుడు విద్వాంసులకొరకు విశిష్టతీషేధ శాస్త్రము నెట్లు నిర్మించును? కావున విద్వాంసులకొరకు భగవంతుడు శాస్త్రమును నిర్మించినందున విద్వాంసులు శాస్త్రమునందు బ్రవర్తించకన్నను శాస్త్రమునకు నిండుగాగాని, సగముగాగాని వైయ్యర్థ్యము లేదు. బ్రాహ్మణులకొరకునుట్టిన వైశ్వదేవాదికర్మలయందు శూద్రులు ప్రవర్తించినందున వైశ్వదేవాదులు వ్యర్థము లగుచున్నవా? పైగా వారు (శూద్రులు) ప్రవర్తించిననే వ్యర్థము లగును. ఒకరి ధర్మములయందు మరొకరు ప్రవర్తించుట నరకహేతువు. ధర్మాధర్మనిరూపణ ద్వారమున లోకులను నరకమునుంచి తరింపజేయుటకు సీశ్వరుడు శాస్త్రమును నిర్మించెను. కావున సర్వకర్త సన్యాసమునకు స్థూలయన విద్వాంసులు కర్మలయందు బ్రవర్తించుటయే నరకహేతువు. మరొకొడ రెవ్వరయినను యీవిషయమును దెలియని మూఢులు విద్వాంసుల గోచినంటి కర్మలయందు బ్రవర్తించకన్నను శాస్త్రము యేకదేశమున (కొంతభాగమున) వ్యర్థము గానేరదు. అనగా పురుషుని తప్పిదమువలన శాస్త్రము చెడిపోదు.

రోగి తిట్టినంతమాత్రమున నుచిగలిగిన మంచి చెక్కరకేళి యరటిండు నుచిలేనిదగునా! కాన కర్తాధికారులు కర్మలయందు ప్రవర్తించనిచో వాకే చెడి పోవుదును. కాని శాస్త్రము చెడిదా. ఇ|| నీరుమోసికొనిరమ్మని ప్రభువు భృత్యున కాజ్ఞాపించి కావడి యిచ్చెను. ఆభృత్యుడు కావడి గొంపోయి తటాకమువద్ద పెట్టుకొని నీరును దీసికొనిరా డనకొనును. దానివలన భృత్యునకు చేటువా? ఇట్లు లేక రాజునకుగాని, రాజాజ్ఞకుగాని ముష్క సంభవించునా? భృత్యునకే చేటు వాటిల్లును.

కావున కర్మాధికారులయిన అజ్ఞానులయిన త్రైవర్ణికులకే విధినిషేధములు పుట్టినవి. సన్న్యాసులకు గాదు. విద్వాంసులకు సర్వకర్మసన్న్యాసమే ప్రాప్తమయినది. ఈ విషయము నింతకుమున్నునేకమూరులు శంకరులు తమ భాష్యమున నిరూపించిరి. ముందునూడ నచ్చటచ్చట విపులముగా నిరూపించగలరు. కాన జిజ్ఞాసువులమనసు మెనుకుజెందక నింతటితో సేవిషయ మిచట ముగింతము.

ఇకముందు రామానుజమతిమును వివరించి నిరకరింతుము.

ఇచట రామానుజులు వారిభాష్యమునం దిట్లు వ్రాసిరి. 'క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధీతి సామానాధికరణ్యదర్శనా దీశ్వరస్యైవ సతో అజ్ఞానాత్ క్షేత్రజ్ఞత్వ మివ భవతి. తన్నిన్నత్యర్థ శ్చాయ మేకత్వోపదేశః. అనేన చాప్తతమభగవదుపదేశేన రజ్జు రేపా ససర్వభక్త్యాప్తోపదేశేన సర్వత్వభ్రమనివృత్తి వత్ క్షేత్రజ్ఞత్వభ్రమో నివృత్త ఇతి కేచి దాహుః' అని దీని యర్థము.

మూలమునందలి 'క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధీ' అని 'క్షేత్రజ్ఞం' 'మామ్' అను పదములు రెండును సమానాధికరణములు. సమానాధికరణములనగా రెండు పదము లొకే విభక్తియందును, ఒకేవచనమునందు నుండుట. ఇచ్చట 'క్షేత్రజ్ఞం' అను పదము 'మాం' అను పదము యీరెండును ద్వితీయావిభక్తియందును, ఏక వచనమునందును యుండియున్నవి. అందువలన సమానాధికరణము లనబడుచున్నవి. అట్టి సమానాధికరణ్యముండుటచే నీశ్వరు డయినవానికి అజ్ఞానమువలన క్షేత్రజ్ఞత్వము (జీవత్వము) గలిగినదివలె నున్నది. అట్టిక్షేత్రజ్ఞత్వముచు (జీవత్వముచు) నివర్తింపజేయుటకు నిచట జీవేశ్వరుల కథేదము చెప్పబడినది. ఇది త్రాడుగాని పాము గాదు అని చెప్పిన ఉప్పునియుపదేశముచే పామనుభ్రాంతి తొలగినట్లు పరమాపుడయిన భగవంతునియుపదేశముచే జీవత్వభ్రమ తొలగును అని గొంద రందురు అని పై నకనుపరచిన రామానుజభాష్యపంక్తులకు వారివ్యాఖ్యాతలగు వేదాంతదేశికులు వాఖ్యానమునం దిట్లర్థమును వివరించిరి.

'సర్వజ్ఞ సేవ్యశ్వర స్యైవ సతో అజ్ఞానాత్ క్షేత్రజ్ఞత్వభ్రమో భవతి. సేవ చేశ్వరః క్షేత్రజ్ఞా యోపదిశతీతిచ వ్యాకులభాషిణ స్తే' ఇతి.

దీనియర్థము- 'సర్వజ్ఞుడయిన నీశ్వరునకే యజ్ఞానమువలన జీవత్వభ్రమ కలిగినది. ఆ యీశ్వరుడే (అనగా క్షేత్రజ్ఞత్వ జీవత్వభ్రమ గల యీశ్వరుడే) క్షేత్రజ్ఞనికొర కుపదేశించుచున్నాడు అని వారు తప్పిబ్బలుగ మాటాడు చున్నారు?' అని.

ఇచట రామానుజభాష్యమునందు దేశికులవ్యాఖ్యానమునందును, కేచిత్, తే అను పదములు అద్వైతులగురించియే వాడబడినవి.

ఇక వీరివ్యాఖ్యానము ఇసుమంత విచారితము. అద్వైతు లెన్నడును యీశ్వరునకే అజ్ఞానమువలన క్షేత్రజ్ఞత్వము (జీవత్వము) గలిగిన దని జెప్పలేదు.

మలేమనిన ఈశ్వరుడే యగుచున్న జీవులకు (క్షేత్రజ్ఞులకు) ఆజ్ఞానమువలన సంసార సంబంధ మేర్పడిన దని యద్వైతు లనిరి. కాని ఈశ్వరునకు క్షేత్రజ్ఞత్వము భ్రమ కాదు. ప్రమయే యగుచున్నది. ఈశ్వరుడే క్షేత్రజ్ఞుడగుటవలనను ఆతడు ఆసంసారి యగుటవలనను క్షేత్రజ్ఞత్వము ప్రమ యగుటలో గాఢలేదు. నాడుకాని నానియందు నా జనుబుద్ధి కలిగినచో నది భ్రమ యగును. నియమించుట, క్షేత్రమును గుర్తించుట, అను పరివృత్తినిమిత్తభేదమువలన సచ్చిదానందరూపుడయిన ఆత్మ యొక్కజేయీశ్వరుడు క్షేత్రజ్ఞుడు అను రెండుపదములకును నాచ్యుతగును. కావున సీశ్వరున కీశ్వరత్వ మెట్లు భ్రమకాదో క్షేత్రజ్ఞత్వముగూడ నట్లే భ్రమ కాదు. 'సాక్షీ చేతా కేవలః' అను శ్లోకులచే సీశ్వరునకు నాక్షిత్వము శ్రుతి సిద్ధమయినది. సాక్షాత్తుగా రక్ష్యమును జూచునాడుగాన సాక్షి యని సాక్షిపదము నకు వ్యుత్పత్తి. చూచునాడుగనుకనే యీశ్వరుడుదాసీనుడును, నిర్వికారుడు నగుచున్నాడు. వివాదపడువారివలె సాక్షి సుఖదుఃఖాదివికారము నొందడు. కనుకనే సాక్షి యదాసీనుడనబడుచున్నాడు. సుఖదుఃఖాదివికారమే సంసారము. కావున ఆసంసారియగు సీశ్వరుడే క్షేత్రజ్ఞుడని యద్వైతు లనుచున్నారు. ఈయది నిజము గాని రజ్జుసర్పమువలె భ్రమ గాదు. రజ్జువునందు సర్పము గల్పించబడినట్లు యీశ్వరునియందు క్షేత్రజ్ఞుడు గల్పింపబడినాడని యద్వైతు లెన్నడు ననలేదు.

కావున ఈశ్వరుడు క్షేత్రజ్ఞుడగుట భ్రమ యని యద్వైతులు తలంచుచున్నారని వ్రాసిన రామానుజీయులే భ్రాంతులు. ఈశ్వరుడు భ్రాంతుడు గాడు. అద్వైతులును భ్రాంతులు గారు. రామానుజీయులకు ఆజ్ఞానవశమున క్షేత్రజ్ఞునికంటె సీశ్వరుడు వేరనియు, క్షేత్రజ్ఞుడు సంసారసంబంధము గల జీవుడనియును భ్రమకలుగుచున్నది. కావున నారు భ్రాంతు లగుట యుక్తము. అట్లే 'క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి' అను శ్లోకమున కపార్థమును గల్పించుటగూడ వారికి భ్రాంతియే.

ఎట్లన? నారు 'క్షేత్రజ్ఞంచ మాం మదాత్మకం విద్ధి. అపిశబ్దాత్ క్షేత్రమపి మదాత్మకం విద్ధి' అని వ్రాసిరి. క్షేత్రజ్ఞుని నారూపునిగ డెలిసిపోనుము. అపిశబ్దము వలన క్షేత్రమునుగూడ నారూపముగా డెలిసిపోనుము అని దీనియర్థము.

(౧) ఈవ్యాఖ్యానమునందు క్షేత్రజ్ఞ ఆస్మచ్ఛబ్దములకు గనిపించుచున్న ముఖ్య నాగానాభాకరణ్యమునకు భంగము కలుగును. ఇది యొకదోషము.

(౨) 'మామ్' అను అనమస్తపదమునకు 'మదాత్మకమ్' అని సమాసమును గల్పించుట రెండవదోషము.

(౩) 'మదాత్మకమ్' అనుచోట ఆత్మశబ్దము స్వరూపార్థక మగుచో స్వమత ప్రద్యుతి (తమ మతమునుంచి తొలగుట) యగునది సూచనదోషము.

- (౪) దేహము శరీరమనియు, జీవుడు శరీరి, ఆత్మయనియును జెప్పినట్లు జీవుడు శరీరమనియు, ఈశ్వరుడు శరీరి, జీవున కాత్మయనియు జెప్పినచో నిత్యుడగున జీవునియందు 'శీర్షతే' అను వ్యుత్పత్తివలన సేర్పడెడి శరీరశబ్దము ప్రవర్తించుటకు నిమిత్తము లేకపోవుట నాల్గవదోషము.
- (౫) ఈదోషమును తప్పించుకొనుటకు జీవు డనిత్యు డని యంగీకరించినచో 'అజో నిత్యః' అను సీతావిరోధము మరియొకదోషము.
- (౬) 'అత్తే కేషి' యని యర్థమున జెప్పినచో నాత్మ దేనికి నంగము (శేషము) కాడనియు, సర్వము ఆత్మకు గమనియు (శేషమనియు) ను బ్రసిద్ధమయిన జీవాత్మకు నీశ్వరకేషత్వమును గల్పించుట యాగవదోషము.

దేహము జీవునకువలె, జీవు డీశ్వరునకు అపృథక్స్థితివిశేషణమగుటవలన నీశ్వరాత్మకు డనియర్థమును వర్ణించుటలో దృష్టాంత దాహ్లాంతికముల కుపపత్తి కుదరదు. దేహము జ్ఞేయము. జీవుడు జ్ఞాని. దేహము మమేవ మను ప్రతిఘటి గోచరమగును. జీవుడు 'అహంప్రత్యయమునకు గోచరం గాను. ఇట్లు వేరువేరు ప్రతీతులకు గోచరులగు దేహజీవుల కపృథక్స్థితి సంభవింపదు. దేహమునకంటె వేరుగ జీవుడు సిద్ధించి డని యన్నచో చాడమత నుంగీకరించినట్లే యగును. బాన్ధులు దేహాశ్మనాదులు. ఇది జీవుని విడచి దేహము వేరుగ నుండ దన్నచో దేహమునకు మరణమే లేకపోవును. జీవుడలేని శరీరమే మరణించినదని యందురు. ఎల్లప్పుడు జీవుడు దేహమునం దుండుచో దేహమునకు మరణ మెక్కడిది ?

ఇట్లే జీవునికంటె వేరుగ అనగా జీవునినిడిచి వేరుగా నీశ్వరుడు లే డన్నచో నీశ్వరునకు సంసారము ప్రసక్తించును. ఇట్టితరి జీవేశ్వరుల కభేద నుంగీకరించినట్లగును. కాన, స్వమతభంగము వాటిల్లును. పరమతప్రవేశమున్ను కలుగును. ఈశ్వరు డెల్లప్పుడు జీవునితో నాడుకొనియున్నచో నన్నిసంయోగమువలన నినుముకు వేడెక్కినట్లు జీవసంగమువలన నీశ్వరునకు సంసార మేల ప్రసక్తించగూడదు? మరియు నప్పుడు జీవేశ్వరులకు నియమ్య నియామకభావముగూడ ఘటించదు. ఈశ్వరునికంటె వేరుగ జీవుడే లేనిచో సంసారసంబంధముగల జీవుడే లేకపోవలసి వచ్చును. ఇంక సంసార మెవ్వరికి ?

మరియు రామానుజీయులు జీవు డెల్లప్పుడు యీశ్వరునిచే నియమింపబడుచుండు నని యందురు. గుఱుప్తీయం దట్లు గానము. సుషుప్తీయందు జీవు డెవ్వని చేతను నియమింపబడుచున్నట్లు కనిపించదు. జీవున కీశ్వరనియామ్యత్వము స్వభావమే యయినచో నది సుషుప్తీయందు లేకపోవునా? స్వభావ మెన్నటికి మారదు గదా? అధ్యాసలేకుండగా జీవునకు దేహస్వరూపము, దేహమునకు జీవస్వరూపము సిద్ధించునెడల దానిని దృష్టాంతముగా జేసికొని జీవున కీశ్వరాత్మత్వముగాని,

యాశ్వరునకు జీవాత్మత్వముగాని వారు చెప్పవచ్చును. అది లేదు. కలిసినవా (విద్వాంసు) జ్ఞానమును తాను దేహస్వరూపుడ ననిగాని, దేహము తనరూప మనిగాని తలంచడు. పైగా తనకంటె దేహము వేరనియు దేహముకంటె దాను వేరనియును తలంచును. ఎవడు తనను మనుష్యునిగా పరిచుచున్నానో వాడు దేహాత్మకు పరస్పరాభ్యాసగల యవిద్వాంసుడే యనుచున్నాడు. ఇట్లుండ సర్వజ్ఞుడగు భగవంతుడు తాను జీవుడ ననిగాని జీవుడు తా ననిగాని యెట్లు తలంచును? ఎట్లు చెప్పను? కావున దేహాత్మకుగాని జీవేశ్వరులకుగాని సమానాధికరణ్యమును గురించి యవ్యక్తిగ్నిధివిశేషణత్వము (ఒకరిని విడచి మరియొక ముందుకు) కారణము గాదు. అందు కజ్ఞానమే కారణము. 'క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం నిధి' అని జీవేశ్వరులకు సామానాధికరణ్యము కనిపించుచున్నది. నీనికి కారణమయిన అజ్ఞానము యాశ్వరునియం దసంభవమే. కాన సామానుజలభ్యాభ్యాస మనంగతము. సామానుజులు చెప్పినట్లు దేహము తన కవ్యక్తిగ్నిధివిశేషణ మని చెలిసినను, లోకములో వివేకముగలవా జ్ఞానమును 'నన్ను మనుష్యునిగా చెలిసికొనుము' అని జెప్పడు. అట్టియొక సర్వజ్ఞుడయిన శిశ్యుడు. 'నేను జీవునినని యెట్లు చెప్పను?

ఎవడు తాను దేవుడని చెప్పకొననో వానికి 'దేహాత్మాభిమానము నశించ నట్లే. దేవత్వ మనుష్యత్వాదులు దేహాధర్మములుగాని, దేవధర్మములు గావు. ఇట్లు ఈశ్వరునకుగూడ జీవునియం దాత్మాభిమానము నశించలేదని చెప్పినచో, వాని కింక సర్వజ్ఞత్వ మెక్కడిది? క్షేత్రమునకు (శరీరమునకు) ఈశ్వరాత్మత్వ ముండియే యున్నది. ఈశ్వరునియందు శరీరము కల్పించబడినందునను, అధ్యస్త పదార్థము లభిష్టానరూపము లను నియమ ముండుటవలనను, క్షేత్రమున కీశ్వరాత్మత్వము తప్పదు. మరియు శిశ్యుడు క్షేత్రమున కంతరాత్మా యగుటవలనగూడ క్షేత్రము యాశ్వరాత్మక మగును. అయినను ఆయర్థ మిచట అపి శబ్దమువలన వ్యంగ్య మని జెప్పబనిలేదు. 'సర్వక్షేత్రేషు' అని భగవంతుడు కతోక్తిగనే యాశ్వరు డెల్లక్షేత్రముల కంతరాత్మ యని జెప్పియున్నాడు.

క్షేత్రములయం దుండువాడు క్షేత్రాంతరాత్మ. క్షేత్రము లనేకములుకనుక క్షేత్రాంతరాత్మలుగూడ ననేకులు గావలయును. జీవుడు 'క్షేత్రజ్ఞం' అను ఏకవచ నాంతపదములు పొనగవు. ఇవి జాత్యేకవచనము లన్నచో నపుడు 'సర్వక్షేత్రేషు' అను బహువచనముయొక్క స్వారస్యము చెడును. కాక జాత్యేకత్వమును స్వీకరించుటకు ప్రమాణము గానరాదు. అట్టి ప్రమాణమే యున్నచో, బాదరాయణులు 'క్షేత్రజ్ఞానపి మాం నిధి సర్వక్షేత్రేషు భారత' అనియే చెప్పియుండెడివారు. మరియు సచ్చిదానందలక్షణుడయిన పరమాత్మ యందు జాతియనునది యసంభవము. వ్యక్తిభేద మున్నప్పుడుగాని, జాతిభేదము లేదని చెప్పట సంభవించదు. ఈశ్వరునియందు వ్యక్తిభేదము లేదు. క్షేత్రజ్ఞుడవ్య

క్తుడు, అక్షరుడును నగుచున్నాడు. నిరాకారమయిన వాయ్వాకాశములకే వ్యక్తి భేదము లేదు. నిరాకారుడయిన జీవునకు వ్యక్తి భేదము లేదని జెప్పనేల?

కావున క్షేత్రజ్ఞులనేకు లనుట యద్రమాణము. క్షేత్రజ్ఞు డొక్కడే యయినచో సుఖదుఃఖాదులకు సాంకర్ష్యముకలుగునశకడా యని ప్రశ్నింపరాదు. సుఖదుఃఖాదులు అంతఃకరణధర్మములు. అంతఃకరణము లనేకములు. కాన సుఖదుఃఖాదులకు సాంకర్ష్య ముండదు. అయినను క్షేత్రజ్ఞుడు పరిచ్ఛన్ను డన్నచో వాని కనిత్యత్వము సంప్రాప్తమగును. కాక నిత్యుడు, సర్వస్వావకడు, జ్ఞాతయు నగు జీవునకంటె నీశ్వరునకు నేయంశమున మీరు (రామానుజులు) భేదమును జెప్పదలచిరి. జీవుడు జ్ఞాత, దేహము జ్ఞేయము; జీవుడు నిత్యుడు, దేహ మనిత్యము. జీవు డపరిచ్ఛిన్నుడు, దేహము పరిచ్ఛిన్నము. కావున నీరెంటికి భేదముండుట న్యాయము. ఈశ్వరుని యందున్న సత్త్వ, చిత్త్వ, ఆనందత్వాదు లన్నియు జీవునియందుగూడ గలవు. ఇట్టితరి ఏదికి భేదమును జెప్పటెల్లు పొసగును? ఇక జీవుడు కేంచెట్టిదనియు, నీశ్వరుడు సర్వజ్ఞుడనియు, గాన నీరెద్దరిక భేద మున్నదనినచో నదియు యుక్తముగాదు. ఈశ్వరునియం దుండెడి సర్వజ్ఞత్వము మాయాధర్మముగాని, యీశ్వరధర్మము గాదు. సర్వజ్ఞత్వమనగా నన్నివిధానిత్య మనినచో నయ్యది జీవునియందు గూడ గలదు. కనుక జీవేశ్వరులకు భేదములేదు. జీవులలోగూడ పరస్పర భేదములేదు. అట్టి భేదజ్ఞానము సంసార హేతువుగాని మోక్షహేతువు గాదు.

మరియు రామానుజు లిచట మరియొక యాత్మైకమును జూపిరి. వారి స్వంత వాక్యముల నుదాహరించి పిదప యర్థమును నివరింతుము.

‘అయ ముడదేష్టా భగవాన్ వాసుదేవః ఆత్మయాభాత్యసాక్షాత్కారేణ నివృత్తాజ్ఞానః? ఉత న? ఆద్యే నిర్విశేష చిన్మాత్రైక స్వరూపే ఆత్మని అతద్రూపాభ్యాసా సంభావనయా కాస్తేయాది భేద దర్శనం తాస్రప్రత్యుపదేశాది వ్యాపారాశ్చ స సంభవంతి అథాత్మసాక్షాత్కారాభావాత్ అనివృత్తాజ్ఞానశ్చేత్ తస్మాజ్ఞాత్వా దేవాత్మ జ్ఞానోపదేశాసంభవ ’ ఇతి.

దీని యర్థము:

‘ఈతాశాస్త్రము నుడదేశించు శ్రీకృష్ణున కాత్మసాక్షాత్కారము కలిగినదా? లేదా? దాని సత్య యజ్ఞానము నశించినదా? లేదా? ఇందు ఆత్మసాక్షాత్కారము గలిగి యజ్ఞానము నశించిన దన్నచో సట్టితరి, నిర్విశేష చిన్మాత్రైక స్వరూపుడగు తనయందు నే సట్టివానిని గానను సభ్యాస యుండుట యసంభవము. కాన, ధర్మ రాజాదులు వేరు, దుర్యోధనాదులు వేరు అను భేదజ్ఞానముండుటగాని, ధర్మరాజాదులకు తత్వోపదేశముజేయుటగాని యిట్టివను లేవియు బొసగవు. ఇక కృష్ణునకు ఆత్మసాక్షాత్కారము కలుగలేదనియు, నజ్ఞానము నశించలేదనియు నన్నచో నభుడు

శ్రీకృష్ణు డజ్ఞానియే. అతడు తత్వ ముపదేశించు తెల్లు? పాఠనకు తత్వోపదేశము జేయుట పొసగదు- అని.

ఉయాత్మేష మెంతమాత్రము సరిగాదు. ఆత్మ యజ్ఞానముగలవాడనిగాని, అజ్ఞానము నశించినవాడనిగాని తలచువాడు మూర్ఖుడు. ఆత్మయం దెప్పుడును సజ్ఞానము లేదు. ఆత్మయం దొకప్పు డజ్ఞానముండియున్నచో నది నశించునుగాని, యెప్పుడును లేని యజ్ఞానము నశించు తెల్లు? చిన్మాత్రుడయిన వాసుదేవున కజ్ఞానప్రసక్తి యేల? తన్నివృత్తి యేల? ఇట్లుండ శ్రీకృష్ణుని, పాఠనకు తత్వార్థము నుపదేశించువానినిగా దలంచువాడు ఆత్మతత్వజ్ఞానములేనివాడని వేరు గాడు. నిర్విశేషచిన్మాత్రు డయిన ఆత్మ యెవనికి నేదియు నుపదేశించదు. ఉపదేశించుటకు వాగాదిం ద్రియము లావశ్యకములు. ఉపదేశించువాడు దేహేంద్రియసముదాయరూపుడుగాని యాత్మరూపుడు గాడు.

జ్ఞాతయగు పరమాత్మ యేనికి నగుపడదు. దేహేంద్రియసముదాయమునకు భేదదర్శనము తత్వోపదేశము మున్నగుపనులు పొసగును. ఆత్మ యొక్కడయినను దేహేంద్రియసముదాయమయిన శరీరము లనేకములు. పరస్పరము భిన్నములు. కావున సంఘాత మెంతటిపనియైనను జేయనోవును. అయితే యివి జడములు గదా! వీటివలన నుపదేశాదికృత్యము లెట్లు జూపాగునని యనరాదు. ఆత్మప్రతిఫలనముచే జడములయిన దేహేంద్రియాదులుగూడ చైతన్యముగలవియై పనులను నెరవేర్చుచుండును. అందువలన, దేహము నడచుచుండగా 'నేను నడచుచున్నాను' అని యనుకొను తెల్లు పొరపాటో, అట్లే దేహేంద్రియసముదాయము చెప్పుచుండగా ఆత్మ చెప్పుచున్నా డనిగాని, దేహేంద్రియసముదాయము వినుచుండగా నేను (ఆత్మ) వినుచున్నానని యనుకొనుటకాని పొరపాటే. కావున నిట్లు నుపదేశించువాడు సంఘాతరూపుడయిన వసుదేవపుత్రుడు. వినువాడు సంఘాతరూపుడయిన కాంతేయుడు. వీరిరువురియందును ఆత్మత్వభ్రాంతిగల (వీరిరువురూ తమని భ్రాంతిపడియెడి) రామానుజులపాండిత్య మేమని మెచ్చుకొనవచ్చును?

అయితే, శుద్ధాత్మయం దుపదేశాదివ్యవహారములు పొసగకుండుగాక! కాని, దేహేంద్రియాదిసంఘాతవిశేషము నేనని తలచెడి వసుదేవపుత్రునకు అజ్ఞానము నశించిన దందురా? లే దందురా? ఇందు మొదటిపక్షమున భేదదర్శనము కుదరదు, రెండవపక్షమున నుపదేశించుట కుదరదు అనినచో, నట్లు కాదు. విద్వాంసుడయిన శ్రీకృష్ణునకు ఆత్మ యొక్కడనుజ్ఞానము, ప్రమాత లనేకలను జ్ఞానము యీరెండును గలవు. శ్రీకృష్ణునకు ప్రమాతృభేదజ్ఞానము లేనిచో కాంతేయాదులు లేరను జ్ఞానముండదు. ఆత్మైకత్వజ్ఞానము లేనిచో తత్వోపదేశము పొసగదు. శ్రీకృష్ణుడు కాంతేయాదులు లేరని తెలిసికొనుచున్నాడు. అం

దస్తునునకు ఆత్మైకత్వము నుపదేశించియున్నాడు. కావున రెండుజ్ఞానములు గలవని భావము.

ఓయి! ప్రమాత యగు నే జీవుడు తనను సచ్చిదానందాద్వితీయబ్రహ్మనుగా దెలిసికొనుచో యాజీవుడుగదా నిద్వాంసుడనబడును. కృష్ణుడు తాను ప్రమాత యని యెట్లు తెలిసికొనును? పాపనకు తత్వ మెట్లుపదేశించును? అనినచో వినుము. ఇది యొకదోషము గాదు. దశాభేదముచే నిది కుదరవచ్చును. మీరును ఒకే జీవునకు సమాధిదశను వ్యవహారదశను భిన్నముగా నంగీకరించుచున్నారు.

అభిమాన్ములయిన యీ దులకుగూడ నిద్రావ్యవహారదశలు భిన్నముగాఁగల చున్నవి. అట్లే వ్యవహార, పరమార్థదశ లను భేదముచే నర్జునున కుపదేశించుట యద్వితీయబ్రహ్మను జూచుట యీరెండును బాసగును. ప్రమాత ఆత్మసాక్షాత్కారమొనర్చుకొనుదశ పరమార్థదశ. ఈదశయందు వక్త లేడు. శ్రోత లేడు. ఉపదేశమున్ను లేదు. ఇక నెపు డుపదేశాదివ్యవహారమును జరపునో యది వ్యవహారదశ. ఈదశయందు వక్త గలదు. శ్రోత గలదు. ఉపదేశమున్ను గలదు. కాన నిం దనుషఙ్గి యేమియు లేదు.

అయితే వ్యవహారదశయందు నిద్వాంసుడగు ప్రమాతకు (జీవునకు) 'అహం బ్రహ్మ' (నేను బ్రహ్మను) అను జ్ఞాన మున్నదా లేదా? ఇందు మొదటిమతమున ఆత్మ యద్వితీయుడయినందున నుపదేశాదివ్యవహారము కుదరదు. రెండవమతమున తన కద్వితీయాత్మైకత్వజ్ఞానము లేదుగనుకనే ఘరియొకనికి తత్వము నుపదేశించజాలడు. అనినచో నట్లు కాదు. వ్యవహారదశయందున్న బ్రహ్మాత్మజ్ఞానము పరోక్షరూపమగుటవలన భేదజ్ఞానము యుపదేశము యీరెండును గుమరును. అపరోక్షబ్రహ్మాత్మజ్ఞానదశయందే భేదస్పర్శ ముండదు. విదేహకైవల్యపర్యంతము అవిద్య కాలినగుడ్డచందమున నుండుటచే దాన నపరోక్షుడగు ఆత్మగూడ పరోక్షుడుగా భాసించును. అజ్ఞానావరణమువలననే యాత్మకు పరోక్షత్వము సంప్రాప్తమగుట. ఆత్మప్రకాశరూపుడయినను 'అహం మజ్ఞః' (నే నజ్ఞానిని) యను ననుభవ బలమునుబట్టియు, 'అజ్ఞానే నావృతం జ్ఞానం' అను శాస్త్రమువలనను అజ్ఞానావరణము నొందుచున్నాడని యనకతప్పదు. కాన వ్యవహారదశయందు గురువు, శిష్యుడు, శాస్త్రము - అను ద్వైతభాగమంతయు నుండుటచే వసుదేవపుత్రుండయిన కృష్ణునకు భేదజ్ఞాన ముండుటకు గొడువలేదు.

నిజము విచారించినచో రామానుజులు చెప్పినదంతయు వారిమతమునందే చెల్లదు. ఎట్లన? జీవునిలోపలనుండి జీవుడు శరీరముగాగల పరమాత్మ తనకు శరీరమగుజీవుడు తనరూపుడని తెలిసియుండి తనశరీరముకొరకు దా నెట్లుపదేశించును?

జీవుడు వేరు, నేను వేరు అను జ్ఞానమున్నప్పుడుగదా? యుపదేశాదులు పొసగును. నేను మనుష్యుడనని తలచువా డెవ్వడును తనరూపమయిన శరీరముతో

దాను ముచ్చటించడు. 'నేను దేవదత్తుడను' 'వీడు విష్ణుమిత్రుడు' 'వాడు నాకంటె వేరు' అను జ్ఞానమున్నపుడే దేవదత్తుడు విష్ణుమిత్రున కుపదేశించును. ఇంతియే కాని యేకత్వజ్ఞానమున్నపుడు పదేశాదులు నెరవేరవు. జీవున కంతరాత్మయగు బ్రహ్మాత్మకుగూడ నేను జీవునికంటె వేరనుజ్ఞానమున్నదనియు, దానింబట్టి పరమాత్మ జీవున కుపదేశించుననియు చెప్పినచో నపుడు దేహములోనున్న నేను దేహముకంటె వేరనుజ్ఞానముగల జీవుడుగూడ దేహమున కేల నుపదేశింపడు? దేహ మచేతనమయినందున జీవుడు దాని నుపదేశింప దన్నచో నదియును పొసగదుకదా? జీవుడున్నపుడు దేహము సచేతనమగునుగాని, యచేతనము గాకరదుకదా. అట్లుకానిచో లోకములో చేతనాచేతనవ్యవహారమే పొసగదు. తిరుగుచు, తిట్టుచు, మాటాడుచు నున్న శరీర మచేతనమని యెవ్వడును నలించడు. మృత్యావాణాదికమే యచేతనమని లోకు లలందురు.

కాక, లోకములో నేజీవుడయినను తనలోపలనుండి తన కేనియో నుపదేశించుచు దనకంటె వేరయి తాను శరీరముగాగలవానిని మరియొకనిని చూచుచుండెనా? అట్లు జూచుచో నపుడు శరీరరూపుడయిన జీవునకు, శరీరియగు నీశ్వరు డుపదేశించుచున్నాడని నమ్మిడివాడు. అట్టి యనుభవములేనందున రామానుజులవాక్యము విశ్వసింపదగదు.

అయితే, లోకములో నట్టియనుభవము లేకున్నను, గృహస్థాస్తోత్రదేశమును దృష్టాంతముగా గైకొని యాయది యంగీకరింపవలెనన్నచో నడ్డునునికంటె వేరుగా కనిపించుచున్న శ్రీకృష్ణుడు పార్థునిలోపల అంతరాత్మగానుండుట యసంభవము. ఆత్మభేదము నంగీకరించెడి మీరు కృష్ణార్జునుల శరీరములలో నుండు సంతరాత్మ యొక్కడేనని యంగీకరింపరు. ఇక అర్జునుని శరీరములో యంతరాత్మగా నున్నవాడే శ్రీకృష్ణశరీరమునందు ప్రమాతగా నుండి అర్జునశరీరములోని ప్రమాతకొరకు నుపదేశించెననుటయు భాసగదు. అర్జునశరీరప్రమాతయందువలె గృష్ణశరీరప్రమాత యందుగూడ సంతరాత్మ యుండుట యవసరము. ఇట్టితరి యొకడే యంతరాత్మగా నుండవలెగాని పార్థునియందలి యంతరాత్మ శ్రీకృష్ణశరీరమునందు బ్రమాతగా నుండుట యసంభవము. ఒకచోట నున్న యంతరాత్మ మరియొకచోట ప్రమాతయగుచో వాని కంతర్యామిత్వమే చెడును. ప్రమాతలోపలనుండి ప్రమాతను నియమించునా డంతరాత్మ యని చెప్పబడుచున్నాడు. ఇట్టితటి కృష్ణప్రమాతయే యర్జునాంతరాత్మయగుచో కృష్ణప్రమాతయందలి అంతరాత్మ అర్జునాంతరాత్మకు గూడ సంతరాత్మ కావలసినచ్చును. ఇది యంగీకరించుచో సంతర్యామికి మరియొక అంతర్యామి, వానికి మరియొకడు, యిట్లనవస్థాగోప మేర్పడును. అప్పు డంతర్యామి బ్రాహ్మణమునకు విరోధ మేర్పడును. కావున సంతర్యామియగు నీశ్వరుడు తనకు శరీరభూతులయిన జీవుల నుద్దేశించి యుపదేశించుచున్నాడనుట కుదరదు.

మరియు రామానుజులు అద్వైతాదిపాదములను శ్రుతిస్మృతిహాసపురాణ న్యాయములను గమనించనట్టియు పూర్వాపరవిరోధములను గుర్తెఱుంగనట్టియు అజ్ఞానసాగరమున మునిగియున్నవారు లోకమును మోసపుచ్చదలచి బయల్పరచి కనియనిరి. వారివ్యాఖ్యాతలగు వేదాంతదేశికులుగూడ శంకరమతమున భేదశ్రుతులు, సగుణశ్రుతులు, అంతర్యామిశ్రుతులు, ప్రకృతిపురుషనిత్యత్వశ్రుతులు, మరి కొన్ని స్మృతులు విరోధించునని యనిరి.

ఇదియంతయు ననుచితము. లోకములో న్యవహారదశ, పరమార్థదశ అని రెండు దశలు గలవు. వీనినే యవిద్యావస్థ, విద్యావస్థ యందురు. ఇవి శ్రుతిసిద్ధములుకాని స్వకపోలకల్పితములు గావు. అట్టి శ్రుతులను శ్రీశంకరు లీ శ్లోకభాష్యమున నిరూపించిరి. స్మృతులనుగూడ నుటంకించిరి. ఇదియంతయు బురాణ ప్రసిద్ధము, అనుభవసిద్ధము ననుటకు సందియములేదు. ఇట్లుండ న్యవహార ముండు సంతవరకు (అవిద్యయుండుసంతవరకు) జీవేశ్వరులభేదము మున్నగునవి కుదురును.

‘జీవ ఈశో విశుద్ధాచిత్ తథా జీవేశయో ర్భిదా

అవిద్యా తచ్చిత్ రోగోగ మ్మడస్మాక మనాదయః’ అను వచనము అవిద్యావశయందు జీవేశ్వరులకు భేద ముండునని నిరూపించుచున్నది. కాన ‘ద్వా సుషణ్ణా సయుజా సఖాయౌ’ అను భేదశ్రుతిగూడ నుపపన్నమగును.

ఈశ్వరునకు సత్యకామత్వ, సర్వేశ్వరత్వాది గుణము లుండుటచే, నాగుణములను దెలిపెడి సగుణశ్రుతు లుపపన్నమగును.

జీవుడు నియమ్యుడు, ఈశ్వరుడు నియామకుడు; కనుక ‘య ఆత్మని తిష్ఠా’ ఇత్యాద్యంతర్యామిశ్రుతి కుదురును. విద్య యను సూర్యు డుదయించుసంతవరకు ప్రకృతి యను సంకార ముండుటచే బ్రకృతి నిత్య మను న్యవహారము కుదురుచున్నది. ప్రళయమునందు నశించు మృత్తికాదులు ప్రపంచ ముండుసంతవరకు నిత్యములయినట్లు ప్రకృతిగూడ నాపేక్షికముగ నిత్యమగును కాన ప్రకృతి నిత్యతా శ్రుతికి విరోధములేదు.

పురుషుడయిన ఆత్మ పారమార్థికు డగుటచే నిరపేక్షనిత్యుడుగాన పురుష నిత్యత్వమును బ్రతిపాదించుశ్రుతికిని విరోధము లేదు.

‘తత్త్వమసీ’త్యా ద్యభేదశ్రుతులు పరమార్థదశలో నిర్విశేషబ్రహ్మ యొక్క డేనని లక్షణచే బ్రతిపాదించుచున్నందున అభేదశ్రుతులకుగూడ విరోధము లేదు. ముఖ్యార్థమును విడచుటకూడ విరోధమేకదా అని యనరాదు. తత్త్వము ఖ్యా ర్థ ము న కు (అ న గా స ర్వ జ్ఞేశ్వ రు న కు కిం చి త్ జ్ఞజీవునకు) నైక్యము (అభేదము) కందరనందున లక్ష్యార్థము స్వీకరింపవలసివచ్చినది. కాని రామానుజీయులు తత్త్వమునకు ‘ఈశ్వరాత్మకు డగు జీవుడు’ అని అర్థమును వర్ణించి మామతమున ముఖ్యార్థమునకు బాధలేదని చెప్పిరి. ఇది కోడలికి

బుద్ధిచెప్పి యత్త రంకుబోయినట్లున్నది. అద్వైతులకు లత్యాధిస్వీకారము దోషమని యద్వైతుల నాక్షేపించి మరల తామే లత్యాధిస్థమును స్వీకరించిరి. వీరి పాండిత్యమును జూచుడు. తత్పదమునకు 'ఉత్పరాత్మకుడు' అను పర్థము ముఖ్యము గాదు. కనుక రామానుజులుమాత్రము జీవేశ్వరులకు ముఖ్యసామానాధికరణ్యము లేల యంగీకరింపదు? విరోధమువలన నంగీకరింపమని వా రన్నచో నామాట యద్వైతు లనుటలో ద ప్పేమి?

అయితే, రామానుజులు తాము తత్పదమునందుమాత్రమే లక్షణ నంగీకరించితిమనియు, అద్వైతులు పదత్రయమునందును లక్షణనంగీకరించుచున్నారనియు ననినచో నదియు నుచితముగాదు. ఒక్కపదమునందు లక్షణ నంగీకరించుట వారి కెట్లు దోషముగాదో, మాకుగూడ పదత్రయమునందు లక్షణ నంగీకరించుట నోషముగాదని యద్వైతు లేల యనగూడదు?

మహావాక్యములందు మేము (అద్వైతులు) చెప్పిన యర్థము లాక్షణికమయినను నిర్దుష్టము. మీరు చెప్పినయర్థము దుష్టము. ఈవిషయము చెనుక నిరూపించితిమిగాన మరల యిచట దానిని నిమర్శించము.

'సాక్షీ చేతా కేవలో నిర్గుణశ్చ' అను నిర్గుణశ్రుతులు విద్యాదశలో ఆత్మ నిర్గుణుడని భోధించుచున్నందున నవి మాకు విరోధించవు. నిర్గుణశబ్దమునకు హేయగుణుపాతుడని మీరు చెప్పిన యర్థ ముచితము గాదు. గుణశబ్దము దోష విరుద్ధములయినవాటిని చెప్పుట యుచితము. 'గుణదోషం బుధౌ గృహ్లాన్' అనుచోట గుణశబ్దము దోషమునకు విరుద్ధములయినవాటినే చెప్పుచున్నది. ఆత్మయందు నిర్దోషత్వము సంభవించుట కీమార్గ మవలంబింపదగదు. 'నిర్గుణశ్చ' అను పదము నందలి చకారబలమునను, 'అపహతపాస్మా' అను శ్రుత్యంతరమువలనను నిర్దోషత్వము లభించును. అభేదశ్రుతులు నిర్గుణశ్రుతులు విద్యాదశలోని ననియును, భేదశ్రుతులు సగుణశ్రుతులు అవిద్యాదశలోనిననియును విషయవ్యవస్థను జేసితిమి. కాన మాకు (అద్వైతులకు) శ్రుతివిరోధ మెన్నడును లేదు.

విద్యవలన నవిద్య బాధనొందుచుండుటచే విద్యావిషయములయిన అభేదశ్రుతులచే అవిద్యావిషయములయిన భేదశ్రుతులు బాధింపబడునని మే మంటిమి. భేదశ్రుతులు బాధింపబడుట యనగా భేదశ్రుతుల యర్థమునకు విద్యావస్థలో ప్రామాణ్యము లేకుండుట. రజజ్ఞానముచే సర్వజ్ఞానమునకు అప్రామాణ్యమేర్పడినట్లు ఇట్టి అప్రామాణ్యమయిన అర్థమును శ్రుతి యెట్లు చెప్పనని ప్రశ్నింపరాదు. జీవేశ్వరుల యొక్క భేదరూపమయిన అర్థము అవిద్యాదశలో ప్రమాణమయినందున శ్రుతిచెప్పుట పొసగుచున్నది. కావున 'ద్వా సుషర్ణా సయజా' ఇత్యాది భేదప్రతిపాదక శ్రుతులు అవిద్యావిషయము లగుటవలనను, 'తత్త్వమప్య' ద్యభేదప్రతిపాదకశ్రుతులు విద్యా

విషయము లగుటవలనను, నీరెంటికి నిజస్థితిలో బాధ్యబాధకభావమే లేదు. కాన నద్వైతమతమున న్యాయవిరోధమును శంకించుటయే హాసగదు.

ఓయి, యద్వైతీ! మీరు 'బ్రహ్మ నిర్విశేష' మని యను తెంత విరుద్ధము! బ్రహ్మ నిర్విశేషము-చిన్నాతమగుటవలన వ్యతిరేకమున ఘటమువలె అను నను మానమున పక్షమయిన బ్రహ్మయందు నిర్విశేషత్వ మను సాధ్యము, చిన్నాత్రత్వ మను హేతువు నీరెండు ధర్మము లను విశేషము లుండ బ్రహ్మకు నిర్విశేషత్వమెట్లు సంభవించును? కాన, మీరు బ్రహ్మనిర్విశేష మని యెట్లు సిద్ధాంతపరతురు?

వినుము: భేదనాదు లగు మీరు బ్రహ్మ సవిశేష మని యందురుకదా? మీ బ్రహ్మయం దున్న విశేషములు సవిశేషరూపములా? నిర్విశేషరూపములా? సవిశేషరూపము లనినచో సావిశేషములయం దున్న విశేషములు సవిశేష రూపములా? నిర్విశేషరూపములా? అని యిట్లనవట్ల యేర్పడును. నిర్విశేషము లనినచో బ్రహ్మయం దున్న నిర్విశేషములయిన విశేషములయందు నిర్విశేషత్వ మున్నదా? లేదా? ఇందు మొదటిపక్ష మనలంబించినచో నద్వైతకలమిద నారోపించినదోషము మీకుకూడ ప్రసక్తించును. ఇక సాధర్మ్యములయందు నిర్విశేషత్వము లేగదా? అప్పు డని నిర్విశేషము లెట్లును? ఘటత్వములేనివస్తువు ఘటమగునా? అట్లే నిర్విశేషత్వములేని వస్తువు నిర్విశేష మెట్లుగును? కావున నీస్వవచనవ్యాఖ్యాత మను దోషము మీకును నపరిహార్యమే యగును. కాన నిందు మే మేసమాధాన మును జెప్ప బనిలేదు. మీమతమున లేని దోషమునకుమాత్రమే మేము సమాధానమును జెప్పవలెను. కనుకనే 'య స్తూభయో స్సమో దోషః పరిహారోపివా సమః, నైకః పర్యనుయోక్తవ్యస్తాదృగర్థనిరూపణే' (దోష ముభయులకు సమాన మయినప్పు డొకరినొకరు నిందించుకొన బనిలేదు) అని చెద్ద లందురు.

ఇక మనమతమున బ్రసక్తించినదోషమును మనము హాగొట్టుకొను తెట్లు? అని మామతస్థులు (అద్వైతమతస్థులు) మ మ్మడిగినచో మేము సమాధానము చెప్పెదము, వినుము.

నిర్విశేషత్వము సవిశేషరూపముగాదు. సవిశేషరూపమును గాదు. మరేమనిన నిర్విశేషరూపమే యగును. ఉ॥ నిర్ధర్మత్వము ధర్మరూపము గాదు, నిర్ధర్మత్వ రూపమే. నిర్ధర్మత్వము ధర్మరూపమగుచో నిర్ధర్మమునందు ధర్మముండుట యసం భవముగాన నిర్ధర్మత్వరూపధర్మముగల వస్తువు నిర్ధర్మకమే కాకపోవును. నిర్ధర్మక సధర్మకములకు రెంటికిని పరస్పరము భేద ముండుటచే నిర్ధర్మకము సధర్మకమును గానేరదు. నిర్ధర్మకము కలలోకూడ సధర్మకము గానేరదు.

ఇక నిర్ధర్మకత్వ నిర్విశేషత్వ నిర్గుణత్వ మను పదముల కర్థనిర్వచనము సాధ్య ముగానందున లోకములో నన్ని వస్తువులు సధర్మకములు సవిశేషములు సగుణ

ములు అనియే యనవలయునుగాని నిర్భక్తము నిర్విశేషము నిర్గుణము అను వస్తువు ముచ్చుకు నొక్కటిగూడ లేదు అనినచో నది చెల్లదు.

ఏ ధర్మము లేనిది నిర్ధర్మకము. ఏవిశేషము లేనిది నిర్విశేషము. ఏగుణము లేనిది నిర్గుణము. ఇట్టిపదముల కర్థమును సులభముగా జెప్పనగును. ఏ విశేషము లేకుండుటగూడ నొకానొకవిశేషమే యని యందుచేమో? అట్లు కాదు. విశేషము భావరూపము. విశేషాభావము అభావరూపము. విశేషాభావాభావమే మరల భావరూప మగును. ఇంకొకటిగాని విశేషాభావము విశేషరూపము గానరదు. నిర్విశేషరూపమే యగును. ఇట్లే నిర్భావావము నిర్భర్తరూపము. గుణాభావము నిర్గుణరూపము. కాన విశేషాభావముగల బ్రహ్మయందు దేవ్విధమగు విశేషమును నాపాదించవలెదను. విశేషాభావమే ధర్మరూప మేల గానూడదు? అని శంకింపరాదు. విశేషాభావము అభావరూపము. ధర్మము భావరూపము. కావున విశేషాభావము ధర్మరూపము గానరదు. కావున తార్కికులమతమున నిర్వికల్పజ్ఞానము సిద్ధించినట్లు మామతమున (అద్వైతమతమున) నిర్విశేషబ్రహ్మము సిద్ధించును.

నిజస్థితిలో నిర్వికల్పజ్ఞానమే బ్రహ్మము. తార్కికు లద్దానిని గుర్తించలేకపోయిరి. కాన, బ్రహ్మ నిర్విశేషము, చింతాతమగుటవలన వ్యతిరేకముచే నుటాదులవలె అను ననుమానమునందువిషమేమియులేదు. అయితే విశేషాభావరూపమయిన నిర్విశేషత్వము విశేషరూపముగాకున్నను చింతాత్రత్వము భావరూపమగుటచే, విశేషరూపమగును. కాన చింతాత్రత్వరూపమయిన విశేషముగల బ్రహ్మ నిర్విశేషమెట్లగును? వినుము, చింతాత్రమనగా చిత్తుయే. అట్లుగాక నీయది ధర్మరూపమయినచో దీనియందు చిత్వ మను ధర్మము, దానియందు చిత్వత్వమను ధర్మము, దానియందు చిత్వత్వత్వ మను ధర్మము అని యిట్లనవస్థ యేర్పడును.

కాన చింతాత్ర మన చిత్తరూపమే. ధర్మము గాదు. నిర్భక్తకమైన చిత్తునందు ధర్మముండుట యసంభవము. అయితే చిత్తునందు చిత్వమే లేనిచో దానియందు చిత్వమును బ్రయోగించు తెల్లు? జాడ్యాభావరూపమయినచిత్వము నాధారముగా జేసికొని యాపదమందు బ్రవర్తించుచున్నది. కనుకనే సత్యజ్ఞానాదిపదములకు బ్రహ్మయందు లక్షణ యంగీకరింపబడినది. అన్యతత్వాభావమును, జాడ్యాభావమును బ్రవృత్తినిమిత్తముగా జేసికొని బ్రహ్మయందు బ్రయోగింపబడిన సత్యజ్ఞానాదిశబ్దములు కేవలచైతన్యమాత్రమును లక్షణచే బోధించుచున్నవి. కాన చిద్రూపముకాని, జాడ్యాభావరూపముగాని యగు చింతాత్రత్వము ధర్మరూపము గానందున చింతాత్రుడయిన బ్రహ్మకు సవిశేషత్వము ప్రసక్తించదు.

మరియు వేదానందేశికరులు 'అనుభూతి' యవేద్యముగానరదని మరియుక యాత్మేషమును జేసిరి. అదియు నుచితము గాదు. అనుభూతి వేద్యమగుచో, నీయనుభూతి కర్తగాగలిగినట్టియు, జ్ఞాత కర్తగాగల యనుభవముగూడ వేద్యము గావలసి.

వచ్చును. దానివలన అనుభవపరంపర యేర్పడును. జ్ఞానమునకు జ్ఞేయత్వము విరుద్ధము. జ్ఞానము విషయి. జ్ఞేయము విషయము. ఈ రెంటికి నిట్లు భేద ముండ, జ్ఞానము జ్ఞేయము గానేరదు. కావున అనుభవమే జ్ఞాత యని ఆరోపింపబడుచున్నది. అనుభవమునం దంతయు విషయమగుచున్నందున, విషయ యగు ననుభవమే యాత్మ. ఈయనుభవరూపమయిన ఆత్మస్వరూపము శబ్దవేద్యము గాదు. స్వరూపమున వస్తువున్నదా? లేదా? యని సందేహింపబనిలేదు. అనుభవము సర్వమును దెలిసికొనును. కానుమాత్రము దేనిచేతను దెలియబడదు. కాన అనుభవము అవేద్యమనుటలో దోషములేదు.

అట్లే సత్య బ్రహ్మది శబ్దములచే నభిభావ్యత్తివలన బ్రతిపాదింపబడక శబ్ద లక్ష్యమగుటచే బ్రహ్మశబ్దప్రతిపాద్యముగాదని చెప్పబడినది. అనగా బ్రహ్మశబ్దములు బ్రహ్మయందు లక్షణచే బ్రవర్తించు నని యర్థము.

ఓయి, బ్రహ్మశబ్దములు లక్షణచే దేనియందు బ్రవర్తించును? చైతన్యము నందు. చైతన్యము చైతన్యశబ్దవాచ్య మగునా కాదా? నిజమే. బాత్తుగా శబ్దాది విషయమగుచో బ్రహ్మ న్యవహరింపదగినవాడు గాకపోవును. బ్రహ్మ శాస్త్రైకవేద్యమని చెప్పి 'శాస్త్రయోనిత్వాత్' అను బ్రహ్మసూత్రమునకును 'వేదైశ్చ సర్వై రహ మేవ వేద్యః' అను గీతావచనమునకును విరోధము తటస్థించును.

ఇక బ్రహ్మ శాస్త్రవిషయమని యంగీకరించినచో నపుడు-

'యద్యాచా నభ్యుదితం యేన వా గభ్యుద్యతే'

'యతోవాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహ'

'బ్రహ్మన్ బ్రహ్మ జ్యునిదైశ్చ నిర్గుణే గుణవృత్తయః'

'కథం చరంతి శ్రుతయః సాక్షాత్సదసతః పరే' ఇత్యాది

శ్రుతి స్మృతిపురాణములకు విరోధము వాటిల్లును.

కావున పరమార్థముగా బ్రహ్మ శబ్దావిషయమనియు, వ్యవహారమునందు శబ్దవిషయమనియును వ్యవస్థ సంగీకరింపవలెను.

లేక శబ్దములచే బ్రహ్మ యిట్టివాడని నిరూపింపనలవికానందునగూడ శబ్ద ప్రతిపాద్యముగాదని చెప్పియుండవచ్చును. అంతమాత్రమున బ్రహ్మ శబ్దావిషయ డన వీలులేదు.

నిజస్థితిలో నీశ్రుతి స్మృత్యాదివిరోధములన్నియు, రా మా ను జీ యు ల నెత్తిన పిడుగువలె బడుచున్నవి. వివరింతుము. చూడుడు.

౧ 'ఐత దా త్వ మిదం సర్వం స ఆత్మా తత్వ మసి'

౨ 'నాన్యోఽతోఽస్తి ద్రష్టా' ౩ 'అయ మాత్మా బ్రహ్మ'

౪ 'ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ' ౫ 'సచ్చిదానందం బ్రహ్మ' ౬ 'సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ'

- ౬ 'నిష్కలం నిష్క్రియం శాంతం'
 ౭ 'సాక్షి చేతా కేవలం నిర్గుణశ్చ'
 ౮ 'ఏక మే వాద్వితీయం బ్రహ్మ'
 ౯ 'మృత్యో స్స మృత్యో మాప్నోతి య ఇహ నాశేవ పశ్యతి'
 ౧౦ 'య ఉదర మంతరం కురుతే అథ తస్య భయం భవతి'
 ౧౧ 'ద్వితీయా ద్వై భయం భవతి'
 ౧౨ 'అశబ్ద మస్పర్శ మరూప మవ్యయశ్చ'
 ౧౩ 'అథ యో ఒన్మాం దేవతా మువాస్తే. అన్యోసా వనో హ మస్మీతి నన వేన యథా నకు కేవలం దేవానామ్'
 ౧౪ 'అసంగో హ్యయం పురుషః'
 ౧౫ 'యత్ర నాన్యత్పశ్యతి నాన్యత్ శ్రునోతి నాన్య ద్విజానాతి సభూమా యోనై భూమా తదమృతం, అథ యనల్పం తన్నన్యైశ్చ'
 ౧౬ 'నే హ నా నాస్తి కించన'
 ౧౭ 'యత్రహి ద్వైత మేవ భవతి. తత్ర తర ఇతరం పశ్యతి యత్ర త్వస్య సర్వ మాత్మై వాభూత్ త త్కేన కం పశ్యేత్'
 ౧౮ 'స దేవ సోమ్యేవ మగ్న ఆసీత్'
 ౧౯ 'బ్రహ్మాదం పురస్తాత్'
 ౨౦ 'య త్తద్రదేశ్య మగ్రాహ్యమ్'
 ౨౧ 'యద్వాచా నభ్యుదితం యేన వా గభ్యుద్యతే, తదేవ బ్రహ్మాత్వం విద్ధి నేదం యదిద ముపాసతే'
 ౨౨ 'అవిజ్ఞాతం విజ్ఞానతాం విజ్ఞాత మవిజ్ఞానతామ్'

ఈ నైదుదలగు శ్రుతులన్నియు యథాక్రమముగ నిక్రింద కనుపరచిన యథ ములను బోధించుచు భేదవాదులగు రామానుజీయుల కశని ప్రహరము లగుచున్నవి.

- (౧) ప్రపంచమంతయు నాత్మస్వరూపము. అట్టి యాత్మయే జీవుడు.
 (౨) ద్రవ్యయగువానికింటే వేరుగ నాత్మ లేదు.
 (౩) ఈ యాత్మయే జీవుడు.
 (౪) ప్రజ్ఞానమును జీవుడే బ్రహ్మము.
 (౫) బ్రహ్మ సచ్చిదానందరూపుడు.
 (౬) బ్రహ్మ నిరనయపుడు, నిష్క్రియుడు.
 (౭) బ్రహ్మ కేవలము చిద్రూపుడు, సాక్షి, నిర్గుణుడు.
 (౮) బ్రహ్మ సజాతీయ విజాతీయ స్వగత భేద పూన్యుడు.
 (౯) బ్రహ్మను భిన్నముగా జూచువాడు మరణపరంపరలనుబొందును.

(౧౦) బ్రహ్మాయందు స్వల్పభేదమునయినను తలంచెడివాడు సంసారభయము నొందును.

(౧౧) రెండవవస్తువున్నపుడు భీతి యేర్పడును.

(౧౨) బ్రహ్మ శబ్దస్పృహదివిషయసంగరహితుడు, అవ్యయుడు.

(౧౩) నేను వేరు దేవత వేరు అని తలంచి యితరదేవత నుపాసించువాడు పశువు.

(౧౪) పరమాత్మ నిస్సంగుడు.

(౧౫) ఎవడు యితరమును జూడజో, యితరమును ఘనజో, యితరమును దెలిసికొనజో వాడు సర్వవ్యాపకుడు. వాడు అమృతస్వరూపుడు (మరణము లేనివాడు). ఏది యల్పమో యది నశించును.

(౧౬) బ్రహ్మాయం దేమాత్రము భేదము లేదు.

(౧౭) ఎవనికి నితర (రెండవ) వస్తువున్నటుల దోచునో వాడు రెండవ వస్తువును జూచును. ఎవనికి సర్వము ఆత్మగా దోచునో వాడు దేనికో నెవని చూచును?

(౧౮) కనిపించుచున్న ప్రపంచమంతయు సృష్టికి బూర్వము బ్రహ్మముగానే యున్నది.

(౧౯) బ్రహ్మ నిర్దేశించి చెప్పనలవిగాడు, గ్రహింపనలవిగాడు.

(౨౦) ఎవడు వాక్కులచే జెప్పనలవికాడో, ఎవనిచే వాక్కులు జెప్పబడుచున్నవో వానిని నీవు బ్రహ్మనుగా తెలిసికొనుము.

(౨౧) బ్రహ్మ తెలుసుననుకొనువారలకు తెలియనివాడును, తెలియడనుకొనువారలకు దెలిసినవాడును నగును. అని.

ఇట్లే స్మృతులుగూడ విశేష్టాద్వైతులకు పిడుగుపోటు లగుచున్నవి.

‘అహ మూత్తా గుడాకేశ సర్వభూతాశయస్థితః’

(ఓయి యర్జునా! నేను సకలభూతముల హృదయములం దుండుచు, సర్వభూతముల క్కార్యరూపు డగుచుంటిని)

‘సర్వభూతస్థ మాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని’

(సర్వభూతములయందు ఆత్మ కలడనియు, సర్వభూతములు ఆత్మయందు గలవనియును)

‘తేత్ర జ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వత్కేతేషు ధారత’

(సర్వశరీరములయం దుండెడి తేత్రజ్ఞుని నన్నుగా దెలిసికొనుము)

‘ఉదాహ సర్వ ఏనైతే జ్ఞానీ త్వాత్మైవ మే మతమ్’

(ఆర్తుడుమున్నగువారందరు గొప్పవారేకాని యిందు జ్ఞాని నామూపుడే)

‘అవినాశిత తద్విధి యేన సర్వ మిదం తతం’

(ఏయాత్మచే నీప్రపంచమంతయు వ్యాపించబడినదో అట్టి యాత్మ నాశ రహిత డని తెలియుము.

‘అవ్యక్తో ఽయ మచింత్యో ఽయ నువికారోఽయ ముచ్యతే’

(ఈయాత్మ చక్షురాదీంద్రియముల కగపడదు. మనసుచే నూహింప నలవి కాదు. ఎన్నిధమనువికారము లేనవాడు)

‘భూతభృన్నచ భూతస్థః భూతాత్మా భూతభావనః’

(ఆత్మ భూతముల బోసించును. కాని, భూతములయం దుండదు. భూతముల కాత్మరూపుడు)

‘సర్వభూతస్థితం యో నూం భజ త్యేతద్వ న్మాస్థితః’

(సర్వభూతములయం దున్న నన్ను అభేదభావనతో నెవడు నేవించునో)

‘అనాదిత్వా నిర్గుణత్వా త్పురమాత్మా ఽయ మవ్యయః’

‘శరీరస్థో ఽపి కాంతేయ స కరోతి న లిప్యతే’

(పరమాత్మ యనాదియగుటవలనను, నిరగుహితుడగుటవలనను నాశరహితుడగు నీయాత్మ శరీరమునం దుండియున్నను నేదియు జేయదు. దేనితోను అంటడు.)

‘భగవా నేక ఏ వైష సర్వక్షేత్రే స్వవస్థితః’

(సర్వక్షేత్రములయం దున్న భగవంతు డొక్కడే)

‘అహ మే వాస మేకో ఽగ్రే నాన్య ద్య త్పదసత్పురమ్’

(సృష్టికిబూర్వము నే నొక్కడనే యుంటిని. సదసద్విలక్షణమయిన మఱి యొకవస్తు వెద్దియును లేదు).

‘బ్రహ్మక కథం భగవతః చిత్తైత స్మావికారిణః

లీలయా వాపి యజ్యేరక నిర్గుణస్య గుణాఃక్రియాః’

(ఓయి శుకమహర్షీ! చిత్తైతుడు నిర్వికారుడు నిర్గుణుడు నగు భగవంతునకు విలాసచే నయినను గుణక్రియ లెల్లా పాసగును?)

‘సేయం భగవతో మాయా య న్నయేన విరుద్ధ్యతే

ఈశ్వరస్య విముక్తస్య కార్పణ్య ముత బద్ధనమ్’

(నిత్యముక్తుడయిన ఈశ్వరునకు కార్పణ్యముగాని సంసారబంధనముగాని యుక్తివిరుద్ధమయినను భగవంతునియొక్క మాయచే నొనగూడును)

‘యథా జలే చంద్రమసః కింపాది స్తత్కృతో గుణః
వృశ్యతే సన్నపి ద్రష్టు రాత్మనో నాత్మనో గుణః’

(నీటిలో చందురునకు నీటియొక్క సంపర్కమువలన కంపాదిగుణము లేర్పడి నట్లు ద్రష్టయగు ఆత్మకు లేనియనాత్మగుణములు పాధిసంపర్కమున సంభవించును.)

‘దేశతః కాలతో యో సా వవస్థాతః స్వతో సత్యతః
అవిలుప్తావభోధాత్మా సయజ్జ్యే తాజయా కథమ్’

(దేశకాల యవస్థాదులవలనగూడ దరగని బోధస్వరూపుడయిన ఆత్మకు మాయతో సంబంధ మెట్లేర్పడును?) ఈమాన్మగు స్మృతులు పరమేశ్వరుడు ప్రకృతి పురుషులతో సంబంధములేనివాడని చెప్పుచున్నందున చిదచిద్విశిష్టేశ్వరవాదమునకు విరోధము. పరమేశ్వరుడు గుణక్రియాదులు లేనివాడని చెప్పుచున్నందున గుణ క్రియావిశిష్టేశ్వరవాదమునకు విరోధము.

జీవేశ్వరుల కభేదమును బోధించుచున్నందున భేదవాదమునకు విరోధము. ఆత్మయొక్కజేయని చెప్పుచున్నందున నానాత్మవాదమునకు విరోధము.

బ్రహ్మ ద్వితీయపదార్థరహితు డని చెప్పుచున్నందున ప్రకృతిపురుషేశ్వరులు మువ్వరు నిత్యులను వాదమునకు విరోధము.

బ్రహ్మ సత్యము, జగన్మిథ్య యని చెప్పటచే ప్రపంచసత్యతావాదమునకు విరోధము.

ఈశ్వరుడు చిన్మాత్రుడు (చిద్రూపుడు) అని చెప్పటచే చిద్విశిష్టేశ్వర వాదమునకు విరోధము.

ఆత్మ (బ్రహ్మ) జ్ఞానానందస్వరూపుడే యని చెప్పటచే, నీశ్వరుడు జ్ఞానానందగుణములు గలవాడను వాదమునకు విరోధము.

ఈశ్వరునకు మూడుకాలములయందును ఈశితవృద్ధు (నియమింపదగినవాడు) లేడని చెప్పటచే నీశ్వరేశితృత్వవాదమునకు విరోధము.

బ్రహ్మ జ్ఞేయము గాదని చెప్పటచే జ్ఞేయత్వవాదమునకు విరోధము.

ఈశ్వరుడే అజ్ఞానవశమున సంసారము నొందుచున్నాడని చెప్పటచే బద్ధ ముక్తులగు జీవు లిరువురు గలరనువాదమునకు విరోధము. ఇత్యాది విరోధములు వేలకొలది రామానుజమతమునందు గలవు.

మరియు వారిమతమున గల న్యాయవిరోధములను వివరింతుము.

౧. అవ్యతీయాది శబ్దములకు, తనతో సమానమయిన రెండవవస్తువు లేనివాడు అనునది విరుద్ధము.

౨. ఒకజే అద్వితీయుడు అసంగుడు నగు బ్రహ్మ ప్రకృతిపురుషవిశిష్టుడు అను నది స్వవచనవిరోధము.

(ప్రకృతిపురుషవిశిష్టుడయినవాడు అసంగుడనుటకాని, యద్విత్తీయుడనుట కాని కుదరదు. ప్రకృతిపురుషులతో విశేషణశేష్యభావసంబంధమున్నపుడే ప్రకృతి పురుషవిశిష్టుడగును. ఇట్టివాడసంగుడెట్లుగును? కాన నీమాట పరస్పరవిరుద్ధము)

3. జ్ఞానమును గణముగల యీశ్వరుడు జ్ఞానస్వరూపుడు.
౪. ఆనందగుణములు గల యీశ్వరుడు: ఆనందరూపుడు.
౫. నిర్వికారుడయిన ఈశ్వరుడు ప్రపంచాకారముగ బరిణమించెను.
౬. జీవరూపుడయిన ఈశ్వరుడు జీవునకు లోపలివాడు.
౭. ప్రప్టయగు నీశ్వరుడు భక్తులకు దృగ్గోచరుడు.
౮. అనిత్యమయిన ప్రపంచము సత్యము.
౯. నిత్యుడయిన జీవుడు సంతాపి.
౧౦. సచ్చిదానందాదులకంటె భిన్నుడయిన ఈశ్వరుడు సచ్చిదానందుడు.
౧౧. చిద్రూపుడయిన జీవుడు చిద్రూపుడయిన ఈశ్వరునకు శరీరము.
౧౨. అక్షుడగు జీవుడు జ్ఞానరూపుడు.
౧౩. అడు వగు జీవుడు సర్వగతుడు.
౧౪. సచ్చిచ్ఛన్నుడయిన జీవుడు నిత్యుడు- ఈ మొదలగునవి న్యాయవిరోధములు. ఇట్లు శ్రుతిస్మృతిన్యాయవిరుద్ధమయినందున భేదవాదులమతమంగీకరింపదగదు. మరల విశిష్టాద్వైత తమమతమును సాధించుకొనుచున్నాడు.

ఓయి, అద్వైతీ! మామతము శ్రుతిస్మృతులకువిరుద్ధము గాదు. శ్రుతిస్మృతి సమ్మతము. చూడుము.

౧. 'అస్మాన్మామీనృజతే విత్స్వ మేతత్ అస్మిం శాచ్చనోయ మాయయా సన్నిరన్ధకః'
౨. 'మాయాంతు ప్రకృతేం సిద్ధ్యాన్మాయినంతు మహేశ్వరం'
౩. 'క్షరం ప్రధానం అమృతాక్షరం హరః'
౪. 'క్షరాత్మానా వీశ తే దేవ ఏకః'
౫. 'ప్రధానశ్చ త్రజ్జపతి స్సజ్జతః'
౬. 'పతిం విత్స్వ స్యాత్మేశ్వరగోం శాశ్వతగ్ం శివ మచ్యుతమ్'
౭. 'జ్ఞాత్వా ద్వా వజా వీశసేశౌ'
౮. 'నిత్యో నిత్యానాం చేతన శ్చేతనానామ్'
౯. 'భోక్తా భోగ్యం ప్రేరితారం చ మత్వా'
౧౦. 'పుథ గాత్మానం ప్రేరితారం చ మత్వా జప్త స్తత స్తే నామృతత్వమేతి'
౧౧. 'తయో రన్యః పిష్పలం స్వాద్వత్తి అనన్న న్ననో అభిచాకశీతి'

౧౨. 'అజా మేకాం లోహితశుక్లకృష్ణాం బహ్విం ప్రజాం జనయంతీం
సరూపామ్. అజో వ్యేర్థో జపమానోఽనుశేతే జహో త్యేనాం భుక్త
భోగా మజోఽన్యః'

౧౩. 'శాన్తాన్వస్తవతీ సా జనిత్రీ భూతభావిని'

౧౪. 'సమానే వృక్షే. పురుషో నిమగ్నః అశతయా శోచతి ముహ్యమానః'

౧౫. 'జష్టం యదా పశ్య త్యన్య మిశ మన్య మహిమాన నితి వీతశోకః'
'య తత్త్వని తేష్క న్నాత్మనోఽస్తరోయ మాత్మా స వేద య స్యాత్మా
శరీరమ్'

౧౬. 'యోఽక్షర మంతరే సంచరన్ య స్యాక్షరం శరీరం య మక్షరం స వేద'

౧౭. ఏష స్వభూతాన్తరాత్మా అపహతపాష్టా దిన్యో దేవ ఏకో గారాయణః'

౧౮. 'అన్తః ప్రవిష్ట శ్వాసా జనానాం సర్వాత్మా'

౧౯. 'త దైతత బహుస్యామ్ ప్రజాయేయ'

౨౦. 'త త్రైజోఽచృజత' 'సా కామయత' 'స తహ తవ్యత'

౨౧. 'తత్స్మృష్ట్వ, తదే వానుప్రవిశత్, త, దనుప్రవిశ్య, సచ్చత్య చ్చాభవత్'

ఈ మొదలగు శ్రుతులన్నియు, జీవేశ్వరులు భిన్నులనియు, ఈశ్వరుడు
మాయావిశిష్టుడనియు, జీవేశ్వరులకు నీశితన్య ఈశితృభావము గలదనియు, జీవుడు
సంసారియనియు, ఈశ్వరుడు జీవాంతరుడనియు, ఈశ్వరుడే ప్రపంచరూపముగ
బరిణమించెననియు చెప్పుచున్నవి. ఇట్లే-

'ప్రకృతిం విద్ధి మే పరామ్ జీవభూతామ్'

'సర్వభూతాని కౌన్తేయ ప్రకృతిం యాంతి మామికామ్'

'మయాభ్యక్షేణ ప్రకృతి స్సూయతే స చరాచరమ్'

'ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్వనాదీ ఉభా వవి'

'మమ యోని ర్మహద్భ్రహ్మ తస్మిన్ గర్భం దథా మ్యహమ్'

అను శ్రుతులుగూడ బైయర్థముచే నిరూపించుచున్నవి. కనుక మామతము

శ్రుతి స్మృత్యనుభవములకు విరుద్ధము గాదనినచో నట్లు కాదు, వినుము.

౧. శ్రుతి స్మృతులకు నేవు విరుద్ధారమును గల్పించి సంతసించుచుంటివి. అదెట్లన

'అన్మా న్మాయీ సృజతే విశ్వమ్' ఇత్యాది శ్రుతికి మాయావిశిష్టుడగు

నీశ్వరుడు ప్రపంచమును సృజించెననియు, నితరు డగు జీవుడు మాయచే

నిరోధింపబడి ప్రపంచమునం దుండెననియు నీ వర్థమును జెప్పితివి.

'అనేన జీవే నాత్మగాఽనుప్రవిశ్య నామరూపే వ్యాకరవాణి' అను శ్రుతియు

'మ మైవాంశో జీవలోకే జీవభూత స్సనాతనః' అను స్మృతియు జెప్పెడి 'జీవు

డీశ్వరాంశభూతుః' అను మాట యథార్థము. కాని యీశ్వరుడు ప్రపంచమును

సృష్టించుచుండ వానియంశరూపుడగు జీవుడు ప్రపంచమున నిరోధింపబడియుండు

తెల్లు పోనగును? ఇది విరుద్ధముకదా! అంశలయొక్క సమష్టిరూపుడేకదా అంశి యగు నీశ్వరుడు.

కాక సర్వాంశసమష్టి యీశ్వరు డగుచుండ, సర్వజీవులసంసారము ఈశ్వరు నకుగూడ ప్రాప్తింతును. అంశాంశులు వేరనుటలోకవిరుద్ధము. ఇక అంశాంశులకు భేదములేకున్నచు, ఈశ్వరాభిన్నుడు జీవు డగునుగాని, యీశ్వరుడు మాత్రము జీవునికంటె భిన్నుడే అని యన్నచో, అప్పుడు, యీశ్వరాభిన్నుడయిన జీవునకు అసంసారిత్యము, సర్వజ్ఞత్వము ప్రాప్తింతును.

మరియు, చిదచిద్విశిష్టమయిన నీశ్వరున కంశయగు జీవులగూడ చిదచిద్విశిష్టుడే కావలసివచ్చును. అది మీ రంగీకరించినచో, ఈశ్వరుడు చిదచిద్విశిష్టమయియు, జీవుడుమాత్రము చిద్రూపుడేయనియు మీరు చెప్పెడిసిద్ధాంతమునకు భంగము వాటిల్లును.

ఇక చిదచిద్విశిష్టమగున నీశ్వరునిలోని చిదంశమాత్రము జీవుడని మీరు తప్పకొనినచో, నట్టితఱి, యచిత్తుకూడ నీశ్వరాంశ కావలసివచ్చును. ఈశ్వరు నుంచి చిదంశను అచిదంశను వేరుజేసినచో నింక నీశ్వరుడే లేకపోవును.

మీమతమున నీశ్వరుడు చిద్రూపుడా? అచిద్రూపుడా? లేక చిదచిద్రూపుడా? లేక చిదచిదనిర్వాచ్యుడా?

ఇందు మొదటిమతమున ఈశ్వరుడు జీవుడు గావలసివచ్చును. రెండవమత మున, ఈశ్వరుడే ప్రపంచ మగును. ఒక్కడు పరస్పరవిరుద్ధము లయిన రెండు రూపముల నొందుట లోకవిరుద్ధము. కాన, మూడవమతము చెల్లును. ఈశ్వరునకు మిథ్యాత్వము ప్రసక్తింతునందువలన నాల్గవమతము చెల్లుదు. చిత్తనికాని, యచిత్తనికాని, చెప్పనలవికానినాడు మిథ్యాభూతుడే యగును. లేకపోతే శశ శృంగాదులవలె అసద్వస్తు వగును.

'సచ్చిదానందం బ్రహ్మ' అని శ్రుతి చెప్పుచుండ బ్రహ్మ చిదచిద్విలక్షణమని యనుట శ్రుతివిరుద్ధము. కాక, ఈశ్వరుడు జ్ఞాత. చిత్ అనగా జ్ఞానము కాన నీశ్వరుడు చిద్రూపుడు గానేరడు. ఇక, నీశ్వరుడు చిన్మ్యక్తు డన్నచో జ్ఞాత యగు జీవులగూడ చిన్మ్యక్తుడే యగును. ఇది మీరొప్పుకొనినచో జీవేశ్వరులకు భేదము సిద్ధించును. కాన, నీశ్వరాంశయగు జీవుడు ఈశ్వరునికంటె వేరగుట సంభవించదు. మహాకాశముయొక్క అంశమగు ఘటాకాశము మహాకాశముకంటె వేరుగాదు. కాన, నీశ్వరాభిన్నుడయిన జీవుడు మాయచే నిరోధింపబడు తెల్లు కుమరును? మరియు నీశ్వరునివలె నాతనియంశమగు జీవులగూడ సంసారరహితుడుగావలయును. మహాకాశము నిర్లిప్తమయినట్లు దానియంశమగు ఘటాకాశముగూడ నిర్లిప్తమే యగుచున్నది. కనుక మాయచే జీవుడు నిరోధింపబడుట యసంగతము.

అయితే యీ శ్రుతి కర్థ మేమి? వినుము. 'మాయచే నీశ్వరుడు వేరయిన వానివలెను, నిరోధింపబడినవానివలెను దోచుచున్నాడు' అని వైశ్రుతి కర్థము.

౨. దీనిచే ('బ్రహ్మణ ఏవ జీవత్స్వ మజ్ఞానా దితి ప్రలాపో నిర్మూలితః') అజ్ఞానము వలన బ్రహ్మకే జీవత్స్వము ప్రాప్తించిన దను నద్వైతుల ప్రలాపము నిర్మూలింపబడినది అని వ్రాసిన వేదాంతదేశికుల ప్రలాపము నిర్మూలింపబడినది. అజ్ఞానమువలన గగనమునకు వైల్యము, త్రానమునకు సర్పత్వము, నిదురించు వానికి దేశాంతరగమనము సంభవించినట్లు, బ్రహ్మకు జీవత్స్వముగూడ సంభవించవచ్చును. మాయవలనగానిదని యేమున్నది? జీవత్స్వభ్రాంతిని కలుగజేయు శక్తియే యీశ్వరనియంతరి యజ్ఞానము. ఇట్టి శక్తియుండుటంబట్టియే యీశ్వరుడు మాయ యనబడుచున్నాడు.

ఓయి, భ్రమ యేనికి? ఉన్నవానికే. అయితే నాకే యున్నది. ఉంటే నీకేభ్రమ. అయితే నేను యీశ్వరాంశుడనుగదా, నాకు భ్రమ యెట్లు? ఆవిషయము దెలియకపోవట్టియే నీ కాభ్రమ. అయితే యీశ్వరాంశత్వము తెలియక పోవుట ముందా? జీవత్స్వభ్రాంతి గలుగుట ముందా? దానివలన నిది, దీనివలన అది అని యన్యోన్య్యాశ్రయముగదా? కాదు వినుము. ఈయది నాయది. ఇందు భ్రాంతి ముందనికాని, అజ్ఞానము ముందనిగాని చెప్పనలవిగాదు. ఇక మాయ, ప్రకృతి, యజ్ఞానము అనునవి మూడు సమానార్థకములుగాని వేరుగాదు.

3. ఓయి, 'క్షరం ప్రధానం అమృతాక్షరం హరః' అను శ్రుతి నశించునట్టిది ప్రధానమనియు, నశించనివాడు పురుషుడనియు, వీరిరువురకు బ్రభువగువాడీశ్వరునియును జెప్పుచు నీమూడుపదార్థములు భిన్నములని సూచించుచున్నదికదా? కాదు. భోక్త యగు జీవున కక్షరత్వము సంభవించును. భోక్తృత్వ మనునది వికారము. వికారము గలవాడు నశించకదప్పడు. వికారములేని పరమాత్మయే యక్షుడు. కావున జీవునకు (పురుషునకు) నాశములేకుండుట యసంభవము. ప్రకృతిపురుషులిద్దరు నిత్యులగుచుండ నందు ప్రకృతి (ప్రధానము) క్షరమగుటెట్లు? క్షరమనగా నశించునది అని కదా యర్థము. నిత్యమయిన ప్రధానము నశించు టెట్లు పోసగును? కనుక ప్రధానపరిణామమయిన దేహాదికమే క్షరము. సర్వభూతములు ప్రధానము నంది లయము చెందుచున్నందున ప్రధానము అక్షరము (నశించనిది) శైత్రజ్ఞేశ్వరు లిరువురు యొక్కరే. లేక జ్ఞానముచే నశించుచున్నందున బ్రకృతి క్షరమగును. పరమాత్మ యక్షుడు.

౪. 'క్షరాత్మానా వీశతే దేవ ఏకః' అను శ్రుతియందు క్షర శబ్దమునకు భూతము లర్థము. ఆత్మ శబ్దమునకు బ్రకృతి యర్థము. స్వభావమునం దాత్మశబ్దము

బ్రయోగించుట కలదు. ఈశ్వరునిస్వభావమే ప్రకృతి కాన ప్రకృతియం దాత్మ శబ్దము పొసగును.

౫. అయితే 'ప్రధానక్షేత్రజ్ఞపతిః' అను శ్రుతియందు ప్రధానశబ్దమునకు బ్రకృతియనియు, క్షేత్రజ్ఞశబ్దమునకు జీవాత్మయనియు, వీరినిపుడను నీశ్వరుడు ప్రభువనియును జెప్పక తప్పదు. దీనిననుసరించి చూచినచో 'క్షరాత్మానా వీశతే దేవ ఏకః' అను శ్రుతియందు గూడ క్షరశబ్దమునకు ప్రధానమనియు, ఆత్మశబ్దమునకు క్షేత్రజ్ఞుడనియును అర్థము చెప్పక తప్పదుగదా? అని యనరాదు—

౬. 'ప్రధానక్షేత్రజ్ఞపతిః' అను శ్రుతియందు ప్రధానశబ్దమునకు బ్రకృతి యర్థము. క్షేత్రజ్ఞశబ్దమునకు భూతము లర్థము. ఆత్మచైతన్యప్రతిఫలనమువలన భూతములుగూడ క్షేత్రజ్ఞము లగును. అయితే 'ఏత ద్యో వేత్తి తం ప్రానూః క్షేత్రజ్ఞాత్రి తద్విదః' అను గీతావచనమునకు విరోధముకదా! అని యనరాదు. ఎవనికి జ్ఞాతృత్వ మొక్కటియే యుండునో, క్షేయత్వ ముండనో నాడు క్షేత్రజ్ఞుడని గీతాతాత్పర్యము. బ్రహ్మాదిభూతములు ఘటాదికమును దెలిసికొన్నను, అవికూడ సాక్షిచైతన్యముచే దెలియబడుచున్నందున భూతములకు జ్ఞాతృత్వము ముఖ్యముగాదు. లేక స్వయముగా దెలిసికొనువాడు క్షేత్రజ్ఞుడు. భూతములు ఖడ్గ ములుగాన స్వయముగా దెలిసికొన సమర్థములు గావు. కాన, భూతములకు క్షేత్రజ్ఞత్వము లేదు. శ్రుతియందలి క్షేత్రజ్ఞపదమున కాత్మయే యర్థము. కాటస్థుడయిన క్షేత్రజ్ఞాత్మగునాధిపతికాన నిర్గుణుడు. గుణములకు ప్రభువగువాడు గుణములుగలవాడు కానేరడు. నిర్గుణుడు గనుకనే నిర్వికారుడు.

౭. ఓయి! గుణేశుడు ఆత్మ యెట్లుగను? గుణేశుడు యీశ్వరుడుకదా! 'ఇతి విశ్వ స్యాత్మేశ్వరం శాశ్వతం శివ మచ్యుతమ్' అను శ్రుతి ఆత్మకు ప్రభువగునా డీశ్వరుడని చెప్పుచున్నదికదా? అనినచో నట్లు కాదు. అచట 'ఆత్మకు అనగా ప్రకృతికి నీశ్వరుడుగాన ఆత్మేశ్వరుడని యర్థము. అట్లుకాక, ఆత్మకు ప్రభువే యీశ్వరు డని యన్నచో గీతియందలి 'అహ మాత్మా గుడా కేశ' అను శ్రీకృష్ణవాక్యమునకు గతియేమి? ఆత్మయే ఈశ్వరుడయినప్పుడే యాగీతాస్మృతి యుపపన్న మగును (కుమరును). భగవంతు డగు శ్రీకృష్ణు డీశ్వరుడు, అతడు తనయం దాత్మశబ్దమును బ్రయోగించుకొనెను. విశ్వరూపమును బ్రనిర్మించిన శ్రీకృష్ణు డీశ్వరుడు గాడనుట పాడిగాదు. కాన 'ఆత్మేశ్వరం' అను చోట యాత్మశబ్దమునకు ప్రకృతి యనియైనను అర్థమును జెప్పవలయును. లేక ఆత్మయైన నీశ్వరుడుగాన, ఆత్మేశ్వరు డనియైనను జెప్పవలయును.

౮. ఓయి! జీవుడు ఆత్మ, ఈశ్వరుడు పరమాత్మ, జీవుడు అజ్ఞుడు, ఈశ్వరుడు, ప్రాజ్ఞుడు; జీవుడు పరతంత్రుడు, ఈశ్వరుడు స్వతంత్రుడు— అని యిటు 'జ్ఞా జ్ఞే ద్వా వజా వీశనీశౌ' అను శ్రుతి చెప్పుచున్నది. అనినచో—

అట్లు కాదు. ఆత్మ ప్రకృతికంటె వేరని తెలిసికొనువాడు ఆత్మజ్ఞుడు. అట్లు తెలియనివాడు అజ్ఞుడు. ఆత్మవేత్తయే యీశ్వరుడు. అనాత్మవేత్త సంసారి కాన నీశ్వరుడు గాడు. కాని వీరిద్దరు అజ్ఞులే. ఇం దొకరికి అనాత్మతాదాధ్యాస యున్నది. మరియొకరి కట్టి యధ్యాస లేదు. ఈ భేదమును బురస్కరించుకొని యిద్దరని చెప్పబడినది. ఇంతియేకాని, నిజముగ ఆత్మభేదము లేదు.

౮. ఓయి! నిజముగా ఆత్మభేదము గలదు. 'నిత్యో నిత్యానాం' అనుశ్రుతి యాత్మాభేదమును జెప్పచున్నది. అట్లే 'ఏకోబహూనాం యో విదధాతి కామాన్' (ఒక్కయీశ్వరు డనేకమందిజీవులకు గోళ్లెల దీర్చుచున్నాడు) అను శ్రుతి జీవేశ్వరులకు భేదమును జెప్పచున్నది. అనినచో నది యుక్తముగాడు.

దేహేంద్రియాదిసంఘాతమునం దాత్మాభిమానముగల ప్రమాతలు వస్తుతః ఆత్మలుగాన, శ్రుతియందు 'నిత్యానాం' అని చెప్పబడినది. వ్యవహారము వలన వీరనేకులుకాన 'బహూనాం' అని చెప్పబడినది. వాసుకోచినశలముల నిచ్చెడి తేజోజ్ఞాత్మయును నీశ్వరు డొక్కడేకాన 'ఏకః' అని చెప్పబడినది. కాన నీశ్రుతులు జీవులకుగాని, జీవేశ్వరులకు గాని, వ్యవహారదశయందుండెడి భేదమును సూచించినవి గాని, వాస్తవికభేదమును సూచించలేదు. జీవులలో బరస్పరభేదము నిజముగ లేదు. జీవేశ్వరులకును భేదములేదు. ఈశ్వరుడుగూడ వ్యవహారమువలన జీవునివలె ప్రమాత యగును. జీవుడు పరమార్థతః ఈశ్వరునివలె ఆత్మ యగుచున్నాడు. ఇది సిద్ధాంతము. కాన ప్రాశ్రుతులు భేదసాధకములు గావు.

౯. ౧౦. ఓయి! 'భోక్తా భోగ్యం ప్రేరితారం చ మత్స్వా' అను శ్రుతి జీవుడు భోక్తయనియు, ప్రధానము భోగ్యమనియు, ఈశ్వరుడు ప్రేరకుడనియు, పృథగీశ్వర జ్ఞానమువలననే ముక్తియనియును జెప్పచున్నదిగదా? అనినచో నది యసంగతము.

అంతఃకరణ తాదాత్మ్యాధ్యాస నొందిన ప్రమాతయే భోక్త. అయస్కాంత శిల వికారమునొందికయే లోహమును గడలించినట్లు (చలింపజేసినట్లు) నిర్వికారు డయిన ఆత్మయే ప్రేరకుడు. ఆత్మభేదజ్ఞానము సంసారభయమునకు హేతువు. ఇది శ్రుతిసిద్ధాంతము. భేదజ్ఞానము మోక్షహేతు వని వర్ణించుట యజ్ఞానవిలసితము. ఇది నిజమైనచో లోకములో 'నేను వేరు, యీశ్వరుడు వేరు' ఈశ్వరుని పరోక్షునిగా దలచెడి మూఢులందరికి మోక్షము రావలసినచ్చును. ద్రష్ట యును నీశ్వరుడు జీవునకు గనిపించనందున ఈశ్వరుని యపరోక్షునిగా దెలిసికొనుట యసంగతము. పరమాత్మను అపరోక్షునిగా (ప్రత్యక్షముగా) దెలిసికొన్నను రాజును బ్రత్యక్షముగా దర్శించిన గ్రామీణునకు దుఃఖము తొలగనట్లు జీవునకుగూడ దుఃఖము తొలగదు. వైచెచ్చు తాపము పెరుగును. తనకంటె మించినవానిని చూచి యసూయపడి దుఃఖించుట లోకసహజము. జీవునకు గూడ నట్టిదుఃఖ మనివార్య

మగును, సంసారరహితుడయిన ఈశ్వరుని చూచినంతమాత్రమున జీవునకు సంసారము దొలగదు. యాచకుడు యాచించినంతమాత్రమున రాజు వానికి డబ్బిచ్చినట్లు జీవుడు సేవించినంతమాత్రమున గాని యాచించినందునగాని యీశ్వరుడు మోక్షమిచ్చుట సంభవించదు. మోక్షము భగమువలె సేయదగినదిగాదు. అట్టితటి దేయములన్నియు (ఈయదగినవన్నియు) అనిత్యము లయినట్లు మోక్షముగూడ ననిత్య మగును. పైగా నిర్వికారుడయిన యీశ్వరునకు దాతృత్వమును (ఇచ్చుటయు) వికారము పోనగదు. కావున బైశ్రుతిభేదజ్ఞానమునకు మోక్షహేతుత్వమును సాధింప నేరదు.

౧౧. ఓయి! జీవుడు సాక్షీయగు సీశ్వరునికంటె భిన్నుడనియు భోక్తృయనియు, 'తయో రన్యఃపిప్పలంస్యాద్వృత్తి' అను శ్రుతి చెప్పుచున్నదికదా? కారు వినుము. నీవు జీవుడని తలచెడి ప్రమాతయే భోక్తృంకేవలాత్మభోక్త గాడు. కేవలాత్మ సాక్షి, వాడే యిచట 'అనశ్చ న్నన్యో ౨భిచాకశీతి' (భోక్తగానుండెను.) అని చెప్పబడెను. ఇట్టియాత్మయే ప్రమాతయొక్క నిజరూపము. నిజస్థితిలో ప్రమాత ఆత్మరూపుడే. అట్లుగాకున్న సాక్షీయగు నాత్మ యనుభవించెడి స్వాప్, అజ్ఞాన, ఆనందములను 'సుఖమహి మస్వాప్యమ్ న కించి దవేదిషమ్ అను వాక్యముచే ప్రమాత యెట్లు స్మరించును? కాన సీశ్వరునికంటె జీవుడు నిజస్థితిలో భిన్నుడు గాడు.

౧౨. ఓయి! త్షేత్రజ్ఞుడయిన ఆత్మ సాక్షి కానేరదు. సుషుప్తి, మూర్ఛా ప్రళయములయందు బాత్తుగా అజ్ఞానిగా నున్న త్షేత్రజ్ఞుడు సాక్షి యెట్లుగును? అని అనినచో నట్లుకాదు. స్మరణ మెప్పుడును అనుభవపూర్వకము. స్మృతినిపట్టి లోగడ యనుభవమును గల్పింపవలెను. 'సుఖమహి మస్వాప్యమ్' అను ప్రత్యభిజ్ఞా జ్ఞానము భ్రాంతి యని త్రోసివచ్చునాడదు. సుషుప్తియందు సే వజ్ఞానివని నీవు తెలుసుకొనుచున్నానా? లేక నితరుడు తెలిసికొనుచున్నాడా? నీకు జ్ఞానమే (తెలివితే) లేదుగాన నీవు దెలిసికొనుటలేదు. మరియొక జనబు లేనందున, నితరునికిని దెలియుటలేదు. 'యత్ర త్వస్య సర్వ పూత్యై వాభూత్ తత్ర కేన కం పశ్యేత్' అను శ్రుతి సుషుప్తి మున్నగు దశలయందు సర్వద్యైతము లేదని చెప్పుచున్నది. ద్వితీయపదార్థమే లేనపుడు రెండవవాడు దెలిసికొన్నాడనుటెట్లు పోనగును? ఇక నాకు నిద్రలో నజ్ఞానమున్నదని యీశ్వరుడు దెలిసికొనుచున్నాడనెదవా? ఈశ్వరుడు దెలిసికొన్నాడని నీ కెట్లు దెలిసినది? నీ కీశ్వరుడు చెప్పెనా? అదికూడ నీవు కలగంటివా? కాన కలలో నీ కజ్ఞాన మున్నదనుటకు సాక్షి లేనందున అసాక్షికమయిన సేయజ్ఞానము శశశృంగాదులవలె నప్రసిద్ధము గావలయును. ఇట్లే సుషుప్తికికూడ సాక్షి లేనందున సుషుప్తియు నసిద్ధమగును. దానికికూడ నీవు సాక్షి కానేరవు. మరియొకడు సాక్షిలేడు. ఇక నదిమాత్ర మెట్లు సిద్ధించును? మరియు, నిద్రనుంచి నీవు లేవగనే మరియొకడునచ్చి నిన్ను 'ఇంత

కాలము నీవేమి చేయుచుంటివి ? అని యడుగగా నీ వేమి బదులు చెప్పెదవు ? ఏమియులేదు' అని బదులుచెప్పెదవు. ఏజ్ఞానము నాకు లేదనుజ్ఞానముగూడ నీ కప్పుడు లేనందున నీ వట్లు బదులుచెప్పుట యుచితము కాదు. కావున స్వాపాదుల యందు నీకు సజ్ఞానాదుల యనుభవము గలదనియు, దానిని సాక్షి నీయాత్మ యనియు జెప్పక తప్పదు. సాక్షిరూపముతో ననుభవించిన యజ్ఞానాదులను, సాక్షి కంటె భిన్నుడయిన ప్రమాత స్మరించుట కుదరనందున ప్రమాత సాక్షికంటె మిక్కిలి భిన్నుడుగాడు. సాక్షి ప్రమాతలకు సంసార తదభావముచే భేదము కనిపించుచున్నందున సాక్షిప్రమాతలు మిక్కిలి యభిన్నులు గారు. ఈ రెండువిధ ముల జెప్పనలవికానందున ప్రమాత మిథ్యాభూతు డగును. సాక్షియగు నాత్మ యందు ప్రమాతత్వము అజ్ఞానముచే గల్గింపబడినది. కనుకనే అజ్ఞాని సాచరించు చున్నాను. జ్ఞాని ముక్తి నొందుచున్నాడు. కనుకనే 'అజ్ఞా మేకాం లోహితశుక్ల కృష్ణాం' అను శ్రుతి యజ్ఞాని సంసారము నొందుననియు, జ్ఞాని సంసరింపడనియును జెప్పుచున్నది. ఇంక సీశ్రుతికి, ప్రకృతిని సేవించుచున్న జీవుడు సంసరించున్నాడనియు, భోగముల నన్నిటిని యనుభవించిన యీశ్వరుడు ప్రకృతిని విడచుచున్నాడనియు, నర్థమనినచో నిత్యముక్తుడయిన సీశ్వరునకు ప్రకృతి భోగమువలన పూర్వము సంసారమున్నదనిచెప్పుట యనుచితము. మరియు బ్రకృతిని భుజించుచు బద్ధుడయిన సీశ్వరునకు మోక్షము నిచ్చువాడు (మోచకుడు=విడిపించువాడు) మరియొకడు లేనందున ఈశ్వరునకు ముక్తియే లేకపోవును. ఇక జీవులే భుక్తభోగు లనటయబోసగదు. జీవు లిప్పటికిని ప్రకృతి ననుభవించుచునే యున్నారు. కావున, సీశ్రుతి విద్వద్విద్వత్పరమనియే జెప్పవలయును విద్వాంసుడు జ్ఞాన మబ్బక పూర్వము ప్రకృతిని యనుభవించును. జ్ఞాన మబ్బినపిదప ప్రకృతిని విడచును. ఆత్మయొక్కడయినను ప్రమాతృభేదముచే విద్వాంసుడు, అవిద్వాంసుడు అనుభేదము చెల్లును. లేక నుపాధిభేదమునగూడ నీభేదము పొసగును. కాన సీశ్రుతి జీవేశ్వరులకు భేదమును సాధింపనేరదు.

౧౩. ఓయి! విద్వాంసులుమాత్రము ప్రకృతి నెట్లు విడువగలుగుదురు? దాని కంతమే లేదుగదా? 'కారనాద్యంతవతీ' అనుశ్రుతి, ప్రకృతికి నాశములేదని చెప్పుచున్నది అనినచో, నిదెంతటిమాట! వ్యవహార ముండునంతవరకు, జ్ఞానముగలుగు నంతవరకు ప్రకృతికి నాశములేకపోవుట వాస్తవము. జ్ఞానము కలిగితరువాత అజ్ఞానము నశించునన 'జ్ఞానేన తు తదజ్ఞానం యేహం నాశిత మాత్మనః' అను గీతా వచనము చెప్పుచున్నది. ప్రకృతి యనగా అజ్ఞానమని యింతకుమున్నే చెప్పియుంటిమి. జ్ఞానాజ్ఞానములకు విరోధము లోకసమ్మతము. అజ్ఞానము, జ్ఞానాభావరూప మనుట యనుచితము. లోకములో, నే నజ్ఞానముగలవానిని అని ప్రతీతికలదుగాని, నేను జ్ఞానాభావము గలవాని నను బ్రతీతి లేదు. జ్ఞానాభావము జ్ఞానము నావరింప

లేదు. అంధకారము గూడ భావపదార్థముగాని, తేజోఽభావరూపముగాదు. అంధకారము దృగ్గోచరమగుచున్నది. కాన అంధకారమువలె, సజ్జానముగూడ భావరూపమే. అప్పుడే యజ్ఞానమునకు నావరణశక్తి యేర్పడును. కాన సజ్జానము అనాదిగాని, యనన్తము (నాశములేనిది) గాదు.

౧౪. ఓయి! 'అజో హ్యేకో జుమాణః' అను శ్రుతి విద్యదవిద్యద్విషయమయినను 'సమానే వృత్, ఘటో నిమగ్నో అనీశయా కోచతి ముహ్యమానః' అను శ్రుతిమాత్రము జీవేశ్వరులకు దప్ప కభేదమును జెప్పచున్నది. సమానవృత్తమనగా నొకే శరీరము. అందు నిమగ్నతయిన జీవుడు, వ్యాపకము నొందుచు సనమన్తుడై దుఃఖించుచున్నాడు. పిదప దనకింటి వేరయిన నీశ్వరుని, వానిమహిమను, దెలిసికొనినజీవుడు దుఃఖింపఱితుడగుచున్నాడు. అని దీనియర్థము. కాన జీవేశ్వరులు భిన్నులనక దప్పదు. అనిచచో స్పష్టంబుము.

ఈ శ్రుతి ప్రమాతను సాక్షినిగురించి చెప్పచున్నది. ప్రమాత, శరీర తాదాత్మ్యాధ్యాసను బొందియున్నందున శరీరమునందు నిమగ్నుడగును. సాక్షి కది లేనందున శరీరమునందు నిమగ్నుడు గాడు. సుషుప్తియందు సాక్షికి శరీరతాదాత్మ్యాధ్యాస లేనట్లు, జాగత్స్వప్నములయందు గూడ సాక్షికి తాదాత్మ్యాధ్యాస లేదు. తాను వికారము నొందక, జరుగుదానిని గుర్తించువాడు సాక్షి. జాగదాద్యవస్థలయందు గూడ వృత్తిలేనపుడు యసంసారిత్వరూపమయిన సాక్షిస్వరూపమును గుర్తింపవలగును. సాక్షియే ప్రమాతకాత్మ. కాన సెప్పు ప్రమాత 'అహం బ్రహ్మాస్మి' నేను బ్రహ్మను అను జ్ఞానవశమున తాను సాక్షినినియు, దనకు స్వయం ప్రకాశత్వరూపమయిన మహిమకలదినియు దెలిసికొనునో. అప్పుడు తాను సంసారి కాననియు, సాక్షినినియు, నిర్ణయించుకొని దుఃఖింపఱితుడగును. ఇంతయేకాని తనకంటె నీశ్వరుడు వేరనుభేదజ్ఞానమువలన దనకు సంసారము నివర్తించదు. నైష్ఠన మతమున అర్చనతారములుగూడ నీశ్వరస్వరూపులేగదా! అట్టి శ్రీరంగనాయకాద్యర్చనతారములను దర్శించినంతమాత్రమున సంసారము నివర్తించుచున్నదా? లేదు. కావున నీశ్రుతిగూడ జీవేశ్వరభేదమును సాధింపనేరదు.

౧౫. ఓయి! 'య ఆత్మని తిష్ఠ న్నాత్మనోఽన్తరోఽయమాత్మా నవేద' ఇత్యాద్యంతర్యామిభావ్యాణము ఆత్మయం దన్తర్యామివైతస్య మున్నదని చెప్పచు జీవబ్రహ్మలకు భేదమును సాధించుచున్న దనినచో నదియును, జీవపరమాత్మలకు భేదమును సాధింపనేరదు. ఆశ్రుతియందలి యాత్మశబ్దము బుద్ధ్యాద్యర్థకము. సాక్షిపరముగాదు. సాక్షియే సర్వాన్తరుడు. వానికి మరియొకడు అంతరుడగు సాక్షి లేడు. అట్లుండునని కల్పించినచో వానికి మరియొకడు, వానికి మరియొకడు అని యనవస్థ యేర్పడును.

‘నాన్యోఽతోఽస్తి ద్రష్టా’ అను శ్రుతి మరియొకసాక్షి లేడని నిశ్చయించుచున్నది. ‘సాక్షీచేతా కేవలం నిర్గుణశ్చ’ అను శ్రుతి యీశ్వరుడే సాక్షి యని చెప్పుచున్నది. కావున సాక్షికంటె సీశ్వరుడు వేరుగాదు. సాక్షియగు డేత్రజ్ఞుడే యీశ్వరుడు. ఈశ్వరుడే సాక్షియగునుగాని, డేత్రజ్ఞుడు సాక్షి గానరడని యనదగదు. సాక్షికానివాడు డేత్రజ్ఞుడు గానరడు. ప్రమాత సాక్షిగాడు. ప్రమాత విశారమునొందును. తనవికారమును దాను దెలిసికొనుట యసంగతము. కావున ప్రమాతయొక్క వికారములను దెలిసికొనుసాక్షి ప్రమాతకంటె వేరని చెప్పనగును. కావున బైశ్రుతివలన ప్రమాతకు సీశ్వరునకు భేదము కనుపడునుగాని, డేత్రజ్ఞుఁడే (సాక్షి) శ్వరులకు భేదము దెలియబడదు.

౧౬, ౧౭. ఓయి! శ్రుతి యక్షరునకుగూడ నంతరాత్మ యుండునని చెప్పుచున్నది. పరిచ్ఛిన్నుడయిన జీవసాక్షి జీవులయం దంతరాత్మగ నుండినను అక్షర పురుషులయందుమాత్రము జీవసాక్షి యంతరాత్మగ నుండుట కుదరదు. కాన సర్వభూతాంతరాత్మ నారాయణుడేకాని, డేత్రజ్ఞు డగు సాక్షిగాడు. అనినచో కాదు. ‘చేతనా చేతనభేదా కూటస్థాత్మకృతా న హి , కింతు బుద్ధికృతా భాసకృతైవే త్యవిగమ్యతామ్’ ఇది చేతనము, ఇది యచేతనము- అను భేదము, కూటస్థాత్మను బుచ్చుకొనిరాలేదు. ‘అనగా కూటస్థాత్మ యున్నది చేతనము, కూటస్థాత్మలేనిది యచేతనము.’ అని కాదు. బుద్ధికృతమయిన నాభాస చైతన్యముగలది చేతనమనియు, అదిలేనిది యచేతనమనియును భేదము లోకసిద్ధము. దీనినిబట్టి యచేతన వస్తువులందుగూడ సాక్షికలడనియు, ప్రమాతమాత్ర ముండడనియు దేలినది. కాన ప్రమాతయే పరిచ్ఛిన్నుడు, సాక్షియే పరిపూర్ణుడు. కనుకనే సాక్షి యద్వితీయుడు. ఈతడు జ్ఞాత, స్వయంప్రకాశుడు, సర్వప్రమాతల కంతర్యామి. కావున నారాయణుడనబడుచున్నాడు. శరీరములు నృతీజెందినను ప్రమాతలు నశించరుగాన, నరులనగా సకలభూతము (ఎల్లజీవు) లని యర్థము. వారిసమూహము నారము. ఆసమూహము స్థానముగా గలవాడు నారాయణు డని నారాయణపదమునకు వ్యుత్పత్తి. ఇట్టి సాక్షి యంతటనున్నను, దేనితోను సంబంధములేనందున ఆకాశము నలె, నపహతపాప్య (పాపమంటనివాడు) యగుచున్నాడు. అనగా నెట్టివికారములు లేనివాడని యభిప్రాయము.

౧౮. ఓయి! ఇట్లైనచో సాక్షికి సర్వులను శాసించుట కుదరదు. శాసించుట యీశ్వరునిధర్మము. సాక్షి నిర్వికారుడు. నిర్వికారునకు శాసించుట యను వికారము దుర్బటము, అనినచో నోయి రామానుజా! ఈదోషము నీకుగూడ సమానమే. నీనలనగూడ ‘సాక్షి చేతా కేవలం నిర్గుణశ్చ’ అనుశ్రుతినిపట్టి యీశ్వరునకు సాక్షిత్వము నంగీకరించుచుంటివి. కాన సాక్షియైన సీశ్వరునకుమాత్రము శాసన మొల్లు ఘటించును? సాక్షి నిర్వికారుడని నీవు నాకు చెప్పినదేకదా! నీ యీశ్వరు

ఊను సాక్షియైనప్పుడు నిర్వికారు డగునుకదా? అట్టియెడ వానికిమాత్రము శాసన మను వికార మెట్లు ఘటించును?

అయితే (రెండవవృక్షముల దోషమున్నచో) శ్రుతికి గతియేమి? ఈమాట మా వా రడిగినచో మేము జవాబు చెప్పదుము. మీ కేల చెప్పవలె? అయి స్కాంతశిలాలోహన్యాయమున నిర్వికారమయిన సాక్షికిగూడ శాసనము పొసగును.

అయిస్కాంతశిల చలనాదివికారములు లేకుండగనే లోహమును ఆకర్షించు చున్నది. కాన 'అంతః ప్రవిష్ట శ్వాస్తా జనానాం' అను శ్రుతిగూడ సాక్షివరమే. సాక్షియే సర్వప్రమాతలకు లోపల నుండును. శాసనముచేయుటవలననే సాక్షి యీశ్వరు డనబడుచున్నాడు.

౧౮. ఓయి! సాక్షిచైతన్యము సృష్టినిచేయలేదు. సృష్టిసంకల్పపూర్వకముగ జరుగును. సంకల్పము మరొధర్మము. సాక్షికి మరస్సులేదు. సాక్షి సృష్టికర్తగాను. అయినచో రామానుజా? మీ ఈశ్వరునకు మనస్సు కలదా? లేదే. మహాభూతముల యొక్క సత్త్వాంశములవలన బుట్టెడిమనస్సు మహాభూతసృష్టికి పూర్వముననున్న యీశ్వరున కెట్లుండును? ఇక మాయీశ్వరునకు మాయచే సంకల్పము కలుగు నన్నచో మాసాక్షికిగూడ దానివలననే సంకల్పము కలుగును. అయితే జ్ఞాన స్వరూపుడయిన సాక్షికి, అజ్ఞాన (మాయా) సంబంధ మెట్లుని యందురేమో? మీమతమున సర్వజ్ఞుడయిన ఈశ్వరునకు అజ్ఞానసంబంధ మెట్లు అట్లే మాసాక్షికి గూడ నజ్ఞానసంబంధము పొసగును.

మరియు సాక్షిస్వరూపమయి జ్ఞానము అజ్ఞానమునకు విరోధికాదు. వైపెచ్చు అజ్ఞానమును భాసింపజేయును. కాన సాక్షికి నజ్ఞానసంబంధ ముపపన్నమని మా వారికి మేము చెప్పెడి సమాధానము.

నిజస్థితిలో సాక్షి- యజ్ఞానములకు సంబంధము, జగద్రూపకార్యము, యితర విధమున గుఱరనంపన కల్పితముగాని, వాస్తవము గాదు. ప్రపంచమే నిజముగ లేదు. కనుకనే ఆత్మ యనంగాద్వితీయు డగుచున్నాడు. ప్రపంచము వాస్తవ మను మీరు సుషుప్తి ప్రళయములందు ప్రపంచము జూపగలరా? చూపలేరు. ప్రళయా దులయందు ప్రపంచము సూక్ష్మరూపముతో నున్నదనినచో, ముక్తిదశలో సూక్ష్మ రూపముతోగూడ లేదని మే మందుము. ఒకరూపములేదని మీ రంగీకరించినపుడు రెండవరూపమగూడ నుండదని మే మేల జెప్పబడదు? 'యత్ర త్వస్య సర్వ మాత్మేవాభూత్ త త్కేన కిం పశ్యేత్' ఇచ్చాది శ్రుతులు ముక్తిలో ప్రపంచము లేదని చెప్పచున్నవి.

అయితే సుషుప్తియందు అజ్ఞాన మున్నట్లు ముక్తియందుగూడ నజ్ఞాన ముండునని కల్పించుమన్నచో, సపుడు నిదురించినవానివలె ముక్తులుగూడ లేచి రావలసివచ్చును. నిదురించినవాని దృష్టిలో ప్రపంచము లేనట్లు ముక్తుల దృష్టిలో

నది లేకున్నను నితరుల దృష్టిలో నది యుండునుకదా? ఉండనిమ్ము. మా కేమి? మేము ముక్తదృష్టిలో నజ్ఞానము లేదనియే చెప్పుచున్నాము. విద్వాంసులయిన ముక్తులకు గోచరించునది వాస్తవము. (పారమార్థికము). అవిద్వాంసులకు గోచరించునది మిథ్యాభూతము. కాన ముక్తుల దృష్టిలో ఆత్మయొక్క డే గలడు. ప్రపంచముకాని యజ్ఞానముగాని యేమియు లేదు. ఈరెండును యున్న వనుకొనుట భ్రాంతిగాని వేరొందుగాదు.

౨౦. ఓయి! నిర్గుణుడయిన సాక్షికి కామము (కోరిక) సంభవించదు. 'సోఽకామయత' అనుశ్రుతి సృష్టికర్త కోరెనని చెప్పుచున్నది. కాన సీశ్రుతి సగుణేశ్వరుని చెప్పుచున్నది. కాని నిర్గుణసాక్షిని చెప్పదు. కనుక నీశ్వరుడు సగుణుడే. నిర్గుణసాక్షి యీశ్వరుడు గానేరడు-అనినచో నట్లు కాదు. నిర్గుణుడయిన సాక్షికిని గూడ మాయావశమున కామముండును. (కోరిక యుండును). జీవునకు కామసంకల్పము లెట్లు మనోధర్మములో నట్లే యీశ్వరునకు గూడ నివి మాయాధర్మములు. సాక్షియైన ఈశ్వరుడు మాయ. అయితే పరిపూర్ణుడయిన సాక్షికి 'తదే వానుప్రవిశత్' అను శ్రుతి చెప్పెడి యనుప్రవేశ మెట్లు కుదురును? నీవుగూడ నీశ్వరుడు పరిపూర్ణుడని యంగీకరించుచుంటివే? పరిపూర్ణుడయిన మీ యీశ్వరునకు మాత్ర మనుప్రవేశ మెట్లు కుదురును? జీవరూపముతో ప్రవేశము కుదురునని నీ వన్నచో జీవునికంటె మిక్కిలి విలక్షణుడయిన ఈశ్వరునకు జీవరూపమున బ్రవేశమెట్లు సంభవించును?

ఇక నంతర్యామిరూపముతో ప్రవేశమన్నచో నీశ్వరుడు ప్రవేశించక పూర్వమే యంతర్యామచట నుండెకదా? యింక నారూపముతో బ్రవేశమెందులకు? అట్లు లేదందువా? నీమతమున నీశ్వరుడు అపరిపూర్ణుడన్నమాటయే. మాయావశమునందు పరిపూర్ణుడయి సాక్షికి అంతఃకరణోపహితత్వరూపముతో ప్రవేశముపపన్న మని మాకు సమాధానము గలదు. అంతఃకరణోపహితుడే సాక్షికదా? అని యందు 'మో! అట్లనకుడు, అంతఃకరణోపహితుడుగూడ సాక్షి యగును. అవిద్యోపహితుడు, మాయోపహితుడుగూడ సాక్షియగును. మాయావిద్యలు రెండును పర్యాయపదములు. అయితే అవిద్యోపహితుడు అంతఃకరణోపహితు డెట్లగును? మతోపహితమయిన ఆకాశము, మతములోపల నున్న ఘటోపహిత మెట్లయినది? మత ఘటములను నుపాధిభేదమువలన అనియన్నచో, నట్లే యిచటగూడ అవిద్యాంతఃకరణములను నుపాధిభేదమువలన ఉపహితములయినవారలకు భేద మని గ్రహింపుము. ఔపాధికభేదము అకించిక్రము. ఘటమతములు భేదించినంతమాత్రమున ఆకాశమునకు నిజముగా భేదములేదు.

'అంతఃకరణావచ్ఛిన్నుడు జీవుడు. తదుపహితుడు జీవసాక్షి మాయావచ్ఛిన్ను డీశ్వరుడు. తదుపహితు డీశ్వరసాక్షి' అని కదా? వేదాంతపరిభాషయందు

జెప్పినది నిజమే. అయ్యది మతాంతరాభిప్రాయములతో జెప్పబడినది. ఇచట 'సాక్షి చేతా' ఇత్యాది శ్రుతినలన సీశ్వరు డొక్కడే సాక్షిగా బ్రతిపాదించబడి నందున, ఈశ్వరునికంటె వేరుసాక్షి కల్పింపబనిలేదు. ఈయీశ్వరుడే యంతఃకరణోప హితుడై జీవసాక్షి యగునని చెప్పట యుచితమగుచుండ సాక్షిద్వయమును గల్పించుట యనవసరము. అయితే, యిట్లు సాక్ష్యైకత్వమును సాధించుట శ్రుతిసమ్మత మయినను అనుభవమునకు విరుద్ధముగదా? దేవదత్త యజ్ఞసత్తుల సాక్షు లేకమగు చుండ దేవదత్త సాక్షి యనుభవించిన నిద్రాదులను దేవదత్తు డను ప్రమాత స్మరించినట్లు యజ్ఞదత్తుడను బ్రమాతకూడ స్మరించవలసివచ్చును. అనినచో, నది యనుచితము. సాక్షి యొక్కడయినను యే యంతఃకరణముతో దేని ననుభవించునో ఆ యంతఃకరణావచ్ఛిన్నుడే దానిని స్మరించును కాని, యితరాంతఃకరణావచ్ఛిన్నుడు దానిని స్మరింపజాలకు. ఇట్టినియమ మంగీకరించిన నెవ్వధమగు దోషమును లేదు.

ఓయి! 'తదను ద్రవిశ్య సచ్చ త్యచ్ఛాభవత్' అని జ్ఞానస్వరూపు డయిన సాక్షికి భూతపంచకాత్మత్వ మెట్లు పొసగును? (ఈ శ్రుతియందలి సచ్చబ్రహ్మమునకు వాయూకాశము లర్థము. తచ్ఛబ్రహ్మమునకు పృథివ్యైష్ట్యేషు లర్థము) మాయతమనందయితే యీశ్వరుడు చిదచిద్విశిష్టుడుగనుక, అచిదంశములయిన భూతము, యొక్క స్వరూపమునొందుట యీశ్వరునకు బాసగును అనినచో నిది యొక దోషము గాదు.

సాక్షికిగూడ మాయావశమున జగదాత్మకత్వము సంభవించును. అజ్ఞావ (మాయా) వశమున స్థాణువునకు పురుషాకారము, త్రాడునకు సర్పాకారము, ఆకాశమునకు నీలరూపము గలుగుట లోకానుభవసిద్ధ మయియున్నది. మాయ యచిద్రూపము గాదు. చిచ్ఛక్తియే మాయ యనబడును. కాన చిచ్ఛక్తి యయిన మాయ చిద్రూపు డయిన సాక్షియందందుట విరుద్ధముగాదు. అంతమాత్రమున సాక్షి యచిద్విశిష్ట డని యనరాదు. మాయాశక్తికి వేరుగ స్వరూపసత్తలు లేవు. అది కార్యవశమున నూహింపదగియున్నది. అగ్నియొక్క దహనైకాకాశశక్తు లెట్లు కార్యగమ్యములో నట్లే మాయాశక్తిగూడ కార్యగమ్య మని యనదగును. అగ్ని యొక్కశక్తితో నగ్నికి సవ్యతీయత్వము లేదు. అగ్ని యొకటి, దానిశక్తి మఱి యొకటి అని రెండుపదార్థములుగ గ్రహింపబడుట లేదు. అట్లే సాక్షికంటె వేరుగ మాయాశక్తి లేదు. కాన మిథ్యాభూతమయిన మాయతో సాక్షికి వైశిష్ట్యము (కలయిక) అసంభవము. కాన సాక్షి చిన్మాత్రుడనుట నిర్వివాదము.

ఇందు నీ రహస్యమును గమనింపవలెను.

త్రాటియొక్క నిజరూపముదెలియనపుడు సంప్రభాంకిపుట్టినట్లు, సాక్షియొక్క స్వరూపసాక్షాత్కారము లేనపుడు, జగద్భ్రాంతి పుట్టును. దీనిని నిమిత్తముగా

జేసికొని సాక్షి మాయచే జగత్తును బుట్టించుచున్నాడని ప్రతీతి కలిగినది. ఇంతియే కాని నిజముగ సాక్షి ప్రపంచమును బుట్టించుట లేదు. నిర్వికారునియందు సృష్టి వికార మసంభవము. కనుకనే వానియందు నిజముగ మాయ లేదు. కనుకనే చైతన్యము సజాతీయవిజాతీయస్వగతభేదశూన్యమయిన నద్వితీయబ్రహ్మ మని చెప్పబడుచున్నది. ఇట్టిబ్రహ్మయం దెవ్విధమగు భేదమును గల్పింప వలనుపడదు.

ఇక 'ప్రకృతిం విద్ధి మే ఘోరం జీవభూతాం' ఇత్యాది స్మృతులను శ్రీ శంకరులే అద్వైతపరముగ వ్యాఖ్యానించిరికాన మే మిచట మరల వ్యాఖ్యానింప బని లేదు. కావున శ్రుతిస్మృతు లెవ్వియు జీవేశ్వరభేదాదులను నిరూపించుటకు బ్రమాణములు గావు. అందు కొకయజ్ఞానమే ప్రమాణము. యథార్థసితిలో ద్వైతవాదులకు జీవేశ్వరభేదవాదిను లగు శ్రుతులు ప్రమాణములు. అభేదవాదినులగు శ్రుతులు వారిమెడల కుచిత్రాళ్ళు. అద్వైతవాదులకు వ్యవహారదశలో భేద శ్రుతులు, పరమార్థదశలో నభేదశ్రుతులును బ్రమాణములుకాన వీరికి శ్రుతివిరోధము లేకమున్ను లేదు.

విశిష్టాద్వైతులకు శ్రుతు లిసుమంతయు ననుకూలింపవు. శ్రుతులయందు విశిష్టాద్వైత మెచ్చటను లేదు. ఇట్లుంటే మేము భేదాభేదశ్రుతులకు విరోధమును బోగొట్టనమకట్టితిమని వైష్ణవు లనుకొనుట వెఱ్ఱితనము. అట్టివైష్ణవుల నాదరించువారంతకంటెను వెఱ్ఱివారు. వీ రుభయులు అవైదికు లని యనదగుదురు.

ఇక వైష్ణవులు మామతము శ్రుతిసమ్మతము గాకున్నను, న్యాయసమ్మతమని యందురు. అది యెంత సాబగుగనున్నదో చూడుడు:- విశిష్టత్వము, అద్వైతత్వము యీ రెండు నొకచోట సంభవింపవు. కాన వీరిమతమునకు బెట్టినపేరే అన్యాయము. మత మెట్లు న్యాయసమ్మతమగును? అది మఱియంత అన్యాయము, ఇంక విశిష్టములయిన రెంటికి నద్వైత మని వారిమతనామమునకు వ్యుత్పత్తి చెప్పినచో, నదిమాత్ర మేమి న్యాయము? దండవిశిష్టపురుషుడు, పటవిశిష్టపురుషుడు వీ రిరువు రొక్క రగుదురా? స్థూలచిదచిద్విశిష్టము, సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టము - వీరిద్దరు యొక్క రను నాశయముతో విశిష్టాద్వైతమని నామమిడితిమన్న నదిమాత్ర మెంత సాగుగనున్నది? పరస్పరవిరుద్ధములైన స్థూలసూక్ష్మము లొకచోట అభేదమునొందు టెట్లు? ఇక విశేషణాంశములను వదలి, విశేష్యాంశమునకుమాత్రము విశ్యమును జెప్పెద మన్నచో నపుడు స్వమతమును విడనాడి యద్వైతమతమును అంగీకరించినవారగుదురు. తత్వమసీత్యాది వాక్యములయం దద్వైతులు విశేషణాంశపరిత్యాగముచే వాక్యార్థమును నిరూపించిరి. దానిని విశిష్టాద్వైతు లంగీకరించినచో నద్వైతమునందు జీరినట్లే యగుదురు. జీవేశ్వరుల కభేదమును జెప్పవారద్వైతులు. ఈశ్వరునకుమాత్ర మభేదమును జెప్పవారు విశిష్టాద్వైతులు. కాన వీరిరువురకు భేదము గలదు అనినచో నదియును బొసగదు. ఈశ్వరున కొక్కనికి

భేదమే ప్రసక్తించనపుడు, దానిని(భేదమును) నిషేధించి యభేదమును సాధింపనేల శ్రీరాముడు, పరశురాముడు అని యిద్దరురాములు వేరువేరుగ నున్నట్లు, స్థూల చిదచిద్విశిష్టుడు, సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టుడు అని యిద్దరున్నచో, వీరిద్దరకు నీశ్వర రూపముతో నభేదమును జెప్పదగును. అట్లు లేదు. సూక్ష్మోపాధి ప్రళయకాలముం దున్నది. స్థూలోపాధి ప్రపంచమునందు గనిపించుచున్నది. ఇంక మీరు పూర్వము దశరథునివలన బుట్టినవాడు, యిప్పుడు వసుదేవునివలన బుట్టినట్లు- ప్రళయకాలమున సూక్ష్మరూపముతోనున్నవాడు, యిప్పుడు స్థూలోపాధితోనున్నాడుగావున. వీరిరువు రకు నభేదమును జెప్పవలసినచ్చెనన్నచో నదిమాత్ర మేమంతస్వరసము? ఉపాధి స్థూలసూక్ష్మరూపములతో వికారమునొందుచున్నను, ఉపపాతమగు చైతన్యము వికారమును జెందదని యొప్పి, నిర్వికారమైన ఈశ్వరుని ప్రతిపాదించుట సులభ మగుచుండ, నెందు కీ విశిష్టాద్వైత మను శ్రుతివిరుద్ధమయిన మతమును ద్రొక్కుట? ఇట్టి విశిష్టాద్వైతము నంగీకరించిన వీరు పూర్వము పురుగుశరీరములో నున్న జీవు డిప్పుడు మనుష్యశరీరములోఁ గాగా వీరినివ్రురిఁగూడ విశిష్టాద్వైతము నేల గల్పింపను? కాన వీరి మతనామమే యుక్తిసమ్మతముగ లేదు.

మరియు రామానుజులు వారిమతమం దెవ్విధమగు విరోధము లేదని ప్రతిజ్ఞ చేయుచు గొన్నిమాటల నుదహరించిరి. వాటిని వినరించెదము:-

౧. “అనేన జీవే నాత్మ నానుప్రవిశ్య”అను శ్రుతి జీవుడు బ్రహ్మరూపుడని చెప్పుచున్నది. అనగా జీవుడు బ్రహ్మాత్మకమయినశరీరమని యర్థము. అప్పుడే “తదనుప్రవిశ్య సచ్చత్యచ్ఛాభవత్” అను శ్రుతి సరిపోవును.

౨. కార్యావస్థుడును, కారణావస్థుడును, సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టవస్తుశరీరు డయిన బరమాత్మయే.

౩. కార్యము కారణముతో నభిన్నముగాన, ఏకవిజ్ఞానముచే సర్వవిజ్ఞాన ప్రతిజ్ఞయగునది యుపపన్నమగును.

౪. సమస్తపదములు చిదచిద్విశిష్టపరమాత్మవాచకములుగాన సర్వవేదవేద్య త్వము బ్రహ్మకు ముఖ్యముగానే సిద్ధించును.

౫. స్థూల, సూక్ష్మ భేదముచే చిదచిద్విశిష్టమగుచు బ్రహ్మయే కార్యము, కారణము నగుచున్నాడు. కాన, సంఘాత ముపాదానమయినను, చిదచిద్బ్రహ్మలకు స్వభావసాంకర్యము లేదు.

౬. పరబ్రహ్మ కార్యప్రపంచమున బ్రవేశించినను, స్వరూపమునకు మార్పు లేనందున ఆతనికి నిర్వికారత్వముచెల్లును.

౭. నామరూపవిభాగములతో భేదించిన స్థూలావస్థగల చిదచిద్వస్తువు ఆత్మ రూపముతో నున్నందున, బ్రహ్మకు కార్యత్వముగూడ నుపపన్నమగును. మరియుఁ క యవస్థను బొందుటయే బ్రహ్మకు కార్యత్వము.

౮. పరబ్రహ్మయందు హేయగుణములు లేనందున నిర్గుణవాదముకు దురును.

౯. సర్వజ్ఞుడయిన ఈశ్వరునియొక్క స్వరూపము జ్ఞానమాత్రముచే నిరూపింపదగియున్నందునను, ఆతడు స్వయంప్రకాశరూపుడయినందునను “జ్ఞానస్వరూపం బ్రహ్మ” అను వాదము కుదురును.

౧౦. లోకములో అన్నివస్తువులు బ్రహ్మాత్మకములై భిన్నభిన్నములుగా నున్నవి కాని, బ్రహ్మాత్మకములు గాకుండ భిన్నములుగా లేవు అని నిషేధించుటచే “నేహ నా నాస్తి” అను నిషేధవాక్యము లుపపన్నము లగును.

౧౧. ఇట్లు చిదచిదీశ్వరులకు స్వరూపమునను, స్వభావమునను భేదముండుటచే అభేదవాదము చెల్లదు. ఇవి వాచిభాష్యమునందలి పలుకులు.

ఇక నీపలుకులస్వార్థస్యమును విచారించెము.

౧. ఈశ్వరుడు చిదచిద్విశిష్టుడని రామానుజులసిద్ధాంతము. అనగా నీశ్వరశరీరమునందు చిజ్జడభాగములు రెండు కలసియుండు నని భావము, ఇట్టితఱి “అనేన జీవేన” అను శ్రుతికి నీశ్వరుడు చిచ్ఛరీరముతో బ్రవేశించె నని యర్థమును జెప్పుటెట్లు పొసగును? అచిద్భాగము కలియనిదే యీశ్వరశరీరమే యేర్పడదనికదా? వారందురు. ఇక వారు యీశ్వరునకు చిచ్ఛరీరము వేరుగను, అచిచ్ఛరీరము వేరుగను రెండు గలవని యనవలయును. అట్లన్నచో, జీవశరీరము చిచ్ఛరీర మెట్లుగును? అంతఃకరణాద్యచిద్భాగములతోగూడినవాడుకదా జీవుడు! ఇట్టిజీవుడు యీశ్వరునకు చిచ్ఛరీర మెట్లుగును? ఇట్లే చిన్నిశ్రితయిన యచీత్తగు దేహముగూడ నీశ్వరునకు శరీరము కాకపోవును.

ఓయి! మేము ఈశ్వరునకు వామానాదులు అచేతనశరీరమనియు, జీవుడు చేతనశరీరమనియు, దేహము జీవశరీరముగాన, జీవద్వారా శరీరమనియు నందుము. అందు తప్పేమి? వినుము. జీవశరీరమయిన దేహమునందు స్వయముగా నీశ్వరుడు లేనటులేకదా? ఇట్టితఱి ‘సమానే వృక్షే పరిషస్వజాతే’ (జీవేశ్వరు లిద్దరు ఒకే వృక్షము (శరీరము) నం దుండిరి.) అను శ్రుతికి నిరోధము తటస్థించును. పైశ్రుతి జీవునివలె జీవదేహమునం దీశ్వరుడుగూడ నున్నటుల జెప్పుచున్నది.

మరియు దేహమునం దీశ్వరుడు జీవద్వారమున నుండునన్నచో దేహము నుంచి జీవుడు లేచిపోయినపుడు వానితోబాటు యీశ్వరుడుగూడ లేచిపోవలసి వచ్చును. అపుడు అచేతనమయిన మృతశరీరమునందు ఈశ్వరుడు లేనందున ‘అచిద్వస్తువంతయు నీశ్వరశరీర’ మను మీ సిద్ధాంతమునకు భంగము కలుగును.

ఇంక జీవునియందు దేహమునందు మృదాదులయందును ఈశ్వరుడు గలడన్నచో నపుడు దేహమునం దొకయీశ్వరుడు దేహములోపలనున్న జీవునిలో నొకయీశ్వరుడు యిట్టిద్వరీశ్వరు లుండవలసివచ్చును.

ఈశ్వరుడు దేహమునందు పరమాముతో సంజెననియు జీవునియం దంత ర్యామిరూపముతో సంజెననియును జెప్పట యనుచితము. జీవునివలె నీశ్వరుడు దేహి గావలయును. దేహమునందున్న పరమేశ్వరునియందు జీవు డున్నాడు కనుక జీవుడు పరమేశ్వరునకు అంతర్యామి యగును. ఇది సిద్ధాంత విరుద్ధము.

మరియు నీశ్వరుడు చిదచిచ్ఛక్తిక శీశ్వరు డగుచో, గనుపించు చిదచిత్పదార్థము లీశ్వరరూపములు కాకపోవును. ఇది సమ్మతించిన 'సర్వం ఖ ల్విదం బ్రహ్మ' అను శ్రుతి విరోధించును. 'నాసుదేవ స్సర్వమ్' అను గీతావచనమునకును విరోధ మేర్పడును. 'సర్వం ఖ ల్విదం బ్రహ్మ' అను శ్రుతియందలి సర్వశబ్దమునకు 'సర్వము శరీరముగా కలవాడు బ్రహ్మ'యని యర్థమును జెప్పటకు సర్వశబ్దమునందు లక్షణ యంగీకరింపవలెను. 'అంత ర్భూతస్య తత్సర్వం వ్యాప్య నారాయణస్థితః' అను శ్రుతి ప్రపంచముకంటె బయట బ్రహ్మకలడని చెప్పచున్నది. దీనివలెబట్టి ప్రపంచము నకు బయటనున్న బ్రహ్మ ప్రపంచమునకు శరీరమని యనదగును. అట్టితః 'పూర్ణస్య పూర్ణ మాదాయ' అనుశ్రుతి చెప్పిడి, పరమాత్మయొక్క పరిపూర్ణతకు భంగము గలుగును. బ్రహ్మకంటె వేరుగ ప్రపంచమున్నపుడు బ్రహ్మ పరిపూర్ణ జెట్లుగును? చిదచిదాత్మకమయిన సర్వప్రపంచము బ్రహ్మభిన్నమగుచుండ బ్రహ్మ సర్వశబ్ద వాచ్యమగుట దుర్లభము. సర్వము శరీరముగా ఉన్నంతమాత్రమున సర్వశబ్ద వాచ్యత్వము బ్రహ్మకు చెప్పదగదు. జీవుడు మనుష్యుడని చెప్పిన ల్లియ్యది యవి వేక మూల మగును. శరీరముకంటె జీవుడు వేరని తెలిసికొనినవా జెన్నడును, జీవుడు మనిషి యనికాని, పశువనికాని చెప్పుడు. అట్లు చెప్పినవాడు పశు చన్నమాటే. అయితే యీశ్వరుడు సర్వశబ్దవాచ్యుడనుట యవివేకమూలకమని యంగీకరింతు మన్నచో 'వేదైశ్చ సప్తై రహమేవ వేద్యః' అని సాక్షాత్ సర్వోడయిన శ్రీ కృష్ణుడే నేను వేదవేద్యుడ నని చెప్పియుండ నది భ్రమమూల మని మన మెట్లైన గలము? వేదములు శబ్దాత్మకములేకదా?

మరియు ఘటపటాదిశబ్దముల కన్నిటికి నీశ్వరు డర్థమన్నచో, నింక పదార్థములను బోధించుపదము లేవి? లోకవ్యవహార మెట్లు జరుగును? ఒక్క యీశ్వరునితో వ్యవహారప్రపంచము నడచునా? కాక ఘట పదమునకు, ఘటాంత ర్యామి పదమునకును ఈ రెంటికి, ఈశ్వరుడే యర్థమనుట విరుద్ధము. సర్వపదములు చిదచిద్విశిష్టపరమాత్మవాచకము అను మాటకూడ కుదర్చు. 'చిదచిద్విశిష్ట' అను సమాసమునందలి 'చిత్', 'అచిత్' అను పదములు పరమాత్మవాచకము లగునా? కానా? అగుచో నపుడు 'పరమాత్మ విశిష్టపరమాత్మ' అని యర్థమగును. ఇది అపార్థము. కానిచో, సర్వవాచకములు చిదచిద్విశిష్టపరమాత్మవాచకము అను మీ సిద్ధాంతమునకు భంగము.

మరియు, సర్వపదములు (వాచకములు) పరమాత్మను జెప్పు ననుట కుదరదు. ఏలనన 'పరమాత్మవాచకాః' అను పదమును జెప్పనా? చెప్పదా? చెప్పుచో పరమాత్మ దానియందు విశేషణముగా నుండుట సంభవించదు. చెప్ప నిచో సర్వశబ్దవాచ్యత్వమునకు భంగము వాటిల్లును.

మరియు 'అపరమాత్మ' అను పదము (వాచకము) పరమాత్మను జెప్పనా? లేదా? చెప్పు నన్నచో నక్షో సమాసమునకు విరోధము. రెండవపక్షమున సిద్ధాంత భంగము.

మరియు 'నాస్తి' అను పదము ఈశ్వరుని చెప్పనా? లేదా? ఇందు మొదటి పక్షమున ఈశ్వరునకు సద్రూపత్వము సిద్ధించదు. రెండవపక్షమున మీసిద్ధాంత భంగము.

ఇట్లే 'శబ్దావ్యాచాః' అను శబ్దము యీశ్వరుని చెప్పనా? లేదా? మొదటి పక్షమున శబ్దవాచ్యత్వమునకు విరుద్ధము. రెండవపక్షమునకూడ నదే దోషము. మరియు 'చిత్త' అను శబ్దమున 'శ్వరుడు వాచ్యుడగునా? లక్ష్మ్యుడగునా? చిచ్ఛబ్ద వాచ్యుడయిన జీవు డీశ్వరుడు గానందున మొదటిమతము కుదరదు. రెండవపక్ష మున సర్వశబ్దములు పరమాత్మవాచకము అను సిద్ధాంతమునకు భంగము.

కావున చిదచిదాదిశబ్దములకు ఈశ్వరునియందు లక్షణ సంగీకరింపవలెను. బహు ముఖ్యముగా శబ్దవాచ్యము గానేరడు. జీవుడు శరీర శరీరభావసంబంధముతో బ్రహ్మరూపు డనుట చెల్లదు. ఇంతమాత్రమున 'సచ్చత్యచ్ఛాభవత్' అనుశ్రుతితో నేకవాక్యతకు భంగములేదు. ఈశ్వరుడు మాయచే జగద్రూపు డనుట సులభము, ఉచితము.

ఓయి జీవబ్రహ్మలకు శరీరశరీరభావనిమిత్తమయిన భేదములేనిచో ముఖ్యా భేద మెట్లు పొందును? శ్రుతియందు 'ఆత్మనా' అను పద మెట్లు కుదురును? వినుము- జీవబ్రహ్మ లిరువురు సచ్చిదానందరూపు లగుటచే నభేదము ముఖ్యమే యగు చున్నది. ముఖ్యముగా అభేదము సిద్ధించుచుండ లక్షణచే శరీరశరీరభావనిబంధన మయిన భేదమును గల్పించుట అన్యాయము. 'ఆత్మనా' అను పదమునకు శరీ రముచే, అనికాని, స్వరూపముచే ననికాని యర్థము. 'జీవేన ఆత్మనా ప్రవిశ్య' అనగా 'అంతఃకరణోపహితరూపముతో బ్రవేశించి' అని యర్థము. పరిపూర్ణుడయిన నీశ్వరుడు అంతఃకరణోపహితు డగుటయే ప్రవేశము. చిద్రూపుడయిన బ్రహ్మ ప్రవేశించుటకు బూర్వమే యంతట నిండియుండ, నతనికి బ్రవేశమెట్లు ముఖ్య మగును.

ఇంక బరమాత్మ కార్యావస్థ, కారణావస్థ, యను రెండవస్థలు గలవాడని మీరు చెప్పినమాటకూడ చెల్లదు. లోకములో వికారములుగల దేహమునకు సౌల్యాద్యవస్థలు కనిపించుచున్నవి. నిర్వికారుడయిన ఆత్మ కవస్థ లుండనేరవు. చిద

చిత్తులయిన శరీరములకుగల కార్యకారణావస్థలు పరమాత్మకు జెప్పట యనుచితము. ఇది శరీరము, వీరు శరీరి అను భేదజ్ఞానము గలవా డెవ్వడును శరీరావస్థలను శరీరికి జెప్పడు. అవివేకి జెప్పినను కానిమీట ప్రమాణముగాదు. దేహదేహాలకు భేదము తెలియనివాడు 'దేహి పుట్టెను' 'దేహి మృతిజెందెను' అని చెప్పినను వానిమాటను ప్రమాణముగా దీసికొనుట.

పరమాత్మకు కార్యకారణావస్థ లంగీకరించినచో సర్వవిజ్ఞానప్రతిజ్ఞ కుదరదనియు అందువలన పరమాత్మ కీ యవస్థ లంగీకరింపవలెననియు, ననరాదు. మీ రట్లంగీకరించినను, స్థూల చిదచిద్విశిష్టేశ్వరజ్ఞానము, సూక్ష్మ చిదచిద్విశిష్టేశ్వరజ్ఞానమువలె సర్వవిజ్ఞానరూపము కానేరదు. కారణజ్ఞానమువలన కార్యము తెలియబడునని ప్రతిజ్ఞచేయబడినది. ఈశ్వరుడు కారణమేకాని కార్యముగాడు. సూక్ష్మచిదచిత్తులు కారణములు. స్థూలచిదచిత్తులు కార్యములు, అని యనుట యసంగతియు. ఈశ్వరుడు మరియొక యీశ్వరునకు గారణమగునా? అట్లే చిదచిత్తులు, చిదచిత్తుల కెట్లు కారణము లగును? దారము దారమునకు, పటము పటమునకు, గారణమగుటలేదు గదా? అయితే పెద్దచెట్టునకు చిన్నగింజ కారణ మగుటలేదా? నిజమే, యచట (బీజాకురస్థలమున) బీజముయొక్క నామమువేరు, రూపమువేరు. వృక్షముయొక్క నామమువేరు, రూపమువేరు. అందువలన నచట కార్యకారణభావ ముండవచ్చును. ప్రకృతమున మీరు చిదచిత్తులే చిదచిత్తులకు గారణ మనుచుంటిరా? నామభేద మెద్ది? స్థూలము, సూక్ష్మము, అను నవస్థాభేదము కలదుకదా? నిజమే! అయితే లోకములో నెవ్వరయినను సూక్ష్మానస్థగల మృత్తు, స్థూలావస్థ గల మృత్తునకు కారణమని యందురా? కుండకు మృత్తు (మట్టి) కారణమని యందును. కార్యకారణములకు నామరూపభేదము లావశ్యకములు. నిరూపమున చిత్తునకు రూపమే బాతుగా లేదు.

కావున కారణమయిన పరమాత్మను దెలిసికొన్న కార్యమయిన పరమాత్మ తెలియననియే సర్వవిజ్ఞానప్రతిజ్ఞ కర్థమును జెప్పవలయును. పరమాత్మ కారణము కాగా, జన్మలేని జీవుడు కార్యము గానందున జీవ పరమాత్మలకు అభేదము సిద్ధించును. కార్యకారణము లనన్యములుగాన కారణపరమాత్మ జ్ఞానమున కార్యజగద్జ్ఞానము సిద్ధించును.

కార్యజాతమంతయు నిజముగా బ్రహ్మమే యని అనరాదు. సర్వకారణమయిన బ్రహ్మము వాస్తవముగ కార్యరూపమునొందుట యసంభవము. అట్లయిన నాత డనిత్యు డగును. కాన బ్రహ్మ కారణమేకాని కార్యముగాడు. జగత్తు కార్యమేకాని కారణము గాదు.

ఓయి, కుండకు కారణమయిన మట్టి, కుండరూపముతో కార్యము కాలేదా, అట్లే బ్రహ్మమాత్ర మేల కాకూడదు? మృత్తునకు ఘటరూపముతో బరిణామము

నొప్పిరి. బ్రహ్మకు జగద్రూపమున పరిణామము నంగీకరించలేదు. మృద్ధుటములు రెండు నొకేద్రవ్యము. కావున వాటికి కార్యకారణభావము ముఖ్యము గావచ్చినను. బ్రహ్మ జగత్తులు రెండు నల్లైకద్రవ్యములు గావు. మూరుకూడ చేతనాచేతనాత్మకమయిన జగత్తుకంటె బ్రహ్మ వేరని యొప్పుకొంటిరి. ఆమాట మేమును అంగీకరించితిమి. ఏకద్రవ్యములకు వైలక్షణ్యము యుచితముగాదు. కావున సత్యంతవిలక్షణమయి బ్రహ్మజగత్తులకు కార్యకారణభావము ముఖ్యము గానేరదు. ఇక అజ్ఞాన విశిష్టమయిన బ్రహ్మము ప్రపంచాకారణముగ పరిణమించునుగాన, బ్రహ్మజగత్తులకు కార్యకారణభావము ముఖ్యమే యని అనరాదు. ఆపక్షమున అజ్ఞానమే ప్రపంచరూపమున బరిణమించునుగాని, బ్రహ్మ పరిణమించుట లేదు. కావున జగదజ్ఞానములకే కార్యకారణభావము. నిర్వికారుడయిన బ్రహ్మకు పరిణామము లేదు. సూక్ష్మమయిన అజ్ఞానము స్థూలమయిన ప్రపంచరూపముగ బరిణమింప, అందున్న బ్రహ్మకూడ తన సూక్ష్మత్వమును వదిలి స్థూలమునొందు నని అని యందురేమో ఇది మీకు వృథాయాశ. నిర్వికారుడు, నిత్యుడు అయిన నాత్మకు స్థూలత్వ సూక్ష్మత్వము లుండవు. ఒక యవస్థను విడచి మరియొకయవస్థను బొందు వస్తువు నిత్యము కానేరదు. అవస్థాభేదముల నొందుచున్న దేహము నిత్యమగుట లేదు. కాన బ్రహ్మ కవస్థాభేదము లేదు. అజ్ఞానమునందున్న స్థూలసూక్ష్మోవస్థలను బ్రహ్మయందవివేకమువలన నారోపించుచున్నారు. వస్తుతః బ్రహ్మ స్థూలముకాని, సూక్ష్మముకాని కాదు. ఆతడు పరిపూర్ణుడు, నిర్వికారుడు, ఎల్లప్పుడూకే రూపమున నుండువాడు నిత్యుడు. చైతన్యమునకు స్థూలసూక్ష్మోవస్థ లున్నచో, జీవుడు కూడ అనిత్యుడగును. జీవుడు నిత్యుడు, నిర్వికారుడు అని గీతలో శ్రీకృష్ణుడు నిరూపించియున్నాడు.

అయితే, సూలావస్థగల యచిద్వస్తువు లన్నియు ఆత్మకలవిగానున్నందున, బ్రహ్మయే కార్యరూపము నొందెనని యెల యనగూడదు? అట్టితఱి మనుష్యాది శరీరములయందాత్మరూపముగ నున్న జీవులుగూడ కార్యము కావలసివచ్చును. ఇట్టిమాటలు ఆత్మానాత్మవివేకములేనివాలు మాటాడుదురు. వీటిని పాటింపదగదు. దేహము కార్యమగునుకాని, జీవుడు కార్యము కానేరడు.

బ్రహ్మ సగుణ మనువాదముగూడ జెల్లదు. బ్రహ్మ సగుణమగుచో, బ్రహ్మ బ్రహ్మయందలి గుణములు భాస్యములు గానేరవు. అందుకారకు మరియొకసాక్షి నొప్పినచో ననవస్థాదోష మేర్పడును. కాన బ్రహ్మ జ్ఞానస్వరూపుడుకాని, జ్ఞానమను గుణము గలవాడు కాదు.

జ్ఞానమువలన నిరూపింపదగినవాడుకాన, బ్రహ్మ జ్ఞానస్వరూపు డనువాదము ప్రారంభమయిన దనరాదు. సర్వము జ్ఞానముచే నిరూపింపదగినదే కాన సర్వము జ్ఞానస్వరూప మగును. ఇంక జ్ఞానమను గుణ ముండి జ్ఞానముచే నిరూపింపదగిన

మనస్సుగూడ జ్ఞాన మను గుణము కలదై జ్ఞానముచే నిరూపింపదగియున్నందున జ్ఞాన స్వరూపము కావలసివచ్చును. కావున బ్రహ్మ స్వయంప్రకాశుడుకాన జ్ఞానరూపుడు గాని, జ్ఞానేకనిరూపణీయుడయినందున జ్ఞానరూపుడుగాడు. జ్ఞానము స్వయంప్రకాశము. సర్వమును జ్ఞానము ప్రకాశింపజేయుచు ఖాను దీప్రకాశమువలె దనంతట తానే ప్రకాశించును. ఇట్టి జ్ఞానస్వరూపుడయిన బ్రహ్మయందెప్పుడును ప్రపంచము లేదు. కాన బ్రహ్మ మద్వితీయము. 'దేహ నానాస్థి కి-చన' అను శ్రుతి బ్రహ్మ మద్వితీయ మని నిరూపించుచున్నది. ఈ శ్రుతి బ్రహ్మస్వరూపముగాని వస్తువులు లేవని నిషేధించుచున్నదని కల్పించరాదు. చిదచిద్విలక్షణమయిన బ్రహ్మ చిదచిదాత్మకును కాకేరడు. బ్రహ్మాత్మకమయినవస్తువే లేనపుడు తదభిన్న వస్తువును నిషేధించు తెట్లు! - ఇక, 'బ్రహ్మ ఆత్మా యస్యచ' అను వ్యుత్పత్తి వలన బ్రహ్మ సర్వాంతర్యామిగా చున్న ప్రపంచమంతయు బ్రహ్మాత్మక మని యనుటయు గుదరదు. ఇట్టివస్తువులు భిన్నముగా లేవని నిషేధించ మరొకొన్నివస్తువులున్నట్లేర్పడును. కాక శ్రుతియందులేని 'అబ్రహ్మాత్మక' మను పదము స్వకపోల కల్పిత మగును.

లేక, నిట్టికల్పనలన్నియు మీకు చెల్లును. 'అద్వితీయమ్' అనగా తనతో సమానమయిన రెండవవస్తువు లేదని యర్థమనియు, జ్ఞానమన జ్ఞానగుణక మనియు ఆనందమన ఆనందగుణకమనియు, 'తత్త్వమ్' అనగా నీవు నానియొక్క శరీరమనియు లేనివాని కుకల్పనలకు బాల్పడిన మీకు నెట్టికల్పనలయినను జెల్లును. యథాశ్రుత మయిన అర్థముమాత్రము మీకు పనికిరాదు.

ఇక బ్రహ్మ నానాప్రకారములుగ నుండెనని మీ రంటిరి. అదియును పొసగదు. ప్రకారరహితమయిన బ్రహ్మకు నానాప్రకారము లసంభవములు. ప్రకృతి నానాప్రకారములనున్నంతమాత్రమున బ్రహ్మకు నానాప్రకారములంటవు. మట్టి నానాప్రకారము లగుచున్నంతమాత్రమున ఆకాశమునందు నానాప్రకారము లంటుట లేదు. బ్రహ్మ యాకాశమువలె నేకరూపుడు. మీరుచెప్పిన జీవులే నానా ప్రకారములయిన శరీరముల ధరించినను, నానాప్రకారములుగలవారు కారు. ఇంక బ్రహ్మ కాడని వేరుగ జెప్పవలె? అవివేకమున జీవులు నానాప్రకారము లగునన్న నదియు చెల్లదు. అవివేకమున నగ్ని జలము గాదు. జల మగ్ని గాదు. అవివేక మున్నంతమాత్రమున త్రాడు పా మగుచున్నదా? కావున నిదియంతయు భ్రమమాత్రము. భ్రమమాత్రమున నొకవస్తువు మరొకవస్తువు గానేరదు.

ఇట్లు మనుష్యత్వాద్విప్రకారములేని జీవుని నిరూపించుటకే గీతాశాస్త్రము ప్రవృత్తమయినది. దేహాత్మభ్రమతో నేర్పడుచున్న యర్జునునకు దేహవిలక్షణ మయిన ఆత్మను ప్రతిపాదించుటయేకదా - గీతాశాస్త్రముయొక్క తాత్పర్యము. కాన దేహముకంటె వేరయిన జీవునియందు దేహప్రకారము లేట్లు లేవో, అట్లే

ప్రపంచవిలక్షణమయిన బ్రహ్మాయందుగూడ ప్రపంచప్రకారములు లేవు. జీవునకు దేహమువలె బ్రహ్మకు సర్వము శరీరమని కదా నీవు చెప్పుచుంటివి? ఇట్టితరి దేహ ధర్మములు జీవున కంటనపుడు ప్రపంచప్రకారములు (ధర్మములు) మాత్రము బ్రహ్మ కెట్లు సక్రమించును, ఇట్లు ప్రపంచధర్మములయిన అన్యతత్వ, నశ్వరతత్వ, జడత్వాదులు బ్రహ్మాయందు సంభవించవు. స్థూలదేహధర్మములయిన జరామరణాదులు సూక్ష్మదేహధర్మములయిన సుఖదుఃఖాదులు, కారణదేహధర్మములయిన మోహాదులు, జీవునియందును సంభవించవు. ఇట్లుండ జీవునియొక్కయు, బ్రహ్మయొక్కయు స్వరూపము చిన్మాత్రమే మిగులును. ఈ చైతన్యమాత్ర స్వరూపము, కాలత్రయాబాధ్య మగుటచే సత్యము, పరమప్రియ మగుటచే ఆనందరూపము. కాన సచ్చిదానంద మయిన బ్రహ్మమే జీవుడు. ఇందు భేద మిసుమంతయు లేదు.

కనుకనే యిచట శ్రీకృష్ణుడు 'క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత' అని చెప్పెను. ఇట్టి జీవబ్రహ్మద్వైత జ్ఞానమే సంసారాకారమును బోగొట్టుచు సమ్యక్ జ్ఞాన మనబడుచున్నది. అద్వైత జ్ఞానము సమ్యక్ జ్ఞాన మని సామాన్య మానవులు చెప్పినమాట కాదు. సర్వజ్ఞుడయిన సాక్షాత్ శ్రీకృష్ణుని నోట వచ్చినమాట. కావున నిదియే నిజము. 3.

శ్లో॥ త త్క్షేత్రం యచ్చ యాదృక్చ యద్వికారి యతశ్చ యత్

స చ యో య త్రభావశ్చ త త్సమాసేన మే శ్రుణు.

౪.

ఈ శ్లోకము క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞ విభాగయోగమను నీ పదిమూడవ యథ్యా యమునందలి విషయమును సంగ్రహముగా సూచించు చున్నది. ఇందలి 'తత్' అను శబ్దము మొదటి శ్లోకమునం దుదాహరించబడిన శరీరమును పరామృశించుచున్నది. కావున మొదటి శ్లోకమున 'ఇదం శరీరమ్' అను వాక్యముచే నే శరీరము నిర్దేశింపబడినదో దాని ధర్మములు, దాని వికారములు, దాని కెయ్యది యుపాదాన కారణ మయినది, దానిని తెలిసికొనిన క్షేత్రజ్ఞుని మహిమలను సంక్షేపముగా జెప్పెద వినుము. ముందు జెప్పబోవు జ్ఞాన, జ్ఞేయ, ప్రకృతి, పురుషులలో జ్ఞాన, ప్రకృతి క్షేత్రమునందును; జ్ఞేయ, పురుషులు క్షేత్రజ్ఞుని యందును జేరుటచే, వాటిని వేరుగ సూచింప బనిలేదు. 'బుద్ధి రవ్యక్త మేవ చ' అనుదానిచే, సవ్యక్త మగు బ్రకృతి సాక్షాత్ క్షేత్రమనియు, 'పరమాత్మే చాప్యుక్తో దేహస్మిన్' పురుషః పరః' అను శ్లోకముచే, పురుషుడు క్షేత్రజ్ఞు డనియును జెప్పబడుటచే నీ యంశమున సంశయింపవలదు.

రామానుజ మతము:

'ఈ శరీర మను ద్రవ్య మేదియో, వేటి కాధార భూతమో- దీని వికారము లేవియో; ఏ ప్రయోజనముకొర ఁది పుట్టినదో, దీని స్వరూప మెద్దియో' క్షేత్రజ్ఞ

డనగా నెవ్వడో, నాని స్వరూప మెట్టిదో, వాని మహిమ లెవ్వయో, దీని నంతయు సంగ్రహముగా జెప్పెద వినుము.' అని రామానుజులు వ్యాఖ్యానించిరి.

ఈ వ్యాఖ్యాన మసంగతము. శబ్దాది గుణములుగూడ తేత్రము ద్రవ్యమని నొక్క వక్కాణించుట పొరపాటు. జడాజడ ద్రవ్యములు రెండును తేత్ర శబ్ద వాచ్యములు. చేతను లయిన మనుష్యాది భూతములు, అచేతనములయిన మృత్పాషాణాదులును, తేత్ర మనబడుచున్నవి. ఆత్మ అజడద్రవ్యము (చిద్ద్రవ్యము), మిగిలిన దంతయు జడ ద్రవ్యము. పరమాత్మ రెంటికి విలక్షణమను వాదము పొసగదు. ఆత్మ ద్రవ్యమని చెప్పు ప్రమాణమును గానము. అందుకు తర్కశాస్త్రమును మీరు ప్రమాణముగా నైకొనినచో, దానినిబట్టి పరమాత్మగూడ అజడద్రవ్యము (చిద్ద్రవ్యము) కావలసివచ్చును. ఇక వేదాంతములు ప్రమాణము లన్నచో, నందు పరమాత్మ చిద్రూపుడని చెప్పబడుచున్నదికాని, జడాజడ విలక్షణమని చెప్పబడుట లేదు. పైపెచ్చు వేదాంతములు జీవుడుగూడ చిద్రూపుడని చెప్పుచున్నవి. జ్ఞానమను గుణ మున్నందున జీవుడు ద్రవ్యమన్నచో, మీ మతమున పరమాత్మగూడ జ్ఞానమను గుణము కలవాడగుటచే చిద్ద్రవ్యమే కావలసివచ్చును. కావున అచిద్వస్తువులే ద్రవ్యము. చిద్వస్తువు నిర్గుణమగుటచే ద్రవ్యముగాదు. ఇట్లుండ తేత్రశబ్దమును ద్రవ్య విశేష నిర్ధారకమని వ్యాఖ్యానించు తెట్లు పొసగును?

మరియు, “ ఇదం శరీరం కాస్తేయ తేత్రమి త్యభిధీయతే ” అను శ్లోకము శరీరము తేత్రమని చెప్పుచుండ, చిద్ద్రవ్యము తేత్రమా, అచిద్ద్రవ్యము తేత్రమా అను సందేహమునకు తావెద్ది? మీరు తేత్రమన నేద్రవ్యమో నిరూపింతుమని వ్యాఖ్యానించుటకు

ఇట్లే ‘యతస్య రూపమ్’ అనునదిగూడ నిర్ధకము. శరీరమను పదముచే స్వరూపము చెప్పబడియున్నది.

శరీరమును దెలిసికొనినవాడు తేత్రజ్ఞుడని చెప్పుచుండ, తేత్రజ్ఞు డెవడని ప్రశ్న యేల? మరియు శ్లోకమునందు ‘మే’ అని షష్ఠ్యంతముగానుండ, దానిని ‘మత్’ అని పంచమ్యంతముగా మార్చుట యనుచితము. కాన రామానుజ వ్యాఖ్యానము అసంగతము.

శ్లో॥ ఋషిభిర్బహుధాగీతం ఛందోభి ర్వివిధైః పృథక్

బ్రహ్మసూత్ర పదైశ్చైవ హేతుమద్భి ర్వినిశ్చితైః॥

౫

అ. ఈ తేత్రతేత్రజ్ఞ యాధాత్యయమును వసిష్ఠ విశ్వామిత్ర యాజ్ఞవల్క్యాది మహామును లనేకవిధముల ప్రతిపాదించిరి. ఋగాది వేదములు నిరూపించినవి యుక్తి యుక్తములు, నిస్సందిగ్ధములు నగు బ్రహ్మసూత్రముచేగూడ నీయథా మనేక విధముల నిరూపింపబడినది. ఇచట బ్రహ్మసూత్రములచే ఆత్మ తెలియబడుచున్నందున (‘చిద్వస్తే జ్ఞాయతే’) అను వ్యుత్పత్తివలన బ్రహ్మసూత్రములు పదము లనబడు

చున్నవి.' ఇంతకు నీయర్థము శ్రుతిస్మృతిన్యాయసిద్ధము కావున గ్రహింపదగినదని భావము.

శ్లో॥ మహాభూతా న్యహంకారో బుద్ధి రవ్యక్తమేవ చ
ఇంద్రియాణి దశైకంచ పంచచేంద్రియగోచరాః॥ ౬

అ. సూక్ష్మ భూతములు 5, స్థూలభూతములు 5, జ్ఞానేంద్రియములు 5, కర్మేంద్రియములు 5, మనోబుద్ధ్యహంకారములు 3, ప్రకృతి యొకటి. ఈ మొత్తము యిరువదినాలుగు తత్వములను సాంఖ్యులు చెప్పిరి.

ఓయి! వెనుక శరీరము తేత్రమని చెప్పి యిప్పుడు యిరువదినాలుగు తత్వములను శాసించితిరా? ఇది స్వవచోవ్యాఖ్యాతముకాదా? కాదు, వినుము. ఈ యిరువదినాలుగు తత్వములే మూడువిధములయిన శరీరము లగును. అదెట్లైన? ప్రకృతి కారణశరీరము. మనోబుద్ధ్యహంకారములు పంచతన్మాత్రలు, పంచజ్ఞానేంద్రియములు, పంచ కర్మేంద్రియములు, అంగ (సూక్ష్మ) శరీరము స్థూలభూతము లయిదును, స్థూలశరీరము - ఇట్లీరువదినాలుగు తత్వములు మూడుశరీరము లగుచున్నవి.

ఇచట 'ఇంద్రియగోచరాః' అను పదమువలన శబ్దాదిగుణములుగల స్థూల భూతములు చెప్పబడినవి.

ప్రాణము, వాయుభూతమునందు జేరుటచే పృథక్తత్వము గాదు. ౬

శ్లో॥ ఇచ్ఛాద్వేష స్సఖం దుఃఖం సంఘాతశ్చేతనాధృతిః
ఏతత్తేత్రమ్ సమాసేన సవికార ముదాహృతం॥ ౭.

అ॥ సుఖపీఠువులగు పదార్థములయందుండెడికోరిక ఇచ్ఛ. దుఃఖపీఠువులగు పదార్థములందుండెడి మనోవికారము ద్వేషము. ఇవి యంతఃకరణధర్మములు జ్ఞేయములు. సుఖదుఃఖములుకూడ మనోవృత్తివిశేషములు. దేహేంద్రియముల యొక్క సముదాయము సంఘాతము. చేతనయనగా చిదాభాసచే వ్యాప్తమయిన అంతఃకరణముయొక్క వృత్తివిశేషము. ధృతియనగా ధైర్యము - ఈ మొత్తము మహదాదివికారములతోగూడి తేత్ర మనబడుచున్నది.

ఇచట అంతఃకరణధర్మములలో గొన్నిటిని మాత్రమే చెప్పినను, 'కామ సంకల్పశ్రద్ధా' ఇత్యాది శ్రుతినిబట్టి యంతఃకరణ ధర్మములన్నియు తేత్రమని యెఱుంగవలెను.

అంతఃకరణదులవలె, సంతఃకరణధర్మములుకూడ తేత్రరూపములే యగును. తేత్ర తేత్రజ్ఞులకంటె నతిరిక్తమయిన తేత్ర ధర్మరూపమయిన మరియొక మూడవ వస్తువు లేదు. దృక్ దృశ్యములు రెండే పదార్థములు. అందు దృక్పదార్థము తేత్రజ్ఞుడు, దృశ్యము తేత్రము.

‘ఇదం శరీరం కాస్తేయ’ అను శ్లోకమునందు జెప్పిన క్షేత్రమునకును, సమిష్టి వ్యష్టి భేదముతో నిర్దేశించుటతప్ప వేరు భేదములేదు.

రామానుజ మతము-

ఇచ్ఛా, ద్వేష, సుఖ, దుఃఖాదులు క్షేత్రముయొక్క వికారములు. ఇవి యాత్మధర్మము లయినను, ఆత్మకు క్షేత్ర సంబంధ ముండుటవలన నేర్పడుటచే క్షేత్రకార్యము లనబడుచున్నవి. అని రామానుజులు వ్యాఖ్యానించిరి.

ఇది యనుచితము. శ్రుతి ‘కామస్సంకల్ప’ అని ప్రారంభించి ‘తత్సర్వం మనవేవ’ అని యన్నియు మనోధర్మములని చెప్పుచున్నది. ఆత్మధర్మము లయినచో సుషుప్తియందును, మనోనిరోధమునందును కనిపించవు. అట్లు కనిపించుటలేదు. ఇచ్ఛాది వికారము లాత్మధర్మము లగుచో, ఆత్మకు విక్రియా వత్వము, దానివలన అనిత్యత్వమును యేర్పడును. ఆత్మవేద్యము లయినవి యాత్మ ధర్మములు కాకేరవు. ఇచ్ఛాదు లాత్మ వేద్యములు. ‘స యది పితృలోకకామో భవతి, సంకల్పాదేవాస్య పితర స్స ముత్తిష్ఠంతే’ అను శ్రుతి ముక్తాత్మయందు కామ సంకల్పాదు లున్నట్లు చెప్పబడుచున్నందున, కామ సంకల్పాదు లాత్మ ధర్మము లందురేమో? ఆ శ్రుతి సగుణము క్రింది పొందినదాని విషయముకాని, కేవల లాత్మవిషయముకాదు. సగుణము క్రిష్టానమగు హిరణ్యలోకమునందు మన ఆదులు కలవు. కైవల్యమునందు మన ఆదులు లేవు. ‘స్వాప్య సంకల్పోః’ అను సూత్రము ‘తంత్రకేన కం పశ్యేత్’ అను శ్రుతియు, సుషుప్తియందు, ముక్తి యందును, ఆత్మకు కామాది వికారము లుండవని చెప్పుచున్నది.

సుఖాదులు ఆత్మ ధర్మమయిన జ్ఞానముయొక్క అవస్థా విశేషము లగుట కూడ సుచితము కాదు. జ్ఞానస్వరూపుడయిన ఆత్మకు, ధర్మభూతమయిన జ్ఞాన ముండుట యసంగతము. స్వరూప జ్ఞానమునందు ధర్మభూత జ్ఞానమని మరియొకటి యుండదు.

‘సోఽకామయత’ అను శ్రుతి యింద్రియాదులు లేని యీశ్వరునకు, కామాదు లున్నటుల చెప్పుచున్నందున కామాదు లాత్మ ధర్మము లందుమన్నచో నదియును కుదరదు. మాయవలన నీశ్వరునకు కామ సంకల్పాదులు సంభవించ వచ్చును. కనుక నా శ్రుతి చెప్పెడి ప్రపంచసృష్టివిషయములయిన కామ సంకల్పములు మాయాధర్మములెకాని ఆత్మధర్మములు గావు. ముక్తి కాలమునందలి బ్రహ్మానందానుభవమైన సుఖము ఆత్మస్వరూపముగాని, యాత్మ ధర్మముగాదు. తాకిక సుఖానుభవము సుఖముకంటె వేరుగునుగాని, బ్రహ్మానందానుభవము ఆనందముకంటె వేరుగాదు. ముక్తియం దానందానుభవముకంటె వేరువస్తువు లేదు. అట్లున్నచో ‘ఏకమేవాద్వితీయంబ్రహ్మ’ అను శ్రుతికి విరోధము తటస్థించును.

ఓయి యద్వైతీ! జ్ఞానమని ప్రసిద్ధిచెందిన కామసృకల్పాదులు మనోధర్మము లయి, మనోవృత్తిరూపములగుచో వృత్తులు జడము లయినందున, వీనికి జ్ఞానమను వాడుక ముసంగతమగును. వైపెచ్చు విషయములను బ్రకాశింపఁ జేయలేకపోవును. మనోవృత్తులు చైతన్య సంబంధమున విషయములను ప్రకాశింపజేయునని తృప్తి పరచుకున్నను, నిర్విచైతన్యమునకే విషయముల ప్రకాశింపజేయు శక్తి లేనపుడు, దానిసాయమున వృత్తులు విషయములను ప్రకాశింపజేయు ననునది 'గ్రుడ్డివారలు నూర్గురైనను జూడలేదుకదా' అను న్యాయమువంటి దగును. నిర్విశేషచైతన్యమునకే విషయప్రకాశన సామర్థ్యమున్నచో, నీయది వృత్తావచ్చిన్నమగుట యెందులకు? నిర్విశేష చైతన్యమునకు సంసారదశయందు సంకోచము, మిగిలినదశయందు వికాసము, అంగీకరించినచో నిర్విశేష చైతన్యము నిర్వికారమని ప్రతిపాదించెడి శ్రుతు లకు విరోధము తటస్థించునుకదా? ఇక మతమునం దయితే ధర్మభూతమయిన జ్ఞానము వికారమని మే మంగీకరించితిమికాన, మాకు వైదోషము లంటవు. అనినచో నట్లుకాదు.

ఆత్మ, జ్ఞానస్వరూపుడు కానిచో విషయప్రకాశము కలుగదు. ఆత్మకు జ్ఞానస్వరూపత్వము శ్రుత్యాదిసిద్ధము. నిర్ధర్మికు డయినంతమాత్రమున విషయ ప్రకాశకత్వ ముండదన వీలులేదు. ప్రకాశకత్వము ప్రకాశముకంటె వేరుగాదు. వ్యాపకమయిన (అంతటనుండు) సాక్షీచైతన్యము, విషయములకు విముఖము కానేరదు. నిర్విశేషచైతన్యము (సాక్షీచైతన్యము) విషయముల బ్రకాశింపజేయు శక్తి గలదయినను, ఆ చైతన్యమువలన, అవిద్యా అంతఃకరణాదులు ప్రకాశించినను, ఘటాదులు ప్రకాశించుటకు వృత్తి యవసరము. ఘటాదులు అంతఃకరణవృత్తి భాస్యములుకాని, సాక్షీభాస్యములు కావు.

నిజస్థితిలో అవిద్యాదులుకూడ, నవిద్యాకారవృత్తివలననే భాసించును. కాచిన యినుమునకు, అగ్ని తాదాత్మ్యమున వేడియెక్కినట్లు, వృత్తికి చిత్రప్రతి ఫలనమువలన భాసకత్వము యేర్పడును. సాక్షీచైతన్యము అంతఃకరణోపహితుడై యెల్లవిషయములను భాసింపజేసినను, ఆ చైతన్యమునకు సంకోచము లేదు. ఘటాకాశమునకు సర్వవ్యాపిత్యము లేకున్నను సంకోచమున్నదని యనుటలేదు. మనకు కనిపించునట్టి సంకోచము బోవాధికముగాని, తాత్త్వికము గాదు. స్వాభావికము తాత్త్వికమగును. కావున 'ఆత్మ కేవ్విధమగు వికారము లేదు. కాక నిరవయమగు చైతన్యమునకు అంతఃకరణముతో పరిచ్ఛేదమే లేనందున సాక్షీచైతన్యము పూర్ణమే యగును. ఆత్మకు ధర్మజ్ఞానములేదని ముందెన్నడో చెప్పితిమి. వృత్తి జ్ఞానము మనోధర్మముకాని, యాత్మధర్మముకాదు. కాన రామానుజుల వాఖ్యాన మిప్పట్లు యసమంజసము. || ౭ ||

శ్లో॥ అమానిత్వ మదంభిత్వ మహింసా తౌంతిరాజ్జవమ్
 కచార్యోపాసనం శౌచం స్థైర్యమాత్మ వినిగ్రహః. ॥౮॥

అ॥ తేత్రజ్ఞుని తెలిసికొనుటకు సాధనములయిన గుణగణములను చెప్పచున్నాడు.

తన్ను దాను పొగడుకొనకుండుట, తనుచేసిన ధర్మకార్యములను దాను జెప్పుకొనకుండుట, ప్రాణుల కష్టకార మొనర్పకుండుట, ఓర్పు, కౌటిల్యము లేకుండుట, శాస్త్రార్థమును తానాచరించుచు నితరులచే నాచరింపజేయువాడౌచూర్నుడు. ఇట్టివానిని సేవించుట కాయక మానసికశౌచము. మృజ్వలాదులచే ప్రత్యేక శనము చేసికొనుట కాయశౌచము. వైరాగ్యాదిగుణముల సంతోకరణమునందు భావనచేయుట మానసికశౌచము. మోక్షమార్గమునందు స్థిరమయిన నిశ్చయముండుట స్థూల సూక్ష్మశరీరములను నిగ్రహించుకొనుట. ॥౯॥

శ్లో॥ ఇంద్రియార్థేషు వైరాగ్యమనహంకార మేవచ
 జన్మమృత్యు జరావ్యాధి దుఃఖదోషానుదశేశమ్. ॥౯॥

అ॥ ఇంద్రియార్థము లనగా శబ్దావిషయములు. ఇవి యిష్టములు, అనిష్టములు అని రెండువిధములు. మరియు దృష్టములు, అదృష్టములు అని మరిరెండు విధములు. వీటి సనుభవించుటయందు వైరాగ్యము గలిగియుండుట, అహంకారము లేకుండుట, జన్మ, మృత్యు, జరా, వ్యాధి, దుఃఖముల యందు దోషము నాలోచించుట - ఈయవి జ్ఞానసాధనములు.

జన్మమునందు రెండురకములయిన దోషములుగలవు. మలమూత్రాది దుర్గంధములతో నిండియుండి; చేయి, కాలు కదల్చుటకయినను అవకాశములేని తల్లి గర్భమునందు పురుగువలెనుండుట యొక దోషము. మూత్రస్థానమయిన యోని ద్వారమున బయలు వెడలుట మరియొకదోషము. జన్మమునందీ రెండు దోషములను ఆలోచించవలెను. మృత్యువునందు ప్రాణము లేచిపోవుట, కఫము కంఠమునకు త్రాచువలె జుట్టుకొనుట, శ్వాసలూడకుండుట.

ముసలితనమునందు బుద్ధిమాంద్యము, ఇంద్రియముల సామర్థ్య ముకాగుట, భార్యాపుత్రాదులచే దిరస్కరింపబడుటయు దోషము.

వ్యాధులయందు, దుఃఖమునందును బాధ నోర్చుకొనలేకుండుట, మనఃతో భము మున్నగునవి దోషములు. కాన వాని వానియందు దాయా దోషముల గుర్తించిన వైరాగ్యము కలుగునని భావము.

(లేక) జన్మ దుఃఖము, జర దుఃఖము, వ్యాధి దుఃఖము, అని తలంచుట అని యయినను అన్వయించవచ్చును. ఇట్టి యనుచింతనమువలన వైరాగ్యము గలిగి జ్ఞాన మావిర్భవించవచ్చునని భావము. ॥౧౦॥

శ్లో॥ అసక్తిరనభివ్యంగః పుత్ర దార గృహాదిషు

నిత్యంచ సమచిత్తత్వం ఇష్టా నిష్టోపపత్తిషు. ॥౧౦॥

అ॥ విషయములయందు ప్రేమలేకుండుట, పుత్ర దార గృహాదులయందు అభివ్యంగము లేకుండుట, (అభివ్యంగమనగా, పుత్ర, మిత్ర, కళత్రాదులు సుఖముగానుండగా తాను సుఖముగనుంటిననియు, వారు దుఃఖించుచుండ తాను దుఃఖము నొందితిననియును దలంచెడి యనన్యాయభావన (నేనేవారు, వారేనేను అనుభావన). ఇట్టిభావన లేకుండుట అనభివ్యంగము. ఇష్టవస్తువులు సంప్రాప్తమయినప్పుడును అనిష్టవస్తువులు సంప్రాప్తమయినప్పుడును హర్ష క్రోధములు లేక నెల్లప్పుడు సమానమయిన భావముతో నుండుట - ఇవిగూడ జ్ఞానసాధనము లని భావము. ॥౧౦॥

శ్లో॥ మయిచానన్యయోగేన భక్తి రవ్యభిచారిణీ

వివిక్తదేశ సేవిత్వ మరతి ర్జననంసది. ॥౧౧॥

అ॥ అభేదభావనాపూర్వకమయిన బుద్ధితో వాసుదేవుని నిరంతరము ధ్యానించుట, మలమూత్రాది అశుచిపదార్థసంబంధము, సర్ప చోర వ్యాఘ్రాదులభయము, పిశాచాది భయము లేని అరణ్య నదీపులిన దేవాలయాదుల సేవించుట, వివేకసంస్కార మేమాత్రము లేని ప్రాకృత (మూఖ) పురుషుల సమాజమునందు కోరికలేకుండుటయు ఆత్మజ్ఞానమునకు సాధనములని భావము. ॥౧౧॥

శ్లో॥ అధ్యాత్మ జ్ఞాననిత్యత్వం, తత్త్వజ్ఞానార్థ దశకనమ్

ఏతత్ జ్ఞానమితీహోక్తం అజ్ఞానం యదతోఽన్యథా. ౧౨॥

అ॥ ఎల్లపుడు ఆత్మజ్ఞానముతోనుండుట, తత్త్వజ్ఞానమువలననే మోక్ష మనునాలోచనము- ఈ గుణములన్నియు జ్ఞానసాధనములుగాన జ్ఞాన మనబడుచున్నవి. మిగిలినంతయు నజ్ఞానము. ఆత్మజ్ఞానము నొందుటకు అమానిత్వాదు లెట్లు అలవరచుకొనదగినవో, అట్లే సంసారమును దొలగించుకొనుటకు సంసారకారణములయిన మాన, దంభ, హింసామల గూడ దొలగించుకొనవలయును.

రామానుజమతము:-

ఇచట రామానుజులు, 'తత్త్వజ్ఞానార్థదశకనమ్' అను ద్వితీయపాదమును 'తత్త్వజ్ఞానార్థచింతనమ్' అని సవరించి, తత్త్వజ్ఞానార్థమయిన భగవచ్చింతనము నందు నిరతుడగుట- అని వ్యాఖ్యానించిరి.

ఇది యనుచితము. 1. వారు సవరించినట్లు మూలమున పాఠములేదు. 2. లాక్షణికార్థమును కల్పించుట యుచితముగాదు. ఒకవేళ వారిపాఠ మంగీకరించినను 'తత్త్వజ్ఞానార్థమయిన చింతనమేమి?' అను ప్రశ్న రాగా, దానికి సమాధానము లేనందున ముముక్షువులకు బ్రవృత్తి దేనియందు గలుగును ?

ఇట్లే 'సంఘాతే చేతనాధృతిః' అనుచోట 'సంఘాత శ్చేతనాధృతిః' అని పాఠమును గల్పించి, (చేతనస్య-జీవస్య-ఆధృతిః-ఆధారః) జీవున కాధారమయిన శరీర మని వ్యాఖ్యానించిరి. ఇదియును సరికాదు. ఈ విషయ మితకుమున్ను 'ఇదం శరీరం కౌస్తేయ' అనుచోటనే చెప్పియుండ, మరల యిప్పుడింత కష్టపడి చెప్పబని లేదు. పైగా చెప్పిన పయమును చెప్పట పునరుక్తము నగును. ||౧౨||

శ్లో॥ జ్ఞేయం య త్తత్ప్రవక్ష్యామి యద్ జ్ఞాత్వాత్మమృతమగుతే
అనాదిమత్పరం బ్రహ్మ న సత్తన్నాసదుచ్యతే ||౧౩||

అ॥ ముముక్షువులగు విద్వాంసులు యేవస్తువును దెలిసికొని మోక్షము నొందెదగో, ఆవస్తువును జెప్పెదను. అయ్యది ఆదితేని ఎరబ్రహ్మము. అది 'సత్' అనికాని, 'యసత్' అనికాని చెప్పనలవికాదు.

ఓయి! ఇంతకుమున్ను అధ్యాయారంభమునుండి ఆమానిత్వము, అదృశి త్వము మున్నగు ధర్మములు చెప్పబడినవి. ఇవి యమ నియమాదులతో జేయు. వీటివలన నే వస్తువును గుర్తింపబడనేరదు. ఒకానొక వస్తువును పరిచ్ఛేదపరచి (వేరుపరచి) బోధించు సామర్థ్యము యీ సాధనములకు లేదు. ఏవస్తువు మనకు దెలియదగియున్నదో, ఆవస్తువుయొక్క జ్ఞానమే ఆవస్తువును ఇతరవస్తువునంచి వేరు పరచి బోధించును. ఇంతియేకాని యితరవస్తువులయొక్క జ్ఞానముచే నితరవస్తువు తెలియబడనేరదు. ఘటజ్ఞానముచే ఘటము తెలియబడునుగాని, పటము తెలియ బడనేరదు.

ఇచట 'కుండ కలదు' అనుజ్ఞానము, దేశాంతర కాలాంతరములందున్న ఘటాదులనుంచియు పటాదులనుంచియు, వేరుపరచి బ్రకృతఘటమును నిరూపించు చున్నది.

ఘటపటాదులయందున్న శుక్ల, నీల, పీతాది గుణములయొక్క జ్ఞానమే ప్రకృతఘటమును, వక్తఘటమునుంచి పరిచ్ఛేదబరచు (వేరుపరచు) చున్నదికాని, యజ్ఞాతములయిన శుక్ల, నీల, పీతాది గుణములు పరిచ్ఛేదపరచుటలేదు. కావున జ్ఞాయమానములయిన విశేషణములు, ఉపాధులు వ్యావర్తకము లగునుగాని, కేవల విద్యమానములయిన విశేషణోపాధులకు వ్యావర్తకత్వము (భేదజ్ఞానము)నొసంగుట ఘటించదు. కనుక కేవల మమానిత్వాదు లిచట జ్ఞేయపరిచ్ఛేదకము లెట్లు గును? అనగా, అమానిత్వాదిధర్మములచే జ్ఞేయమగు వస్తువిశేష మిచట తెలియ బడుటెట్లు? అని పూర్వపక్షము.

అమానిత్వాది ధర్మసహకృతమయిన జ్ఞానముచే జ్ఞేయము తెలియబడునని సమాధానము- అనగా, కేవలము అమానిత్వాది ధర్మములు జ్ఞేయమును వినరించి చెప్పజాలకున్నను, వానిజ్ఞానము జ్ఞేయమును వేరుపరచి నిరూపింప సమర్థమగునని భావము.

ఇచట, 'అనాదిమత్' అనుపదము ఆదిశబ్దముకంటె మత్ ప్రత్యయమును జేర్చి, సర్వ సమాసమును జేయగా సిద్ధించినది. కావున, 'కారణము లేనిది' అని దీని యర్థము. అనగా, జన్మలేని దని తాత్పర్యము. కావున 'ఆత్మావా అరేద్రప్తవ్యః' అను శ్రుతిని సరించి, తేత్రజ్ఞ లక్షణమయిన బ్రహ్మయే యిచట జ్ఞేయమని చెప్పబడినట్లయినది.

ఓయి ! తేత్రజ్ఞుడు పూర్వము జ్ఞాతయని చెప్పితిరి. ఇప్పుడు జ్ఞేయమని చెప్పచుంటిరి. ఇది యెట్లు పొసగును? వినుము. అసలు తేత్రజ్ఞుడు జ్ఞానస్వరూపుడు. వీనియందు జ్ఞాతృత్వము లేదు, జ్ఞేయత్వమును లేదు. ఇట్టితరి జ్ఞాతృత్వ మెట్లు కల్పింపబడినదో, అట్లే జ్ఞేయత్వముకూడ గల్పింపబడినది. కావున నీ రెండును తేత్రజ్ఞసకునౌపచారికములే యని గ్రహింపవలెను.

జ్ఞాతృత్వ జ్ఞేయత్వములు రెండును, యొకేయాత్మ కంగీకరించుట కర్మ కర్తృత్వ విరోధముగదా? అని ప్రశ్నింపరాదు. జ్ఞాత యనగా ప్రమాత. అనగా, అంతఃకరణావచ్చిన్న చైతన్యము. ఇతడు స్వస్వరూపమయిన తేత్రజ్ఞుని, వివేక సంస్కారయుక్తమయిన మనస్సుతో దెలిసికొనుచున్నాడు. ఒకేచైతన్యము అంతఃకరణావచ్చిన్నత్వరూపముతో, ప్రమాత (జ్ఞాత) అంతఃకరణవృత్త్యవచ్చిన్నత్వరూపముతో జ్ఞానకరణము - అంతఃకరణోపహితత్వరూపముతో జ్ఞేయము స్వతస్సిద్ధముగ చిద్రూపము. కావున, సంస్కారవిశిష్టమయిన మనస్సుగల ప్రమాతకు, తేత్రజ్ఞ లక్షణమయిన బ్రహ్మ జ్ఞేయమగును. కనుకనే యిచట బ్రహ్మ జ్ఞేయమని నిర్దేశింపబడినది.

ఇచట 'అనాదిమత్' అను పదమును గొంద రాక్షేపించుచున్నారు. (న ఆదిః యస్యతత్ అనాది దేనికి ఆదిలేదో అయ్యది అనాది) అను బహువ్రీహి సమాసమువలననే మతుప్రత్యయము యొక్క అర్థము లభించుచుండ, 'నకర్మధారయాన్యత్వర్థీయః బహువ్రీహిశ్చైత్రైర్బ్రహ్మపత్తికరః' అను శాస్త్రము ననుసరించి యిచట మతుప్రత్యయమును వినింపరాదు. ఈయది దోషము. కావున నిచట అనాది, మత్పరః, అని పదవిభాగమును జేయవలెను, అని యాక్షేపించి 'మత్పరం' అను పదమున కర్థవిశేషమును గూడ జూపుచున్నారు.

ఈయది సరిగాదు. ఏల యన, వీరు 'మత్పరం' అను పదమునకు 'అహం-పరా-యస్య-మత్పరం' అని విగ్రహమును జూపుచు, వాసుదేవు డను పరాశక్తి కలది మత్పరమని వివరించిరి. ఈయర్థవిశేషమును మదియందుంచుకొనియే, అనాది మత్ అను పదమునందు దోషము నుద్ఘాటించిరి. వీరు పదవిభాగమును జేసి నిరూపించిన యర్థము సరిపోవుచో, వీరుచూపిన దోషము నంగీకరించవచ్చును. వారి యర్థమే సరిపడదు. ఈ శ్లోకమునందలి నాలపపాదము నిర్విశేషబ్రహ్మను నిరూపింప

సమకట్టియుండ, వీరు తృతీయపాదమున వాసుదేవాఖ్యశక్తివిశిష్టమయిన బ్రహ్మను ప్రతిపాదించుట యసమంజసము.

నిర్విశేషమగు బ్రహ్మ ఈశ్వరశక్తివిశిష్టముగానేకదు. విశేషము, విశేష నిషేధము. యీ రెండును పరస్పర విరుద్ధములు. కాన నిర్విశేష బ్రహ్మను ప్రతిపాదించు నీ ప్రకరణమున విశిష్టబ్రహ్మను నిరూపించుట విరుద్ధము.

ఇక 'అనాది పరంబ్రహ్మ' అని చెప్పినచో నొక యక్షరము తరిగినందున శ్లోకము చెడును. 'అనాది పరమంబ్రహ్మ' అని యనినచో, శ్లోకము కుదురునుగదా? నిజమే, కాని యార్ష గంధములయందున్న దానికి గతిని కల్పించవలె గాని, పాతాళ తరముల గల్పించుట యచితముగాదు.

✓ ఓయి! తెలియదగిన వస్తువును జెప్పెద నని, యార్భటముగా ప్రతిజ్ఞచేసి, తుదకు నా వస్తువు, 'ఉన్నది' కాదు 'లేనిది' కాదు: అని యంటివే! ఇది యేమి? నీవు చెప్పిన ప్రతిజ్ఞ కిది విరుద్ధముగదా? నీవు యే పరబ్రహ్మము తెలుసుకొనదగిన దని ప్రతిజ్ఞచేసితివో - ఆ వస్తువు యున్నదా? లేదా? ఉన్నచో, నది సచ్చబ్రహ్మను కేల విషయముగాదు? నీ వది 'నసత్' సత్తు గాదనుచుంటివే! ఇక నా వస్తువు లేనిచో, లేనివస్తువు జ్ఞేయ మెట్లుగను? లేని శతశృంగాదులు జ్ఞేయములగుచున్నవా? కనుక బ్రహ్మ జ్ఞేయమనెదవా - సచ్చబ్రహ్మవాచ్యమే యగును. బ్రహ్మలేదని అనెదవా - అది జ్ఞేయమే కాదు. కాన 'బ్రహ్మ జ్ఞేయము, సచ్చబ్రహ్మవాచ్యముగాదు.' అనిన పరస్పర విరుద్ధము గదా?

కాదు. బ్రహ్మ పరమార్థముగ 'అస్తి నాస్తి' బుద్ధులకు గోచరుడుగాడని యుపనిషత్తులన్నియు నైకకంఠ్యముతో నిరూపించుచున్నవి. ఇట్టితఱి సదసద్బుద్ధుల కనుగతమయిన బ్రహ్మబుద్ధికిగూడ గోచరుడు గాడని యందువేమో! అనగా లోకములో ఘటపటాది బుద్ధులన్నియు సద్బుద్ధికిగాని, యసద్బుద్ధికిగాని యనుగతములై యున్నవి. ఈ రెండుబుద్ధుల ననుసరించనిబుద్ధి యేలోకములోను లేదు. కాన బ్రహ్మబుద్ధిగూడ సదసద్బుద్ధుల ననుసరించిన యున్నది. మీరు 'జ్ఞేయంబ్రహ్మ' అని యెప్పుడు చెప్పిరో, అప్పుడు బ్రహ్మబుద్ధివిషయమయిన బ్రహ్మ, సద్బుద్ధికిగాని యసద్బుద్ధికిగాని విషయమయిన తీరవలయును. అట్లుకానిచో, బ్రహ్మబుద్ధికిగూడ విషయముగాకపోవలయును. అనినచో, నిజమే. బ్రహ్మ ఇంద్రియగోచరుడుగాకుండుటచే, సద్బుద్ధికిగాని, యసద్బుద్ధికిగాని, యీ రెంటి ననుసరించిన బ్రహ్మబుద్ధిగాని గోచరుడు గాడు. లోకములో ఇంద్రియగమ్యమయిన ఘటాదివస్తువులు, సద్బుద్ధికిగాని యసద్బుద్ధికిగాని, ఈ రెంటిననుసరించుచున్న ఘటబుద్ధికిగాని గోచర మగుచున్నవి.

బ్రహ్మ ఇంద్రియగోచరుడు గానందున సద్బుద్ధివిషయముగాని, యసద్బుద్ధి విషయముగాని, ఉభయబుద్ధ్యనుగతమయిన బ్రహ్మబుద్ధివిషయముగాని కాదు. ఇంత

మాత్రమున బహ్మ మిధ్యాబుద్ధివిషయమని యనదగదు. మిధ్యాబుద్ధికూడ నసద్బుద్ధి విశేషమే కాన మిధ్యాబుద్ధి విషయుడుకూడ గాదు.

ఓయి! 'నాసతో విద్యతే భావః' అను శ్లోకభాష్యమునందు ఆచార్యస్వామి అంతట 'సద్బుద్ధి అసద్బుద్ధి' అని రెండుబుద్ధులు కనిపించుచున్నవి అని వాసిరి. ఇచట సద్బుద్ధి, అసద్బుద్ధి, బ్రహ్మబుద్ధి, మిధ్యాబుద్ధి అని నాలుగు బుద్ధులు చెప్పినచో నిది యొకనిరోధము.

'అవి నాశిత తద్విద్ధి' అను శ్లోకభాష్యమునందు శంకరులు, ప్రపంచమంతయు అసద్బుద్ధి విషయమనియు, బహ్మ యొక్క యమాత్రము సద్బుద్ధి విషయమనియు జెప్పియుండి, వారే యిచట బ్రహ్మ సద్బుద్ధివిషయము గాదని చెప్పినచో, నిది రెండవ నిరోధము.

ఘటాదులు సద్బుద్ధివిషయము లనునది మూడవ విరోధము. 'మనసైవాను ద్రష్టవ్యమ్' అను శ్రుతి బ్రహ్మ మనోగమ్యమని చెప్పుచుండ నిచట ధర్మాదుల వలె బ్రహ్మ యతీంద్రియుడని చెప్పట నాల్గవవిరోధము. అసద్బుద్ధుడయిన బ్రహ్మకు ధర్మాధర్మాది సాదృశ్యమనునది అయిదవ దోషము. సద్రూపుడయిన బ్రహ్మకు సచ్చిదానందాచ్యత్యమును జెప్పట యాఱవదోషము. 'అస్మి బ్రహ్మాతి చేద్వేది సంతమేనంతతో విదుః' ఇత్యాది శ్రుతివిరోధము యేడవది. కావున నిట్లు పెక్కు విరోధము లుండుటచే నుపనిషత్సిద్ధాంతము నిలువనేరదనినచో. వినుము.

కాలత్రయమునందును బాధింపబడక, నిత్యమగు వస్తువు సద్వస్తువనియు, మిగిలినది అసద్వస్తువనియు నను బుద్ధితో 'నాసతో విద్యతే భావః' అను శ్లోకము నందు బ్రహ్మ సత్త్వదాత్థ మనియు, జగత్తు అసత్త్వదాత్థ మనియును జెప్పబడినది. ఇదే యాశయముతో 'సద్బుద్ధి' 'అసద్బుద్ధి' అను రెండుబుద్ధులు కనిపించుచున్నవని చెప్పబడినది. చృగ్రూపమయిన బ్రహ్మముకంటెను, దృశ్యమయిన జగత్తుకంటెను, వేరుపదార్థము లేదనియు, నారెండును విషయముగాగల బుద్ధులకంటె వేరుగ బుద్ధియు లేదని యచట తాత్పర్యము. మిధ్యాబుద్ధియందు గూడ ససత్త్వదాత్థము విషయమగుటచే, నయ్యది యసద్బుద్ధి యనబడును. బ్రహ్మబుద్ధి సద్విషయమగుట వలన సద్బుద్ధి యనబడును. కావున నిట నాలుగు బుద్ధు లుండవలయునను ప్రసక్తి యెంతమాత్రము లేదు. విషయములు పెరుగనిదె బుద్ధులు పెరుగవు. ఇదే యభిప్రాయమున శ్రుతి బ్రహ్మకలడనియు, సద్రూపుడనియు జెప్పినది.

ఇంక నిచట ఇంద్రియగమ్యమగు వస్తువే సద్వస్తువుగాని, అసద్వస్తువుగాని యగునని చెప్పబడుచున్నది. కాన త్రికాలాభ్యాధ్యత్యరూపసత్తకంటె, ఇంద్రియ గమ్యత్వరూపమగు (ఇంద్రియముల గోచరమగుట రూపమగు) సత్త వేరు. ఇది బ్రహ్మయందు లేదు. ఘటాదులయందు గలదు. కావున బ్రహ్మ సద్బుద్ధివిషయము

గాదు. ఘటాదులు సద్బుద్ధివిషయము లగుచున్నవి. కనుక పూర్వోత్తర విరోధము లేదు.

మరియు మనస్సు ఇంద్రియము గాదు. ఒకవేళ ఇంద్రియమైనను సంస్కారరహితమయిన మనస్సు బ్రహ్మను దెలిసికొనుటకు సాధనము గాదు. అందువలన బ్రహ్మ అతీంద్రియమని చెప్పబడినది. అతీంద్రియత్వాంశమునందు ధర్మాధర్మాదులతో సాదృశ్యము బ్రహ్మకున్నను, త్రికాలాబాధ్యత్వాంశమునందు సాదృశ్యము లేదుగాన, బ్రహ్మయొక్క అసదృశత్వ (సంపదమానత్వ) మునకు భంగము లేదు. శాస్త్రోక్తవేద్యము లగు స్వర్గాదులుకూడ బ్రహ్మాసదృశములు గావు. బ్రహ్మ త్రికాలాబాధ్యమయిన వస్తువును జెప్పెడి సచ్చబ్రహ్మచే జెప్పబడుచున్నాడు గాని, ఇంద్రియ గమ్యమగు వస్తువును జెప్పెడి సచ్చబ్రహ్మచే జెప్పబడుట లేదు. కనుక బ్రహ్మకు సద్రూపత్వము సుభవింపదని యాశేపింప వీలులేదు. కావున జ్ఞేయమగు బ్రహ్మ సత్తు, అనత్తును, గాఢనుటతో విరోధములేదు. 'అన్యదేవతద్విదితాదధో విదితాదధి' అను శ్రుతి బ్రహ్మానిదితావిదితమాలంకరంబు చేసిన చెప్పబడుచున్నది. 1

1/బ్రహ్మ అతీంద్రియ మగుటచే, 'అసి, నాసి' శబ్దములచే జెప్పబడకని మా యాశయము. ఇట్టి బ్రహ్మము జ్ఞేయమగుచో నపుడు విరుద్ధవాదమే యేర్పడును. కాన బ్రహ్మ జ్ఞానరూపుడుగాని జ్ఞేయముగాన. జ్ఞేయమగు బ్రహ్మ విదితము కాని. అవిదితముగాని యగును. ఈ రెండునుగాకుండ నుండ నేరదు. ఈయది లోక విరుద్ధము. లోకములో జ్ఞేయమగు ఘటము కొందరిచే విదితము, మరికొందరిచే (బాలురచే) అవిదితము (దెలియబడనిది) యగుచున్నది. కాన ఎవ్వనిచేతను విదితము, అవిదితముగాని బ్రహ్మ జ్ఞేయమగుట కుదరదు. కనుక నీ శ్లోకమున బ్రహ్మ జ్ఞేయమని చెప్పట యాపచారికమని సమాధానము. ఇట్లు బ్రహ్మము ముఖ్యమగు జ్ఞేయత్వములేదని నిరూపింపలేని వస్తువు జ్ఞేయమగుటెట్లు? జ్ఞేయమగువస్తువు లేకుండుటెట్లు? అను దోషములు రెండు నిరాకృతము లగుచున్నవి. జ్ఞానరూపుడు గాన బ్రహ్మవిద్యమానుడే (ఉన్నవాడే) అని యభిప్రాయము. ఇట్టి జ్ఞానగూఢమయిన బ్రహ్మము త్రికాలాబాధ్యము. జ్ఞానము త్రికాలాబాధ్యమయినచో, ఘటాదు లెల్లపు డెందుకు భాసించవు? అని యనరాదు. జ్ఞాన మెప్పుడును తనకు విషయమయిన వస్తువును ప్రకాశింపజేయుచు తానుకూడ ప్రకాశించును. ఘటాది పదార్థములు యెల్లప్పుడు జ్ఞానగోచరములు గావు. ఒక్కొక్కపు డొక్కొక్కవస్తువు జ్ఞాన గోచరమగుచుండును. గోచరమయిన వస్తువును మాత్రము జ్ఞానము ప్రకాశింపజేయును. కాన విషయములు మారుచున్నను, విషయియగు జ్ఞానముమాత్రము, మారక త్రికాలాబాధ్యమగుచున్నది. ఇందు సందియములేదు. కనుకనే 'సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ' అను శ్రుతి యుపపన్నమగుచున్నది.

వేదములో యజ్ఞానుష్ఠానముకొరకు శాలానిర్మాణమును జేయమని చెప్ప నారంభించిన శ్రుతివాక్యము దేవలోకము, మనుష్యలోకముకంటె దూరమున చాటుగా నున్నదికాన, దానిని నమ్మి మానవులు యీలోకమును విడచిపోవలదని చెప్పినది. 'కోహిత ద్వేద యద్యముష్మిన్ లోకే-స్తివా నవేతి' అనునది ఈ శ్రుతి సందిగార్థమును బోధించునదిగాన విరుద్ధార్థమని యనబడుచున్నది. అట్లే 'బ్రహ్మ తెలియబడువాడుగాడు, తెలియబడని వాడునుగాడు; ఇట్టి బ్రహ్మ జ్ఞేయము.' అని చెప్పి 'అన్యదేవతద్వితాదధోఽవిదితాదధి' అను శ్రుతికూడ విరుద్ధార్థమును బోధించునట్టిదే యనినచో, నిది సరికాదు. మైశ్రుతి యర్థవాద. దానికి స్వార్థము నందు దాత్పర్యములేదు. అతీకాశకరణమును విధి కీయది శేషము. కాన నా శ్రుతి యట్టి సందిగార్థమును బోధించవచ్చును. ప్రకృతమున నీ శ్రుతి బ్రహ్మను ప్రతిపాదించుటకు ప్రవేశించినది. ఇది ప్రధానవాక్యము. మరియొకదాని కంగముకాదు. కాన నీ రెంటికి దృష్టాంత దాష్టాంతికభావము కుదరదు.

మఱియు, బ్రహ్మ జ్ఞేయమయినను సదాది శబ్దములచే జెప్పబడ దనుటకు యుక్తికూడ కలదు కాన నిందు విరుద్ధవాద మేమాత్రములేదు. లోకములో ప్రయోగింపబడు శబ్దములన్నియు జాతిగుణ క్రియా సంబంధములను ద్వారముగ జేసి కొనియే వినువారల కర్థజ్ఞానమును గలుగజేయుచున్నవి. గోత్యా అశ్వత్వాదులు జాతులు, శుక్లకృష్ణాదులు గుణములు పచన షరణాదులు క్రియలు. స్వస్వామి భావాదులు సంబంధములు. ఇం దెవ్వియు బ్రహ్మయందులేవు. నిర్ధర్మకుడగు బ్రహ్మ యందు జాతియుండుట అసంభవము. నిష్క్రియునియందు గ్రియయుండుట అసంభవము. నిర్గుణునియందు గుణముండుట విరుద్ధము. ఒక్కని (అద్వితీయుని) యందు సంబంధ ముండుటయు జెల్లదు. కావున శబ్దములు ప్రవర్తించుటకు తగు నిమిత్తము లెవ్వియు లేనందున, నేశబ్దము బ్రహ్మను బోధింప సమకట్టదు.

మఱియు బ్రహ్మ విషయికాని విషయము గాదు. బ్రహ్మయే ఆత్మ. ఆత్మ విషయి యనియు, అనాత్మలు విషయము లనియు సిద్ధాంతము. కనుక డిత్త, డపి త్థాదులవలె సంజ్ఞాశబ్దములుగూడ బ్రహ్మయందు బ్రవర్తించవు. కనుకనే 'ననామ రూపే గుణదోష ఏవవా' అను శ్రుతి బ్రహ్మయందు నామము (పేరును జెప్పుపదము) లేదని చెప్పుచున్నది. 'తమేవభాంత మనుభాతిసర్వం తస్యభాసా సర్వమిదం విభాతి' అను శ్రుతి సర్వప్రపంచమును ఆత్మ ప్రకాశింపజేయునని చెప్పుచుండ, నట్టి యాత్మను ప్రకాశింపజేయుటకు ప్రపంచములోని శబ్దములు ప్రవర్తించు ననుట వెట్టితనము.

మఱియు, ఆత్మ 'ఇది ఘటము, ఇది పటము,' అని ఘట పటములను దెలిసికొనినట్లు, 'ఇది శబ్దము' అని శబ్దమునుగూడ దెలిసికొనును. కాన, ఆత్మచే దెలిసికొనబడునట్టి శబ్దము ఆత్మను నెట్లు తెలుపును? ఘట మనుశబ్దము జడము

గనుక తాను ఘటమును దెలిపికొనలేదు. అయినను అది యితర పురుషునికొరకు ఘటమును బోధించును. ఆత్మమాత్ర మట్లు ఘటమువలె శబ్దముచే బోధింపబడ నేరడు.

ఆత్మశబ్దము ఆత్మను బోధించు నన్నచో, నిజమే - ఎవనికొరకు బోధించును? ఆత్మకొరకు కన్నచో, ఆత్మ యంతకుముందే యపరోక్షజ్ఞై సిద్ధించియున్నాడు. తనకు దానెప్పుడును పరోక్షుడు గాడు. ప్రమాతకొరకు బోధించునన్నచో నదియపాపగదు. ప్రమాతగూడ వస్తుతః ఆత్మయే. ఆత డపరోక్షజ్ఞై ప్రకాశించుచుకే యున్నాడు. కాన, బ్రహ్మ ఆత్మరూపు డగుటవలన శబ్దప్రతిపాద్యుడు గాడని తేలినది.

ఓయి! యిట్లుగొచో, శబ్దములచే ప్రతిపాదింపబడక ఇంద్రియములకు గోచరముగాని బ్రహ్మము తుచ్ఛమగునుకదా? అనగా లేనిదేకదా? కాదు. బ్రహ్మ, ఆత్మరూపమున నిత్యాపరోక్షుడు. (ఎల్లప్పుడు ప్రత్యక్షముగా ప్రకాశించుచుండువాడు). తుచ్ఛమగు శశ శృంగములు ప్రకాశించుటలేదు. ప్రకాశించుచుండుట వలననే బ్రహ్మ తుచ్ఛ మనుటకు వీలులేదు. అయితే యిట్టి బ్రహ్మమును దెలుపుటకు శాస్త్రీయములగు శబ్దములకుగూడ శక్తి లేనందున శాస్త్రము స్వయమేకదా? అని యనదగదు. బ్రహ్మ ఆతీంద్రియము, శబ్దవిషయము, యెల్లప్పుడు ప్రకాశించువాడు. (నిత్యాపరోక్షుడు) చైతన్యరూపుడు, ఆత్మస్వరూపుడు, ఆను విషయమును దెలిసికొనుటకై నను శాస్త్ర మవసరముకదా? శాస్త్రముగాని, గురూపదేశముగాని లేకస్వతస్సిద్ధమయినజ్ఞానముచే నీయమును యెవ్వడును దెలియజాలకు. గురూపదేశ బలము శాస్త్రబలము యున్నను యొకానొక మహానుభావుడే యీ విషయము గుర్తెఱుగును. కనుకనే శ్రీకృష్ణుడు గీతలలో 'శ్రుత్వాప్యేనం వేదనచైవ కిశ్చిత్' అని చెప్పియుండెను. ఇట్టియెడ గురుశాస్త్రములు లేనిచో బ్రహ్మతత్త్వమును యెవ్వడెఱుగును? లోకములో నందఱును తమకు వంటబుట్టిన జ్ఞానముతో తాము మనుష్యు లనియు, వృద్ధు లనియు, పుట్టినవా రనియు, సుఖు లనియు, దుఃఖు లనియును తలంచుచున్నారు. ఇంతియెకాని, తాము నిర్వికారమయిన సచ్చిదానంద బ్రహ్మరూపు లని తలంచుటలేదు.

అయితే తనయందు తన కిట్టి భ్రమయేల? అని యందురేమో? నిజమే అందు కేమిచేయుదుము? కనిపించుచున్నదానిని కుదరదని తీసివేయు తెట్లు? దానికి హేతువిచారము మాత్ర మేల? దీనిని (ఈ భ్రాంతిని) పోగొట్టుకొను తెట్లు యని ప్రయత్నింపవలెను. రోగి తన కనుభవములో నున్న రోగమును పోగొట్టుకొన ప్రయత్నించును గాని, యీ రోగమునకు కారణ మేమియో యను విచారణకు గడంగడు. ఇట్టి విచారము నిష్ఫలము. రోగమును పోగొట్టుకొనుటకు మందు యెట్లు ప్రసిద్ధమయి యున్నదో, అట్లే సంసారభ్రమను పోగొట్టుకొనుటకు తత్వజ్ఞానము ప్రసిద్ధ మయియున్నది. దానిని వేదాంతశాస్త్రము వలనగాని, గురూపదేశము

వలనగాని సంపాదించుకొనవలెను. కావున వేదాంతశాస్త్రము సాక్షాత్తుగా ఆత్మను బోధింపజాలకున్నను ఆత్మయందు గల్గింపబడిన భ్రమజాలమును బోగొట్టునట్టి తత్వజ్ఞానమును బుట్టించుచున్నందున గొప్ప ఫలము గలదనియు, నేమాత్రము వ్యర్థము కాదనియు గ్రహింపవలయును.

అయితే, శాస్త్రమునందు కనిపించుచున్న ఆత్మ, బ్రహ్మ, సత్, చిత్ మున్నగు శబ్దములు ఆత్మను బోధించుచు, సంసారభ్రమను బోగొట్టునా? లేక బోధించకుండగనే సంసారభ్రమను బోధించునా? ఇందు మొదటి పక్ష మవలంబించినచో బ్రహ్మ శబ్దప్రతిపాద్యము గాదను సిద్ధాంతమునకు భంగము వాటిల్లును. ఇక రెండవ మత మవలంబించినచో, (ఆత్మను బోధించకున్నచో) సంసారభ్రమ యెట్లు తొలగును? త్రాటియందు గల్గింపబడిన సర్పభ్రాంతి అధిష్ఠానమయిన రజ్జు జ్ఞానము లేనిదే, నివర్తించజాలదుగదా?

అట్లు కాదు. ఆత్మ బ్రహ్మాది శబ్దములు ఆత్మను ఇదమిత్థ మని ప్రతిపాదించవు. మరేమనిన, ఆత్మ అనాత్మ బ్రహ్మాదులకంటె విలక్షణమని మాత్రము ప్రతిపాదించును. దానివలన శ్రోతకు ఆత్మయందు గలిగిన అనాత్మభ్రాంతి కాని అబ్రహ్మ భ్రాంతికాని, అసత్తు అను భ్రాంతికాని తొలగును. నేను ఆత్మను, నేను బ్రహ్మను, నేను సచ్చిదానందరూపుడను అను జ్ఞానము కలిగిన పిదప సంసార ముండదు. అవిషయడగు ఆత్మను ఇదమిత్థమని శబ్దములు ప్రతిపాదింపజాలవు. ప్రత్యక్ష విషయమగు అర్థమునందు మాత్రమే ఇదం శబ్దము ప్రయోగింప బడుచున్నది. అనుభవ రూపుడగు ఆత్మ అతీంద్రియము కాని యింద్రియగోచరుడు కానేరడు.

ఇంతమాత్రమున ఆత్మ శబ్దము ఆత్మను ప్రతిపాదింప దనుట లోకవిరుద్ధమని యనదగదు. లోకములో ఘటాది శబ్దములచే కంబుగ్రీవా ద్యాకారములు గల మృత్పిండ విశేషాదులు వివక్షితము లగుచున్నవి. అయ్యవి యింద్రియగోచరములే కాన వాటి నా శబ్దములు బోధింపవచ్చును. ఆత్మశబ్దముచే వివక్షితమగు వస్తువు 'ఇది' అని యెవ్వరును నిరూపింపజాలరు. నిర్విశేషుడగు ఆత్మను ఇదమిత్థమని నిరూపించుట సాధ్యపడదు. కాన నట్టి నిర్విశేషవస్తువును యే శబ్దములును ప్రతిపాదింపజాలవనుట యచితము. కేవల యుక్తులు పురుషబుద్ధి తంత్రములు కాన ప్రమాణములు కాకపోవచ్చును. కాని శ్రుతిస్మృతిమూలకమయిన యుక్తులను ప్రమాణములుకావని త్రోసిపుచ్చుట అన్యాయము. ఆత్మ శబ్దావిషయడనుటలో యతోవాచో నివర్తంతే' 'యద్వాచా నభ్యుదితమ్' ఇత్యాది శ్రుతులు 'బ్రహ్మన్ బ్రహ్మణ్యనిర్దేశ్యే నిర్గుణే గుణవృత్తయః కథం చరంతి శ్రుతయస్సాక్షౌ త్సదసతఃపరే' అను స్మృతులును ప్రమాణము లగుచున్నవి. ఇట్లు శ్రుతి యుక్త్యనుభవ సిద్ధిమగుచున్నందున శ్రీ శంకరులు జెప్పిన యర్థమేగ్రహింపదగును.

కావున,

౧. బ్రహ్మ ఘటమువలె సత్ కాదు, అతీంద్రియుడగుటవలన.

౨. బ్రహ్మ శకశృంగమువలె అసత్తుకాదు, శబ్దకవేద్యుడగుటవలనను,

అశూన్యమగుటవలనను, ఆత్మీయగుటవలనను,

3. బ్రహ్మము ఘటాదులవలె సదసచ్ఛబ్దవాచ్యముకాదు, నిర్విశేష మగుటవలన,

౪. బ్రహ్మ పసుక, అనాదియగుటవలన, వ్యతిరేకముచే ఘటమువలె,

౫. క్షేత్రజ్ఞుడే = పరబ్రహ్మము = ఆద్వితీయజ్ఞాన స్వరూపుడగుటవలన వ్యతిరేకముచే ఘటమువలె.

౬. క్షేత్రజ్ఞాభిన్నమయిన బ్రహ్మమే = ముచుక్షువులకు జ్ఞేయము = బ్రహ్మశ్రుజ్ఞానమే మోక్షోపాధుమగుటవలన. వ్యతిరేకముచే ఘటమువలె.

అని యిట్లు వ్యతిరేకదృష్టాంతముతోగూడిన అనుమానప్రయోగముల నూహించనగును. బ్రహ్మ యొక్క డే నిర్విశేష సత్త్వజ్ఞానానందస్వరూపుడు. మిగిలిన ప్రపంచమంతయు సవిశేషము, అస్మత్తము, జడము, దుఃఖరూపము. కావున నిచట అన్వయ దృష్టాంతము దొరకదు.

మఱియు, రామానుజులు: ఈ శ్లోకవ్యాఖ్యానమున నిట్లనిరి. “బ్రహ్మ భిన్నుడయిన క్షేత్రజ్ఞునియొక్క స్వరూప మిట శోధింపబడుచున్నది. అమానిత్వాది సాధనములచే బొందదగిన ప్రత్యగాత్మస్వరూపమును చెప్పెదను. దానిని జెలిసి కొనినవాడు జన్మమరణ రహితుడయిన ఆత్మను బొందును. ఆత్మ ఆదిలేనివాడు, కనుకనే అంతములేనివాడు. (మత్పరం) నేనే శేషిగా కలవాడు. బ్రహ్మాత్మగుణము కలవాడు = అనగా క్షేత్రజ్ఞతత్త్వము శరీరముకంటె వేరయి, స్వతః శరీరములతో పరిచ్ఛేదము లేనిదని యర్థము. “బ్రహ్మణోహి ప్రతిష్ఠాహమ్” ఇత్యాదులయందు బ్రహ్మశబ్దము ఆత్మయందుగూడ బ్రయోగింపబడుచున్నది. ఆత్మ కార్యకారణ రూపమయిన ఆనందస్వయము లేనివాడగుటచే ఆత్మస్వరూపము సచ్ఛబ్దముచేగాని అసచ్ఛబ్దముచేగాని చెప్పబడదు అని.

షరా. ఇందుకు మూలగ్రంథమును శ్రీరామానుజభాష్యమునందుగాని, సంస్కృతభాష్యరక్తప్రకాశికయందుగాని చూడనగును.

ఇది యేమాత్రము పొసగదు ప్రత్యగాత్మయొక్క స్వరూపము ప్రత్య గాఢకంటె భిన్నమా? అభిన్నమా? అని రామానుజుల నడుగవలయును. ఇందు రెండుపక్షముల దోషము కలదు. ఎక్కడయినను తనస్వరూపము తనకంటె భిన్న మగుట సంభవించునా? అభిన్నమయిన తనదురూపమును తాను బొందుట సంభవించునా? మరియు రామానుజులు: “జ్ఞేయం” అను పదమునకు “ప్రతిష్ఠా” అని

వ్యాఖ్యానముజూపిరి. జ్ఞానార్థకముగ బ్రసిద్ధిచెందిన జ్ఞానాధాతువునకు ప్రాప్త్యర్థమును కల్పించుట అనుచితము. మరియు వారిమతమున జీవుడు అణుపరిమాణుడని వాదిచుచు జీవాత్మయందు బ్రహ్మశబ్దమును ప్రయోగించుటకు జీవాత్మకు బృహత్స్వగుణయోగమును (సంబంధమును) నిరూపించిరి. అణుపరిమాణునకు బృహత్స్వగుణ సంబంధ మెట్లు సాసగును? ఒకపేళ జీవునకు ముక్తిదశలో బృహత్స్వగుణయోగము సంభవించునన్న నదియును బాసగదు. ముక్తియందు వెనుకటిస్వరూపముకంటె క్రొత్తరూపమేర్పడునా? అదేరూప మేర్పడునా? ఇందు మొదటిపక్షమున మొదటిరూపమును విడచి రూపాంతరము నవలంబించినందున జీవుడు జన్మమరణములు కలవాడై అనిత్యుడగును. ఆవిర్భవించిన రూపముగూడ అనిత్యమే యగును. ఇక రెండవపక్షమునవలంబించినచో వెనుకనున్నరూపము మరల నావిర్భవించుట అయుక్తమగును మరియు బృహత్స్వగుణముగూడ క్రొత్తది వచ్చునా? క్రొత్తది వచ్చునన్నచో నది నిత్యము కావలసివచ్చును. వెనుకనున్నదే వచ్చునన్నచో నది మరల యావిర్భవించుట వర్ధమగును. కాక ముక్తిదశలో నావిర్భవించెడి బృహత్స్వగుణము జీవునియొక్క అణుత్వమును బోగొట్టి వచ్చునా? లేకుండగనా? జీవునియొక్క అణుత్వమును బోగొట్టినచో జీవునికే నాశ మేర్పడును. రెండవపక్షమున జీవునకు అణుత్వముండగా బృహత్స్వము సిద్ధింపనేరదు.

స్వతస్సిద్ధముగా అణువయిన జీవుడు ముక్తియందు బృహత్స్వరిమాణుడగుచో జీవుడు సావయవుడు గావలసివచ్చును. అణువయిన వస్తువు అనేకాణువులు కలియనిదే మధ్యమపరిమాణముకలదియే కానేరదు. మహత్స్వరిమాణముకల దెట్లుగును? జీవునకు సావయవత్వ మొప్పినచో అనిత్యత్వము ప్రాప్తించును. రామానుజులుగూడ జీవుడు నిరవయవుడని యంగీకరించియుండి యిప్పుడా సిద్ధాంతమునకు విరుద్ధముగ మాట్లాడినట్లుగును. ఇక శరీరపరిచ్ఛేదమువలన సంసారదశలో జీవుడు అణువనియు ముక్తియందు శరీరపరిచ్ఛేదము లేనందున బృహత్స్వరిమాణుడనియు నన్నచో నదియును బాసగదు. అపరిచ్ఛేద్యుడయిన పరమాత్మకు పరిచ్ఛేదము సంభవించదు. అట్లు సంభవించుచో ఘటాదులవలె నాతడనిత్యుడగును.

కాక శరీరాదులతో పరిచ్ఛేదము జీవునకా? పరమాత్మకా? జీవున కన్నచో పరిచ్ఛేదమునకుబూర్వము జీవుడే లేకపోవుచుండ జీవునకు పరిచ్ఛేద మనున దెట్లు కుదురును? జీవుడు పరిచ్ఛిన్నుడందురా అణువు కానేరదు. పరమాత్మకు శరీరాదులతో పరిచ్ఛేద మొప్పినచో పరమాత్మకే జీవత్వము ప్రసక్తించును. జీవులు పరమాత్మకంటె వేరని రామానుజుల సిద్ధాంతము. ఇందువలన బ్రహ్మశబ్దము యాగికవృత్తృత్తిని విడచి, రూఢిచేతనే ఆత్మకు చెప్పునన్నచో నదియును బాసగదు. బ్రహ్మశబ్దము రూఢి చే పరమాత్మయందు బ్రసిద్ధమయినది. పరమాత్మాభేదమును

పురస్కరించుకొని పశ్యగాత్మయందుగూడ ప్రయోగింపబడుచున్నది. “బ్రహ్మణోహి ప్రతిష్ఠాఽహమ్” అనుచోట పరమాత్మకు పశ్యగాత్మ ప్రతిష్ఠయని అర్థమును చెప్పబోవుచున్నారు. కావున బృహత్పాణియోగమువలన బ్రహ్మశక్తియు జీవుని యందు వర్తించుననుట నిస్సంశయము.

మరియు “మత్స్వం” అను పదములకు రామానుజులు చెప్పిన నిర్వచనముకూడ యుచితముగాదు. ఈశ్వరునివలె ముక్తజయిన జీవుడుకూడ బృహత్స్వరి మాణుడనియు, సచ్చిదానంద రూపుడనియు, సంకీర్తించు రామానుజులు, బంధావస్థలో జీవుడైశ్వరు డనియన్నను ముక్తావస్థలో నీశ్వరశేషుడని యనుట అజ్ఞాన విలిసిలేమగును. ముక్తియందు జీవున కీశ్వరసాధర్మ్యము కలుగునని వైష్ణవులందురు. అందుకు “మమ సాధర్మ్యమాగతాః” అను గీతాస్మృతినికూడ ప్రమాణముగ జూపుదురు. ఇట్టియెడ సమానధర్మముగల వస్తువులకు పరస్పరము శేషశేషిభావమును గల్పించు టెట్లు పొసగును? ధనికునకును దరిమితునకును శేషశేషిభావము కనిపించుచున్నది. భార్యాభర్తలకును శేషశేషిభావము కలదు. వీరందరు సమానధర్మముగలవారు కాదు. వీరి కియ్యది యుచితము గానచ్చును. సమానధర్మముగల జీవేశ్వరుల కిది యెట్లు పొసగును? ఇక జీవేశ్వరులిద్దరు సచ్చిదానందరూపులయినను ముక్తజీవుల జీవులకు జగద్వ్యాపారము లేనందునను, ఈశ్వరుని కిది యున్నందునను జీవునికంటె నీశ్వరుడు గొప్పవాడన్నచో నదియు నిలువనేరదు.

సగుణముక్తి సాధనమయిన హిరణ్యగర్భలోకమును బ్రవేశించిన జీవులకు మాత్రమే జగద్వ్యాపారము లేదని సూతాకారు లభిప్రాయపడిరి. వీరికి పరిచ్ఛేదము కలదుగాన నీశ్వరసాధర్మ్యమున్ను లేదు. ముక్తజీవునివలె నీశ్వరుడుకూడ సశరీరుడే యనినచో, శరీరవిశిష్టుడయిన హిరణ్యగర్భుడుకాని, విష్ణువుకాని, శివుడుకాని వీరు జీవులనబడుదురుకాని యీశ్వరు లనబడరు. శరీరహితుడే యీశ్వరుడు “అశబ్ద మస్పర్శ మరూప మవ్యయమ్” అను శ్రుతి, పరమాత్మ అశరీరుడని ప్రతిపాదించుచున్నది. ముక్తజీవునకుగూడ శరీరము లేదన్నచో నుపాధిభేదమే లేనపుడు జీవేశ్వరులకు భేదముచే చెప్పఁటెట్లు! అపరిచ్ఛిన్నము పరిపూర్ణము, మహత్పరిమాణము గల వస్తువులు రెండుండనేరవు. అట్లుండుచో జీవునితో నీశ్వరునకు పరిచ్ఛేదము సంభవించుచుండుటచే వారిరువురకును అపరిచ్ఛిన్నత్వమే పొసగదు. దేశకాల వస్తువులచే పరిచ్ఛేదములేని వస్తువు అపరిచ్ఛిన్నమయిన బ్రహ్మమని చెప్పబడుచున్నది. ఇక బ్రహ్మకు తనశరీరమయిన జీవునితో పరిచ్ఛేదము లేదన్నచో, లేక పోవుగాక. జీవునకు తనశరీరముతో పరిచ్ఛేద మెట్లు తప్పను? శరీరములు రెండు పదార్థములందురా, పరస్పర పరిచ్ఛేద మనివార్యము. ఒకే పదార్థమందురా? శరీరశరీరిభావమే పొసగదు.

కావున జీవేశ్వరుని ద్వారానున్నచో ఈశ్వరులకు జీవునితో పరిచ్ఛేదముండుటచే పూర్వత్వరూపమును మహత్వము లేకందున ఈశ్వరుడే బ్రహ్మ కాకపోవుచుండ జీవుడు బ్రహ్మయెట్లుగును? అహా! జీవులకు బ్రహ్మత్వమును సాధింపవలచిన రామానుజులు బ్రహ్మకే బ్రహ్మత్వమును లేకండచేసిరి. మరియు ముక్తిదశలో ప్రకృతిరూపమున్నయెడల బ్రహ్మకు దానితో సూత్ర పరిచ్ఛేద మనివాదమును. కావున పరమాత్మముగా జీవేశ్వరులకు లేదనులేదు. ప్రకృతిలేదు. దానికార్యమగు ప్రపంచమున్నూ విషయాదులు లేదు. కనుకనే “ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మ” అను త్రితీసిద్ధమయిన అద్వైతము సుస్థిరమగుచున్నది. ||౧౩||

శ్లో॥ సర్వతః పాణిపాదం చత్సర్వతోఽక్షే శిరోఃసుఖమ్

సర్వతః శ్రుతిమల్లోకే చర్వమాన్వత్స్య తీక్షణి॥

౧౪

అ. సచ్చిజ్ఞమునకు విషయుడు కాకందున బ్రహ్మ లేడను శంకరాగా సకలప్రాణులయొక్క ఇంద్రియములను ద్వారమున బ్రహ్మయొక్క యునికిని గ్రహింపవచ్చునని యీ శ్లోకముచే బ్రతిపాదించుచున్నాడు.

పూర్వశ్లోకముయొక్క నాలవపాదమున “నసత్త న్నాసదుచ్యతే” అని బ్రహ్మయసత్తకాదని చుడువుటచే అసత్య (లేడను) శంక విరాకరింపబడినట్లే. అయినను సత్తుకానిది యసత్తుకాకుండ నెట్లుండును? అను వాచిక మరల బుట్టుట కవకాశము కలదు. కాన నీశ్లోకముచే నా యాశంకను తొలగించుట యవసరము.

సకలప్రాణులయొక్క పాణిపాదాద్యుపాధులచే తేత్రజ్ఞాత్మ యున్నటుల గుర్తింప నగునని శ్లోకతాత్పర్యము.

ఉపహితుడు లేనిదే యుపాధులుండనేరవు. ఉపాధులు ఇంద్రియగోచరములగుచు నగపడుచున్నవి. అందువలన నుపహితుడగు ఆత్మరూప మున్నటుల నిర్ణయమగుచున్నది. ఉపాధివృత్తమున పాణిపాదత్వాది ధర్మజాతమంతయు తేత్రజ్ఞునకు మిథ్యగాని సత్యముగాదు. కనుకనే మిథ్యాభూతములయిన ఉపాధిధర్మములను నిషేధించి నిర్విశేషబ్రహ్మమును దెలిసికొమ్మని “నసత్త న్నాసదుచ్యతే” అను స్మృతిచే చెప్పబడినది. అయితే నిర్విశేషబ్రహ్మమును తెలిసికొనమని పూర్వశ్లోకముచే జెప్పి యీశ్లోకమున “సర్వతఃపాణిపాదం” అని సకలప్రాణులయుపాధులు తేత్రజ్ఞునని నిర్వచించుచు సవిశేషబ్రహ్మము నిరూపించుట ప్రకరణ విరుద్ధముకదా! అని యనరాదు. “అధ్యాత్మోపాసనాదాభ్యాం నిష్ప్రపంచం ప్రపంచ్యతే” అను న్యాయము ననుసరించి ఆత్మయందు నిజముగ లేని ధర్మముల గల్పించి బ్రహ్మమును బోధింప నీ శ్లోకము ప్రవర్తించినదికాని బ్రహ్మ సవిశేషమని నిరూపించుటకు ప్రవర్తించలేదు.

ఓయి, యిచట అధ్యారోపాపవాద న్యాయము ప్రవర్తించదు. అధ్యారోపముకంటె పూర్వమే “నసత్త న్నాసమచ్యతే” అను నపవాదము చెప్పబడినది. ముందు అధ్యారోపమును జూపి యావల నపవాదమును చేసినచో అధ్యారోపాపవాద న్యాయము ప్రవర్తించును. ఇట నా న్యాయము తలక్రిందు యైనది. కాన న్యాయము ప్రవర్తించదు. అనినచో నట్లుకాదు. “నసత్త న్నాసమచ్యతే” అను శ్లోకమున నిర్విశేషబ్రహ్మము సూచింపబడినది. అట్టిబ్రహ్మను తెలియుటకు “సర్వతః పాణిపాదం” అనుశ్లోకముచే పాణిపాద త్యాగి ధర్మములు కల్పింపబడినవి. ఇట్లు కల్పింపబడిన విశేషములను నిరసించి నిర్విశేషబ్రహ్మను ప్రతిపాదించుటకు “సర్వేంద్రియగుణాభాసం పశ్యేంద్రియ విపక్షితమ్” అను ఉత్తరశ్లోకము ప్రవర్తించినది. ఈశ్లోకములు వరుసన 12, 13, 14 సంఖ్యలతో యథాక్రమముగ నున్నవి. కావున నిచట అధ్యారోపాపవాద న్యాయమునకు భంగములేదు.

వహ్ని యున్నదనుటకు ధూమము హేతువయినట్లు తెలిసికొనదగిన బ్రహ్మమున్నదనుటకు జ్ఞానబలక్రియాది శక్తులు గల చక్షుశ్రోత్రపాణిపాదాద్యవయనములు హేతువు లగుచున్నవని భావము.

రామానుజ మతము—

ఇచట రామానుజులు పరిశుద్ధాత్మస్వరూపము అంతట పాణిపాదాది యింద్రియములయొక్క పనులను చేయుటయందు శక్తికలదనియు, ‘అపాణిపాదో జవనో గ్రహీతా’ యను స్మృతి పరమాత్మ యట్టివాడని చెప్పుచున్నదనియు, ముక్తజీవునకు కూడ పరమాత్మతో సాదృశ్యముఁ గలచే ముక్తజీవుఁడుగూడ నట్టివాడగుట యుక్తమనియు జీవుడు లోకమునందలి వస్తుజాతమంతయు న్యాపించియుండి దేశకాలాది పరిచ్ఛేదములు లేనందున సర్వగత (సర్వవ్యాపక) మగు ననియును న్యాఖ్యానించిరి.

ఇది యుచితము గాదు. కర్తృత్వవికారములేని యాత్మ పాణిపాదాది కార్యములకు గర్త కానేరదు. “నిష్కలం నిష్క్రియం శాంతం” అనుశ్రితిని బట్టి యాత్మయందు గ్రహణము (ఘట్టుకొనుట) మున్నగుక్రియలు సంభవించవు. అయితే “అపాణిపాదో జవనో గ్రహీతా” అనుశ్రితి, బ్రహ్మ సర్వేంద్రియాపాధుల యొక్క గుణముల కనుకూలమయిన వేగము మున్నగుశక్తులు గలదిగా దెలిసికొమ్మని చెప్పుచున్నది. తా నాపనులను జేయువాడని చెప్పుటలేదు. ఈశ్వరుని యొక్క శక్తిచేతనే ఇంద్రియములన్నియు నాయాపనుల నెరవేర్చుచున్నది.

అనువయిన జీవుడు బృహత్పరిమాణముగల పరమాత్మతో సామ్యము గల వాడనుట యనుచితము. పైగా నెవరయిన ఈమాట వినినచో నవ్వెనున యిట్లు అనువును, పరిచ్ఛిన్నుడును అగు జీవునకు దేశకాలపరిచ్ఛేదములు లేకపోవుటగాని, దానివలన నాతనికి సర్వవ్యాపకత్వము గలుగుటకాని బాహ్యుగా కుదరదు.

ఇక శ్రీభాష్యవ్యాఖ్యాత లగు వేదాంతదేశికులు, జీవుడు ముక్తిదశలో గూడ అనురూపాడనియు, అట్లుగాక, ముక్తిదశలో అణుత్వము పోయి బృహత్త్వ మేర్పడుచో స్వరూపమునకు వికారము కలుగుననియు, అప్పుడు నిర్వికారశ్రుతికి నిరోధము కలుగుననియు చెప్పిరి. మరియు, ధర్మభూతజ్ఞానముద్వారా జీవునకు స్వవ్యాపిత్వముండుననియు చెప్పిరి. ఇదియును ఉచితము గాదు. మూలమునందు లేని ధర్మభూతజ్ఞానద్వారమును గల్పించుట న్యాయముగాదు. జీవుడు నిర్ధర్మక జ్ఞాన స్వరూపాడనియు, ధర్మభూతజ్ఞాన మాతనికి సంభవించదనియు, నింతకుమున్నే ప్రతిపాదించబడినది. మరియు, ముక్తుడై పరమపదమునందున్నజీవునకు ధర్మ భూతమగు జ్ఞానముతో వ్యాప్తియసంభవము. వస్తుజాతమంతయు బ్రహ్మాండము లో నున్నది. పరమపదము బ్రహ్మాండమున కావలయున్నది. కనుక బ్రహ్మాండ మున కావలనుండు ముక్తిజీవుడు బ్రహ్మాండములోఁవలనుండు వస్తువులను ధర్మరూప మగు జ్ఞానముతో నెట్లు వ్యాపింపగలడు? ఒకవేళ ఇంటినెలుపల నుండువాడు యింటిలోనుండు ఘట పటాదులను బయటనుంచి కంటితో జూచినట్లు, ముక్తజీవుడు గూడ బ్రహ్మాండమునెలుపలనుంచి ధర్మరూప జ్ఞానముతో, లోపలివస్తువులను వ్యాపింప నలవియగునన్నచో, నపుడు సంసారదుఃఖముతో వ్యాకులపడియున్న నీ ప్రాణివర్గమునంతయు జూచి, ముక్తులయిన జీవులుగూడ దుఃఖింపనలసివచ్చును. వైగా జీవునకు స్వరూపజ్ఞానము నిర్వికారమయినను, ధర్మభూతమగు జ్ఞానము సుఖ దుఃఖాద్యనేకవిషయకమగుచు సవికారమయినందున జీవుడుగూడ సవికారుడు కావ లసివచ్చును. కావున వీరి వ్యాఖ్యానమిన్నిదోషములతో నిండియున్నందున గ్రహింప దగినదికాదు. ఇక నద్వైతమతమున, ధర్మభూతజ్ఞాన మంతఃకరణధర్మ మగుటచే జీవునకు సవికారత్వముండదు. వారిమతమునగూడ ధర్మభూతజ్ఞానముతో సర్వవ్యాపిత్వమనునది పొపగనేరదు. ధర్మభూతజ్ఞానము వృత్తిజ్ఞానము. ఈయది త్షణికము. ఈక్షణమునందున్న సుఖాదికము మరొకక్షణమందుండదు. ఈక్షణమందున్న ధర్మభూతజ్ఞానమును మరొకక్షణమందుండనేరదు. ఇట్టి త్షణికజ్ఞానము త్షణాంత రమునందున్న సుఖాదుల నెట్లు వ్యాపించును?

కావున అణువగు జీవునకు నెవ్విధముగను, సర్వవ్యాపకముతో సిద్ధించదు. కనుక, సర్వవ్యాపకుడయి దేశకాలాది పరిచ్ఛేదములులేని పరిపూర్ణబ్రహ్మయే జీవుడను అద్వైతమత మంగీకరింపక దప్పదు.

శ్లో. సర్వేంద్రియమణాభాసం సర్వేంద్రియ వివర్జితమ్

అసక్తం సర్వభృచ్చైవ నిర్గుణం గుణభోక్తృచ॥

॥౧౭॥

అ॥ తెలిసికొనదగిన బ్రహ్మయందు ప్రాణిపాదాదీంద్రియముల నారో

పించుటయెకాని, నిజముగ ఉపాధిసంబంధము బ్రహ్మకు లేదని చెప్పట తీర్ణోక మారంభింపబడుచున్నది.

శాహ్వేంద్రియములయొక్క ప్రవృత్తియంతయు అంతరింద్రియముగ మనస్సు యొక్క ప్రవృత్తిమీద సాధారణమయియున్నది. కావున ఆత్మకు శోక్తావేంద్రియములు అంతఃకరణముద్వారా ఉపాధులుగాని, స్వయముగ ఉపాధులు గావు. ఆత్మకు దగ్గరయుపాధి అంతఃకరణము. దూరపు ఉపాధులు శోక్తావేంద్రియాలు. ఆత్మ అంతరింద్రియ శాహ్వేంద్రియములయొక్క భర్తములయిన అశ్వవనాయ (నిశ్చయజ్ఞానము) సంకల్ప శ్రవణాదులతో భాసించును. అనగా యింద్రియముల వ్యాపారముగలవిగ నుండ తాను వ్యాపారము గలవానివలె గనుపించును.

ఇందుకు ప్రమాణము “ధ్యాయతీవ లేలాయతీవ” అనుశ్రుతి.

(బుద్ధి ధ్యానించుచుండ ఆత్మ ధ్యానించువానివలె నుండును. బుద్ధి చలించుచుండ తాను చలించువానివలె నుండును.)

కనుకనే ఆత్మ సర్వేంద్రియరహితుడు. ఇంద్రియములు కరణములు. కరణములు కర్తృవ్రతం త్రములు. ఆత్మ కర్తృయగుచో ఆతనికి కారణము లుండెడివి. ఆత్మ యకర్త. కావున ఆత్మకు కరణసంబంధము లేదు. అయితే “అపాణిపాదో జవనోగ్రహితా” అనుశ్రుతి ఆత్మకు స్వతస్సిద్ధముగ వ్యాపార మున్నదని చెప్పట లేదు. సకలోపాధిగుణములకు అనుకూలపడు వైతన్యశక్తి యాత్మకు కలదని మాత్రమే యీశ్రుతి చెప్పుచున్నది మాయవలన సర్వేంద్రియానుగ్రాహకత్వము ఆత్మకు సంభవించవచ్చునని భావము. నిజముగ ఆత్మకు వ్యాపారమున్నచో “నిష్కలం నిష్క్రియం శాంతం” అనుశ్రుతి కుదరదు. కనుక రెండుశ్రుతులకు విరోధము లేకుండ అర్థమును వర్ణింపవలెనన్న వైనిచెప్పిన రీతిగనే యీశ్రుత్యర్థమును నిర్వచింపవలెను.

అయితే యిట్లు శ్రుతులకు ముఖ్యార్థమును విడిచి ఇతరార్థమును కల్పించుట న్యాయమా? అనుప్రశ్న కలుగవచ్చును. ప్రత్యక్షాది ప్రమాణాంతరవిరుద్ధమయిన అర్థమును చెప్పునపుడు అన్యార్థమును గల్పించుట న్యాయము. ఇట్టి శ్రుతులు వేదమునందచ్చటచ్చటగలవు. ‘అన్తో మణి మవిందత’ (గుడ్డివాడు మణిని చూచెను.) ‘త మనయంగుళిరావయత్’ (దానిని వేళ్ళులేనివాడు గ్రహించెను.) “అగ్రీవః పీత్యముంచత్” (మెడలేనివాడు ధరించెను.) “తమజహ్న్వ అశశ్చత” (నాలుకలేనివాడు దానిని వర్ణించెను.) అని ఇట్లు అరుణమునందు గొన్నిమంత్రములుగలవు. వీనికి వాచ్యార్థము ప్రత్యక్షాదిప్రమాణవిరుద్ధము. కనుక వేళ్ళు, మెడ నాలుక లేనివారు మణిని చూచుట, పట్టుకొనుట, ధరించుట, వర్ణించుట అను పనులను జేయజాలరు. కావున వైమంత్రములకు ప్రత్యక్షాదిప్రమాణవిరుద్ధము. కాని

యగ్మును వర్ణించవలెను. అట్లుగాక నిర్భక్తములైనను, విరుద్ధార్థములైనను వేదమునకు సమానముగను. అదెట్లు? గుడ్డివాడు మున్నగువారు కలలో మనస్సుతో మనోని చూచుట మున్నగు పనులను జేసిరి. అని సమన్వయించవలెను. ఇట్లే అపాణి నానో పచనో గ్రహీతా” అను మంత్రమునుగూడ సమన్వయించుట యుచితము.

ఇచట కొందరు, “అంధా”దిమంత్రములచలె “అపాణిపాదః” అను మంత్రముగూడ అష్టశూన్యమని యనెదరు. అదియు క్తముగాదు. భాష్యమున కనుగుణము కాదు. పైగా వేదమునకు అప్రామాణ్యమునుగూడ నాపాదించును. ఆత్మ సర్వేంద్రియహేతుడు గనుకనే యసంగుడు. సర్వమును భరించినవాడు, సర్వము తనయందు గల్పింపబడినదికనుక నిర్గుణుడు అయినను గుణముల ననుభవించుటయను హేతువుచే దెలియతగినవాడు. ఇచట కొందరు ఆత్మయందు నిర్గుణశబ్దముచే సత్వాదిగుణములు లేననియు, కల్యాణగుణములు గలవనియు జెప్పుచున్నారు. అది యనుచితము. కల్యాణగుణములుగూడ సత్యరూపములే కావున, సత్వాదిగుణములు లేనపుడు కల్యాణగుణములుగూడ నుండవు. కావున ఆత్మ (బ్రహ్మ) నిర్గుణుడగును.

సత్యగుణముయొక్క పరిణామము సుఖము రజోగుణముయొక్క పరిణామము దుఃఖము. తమోగుణముయొక్క పరిణామము మోహము. ఇయ్యవి (సత్వాదిగుణములు) శబ్దస్పృశ్యాది విషయములద్వారమున పురుషునకు సుఖదుఃఖలుగ జేయును. అందువలన గుణభోక్తృత్వము (గుణముల ననుభవించుట) తేత్రజ్ఞునకు గలుగుచున్నది. గుణముల ననుభవించుటయన, గుణపరిణామములయిన సుఖదుఃఖముల ననుభవించుటయని అర్థము. తేత్రజ్ఞునకు భోక్తృత్వముగూడ జ్ఞానరూపము. అనగా సుఖదుఃఖములను దెలిసికొనుటయని యర్థము. అందువలన భోక్తృత్వ వికారముగూడ నీతనికి లేదని తేలుచున్నది.

అనగా సుఖదుఃఖములకు తేత్రజ్ఞుడు సాక్షి యని సిద్ధించుచున్నది. అంతఃకరణము సుఖదుఃఖములతో వికారము నొందుచుండ తేత్రజ్ఞుడు సాక్షిగా జూచుచుండును. సాక్షిచే జూడబడియెడి సుఖదుఃఖములు సాక్షిస్వరూపులు కాని, సాక్షిభోగ్యములు కాని కావేరవు. కావున సుఖదుఃఖములకు సాక్షిత్వమాత్రమే యిచ్చట గుణభోక్తృత్వపదముచే జెప్పబడినది. కనుక జ్ఞేయములయిన సుఖదుఃఖములచే జ్ఞాతయగు ఆత్మ యూహింపబడుచున్నాడు. ఇట్టి సద్రూపుడు తేత్రజ్ఞానరూపుడు నగు బ్రహ్మను గుర్తింపవలెనని యీ శ్లోకతాత్పర్యము.

రామానుజ మతము:—

ఇచట రామానుజులు: “సర్వేంద్రియగుణాభాసం” సర్వేంద్రియ వృత్తులతోటి విషయములను దెలిసికొనుటకు సమర్థుడును, స్వతస్సిద్ధముగా సకలేంద్రియములు లేనివాడును, “అసక్తం” స్వతస్సిద్ధముగ దేవాదిదేహములతో సంబంధము లేనివాడు,

‘సర్వభృత్’ = సకల దేహములను భరించుటయందు సమర్థుడు.
 ‘నిర్గుణం’ = స్వభావతః, సత్వాది గుణములు లేనివాడు.
 ‘గుణభోక్తృ’ = సత్వాదిగుణముల ననుభవింపసమర్థుడు. అని వ్యాఖ్యానించిరి.
 ఇదియంతయు విచార రమణీయము కాదు-

వీలయన, ఆత్మ స్వభావమూలన సర్వేంద్రియవివర్జితము, ఆనక్షత్రము, నిర్గుణము అని చెప్పినచో సర్వేంద్రియాభాసత్వము, సర్వభృత్త్వము, గుణభోక్తృత్వము అను మూడును స్వతస్సిద్ధములుగావని తెలిసది. అప్పు డీ మూడును ఆత్మకు స్వరూపమువలన నున్నవా? ఉపాధివలన నున్నవా? ఇందు మొదటిపక్షము కుదరదు. స్వరూపతః సర్వేంద్రియగుణాభాసత్వ మున్నచో సర్వేంద్రియవివర్జితమగుట సంభవించదు. ఇక రెండవపక్ష ము శ్రేయోత్తమము నదియను బోధగదు. పరిశుద్ధాత్మ స్వరూపమును జెప్పదలచిన సీతకవిగణమున నాపాధిసంకర్షముల జెప్పట యనుచితమగును. ఉపాధిరహితమయిన వస్తువుకాని పరిశుద్ధము గానేరదు. ఆత్మకు ఇంద్రియవృత్తులతో విషయములను గ్రహించు సామర్థ్యమున్నదని ఆబాలగోపాలము తెలిసియుండ, నావిషయము నిచట చెప్పట వ్యర్థమున్ను, శాస్త్రమున కప్రామాణ్యమున్ను ఆపాదించును. తెలియనివిషయమును బోధించెడి శాస్త్రమే ప్రామాణ్యమగును. పరిశుద్ధముక్తాత్మస్వరూపమునకు ఇంద్రియవృత్తులతో విషయములను దెలిసికొను సామర్థ్య మున్నదా? లేదా? అను సందేహ మెంతటిమూడులకును గలుగదు. కాన నట్టి విషయమును జెప్పట నిరర్థకము.

మరియు ‘సర్వేంద్రియ వివర్జితం’ అను పదము యథాశ్రుతార్థము సర్వేంద్రియరహితము అని. దీనిని విడచి ఇంద్రియవృత్తులలేకుండగనే సర్వమును దెలియువాడు అను అర్థమును వర్ణించుటయు నిరర్థకము.

మరియు జీవుడు లేచిపోవునపుడు శరీరము పక్షిపోవుట యెల్లరకు దెలిసియుండుటచే, ఆత్మకు నెల్ల దేహములను భరించు సామర్థ్య మున్నదని చెప్పటయు వ్యర్థము.

కాక ఆత్మ ఒక్కొక్కదేహమును భరింప సమర్థుడుగాని, యెల్లదేహములను యొకమారు భరింప సమర్థుడుగాడు. కనుక నియ్యది చెప్పట అయ్యుక్తము. కాక ‘సర్వభృత్’ అనుచోట సర్వశబ్దము మృత్యాపాణాదుల నన్నిటిని చెప్పవలసి, నద్దానికి దేహపరముగ సంకోచ మొనర్చుట యనుచితము.

దేవాది దేహములతో సంగములేనివానికి నాదేహములను భరించు సామర్థ్య మున్నదా, లేదా? అను సందేహమే లేనపుడు భరించు సామర్థ్య మున్నదని చెప్పటయు సుచితముకాదు.

ఇట్లే ‘గుణభోక్తృ’ పదమునకును గుణముల ననుభవింప సమర్థుడు అని వర్ణించుటయు నిరర్థకము. పరిశుద్ధాత్మ నిర్గుణుడు. వీనికి గుణానుభవ సామర్థ్యము

కలదా, లేదా? అను శంకయే కలుగదు. అట్టితటి యీవిషయ మిచట జెప్పనేల? బంధావస్థయందువలె ముక్తావస్థయందుగూడ ఆత్మకు దేహము లుండుచో ఆత్మ కెల్లపుడు దేహాదిసంగ ముండియుండ, స్వభావతః అనత్తత్వ మెట్లు సంభవించును?

గుణభోగము లుండుచో అవిక్రియత్వ మెట్లు పొసగును? జడనాదిశ్రుతి హిరణ్యగర్భాకమును బొందిన జీవునిగురించి చెప్పబడినదికాని, ముక్తాత్మనుగురించి చెప్పబడినదికాదు. కావున నిచట రామానుజవ్యాఖ్య నిస్సారము. ౧౭॥

శ్లో॥ బహిరంతశ్చ భూతానాం అచరం చరమేవ చ

సూక్ష్మాత్వాత్త దవిజ్ఞేయం దూరస్థం చాంతికే చ తత్ ॥ ౧౮॥

అ॥ మరియు, జ్ఞేయమగు (తెలియదగిన) బ్రహ్మపదార్థము, నిఖలభూతము లకు దేహమునకు వెలుపలను, లోపలను గలదు. మధ్యనున్న చరాచరవస్తుజాలము గూడ బ్రహ్మరూపమే. అయినను ఆకాశమువలె అజీసూక్ష్మమగుటచే నేరికిని తెలియుటలేదు. కనుకనే తెలియని యజ్ఞానులకు దూరమున నున్నదియు, తెలిసికొన్న వారలకు దగ్గరనున్నదియు నగుచున్నది. చైతన్యము, ప్రత్యగాత్మరూపముతో నిఖలభూతములకు లోపలను, పరమరూపముతో వెలుపలను ఉన్నది. అంతఃకరణ ముపాధిగాగల చైతన్యము ప్రత్యక్షైతన్యమనియు, మాయ ఉపాధిగాగలచైతన్యము పరచైతన్యముమనియు గ్రహింపవలయును.

ప్రత్యగాత్మపరమాత్మలకు భేదమును జెప్పవారల కీయది సిద్ధించదు. వారి మతమున లోపలనున్న ప్రత్యక్షైతన్యము వెలుపలనుండుటకాని, వెలుపలనున్న పరచైతన్యము లోపలనుండుటకాని సంభవించదు. 'అస్తర్భహిశ్చ తత్సర్వం వ్యాప్య నారాయణ స్థితః' (నారాయణుడు లోపల వెలుపల నిండియున్నాడు)-'ఏకో దేవ సర్వభూతేషు గూఢ సర్వవ్యాపీ సర్వభూతాంతరాత్మా' (సర్వభూతములయందు రహస్యముగానుండి, సర్వభూతముల కంతరాత్మయును, సర్వప్రపంచమును వ్యాపించి యుండు దేవుడా క్షణం) అను శ్రుతులు తేత్రజ్ఞుడు సర్వవ్యాపకు డని చెప్పుచున్నవి. కావున అద్వితీయమగు చైతన్యమునకు సర్వవ్యాపకత్వము శ్రుతిసిద్ధము.

తేత్రజ్ఞుడు దేహాంతర్భాగమునందును దేహాపిర్భాగమునందును మాత్రమే యుండుచో మధ్యప్రదేశమున లేనందున సర్వవ్యాపకత్వమునకు భంగము వాటిల్లును. కాన మధ్యప్రదేశమున నుండు దేహభాసముగూడ చిద్రూపమే. త్రాటియందు గల్పింపబడిన సర్వాభాసము రజ్జురూపమయినట్లు బ్రహ్మయందు గల్పింపబడిన చరాచరవస్తుజాలమంతయు బ్రహ్మరూపమే యగుచున్నది. బ్రహ్మయందు చరాచరప్రపంచము అవిద్యచే గల్పింపబడిన దనుటలో సందియము వలదు. స్వప్నావస్థలో ఆత్మయందు రథాదివస్తుకల్పనమును మనము జూచుచున్నాము. ఇట్టితటి మట్టికంటె వేరుగ ఘటములును, త్రాడుకంటె వేరుగా సర్పమును లేనం

దున, కారణముకంటె వేరుగ కార్యముండదని నిర్ణయము. కావున ప్రపంచకారణ మగు బ్రహ్మకంటె ప్రపంచము వేరుగ లేదు. అయినను బ్రహ్మము ఆకాశమువలె నతీంద్రియమగుటవలన నేరికిని తెలియబడుట లేదు.

ఆకాశము నావరించుచున్న చీకటికాని, వెలుతురుకాని కంటి కగపడు చున్నది. ఇందియెకాని, రూపహితమయిన ఆకాశము కంటికిగపడ నవకాశములేదు. కనుకనే యాకాశమును సాక్షిభాస్యమని యంగీకరించిరి. వాయువుమాత్ర మిట్టిది కాదు. వాయువు రూపములేనిదయినను స్పృశరూపమగుటచే, త్వగింద్రియము వలన గ్రహింపబడుచున్నది.

అయితే, శబ్దాత్మకమయినందున ఆకాశముమాత్ర మేల గ్రహింపబడరాదు? అని ప్రశ్నింపదగదు. భౌత్యగుల శబ్దమును శ్రోతేంద్రియముచే వినువార లెవ్వ రును నే నాకాశమును వింటినని తలంచుట లేదు. ప్రతిస్వనియే ఆకాశముయొక్క గుణము. లోకులు ఆకాశముయొక్క సోపానికరూపమగు తేజస్తమస్సులనే గ్రహిం చుచున్నారుకాని, నిరుపానికమగు నాకసమును గ్రహించుటలేదు. కావున ఆకాశము అతీంద్రియము, సూక్ష్మము. ఆకాశమే తేత్రజ్ఞుడని భ్రమింపవలదు. ఆకాశము సాక్షి భాస్యము, జడము, కార్యము, సావకాశము; తేత్రజ్ఞుడు సాక్షిరూపుడు, చిద్రూ పుడు, కారణుడు, నిరవకాశుడు— ఇట్టి రెంటికిని భేద మత్యంతము గలదు.

ఇట్టి యాత్మవస్తువు విద్వాంసులకు నిత్యాపరోక్షము. అవిద్వాంసులకు మాత్రము పరోక్షమువలె భాసించును. నిధిశాస్త్రజ్ఞునకు సన్నిహితమయిన నిధి యపరోక్షమయినను. ఆ శాస్త్రము తెలియనివానికి నయ్యది దూరమునం దున్నట్లు భాసించుట లోకసహజము కనుక బ్రహ్మపదార్థము జానుల కపరోక్ష మగుటయు, అజ్ఞానులకు పరోక్షమగుటయు నుపపన్నము.

రామానుజమతము:—

“ఆత్మవస్తువు పృథివ్యాదిభూతములనువిడచి, శరీరములేనిదై వెలుపల నున్నది. పృథివ్యాది భూతములయందును గలదు. ఆత్మతత్త్వము స్వతసిద్ధముగా అచరము. దేహమునం దున్నపుడు చరము. ఇటు సర్వశక్తియుక్తము, సర్వజ్ఞము నగు ఆత్మతత్త్వము, ఈ తేత్రమునం దున్నను అతినూత్నమగుటవలన సంసారులకు దెలియ సాధ్యము గాకున్నది” అని రామానుజులు వ్యాఖ్యానించిరి.

అందలి యాచిత్యమును విచారితము:—

ముక్తిదశలో నున్న పరిశుద్ధాత్మస్వరూపము సశరీరమా? అశరీరమా? లేక భయరూపమా? ఇందు మొదటిపక్షమున శరీరముగలది, శరీరమునకు వెలుపల నుండుట యసంభవము. రెండవపక్షమున శరీరములోపల నుండుట యసంభవము. మూడవపక్షమున శరీర ముండుట, శరీరము లేకుండుట— ఈ రెండు నొకచోట

నుండుట విరుద్ధము. పరిశుద్ధాత్మస్వరూపమునకు ఒకానొకపుడు శరీరముండుట, ఒకానొకపు డది లేకుండుటయు నుచితము గాదు.

ఆత్మకు శరీరత్వము ఔపాధికము. అశరీరత్వము స్వాభావికము. ఏది స్వాభావికమో అదియే పరిశుద్ధము. శరీరసంబంధములేని పరిశుద్ధాత్మస్వరూపము భూతములలోపలనుండుట తగదు. లోపలనుండుచో శరీరసంబంధమే యేర్పడును. పరిశుద్ధాత్మస్వరూపమును నిరూపించునట్టి యీ ప్రకరణమున, “ఆత్మకు దేహసంబంధముండుచో చర మగు” నని చెప్పట పొసగ నేరదు. పరిశుద్ధాత్మస్వరూపము దేహమాగలది కాదు.

ఇక ఆత్మకు ఆచరత్వము స్వతస్సిద్ధ మంటిరికదా? అయ్యది పరిపూరుడగుటచలననా? లేక ఇంద్రియములు లేనందువలననా? ఇందు మొనటిపడుము కుదరదు. రామానుజమతమున ఆత్మ యణువదురు. అణువునకు పరిపూర్ణత యసంభవము. పూర్ణునకు దేహపరిచ్ఛేదముగూడ నసంభవము. “అపాణిపాదో జవనో గ్రహీతా” అనుశ్రుతి ఆత్మకు నింద్రియములు లేకున్నను గమనాదిక్రియలు కలవని చెప్పుచుండుటచే రెండవపక్షముగూడ నిలువదు. ఇట్లు ఆచరత్వమునకు తగుకారణము కుదరనిచో చిత్తమే యాత్మకు స్వాభావిక మగును. అపుడు శ్రుతివిరోధము అనివార్యము.

మరియు, మీరు జీవేశ్వరులకు భేదముగలదని చెప్పుటకు జీవుడు కించిజ్ఞుడనియు, అల్పశక్తికలవాడనియు, ఈశ్వరుడు సర్వశక్తియుక్తుడు, సర్వజ్ఞుడు అనియు నందురు. ఇట్టి వీరికి సర్వజ్ఞమయిన పరిశుద్ధాత్మస్వరూప మెక్కడిది? జీవుడుగూడ సర్వజ్ఞుడు, సర్వశక్తియుతుడు నగుచో జీవునకంటె వేరుగ నీశ్వరు నంగీకరించుటలో గారణమేమి? ప్రపంచసృష్టికొరకు నీశ్వరుడు గావలెనన్నచో అపనిని సర్వజ్ఞుడు, సర్వశక్తియుక్తుడు నయిన జీవు డేల చేయరాడదు? ఈశ్వరునికంటె వేరయిన జీవుడు సర్వజ్ఞుడని చెప్పుట శ్రుతివిరుద్ధముగూడ నగును. “స సర్వజ్ఞ స్సర్వవిత్” “పరాస్య శక్తి ర్వివిధైవ శ్రూయతే” అనుశ్రుతులు ఈశ్వరునకే సర్వజ్ఞత్వాది ధర్మములను జెప్పుచున్నవి. జీవునియందు కించిత్ జ్ఞత్వాదులు అనుభవసిద్ధ మగుచుండ కాదన వీలులేదు.

మరియు మూలమున “అంతర్బహిష్చ భూతానామ్” అనియుండ ఒకానొకపుడు లోపల, ఒకానొకపుడు వెలుపల అను నర్థమును గల్పించుటయు బాడిగాదు. “కదాచిత్” అనుపదమును అధ్యాహారమును జేయుటలో ప్రమాణమును గానము. “భూతానాం బహిః” (భూతములకు వెలుపల) అనుచోట పృథివ్యాదిభూతములను విడచి అని చెప్పుటయు నుచితముగాదు. ఆకాశభూతమును విడచి యాత్మవస్తువుండుట యసంభవము. ఆకాశము సర్వవ్యాపకము. బహ్మండమునకు వెలుపలగూడ నవకాశముండుటచే నాకాశ ముండియే యున్నది. మీ కిష్టమయిన వైకుంఠలోక

మందుగూడ నవకాశము గలదు. అవకాశముకలదియే యాకాశ మనబడును. కాన రామానుజవ్యాఖ్య సముచితముకాదు. ౧౬॥

శ్లో॥ అవిభక్తం చ భూతేషు విభక్త మివ చ స్థితమ్
భూతభక్తృ చ తద్భేదయం గ్రసిష్ఠు ప్రభవిష్ఠు చ॥ ౧౭॥

అ॥ రామానుజులకు భేదమున్నను ఆత్మకు భేదము లేదు. ఘటములు వేరైనను అం దుండు నాకాశము వేరుగాదు. కనుకనే ఆత్మ బ్రహ్మ యనియు, ఆద్వితీయు డనియు శ్రుతులు చెప్పుచున్నవి. అయినను ఆజ్ఞానమువలన దేహములయందు వేరుగ నున్నట్లు కనిపించుచున్నాడు.

మూలమునందు 'విభక్తిమివ' అని ఇవకార ముండుటచే, నిజముగా ఆత్మ వస్తువు విభాగమును జెందలేదని స్పష్టమగుచున్నది. ఇట్టి యాత్మవస్తువు స్థితికాలము నందు భూతములను భరించుచున్నది. సంహారకాలమునందు భూతములను మ్రోగు చున్నది. ఉత్పత్తికాలమునందు బుట్టించుచున్నది.

మిథ్యాకల్పితమైన సర్వముయొక్క ఉత్పత్తిస్థితిలయములు త్రాటియం దెట్లో ప్రపంచముయొక్క ఉత్పత్తిస్థితిలయములుగూడ నాత్మయం దట్లే యనిభావము.

రా మా ను జ మ త ము:-

ఇచట రామానుజులు: 'అవిభక్తమ్' అనగా జ్ఞానాకాశు డగుటచే జాతివలన నొక్కడనియు, "విభక్తం" అనగా అజ్ఞానులకు "వీడు దేవుడు, వీడు మనుష్యుడు" అని వేరయినవానివలె నుండెననియు, "భూతభక్తృ" శరీరమును భరించినవాడనియు "గ్రసిష్ఠు" అన్నాదుల దినువాడనియు, "ప్రభవిష్ఠు" తిన్న అన్నాదులను శుక్లశోణితరూపమున పరిణమింపజేయువాడనియును వ్యాఖ్యానించిరి. ఇది యుక్తముగాదు.

లోకములో వ్యక్తివలన వేరుగవస్తువు జాతివలన నొక్కటని చెప్పబడుచు న్నది. ఆత్మ అవ్యక్తుడు. ఇతనికి వ్యక్తివలన భేదము లేదు. ఇట్టితరి జాతివలన నేక త్వమును జెప్పు తెట్లు పొసగును? నిర్ధర్మకు డగు నాత్మయందు ధర్మసంబంధమే లేనపుడు జాత్యేకత్వ మను ధర్మ మెట్లుండును? ఆత్మ వ్యక్తిభేదముచే వేరుగ నుండుచో విద్వాంసులకుగూడ వేరుగ దోచియే తరును. ఇట్టితరి విద్వాంసులకు విభక్తునివలె గనిపించునని చెప్పు తెట్లు? విద్వాంసులకు దేవత్వాది భ్రమలు లేకున్నను నే నని, వా డని, దేవదత్తు డని యిట్టిప్రేమలు (యథార్థజ్ఞానములు) కలుగుచునే యున్నవి.

ఇక దేవత్వాదులు స్థూల దేహ ధర్మము లన్నచో సుఖత్వాదులు సూక్ష్మ దేహధర్మము లనియు, మోహము కారణదేహధర్మమనియు గ్రహింపుము. ఇట్లు మూడుశరీరములను ఆత్మకంటె మేుపరచినచో నింక ఆత్మను వేరుపరచున దే ము న్నది? కనుక 'నీవు, నేను' అను భేదముగూడ భ్రమయేగాని ప్రమగాదు.

“న త్వేవాఽహం జాతు నాసం” అనుచోట శ్రీకృష్ణుడు లోకదృష్టిననుసరించి ‘నీవు, నేను, వారు’ అని చెప్పునుగాని, తత్వదృష్టిననుసరించి కాదు.

శరీరమును భరించునది ప్రాణాదులుగాని ఆత్మ గాదు. భక్షణాదులుగూడ ప్రాణాదుల ధర్మములుగాని ఆత్మధర్మములు గావు. ప్రాణాధిష్ఠితమయిన శరీరమే నోటితో తినుచున్నది. ఇంద్రియరహితుడైన ఆత్మ తినుటలేదు. తిన్న ఆహారము శుక్లశోణితరూపముగా పరిణమించుటకుగూడ కారణము ప్రాణాధిష్ఠితమయిన శరీరమే యగుచున్నది.

అయితే, జీవుడ లేని శరీరము తినుటలేదుగాన తిను మొదలయినవి జీవధర్మములే అని యేల ననరాదు? అని ప్రశ్నింపదగదు.

స్థూలశరీరమునుండి లింగశరీరముతోగూడిన ప్రమాతయే లేచిపోవుచున్నాడుకాని, క్షేత్రజ్ఞులక్షణుడయిన ఆత్మ పరిపూర్ణుడగుటచే నాతడు లేచిపోవుట లేదు. అట్టి పరిపూర్ణుడైన తన్మయునకు భక్షణాదిసామర్థ్యము లేదు. స్థూలశరీరమే భోగాయతనము. అదిలేనిదే దేనిని అనుభవింప సాధ్యము గాదు.

అయితే, కేవల స్థూలశరీరమునకుగూడ నాహారాదులను దీసికొను సామర్థ్యము లేదు. సుషుప్తియందుగాని, మూర్ఛావస్థయందుగాని యట్టి సామర్థ్యము కానిపించుట లేదు.

కావున లింగశరీరము, స్థూలశరీరము యీ రెంటితోగూడిన ప్రమాతయే శరీరావయవములద్వారా అన్నాదులను దినుటయు, మనస్సుద్వారా సుఖదుఃఖాదుల ననుభవించుటయు సంభవించుచున్నది. కావున ప్రమాతతోగూడిన శరీరమే గ్రసిష్ఠు, ప్రభవిష్ఠు వగునుగాని, కేవల ఆత్మవస్తువు కానేరదు. ||౧౭||.

✓ శ్లో॥ జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతిః తమసః పర ముచ్యతే
జ్ఞానం జ్ఞేయం జ్ఞానగమ్యం హృది సర్వస్య విష్ణితమ్ ||౧౮||

అ॥ బ్రహ్మ తేజోరూపము. తేజోరూపులగు సూర్యాదులనుగూడ ప్రకాశింపజేయును. ఇట్టిబ్రహ్మ అజ్ఞానరూపుడు గాడు. కొన్నిపదార్థములను ప్రకాశింపజేయు సూర్యాదులవంటివాడును గాడు. కాన వైతన్యరూపు డని భావము.

సూర్యుడుమున్నగు వెలుగువస్తువులుగూడ ఆత్మచైతన్యముచే ప్రకాశింపబడి పనిచేయుచున్నవి. ‘యేన సూర్య స్తపతి తేజసేద్ధః’ అనుశ్రుతి సూర్యు డాత్మ తేజస్సుచే వెలుగొందుచున్నా డని చెప్పుచున్నది. కావున బ్రహ్మ సర్వావభాసకము. సూర్యాదులయొక్క తేజస్సులు జడములు. అయ్యవి యితరులకు ఘటాదులను ప్రకాశింపజేయును. ఆత్మతేజస్సు చిద్రూపముగాన సర్వమును తనకొరకే ప్రకాశింపజేయును. కాన ఆత్మ స్వప్రకాశజ్ఞాన(చిద్రూప) స్వరూపుడని నిర్ణయము.

అయితే, ఆత్మ (బ్రహ్మ) వెలుగులకు వెలుగయితే, చీకటికిగూడ చీకటియాయేమి? కాదు. మూలమునందలి తమశ్శబ్దమునకు చీకటి యర్థము గాదు. అజ్ఞాన మర్థము. కాన నజ్ఞానముతో నేమాత్రమును అంటనివాడు ఆత్మ యనియర్థము. ఆత్మ నిజముగ దేనితోను అంటియుండువాడు కాదు. ప్రపంచముతో నంటనిచో ప్రపంచము నెట్లు భాసింపజేయునని యనరాదు. దీపము ఘటాదులను అంటకుండగనే వాటిని ప్రకాశింపజేయుచున్నదికాని, అంటి ప్రకాశింపజేయుట లేదు. కనుకూడ కరతలాదుల నంటకయే వాటిని ప్రకాశింపజేయుచున్నది. అట్లే ఆత్మకూడ దేనితోను నంటకయే ప్రకాశింపజేయును. కావున ఆత్మ అజ్ఞానముతో నంటనివాడని భావము. అయితే యెల్లప్పుడు భాసించవలదా? అనినచో నిజమే. ఆత్మ యెల్లప్పుడు భాసించువాడే. అందు సందియము లేదు.

సూర్యాదులు ఘటపటాదులకు భాసకములయినను, చక్షురారులకు భాస్యములే యగుచున్నారు. అనగా సూర్యుడు ఘటమును కనుపరచుచున్నాడు. మన కంటి కగపడుచు నున్నాడు. అందువలన సూర్యాదులకు అజ్ఞానావరణముండవచ్చును. ఆత్మ యెల్లప్పుడు భాసకుడేకాని, భాస్యకుగాను. కనుక నీతనికి అజ్ఞానావరణము లేదు. ఆత్మకూడ అజ్ఞానావృత్తు డగుచో వీనిని భాసింపజేయు వస్తువే లోకములో లేదు. ఆత్మభిన్నము లన్నియు జడములే. కావున ప్రపంచమంతయు గ్రుడ్డిది కావలసివచ్చును.

కాక, ఆత్మ అజ్ఞానావృత్తు డన్నచో నీయావరణమును గనిపెట్టినవారెవరు? ఆత్మ యందురా - వాడు అజ్ఞానావృత్తు డయియున్నాడు. మిగిలినవన్నియు జడములు. కాన ఆత్మయొక్క అజ్ఞానావరణమునకు సాక్షియే లేకు. సాక్షిలేని యావరణము సంగీకరించు తెట్లు? కాన ఆత్మ యావరణలేని ప్రకాశరూపుడనియే సిద్ధాంతము.

అయితే ఆత్మ అజ్ఞానావరణములేని ప్రకాశరూపు డగుచో, ఆత్మసాక్షాత్కారముకొరకు 'అహంబ్రహ్మస్మి' (నేను బ్రహ్మను) అను బుద్ధితో పని యేమి? నిజమే. లోకములో నందఱును ఆత్మను తెలిసికొనుచున్నారు. కాని వారు సచ్చిదానందరూపునిగ తెలియుట లేదు. నేను దేవుడ నని కొందఱును, నేను మనుష్యుడనని కొందఱును తెలిసికొనుచున్నారు. పిల్లలు సూర్యుని తెలిసికొనుచున్నారు. కాని వారు సూర్యుని యొకపండు అని గ్రహించుచున్నారుకాని, ప్రకాశరూపు డని గ్రహించుట లేదు. కావున నిట్టిభ్రాంతిని తొలగించుటకు పిల్లలకు తలిదండ్రుల యుపదేశమువలె శాస్త్రోపదేశమావశ్యకము. తండ్రి పిల్లవానిని 'నాయనా, నీవు పండును కొన్నవాడు ప్రకాశరూపుడగు సూర్యుడుగాని, పండుగాదురా అని చెప్పుచున్నాడు.

అట్లే యిచటకూడ ఓయి శిష్యా! నీవు మనుష్యరూపుడవుగావు, సచ్చిదానందరూపుడవుగ బ్రహ్మవు. అని శాస్త్రము చెప్పట యవసరము.

అయితే యెల్లప్పుడు ప్రకాశించు నాత్మయందు నిట్టి మనుష్యత్వాది భౌతి పుట్ట నేల! అనినచో నీ కావిషయ మనవసరము. రోగమువచ్చినవాడు రోగమునకు మందును వెదకుకొనునుగాని, రోగ మెందుకు వచ్చినదా? యని విచారింపసాగడు. అయినను నీ కాకారణము తెలియవలెనని షట్టుడలయున్నచో వినుము, బుద్ధిలోనున్న అజ్ఞాన మను దోషమే దాని కారణము. ఆత్మయందు భ్రమాజ్ఞానాదు లుండవలెనని. కాని, యుక్తమనికాని నెవ్వను జెప్పరు. కాని యందుండదగినవైన మాయావశమున గలుగుచున్నవనిమాత్రము మే మందుము. కాన బ్రహ్మ అజ్ఞానావృత మగుట నిజము.

ఇట్టి బ్రహ్మను దెలిసికొను జ్ఞానము (అమానిత్వావికము), ఈ జ్ఞానముచే దెలియదగిన (జ్ఞేయమగు) బ్రహ్మము జ్ఞానమువలన పొందదగినఫలము— ఈమూడును యెల్లమానవులకు బుద్ధియందే గలవు. సుస్కార సహితమయిన బుద్ధి బ్రహ్మమును గ్రహింపలేకున్నను, సుస్కార సహితమయిన బుద్ధి బ్రహ్మను గ్రహించగలదు. అందువలన “యతో వాచో నివర్తంతే” అను శ్రుతివిరోధ మిందు లేదు. ||౧౮||

శ్లో॥ ౧/ ఇతి తే త్ర తథాజ్ఞానం జ్ఞేయం చోక్తం సమాసతః

మద్భక్త ఏతద్విజ్ఞాయ మద్భావా యోష్ణపద్యతే ||౧౯||

అ॥ ఈ శ్లోకము వెనుకటిశ్లోకములయందలి అర్థమంతయును సంగ్రహించి చెప్పుచున్నది. ‘ఓయి! అర్జునా, ఇట్లు తేత్రమును, జ్ఞానమును, జ్ఞేయమగు బ్రహ్మమును నీకుసంగ్రహించి చెప్పితిని. దీనిసంతయు దెలిసికొనిన నాభక్తుడు నా స్వరూపమును బొందును.’ షరమేత్వరుడగు వాగుదేవునియందు సర్వాత్మభావమును సమర్పించినవాడు బ్రహ్మభావము (మోక్షము) నొందునని భావము.

ఓయి! జీవుడు మోక్షదశలో బ్రహ్మరూపమును బొందునన్నచో బ్రహ్మకు నిర్దియూదులులేవుకాన వీనికిగూడ లేవని చెప్పినట్లగును. అప్పుడు జీవులకు ఇర్దియూధీనములయిన జ్ఞానము లేవియు నుండవు. వీ డొక పాపాణకల్పుడుగ తయారగును. ఇట్టి ముక్తినికోరు మూఢు డెవ్వడు నుండడు. కావున నీ మోక్షశాస్త్ర మెందులకు అనినచో— వినుము.

నీకు నిద్రావస్థలో ఏయిర్దియములు, ఏయిర్దియజ్ఞానములు లేవుగదా! అప్పుడు నీవు పాపాణకల్పుడవే కదా! మరియు, అర్థశవాకారుడనేకదా! అయినను నీవు నిద్రను గోరుచున్నావా? లేదా? కోరనిచో నీవు కొద్దిరోజులలోనే సిద్ధి బొందగలవు. నీవు నిద్రను గోరుచున్నచో మేమును అట్లే ముక్తిని కోరుచున్నాము. ఇందు ద ప్పేమి?

ఇక, నిద్రావస్థలో ఆనంద మున్నదనియు, ఆ యానందమును జీవుడు అవిద్యావృత్తులచే సనుభవించుచున్నాడనియు మీ రంగీకరించుచో అవిద్యగల

నిద్రావస్థయందే ఆనందముండగా, అవిద్యలేని మోక్షావస్థయందు ఆనందము లేదనుటెట్లు హాసగును? ఉన్నను ఇంద్రియములు లేనందున అనుభవింపబడుట లేదుమా? అనుభవములో లేని యానందము ఉన్నదని మీ కేల సంకీర్తించిరి? నిద్రావస్థలో జడములయిన అవిద్యావృత్తులవలన ఆనందము అనుభవగోచరమగుచుండ, అది ముక్తివశలో స్వతస్సిద్ధమయిన చిహ్నమని కేల అనుభవగోచరము గాదు?

సోనిండు, వృత్తులవలననే ఆ ఆనందానుభవము. ఆ వృత్తులకు అనుభవము దేనివలన? అవి దేనివలనను అనుభవింపబడనన్నచో, అనుభవింపబడిని వృత్తులున్నట్లంగీకరించుటెట్లు? సాక్షిలేనిదే వస్తువున్నట్లంగీకరించుట లోకసిద్ధము కాదుకదా?

ఇంక నా యవిద్యావృత్తులు ఆత్మచే ననుభవింపబడుచున్నవనినచో, సుఖరూపవృత్తులయందు ప్రతిఫలించిన ఆనందమును, అవృత్తులను అనుభవించెడి యాత్మ ముక్తిలో స్వరూపానందము కేల ననుభవింపదు?

కాక, ముక్తిలో ఆనందము అనుభవగోచరము గాకున్నను మాకు నిష్ప్రమే. అది అనుభవరూపముగాని, అనుభవవిషయము గాదు. కనుక ననుభవరూపమగు 'ఆత్మానందము నందఱు గోరుదురు. సుషుప్తియందల్లి అజ్ఞానావృతములయిన ఆనందమునే 'సుఖ మహా మస్వాప్నం' అని స్మరించుచుండ అజ్ఞానరహితమయిన శుద్ధానందమును గోర రనుట వెఱ్ఱితనము. కావున ముక్తియందాత్మలు పాపాణకల్పులుగాను.

రామానుజమతము:-

ఇచట రామానుజులు- 'మద్భావా యోగవద్యతే' అను పదమునకు (అహంబంధ అసంసారీభవతి) నావలె సంసారములేని వాడగును. అని వ్యాఖ్యానించెను.

ఈ యది నిస్సారము.

జీవేశ్వరకు భేదమున్నంతవరకు సంసారసంబంధముండకమానదు. సంసారము బాహ్యము. జీవేశ్వరభేదముగూడ నుపాధివలననే యేర్పడును. జీవున కంతఃకరణము ఉపాధి, ఈశ్వరునకు అజ్ఞానము ఉపాధి. వీరిరువురకు నీరెండు నుండగా నీరెంటివలనగలిగెడి సంసార మేల నుండదు? ఉపాధియే లేదురా? శుద్ధచైతన్యమునకు భేదమే లేదుగాన, భేదమే యుండదు- ౧౯॥

శ్లో॥ ప్రకృతిం పురుషంచైవ విద్యనాదీ ఉభావపి,

వికారాంశ్చ గుణాంశ్చైవ విద్ధి ప్రకృతీసంభవాత్॥

౨౦.

ఈయధ్యాయారంభమున అర్జునుడు 'ప్రకృతి, పురుషుడు, తేత్రము, తేత్రజ్ఞుడు, జ్ఞానము, జ్ఞేయము,' అను నారువిషయములగూర్చి యడిగెను. అందు నాల్గు విషయములకు కృష్ణుడు జవాబు చెప్పెను. మిగిలిన రెంటిని (ప్రకృతిపురుషులను) గూర్చి యిప్పుడు చెప్పుచున్నాడు.

ఓయి, అర్జునా! నీ వడిగిన నామనస్తవలు నిజస్థితిలో- తేత్రము, తేత్రజ్ఞుడు అని రెండే యగుచున్నవి. జ్ఞాన, ప్రకృతులు తేత్రమునందును, పురుష జ్ఞేయములు తేత్రజ్ఞునియందును జేరును. కావున నా రెంటిని నిరూపించెద వినుము. ప్రకృతి పురుషులిద్దరు అనాదులు. ఈ రెంటివలననే బుద్ధ్యాది వికారములు సుఖదుఃఖాది గుణములు పుట్టుచున్నవి.

ఈశ్వరునకు జీవరూపమయిన ప్రకృతిస్వరూపము తేత్రజ్జలక్షణమైన ప్రకృతిస్వభావభూతము. జీవలక్షణమయిన ప్రకృతికింటె నతిరిక్తమయిన ఈశ్వరుడు లేడు. తేత్రలక్షణమైన ప్రకృతిమాత్రము జ్ఞానము కలిగినంతవఱకు నిత్యము. ఆపైన నది నశించును. ఆకాశాదులవలె తేత్రరూపమయిన ప్రకృతికి జన్మ శ్రుతులయందు గనిపించకున్నను, 'మాయాచ అవిద్యాచ స్వయమేవ భవతి' అను శ్రుతినిబట్టి దానికిని జన్మము నంగీకరింపవలెను.

జీవున కట్లు యీశ్వరునికింటె వేరుగ జన్మలేరు.

↓ ఉన్నట్లు కనిపించెడి శ్రుతులు బౌద్ధాధికమగు జన్మమును సూచించుచున్నవి కాని వాస్తవిక జన్మమును బోధించుటలేదు. మహాకాశ ఘటాకాశములకు భేద మెట్టిదో ఆచార్యవాదులమతమున జీవేశ్వరులకుగూడ భేద మట్టిదే. కనుక జీవేశ్వరు లిరువురు స్వరూపముతోడనే భిన్నులని చెప్పెడి మతాంతరుల ప్రసక్తి యిందు లేదు.

పైగా మతాంతరులు, జీవేశ్వరులకు శేషశేషిభావము గలదందురు. ముక్తి యందుగూడ ప్రకృతి నొప్పెదరు. శ్రీ శంకరు లట్లనరుకనుక శంకరసిద్ధాంతమున మతాంతరసాంకర్య మిసుమంతయు లేదు.

అయితే శంకరభాష్యమున ('ప్రకృతిద్వయనత్వమేవ ఈశ్వరత్వం') రెండు ప్రకృతులు గలిగియుండుటయే యీశ్వరత్వము. అని యుండుటచే నీ రెండుప్రకృతులు ఈశ్వరునివలె నిత్యములని తేలుచున్నది. ఇవి అనిత్యము లన్నచో పైభాష్య షడ్క్రికి విరోధము వాటిల్లుచున్నది.

కాని యచట వ్యవహారసిద్ధమయిన భేదము నాశ్రయించి ప్రకృతిపురుషేశ్వరులకు భేదము జెప్పబడినదిగాని, వాస్తవదృష్టి ననుసరించి చెప్పబడలేదు. వాస్తవమున ఈశ్వరు డొక్కడేయని శ్రుతులు వేనోళ్ళ చాటుచున్నవి. ఇద్దానిని శంకరులుగూడ అనేకమారులు నిరూపించియున్నారు. కావున వ్యావహారికసత్యత్వము ననుసరించి ప్రకృతియు పారమార్థికసత్యత్వము ననుసరించి పురుషుడును అనాదులు గాన, శంకరులు తమభాష్యమున, 'ద్వే అనాదీ సత్యే' (రెండును అనాదులు) అని వ్రాసిరి.

అయితే, ప్రకృతిపురుషు లిద్దరు ఆడిలేవివారగుచో, వారివలననే ప్రపంచము పుట్టునుగాన, నింక నీశ్వరుడు ప్రపంచకారణమని చెప్పనేల?

ఈశ్వరుడు ఈ రెండు ప్రకృతుల ద్వారమున కారణమన్నచో అనాదులగు నీ ప్రకృతులకు ముఖ్యకారణత్వము చెప్ప వీలగుచుండ, నీశ్వరుని కల్పించుటగాని వీనికి ద్వారకారణత్వము చెప్పటగాని, యీ ప్రయోగయంతయు నేల?

ఇక ప్రకృతికి ఈక్షణము సంభవించవనియు, పురుషుడు ఉదాసీనుడనియు, గాన నీశ్వరుడు జగత్కారణమగుట ఆవశ్యకమనినచో—

పురుషసంసర్గమున జడమయిన ప్రకృతికి ఈక్షణసంకల్పాదులు సంభవించ వచ్చును గదా?

కాక ప్రకృతిపురుషులు అనాదులయినపుడు ఈక్షణము వాటికి కారణము కాదు, అపు డాతనిని స్వకారణత్వమున నిర్ణీపింపదు. కావున ప్రకృతి పురుషులు అనాదులుకారు, నాదులే— (అవికిలవాకే) న-ఆనీ (కారణములు) —అనాదీ (కారణ ములుగారు) అని తత్పురుషసమాసమున జెప్పినచో నీతలవాకే 'అనాదీ' అనుపద మునకుగూడ విరోధముండదు; అని కొందఱు ననెదరు.

ఇది సమంజసము గాదు. వీరిమతమున, ప్రకృతిపురుషులు పుట్టకపూర్వము మీ ఈశ్వరునకు (ఈశితవ్యయములయిన నియమింపదగినవి) లేనందున, ఈశ్వరునకు నీశ్వరత్వమే యుండదు. కాన,నిచట ప్రకృతిపురుషులకు కార్యత్వ మంగీకరింపదగదు. తత్పురుష సమాసమున్నా జెప్పదగదు.

అయితే అద్వైతులుగూడ, ప్రకృతికి పుట్టుక నొప్పెదరు. పురుషుడు యీ శ్వరాభిన్ను డందురు. వీరిమతమున మాత్రము ప్రకృతి పుట్టకపూర్వము (ఈశితవ్యము) నియమింపదగినది యీశ్వరున కేది? అను ప్రశ్నయున్నది.

కాని వీరు ప్రకృతి పుట్టునని చెప్పినను 'ఇప్పుడు పుట్టునని' కాలనిర్ణయమును జేయరు, అనాది యందురు. అద్వైతులు అనాదిసిద్ధమాలని చెప్పేది వస్తువు లాని గలవు. కనుక అవిద్యయున్నంతవరకు అనాదిసిద్ధముగా ప్రకృతిపురుషు లుందురుగాన అద్వైతులమతమున ఈశ్వరునియొక్క ఈశ్వరత్వమునకు భంగములేదు. అవిద్య నశించిన తరువాత ప్రకృతి లేదు, పురుషుడు లేడు; యీశ్వరుడును లేడు.

ఓయి! ఈశ్వరుడు ప్రకృతిపురుషులనుకాని ప్రహరమునుకాని తన యిచ్చ కొలది నిర్మించునా? లేక ఏదియో యొకకారణము నపేక్షించి నిర్మించునా? మొదటి పక్షమున, ఈశ్వరుని యిచ్చ నిత్యముగాన ప్రకృతిపురుషరూపమయిన ప్రహరము గూడ నెల్లపు డుండవలసివచ్చును. ఇక సంసారమునకు నివృత్తియే యుండదు. రెండవపక్షమున ఆనిమిత్త మేమియో నిర్మయింపవలెను. జీవుల అదృష్టమనుపేరు గలకర్మ యనియందురా? అయ్యది ప్రకృతిలోనే చేరిపోవును. జీవుడు సాదిపదార్థము గాన సంతము నొందును. ఆవల నీ యదృష్టమను కర్మ నిరాశ్రయమై నిలువనేరదు. మరియు జీవుడు పుట్టకపూర్వము కర్మయే లేనందున నాతడు పుట్టుటయే కుదరదు. అతడు పుట్టిన తరువాతకదా— కర్మచేయుట తటస్థించును? ఇక సృష్టికి అజ్ఞానము

కారణమన్నచో నది ప్రకృతియందే చేరినందున, ప్రపంచాంతర్గతమగునుగాని నిమిత్తము కానేరదు. ఇక సంసారోత్పత్తికి నిమిత్తమే లేదన్నచో, నిర్నిమిత్తమైన సంసారము నివర్తింపజాలదు. ఒకవేళ చున్నసంసారము జ్ఞానముచే నశించినను, మరల నిర్నిమిత్తముగా సంసార మేర్పడును. ఇక సంసారము నివర్తించనే నివర్తించదన్నచో, సంసారనివృత్తికొరకు ఘట్టిన వేదాంతశాస్త్రము స్వర్థమగును. నిర్నిమిత్తముగా కార్యముండుటయే అసంభవముగాన బంధమే లేకపోవును.

ఇక సృష్టికి ఈశ్వరుని నిమిత్తమగుటయు పొసగదు. ఈశ్వరుడు ప్రధాన కారణముగాని, నిమిత్తకారణము గాదు. ప్రకృతిభూషులు కారణమందురా?—వాటిని మీరు కార్యములని యంగీకరించిరికాని కారణములని యంగీకరింపలేదు.

కావున ప్రకృతిభూషులు నిత్యము లన్నచో నీదోషము లేనియు నుండవు ప్రకృతిభూషులు సంసారనిమిత్తములుకాన, సంసారము నిర్నిమిత్తముగాదు. జ్ఞానము వలన ప్రకృతి నశించుచుగాన యుక్తునకు మరల సంసారముండదు. జ్ఞానమును కలుగజేయునుగాన శాస్త్రము సాధకమగును. ప్రకృతి అనాదిసిద్ధముగ నుండుటచే దానివలన కలుగు బంధమున్ను ఉండును. బంధముండబట్టియే తన్నివృత్తిరూపమగు మోక్షము సంభవించును. కాన నీక్షమున దోషమేమియు లేదు.

అయితే ప్రకృతిభూషులు జగత్కారణమగుచో, ఈశ్వరునకు జగత్కారణత్వముండదుగదా? కాదు, నిర్విశేష చిన్మాత్రుడయిన పరమేశ్వరుడు, ప్రకృతి భూషులను నిమిత్తముగా జేసికొనియే జగత్కారణ మగును. జడమయిన ప్రకృతిగాని, ఉదాసీనుడయిన పురుషుడుగాని స్వతంత్రముగా ప్రధానకారణము కానేరరు. పురుషసంస్కర్షమువలన ప్రకృతిగాని, ప్రకృతిసంస్కర్షమున పురుషునకుగాని సృష్టి సంకల్ప ముదయించదు. అసంకుడయిన పురుషునకు ప్రకృతితో సంబంధము అసంభవము. ప్రకృతితో సంబంధించిన పురుషుడు ప్రకృతిపరమగుడగుటచే కించిద్జ్ఞుడగును. కించిద్జ్ఞునకు సృష్టిసంకల్పము దూరాపాస్తము. ఇట్టిపురుషునితో జేసిన ప్రకృతికిని సృష్టించవలెనను సంకల్పము కలుగదు. కనుక ప్రపంచసృష్టికి ఈశ్వరుడే ప్రధానకారణుడనవలెను. ఈశ్వరుడు వశీకృతమాయుడుగాన వీనిజ్ఞానము ప్రచిచ్ఛిన్నముగాదు. వీనికి సృష్టిసంకల్పము సంభవించవచ్చును.

ఈశ్వరచైతన్యభాసవలన ప్రకృతికి వృత్తిపుట్టినను సంకల్పముమాత్రము ఘటించదు. అయ్యది చేతచలకు ముఖ్యము, సహజమున్ను. ఈశ్వరునకు ముఖ్యమగు ఈక్షణము సంభవించుచుండ గొణుగు నీక్షణము నంగీకరించుట న్యాయముకాదు. కావున ఈశ్వరుడే ప్రకృతిభూషులను నిమిత్తముగా జేసికొని ప్రపంచ కారణమగునుకాన నీశ్వరునకు జగత్కారణత్వము సిద్ధింపదనుట పొసగదు,

ఓయి! అసంగుడయిన ఈశ్వరునకు మాయతో సంబంధమెట్లు?

ఈశ్వరుడే పురుషుడగుచుండ నీశ్వరుని అపరిచ్ఛిన్నజ్ఞానుడనియు, జీవుడు పరిచ్ఛిన్నజ్ఞానుడనియును భేదమేలే! వినుము. విద్యావృద్ధియందు ఈశ్వరునిగాని, పురుషుడుగాని, యసంగుడే యగును. అవిద్యావృద్ధిలో ఈశ్వరుడు మాయలో సంబంధముగలవాడే. ఈయవృద్ధిలో జీవుడున్న మామూలకర్తృత్వమే. మాయవలననే ఈశ్వరునకు జీవత్వము కలుగుచున్నది. ఈశ్వరునకు జీవత్వము సహజముగాదు. త్రాటికి సర్వస్వము అజ్ఞానమువలన గలిగినట్లు ఈశ్వరునకును జీవత్వము అజ్ఞాన సిద్ధమని యంగీకరింపవలెను. కావున ఈశ్వరునకు స్వతిస్సిద్ధముగ నీశ్వరత్వము, అజ్ఞానవశమున జీవత్వము నుడువలలో విరోధములేదు.

కనుక జడమనిన ప్రకృతి జగత్కారణము కావలెదు. అట్లే ప్రకృతివంతం త్రుడయిన జీవుడున్న జగత్కారణము గానేరడు.

నశీకృతప్రకృతియయి సర్వజ్ఞుడయిన ఈశ్వరుడే జగత్కారణ మనుట యుక్తము. ఇదియే శ్రుతిస్మృతిసమ్మతము.

కాన, నిశీకృతసాంఖ్యులమత మనైదిక మనుటచే ప్రమాణము గాదు. భేదవాదము లేవ్వియు ప్రమాణములు గావు. అభేదవాద మొక్కటియే శ్రుతి యుక్త్యనుభవసిద్ధి మగుటచే ప్రమాణము.

మహదీహంకారాదివికారము, సుఖదుఃఖమోహోదిగుణములు - ఈ మొత్త మంతయుప్రకృతికార్యము. కాన కార్యజాతమంతయు ప్రకృతిలక్షణమని తేలినది.

ప్రపంచమంతయు ప్రకృతియొక్క పరిణామరూపమయినను ఈశ్వరసంకల్పముననే ప్రకృతిపరిణామము చెందుచున్నందున ఈశ్వరునకు కర్తృత్వము సిద్ధించును. కుమ్మరియొక్క సంకల్పమువలనను నానిపనులచేతనుమట్టిఘటాద్యాకారమున పరిణామముచేదికను, అందుకు కుమ్మరి కిత్తయని చెప్పబడుచున్నాడు. అట్టికరి ప్రకృతి యుపాదానకారణము, ఈశ్వరుడు నిమిత్తకారణము నగుచుగాని, యీశ్వరునకు అభిన్న నిమిత్తోపాదానత్వము సాధించదుగదా! అని యనగాదు. ఈశ్వరుడు ప్రపంచవినర్తమునకుగాని, ప్రపంచాకారముగ పరిణమించు ప్రకృతిగాని అధిష్ఠాన మగుటచే ఈశ్వరునకు కర్తృత్వ ఉపాదానత్వములు రెండును పొసగవచ్చును.

ఓయి! ఈశ్వరుడు ప్రపంచమును సృజించుటకు ప్రకృతియొక్కటియే చాలును. పురుషునితో బనిలేదు. కనుక శ్రీశంకరులు, ఈశ్వరుడు రెండుప్రకృతులచే జగత్తును సృజించెనని యెట్లుచెప్పిరి? వినుము, భోక్తయగు పురుషుడులేనిదే, భోగ్యమగు ప్రపంచముండి లాభములేదు. కాన భోగ్యప్రపంచమును బుట్టించుటకు భోక్తయగు పురుషుడుగూడ నిమిత్తముగాన పురుషుడు ద్వారకారణమని చెప్పబడినది. అనగా ఈశ్వరుడు ప్రకృతిద్వారమున ప్రపంచమును బుట్టించుచున్నాడనియు, పుట్టించిన ప్రపంచమున, పురుషద్వారమున అనుభవించుచున్నాడనియును అర్థము. ౨౦॥

శ్లో॥ కార్యకారణకర్తృత్వే హేతుఃప్రకృతి రుచ్యతే,
పురుష స్సుఖదుఃఖానాం భోక్తృత్వే హేతు రుచ్యతే ॥ ౨౦॥

అ॥ స్థూలశరీరమును అంతర్బాహ్యేంద్రియములను, పంచభూతములను, శబ్దస్పృశాది విషయములను సుఖదుఃఖాదిగుణములను పుట్టించుటకు ప్రకృతి కారణము. ఇవిభిన్నముగ వీరిరువురు ప్రపంచమునకు కారణమగుచున్నారు. భోక్తృ భోగ్యములు లేనిదే సంసారమే లేదు. పురుషుడు స్వతస్సిద్ధముగా ఆనందగుడయినను అతనికి విభాగభూతమయిన సుఖదుఃఖానుభవ ముండవచ్చును. - 'క్షేత్రజ్ఞంచాపి మాం విద్ధి' అను శ్లోకముచే ఆత్మకు సంసారత్వము లేదని చెప్పబడియే యున్నది. రా మా ను జు ల మ త ముః-

దేహేంద్రియాదులు పనిచేయుటకు పురుషాధిష్ఠితమయిన ప్రకృతి కారణ మని రామానుజు లనిరి. అది సరికాదు. ప్రకృతిపరిణామములగు దేహేంద్రియాదులు పురుషాధిష్ఠితములగుచు, కార్యకారులగునని చెప్పట యుక్తమగుచుండ, పురుషా ధిష్ఠితమయిన ప్రకృతికి కారణమును చెప్పటలో ప్రయోజనము లేదు.

అట్లే పురుషాధిష్ఠితమయిన బుద్ధియు క్రియాహేతుననుట యచితముగాదు. అదియు నస్త్రాకరణమగుటచే కరణములలోనే చేరును. ఇంక పురుషాధిష్ఠితమయిన అజ్ఞానము క్రియా హేతువన్నచో, అయ్యది నిద్రావస్థలోగూడ నున్నందున నిద్ర లోగూడ దేహేంద్రియాదులు పనిచేయవలసివచ్చును.

మరియు ప్రకృతి పనులను నెరవేర్చుటలో పురుషునిచేనధిష్ఠింపబడుట కారణ మన్నచో దేహేంద్రియాదులు పని నెరవేర్చుటకుగూడ నదియే (పురుషునిచే నధిష్ఠింపబడుటయే) కారణమన్నట్లుగును. అప్పుడు అభిప్రాయము పురుషుడు క్రియా కారి యని చెప్పినట్లే. ఇది యంగీకరించినచో, 'ప్రకృతి చేయుటకు గారణమనియు, పురుషు డనుభవించుటకు గారణమనియును' జెప్పిన మూలవచనమునకు విరోధ మేర్పడును. ఇక మూలవిరోధమున్నను 'కర్తా శాస్త్రార్థవత్వాత్' అను సూత్రము ననుసరించి యీ యర్థ మంగీకరింతుమన్నచో నపుడు,

శ్లో॥ ప్రకృత్యైవచ కర్మాణి క్రియమాణాని సర్వశః
యః పశ్యతి త దాత్మాన మకర్తారం స పశ్యతి॥'

(అన్నివిధములపనులను ప్రకృతియే చేయుచున్నదనియు, ఆత్మ చేయువాడు గాడనియు దెలిసికొన్నవాడే తెలివిగలవాడు.)

శ్లో॥ ప్రకృత్యా క్రియమాణాని గుణకర్మాణి సర్వశః
అహంకార విమూఢాత్మా కర్తాహమితి మన్యతే॥'

(ప్రకృతిచే జేయబడుచున్న గుణకర్మలను, అహంకారముచే మూఢుడయిన ఆత్మ, తానుచేయుచున్నట్లు తలంచును) అని యాత్మ కర్తగాడని చెప్పెడి గీతా శాస్త్రమునకు విరోధము వాటిల్లును. ఇట్టి గీతాశాస్త్రమునకు విరుద్ధముగ వ్యాస

సూత్రము ఆత్మకు కర్తృత్వమును ప్రతిపాదింపజాలదు. సూత్రకార గీతాకారులలో పరస్పరవిరోధ ముండదు. గీత భారతాంతర్గతము గాన గీతాకారుడు వ్యాసుడే, సూత్రకారుడును వ్యాసుడే. ఇట్టితరీ ఒకేవ్యాసుడు యొకచోట ఆత్మ కర్తయనియు, మరియొకచోట ఆత్మ కర్త గాడనియును ఎట్లు చెప్పను?

కావున సూత్రమునకుఁగూడ అహంకారము కర్తయనియే తాత్పర్యము. కావున ప్రకృతి కర్తయనియు, పురుషుడు భోక్తయనియును దేలినది.

ఈశ్వరేచ్ఛవలన జడమయిన ప్రకృతికిఁగూడ కర్తృత్వము లభించును. నిర్వికారుడయిన పురుషునకు సాక్షిత్వరూపమయిన భోక్తృత్వమున్న నిర్వికారత్వము నకు భంగములేకుండగనే కుచుచును.

అయితే, సుఖదుఃఖసాక్షాత్కార రూపమయిన అనుభవము వికారము గాకున్నను, 'నేను సుఖిని, నేను దుఃఖిని' అను ప్రతీతేసిద్ధమయిన సుఖదుఃఖానుభవము వికారరూప మేల గాదు?

నిజమే, అది వికారరూపమే. నిర్వికారుడయిన పురుషునియందు దా వికారము అవిద్యావశమున సంభవించుచున్నది. అట్లే కర్తగాని పురుషునియందు 'నేను వెళ్ళువాడను, నేను గ్రహించువాడను' అను ననుభవబలమునుబట్టి యజ్ఞానవశమున కర్తృత్వము సంభవించుచున్నది. ఇదియంతయు ముందుశ్లోకమున స్పష్టము కాగలదు.

౨౦॥

శో॥ పురుషఃప్రకృతిస్థో హి భుంక్తే ప్రకృతిజాన్ గుణాన్

కారణం గుణసంగోఽస్య సదసద్యోనిజన్మసు॥

౨౧॥

అ॥ ప్రకృతియందు తాదాత్మ్యభావముగల పురుషుడు ప్రకృతివలన బుట్టిన సుఖదుఃఖమోహాదిగుణముల ననుభవించుచున్నాడు. పురుషునకు ప్రకృతియందు గాని, దానికార్యమునందుగాని సాక్షాత్ దాత్మభావము లేదు. అయినను 'నే నష్టానిని, నేను కర్తను, నేను సందేహించుచున్నాను, నేను నిర్మయించుకున్నాను; నేను తాకుచున్నాను, నడచుచున్నాను' అనుచు ప్రకృతియొక్క ధర్మములను తనయగ దారోపించుకొనుచున్నాడు. ప్రకృతియొక్క కార్యవిశేషమగు దేహాదులయందు సాక్షాత్తుగానే ఆత్మభావ దారోపింపబడుచున్నది. ఇందుకు 'నేను దేవుడను, నేను మనుష్యుడను' అను ప్రతీతు లాధారములు. ఇట్లు ఆత్మయందు దారోపించుకొనబడిన ప్రకృతి తత్కార్యదులతోను వానిధర్మములతోను ఆత్మకు మిథ్యాభూతమగు సంసార మేర్పడుచున్నది. కావున సంసార సంబంధమునకు అభ్యాస కారణమని సిద్ధించినది.

ఆత్మకు సుఖదుఃఖాదిభోగము శరీరాదులకు అన్నాదిభోగములవంటిది కాదు. చక్షురాదులకు ఘటాద్యుపలబ్ధివంటిది. కనుకనే ఆచార్యపాదులు మూలమునందలి 'భుంక్తే' అనుపదమునకు 'ఉపలభతే' అని వ్యాఖ్యానించిరి. అనగా (జానాతి) తెలిసి

కొనుచున్నాడని యర్థము. సుఖాదిసాక్షిభూతుడయిన ఆత్మకు వాస్తవికమగు సుఖాదిభోగము సంభవింపదు.

సత్త్వగుణము సుఖాకారముగను, రజోగుణము దుఃఖాకారముగను, తమోగుణము మోహాకారముగను పరిణమించుటవలన సుఖదుఃఖాదులకు ప్రకృతివలన బుట్టెడిగుణము లని వ్యవహారము.

పాండిత్యముగూడ సత్త్వగుణముయొక్క పరిణామము. సుఖదుఃఖాదులను సాక్షాత్కరించుకొను పురుషుడు 'నేను సుఖమును దెలిసికొనుచున్నాను, నేను దుఃఖమును తెలిసికొనుచున్నాను' అని తెలియవలెను. ఇంతియైకాని 'నేను దుఃఖిని, అని తెలియదగదు. సుఖదుఃఖాదులు అంతఃకరణధర్మములు. పురుషునియందు యుండుట యసంభవము. అయినను అనాత్మ తాదాత్మ్యాధ్యాసవలన 'నేను సుఖిని' అని యనుకొనుచున్నాడు.

కావున, పురుషునకు సంసారమునుగూర్చి కేవల యవిద్యమాత్రము కారణము గాదు. అవిద్యాక్ర్యాములయిన సుఖదుఃఖాదులు కారణములు గావు. వాని సాక్షాత్కారమున్న కారణము గాదు. సుషుప్తియందీ సామగ్రియంతయు నున్నను, పురుషునకు సంసార మగడపటలేదు. సంసారబంధమునకు అధ్యాస మొక్కటియే కారణము. కనుకనే, ఉత్తరార్థమున శ్రీకృష్ణులు, 'దేవమనుష్యాది జన్మలయందు పురుషునకు సుఖదుఃఖాదిగుణములతో నేర్పడిన సంబంధమే సంసారబంధమునకు గారణ'మని చెప్పిరి. అవిద్యలేనిదే యధ్యాసయే లేదు. కాన, సంసారబంధమున కధ్యాస ప్రధానకారణమనియు, అవిద్యాను లప్రధానకారణములనియు దెలియవలెను. గుణసంగమనగా 'ఈసుఖదుఃఖాదిగుణములు నావి' అని, యాత్మయందు అంతఃకరణధర్మాధ్యాస మని భావము. ధర్మాధ్యాసమువలె ధర్మ్యాధ్యాసకూడా సంసారకారణము. ధర్మ్యాధ్యాసలేనిదే ధర్మాధ్యాస పోవగదు. 'అహ మ్మనః' (నేను అంతఃకరణము) అను ప్రతీతిలేనందున ధర్మ్యాధ్యాసము సాక్షాత్తుగా తెలియబడుట లేదు. కాని ధర్మాధ్యాసవలన, ధర్మ్యాధ్యాసము నూహింపవలయును. కనుకనే భాష్యకారులు ధర్మాధ్యాసమునే యుటంకించిరి.

ఇట్టి ధర్మాధ్యాస సంసారకారణమనుటలో, 'స యథా కామో భవతి తత్రాత్మ రభవతి' అను శ్రుతి ప్రమాణమగుచున్నది. ఎవని కేకోరిక యుండునో వాడు ఆకోరిక నెరవేరు కర్మల నాచరించును అని శ్రుత్యర్థము. స్వర్గ కాముడు జ్యోతిష్టోమ నాచరించును, వర్ష కాముడు కారీరేష్టి చేయును. ఇట్లాయా యజ్ఞాదుల నాచరించినందున మానవులు ఫలానుభవముకొరకు ఉచ్చస్థిచాది జన్మల నొందెదరు. దేవాదిజన్మ లుచ్చములు, పశ్వాదిజన్మలు నీచములు. ఈ యీజన్మలందు గుణసంగమవలన మానవులకు గోరిక లుదయించును. పురుషుడు సత్త్వగుణమున దేవతాజన్మ కావలె ననుకొనును. రజోగుణవశమున మనుష్యజన్మము నపేక్షించును.

తమోగుణమునుబట్టి పశుజన్మమును కామించును. ఇట్లు గుణసంగమే కర్మమక్రిమముగ బంధహేతు వగునని తేలుచున్నది.

ఇట్టి సంసారమును తొలగించుకొనుటకు శర్యాస వైరాగ్యపూర్వకమైన తేత్రతేత్తిశ్చ జ్ఞానము అధ్యాయోపవాదములతో కారణమని ఆత్మాత్మమున “యన్ జ్ఞాత్వాత్వాత్మమృతమశ్నుతే” అను శ్లోకమున నిరూపింపబడినది.

రామానుజ మతము :

ప్రకృతియొక్క సంస్కర్మమువలన పురుషునకు బంధము సత్యమే యనియు, ప్రకృతిసంస్కర్మమునకు గుణసంగము కారణమనియు, ఇట్టి కార్యకారణభావము బీజాంకురస్థాయమున ప్రవాహరూపముగ అనాదియనియు, అమానిత్వాదిగుణముల నలవరచుకొనినచో గుణసంగము నివర్తించుననియు, గుణసంగము నివర్తించు ప్రకృతితో సంస్కర్మముండుదనియు దాన సత్యమగు బంధముగూడ నివర్తించుననియును రామానుజు లనిరి. ఈయది అనుచితము.

“అసంగో హ్యయం పురుషః” అనుశ్రుతినిబట్టి అసంగుడగు పురుషునకు ప్రకృతితో సంగము సత్య మెట్లుగును? అకసమునకు నైల్యగుణసంగము సత్యమా? మొదట ప్రకృతి సత్యమగుచో, దానితో పురుషునకు సంగము సత్యమగును. “ఏక మేవాద్వితీయం బ్రహ్మ” “నేహ నానా స్తి కించన” అనుశ్రుతులు రెండవ వస్తువే లేదని చెప్పుచున్నవి. కాన ప్రకృతియే సత్యముగాదు. అట్టితటి దానితో సంగము సత్య మెట్లుగును? తత్ప్రయుక్తమగు బంధము సత్య మెట్లుగును?

మరియు ప్రకృతిసంగమునకు గుణసంగము కారణమనుటయే కుదరదు. ఇచట బీజాంకురస్థాయము ప్రసక్తించదు. ప్రకృతిసంగము అనాది. గుణసంగము సాది. అనాది ఏదార్థమునకు సాదిఏదార్థము హేతువగుట విరుద్ధము. ప్రకృతి యనాదియే యయినచు దాని సంగముమాత్రము సాదియని యనరాదు. అనాదులయిన ప్రకృతిపురుషులు పరస్పరసంగములేక నుండుననుటలో ప్రమాణము లేదు. ఒకవేళ నట్లుండుచో, తరువాత నారెంటికి సంబంధము చేర్పరచెడి కారణము లేనందున, ఆరెంటికి సంబంధమే సిద్ధింపదు. అజ్ఞానము సంగహేతువనుట విచిత్రము. అజ్ఞానమే ప్రకృతి. దానిసంగమున కదియే హేతు వెట్లుగును? ఇక అజ్ఞానము, ప్రకృతి వేరన్నచో నపుడు అజ్ఞానమునకు పురుషునకు సంగమున్నదా? లేదా? ఉన్నచో దానికి హేతువేది? సంగహేతువులేనిదే సంగమెట్లు సిద్ధించును? అజ్ఞాన పురుషులకు సంగమేర్పరుప, మరియొకటి కారణమున్నచో దానితో పురుషునకు సంగమున్నదా, లేదా? ఉన్నచో దానికి సంగహేతువెద్ది? లేనిచో నది సంగము నెట్లు కలిగించును? అని యిట్లనవస్థాదోషము ప్రసక్తించును. ఈ దోషమును వాపుకొనుటకు అజ్ఞానపురుషుల సంగమున కజ్ఞానమే కారణమన్నచో ఆత్మాశ్రయ దోషము ఘటించును. కనుక ప్రకృతిపురుషులసంగము అనాదియనియే సిద్ధాంతము

కనుకనే, “అవిద్యాతచ్చితోర్యోగ మ్మక్షస్మాకమనాదయః” అను సభియుక్తికి చెల్లుచున్నది. కావున అనాదియగు ప్రకృతిపురుషసంగమే గుణసంగమునకు హేతువు. ఇట్లుండ రామానుజులు గుణసంగము ప్రకృతిపురుష సంగమునకు హేతువని నుడువుట మృత్తుయొక్క చుట్టుకకు మటము కారణమనుమాటవలె పరిహాసాస్పద మగుచున్నది.

మరియు నాగు (రామానుజులు) అమానిత్వాది గుణములవలన సత్యమగు బంధము తొలగు ననిన సత్యమైనది నివర్తించుటకాని నివర్తించునట్టిది సత్యమగుటగాని లోకమునం దెచ్చటను గానము.

కర్మదెబ్బతో నిజమయినసర్వము నివర్తించుటలేదా? అనియందులేమో? ఆ సర్వమునందలి సత్యత్వమే తగాదాలలో యున్నది. తగాదాలో లేనివస్తువు దృష్టాంతముగ నీయవలెను. దృష్టాంతముగా నీయదగిన అట్టివస్తువు మా మతమున (అద్వైతమతమున) లేదు కనుకనే మేము ప్రపంచమంతయు మిథ్యయందుము.

శ్రుతియుక్త్యుభవములకు విరుద్ధమగు అర్థమెన్నటికిని గ్రహింపదగదు. “యోనై భూమా త దమృతం అథ య దల్పం త న్నర్త్యమ్” “తత్సత్యం స తత్మా తత్త్వమసి” “అతోఽన్యథార్తం” అను శ్రుతులు బ్రహ్మసత్యమనియు, మిగిలిన ప్రపంచమంతయు మిథ్యయనియు జెప్పుచున్నవి.

యుక్తి :—

౧. బ్రహ్మ = సత్యము = త్రికాలాబాధ్యమగుటవలన, = వ్యతిరేకమున ఘటమువలె.

౨. ప్రపంచము = మిథ్య = తోచెడినమయమునందుమాత్రమే యుండుట వలన = కలలోని రథాదులవలెను, ఇంద్రిజాలాదులవలెను, అని.

ఓయి! ప్రపంచము = సత్యము = ప్రతీయమానమగుటవలన-బ్రహ్మవలె, అని యేల నూహింపకూడదు?

నిజమే. దృష్టాంతమగు బ్రహ్మయందు ప్రతీయమానత్వమను (తెలియబడుటయను) హేతువు లేదు.

అతీంద్రియమయి, శాస్త్రేకగమ్యమగు బ్రహ్మవస్తువునందు ప్రతీయమానత్వము కుదరదు.

ఇంద్రియగోచరమగువస్తువే ప్రతీయమానమగును. బ్రహ్మ ఇంద్రియగోచరముగాదు. కాన ప్రతీయమానము గాదు. “అపాప్య మనసాసహ” “యత్త దదేశ్య మగ్రాహ్యమ్” అనుశ్రుతు లిందు కారణము. కావున ప్రతీతిరూపమగు బ్రహ్మయందు ప్రతీయమానత్వ మను హేతువు సిద్ధింపనందున హేత్వసిద్ధి యను వోషము వాటిల్లును.

ఓయి! ప్రపంచము = సత్యము = త్రికాలాబాధ్యమగుటవలన = బ్రహ్మ వలె: అని యనుమానము కచించెదము.

ఇందు పక్షమున హేత్వసిద్ధియనుదోషము లేదు. ప్రళయకాలమునగూడ సూక్ష్మరూపముతో ప్రపంచమున్నది. అనినచో నీయది పొసగదు.

స్థూలప్రపంచము త్రికాలాబాధ్యమా? లేక సూక్ష్మప్రపంచము త్రికాలా బాధ్యమా? ఇందు మొదటిపక్షము కుదరదు. ప్రళయమునందు స్థూలప్రపంచము లేనందువలన. రెండవపక్షమున్ను పొసగదు ప్రపంచమున్న కాలమున నది లేనందున.

ఇక స్థూలసూక్ష్మోభయాత్మకమయిన జగత్తు సత్యమన్నచో, నదియును చెల్లదు. ఉభయరూపమయిన ప్రపంచమే లేదు. స్థూలత్వ సూక్ష్మత్వములు పరస్పరవిరుద్ధములుగాన స్థూలము సూక్ష్మమగుటకాని, సూక్ష్మము స్థూలమగుట కాని సిద్ధించదు.

మరియు నిట్లే ప్రకృతి = సత్యము = త్రికాలాబాధ్యమగుటవలన = బ్రహ్మ వలె = అను ననుమానప్రయోగముగూడ నిలువదు.

ఇందును, స్థూలప్రకృతి సత్యమా, సూక్ష్మప్రకృతి సత్యమా? ప్రళయము నందు స్థూలప్రకృతి లేనందున నది సత్యముగాదు. ప్రపంచదశలో సూక్ష్మప్రకృతి లేనందున నదియును సత్యముగాదు.

అయితే, ఇట్లే బ్రహ్మవిషయమునగూడ స్థూలబ్రహ్మ సత్యమా, సూక్ష్మబ్రహ్మ సత్యమా? అని యేల వికల్పింపగూడదు? నిజమే! అస్థూల మనన్వా హాస్యమ్" ఇత్యాది శ్రుతి బ్రహ్మయందు స్థూలత్వ సూక్ష్మత్వాదిధర్మములు లేనని చెప్పుచున్నందున బ్రహ్మవిషయమున నిట్టివికల్పము చేయ వలనుపడదు.

నిజస్థితిలో మోక్షదశయందు ప్రకృతికాని దానికార్యముకాని లేనం దున త్రికాలాబాధ్యత్వలక్షణమయిన సత్యత్వము ప్రకృతికిగాని, దానికార్యము నకుగాని లేదు.

ఇట్లు ప్రకృతి తత్కార్యములకు అసత్యత్వము సిద్ధింప, దానివల్ల నేర్ప డిన గుణసంగరూపమగు బంధమున కసత్యత్వ మనివార్యము. బంధ మసత్యము కనుకనే, జ్ఞానమువలన దానికి నివృత్తిలోకములో జ్ఞానమువలన బోవు (నశించు) వానికి సత్యత్వ మెచ్చటను కనిపించుటలేదు. జ్ఞానస్వరూపు రజజ్ఞానమున నశించు చున్నదికాని, సత్యస్వరూపు జ్ఞానమాత్రమున నశించుటలేదు.

అమానిత్వాది సాధనములచే బంధము నివర్తించుననుట పొరపాటు. అమానిత్వాదులు జ్ఞానసాధనములుగాని మోక్షసాధనములు కావు. కావున అమా నిత్వాది సాధన జన్యమయిన జ్ఞానమువలననే బంధనివృత్తి. ౨౨

శ్లో॥ ఉపద్రష్టానుమంతాచ భర్తా భోక్తా మహేశ్వరః

పరమాత్మేతి చామృత్యో దేహేస్మిక్ పురుషః పరః॥

ఆ. యజ్ఞకర్తలయందు ఋత్విగ్యజమానులు వారివారిషనులు నెరవేర్చుచుండ, సమీపమందుండి వారిషనులలో నిమగ్నుడుగాక వారిషనులయందలి గుణదోషములను నిరీక్షించువానిని యువద్రష్ట యందురు.

అట్లే దేహేంద్రియాదులు వ్యాపారముచేయుచుండ తా నేపనిని చేయక దేహేంద్రియాదులకు విలక్షణతయి, వాటిసామీప్యమున నుండు పురుషుడు, ఉపద్రష్ట యనబడును.

ఈ ద్రష్టలందరిలో నాంతరతముడయిన ఆత్మ యువద్రష్ట యనబడును. దేహ చక్షుర్మనో బుద్ధ్యాత్మలు ద్రష్టలు. వీనిలో దేహము బాహ్యద్రష్ట. దాని కంటె చక్షుకాదులు లోపలిద్రష్టలు. వానికంటె మనసు, దానికంటె బుద్ధి, దాని కంటె ఆత్మ అంతరమగు ద్రష్ట.

దేహేంద్రియాదులు కర్మవ్యాపృతము లగుచుండ, తాను చేయకున్నను ఆషనులగుంచి సంతోషించు నాత్మ అనుమంత. ఆత్మ దేహేంద్రియాదుల పనుల నెన్నడు నివారించడు. ఎప్పుడును ఆయాషనుల నంగీకరించుచునే యుండును

ఆత్మ దేహేంద్రియమనోబుద్ధులకు చిదాభాస నొసంగుచు స్వరూపమును ధరించియుండుటచేత వానిని పోషించును. కావున ఆత్మ భర్త. దేహములు తమ స్వరూపమును తాము స్వయముగ ధరింపజాలవు. ఆత్మయొక్క అనుగ్రహ బలమువలననే తాము నిలచియుండును. ఆత్మయొక్క అనుగ్రహ మన ఆత్మచైతన్యమును దేహదులయందు ప్రతిఫలింపజేయుటయే. అజ్ఞులు దేహదులయందలి చైతన్యము స్వరూపచైతన్యమేయని తలచెదరు. నిజస్థితిలో నది ఆత్మచైతన్య ప్రతిఫలనమువలన కలిగిన చైతన్యాభాసయే. ఇట్టి చైతన్యాభాసము లేనిదే దేహేంద్రియాదులు గమనాగమనాదివ్యాపారములను నెరవేర్చజాలవు.

లోకములో స్వతంత్రులయిన రాజులు ఈశ్వరులనబడుచున్నారు. కాని నారు మహేశ్వరులు గారు. వారికిపైన నియంతలగు దేవాదులున్నారు. బ్రహ్మదులుగూడ కాలాదులకు పరతంత్రులు. కాన మహేశ్వరులు గారు. కాని యెల్ల శరీరములయందుండు ఆత్మమాత్రము మహేశ్వరుడు. సర్వాత్మ. సమస్తభూతములు ఈతనియందు గల్పింపబడినవి. ఈత డధిస్థానరూపుడు.

ఇచట మీరు, అంతఃకరణోపహితుడై పరిచ్ఛిన్నుడైన పురుషుడు సర్వాధిష్ఠాత యెట్లగునని ప్రశ్నించరాదు. అంతఃకరణముగూడ పురుషునియందు గల్పింపబడినది. కనుక నది పురుషుని పరిచ్ఛేదపరచజాలదు. పురుషుడు స్వతహాగా పరిచ్ఛిన్నుడయినచో వానిని అంతఃకరణము పరిచ్ఛేదపరచుట వ్యర్థము. స్వతహాగా అపరిచ్ఛిన్నుడగుచో వానిని అంతఃకరణము పరిచ్ఛేదపరచజాలదు.

కావున అపరిచ్ఛిన్నుడయిన పురుషునియందే అంతఃకరణాదికముగల్పింపబడినది. కనుక పురుషుడు సర్వాధిష్ఠాత యగును. కనుకనే యీతడు ప్రత్యగాత్మ

యన్నినను పరమాత్మయేయని యీ శ్లోకమునందే శ్రీకృష్ణుడు చెప్పియున్నాడు. అయితే కూటస్థునియందు వ్యుష్టిదేహాదీకము కల్పింపబడినదనియు, పరమాత్మయందు ప్రసంగమంతయు గల్పింపబడినదనియును వెనుక చెప్పితిరిగదా ! ఇప్పుడు పురుషునియందు అంతఃకరకాదీకమంతయు గల్పింపబడినట్లు చెప్పించుంటే— యిదియేమి ? ఇందు దోషములేదు, విచము. కూటస్థపరమాత్మలకు అంతఃకరదోష హితత్వ మాయోగహితత్వరూపమైన కల్పితభేదము నవలంబించి యిట్లు చెప్పితిమి. అట్లుకానిచో తత్త్వమస్యాది మహావాక్యములు, కూటస్థపరమాత్మలకు అభేదము నెట్లు ప్రతిపాదించును ?

అయితే కూటస్థపరమాత్మలు భిన్నులయియుండ మహావాక్యములు అభేదమును బోధించుచున్నవా ? అభిన్నులయియుండ నభేదమును బోధించుచున్నవా ? భిన్నులయితే అభేదము సంభవించదు అభిన్నులయితే కూటస్థుడు, పరమాత్మ, అని భేదముగా శబ్దములను ప్రయోగించుటెట్లు ?

విచము. ఇదియొక దోషముకాదు. తాకిరలు, తార్కికులును, అద్వితీయమును ఆత్మయందు కూటస్థుడు, పరమాత్మ అనుభేదమును వ్యవహరించిరి. వారి వ్యవహారమున ప్రసక్తించిన భేదమును తత్త్వమస్యాది మహావాక్యములు నిరసించుచున్నవి. కావున నిట్లు సర్వాత్మయగుటచలనచే పురుషుడు స్వతంత్రుడయినాడు. సచ్చిదానందరూపుడయిన పురుషుని సర్వప్రసంగమునుంచి విడదీయగా, గుడ్డచించి దారములను విడదీయగా గుడ్డయే లేకుండినట్లు సర్వప్రసంగము లేకపోవును. కాన పటము తంత్రుగీనమయినటుల సర్వప్రసంగము పురుషవరతంత్రము. కనుక పురుషుడే మహేశ్వరుడు, పరమాత్మయు.

పరమాత్మయనగా ఉత్కృష్టమయిన ఆత్మయని యర్థము. గొప్పవాడని భావము. ఇచట అనాత్మలలో గొప్పవాడా ? ఆత్మలలో గొప్పవాడా ? అని ప్రశ్న పుట్టును. రెండవపక్షమున అనేకాత్మదోషము. మొదటిపక్షము లోకవిరుద్ధము. అనాత్మలలో అనాత్మనే నిర్ణయించనలెగాని ఆత్మను నిర్ణయించదగదు. మనుష్యులలో నుత్తముడు దేవత కానేరడు. కావున పౌద్గాదులచే గల్పింపబడిన దేహాద్యాత్మలలో నీతడు గొప్పవాడని యభిప్రాయము.

అజ్ఞానమువలన గొందరు పౌద్గాదులు దేహమే యాత్మయని తలచిరి. మరికొందరు ఇంద్రియము లాత్మయనిరి. కొందరు ప్రాణమును, కొందరు మనస్సును, కొందరు బుద్ధిని యాత్మయనిరి. వివేకులుమాత్రము దేహాదివిలక్షణమయిన చైతన్యము నాత్మయనిరి. ఇట్లుండ అజ్ఞులు, ప్రాజ్ఞులు తలచెడి యాత్మలలో పురుషుడు పరమాత్మయని యిట్లు శ్రీకృష్ణునిచే నిర్ధారణ చేయబడినది. కల్పితములైన దేహాదిబుద్ధ్యంతములగు ఆత్మలలోను కల్పితములైన ప్రత్యగాత్మలలోను అకల్పితమైన ప్రత్యగాత్మ ఉత్కృష్టమైన భావము. ఈయది సుతీసిద్ధముకాన ఆస్తికులకు

గాఢ్యాము. ఈశ్వరుడు వేదమునందు జెప్పిన విషయముచే నీతలయందుగూడ జెప్పెను. పరమాత్మయగు నీపురుషును, మనుష్యవత్వాది సకలదేహములయందును గలడు. లేక నాశరీరములయందు గనిపించుననియు జెప్పవచ్చును. దీనిచే సర్వవ్యాపి యగు పురుషుడు పరిచ్ఛిన్నమున దేహమునం దెట్లుండునను శంక తొలగినది. పురుషుడు పరమాత్మయని పునైనైదవ యధ్యాయమునగూడ జెప్పబడగలదు. ఇట్లు పురుషునకు పరమాత్మభావమును నూటిమాటికి జెప్పట అభేదవాదము ప్రమాణమను బుద్ధితోగాన భేదవాదము ఆప్రమాణమని తేలినది.

రామానుజ మతము :—

ఈ దేహమునందున్న పురుషుడు దేహప్రవృత్తి కనుకూలమగు సంకల్పాదుల గలుగజేయుచు, దేహమున కుపద్రష్టయు, ఆచుమోదకుడు నగుచున్నాడు. అట్లే దేహమును బోషించువాడును, దేహప్రవృత్తివలన గలిగెడి సుఖదుఃఖముల ననుభవించువాడును అగును. కావున నిట్లు దేహమును నియమించుటచేతను, దేహమును బోషించుటచేతను, దేహమునకు శేషి (అంగి) యగుటచేతను దేహేంద్రియ మనస్సులకు మహేశ్వరు (ప్రభువు) జగుచున్నాడు. దేహదులగూర్చి పరమాత్మయు నని చెప్పబడుచున్నాడు. పురుషుడు, పరమ, సర్వోత్కృష్టుడు, అపరిచ్ఛిన్నజ్ఞాన శక్తిగలవాడు. ఆనాదియైన ప్రకృతినంబంధమువల్ల నేర్పడిన గుణసంగమువలన నీదేహమాత్రమునకు మహేశ్వరుడగుచున్నాడు. దేహమాత్రమునకు పరమాత్మయు నగుచున్నాడు. అని రామానుజులు వ్యాఖ్యానించిరి. ఇదియంతయు నిస్సార్థము.

స్థూలదేహముయొక్క ప్రవృత్తి కనుకూలమైన సంకల్పము సూక్ష్మదేహమయిన మనస్సుయొక్క ధర్మముగాని పురుషుని ధర్మముకాదు. అయినా - అధ్యాసలేనిదే ఒకదానిధర్మము మరయొకదాని కంటదు. అధ్యాసను రామానుజులంగీకరింపరు. రామానుజులు సమేశ్వరునకుగూడ సంకల్పము (ఈక్షణము) స్వాభావిక మందును. ఇట్టివారు జీవునకు స్వాభావికమనుటలో వెనుదీతురా? జీవునకు సంకల్పము స్వాభావికమగుచో సుషుప్తిలో గనుపింపజేల ? మూర్ఛాదులయం దేల గనిపించదు. కాన సంకల్పము పురుషధర్మముగాదు.

సుఖదుఃఖానుభవముకూడ బుద్ధిధర్మముగాని పురుషధర్మముగాదు. నిర్వికారునకు సుఖదుఃఖాద్యనుభవరూపమయిన వికారము, గుణసంగము, ప్రకృతి సంగము మున్నగునవి యుండవు.

1 మామతమున సంగము ఆధ్యాసకమయినందున, ఆత్మయం దుపపన్నమగును. మీరు సంగము సత్యమందురు. మీబోటివారు పురుషునియందలి యీశ్వరత్వమును సంకోచ పరతురని తలచియే బాదరాయణులు మహేశ్వరపదమును వాడిరి. అయినను మీరు 'పురుషుడు దేహదులగూర్చి మహేశ్వరుడు' అని సంకోచ

పరచినచో మిమ్ముల శాసించువా రెవ్వరు? మహచ్ఛబ్దమునకు అనర్థకృత్యమును, సంపాదించి మూలచ్ఛేదమగు మీపాండిత్యమును బయటపెట్టుకుంటివి. “మాయాంతు ప్రకృతిం విద్యాన్ మాయినంతు మహేశ్వరం” అను శ్లోతియందున్న మహేశ్వరశబ్ద మిచట ప్రయోగింపబడినది. అట్టిగానిని, మూలమునకు వ్యతిరిక్తముగా సంకోచపరచుటకు గారణమేమి? ఈశ్వరునియందు యోగరూపములయిన మహేశ్వర పరమాత్మపదములు జీవేశ్వరులు భిన్నమయినచో జీవునియం దెట్లు ప్రయోగింపబడును. గీతాశాస్త్రమం దెక్కడయినను దేహమాత్రమునకు పరమాత్మయని యును బ్రయోగముకలదా? అట్లున్నచో రామానుజు లిట్లు అర్థసంకోచమును చేయుట యొప్పెడిది.

మరియు తన ఇందియములు తనకర్మననుసరించి ప్రవర్తించుచుండ సంసారము నొందెను జీవుడు దేహమునుగూర్చిమాత్రము మహేశ్వరు డెట్లుగును. వ్యాధి గ్రస్తుడు అడుగుచూత్రయినను చలింపజేయ సమర్థుడుగాను. జీవుడు దేహదుల మీద స్వాతంత్ర్యము గలవాడే యగుచో ప్రేమాస్పదమయిన దేహమును విడిచి యమాదిలోకముల కేలబోవుదురు. కాన దేహము కాలకర్మములకు పరతంత్ర్యము. జీవున కందు స్వాతంత్ర్యము లేదు.

పురుషుడు దేహమును గూర్చి యీశ్వరుడే కానపుడు మహేశ్వరు డగుట యసంభవము.

“దేహః కిమన్న దాతుః స్వం నిషేక్తు ర్మాతృకేవవా” దేహము అన్న మిడినవాని సాత్త్వయా? బీజావాపము చేసినవాని సాత్త్వయా? కన్నతల్లిసాత్త్వయా? అను భాగవత ప్రమాణమును బట్టి దేహమునుగూర్చి అన్నదాత, తల్లిదండ్రులు, భార్య, రాజు, శునకము, అగ్ని, మున్నగువా రెందరో స్వాతంత్ర్యము కలవాడు కలరు.

దేహమునం దహమభిమానముగల యజ్ఞానికూడ అన్నదాత మున్నగు వారికి పరతంత్రుడే. సేవకులు రాజపరతంత్రులు. కాన జీవునికూడ పరతంత్రునిగా జేయు దేహమునందు జీవునకు స్వాతంత్ర్య ముండుటెట్లు? జీవునకు గమనాది సంకల్పమునందుకూడ స్వాతంత్ర్యము లేదు. స్వాతంత్ర్యమున్నచో తమ కనిష్ఠమైన సంసారము నెవ్వడును కోరదు. “మత్తఃస్మృతిః జ్ఞానమపోహనంచ” అని భగవంతుడు స్మరణాదులు తనవల్లనేయని నిర్వచించెను. ఇట్లు జీవున కెందునను స్వాతంత్ర్యము లేనందుననే “జ్ఞా జ్ఞాద్వావజానీత నీశౌ” అను జీవు డనీశ్వరుడని చెప్పుచున్నది.

ఇక నే జీవుడు సంసారమును విడచునో, అట్టిప్రాజ్ఞుడు అన్నిటగూర్చియు నీశ్వరుడేకాక దేహదులగూర్చియే యని యాతనిపట్ల చెప్పదగదు.

సంసారమును పరిత్యజించిన జీవుడు యీశ్వరునకుగూడ సేవ్యుడే. అట్టి జీవుడు సాక్షాదీశ్వరుడే. కనుకనే “క్షేత్రస్థించాపి మాం విద్ధి” అని చెప్పబడినది.

అర్హురూపుడయిన ఈశ్వరుడు, అజ్ఞుడయిన జీవునకుగూడ పరతంత్రుడు. శరీరేంద్రియాదులు శ్రీరామాదులు దశరథాజ్ఞాపాలకు డగుటచే పారతంత్ర్యము నున్నట్లు.

సర్వాంతరుడయిన అశరీరేశ్వరుడు మాత్రము స్వతంత్రుడు. సర్వ కేషీయు. నాడే ప్రత్యగాత్మ కనుక ప్రత్యగాత్మకు మహేశ్వరత్వ ముచితము.

పరమాత్మకు పరతంత్రుడయిన ప్రత్యగాత్మ అజ్ఞానియగు ప్రమాతకాని కూటస్థుడుకాదు. కూటస్థుడు పరమాత్మయే. వాడు పరతంత్రుడు గాడు. అయితే అనుభవసిద్ధమయిన జీవులయందలి రాజాది పారతంత్ర్యము యెట్లు తోలగును? ఎవడు తాను రాజాది పరతంత్రుడనని తలంచునో వాడు దేహాదులయం దాత్మాభిమానముగలవాడే. ఎవడు తాను దేహాదివిలక్షణుడ నని తలంచునో వాడు రాజాదులకు పరతంత్రుడుగాడు. సుప్తియందుగాని మూర్ఛానష్టయందు గాని తాను పరతంత్రుడనని తలంచునా?

కనుక, రాజభృత్యులకు ప్రమాత్మభేదముకాని యాత్మభేదము లేదు. ఆత్మ అద్వితీయుడు. వివిక పారతంత్ర్యము ప్రసక్తించుటయే దుర్బటము. ఆత్మభిన్నమంతయు జడము. అది చేతనపరతంత్రము. ఆత్మ యొక్కడే చేతనుడు. ఈతడు పరతంత్రుడగుటకు గారణమే లేదు.

కనుక ఆత్మకంటె వేరుగ సమానుడుగాని, యధికుడుగాని లేనందున సర్వమునుగూర్చియు ఆత్మ పరమాత్మయే. కేవలము దేహమాత్రమునకేకాదు. ౨౩

శ్లో॥ యవవం వేత్తి పురుషం ప్రకృతించ గుణైస్సహ

సర్వథా వర్తమానోఽపి న స భూయోఽభిజాయతే॥

౨౪

అ॥ ఇట్లు ఉపద్రష్టృత్వాది లక్షణమయిన పురుషుని యాత్మభావముతో (నేనే యను భావముతో) దెలిసికొనుచు, ప్రకృతిని, దాని కార్యవర్గముతోసహా నశించినదానినిగ గ్రహించినవాడు, సానసంధ్యాదుల విడచి యవధూతమార్గముతో నెట్లున్నను ఈ విద్వచ్ఛరీరము రాలిపోయిన పిదప మరల జన్మించడు.

ఆత్మసాక్షాత్కారము గలుగునంతవరకే ప్రకృతియొక్క కార్యములు అనుభవగోచర మగుచుండును. సూర్యోదయ మగువరకే రాత్రికాలముగాని, అక్కాలమున సంచరించెడి పిశాచాదులుగాని గోచరించును. సూర్యోదయానంతరము రాత్రికాలముకాని అందు దిరిగెడి పిశాచాదులుగాని గోచరింపవు. అట్లే ఆత్మాపరోక్షజ్ఞాన మబ్బినపిదప ప్రకృతియొక్క నాటక మేమాత్రమును సాగదు.

కనుకనే “యత్రోత్పత్త్య సర్వమాత్మేవాభూత్ తత్కేన కం ష్యేత్” అనుశ్రుతి, విద్యావస్థయందు నిఖిలద్వైతాభావమును ప్రతిపాదించుచున్నది.

ఇచట ఆత్మసాక్షాత్కారమును జెప్పినంతమాత్రముననే, అజ్ఞాన నివృత్తికలిగిన ట్లగ్ధమగుచుండ, మరల శ్లోకమున “ప్రకృతించ గుణైస్సహ” అని చెప్పవలె యని కొందఱ రందురు. కాని యాత్మసాక్షాత్కారానంతరముకూడ ప్రకృతి, తత్కార్యములుండునేమోయను సందేహమును వాపుట కట్లు శ్రీకృష్ణ భగవానులు చెప్పిరి.

లేక, ఆత్మసాక్షాత్కారము రెండు తెఱంగులు. పరోక్షము, అపరోక్షము అని. అందు పరోక్షసాక్షాత్కారమున ప్రకృత్యాదులు నివర్తించవు. అపరోక్ష సాక్షాత్కారముననే యని నశించును. కావున నిచ్చట అపరోక్షసాక్షాత్కారమును జెప్పబడియే శ్రీకృష్ణులు “ప్రకృతించ గుణైస్సహ” అని ప్రకృతినివృత్తి నుటంకించిరి.

“సర్వథా వర్తమానోపి” అని చెప్పటచే ఆత్మజ్ఞానికి, అవిహితమార్గము (నిషిద్ధమార్గము) నందువలె, విహితమార్గమునందుగూడ నభినివేశము కూడదని సూచితమగుచున్నది. జ్ఞానియొక్క దేహే ద్రియాదులు ప్రాసక్తికార్యమసారముగ స్నాన, సంధ్యా, దేవతార్చనాదులయందు ప్రవర్తించుగాక, లేక అవధూత మార్గము ననుసరించుగాక- ఎటులయినను జ్ఞానికి హానిలేదు. దేహేంద్రియాదులయందతనికి అహంమమాభిమానము లేకపోవుటయే యందుకు గారణము.

ఇచట “న స భూయోభిజాయతే” విద్వాంసుడు మరల పుట్టడు, అని చెప్పబడినది. దీనివలన నింతకుము న్నొకతూరి పుట్టిన ట్లగ్ధమగుచున్నది. ఇది యనుచితము. అజ్ఞానము ఆత్మ కెప్పుడును బుట్టుకలేదు. నిజమే కనుకనే ఆవాక్యమునకు మునుకదేహమును గ్రహింపడని యర్థము. ఉన్నదేహము నశించినచో, జీవుడు మరణించినట్లును, కొత్తదేహమును గ్రహించగా జీవుడు పుట్టినట్లును, లోకు లనుకొనియెవరు. ఆ జన్మనాశములు జీవునకు అజ్ఞానమూలములు. స్వతస్సిద్ధముగా జీవునకు జన్మనాశములు లేవు- జీవు డజ్ఞానము.

జీవు డనాదికాలమునుంచియు అజ్ఞానవశమున ప్రకృతదేహమును పరిత్యజించినూతనదేహమును ధరించుచున్నాడు. అట్టి యజ్ఞానము నశించినతిరు వాత జీవుడు కొత్తదేహమును ధరించడు. ఉన్నదేహమునుమాత్రము విడచును. సర్వవ్యాపియగు ఆత్మకు నిట్లు దేహత్యాగముకూడ నుచితముకాదు. అయినను విద్యచ్ఛరీరము నాశ్రయించిన ప్రాణాదులు వాయూదులయందు లయించుటచే ప్రాణరహితమయిన విద్యచ్ఛరీరమును విద్వాంసుడు విడచినట్లు తలంతురు- అజ్ఞానులు ప్రాణములేని పాపాణాదులను ఆత్మలేనివాటినిగ దలంచినట్లు.

విద్వాంసుని ప్రాణములు తక్కినవి చెందవు. ఇచటనే లయించును. చైతన్యభావమున్నచేకాని, ప్రాణమలకు తక్కినవి (లేచిపోవు శక్తి) కలుగదు. జ్ఞానికి చైతన్యభావ నశించినది. చైతన్యభావము నశించినతోడనే, ప్రాణాదీందియగుట లేదు. అందుకావ్యములయందు లయించును. కనుక వీనికి (ప్రాణాదులకు) నూతనచైతన్యభావము ఏర్పించునాడ నవకాశము లభించదు. లేక ప్రాణాదులకు భులు నశించినతోడనే, చైతన్యభావము బింబచైతన్యముతో నైక్యము చెందును. అద్వయ సత్యముగానే, అద్వయమే నిత్యమిది బింబములో కేవలము. కాన ఆత్మసాక్షాత్కారమువలన అజ్ఞానతత్కార్యములు నశించగా ప్రమాత (జీవుడు) బ్రహ్మభావము నొందును.

ఓయి! జ్ఞానమువలన అజ్ఞానతత్కార్యములు నశించినపిదప జ్ఞానికి “సర్వధావర్తనము” అనివిధముల నుండుట యెట్లు తటస్థించును? దేహేంద్రియాదులుండునో నానికి నాశ మనున డెట్లు? వినుము. “ఈ కేవలము ఏర్పించమంతయు ఆత్మయే. ఆత్మవ్యతిరీక్తముగా లేదు” అను ననుసంధానమే ప్రకృతి నాశము. అట్టి యనుసంధానమువలన ప్రకృతి తద్గుణములు (అజ్ఞాన తత్కార్యములు) స్ఫురింపవు. ఎల్లప్పుడు బ్రహ్మమొక్కటే స్ఫురించును. స్ఫురింపకపోతే నశించినట్లే! అని యందులేమో? సుషుప్తియందు డట్టి యనుభవము గలదు. నిద్రాదశలో ఏర్పించునను నిదురించినవానిదృష్టిలో లేదు. అట్లే విద్వాంసుని దృష్టిలో జగత్తు లేనదే. విద్వాంసునకు తనదృష్టిలో సర్వధావర్తనము సంభవించదు. లోకదృష్టిలో నుండును. లోకులు శరీరేంద్రియాదులు పనిచేయుచుండగా ఆత్మ చేయుచున్నాడని యనుకొందురు. అట్లే విద్వాంసులకు ప్రాణోత్క్రమణము లేకుండుటగూడ లోకదృష్టిలోనేగాని, విద్వద్దృష్టిలో గాదు. ‘అప్రాణోహ్య మనాశ్శుభ్రః’ అను శ్లోతి విద్వాంసునకు ప్రాణాదులే లేవని చెప్పుచున్నది. ఆత్మజ్ఞానియే విద్వాంసుడు. వీనికి బంధమోక్షములుగూడ లేవు. కాన అజ్ఞానికి బంధవ్యసహార మెట్లు అజ్ఞానకల్పితమో, అట్లే జ్ఞానికి మోక్షవ్యసహారము గూడ అవిద్యాకల్పితమేయగుచున్నది. కనుక విద్వాంసుడును ఆత్మకు అజ్ఞానతత్కార్య దేహేంద్రియాదులు లేవు. అట్టితటి సర్వధావర్తన మెట్లు సంభవించును? సంభవించదు. లోకదృష్టిననుసరించి, విద్వాంసుడెట్లున్నను మరలబుట్టడని దానిభావము.

ఓయి! విద్వాంసునకు పునర్జన్మ లేకుండుట యసంభవము. జ్ఞానము కలిగినను ప్రాణబుద్ధి రాధినమయిన శరీరముండునని శాస్త్రుకారులు చెప్పుచున్నారు. ప్రాణబుద్ధి నశించినతరువాతనే ఆశరీరము నశించునని సిద్ధాంతము. ఇట్లుండ, జ్ఞానమున్నంతమాత్రమున ఆగామిసంతకర్మలుమాత్రము తమఫలము నీయక నెట్లు నశించును? చేసినవాటికి నాశ మెన్నటికిని కలుగదు. కృతవిప్రణాశము

తగదని శాస్త్రసిద్ధాంతము.

ఈ జన్మయందుగాని, పూర్వజన్మయందుగాని, జ్ఞానోత్పత్తికి పూర్వము చేయబడి ఖలోన్ముఖములుగాని కర్మలు సంచితము లనబడును. ఇవి చెందువిధములు. ఇహజన్మాజ్ఞాతములు, పూర్వజన్మాజ్ఞాతములు అని. జ్ఞానోత్పత్త్యనంతర మిహజన్మము నందుఁ జేయబడి, ఖలోన్ముఖములు గానివి అగాములు. ఈ మూడు విధములయిన కర్మలకు ఫలములేకుండగ నాశముండదు. కావున నీ మూడుకర్మలకు మూడుజన్మలు విద్వాంసునకుగూడ తప్పవు.

కడచిన అనేకజన్మలయందు చేయబడిన కర్మలు, జ్ఞానోత్పత్తికి పూర్వము యిహజన్మయందుఁ జేయబడిన కర్మలు, జ్ఞానోత్పత్త్యనంతరము చేయబడినకర్మలు, యిహ మూడు విధియేకముగ మూడుజన్మలయందుగాని, కలసి యిహజన్మయందుగాని విద్వాంసునకుగూడ తప్పక నీయవలయును. అట్లు కానిచో కృతవిషణ్ణాశ మను దోషము వాటిల్లును. అదోషము నంతరించినచో యజ్ఞాదికర్మలయందు గాత్రికు లకువలె, అస్తికులకుగూడ అనాదర మేర్పడును. అనాదరణ కలిగినచో నెవ్వడును వాని నాచరించడు. చేసినకర్మలకు ఫలము కలుగునను నిశ్చయమున్నపుడుగాని, కర్మలయందు ప్రవృత్తి కలుగదు. కర్మముజేయువారు లేనిచో జేయమని చెప్పెడి శాస్త్రములు వ్యర్థముగను. ఉత్పిరాజ్ఞానరూపమయిన శాస్త్రము వ్యర్థముకాదు. అట్టితఱి గీతాశాస్త్రముగూడ వ్యర్థముగను. కావున కృతవిషణ్ణాశ మనుదోష మంగీకరింపతగదు. కనుక విద్వాంసునకుగూడ పునర్జన్మము తప్పదు. అని పూర్వవక్షము, సిద్ధాంతము:—

ప్రత్యగభిన్నపరమాత్మ సాక్షాత్కారము కలిగినచో, ప్రాగ్భవ్యతిక్రమయిన కిన్దోషియః నశించునని శ్రుతులు చెప్పుచున్నవి.

౧. “కస్య తావదేవ చిరం యావన్నవిమోక్ష్యే అభిసంపత్సే” అను శ్రుతి అత్మజ్ఞాని మోక్షము నొందుటకు ప్రాగ్భవకర్మనాశమే అవసరం. ప్రాగ్భవశరీరము పతనము కాగానే జ్ఞాని ముక్తి నొందగలడు. అని చెప్పుచున్నది.

౨. “ఇషీ కామాలనత్ సర్వాణి కర్మాణి ప్రమాదయంతే” అను శ్రుతి ముంజగడ్డియందలి దూదవలె, జ్ఞానియెక్క కర్మలు పూర్తిగా నశించునని చెప్పుచున్నది.

౩. “యధైదాంసి సమిన్ధోగ్ని రభస్మనాత్కురుతేఽర్జున! జ్ఞానాగ్ని స్సర్వకర్మాణి భస్మనాత్కురుతే తథా” అను గీతాస్మృతియు మైయధమునే నిరూపించుచున్నది. లోకములో బీజసహితములయిన ఫలములే మొలకరించును. నిర్బీజములయిన ఫలములు మొలకరించవు. అట్లే అవిద్యాకామక్లేశాది బీజములు గల కర్మలే జన్మ లిచ్చును. అవిద్యా కామక్లేశాది బీజసహితములయినకర్మలు జన్మల

నీయవు. అన్ని సన్ధములయిన వీరహృదిదీపములు మొలకలెత్తవు. అట్లే జ్ఞానదగ్ధములయిన కన్యదీపములూడ జన్మాంతురముల నీయవు.

ఆత్మజ్ఞానము కలిగినతరువాత జ్ఞాని ఫలాపేక్షతో కర్మల జేయడు. అందువలన నవి జన్మల నీయవు. జ్ఞానము కలుగకపూర్వము ఫలాపేక్షతో జేసినకర్మలనుగూడ పునరావృతమైన జ్ఞానము నశింపజేయును. కనుక నవికూడ జ్ఞానికి జన్మల నీయజాలవు. కనుకనే శ్రీకృష్ణుడు నీతలలో “సర్వకర్మాణి” అని చెప్పియుండెను. అయితే పార్థభక్తులుమాత్రమేల నశింపవు? అను శంక కలుగును. కాని యవి, “ముక్తేషునతః” పడిచినబాణమువలె ఫలమునకు సంసిద్ధములయినవి. అందువలన వాలువేగమున్నంతవరకు నిరర్థకమయినను నశించవు. కాన శరీరపతనము జరుగదు. శాగుగ లాగి వదలినబాణము లక్ష్యమును భేదించినను, దానివేగమున్నంతవరకు వెళ్లి యాగునుగాని మధ్యలో నాగదు. అట్లే పార్థభక్తర్మముగూడ అందువలన శక్తియు పడిపోదు. కనుకనే శుక్రతిగూడ నాకర్మలకు పార్థభక్తునిచ్చినది. కావున పార్థభక్తర్మ నశించినపిదప సంచితాగాములు విద్వాంసునకు ఉత్తరజన్మల నీయజాలవు.

రామానుజమతము:—

దేవమనుష్యాది దేహములయందు మిక్కిలి క్లేశరూపముతోనున్నను ప్రకృతిపురుషవివేకముతో నున్నవాడు మరల పుట్టడు. అని, ‘సర్వథా వర్తమానః’ అనుపదమును వ్యాఖ్యానించిరి. అయ్యది నిస్సారము.

విద్వాంసునకు దేవాదిదేహములయందలి కష్టము లంటవు. అవిద్వాంసులకు ప్రకృతిపురుషవివేకము నున్న. అదు సచ్చిదానందపరబ్రహ్మను గన్న విద్వాంసునకు క్లేశము సంభవించదు. ఆనందరూపుడయిన ఆత్మయందు క్లేశములు పోనగవు. అహచ్చిన్నపరిపూర్ణాత్మకు దేహమునందునికి, చిలుకకు పంజరమునందునికివలె క్లేశకారణముకాదు. రూపసహితవస్తువునకు క్లేశము లంటును. నీరూపపదార్థమునకు క్లేశములంటవు. ఆత్మనీరూపుడు, నిరవయవుడు. సర్వవ్యాపియగు ఆత్మ దేహమునందుమాత్రమే ముండనేరదు. అట్లుండు ననుకొనుట పొరబాటు. ఇట్టిపొరబాటులకు పరియోగవాచకే మూర్ఖులు. ప్రకృతికి విలక్షణమయి, అసంగుడగు ఆత్మకు వివేచనకు బూర్వముగాని తరువాతగాని ప్రకృతిసంగ మెట్లుగును? వాస్తవముగ ప్రకృతిసంగములేని యాత్మకు క్లేశ మెట్లుకలుగును? కావున రామానుజుల వ్యాఖ్యానము అసంగతము.

॥౨౪॥

శ్లో॥ భ్యాసేనాత్మని పశ్యంతి కేచి దాత్మాన మాత్మనా
అన్యే సాంఖ్యేన యోగేన కర్మయోగేన చాపరే॥

౨౫

అ! ఆత్మసాక్షాత్కారము విషయమై ధ్యానాద్యపాయములు చెప్పబడుచున్నవి.

కొందరు యోగులు ధ్యానమార్గముచే బుద్ధియందు ప్రత్యక్షైతన్యమును ధ్యానసంస్కృతమయిన ఆంతఃకరణముతో సాక్షాత్కరింపజేసికొనుచున్నారు. ధ్యానమనగా శ్రోత్రాదీంద్రియములను శబ్దాదివిషయములనుండి యుపసంహరించి, మనస్సును ప్రత్యక్షైతన్యమునందేకాగ్రహించి, యొనర్చెడి సంతతచింతనము. లోకములో కొంగ ధ్యానించుచున్నది. పృథివి ధ్యానించుచున్నది. కొండలు ధ్యానించుచున్నవి. అను ప్రతీతులు గలవు. చేపలబట్టకొనుటకు సొంచుచుండి నిశ్చలముగానున్న కొంగకుగాని, ఆచేతివముయిన పృథివీపిచ్చితమటకు గాని ప్రత్యక్షచింతనమలేదు. కాని ధ్యానించువారినలె నిర్వాచకముగా నుండుటనుబట్టి వాటియెడల నావ్యవహారము లోకి సిక్కిమయినది. కావున ధ్యానమార్గమున నిర్వాచకత్వము ఆవశ్యకమని తేలినది.

మరికొందరు సాంఖ్యులు, ఆత్మజ్ఞానరూపమయిన సాంఖ్యయోగముచే ఆత్మను దెలిసికొందురు. “సత్త్వజగత్తమోగుణములకు, వాటివ్యాపారములకు నాక్షి భూతుడై వాటికంటె విలక్షణుడు ఆత్మ” అని చింతించుట సాంఖ్యమనబడును. ఈశ్వరాంశబుద్ధితో నాచరించెడి కర్మయోగముతో చిత్తశుద్ధి, జ్ఞానవాప్తి ద్వారమున మరికొంద రాత్మసాక్షాత్కారమును వక్షయింతురు. ఇట్లు, “ధ్యానయోగము, కర్మయోగము, జ్ఞానయోగము” అను మూడు సుపాయములు ఆత్మ సాక్షాత్కారము విషయమై చెప్పబడినవి. ఇందు, ప్రతిబంధములు లేని సన్యాసికీ సాంఖ్యయోగము. వీడు త్తమాధికారి. ప్రతిబంధములు లేని సన్యాసికీ ధ్యానయోగము. వీడు మధ్యమాధికారి. సన్యాసికాని వానికి (గృహస్థునకు) కర్మయోగము వీడు అధమాధికారి అని వివేకము. కొందరు ధ్యానయోగమే ఉత్తమాధికారి విషయమనియు, జ్ఞానయోగము మధ్యమాధికారి విషయ మనియు నందురు.

రామానుజమతము:—

నిష్పన్నయోగులకు ధ్యానయోగమునందును, అనిష్పన్నయోగులకు జ్ఞానయోగమునందును, ఉత్తములకు కర్మయోగమునందును అధికారమని నిరూపించిరి. ఇది యసంగతము. ఉత్తములయిన విద్వాంసులకు సన్యాసమునందే యధికారమని పూర్వమే సిద్ధాంతీకరించబడినది. కర్మయోగము దేహభిమానమున్నవారలకుగాని తటస్థించదు. సచ్చిదానందలక్షణమగు నిర్వికారాత్మను తెలిసికొన్నవానికి దేహభిమానము లేనందున కర్మయోగ మసంభవము.

అసమాహితచిత్తులకుగూడ జ్ఞానయోగమునందధికారముండుచో, వింధ్య పర్వతముగూడ సముద్రమున మునిగినట్లే— ఆత్మానాత్మవివేకము, చిత్త సమాధాన

పూర్వకము. ఆత్మవస్తువు చెప్పవలసికానంత సూక్ష్మము. అట్టిదానిని చిత్త విశేషము గలవాడు గ్రహింపజాలకు. చిత్తసమాధానములేనివాడు బయటనున్న ఘటాదివస్తువులకే గాని గ్రహింపజాలడు. అట్లనున్న ఆత్మవస్తువు నెట్లు గ్రహించును? సమాహితచిత్తులయిన వాత్సలకు చిత్తవిశేషమనెడి ప్రతిబంధకములు లేనందున ఆత్మసామ్యత్కారము సులభమగును. అట్టివారలకు యమ నియమాది సాధనములతోనుగల ఛాయోగము స్థాపితము. ౨౧

శ్లో॥ అశ్వేత్వేన వజానంతః శుశ్రీత్వాఽశ్వేభ్య ఉపాసతే
తేషాం చాతితరంత్యేన మృత్యుం శుశ్రీషరావణం॥ ౨౨

అ॥ కొండ కిన్నూరుపాయములలో నెద్దానివలనను, ఆత్మను దెలిసికొన జాలక గురువులవలన “అహం బ్రహ్మాస్మి” అను సుపదేశమునొంది “ఈ యుపదేశమునే మీ రావృత్తి పుచుకొనుటచి, వారియాజ్ఞ దీసికొని శ్రద్ధతో నిరంతర ముపాసించుచు మృత్యువును తరింతును.

రానూనుడ మతిము—

ఏవరు ఇశులవలన కర్మయోగాదికమును విని యుపాసించుచున్నారో, వారుకూడ పరోపదేశ ప్రమాణులయినను మృత్యువును తరింతురు— అని వ్యాఖ్యానించిరి.

ఇది యచితముకాదు. ఈ వ్యాఖ్యానమున యత్తచ్ఛబ్దము వలన నధ్యాహార మొనర్చవలెను. ౨౩

శ్లో॥ యానత్సంజాయతే కించి త్సత్త్వం స్థావరజంగమమ్

క్షేత్రే క్షేత్రజ్ఞ సంయోగాత్తద్విద్ధి భరతర్షభ॥ ౨౪

అ॥ ఈయధ్యాయారంభమున, క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞానము మోక్షసాధనమని చెప్పబడినది. అందుకు తగినకారణమును యీ శ్లోకమున నిరూపించుచున్నారు. స్థావరజంగమరూపమయిన వస్తుజాతమంతయు క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞ సంయోగమున బుట్టుచున్నది.

అసంగుడయిన క్షేత్రజ్ఞునకు క్షేత్రముతో సంగ మెట్లని యనరాదు? రజ్జుఘటములకు, అవయవసంస్థేయద్వారా సంయోగమనెడి సంబంధము గలదు. క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞుల సంబంధ మట్టిదికాదు. క్షేత్రజ్ఞుడు నిరవయవుడు. త్రాడునకు, కుండకుగల సంయోగసంబంధము, ఘట ఆకాశములకుండదు. ఆకాశము నిరవయవమగుటయే నిందులకు కారణము.

౨. అట్లే మృద్ధుటములకువలె క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞులకు సమవాయిసంబంధము కూడ పొసగదు. మృద్ధుటములకువలె క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞులకు పరస్పరకార్యకారణ

భావములేదు. “యతోవా ఇహానిహితాని జాయంతే” అనుశ్రుతి తేత్రజ్ఞుడయిన ఈశ్వరుడు తేత్రమునకు గారణమని చెప్పటలేనా యని యందుగేమో! అట్లు కాదు; ఆ శ్రుతి, పరిణామ్యుపాదానత్వరూపముగు కారణత్వమును చెప్పటలేదు. పరిణామ్యుపాదానకారణమునకును కార్యమునకును సమవాయసంబంధ ముండును. ఈశ్వరుడు ప్రపంచమునకు వివర్తితపాదానముగాని, పరిణామ్యుపాదానముగాదు. సర్వాభాసమునకు రజ్జువునలె ఈరెంటికి లోకములో సమవాయము సంబంధమునను కాన తేత్రతేత్రజ్ఞులకు సంయోగసంబంధముగాని, సమవాయసంబంధముగాని లేదు. కనుకనే, “అసంగో హ్యయంపునః” అను శ్రుతి పాసగుచున్నది. ఇట్టితటి తేత్రతేత్రజ్ఞు సంయోగమున చరాచరప్రపంచము పుట్టునని శ్రీకృష్ణుడు చెప్పట శ్రుతివిరుద్ధము, యుక్తిమారమును గనుక నప్రమాణమని పూర్వపక్షము.

సమాధానము:—

తేత్రతేత్రజ్ఞులకు అధ్యాసరూపముయిన సంయోగమున్నందున, ప్రకృత గీతావచనమున కెట్టివిరోధమును లేదు. అసంగశ్రుతి విరోధమున్న లేదు. తేత్రజ్ఞుడు సచ్చిదానందరూపుడు. తేత్రము అస్మత్పద దుఃఖాత్మకము. తేత్రమునందు తేత్రజ్ఞు నకు, నాటి ధర్మములకును పరస్పరాధ్యాస కలదు. నేను దేవుడను, నేను మనుష్యుడను అనునది ధర్మధ్యాస. నేనుసుఖిని నేనుదుఃఖిని అనునది ధర్మాధ్యాస. ఇట్టి యధ్యాస కలుగుటకు కారణము తేత్రతేత్రజ్ఞులయొక్క స్వరూపభేదము తెలియకపోవుటయే. రజ్జుశుక్తికాదుల స్వరూపము తెలియనప్పడే నాటియందు సర్వరజతాద్యధ్యాసలూ కలుగుచున్నవి. రజ్జువునందు సర్పము, శుక్తికయందు రజతము కల్పింపబడినట్లు తేత్రజ్ఞునియందు తేత్రము అవిద్యచే గల్పింపబడినది. ఇట్లు ఆరోప్యాప్తిపానములకు సంయోగాది సంబంధము లేకున్నను, అధ్యాసరూపసంబంధ ముండుటచే నద్దాని నాధారపరచుకొని చరాచర ప్రపంచ ముత్పన్నమగుచున్నది.

ఇట్టి యధ్యాసకు భ్రాంతియే లక్షణము. దీనిని నివర్తింపజేసికొనవలెనన్న వేదాంతశాస్త్రమున దెప్పినట్లు తేత్రతేత్రజ్ఞులయొక్క స్వరూపభేదమును గ్రహించి తేత్రముకంటె తేత్రజ్ఞుడు వేరనియు, నిరస్తస్వరూపాధినిశేషు డనియును దెలిసికొన వలెను. దాన మిధ్యాజ్ఞానము నశించి జన్మరాహిత్యము నొందుదురు.

దీనిచే తేత్రము తేత్రజ్ఞునియందు మాయచే గల్పింపబడినట్లు సూచిత మయినది. మాయామయములయిన హస్తిహార్ద్యాది పదార్థములు లేనివయినను, ఉన్నట్లు భాసించునగిది. తేత్రములేనిదయినను ఉన్నట్లు భాసించుచుండును. కాన తేత్రాదికము శకశృంగతుల్యముగాదు. బ్రహ్మవలె సత్యమును గాదు. మెలకువచే గలలోనివస్తువులు బాధింపబడినట్లు ఆత్మవిద్యచే తేత్రము బాధింపబడు చున్నది. ఇట్లు ప్రతీయమానమగుటవలనను, బాధింపబడుటవలనను, తేత్రము

అనన్త అనికాని, చన్త అనికాని నిర్వచించవలవికాదు. కనుకనే మిథ్య యనవలయును. నోచరించును, బాధించునుగదా మిథ్యయని అక్షరము. కావున సత్త్వగభిన్నమయిన బ్రహ్మమొక్కటే సత్త్వము. క్షేత్రజాతమంతయు మిథ్యయే. మిథ్యాజ్ఞానము జ్ఞానమూలకహితముగ బ్రహ్మజ్ఞానముచే నశించును. అవిద్యాకృతమగు క్షేత్ర క్షేత్రోద్భవసంయోగముగూడ విద్యచే నివర్తించును. అత్మయాభాత్మ్యాజ్ఞానమే విద్య, తిరాగిదికాస్త్రపాంసీత్యము విద్యగాదు. విద్యవలన క్షేత్రము నశించగా, క్షేత్ర క్షేత్రోద్భవసంయోగముగూడ నశించును.

కళికరజము కిటినుండలి మాలిగ్యమును బోగొట్టి తానుగూడ నశించి నట్లు. బుద్ధిహావమునవిద్య క్షేత్రమును నశింపజేసి తుదకు దానుగూడ నశించును. కాన అన్యజ్ఞానికి ద్వైతప్రసక్తి యిసుమంతులగులేదు. కనుక అద్వైతము సుస్థిరము. రామానుజమతము:—

ఫుట్టినట్టి సత్త్వముంతయు, (వస్తువంతయు) సంయోగమువలననే ఫుట్టును. సంయుక్తమయియే ఫుట్టుచున్నది. అని రామానుజులు వ్యాఖ్యానించిరి.

ఇది అయుక్తము. వాసిమతమున యావచ్ఛబ్దమునకు సాకల్యమును అగ్రమునుకెప్పి, తావచ్ఛబ్దమును అధ్యాహారమొనర్చుట గౌరవావహము. దానికి గూడ సాకల్యాధ్యమునుజేప్పుట పునరుక్తము. అయినను ఉత్తరవాక్యమునందలి తచ్ఛబ్దాన్వయమునకు యచ్ఛబ్దమును తప్పక సధ్యాహార మొనర్పవలయును.

నాలవపాదమునందలి తచ్ఛబ్దము జగద్రూపమర్శకమని వేదాంతదేశికులు చెప్పినదిగూడ యుక్తముగాదు.

మరియు, యావచ్ఛబ్దము యచ్ఛబ్దార్థ మనుటయు తగదు. తచ్ఛబ్దమునకు ప్రతిద్వంద్వ (విరోధము) గా యావచ్ఛబ్దమును నిర్దేశించుటయే, యావచ్ఛబ్దము యచ్ఛబ్దార్థకమనుటలో బ్రహ్మాణమగుచున్నది. అట్లు నిఘంటువులుండబనిలేదు. మహర్షి ప్రయోగములే ప్రమాణములు.

కావున “యత్కించి తస్మాత్త్వం సంజాయతే తత్సర్వం సంయోగాదేవ జాయతే” ఏకాద్వివస్తువు ఫుట్టుచున్నదో అదియెల్లయు సంయోగమువలననే ఫుట్టుచున్నది. అని వ్యాఖ్యానించవలయును.

“సంయోగాత్సంజాయతే” అనుదానికి సంయుక్తమయియే ఫుట్టుచున్నది. అను నర్థముగూడ నుచితముగాదు. ఆ వాక్యమువలన నాయర్థము లభింపనేరదు. సంయోగము సత్త్వమునకు గారణముగా నిర్దేశింపబడినది. అట్లుకానిచో సత్త్వమంతయు క్షేత్ర క్షేత్రోద్భవ సంయుక్తమయియే ఫుట్టుచున్నదని చెప్పెడివాడు— ఇంతియే కాని, సంయోగమువలన బుట్టుచున్నదని చెప్పియుండదు.

మరియు, తేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలంయుక్తమగుచు బుట్టువస్తువేదీ? సత్త్వము కాశీరదే. అది సంయోగప్రియోజకములయిన తేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలకంటె వేరుగాదు. ఏది దేనితో గూడియుండునో అది దానికంటె వేరయి యుండునలయును. కాన తేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలతోగూడి, వాటికంటె భిన్నముగాబుట్టిన వస్తువు లేనందున, తేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలతో గూడి సత్త్వము బుట్టుచున్నదను రామాయజ్యోతిషము సంగతముగాదు.

తేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలమును పరస్పర సంయుక్తమై పుట్టుచున్నదనుట కూడ నిలువదు. జన్మకు పూర్వమే పరస్పర సంయుక్తలయి సిద్ధించియున్న శరీర శరీరులకు మరల జన్మ యెట్లు? ఇక జన్మకు పూర్వము సూక్ష్మరూపముతోనున్న తేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలకు స్థూలరూపము నొందుటయే జన్మమని అవలయును. అపుడు నిర్వికారుడయిన తేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలకు స్థూలసూక్ష్మత్వవికారము లుండుటెట్లు?

అయితే మీ మతమునమాత్రము (అద్వైతమున) తేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వల సంయోగమువలన బుట్టెడు సత్త్వము తేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలరూపమా? కాదా? మొదటి పక్షమున జన్మకుపూర్వమే సిద్ధించియున్న ఉభయాయత్మకమయినదానికి మరల జన్మ యెట్లు? తేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలత్మకముగాని వస్తువే లోకములో లేనందున రెండవ పక్షమును చెల్లదు. అనినచో చెల్లుకాదు. ఎనిమిదివిధముల పరిణమించిన ప్రకృతి తేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలము, ఈశ్వరుడు తేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలము వీరిరువురుగల ఆధ్యాపికసంబంధమే నిఖల భూతోత్పత్తికి నిమిత్తము. కేవల ప్రకృతివలనగాని కేవలేశ్వరునివలనగాని ప్రపంచము పుట్టదు. ప్రకృతితోగూడిన పురుషునివలనగాని, పురుషునితో గూడిన ప్రకృతివలనగాని ప్రపంచము పుట్టుచున్నది. కాన ప్రకృతిపురుషసంయోగము పర్వప్రాణ్యుత్పత్తికి నిమిత్తమనునది సిద్ధాంతము.

లేక తేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వల మూలప్రకృతి. తేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వల కీర్త్యుడు. వానియొక్క సంయోగమున అహంకారాద్యుత్పత్తిద్వారమున సర్వభూతములు బుట్టును. దేహేంద్రియ సముదాయాయత్మకమయిన చరాచరప్రాణిజాతమంతయు తేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలము (ప్రకృతి) యొక్క పరిణామము. ఈయది తేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలకంటె భిన్నము. తేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలకు బుట్టుకలేదు. తేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలమంతయు బుట్టును. దీనివలన ప్రకృతి కారణతేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలమును చరాచర ప్రాణిజాతము కార్యతేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలమును, కార్యతేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలమునందలి వైతన్యభాసము కార్యతేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలమును, ఈశ్వరవైతన్యము కారణతేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలమును దేలినది. కారణతేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలమువలె, కార్యతేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలముగూడ ఆధ్యాపికసంబంధము గలదు. కారణతేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలసంయోగమువలన కార్యతేత్రోత్తేత్రోజ్జ్వలము జన్మించుచున్నదని భావము.

దీనివలన ప్రకృతి, పురుషుడు- వారిరువురిసంయోగము, ఈ మూడు భూతోత్పత్తికి నిమిత్తమని సిద్ధించినది. అయితేజ్ఞయించట నొక్క ప్రకృతిపురుష

సంయోగముగూర్చును చెప్పబడినదికదా? అని యనరాదు. భూతోత్పత్తికి తత్సంయోగము కారణమయినను, సంయోగమునకు నారెండును కారణమని చెప్పవలయును. లేక, ప్రకృతి తత్సంయోగముద్వారా పురుషుడొక్కడే నిమిత్తము. “యతోనా ఇమాని” అను సూక్తి ననుసరించి పురుషుడొక్కడే జగత్కారణమని చెప్పదగియుండ, నద్దానిని విడచి ప్రకృతిపురుషసంయోగము జగత్కారణమని చెప్పటకు గారణము అజ్ఞానమూలకమయిన ప్రకృతిపురుషసంయోగము జగత్కారణమగుటయే యని గ్రహింపవలెను. జ్ఞానమువలన నా సంయోగము నివర్తింప పర్యసంసారనివృత్తియు గలుగును.

॥౨౭॥

శ్లో॥ సమం సర్వేషుభూతేషు తిష్ఠంతం పరమేశ్వరం

విశశ్యత్స్వవిశశ్యస్తం యః పశ్యతి స పశ్యతి॥

॥౨౮॥

అ॥ ఈ శ్లోకమున అవిద్యానివర్తకమగు సమ్యక్ జ్ఞానము భంగ్యంతరముచేఁ జెప్పబడుచున్నది.

ఎల్లభూతములు నశించుచున్నను వానియందు సమానముగానుండి నశించని పరమేశ్వరుని తెలిసికొన్నవాడే వివేకి. దేహేంద్రియాద్యాత్మలకంఠే చిదాత్మ గొప్పవాడుకనుక పరమేశ్వరు డనదగును. జన్మాది వికారములుగలవి భూతములు. ఈవికారములు లేనివాడు పరమాత్మ (ఆత్మ). కాన, ఆత్మకు భూత వైలక్షణ్యము సిద్ధించినది. వికారములు సద్వస్తువున కుండును గాని యసద్వస్తువున కుండవు. వస్తువే లేనపుడు దానికి వికారములుండుట యసంభవము. కాన నాశమను నది అంత్యవికారము. దానినొందినదానికి మరి యేవికారమున్ను యుండదు, అయితే గీతలలో శ్రీకృష్ణుడు “భువం జన్మ మృతస్యచ” అని నశించినదానికిగూడ పునర్జన్మరూపవికారమును జెప్పెనుగదా? కాన నాశము అంత్యవికార మెట్లగును? అని ప్రశ్నింపరాదు.

చల్లారినదీపము మరల వెలుగుచో నశించినవస్తువు మరల పుట్టును. ప్రకృతగీతావచనము దేహముయొక్క జన్మనాశముల ననుసరించి జన్మనాశముల నొందిన జీవునియద్దేశించి ప్రవర్తించినదిగాని, మరియొకటికాదు.

దేహము నశించి భస్మరూపముతో బుట్టినదనుటకాని, ఘటము నశించి కపాలరూపముతో బుట్టినదనుటకాని వెట్టిమాట. భస్మమయిన శరీరమునందు పుట్టిన దనువ్యవహారము లోకములో లేదు. దేహముయొక్క ఆకారము బూడిదలో గనిపించునెడల దేహము పుట్టినదని యనవచ్చును. అదియే లేదు. దీపమునందుగూడ చల్లారినదీపము మరల వెలుగుటలేదు. వత్తినుండి మరియొకదీపము (జ్వాల) వెలుగుచున్నది. కాన నాశము అంత్యవికారమేకాని నాశానంతరము మరియొక వికారము

లేదు. అదియే వికారములకు పరమావధి కావున, ఆత్మవస్తువునందు అంత్యవికార మయిన నాశములేదని చెప్పటచే దానికిముందుండు మిగత వికారములన్నియు లేనట్లు సిద్ధించినవి.

నాశములేదని చెప్పినతరువాత జన్మాదివికారము లావస్తువునకు లేవని వేరుగ జెప్ప నవసరములేదు. ఎప్పుడును పూర్తి కనిపించినవస్తువే కనిపించకుండుట యను నాశమును బొందుచున్నది. కాన ఆత్మ పుట్టడు- నాశములేకుండుటవలన ఏది నాశముకలదియో అదియే పుట్టుచున్నది. ఉ! ఘటమువలె అనుప్రమాణముచే గూడ ఆత్మవస్తువునందు జన్మాదివికారములు లేవనునది సిద్ధాంతము.

ఓయి! అయితే భూమ్యాకాశాదులకు జన్మయున్నను నాశము కనిపించుటలేవకదా? అట్లనా! భూమ్యాకాశాదుల జన్మమాత్రము నీకేమి కనిపించుచున్నది. నీకు కనిపించని భూమ్మాదినాశమునందు నీ కెట్లు సమ్మికలేదో, అట్లే నీకు కనిపించని భూమ్యాకాశాదులజన్మయందుగూడ సమ్మిక లేకపోవుట యుక్తము. అందు కొప్పుకొందువా? భూమ్యాదులకు జన్మలేనందువలననే నాశము కూడ లేదని యంగీకరింపుము.

ఇక శాస్త్రప్రమాణమునుబట్టి నిర్ణయింపదలచినచో “ఆత్మన ఆకాశస్సంభూతః” ఇత్యాది శాస్త్రమువలన, భూమ్యాకాశాదులకు జన్మమును “యత్ప్రియం త్యభిసంవిశంతి” అనుశాస్త్రమువలన నాశమును గ్రహించుము.

కావున శ్రుతివాదమునుబట్టికాని యుక్తివాదమునుబట్టికాని జన్మనాశ ములయొక్క సమానాధికరణ్యమునకు భంగ మెట్టికిని లేదు.

ఇట్లు ఆత్మయందు నాశములేనందున జన్మలేకపోగా మధ్యనుండు సత్తావృద్ధ్యాదులు (వికారములు) గూడ లేననుట నిర్వివాదమయినది.

ఓయి! వృద్ధిపరిణామ అక్షయాది వికారములు జన్మపూర్వకములయి నను, సత్తారూపవికారముమాత్రము జన్మపూర్వకము గాదు. అయ్యది జన్మరహిత మయిన బ్రహ్మయందుగూడ గలదు. అనినచో నట్లుకాదు.

దేహాదులు జన్మకు లేవు. వాటియం దపుడు సత్త యనువికారమున్ను లేదు. జన్మానంతరమే దేహాదులయందు సత్తావికార మేర్పడుచున్నది. కాన నీయది జన్మవికారపూర్వకమే యగును. బ్రహ్మకు జన్మలేనందున బ్రహ్మయందలి సత్తా జన్మపూర్వకముగాదు. అయ్యది కాలత్రీయాబాధ్యమయిన సత్తా.

మరియు, దేహాదులయందలి సత్త్వము ఇంద్రియగోచర మగుచున్నది. కాన వీటియందలి సత్త వికారరూపము. బ్రహ్మయందలి సత్త్వము క్లింద్రియగోచర మగుట లేదు. కాన నయ్యది వికారరూపముగాదు. కావున నిట్లు నిర్వికారుడయిన పరమేశ్వరునకు (పరమాత్మకు) సర్వభూతవైలక్షణ్యము నిర్వివాదము.

ఓయి! ఇట్టిపరమేశ్వరుడే ఆత్మ. ఆత్మ యెల్లజను నిత్యాపరోక్షుడు. ఆత్మ యన తానే భక్తుడనై పుడు. పరోక్షుడు గాడు. కాన నిట్టి పరమేశ్వరుని యెల్లరు తెలిసికొనుచుచున్నాను. ఇట్టిపరమేశ్వరుని తెలిసికొన్నవాడే వివేకి. అని శ్రీకృష్ణుడు కొత్తగా చెప్పెను.

నిజమే. అందులు పరమేశ్వరుని తెలిసికొనుచుచే యున్నారు. కాని వివరీతముగా గుర్తించుచున్నారు. వివరీత వర్తనములేనివానిని శ్లాఘించుటకు శ్రీకృష్ణుడు డిచట కొత్తగా చెప్పెను.

లేక, ఆత్మను అభిన్నముగ తెలిసికొనినవాడే పరమాత్మను గుర్తించినవాడు. భేదజ్ఞానముగలవాడు పరమేశ్వరుని గుర్తించువాడు. చంద్రుని దొక్కడని తెలిసికొన్నవాడే చంద్రునిగుర్తించినవాడు. చంద్రుని లక్షణలని యనుకొనెనువాడు చంద్రుని గుర్తించినవాడుగాడు. కావున ఏకచంద్రుడన్ని గొప్పవాడు. అట్లే అద్వితీయాత్మడన్ని శ్రేష్ఠుడు. ఆత్మయందు ఉపాధిలనగూడ భేదవృత్తి కూడదు. స్వతస్సిద్ధముగ భేదవృత్తి కూడదని వేరుగ చెప్పవేల! కావున అవిద్యామాషితాంతః కిరణులకే ఆనందబుద్ధియు, ఆత్మసంసారియనెను బుద్ధియు, ఆత్మ యీశ్వరుని కంటె, వేరనుబుద్ధియు, అనాత్మయం నాత్మబుద్ధియు గలుగునని భావము.

రామానుజమతము:—

నిఖలభూతిములయందు దేవాదివిషయాకారములకంటె మేలయి ఆయా దేహేంద్రియమనస్సులగుర్చి పరమేశ్వరుడుగ నుండి అన్నిటిని సమానముగ తెలిసికొనుచు, దేహదులు నశించుచున్నను తానుసూత్రము నశించుచు స్వభావము లేనివా డయినందున నశించకుండచున్న పరమేశ్వరుని తెలిసికొన్నవాడు యథార్థమయిన ఆత్మను తెలిసికొన్నవాడు అని వ్యాఖ్యానించిరి. ఏది వ్యాఖ్యానమును వివరించుటకు వారి భాష్యమనందలి సంస్కృతవాక్యముల నుదాహరించుట యావశ్యక మయినది. కనుక వాటిని ముం దుదాహరించి యావల దానిపై విచర్చను జూపుదుము. “ఏవ మితరేతరయక్తేషు సర్వేషు భూతేషు దేవాది విషయాకారాద్విచక్షం తశ్చిత్త తత్తద్దేహేంద్రియ మనాసింపృతి పరమేశ్వర త్వేన స్థితం ఆత్మానం జ్ఞాత్వ త్వేన సమానాకారం, తేషు దేహాదిషు వినశ్యత్సు వినాశాన్త స్వభావేన ఆవినశ్యంతం యఃపశ్యతి స ఆత్మానం యథావస్థితం పశ్యతి” అని వారిభాష్యము.

ఇందలి సారాసారముల విచారితము.

“సమం సర్వేషుభూతేషు తిష్ఠంతం” అని శ్లోకము. ఇందు “సర్వేషు భూతేషు, తిష్ఠంతం” అను మూడుపదములు ఏకవాక్యత జెందియున్నవి. ఇట్టియెడ సర్వేషు భూతేషు దేవాది విషయాకారాద్విచక్షం” అని “తత్తద్దేహేంద్రియ

మనాంసిప్రతి పరమేశ్వరత్వేన స్థితం" అనియు పెండువాక్యములుగ వ్యాఖ్యానించుట ప్రమాణరహితము.

మరియు "దేవాదివిషయాకారా ద్విచిత్తం" అనుపదమును అన్యార్థము చేయుటకూడ న్యాయముగాదు.

"సర్వేషుభూతేషు" అనుపదమును మూడువిధముల ఆత్మత్వివచనములలో ప్రమాణమును గొనము.

(1) "సర్వేషుభూతేషు విచిత్తం" (2) "సర్వేషు గూఢేషు స్థితం" (3) సర్వేషుభూతేషు విశేశ్యత్వం ఆవిశేష్యంతం" అని చెప్పవలెనగును.

"పరమేశ్వరం" అను మాటయుగంధలే పదమునకు "తద్విశ్లేషేంద్రియ మనాంసిప్రతి పరమేశ్వరత్వేన" అయిన దేహేంద్రియమనర్థముగూర్చి పరమేశ్వరుడుగా నున్న- అని వ్యాఖ్యాన మొనర్చుట మూలమునతిక్రమించి యశేషముల గల్పించుట యనుచితము. మరియు విశేష్యముయొక్క పరమేశ్వరపదమును విశేషము మొనర్చుటయు "అత్కారం" అనుపదమును అన్యార్థముచేయుటయు నిష్ప్రమాణము.

అట్లే "సమం" అనుపదమును "జ్ఞాతృత్వేన సమానం" (అభిప్రాయముతో సమానాకారముగానున్న) అని వివరించుటయు, బహుపక్షకల్పనముతో గూడినందున సుచితముగాదు.

మరియు, సూత్రప్రాయమయిన శీర్షికమును వివరించుటకు మూలమునతిక్రమించి యనేకపదముల గల్పించుటయు న్యాయముననునది యనరాదు. అట్టి కల్పనము లేకున్నను పదాన్వయము కుదురుచుండుటచే నీ కల్పన శబ్దము వలనను, అర్థమువలనను న్యాయముకాదు. ఎట్లన ఆత్మ దేవాదివిషయాకారములతోగూడి యున్నచో నపుడు వాటికంటె విచిత్రములైనవియు గామానుజాల కననుపక్షయేషిది.

ఆస్తికుడెవడును- ఆత్మ దేహాదివిషయమును, కర్త, భోక్త అని భేదించి కొని బాధ్యునివలె మరల యాత్మ కు నరణాలు కలవాడని యనుకొనడు. "ఏమ దేహః" నా దేహము అనియే యనుకొనును. ఒకానొక యింటిలో నున్న బాధ్యుని యింటికంటె పేరయినను, ఇంటియందు "నాయిల్లు" అని యభిమానము నొందును. అట్లే ఆస్తి కుడుగూడ నాదేహమని యనుకొనును. ఈ యభిమానము ఆత్మ దేహాది విషయాకారముకంటె విలక్షణమని యపదేశించినంతమాత్రమున నొలగ కేరదు. బాధ్యునకు ఇంటియందలి మమత్వము తొలగినదా? ఇక దేహములగూర్చి పరమేశ్వరుడను వాదము యింతకుమున్నే సిగ్గాకరింపబడినది.

ఆత్మజ్ఞాతృత్వముతో సమానాకారుడని వివరించుటకూడ నిలువలేదు. ఈ సమానాకారత అనాత్మతోనా? ఆత్మతోనా? పరమాత్మతోనా? జడముయిన

అగాత్మలందు జ్ఞాత్మత్వమే లేనందున వాటితో సమానాకారత కుదరదు. ఇక రెండవ పక్షమున ఆత్మ తానే కాన, తనతో తనకు సమానాకారత చెల్లదు. పూజన పక్ష మవలంబించినచో, పరమాత్మయందలి సర్వజ్ఞత్వరూప జ్ఞాత్మత్వమునకు జీవునియందలి కించిద్జ్ఞత్వ రూప జ్ఞాత్మత్వమునకు భేదముండుటచే నీ యిరువురి జ్ఞాత్మత్వమునకు సామ్యమే లేదు.

ఇక ఆత్మలోనే పరస్పరము ఒకానొకని జ్ఞాత్మత్వమునకు మరియొకని జ్ఞాత్మత్వముతో సమానాకారతమున్నచో నదిమాత్రమే మెట్లు పొసగును. ఆత్మలలో అనేకత్వము లేదుగదా? కనుకనే “ఆత్మానం అని చెప్పియుండెను. అయ్యది జాత్యేకవచన మనదగదు. ఆత్మకు జాతియనునదే లేదు.

ఒకవేళ అజ్ఞానవశమున ఆత్మభేదముండుగాక, అయినను ఆత్మలకు పరస్పరము జ్ఞాత్మత్వసామ్యము కుదరదు. ఒకడు తర్కము తెలిసినవాడు, మరియొకడు వ్యాకరణము తెలిసినవాడు. వీరిద్దరి జ్ఞాత్మత్వమునకు సామ్య మెట్లు పొసగును ?

ఇక జ్ఞానమాత్రమే జ్ఞాత్మత్వమన్నచో అపుడు నిరుపాధికమగు జ్ఞానమునకు భేదము లేనందున జ్ఞానరూపుడయిన ఆత్మకు ఏకత్వమే సిద్ధించినది. మరియు నీ క్లోకవ్యాఖ్యాన సందర్భములో వేదాంతదేశికు లిట్లనిరి.

క్షేత్రాకారముగ పరిణమించిన ప్రకృతి యనేకముగాన ఆయా శరీరములతో గూడిన పురుషులుకూడ ననేకులు. వారియెడల వేర్వేరుగ సుఖ దుఃఖములు కనిపించుచున్నవి. ఆత్మ నిరవయపుడయినను యుతసిద్ధములయినవాటికుండెడి సంయోగసంబంధము నిరవయపుడయిన ఆత్మయందుగూడ నుండును. నిరవయవములకు, నిరవయవ సావయవములకు, కేవల సావయవములకును సంయోగము సంభవించును. ఆత్మయం దధ్యాసలక్షణమయిన సంబంధము కుదరదు- అని యనిరి.

ఇదియంతయు అనుపపన్నము. యుతసిద్ధములయిన సావయవపదార్థములకే సంయోగ సంబంధము. నిరవయవములకు, నిరవయవ సావయవములకును సంయోగముండదు. “కషినా వృక్షస్సంయుక్తః” కోతితో చెట్టు కలిసియున్నది. అనివలె “ఆకాశేన వృక్షస్సంయుక్తః” ఆకాశముతో చెట్టు కూడియున్న దను ప్రతీతి లోకములో లేదు. మరియు ఘటాకాశము మఠాకాశముతో గూడియున్న దను ప్రతీతియు లేదు.

ఇక, ఆకాశము విభవనియు, విభుత్వ మన సర్వమూర్తి ద్రవ్యసంయోగిత్వమనియు, కావున నిరవయవమయిన ఆకాశమునకు మూర్తిపదార్థములతో సంయోగము కలదనియు, అట్లే “ఆత్మామనసా సంయుజ్యతే” “మనఃకంద్రియేణ” అను ప్రతీతులనుబట్టి నిరవయవమయిన ఆత్మకు, నిరావయవ మనసుతో

సంయోగము కలదనియును యనరాదు. అర్హిత్వాంతము దానికేది. తద్వ-
శాస్త్రము ప్రమాణము గాదు. కనుకనే దానిని చదివినవాడు గాద్దడనై యెత్తునని
స్మృతి కలదు.

మరియు, ఆత్మకు మనస్సంగమును విడిచిపెట్టుట “అవిరోహాయాం
పురుషః” అను శ్లోతి విరుద్ధము. “ఘటాకాశములు సంయుక్తములు” అని పేర్కొని
లేకుండుటచే, మూర్తాద్రవ్యగంధోగిత్వరూప విభుత్వము ఆకాశమునకుంధమని.

ఇట్లే తేత్రోత్తేత్తజ్జులకు గుణగుణులనెవలె నమవాయనంబునకు గూడ
విరోధము. గుణయందు గుణములనలె తేత్తజ్జులయందు తేత్రోరూపవిశేషము నాల
నయమునందున లేదు. అట్లుండుచో గుణమంది గుణమునకు విదేశాట్యత్వము
తేత్రోమునుండి తేత్తజ్జులకు విభాగమే లేకపోవును. దీనికి మీరు యాత్మ్యాత్మైవి
చెప్పజాలరు. “అర్హిత్వ నియంత్రమైన ఆత్మను బొందునని మీరే యిందికముందు
చెప్పియుండిరి.

కనుక అసంగుడయిన పూర్ణచైతన్యాత్మకు సహాధింబంధము అభ్యాస
రూపమునదప్ప మరెవ్విధమునను బంధవించనందున ఆత్మకు అద్వితీయత్వము
సుస్థిరము. అనేకత్వబుద్ధి యభ్యాసకల్పితమే.

రజ్జువునందు సర్పమునకునలె ఆత్మయందు సంసారాభ్యాస బంధమందును.
దృష్టాంతమున దృశ్యమునందు భ్రమ కలుగుచున్నది. దాష్టాంతికముతో దృష్ట
యందే దేవాదిభ్రమ యెట్లు చెప్పెదరు? నిజమే. మేము దృష్టయగు తేత్రజ్జునకు
ఆత్మయందు అనాత్మభ్రమయని చెప్పము. మరేమనిన ప్రమాతకు ఆత్మయం
దనాత్మభ్రమయని మేమందుము. నిజస్థితిలో ప్రమాతయే తేత్తజ్జును. అయినను
సంసారమున్నంతవరకు ప్రమాత తాను తేత్రజ్జునికంటె వేరనియే చెలెసికొను
చుండును. జ్ఞానదశలోనే ప్రమాతకు తేత్తజ్జ్వరూపము. అవిద్యావృత్తో సంసారి
త్వమే. కాన ప్రమాతకు సంసారమున్నంతవరకు అనాత్మభ్రమము యుక్తిము.

మరియు వేదాంతదేశికులు “అవినశ్యంతం” అను విశేషణము జీవహ
ముగ నన్వయించునుగాని యీశ్వరపరముగ నన్వయించదనియు, దేహభిమానము
గల మానవులు (జీవులు) నశింతురునియు తలంతురుగాని యీశ్వరుడు నశించునని
తలంచరు. ఈశ్వరునకు నాశప్రసక్తియే లేనందున దానిని నిషేధించబనిలేదు. అని
యును వ్యాఖ్యానించిరి.

ఇదియు ననుచితము. శాస్త్రవిచారమునం దాస్తికులే యధికారులు.
నాస్తికులు కారు. ఇందు వివాద లేదు. ఆస్తికులు ఆత్మ దేహాదివిలక్షణము,
నిత్యుడు అని తలంతురు. అట్టి తలంపు వారికి లేనిచో స్వర్ణలూనుభవముకొరకు
యజ్ఞాదులయందు వారికి ప్రవృత్తియే కలుగదు. పితృమూలగూర్చి శ్రాద్ధాదు

అను జరుగవు. కాన జీవించియుండునూత్నము నాదప్రసక్తి యేది? దేహనాశము నల్ల జీవనాశమును పోల తలంచుచో ముఖ్యములని యుచున్న రామకృష్ణుడు గూడ దేహనాశము కలుగుచున్నందున ఈశ్వరుడుగూడ నశించునని వారేల ననుకొనదు? నాస్తికులేశ్వరు? యంగీకరించుకాన వారిదృష్టిలో ఈశ్వరుడు నిత్యమును భావమే లేదు. కనుక ఈశ్వరునియందువలె జీవునియందుగూడ నాశ ప్రసక్తిలేక మరలన్ని ప్రాణులు నిత్యము.

కనుక “అవివశ్యంతం” అను పదమునకు నిర్వికారత్వమును ప్రతిపాదించుటలో తాత్పర్యముని యుంది. ఆచార్యపాదులు పడ్డావ వికారములనలె సుఖదుఃఖాది వికాసములుగూడ ఆత్మకు లేవని చెప్పట యుచితము. అస్తికులు ఆత్మయందు కర్తృత్వాది వికాసములు కలనని భావింతురు. కాన “అవివశ్యంతం” అను పదముచే ఆత్మ నిర్వికారుడని నిరూపించుట యావశ్యకము. కనుక నిర్వికారుడు, అసంసారి యను ప్రత్యేకముల యీశ్వరుడే. వేరుకాదు.

శ్లో॥ సమం వశ్యవహి సర్వస్య సమవస్థిత మిశ్వరం

సహి నస్త్యానాత్మానం తతో యాతి పరాంగతిమ్.

౨౪

అ॥ అజ్ఞానులు తమను చాము చెరచుకొందురు. (చంపుకొందురు) భేద దృష్టియే వారికి నాశకారణము. ఇట్టివారు నరకకూపమున ‘అంధఃతమః ప్రవిశంత్యేకే నాత్మహనో జనాః’ అను శ్లోతి చెప్పుచున్నది. జీవేశ్వరభేదము గలవారే ఆత్మ హంతకులగుచో నిక నిరీశ్వరవాదులగు సాంఖ్యులకు దేహాత్మవాదులగు బౌద్ధులకు గతియేమి?

ఓయి! ఎంతమూఢులయినను తనను తాను చంపుకొనడు. తనయందు తనకు ద్వేషముగడదు. తనసుఖమున కుత్సితగిలిన పరునియందే యిందరకు ద్వేషము కలుగును. తన సుఖముకొరకు మానవులు పశ్చాదుల హింసింతురు. ఇంతియేకాని తమకొఱకుగాని యితరుల కొరకుగాని తమను జంపుకొనరు. ఇట్లుండ శ్రీకృష్ణు డిచట ఆప్రసక్త మయిన ఆత్మహింసనమును నిషేధించనేలే? ఈ నిషేధము “మైమీద అగ్ని చయనము చేయరాదు. ఆకాశమున చేయరాదు” అనుదానివలె నున్నది. ఆత్మ హత్యానులయించుగూడ దేహమకంటె భిన్నుడే దేహమును హింసించు చున్నాడుగాని తనను తాను హింసించుకొనుట లేదు. కావున నిది మెట్లు పొసగును, అని పూర్వపక్షము.

సిద్ధాంతము:—

జీవుడు, అనాత్మయైన స్థూలదేహమును ఆత్మగా దలచి పుణ్యా పుణ్యముల నాచరించి మరల యీ దేహమును ఫలానుభవముచే జంపుకొని సంచిత

కర్మచే కొత్తదేహమును మరల బొంది దాని నాత్మగాదలచి దానితో ధర్మా ధర్మముల నాచరించుచు కర్మఫలానుభవముతో దానిం జంపుకొని సందితముతో మరల నూతనదేహముల బొందుచుండును. ఇట్లు ఆత్మగాదలచిన అనాత్మయును దేహమును జంపుకొనుచున్నందున జీవు లాత్మహంత లగుచున్నారు. అనగా జీవుడు పుట్టడు, చావడు. కాని మూఢజనుడు దేహముకంటె ఆత్మ వేరిని యెరుగడు. దేహమే ఆత్మ యనుకొనును. కనుకనే నేను లావు, నేను పన్నము, నేను రోగిని, నేను మునుసలిని, నేను మనుష్యుడను అని యనుచున్నాడు.

కట్టి దేహాత్మాభిమానమువలననే రాజకీయచే దేహాత్మను జంపుకొనుటకు మూఢులు కెరచ్చేద జలాగ్నిసాతాదులను కేముచున్నారు. కాన సంతతును లోక వ్యవహారములలో దేహాత్మభూతులకే ఆత్మహంత లని స్పష్టము ఇట్లు ఆత్మహింసనము లోకప్రసిద్ధము.

ఈయది శాస్త్రసిద్ధముగూడ నగుచున్నది. శాస్త్రము కృతవిప్రకాశ అకృతాభ్యాగమదోషములను వాపుకొనుటకు ధనికత్వ దరిద్రత్వాది భోగవైచిత్ర్యములను నిర్వహించుకొనుటకొరకును పూర్వోత్తర జన్మలను సూచించినది. ఆ జన్మలు కర్మాగ్రీవములు. కర్మ కర్తృగ్రీవము. ఆకర్త దేహాత్మయే. దేహమే స్నాన పానాది కర్మలయందు వ్యాపించుచున్నది. ఇందిమాత్మ, మనఆత్మ, బుద్ధ్యాత్మలు దేహాత్మకు సహాయకారులు. ఈ దేహాత్మ ఫలానుభవముతో ప్రార్థకర్మను నశింపజేసికొని ఇతరదేహమునకు కర్మగాచరించుచు నీదేహాత్మను ఉత్తరజన్మలో ఫలానుభవముతో నశింపజేయుచున్నాడు. ఇది యనాదికాలమునుంచి జరుగుచున్న నాటకము.

అయితే, దేహమును ఆత్మగా గ్రహించినను నిజస్థితితో దేహమనాత్మ కనుక దానిని హింసించిన జీవులు అనాత్మహింసకు లగుచుండుగాని అనాత్మహింసకు లెట్లగుదురని మీరడుగవచ్చును. కాని యనాత్మలగు దేహాదులయందు ఆత్మాభిమానముచే పరమార్థసత్యమయిన ఆత్మకు కూడ హింస కలుగుచున్నది. ఎట్లన జీవులకు దేహాత్మాభిమానముచే పరమార్థముగానున్న సచ్చిదానందాత్మ అజ్ఞానావృతుడయి అనుభవగోచరు డగుటలేదు. ఆత్మానందము నిచ్చుటలేదు. లేనివాని వలె నిర్భకుడగుచున్నాడు. ఇట్లు సచ్చిదానందాత్మను లేనివానిగజేసి నిర్భక మొనరించిన అజ్ఞానులగు జీవులు ఆత్మహంతలనుట వింతకాదు. మీరు దేహాత్మను ప్రత్యేకాత్మను యుభయులను హింసించుచున్నారు. మరియు పరియెడల ఆత్మకు సంసారబంధ మేర్పరచుట జీవేశ్వరులకు భేదము నేర్పరచుట మనుష్యజన్మ మెత్తి జ్ఞానముండికూడ అజ్ఞానమును బోగొట్టుకొనలేకపోవుట మొదలగు ననేక దోషము లున్నవి.

కాన నెల్లదేహములయందును యీశ్వరుడు సమానముగా నుండెనని గ్రహించినవాడు అత్మహంసరుడు గాడు. ఇట్టివాడు ముక్తి నొందును. || ౨౯ ||

శ్లో॥ ప్రకృత్యైవ చ కర్మాణి క్రియమాణాని కర్మణః

యః పశ్యతి తాతాత్మనం అకర్తారం స పశ్యతి॥

30

అ॥ వాఙ్మనఃకాయములచే జేయబడుకర్మలు ప్రకృతిచే జేయబడుచున్న బుల యెవడు తెలిసికొనునో అట్లే అత్మకు కర్మత్వాదివికారములు లేవని యెవడు గుర్తించునో వాడు పరమార్థజ్ఞుని. ప్రకృతగుణములు అత్మకు సంబంధించవు కాన గుణకర్మజేయమునల్ల అత్మకు భేదముండదు. ప్రకృతిని దానిధర్మములను అత్మయం దాలోపించుకొని అత్మ కర్త, భోక్త యని ద్వైతులగు తాత్పర్యము లందురు. ఈయది అజ్ఞానవిలసితము. అద్వైతమే పరమార్థము. || 30 ||

శ్లో॥ యదా భూతపృథగ్భవ మేకస్థ మనుషశ్యతి

తతఏవ చ విస్తారం బ్రహ్మ సంపద్యతే తదా.

31

అ॥ విద్వాంసు డెపుడు వేర్వేరుగ గనిపించు భూతములన్నియు అద్వితీయుడగు అత్మయం దున్నటుల తెలిసికొనునో, అనగా “అత్మైవేదం సర్వం” ఈ ప్రపంచమంతయు అత్మయే.” అని యాత్మసాక్షాత్కారమును జేసికొనునో అట్టి అత్మనుంచయే నిఖలభూతములు బుట్టి విస్తరించుచున్నవని యెవడు గుర్తించునో వాడు బ్రహ్మభావము నొందును. “అత్మనుంచి ప్రాణము, అత్మనుంచి మనస్సు, అత్మనుంచి ఆకాశము, అత్మనుంచి మన్మథుడు, అగ్ని, నీరు, అన్నము, సర్వము అత్మనుంచి పుట్టి చచ్చుచున్నటుల శ్శుతులు చాటుచున్నవి. కాన సర్వము అత్మయం దున్నటుల తెలిసికొనువాడు బ్రహ్మభావము నొందుట సుస్థిరము.

రామానుజ మతము :—

భూతములయొక్క దేవత్వ, మనుష్యత్వ, హాస్యత్వ దీర్ఘత్వాది భేదము ప్రకృతివలన నేర్పడినదికాని అత్మకు సంబంధించినది కాదనియు, ప్రకృతివలననే ఉత్తరోత్తర పుత్రపౌత్రాది భేదవిస్తారము పెరుగుచున్నదనియును గుర్తించువాడు బ్రహ్మను బొందును. అని రామానుజులు వ్యాఖ్యానించిరి. ఈయది నిస్సారము.

ప్రకృతిపరిణామమయిన భూతములయందే దేవత్వ, మనుష్యత్వ, హాస్యత్వ దీర్ఘత్వాదులు గలవుకాని యాత్మయందు లేవని తెలిసికొనినచో యిష్ట సిద్ధియగుచుండ “నివి ప్రకృతగతము లని” యనుసంధానము చేయుటలో ఫలమేమి? మరియు ఆధునికప్రపంచమంతయు ప్రకృతి పరిణామమని యనుకొనుటకంటె పుత్ర పౌత్రాది ప్రపంచానుసంధానమున నొరగెడు ఫలమేమి?

మరియు, మీమతమున అత్మ యనువగుటచే పరిచ్ఛిన్నుడగును. ఇట్టివాడు

అపరిచ్ఛిన్నమయిన ఆత్మను బొందుట విరుద్ధము ఇక ఆత్మ సంసారదశలో అనువనియు, మోక్షదశలో విభవనియు సంగీకరించుట ఆత్మయందు వికారత్వమును దోషము సంగీకరించినట్లగును. దీనివలన ఆత్మ కచిత్వత్వ మేర్పడును.

మరియు సంసారదశలో ఆత్మను పరిచ్ఛేదవరకు ముక్తియనెడి యుపాధి మోక్షదశలో లేనందున ఆత్మ విభు డగునన్నచో ఆపు డాత్మత్వకః ఆచార్యును బోపాధికముగాని సహజముగాదని తేలినది. కాన జీవుడు విభుడేయగును. విభుడగుచో నీశ్వరుడగుట కడ్డులేదు. జీవుడు యీశ్వరునివలె విభువునాని యీశ్వరుడుగాదని యనరాదు. ఒక్కనికే వ్యాపిత్యము సంభవించుచుగాని యేకైక వ్యాపిత్యము సంభవించదు. అనేకలున్నపుడు అందొకనికి వ్యాపిత్యముండదు. కాన దానినిబట్టి సిద్ధాంతము పోనగదు.

(130)

శ్లో॥ అనాదిత్వాత్ నిర్గుణత్వాత్ పరమాత్మాయ మవ్యయః

శరీరస్థోపి కాంతేయ! న కరోతి న లిప్యతే॥

(131)

లోకములో మృదాదికారణముగల ఘటాదినీచ్యములు తంత్రావ్యవయవములుగల షటాది వీచ్యములును కొలచికాలమునకు స్వరూపనాశమును జెందుచున్నది. ఆత్మ కారణముగలవాడుగాడు (కార్యముగాడు), సావయవపుడును గాను. అందువలన వికారమును జెందడు. ఏది కార్యమో ఏది సావయవమో అని సశించునను నియమము కలదు. దానికెందును భంగముండదు. దీనివలన పుట్టుటయును వికారము నొందిన ఆకాశాదులు సావయవము లనుటలో వివాదములేదు.

ఓయి! ఆకాశము పుట్టుక కలదయినను (కార్యమయినను) నిరవయవ మగుచున్నది. దానికి నిరవయవమను ప్రతీతి కలదు. కనుకనే భాష్యకారులుగూడ నొకానొకపుడు “ఆకాశమువలె ఆత్మ నిరవయవుడగుటవలన” (ఆకాశావ నిర్వయవత్యాత్ ఆత్మనః) అని చెప్పిరి. కనుక కార్యములు సావయవములను నియమము నిలువనేర దనినచో- నట్లు కాదు.

ధాన్యముపోయని కుండలో నెంతటియవకాశము (ఆకాశము) కలదో అంతటి యవకాశము ధాన్యమున్నకుండలో గనిపించదు. అదేకుండలో నిండా ధాన్యముపోసి నింపినచో ఆకాశము (అవకాశము) బొత్తుగా కనిపించదు. ఇట్లు వట్టి కుండలో పూర్తియాకాశము, సగము ధాన్యమున్న కుండలో సగము మాత్రమే యవకాశము, నిండా ధాన్యమున్న కుండలో బొత్తుగా (ఆకాశమే) అవకాశమే లేకుండుట మూడురకముల ననుభవమున్నది. ఈయది ఆకాశముయొక్క సంగోచ వికాసము లనదగును. అవయవరహితమయిన ఆకాశమున కిట్లు సంగోచవికాసము లుండవు. కాన ఆకాశము సావయవము. ఇదేచందమున మఠాకాశ, గృహాకాశ ములుగూడ సావయవములు. ఈ సంగోచవికాసములు అవకాశమునవికాని ఆకా

శమునవికావని భ్రాంతిపడగను. అవకాశమే యాకాశము. ఈ రెంటికీని భేదము లేదు. సావయవము కనుకనే కృత్రిమ-యాకాశము పుట్టునని చెప్పినది. భాష్యకర్తలు మహాంతర్వాహినియనునచో యాకాశము నిరవయవమని నుడివెరి. ఆకాశము నిరవయ మునచో కర్తానికి ఘటానులతో పరిచ్ఛేదముండదు. “ఘటావచ్ఛిన్నాకాశము” “మహావచ్ఛిన్నావకాశము” అని ఘటమకాది పరిచ్ఛేద మాకాశమునకు ప్రతీతితో నున్నది. ఇదేద్రేయమున ఆహంకారాది పరిచ్ఛేద మాత్మకున్నందున ఆత్మ మార్య కేవల దానయిచ్చును గాడు? అని మీరడుగవచ్చును. ఆహంకారాదులు ఆద్రేయమున కిల్పితములు. కిల్పితవస్తువులతో పరమార్థవస్తువునకు పరిచ్ఛేద ముండదు. భౌతికసిద్ధమయిన స్వముతో రజ్జువునకు పరిచ్ఛేదము లేదు. ఎండ మావులతో భూమికి పంకిలత్వము లేదు. కావున ఆత్మ అపరిచ్ఛిన్నుడు, నిరవయ వును, అనాది, నిర్వికారుడు. ఆకాశాదికము పరిచ్ఛిన్నము, సావయవము, సాది, సవికారము. భూతలముమొదలు బ్రహ్మాండముయొక్క పైకపాలమువరకు వ్యాపించి యుండు మహాకాశముకూడ భూతల బ్రహ్మాంధోర్ధ్వకపాలములతో పరిచ్ఛిన్నమే యగుచున్నది. కనుకనే సావయవము, సాది, సవికారమును, దృశ్యము, అనాశ్మయ నగుచున్నది. అట్లుకానిచో ఆధునికాచలమతవీరిన ఆకాశమే యాత్మయగును.

ఓయి! సావయవమగు ఆకాశము ఘటాదులతో సంయోగించుట కభ్యంతరములేదు. ఇట్టితేటి లోకములో ఘటసంయుక్త మాకాశము, ఆకాశ సంయుక్తము ఘటము- అను ప్రతీతి లేల లేవు? భూతలము ఘటసంయుక్తము అని ప్రతీతి కలదుగదా? అనినచో వినుము. ఆకాశము అతిసూక్ష్మము. దాని అవయవ ములును అంతకంటె సూక్ష్మములు. కనుక ఆకాశావయవములకు ఘటావయవ సంయోగము అత్యంత దుర్విశ్లేయము. అందువల్లనే ఆకాశము సావయవము, ఘట సంయుక్తము అను వ్యవహారము లోకములో లేదు. దీనిని పురస్కరించుకొనియే || భాష్యకారులు ఆకాశము నిరవయవ మనిరి. కావున ఆకాశము లోకదృష్టిలో || నిరవయవముకాని శాస్త్రదృష్టిలో సావయవమేయగును.

అయితే నిరవయవుడగు ఆత్మకు దేహేంద్రియాదిసంబంధము లేదనుటకు దృష్టాంతమెద్ది? దృష్టాంతములేని వస్తువు అంగీకరింపదగదుకదా? ఆకాశముకంటె వేరువస్తువు నిరవయవ మనదగిన దెద్దియు లేదుకదా? నిజమే, మీరుచెప్పినదానికి నన్వయదృష్టాంతము లేకున్నను వ్యతిరేకదృష్టాంత మున్నది. ఏదృష్టాంతమున్నను వస్తువు (విషయము) పరిగ్రాహ్యమే యగును.

ఇట్లే ఆత్మ నిర్గుణుడగుటవలనగూడ నవ్యయుడు. అందువలన నిట్టియాత్మ శరీరమందున్నను యేవనిచేయువాడు గాడు. వానిఫలమును బొందువాడును గాడు. కర్మచేయనివానికి ఫలానుభవము అసంభవము. ఫలానుభవములేనివానికి వికారము

లుండవు. అవికారుడుకనుకనే శరీరాది దోషము లెవ్వియు నంటవు. కాన ఆత్మ
అకర్త, అభోక్త, నిర్వికారుడు, నిర్గుణుడు, అనాది, యద్వితీయుడును. ఈయది
సిద్ధాంతము.

అయితే దేహమునందున్న ఆత్మ చేయుడు, అనుభవించుడు సరే! చేయు
వాడును అనుభవించువాడును మరెవ్వడు? ఎవ్వడైన మరియొకడు చేయువాడు
కలడా? లేడా? మరియొకడున్నచో “క్షేత్రజ్ఞంచాపి” అను గీతావచనమునకు
విరోధము లేనిచో నేను సుఖ, నేను దుఃఖ, నేను కర్త- అను లోకానుభవమునకు
ఉపమ. కనుక పరమాత్మకంటె భిన్నముగ జీవుడు లేడని యనరాదు. ఈశ్వరునకు
సంసారము ఆసంభవము. అనుభవములో చున్నసంసారమును తుడిచిపెట్టుట
దుష్టము. కాన నిశ్చలనికంటె భిన్నముగ సంసారమునొండెడు జీవుడుండవలెను.
కనుకనే వైకేషికులు, నా ఖ్యలు, వాద్ధులు ఆచార్యపాదులు చెప్పిన ఉపనిష
త్సిద్ధాంతమును విడచిరి.

వైకేషికులు ఈశ్వరునికంటె వేరుగ సగుణాత్మ నొప్పిరి. సాంఖ్యులు
ఈశ్వరుడే లేడనిరి. దైవమువలనగాని యజ్ఞానమువలనగాని పురుషార్థమునుంచికాని
భ్రష్టులగు వాద్ధులు దేహమే యాత్మయనిరి. వీరందఱకు శ్రీకృష్ణుడు చెప్పిన
సిద్ధాంతము నచ్చలేదు. వారిసందేహము లిందు దీరలేదు. అందువలన వీరు
జీవేశ్వరాభేదవాదమును (మతమును) దుగవగాహమని యెంచిరి. కాన ఆచార్య
పాదుల యాపనిషత్సిద్ధాంతము పరిగ్రహ్య మెట్లుగున? అనినచో, వినుము. దేహము
నందు కర్తృత్వ భోక్తృత్వములుగల పదార్థము నిర్ణయముగాకకదా వీరు శ్రీకృష్ణ
సిద్ధాంతమును విడచిరి. ఆసందేహమును శ్రీకృష్ణుడే తీర్చియున్నాడు. “స్వభావస్తు
ప్రవర్తతే” అని పరమాత్మ చెప్పెను. స్వభావమనగా అవిద్యయని యర్థము.
అవిద్యయే చేయుచున్నది. అదియే అనుభవించుచున్నది. కావున కర్తృత్వ
భోక్తృత్వరూపమగు సంసారము పరమాత్మకు అవిద్యకమని యర్థము.

సరేకాని నీవు అవిద్యాదశలో కర్తృత్వభోక్తృత్వములు కలవానిని
యడుగుచుంటివా? విద్యాసస్థయం దడుగుచుంటివా? ఇందు మొదటిపక్షమున
అజ్ఞానముచే ఆత్మయందు గల్పింపబడిన సాభాసాహంకారుడు సుఖదుఃఖా
ద్యభిమాని కర్తగా భోక్తగా కలడు. వాని నవలంబించియే నిఖిలవ్యవహారము
జరుగుచున్నది. కాన అజ్ఞానానుభవమునకు విరోధము లేదు.

ప్రాజ్ఞుడు (జ్ఞాని), నేను కర్తను- భోక్తను, అని యనుకొనడు. ఇదియంతయు
అజ్ఞానదశలోనే ఉదశయందు జీవేశ్వరుల కభేదమును జెప్పటలేదు. గీతాతత్వము
నకు అజ్ఞానుల యనుభవమునకును చాలదూర మున్నది. “క్షేత్రజ్ఞంచాపి” అనునది
శ్రీకృష్ణునిచే జ్ఞానదశయందే చెప్పబడినది. జ్ఞానముచే అజ్ఞానము నశించగా
కర్తృత్వ భోక్తృత్వాది అధ్యాసలన్నియు నశించును. అటుమీదట సంసారమే

జీవులకు లేదు. కావున పరమాత్మముగా అనుసరియగు పరమాత్మయే జీవుడు. అజ్ఞానశయము నుటచేత జీవుడు అనుసరియయియు ఈశ్వరునికంటె వేరనియును తలంతురు. ఈయది తప్పును. వేదేవిషయము గీతాశాస్త్రమున సాంఖ్యయోగమున జెప్పబడినది.

సాంఖ్యము పరమాత్మసాంఖ్యము, అపరమాత్మసాంఖ్యము- అని రెండు విధములు. అందు శ్రీ మద్భాగవతమున కపిలునిచే దేవహూతికొరకు జెప్పబడి తత్త్వముచీత్వా ద్భూతిచిత్తవృత్తయందు నిరూపింపబడిన జీవేశ్వరాభేదవిషయమగు ఆత్మజ్ఞానము పరమాత్మసాంఖ్యము. అదియే యిచట జెప్పబడినది.

ఇకనదియయిను తత్త్వములను జెప్పెడి నిరీశ్వరసాంఖ్యము అపరమాత్మ సాంఖ్యము. ఇందు పరమాత్మసాంఖ్యము అద్వైతమనికాని జ్ఞానమనికాని యనబడును. ఇట్టి పరమాత్మసాంఖ్యదర్శనమునం దున్నట్టి జ్ఞాననిష్ఠులగు పరమహంసలకు అవిద్యా వ్యవహారమంతయు నశించుటచే కర్మాధికారములేదని యచ్చటచ్చట శ్రీకృష్ణులు ప్రతిపాదించిరి. దీనివలన కుటీచక, బహూదక, హంసలకు కొలది కర్మాధికారము కలదని సూచితమగుచున్నది. ఇట్లే సన్యసించనివారలు శ్రోతస్మారాది విహిత కర్మల పరిత్యజించుట తగదనికూడ దెలియుచున్నది. ఎవరికెం దధికారమో వా రం దుండవలయును. లేనిచో నరకము నొందుదురు. కనుకనే భగవంతుడు ప్రవృత్తి నివృత్తిరూపమయిన మార్గద్వయమును నిర్మించి దానిని వేదరూపమున బ్రకటించి అద్దాని ననుసరించువారల కభ్యుదయ నిశ్చేయస్థుల నిచ్చుచు తద్విన్నులను నరక పాతాదులచే శిక్షింపుచు సర్వేశ్వరుడు సర్వనియంతయగుచున్నాడు. వానియాజ్ఞ మీఱలేకయే సూర్య చంద్రాగ్ని యమ వాయువులు, వారివారిపనిని నెరవేర్చు కొనుచున్నారు.

రామానుజమతము:—

ఈపరమాత్మ దేహమునుంచి నిష్క్రొవ్వస్వభావముచే నిరూపింపబడి శరీరమునందున్న వాడైనను, అనారభ్యుడగుటవలన (కార్యము గాకుండుటవలన) నాశరహితుడును సత్వాదిగుణములు లేనివాడగుటవలన కర్మత్వము లేనివాడును దేహస్వభావములతో నంటనివాడును అగుచున్నాడని రామానుజులు వ్యాఖ్యానించిరి. ఇయ్యది నిస్సారము.

వీరిమతప్రకారము ప్రత్యగాత్మ (జీవాత్మ) దేహేంద్రియాదుల నపేక్షించియే పరమాత్మకాని యీశ్వరాపేక్షచే పరమాత్మ గాడు. ఈశ్వరుడే జీవాత్మద్వారా పరమాత్మయని వీరందురు. ఇట్టిస్థితిలో పరమాత్మకానివానిని (ప్రత్యగాత్మను) పరమాత్మయని పలుమారులు వాడకపోతే జీవాత్మను నిరూపింప దలచిన వ్యాసులకు “ప్రత్యగాత్మ జీవాత్మ” యనుపదములు తోచలేదా యేమి? మరియు జీవాత్మను పరమాత్మయని చెప్పకపోతే “జీవాత్మ ప్రత్యగాత్మ” అని

యనినంతమాత్రమున దేహదులకంటె నుత్కర్షణ చెందదాయేమి? దేహదులకంటె జీవుడు గొప్పవాడను విషయ మొక్కజాద్ధులకు దెలియదుగాని మిగిలినవారందఱకు దెలిసినదే. వ్యాసు లావిషయమును ప్రతిపాదించినందున నొరిగినఫలమేమి?

మరియు 'నకరోతి' అను పదసాన్నిధ్యవశమున "నల్యతే" అను పదము నకుగూడ కర్మఫలలేషమును స్థము సిద్ధించుచుండ నది విడచి దేహస్వభావములతో నని స్వకపోలకల్పితముగ జెప్పలే!

దేహమునుంచి నిష్క్రమ్యస్వభావుడయినవానికి దేహస్వభావలేషము లేదని సిద్ధమగుచుండ నామాట వేరుగ జెప్పలే! గృహస్థునకు గృహస్వభావ లేషముండదు ఉండదని వేరుగ నిషేధించ నవసరములేదు. ప్రాప్తిలేని నిషేధము నిరర్థకము.

మరియు నిచట వేదాంతదేశికులు భాష్యమును వ్యాఖ్యానించుటలో నీవాక్యముల నుపయోగించిరి. "జ్ఞానసంకోచ రూపవ్యయస్య జ్ఞానాదిగుణానాం దేహాదిప్రేరణరూప కర్తృత్వస్యచ ఆత్మని సత్వాత్" అని

జ్ఞానము సంకోచించుట రూపమగు వ్యయము (నాశము) జ్ఞానాది గుణములు, దేహేంద్రియాదులను ప్రేరణచేయుట రూపమయిన కర్తృత్వమున్న ఆత్మయందుండుటవలన- అని దీని యర్థము. అనగా ఆత్మయందలి జ్ఞానము సంకోచము చెందుననియు, ఆత్మయందలి గుణములు దేహేంద్రియాదులను ప్రేరేపించుననియును వీ రంగీకరించినటుల దీనిభావము గోచరమగుచున్నది.

ఇది యుక్తముగాదు. ఆత్మయందు జ్ఞానసంకోచముండుచో నిర్వికారత్వమునకు దెబ్బ. ఆత్మస్వరూపము నిర్వికారముకాని, ధర్మము నిర్వికారము గాదని కల్పింపదగదు. అట్లగుచో ఆత్మకు నిర్వికారత్వము పాక్షికమగును. శ్రుతి యెచ్చటను ఆత్మపాక్షికముగగూడ సవికారమని చెప్పబలేదు. పైగా సవికారత్వము నొప్పినచో ఆత్మ యనిత్యమగును.

జ్ఞానాదులు అంతఃకరణగుణములుకాని యాత్మగుణములు కావని ఋంతకుమున్నె నిరూపించితిమి.

జ్ఞానాదిగుణములు సత్వాది గుణప్రయుక్తములని "తత్ర సత్త్వం నిర్మలత్వాత్ ప్రకాశకమ్" అను శ్లోకముచే ముందు జెప్పబోవుచున్నారు. మూలభూతమయిన సత్వాదిగుణములే యాత్మయందు లేవని నిషేధించితే తత్కార్యములయిన జ్ఞానాదిగుణము లాత్మ కెట్లుండును?

మరియు, ఆత్మకు ప్రేరణ కర్తృత్వమే యున్నయెడల "నకరోతి" అని చెప్పు టెట్లు పొసగును? అట్లగుచో దేహముకూడ "నకరోతి" చేయుటలేదని చెప్పవచ్చును గదా?

అయిదే, ఆత్మకు ప్రేరణకర్తృత్వము లేకపోతే అంతర్వామిభాగ్విహీన శుద్ధి విద్యుత్తులగుచి యందులేనా? అట్లు కాదు.

అయిదవదిశిలచాన్ని స్వయంచ న లోహము చలించినట్లు ఆత్మయొక్క సాన్నిధ్యవశమన శక్తివాదులు చలించును. అంతమాత్రమున ఆత్మకు ప్రేరకత్వము సిద్ధించును. ఇంకేకాని యింకకంటె వేరుగ మన హృదయములో నీ విషని చేయు మని ప్రేరేపించువాడు వేరుగలేడు. ఇందియాదులు లేని యీశ్వరునకు ప్రేరణ చెల్లదు.

లేక ఆత్మ ప్రాశ్రియించియున్న మాయయే ప్రేరేపించుచున్నది. మాయాకర్తృకమయిన ప్రేరణము ఆత్మయం దుపచరించబడుచున్నది. ఇట్లు భూతములను మాయ ప్రేరేపించుచుండగా ఈశ్వరుడు మాయా అని వ్యవహరింప బడుచున్నాడు. ఇదేవిషయమును భగవంతుడు గీతాశాస్త్రమున “భాగ్యమయన్ సర్వభూతాని యగతార్థాభాని మాయయా” అని చెప్పబోవుచున్నాడు. మాయా ఈశ్వరునియొక్క శక్తి. అగ్నియొక్క శక్తి యగ్నికంటె వేరుకాదు. కాన నీశ్వర శక్తియయిన మాయయందలి ప్రేరణకర్మ ఈశ్వరునియం దారోపించి ఈశ్వరుడు ప్రేరణకర్తయని చెప్పబడుచున్నాడు.

ఇందు గమనాదికీయలు దేహాకారము నొందిన ప్రకృతియొక్క కార్యములు అయినను ప్రేరణమాత్రము ప్రకృతిదనియె చెప్పవలయును. ఇట్లు పరంపరగా ప్రేరణము మూలప్రకృతికార్యమని యనక తీరదు. మాయ జడ మయినను ఈశ్వరవైతన్యాభాసచే చేతనధర్మమయిన ప్రేరకత్వము మాయకు సంభవించవచ్చును. కావున మాయాద్వారముననే యీశ్వరునకు ప్రేరకత్వమని సంక్షేపము. స్వతసిద్ధముగ ఆత్మలకర్తయే యని సిద్ధాంతము. || 32 ||

శ్లో॥ యథా సర్వగతం సాక్ష్యాదాకాశం నోపలిప్యతే

సర్వత్రావస్థితో దేహ తథాత్మా నోపలిప్యతే॥

|| 33 ||

అ॥ ఆకాశము సర్వవ్యాపకమయినను అతిసూక్ష్మ మగుటవలన ఘటపూదిదోషములతో నెట్లంటనో అట్లే ఆత్మ సర్వదేహములయందున్నను దేహాదులయందలి కర్తృత్వ భోక్తృత్వాది దోషములతో నగుటదు. ఆత్మ దేహాదులతో నిత్యసంయుక్తుడని రామానుజులు చెప్పినవిషయ మింతకుమున్నే నిరూపింప బడినది. అసంగుడు నిరవయపుడునగు ఆత్మయందు దేహాదిసంగము సంభవించదు.

శ్లో॥ యథాప్రకాశయ త్యేకః కృత్స్నం లోకమిమం రవిః

క్షేత్రం క్షేత్రీ తథా కృత్స్నం ప్రకాశయతి భారత!

|| 34 ||

అ॥ సూర్యుడు చూచువాడల కందఱకు కనిపించుచున్నను తానొక్కడగుచునే సమస్తజగత్తును వెల్లు ప్రకాశింపజేయుచున్నాడో అట్లే క్షేత్రజ్ఞుడు

ప్రతిశరీరమునందు వేర్వేరుగ గనిపించుచున్నను తా నొక్కడే యగుచు సమస్త షేత్రమును ప్రకాశింపజేయుచున్నాడు. కావున జూనువారలు వేరయినను సూర్యుడొక్కడే యయినట్లు దేహములు భిన్నములయినను ఆత్మ యొక్కడే యనిభావము. ఆత్మ లనేకు లను బుద్ధిభ్రాంతి సర్వావభాసకుడయిన సూర్యునకు సర్వరోషము లంటనట్లు సర్వావభాసకుడగు షేత్రజ్ఞునకును షేత్రరోషము లంటును. కనుకనే ఆత్మ అసంగస్వప్రకాశుడు. ఇతనియందు సర్వావిగుణసంగము అవిద్యాస్వప్తము కాని తాత్వికము గాదు. కనుక షేత్రజ్ఞునకు అనునాకీర్త్యత్వము సుస్థిరము. “షేత్రజ్ఞంచాపి మాం విద్ధి” అను శ్లోకముచే మొదలు చూచుకొనిన జీవేశ్వరాభేదమును శ్రీకృష్ణుని దీక్షలు చూడవలెనని మొనర్చెను.

రామానుజీయము:—

ఇచట రామానుజులు, “ ఒక్కొక్క షేత్రమును ఒక్కొక్క షేత్రజ్ఞుడు భాసింపజేయుచున్నాడని వ్యాఖ్యానించిరి. ఈ వ్యాఖ్యానము “ కృత్స్నం ” అను పదము వ్యర్థమగును. కృత్స్నపదమునకు ఆచారతలమర్తమగు సర్వశరీరమని నిర్వచించగూడదు. ఈయర్థము షేత్రం భాసయితి అనుపదమునకునే వర్ధించును. సుఖదుఃఖాది వ్యవస్థాసిద్ధికొరకు ఆత్మభేదమును అంగీకరించుట వైతేతనము. సుఖదుఃఖాదు లంతఃకరణధర్మములుకాని ఆత్మధర్మములు గావని మొన్నినామో చెప్పబడినది. కాన ఆత్మభేదవాదము శుశ్రీయుక్తిమూలము. 138

శ్లో॥ షేత్రేషేతజ్ఞయోరేవ మంతరం జ్ఞానచక్షుషా

భూతప్రకృతిమోక్షంచ యే విదు ర్వాంతి తే పరం॥

139

అ॥ ఈశ్లోకము అన్ని అధ్యాయముల యర్థమును ముగించుచున్నది. శాస్త్రాచార్యోపదేశములవలన గలిగిన ఆత్మజ్ఞాన మను నేత్రముచే షేత్రేషేత్రజ్ఞుల పరస్పరభేదమును గుర్తెరింగినవారు. ఆత్మజ్ఞానమున అజ్ఞాననాశమును గన్నవారును పరబ్రహ్మభావమును బొందగలరు. “ తరతి శోక మాత్మవిత్ ” బ్రహ్మవిద్యుప్రైవైన భవతి” అనుశుక్రు లిందుల కాధారములు.

రామానుజమతము:—

“భూతప్రకృతిమోక్షమ్” అను వాక్యమునకు “ భూతప్రకృతిమోక్షం భూతమయ్యాః ప్రకృతేః భూతానాం జీవానాం ప్రకృతే ర్వా మోక్షసాధనం అమానిత్వాదిక మవగమయ్య ఆచరంతి తే పర నిర్ముక్తబంధన మాత్మానం యాంతి” అని వ్యాఖ్యానించిరి.

దీనిభావము భూతముల రూపమయిన ప్రకృతినుంచికాని భూతములగు జీవులకు ప్రకృతినుంచికాని మోక్షము నొందుటకు సాధనమయిన అమానిత్వ అదంభిత్వాది సాధనజాతమును దెలిసికొని యలవరచుకొనువారు నిర్ముక్తబంధను

దను (బంధమును విడిచి) పునఃజన్మను బొందుచున్నాను అని. ఈవ్యాఖ్య యసంగము. “నేను విను” ఎవరు తెలుసుకొనుచున్నావో అను మూలమునకు “యేషాంత్యా - బంధితో” ఎవని తెలిసికొని యాచరించుచున్నావో అను నర్థమును గల్గించుట అనుచున్నది.

మఃశుః శామోచుజలుః

౧. అజ్ఞానమునకుఁ బ్రేరేపించుకొని ప్రకృతియను తత్త్వము నంగీకరించుట.

౨. అసంగమునకుఁ పురుషునకు ప్రకృతితో నిజమయినసంగము నంగీకరించుట.

౩. సంసారదశయందునలె మోక్షదశయందుగూడ ప్రకృతిగలదుగాని మోక్షదశలోనూత్రము పురుషునకు ప్రకృతితో సంబంధము (సంగము) లేదని కల్పించుట.

౪. మోక్షదశయందుగూడ జీవునకు బ్రహ్మభావప్రాప్తి లేదనియు, స్వరూపప్రాప్తి మానితమే కలదనియును వర్ణించుట మొదలగునవన్నియు శ్రుతి, స్మృతి న్యాయములకు విరుద్ధములు.

శ్రుతియందు దెచ్చుటను ప్రధాన మను నొకతత్త్వము వినబడదు. అది అశబ్దమని వ్యాసులు “ఈక్షతే రాశబ్దమ్” అనుసూత్రమున నిర్వచించిరి. ప్రధానమను తత్త్వమును అపరమార్థసాంఖ్యులు కల్పించిరి.

ఇట్టిప్రకృతితో సంగములేని పురుషుడు సంస్కృతుడని చెప్పట గొప్ప విచిత్రము.

అసంగుడు నిరవయవుడు నగు పురుషుడు దేనితోను సంబంధించడు. సంస్కృష్టి (సంబంధము) యుండుచో అసంగత్వమే నశించును. సంసారమునందువలె ముక్తియందుగూడ ప్రకృతియుండుచో దానితో పురుషుడు తప్పక సంబంధించియే తీరును. పురుషుడు విభువు, ప్రకృతి సర్వవ్యాపి. ఇక నీరెంటికి సంబంధమేల నుండదు? అట్టిసంబంధమే ముక్తిదశలో లేనిచో అది (ప్రకృతి) యున్నదని చెప్పటలో ప్రమాణమేమి? ఫలితమేమి? పురుషునకు సంసారము నేర్పరచుటకదా ప్రకృతి యొక్క యునికికి ఫలము.

సత్త్వాదిగుణాహితమయిన పరిశుద్ధప్రకృతి ముక్తులకొరకనియు గుణసహితమయిన ప్రకృతిబద్ధుల కొరకనియు వ్యవస్థ నేర్పరచుట వెఱితితనము. గంధములేని పృథివివలె గుణములులేని ప్రకృతియే యుండదు.

ఇట్లే ప్రకృతివిముక్తునకు బ్రహ్మభావము లేకుండుటకూడ విరుద్ధము. జీవునకు (పురుషునకు) ప్రకృతిమోక్షము కలుగగా ప్రకృతికార్యములయిన మహా

దాది యుపాధులన్నియు నశించును. అప్పుడు పురుషుడు నిరుపాధికుడు, అమి చ్చిన్నుడు నగును. ఇట్టివానికి బ్రహ్మభావము తప్పక సిద్ధించును.

మరియు రామానుజమతమున ఈశ్వరునకే ప్రకృతిమోక్షము లేదు. ఇంక జీవుని కెక్కడిది? ప్రకృతిపురుష సంస్పృష్టుడు... యీశ్వరుడని వారందురు. ఇట్టిస్థితిలో నీశ్వరుడే తనకుగల ప్రకృతిసంగమును బోగొట్టుచో నలేకపోతే జీవునికిగల ప్రకృతిసంగము నెట్లు బోగొట్టును? ఒకవేళ జీవునకు ప్రకృతిసంగము వివేకజ్ఞానమున దొలగినను, మరల ముక్తిలో ప్రకృతిసంయుక్తుడయిన నీశ్వరునితో సంగమేర్పడు సరికి తద్వారా (తద్వార్తమున) మరల జీవునకు ప్రకృతిసంగ మేర్పడును.

మరియు “నిష్కలం నిష్క్రియం శాంతం” అను శ్రుతిచే ఈశ్వరునకు సావయవత్వము నిషేధింపబడినది.

“అసంగో హ్యయం పురుషః” అనుశ్రుతిచే పురుషునకు ప్రకృత్యాది సంగము నిరాకరింపబడినది.

“ఏకమేవాద్వితీయం” అనుశ్రుతిచే ప్రకృత్యాదిద్వైతము నివారించడినది.

“తత్త్వమస్యాది” శ్రుతిచే జీవేశ్వరద్వైతము నిషేధింపబడినది. “ఈక్షతే రాక్షబ్దమ్” అను సూత్రముచే ప్రకృతికి తత్త్వాంతరత్వము నివాహించబడినది.

“యోవై భూ మా తదమృతమ్” అనుశ్రుతిచే బ్రహ్మమాత్రమునకు నిత్యత్వము సత్యత్వము ప్రతిపాదించబడినది. “అతోఽన్యదార్తమ్” అనుశ్రుతిచే నిఖలద్వైతమునకు అనిత్యత్వ అసత్యత్వములు ప్రతిపాదించబడినవి.

కావున నిట్లు శ్రుతిస్మృతివిరుద్ధ మగుటచే రామానుజదర్శనము గ్రాహ్యముకాదు. శ్రుతి స్మృత్యనుగృహీతముకనుక అద్వైతమతమే ముముక్షువులకు సర్వథా గ్రాహ్యము.

ఇట్లు,

ప్రకృతి పురుష వివేక యోగ మను

పదిమూడవ యధ్యాయము ముగిసెను.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

— — — — —

శ్రీహయగ్రీవాయ నమః

శ్రీ భగవద్గీతా భాష్యార్క ప్రకాశికానువాదము

పదునాల్గవ అధ్యాయము

అన! ఇకమీన పదునాల్గవ యధ్యాయ మారంభమగుచున్నది. ఇందుకు మూడుకారణములు కలవు.

౧. ప్రపంచమంతయు తేత్రితేత్రజ్ఞసంయోగమువలన బుట్టునని వెనుకటి యధ్యాయములో జెప్పినదానిని వివరించుట.

౨. “సాంఖ్యులకువలె నద్వైతులకు ప్రకృతిపురుషులు స్వతంత్రులుగారు. ప్రకృతి స్వతంత్రముగ ప్రపంచకారణమును గాదు. ఈశ్వరపరతంత్రమయిన బ్రహ్మయే జగత్కారణము. పురుషుడు ఈశ్వరరూపముతో స్వతంత్రుడయినను ప్రమాతృరూపముతో నీశ్వరపరతంత్రుడే అను విషయమును నిరూపించుట.

౩. ప్రకృతియందుండి గుణసక్తుడయిన ఈశ్వరుడు ప్రపంచకారణమని చెప్పబడినది. ఈశ్వరుడు ప్రకృతియందు టెల్లు! గుణము లెవ్వి! వాటితో సంబంధమెట్లు! అవి యెట్లు వానిని బంధించును! గుణములనుంచి మోక్షము కలుగు టెల్లు! ముక్తునిలక్షణమేమి! అను నీవిషయములను ప్రతిపాదించుటయు నీయధ్యాయారంభమునకు గారణములు.

శ్రీకృష్ణుడు చెప్పుచున్నాడు:

శ్లో॥ పరంభూయః ప్రవత్యౌమి జ్ఞానానాం జ్ఞానము త్రమమ్

యద్జ్ఞాత్వా మునయ స్సర్వే పరాం సిద్ధిమిహోగతాః

॥౧॥

అ॥ సాంఖ్యులకు నద్వైతులకు మతసిద్ధాంతములో చాలభేదము గలదు.

సాంఖ్యమతమున ప్రకృతి స్వతంత్రముగా ప్రపంచకారణము. పురుషుడుదాసీనుడు. ప్రపంచకారణము గాదు.

అద్వైతమున ఈశ్వరపరతంత్రమయిన బ్రహ్మయు ఆప్రకృతితో గూడిన తేత్రితేత్రజ్ఞుడును ఈరెండును ప్రపంచకారణములు.

అద్వైతులు విద్యాదశయందే తేత్రితేత్రజ్ఞదీశ్వరాభిన్నుడని యందురు. అవిద్యాదశలో గుణసంయుక్తుడుకాన నీశ్వరపరతంత్రుడే యని వీరియాశయము.

ఇట్లు ఈశ్వరపరతంత్రమయిన ప్రకృతి పురుషులు ప్రపంచకారణమని చెప్పెడి యద్వైతులకు ప్రకృతిపురుషులు స్వతంత్రులగుచు జగత్కారణమని

చెప్పెడి సాంఖ్యులకును మిక్కిలి భేదము కలదు. ఇదియంతయు నీయధ్యాయమున బ్రకటింపబడును.

క్షేత్రజ్ఞుడు వస్తుతః ఈశ్వరుడయినను మాయచే ప్రకృతిసంగమునొంది జీవుడగుచు నీశ్వరాధీను డగుచున్నాడు.

మాయవలన నెంతటిపనియయినను జరుగును. మాయవలన తామ్రాదు పామగుచున్నది. ఆకాశము నల్ల నగుచున్నది. ఊసరక్షేత్రము జలప్రాయమగుచున్నది. పడకమీద పరున్నవాడు దేశాంతరమున కేగుచున్నాడు. తనతల తెగిపోయినట్లు తాను జూచుచున్నాడు. తాను జచ్చినట్లు తానే యేడ్చుచున్నాడు. ఆకాశము మీద మిద్దెల మేడల జూచుచున్నాడు. కావున మాయచే క్షేత్రజ్ఞు డీశ్వరపర తంతుడగుట దుష్ఫలము గాదు.

ఓయి! అర్జునా, జ్ఞానము లన్నిటిలోను ఉత్తమమయిన జ్ఞానమును వెనుకనే ననేకపర్యాయములు చెప్పియున్నను మరల చెప్పెదను. ఈజ్ఞానమువలన ప్రాచీన మనులందఱు మోక్షము నొందిరి.

ఈశ్లోకమున “జ్ఞాన” మను పదమునకు ‘పరమ్’ ‘ఉత్తమమ్’ అను రెండు విశేషణము లొసగబడినవి. ఈవిశేషణముల సామర్థ్యమున అపరవస్తువులు విషయములుగా గలిగి అను త్తమమయిన(ఉత్తమముకాని) స్వర్గాదులు ఫలముగాగల జ్ఞానములకంటె పరబ్రహ్మము విషయముగాగలిగి యుత్తమమయిన మోక్షము ఫలముగా గలిగిన నీజ్ఞానము చాలగొప్పదని సూచితమగుచున్నది. ఇట్టిజ్ఞానము పూర్వము పరమహంసలగు యాజ్ఞవల్క్యాదుల కలవడినది. వారు దేహబంధమును వీడి మోక్షమునొందిరి.

ఇచట రామానుజులు సత్త్వాదిగుణవిషయకమగు నీజ్ఞానము ప్రకృతి పురుషవిషయకమగు జ్ఞానములలో గొప్పదని వ్యాఖ్యానించిరి.

ఈయది యుక్తముగాదు. సత్త్వాదిగుణవిషయక జ్ఞానమునకు, ప్రకృతి విషయక జ్ఞానమునకు భేదమేమి? సత్త్వాది గుణములేకదా ప్రకృతి. మరియు మోక్ష ప్రదమయిన పురుషవిషయకజ్ఞానము సత్త్వాదిగుణవిషయక జ్ఞానముకంటె తక్కువ డెట్లుగును?

మరియు వారు “యత్ జ్ఞానం జ్ఞాత్వా” ఏజ్ఞానమును డెలిసికొని అని ప్రాసరి. అదియు సరికాదు. జ్ఞానము విషయికదా? అది జ్ఞేయము (విషయము) ఎట్లుగును? అట్టితటి ఘటజ్ఞానముకూడ ఘటము కావలయునగదా? కాన రామానుజుల వ్యాఖ్య సముచితముగాదు. ॥౧॥

శ్లో॥ ఇదంజ్ఞాన ముపాశ్రిత్య మమ సాధర్మ్యమాగతాః

సర్గేపి నోపజాయంతే ప్రళయే న వ్యధంతి చ॥

అ॥ పరబ్రహ్మజ్ఞానము నొందిన మహాసీయలు పరమాత్మసాధర్మ్యమును బడసి సృష్టికాలములో బుట్టరు. ప్రళయకాలమున నశించరు. పునరావర్తిరహితమయిన స్థలమును బొందుదురని భావము. ఇచట సాధర్మ్యశబ్దమునకు (సమానః - అభిన్నః, ధర్మః - సచ్చిదానందలక్షణం స్వరూపం యస్య తస్య భావః) అను వ్యుత్పత్తి చే అభిన్నమయిన సచ్చిదానందలక్షణస్వరూపమని యర్థము. పరమాత్మభావమని తాత్పర్యము. విశిష్టాద్వైతులు చెప్పెడి సాదృశ్యముగాదు. జీవేశ్వరభేదము గీతాశాస్త్రమునకు వివక్షితముగాదు. ఆత్మాభేదము శాస్త్రసిద్ధమయినను లోకవ్యవహారసిద్ధమయిన ను పా థి భే ద ము ను పురస్కరించుకొని (న వ్యధంతి) అను బహువచనము ప్రయోగింపబడినది.

రామానుజీయము:-

ఇచట రామానుజులు సాధర్మ్యమనగా సాదృశ్యమని వ్యాఖ్యానించిరి. అట్టి వ్యాఖ్యాన మసంగతము. వారిమతమున పరమాత్మ సర్వజ్ఞుడు, సర్వేశ్వరుడు, సర్వశక్తియుక్తుడు, సర్వనియామకుడు, సర్వప్రపంచసృష్టిస్థితిసంహారకర్త, సర్వవ్యాపకుడు, కల్యాణగుణనిలయుడును. జీవాత్మ కించితజ్ఞుడు, పరశంతుడు, అల్పశక్తియుక్తుడు, నియమ్యుడు, జగత్కర్తృత్వాదులు లేనివాడు, నిర్గుణుడు, అణరూపుడును గాన వీరిద్దరకు పోలిక యసంభవము. బంధావస్థలో జీవుడిట్టివాడయినను ముక్తిదశలో పరమాత్మధర్మము లంటుననుట పొరబాటు. ముక్తిలో జీవులు అణరూపులా? సర్వవ్యాపులా? అణరూపులగుచో అణరూపులందు సర్వజ్ఞత్వాది గుణము లుండుట యసంభవము. సర్వవ్యాపులగుచో సర్వవ్యాపులగు నీ ముక్తజీవులందరు సర్వభూతములహృదయమందీశ్వరునివలె నుందురు. అందు కిష్టపడినచో “ ఈశ్వర స్సర్వభూతానాం హృద్దేశేర్జున తిష్ఠతి ” “ ఈశ్వరు డొక్కడే నిఖిల భూతముల హృదయమునం దుండునని చెప్పెడి గీతావచనము విరోధించును. మరియు ముక్తజీవులు యెల్ల భూతములయందుండునని యెచ్చటను జెప్పబడలేదు.

మరియు ముక్తజీవులందరు నియామకులగుచో బద్ధులయిన జీవులు నియామకునిమాట విందురు. నియామకేశ్వరులు చాలమందియుండ నొక్కడే ఈశ్వరుడను వ్యవహారమెట్లు?

ఇక ముక్తజీవులు సర్వవ్యాపులయినను నియామకులు గారనియు, నూరకనే యుందురనియు నన్నచో నపుడు వీరలకు ఈశ్వరసాధర్మ్య మేది?

ముక్తజీవులను ఈశ్వరుడు నియమించనిచో నీశ్వరునకు సర్వేశ్వరత్వమెట్లు నిలచును? అందుకొరకు ముక్తిలోగూడ జీవులు నియమ్యులగుచో బంధముక్తులకు తేడాయేమి? ముక్తజీవులనేకులుందురని మీకు ప్రమాణమేమి? శాస్త్రములెవ్వియు నట్లు చెప్పటలేదుకదా?

మరియు ప్రకృతిపురుషసంయక్తేశ్వరునకు ప్రకృతినియుక్త పురుషునకు సామ్యమెట్లు?

ఇక ముక్తజీవులకు ఈశ్వరునకును గొన్నియంశముల బోలిక మరికొన్ని యంశములభేదము గలదన్నచో బద్ధజీవేశ్వరులకుగూడ జ్ఞాతృత్వ నిత్యత్వాద్యంశల యందు పోలిక కలదుగాన నింక “మమ సాధర్యమాగతాః అని విశేషించి చెప్ప నేల? ఇట్టి యసందర్భము లనేకములుంటచే వారివ్యాఖ్య యాదర్శవ్యముగాదు॥౨॥

శ్లో॥ మమయోని ర్మహద్బ్రహ్మ తస్మిన్ గర్భం దధామ్యహమ్

సంభవ స్సర్వభూతానాం తతో భవతి భారత!

అ॥ అర్జునా! నా స్వరూపమయిన త్రిగుణాత్మికయగు ప్రకృతి నిఖల భూతములకు గారణము. అది సర్వకార్యములకంటె గొప్పదగుటవలనను సర్వవికార ములను భరించుటవలనను మహత్తు బ్రహ్మ అని చెప్పబడుచున్నది. అందు హిరణ్యగర్భునిజన్మకు గారణమయిన షేత్రజ్ఞుని నే నుంచుచున్నాను.

అనగా సర్వేశ్వరునకు పారమార్థికమని వ్యావహారికమని రెండు రూపములు గలవు. పారమార్థికము సచ్చిదానందరూపము. వ్యావహారికము మాయా రూపము. కనుకనే యీశ్వరుడు వ్యవహారదృష్టిలో “మాయా” అని చెప్పబడు చున్నాడు. కాన మాయ యీతని స్వరూపము.

ఇది షేత్రమనబడును. ఇందుంచిన బీజము షేత్రజ్ఞు డనబడుచున్నాడు. ఈషేత్రషేత్రజ్ఞులే చిచ్ఛక్తి, జడశక్తు లనదగుచున్నవి. ఈరెండుశక్తులుకలవా డీశ్వరుడు. ఈరెండుశక్తులు చరాచరప్రపంచమునకు గారణములు. ఇందు షేత్రజ్ఞుడు అవిద్యాకామకర్మవశమున షేత్రముతో సంయోగము జెందుచున్నాడు. కాన ప్రకృతితో పురుషునిసంయోజన మొనర్చు హిరణ్యగర్భశరీరము బుట్టు చున్నది. చూడు డిందలిరహస్యమును.

ప్రపంచావసానమున షేత్రజ్ఞుడు నిఖలస్థూలోపాధులు నశించగా కారణో పాధులయిన అవిద్యాదులతోను సూక్ష్మశరీరమునంటియున్న కామాద్యుపాధుల తోను గూడినవాడై యీశ్వరప్రకృతియయిన మూలాజ్ఞానమునందు లీనమై ప్రళయావసానపర్యంతము నుండును. అంతట ప్రళయము పూర్తికాగా ఆసోపాధికు డగు షేత్రజ్ఞుడు ఈశ్వరసంకల్పమున స్థూలోపాధులతో గూడికొనును. ఆస్థూల శరీరము లొకేమారు పుట్టక క్రమముగ బుట్టును. అందు మొట్టమొదట హిరణ్య గర్భుడను స్థూలశరీరము పుట్టును. తరువాత ప్రజాపతిమన్వాదులు పుట్టుదురు.

ఓయి! షేత్రజ్ఞునకు షేత్రముతో సంయోగము కలిగినవిదప హిరణ్యగర్భ శరీరము పుట్టుననుట తగదు. ఏలనన హిరణ్యగర్భశరీరము పుట్టకపూర్వము షేత్రజ్ఞునితో షేత్రమునకు సంయోగమే లేదుకదా? కాదు. స్థూలశరీరాకారముగా

బరిణమింపనున్న ప్రకృతి యచట తేత్రశబ్దమున కర్థము, దానితో లింగిని (తేత్రజ్ఞుని) కలుపుచున్నాను. జీవనహితముగా బుట్టినశరీరము ఆహారాదులచే మరల వృద్ధిచెందినట్లు.

ఓయి! ప్రపంచవ్యవహారదశలో స్థూలోపాధులవలన తేత్రజ్ఞులు వేరుగ నుండిరి. ప్రళయదశలో సూక్ష్మోపాధులను బురస్కరించుకొని తేత్రజ్ఞ భేదముకలదు. ఇట్లుండ తేత్రజ్ఞుని తేత్రముతో గలుపుచున్నానని చెప్పు లెట్లు సరిపడును?

వినుము. ఉపాధిభేదము తేత్రజ్ఞభేదమునకు గారణముకాదు. భిన్నభిన్నము లయిన ఘటాద్యుపాధు లాకాసమును వేరుపరచజాలవు. అయినను అంతఃకరణములకు భేదములేకపోతే అందఱకు సుఖముకాని యందఱకు దుఃఖముకాని యుండవలసి వచ్చునుకాన అంతఃకరణసంబంధముగలవారలకు (లింగులకు) అనగా లింగశరీర ధారులకు పరస్పరభేదము చెప్పవలయును.

అయితే ఈలింగశరీరముగలవా రందఱు ప్రళయకాలమున నీశ్వరప్రకృతి యందు దాగియుందురని యంటికిదా? అందులో ప్రళయావసానమున ఈశ్వరుడు యే లింగిని యే తేత్రముతో గలుపుచున్నాడు? ఇందుకు శ్రీకృష్ణుడు సమాధాన మిచ్చియే యున్నాడు. ఎవనికి హిరణ్యగర్భశరీరము నొందుటకు తగిన యదృష్ట మున్నదో వానిని (ఆ లింగిని) హిరణ్యగర్భ శరీరాకారముగ బరిణమింపనున్న ప్రకృతితో నీశ్వరుడు సంయోజన మొనర్చుచున్నాడు. ఆసంయోగమువలన చేతన వంతమయిన హిరణ్యగర్భశరీరము పుట్టుచున్నది. ఆశరీరమునం దభిమానము నొందిన హిరణ్యగర్భుడు యితర లింగులను (లింగశరీరవిశిష్టులను) యితరతేత్రము లతో గలుపుచున్నాడు. ఇట్లు సర్వభూతములు పుట్టుచున్నవి.

ఈయది హిరణ్యగర్భునకు మామూలుపని యని “ధాతా యథాపూర్వ మకల్పయత్” అనుశ్లోతి చెప్పుచున్నది.

అయితే ఈశ్వరుడు సృష్టికర్తగానుండ నీ శ్లోతి హిరణ్యగర్భుని సృష్టి కర్తగా నేల జెప్పినది! హిరణ్యగర్భుడు సృష్టికర్తయైనచో నీశ్వరుడు కర్తయని చెప్పు లెట్లు? ఇందు దోషములేదు. తండ్రిద్వారమున తాతకూడ మనుషునికి సప్తయగును. తండ్రి సాక్షాత్తుగ సప్తయగును.

కాన నీ శ్లోకమువలన తన ప్రకృతియందు దాగియుండి, బ్రహ్మాధికారము నొందదగిన యదృష్టశాలియగు లింగిని పరమేశ్వరుడు తన సంకల్పవశమున హిరణ్యగర్భ శరీరాకారముగ బరిణమింపనున్న ప్రకృతితో సంయోగపరచుచున్నాడని ఫలితార్థమేర్పడినది.

తేత్రజ్ఞునకు ప్రకృతితో సంయోజనమన ప్రకృతితాదాత్మ్యాధ్యాస నొందించుట ఈయది యవిద్యాకృతము. కాన సృష్ట్యాది వ్యవహారమంతయు నవిద్యామయమని తేలినది.

రామానుజీయము-

అచేతనము, అపర ప్రకృతి, ప్రపంచకారణము నయిన మహద్బ్రహ్మ యందు పరప్రకృతిచేతనపుంజరూపమయిన గర్భము నుంచుచున్నాను. భోగభూమి యగు నచేతనప్రకృతితో భోక్తృవర్గరాశియగు చేతనప్రకృతిని కలుపుచున్నానని యర్థము. సంయోగమువలన బ్రహ్మాదిసంబవర్యంత సర్వప్రాణులు పుట్టుచుందురు. అని రామానుజు లనిరి.

అయ్యది నిర్దుక్తికము. చేతనపుంజము నొకేమారు ప్రకృతితో సంయోజన మొనర్చినచో బ్రహ్మాది నిఖిలప్రపంచము యొకేదభా పుట్టవలసివచ్చును. చేతనోపాధియయిన లింగశరీర పుంజము పరప్రకృతి యగుటచే చేతనపుంజ మాత్రమునకు పరప్రకృతిత్వము సంభవించదు. అట్లు చెప్పటయు తగదు. నిరుపాధిక చైతన్యము పుంజరూపము నొందదు.

ఇందు శాంకరమతానుసారముగ పదాన్వయము వ్రాయబడుచున్నది.

“మమ మదీయా యోనిః ప్రకృతిః మహద్బ్రహ్మ ఇత్యుచ్యతే” తస్మిన్ మహతి బ్రహ్మాణి” నా సంబంధమగు ప్రకృతి మహద్బ్రహ్మ. ఆ మహద్బ్రహ్మ యందు” మిగిలినది సులభము.

రామానుజీయాన్వయము :—

“మమ మదీయం యోనిః కారణభూతం మహత్ యత్ బ్రహ్మ ప్రకృతిః తస్మిన్” (నా సంబంధమయిన కారణమగు నే మహత్తయిన బ్రహ్మప్రకృతి గలదో దానియందు” అని.

శ్లో॥ సర్వయోనిషు కౌంతేయ! మూర్తయ స్సంభవంతి యాః

తాసాం బ్రహ్మ మహద్వోని రహం బీజప్రదః పితా॥

౪

అ॥ ఓయి అర్జునా ! దేవాది నిఖిలయోనులయందు బుట్టెడి కరచరణా శ్చవయవ విశిష్టమయిన స్థావరజంగమదేహములకు సర్వకార్యావస్థను జెందిన మహత్తత్వమనెడి బ్రహ్మ, ప్రకృతి- (కారణము) (యోని) పరమేశ్వరుడనగు, నేను, యోనియందు క్షేత్రజ్ఞరూపమయిన బీజము (గర్భము) నుంచు దండిని.

లోకములోని తండ్రిలు స్త్రీయోనులందు గర్భాధాన మొనరించువారని ప్రసిద్ధికలదు. కాని వారు నిజస్థితిలో గర్భము నుంచువారు గారు. రేతస్సు మాత్రము నుంచువారే. స్త్రీయొక్క యోనిరూపముతోనున్న ప్రకృతియందు బీజ (క్షేత్రజ్ఞ) లక్షణమయిన గర్భమునుంచువాడు పరమేశ్వరుడే.

లేక స్త్రీయందు గర్భమునుంచువాడు పురుషుడు. పురుషునియందు గర్భమునుంచువాడు పరమేశ్వరుడు. పురుషుడు రేతస్సు నుంచినంతమాత్రమున స్త్రీకి గర్భము కానేరదు. అందర కట్లగుటలేదు.

కాన, కేతోరూపముతోనున్న ప్రకృతియందు, తేత్రజ్జలక్షణమయిన బీజమును పరమేశ్వరు డుంచుచున్నాడు. అందువలన పురుషుడు గర్భవంతుడగుచున్నాడు. పిదప నాపురుషుడు, తాను ధరించిన జీవవిశిష్ట కేతోరూపమున గర్భమును స్త్రీయోనియం దుంచుచున్నాడు. ఆపె దానితో గర్భముగల దగుచున్నది.

ఇట్లుండ పుట్టుచున్న శిశువునకు గర్భమునుంచిన పరమేశ్వరుడే తండ్రి. తల్లి పెనిమిటియగు వండ్రి యాపచారికతండ్రి అని “బీజప్రదఃపితా” అను తురీయ పాదముచే వ్యక్తమగుచున్నది.

దీనివలన సంతానము కలుగుటకు ప్రాకృతులగు తలిదండ్రులు ప్రధాన కారణములు కాదని తెలిసినది.

ఈ పరమేశ్వరుడును ప్రాణుల పుణ్యాపుణ్యకర్మల నవేక్షించియే గర్భము నుంచుచున్నాడు. కనుక నైషమ్యాది దోషము లీశ్వరున కంటవు.

రాజులచే నియమింపబడిన భటులు, యుద్ధాదులయందు శత్రువుల జయింపగా రాజుజయించెనని లోకము చెప్పుకొనినట్లు అంతట పరమేశ్వరుడు గర్భము నుంచువాడయినను, హిరణ్యగర్భుడు సృష్టికర్తయని శ్రుతిలు చెప్పుచున్నవి.

లేక భూతసృష్టిలో పరమేశ్వరుడు ముఖ్యకారణమనియు, హిరణ్యగర్భుడు ద్వారకారణమనియు గ్రహింపనగును. ||౪||

శ్లో॥ స త్వం రజస్తమఇతి గుణాఃప్రకృతిసంభవాః

నిబద్ధంతి మహాబాహో! దేహే దేహిన మవ్యయమ్ |

౫

అ॥ ఓయి! బాహుబలముగల యర్జునా! ప్రకృతివలనబుట్టిన సత్త్వరజస్తమోగుణములు దేహమునందున్న నాశరహితుడయిన ఆత్మను బంధించుచున్నవి వలె నున్నవి.

తర్కశాస్త్రమునందు “ద్రవ్యముల నాశ్రయించియుండుట గుణములకు లక్షణముగ జెప్పబడినది. ప్రకృతియనునది యీశ్వరశక్తి. అగ్నియొక్క శక్తి ద్రవ్యముకానట్లు యీశ్వరశక్తియగు ప్రకృతికూడ ద్రవ్యముకాదు. అట్టి ప్రకృతి నాశ్రయించియున్న సత్త్వాదులు గుణము లనబడవు.

మరియు రూపసంఖ్యాపరిమాణాది గుణములవలె నీయవి యింద్రియ వేద్యములును గావు. కాన వీటిని గుణములని వ్యవహరించు పెట్లు?

నిజమే వీటియందు గుణశబ్దము వేదాంతశాస్త్రసిద్ధమయిన సాంకేతికము. ఇంతియేకాని, ద్రవ్యాశ్రితత్వ మను లక్షణప్రియుక్తముకాదు. ఇంద్రియవేద్యత్వమును బురస్కరించుకొని ప్రవర్తించినదియును గాదు.

లేక, లోకములో గుణగుణులగు ఘటరూపములకు భేదమగుపడుచున్నది. సత్త్వాదిగుణత్రయమునకు ప్రకృతికి నిచట భేదము చెప్పబడటలేదు. ఈ రెంటికిని

కార్యకారణభావము చెప్పబడుచున్నది. కార్యకారణముల కభేదము లోకసిద్ధము. జ్యోత్యగుణముల కట్లు అభేదము అనుభవసిద్ధముకాదు. పైగా నారెంటికి భేదమే యనుభవసిద్ధము.

ఎట్లన కారణమగు దారములు నశించగా కార్యమయిన పటము నశించుచున్నది. తంతువుకంటె భిన్నముగ పట మగుపడదు. కారణమే కార్యరూపమున పరిణామమును జెందుచున్నది. కాన కార్యకారణము లభిన్నములు.

ఇక కావువేసిన మామిడిపండుయందున్న నీలరూపము పాకావస్థయందు పండు నశించకున్నను నశించుచున్నది. అట్లే పండు కొత్తగాబుట్టుకున్నను పచ్చని రూపము కొత్తగా బుట్టుచున్నది. ఇందువలన గుణగుణులు భిన్నములని తేలుచున్నది.

కాన ఘటమునకు రూపమువలె ప్రకృతికి సత్త్వాదులు గుణములుగావు. కాని ప్రకృతియొక్క పరిణామములుమాత్ర మగును. కనుక వీటియందు గుణత్వ వ్యవహారము పారిభాషికము.

అయినను “గుణవతీ ప్రకృతిః” అను భాష్యకారుల వ్యవహారము “ఘట వతీమృత్తి కా” అను వ్యవహారము వంటిది.

కారణమునందు కార్యముండును. కారణముయొక్క ఆకారవిశేషమే కార్యమనబడుచున్నది. కాన కార్యకారణములకు భేదములేదు. కనుకనే శుక్తిత్వ కమయిన కార్యమిధ్యాత్వ ముపపన్న మగుచున్నది.

ఇక జాడ్యాదిగుణము లుండుటవలనను పృథివ్యాది ద్రవ్యముల కుపాదాన కారణ మగుటవలనను, ప్రకృతిద్రవ్యమేయనిమీకు పట్టుదలయున్నచో. నపుడు, జ్ఞానాదిగుణము లుండుటవలనను, అంతఃకరణాద్యుత్పత్తికి గారణమగుటవలనను, సత్త్వాదులుకూడ గుణములు కావలసివచ్చును. అయ్యది మీర లంగీకరించరు. మరెవ్వరు నంగీకరించుదురు? కాన సత్త్వాదులకు గుణత్వవ్యవహారము పారిభాషిక మనకతప్పదు.

మరియు గుణశబ్దమున కప్రధానమను నర్థముకూడ కలదు. లోకములో స్వతంత్రులయిన రాజాదులు ప్రధానులనియు, పరతంత్రులయిన సౌకరులు అప్ర థానులనియును బ్రతీతి కలదు. అట్లే ఈసత్త్వాదిగుణములుకూడ తేత్రజ్ఞున కెల్ల పుడు పరతంత్రము లయినందున గుణశబ్దముచే నప్రధానములని చెప్పబడుచున్నవి.

మరియు సత్త్వాదిగుణములు తేత్రజ్ఞునినం దవిద్యచే గల్పింపబడినవి. కాన మిధ్యాభూతములు. వీటికి నధిష్ఠాన తేత్రజ్ఞునకంటె వేరుగ సత్తలేదు. అందు వలనకూడ సత్త్వాదులు పరతంత్రములగును. ఇట్లుండ తేత్రజ్ఞుడున త్వరజ స్తమో గుణములకు పరతంత్రుడని యనుకొనుట అజ్ఞానవిలసితమని తేలినది.

అయితే జీవుడు గుణపరతంత్రుడని లోకములోనున్న ప్రతీతిని మీరు కాదందురా? అని మీ రడుగవచ్చును. కాని మేము అజ్ఞానుల దృష్టిలోనున్న జీవ పారతంత్ర్యమును కానము. విద్వాంసులదృష్టిలోనున్న జీవస్వాతంత్ర్యమును (జీవ పారతంత్ర్యాభావమును) మేము ప్రతిపాదించుము.

అయితే ఈశ్వరుడయిన ఔత్తరీజ్ఞుడు స్వతంత్రుడయి గుణములు వానికి పరతంత్రములగుచో నింకనీగుణము లా ఔత్తరీజ్ఞుని బంధించుటెట్లు? బంధించునని కదా! కృష్ణుడు చెప్పెను.

నిజమే. గుణములు ఔత్తరీజ్ఞునియందు గల్పితములు. వానికి పరతంత్రము లును. అయినను అవి యధిష్ఠానమయిన ఔత్తరీజ్ఞుని యాధారపరచుకొని, స్వరూపము నొంది పిదప ఔత్తరీజ్ఞుని స్వరూపము నావరించుచున్నవి. ఎట్లన తాటియందు గల్పింపబడిన సర్పము త్రాడునాధారపరచుకుని తాను ప్రాతీతికి స్వరూపమునొంది పిదప రజ్జుస్వరూపము నావరించినట్లు కాన నిట్లు ఔత్తరీజ్ఞస్వరూపము నావరించుటయే వానిని బంధించుట.

కాని యియ్యది వాస్తవికముగాదు. స్వప్రకాశాసంగాద్వితీయ చిద్రూపునకు వాస్తవముగ నావరణము సంభవించదు.

కనుకనే భాష్యకర్తలు “నిబంధంతీవ” (బంధించుచున్నవివలె) అని వ్యాఖ్యానించిరి. ఈ బంధము మాయామయముకాని నిజముకాదని భావము. ఇట్టివ్యాఖ్యానము శంకరుల స్వకపోలకల్పితము గాదు. వేదవ్యాసులే శ్రీమద్భాగవతమున నుదహరించిరి.

“సేయం భగవతో మాయా యన్నయేన విరుధ్యతే

ఈశ్వరస్య విముక్తస్య కార్పణ్య ముతబంధనమ్ ”

ఏది భగవంతుని నిజరూపమునకు విరోధించదో అదియే మాయ. నిత్యముక్తుడయిన సీశ్వరునకు కృపణత్వముకాని, బంధనముకాని వాస్తవము కాదు.

కాన కాలత్రయమునందును ఆత్మయం దవిద్యాసంగముకాని సంసార బంధముకాని లేదని పరమార్థము.

రామానుజీయము:—

“సత్త్వ రజస్తమస్సులను మూడుగుణములు ప్రకృతియొక్క స్వరూపము ననుసరించి యుండునట్టి స్వభావవిశేషములు. ఈయవి ప్రకాశాది కార్యముల వలన నిరూపింప నలవియగును. ప్రకృతిదశలో బయటపడవు. ప్రకృతివికారములయిన మహదాదులయం దభివ్యక్తమగును. ఇయ్యవి స్వతస్సిద్ధముగ గుణసంబంధమున కర్హముకాని జీవుని దేహమునందుంచుటవలన బంధించుచున్నవి. అని రామానుజులు వ్యాఖ్యానించిరి.

ఇదియుక్తము కాదు.

౧. ప్రకృతిదశలో ఉద్భూతములుకాని సత్త్వాదులు ప్రకృతిస్వరూపానుబంధులనుట విరుద్ధము. ప్రకృతిస్వరూపము ననుసరించియుండునవి ప్రకృతిని ఎప్పటికిని విడువజాలవు.

౨. ఇంక సత్త్వాదిగుణములు ప్రకృతిదశలో సమానముగానుండి మహాదాది వికారావస్థలో వైషమ్యమును జెంది యుచ్ఛతములగుచున్నవని మీయభిప్రాయమైనచో ఘట, కపాల, కరకాదులన్నియు మృత్తుయందు సమానముగా నున్నవనుట యెంతప్రమాణమో, ఇదియు సంతే ప్రమాణమగును. ఘట కపాలాదులు స్వరూపనాశమును చెందినపుడుగాని మృత్తుయందు సామ్యస్థితిని చెందవు. అట్లే సత్త్వాదులుగూడ స్వరూపనాశమును చెందినపుడే ప్రకృతియందు సమానముగా నుండును. పరస్పరవైషమ్యమే సత్త్వాది గుణముల స్వరూపము. ఈ స్వరూపమిట్లుండగా వీటికి సామ్యస్థితి దుర్లభము.

మరియు ప్రకాశత్వము సత్త్వముయొక్క ధర్మము. రంజకత్వము రజోగుణధర్మము. మోహకత్వము తమోగుణధర్మము. ఇట్లు విరుద్ధధర్మములు గలనాటికి సామ్యస్థితి యసంభవము. ఒకవేళ ప్రకృతిదశలో నీ సత్త్వాదులయందీ ధర్మములు లేవన్నచో నపుడు ధర్మములు (సత్త్వాదులు) మాత్రమున్నవని యూహించుటెట్లు?

మహాదాది వికారములయందలి సత్త్వాదిగుణములనుబట్టి ప్రకృతియందలి గుణముల నూహించుట యుక్తిదూరము.

అపుడు ఘటాదికార్యములయందలి కంబుగ్రీవాద్యాకారములనుబట్టి, మట్టియందుగూడ కంబుగ్రీవాద్యాకారముల నూహింపవలసి వచ్చును. ఇయ్యది ప్రత్యక్షవిరుద్ధము.

మరియు సమవాయికారణముయొక్క గుణములయిన రూపాదులే కార్యములయందు సంక్రమించును. సత్త్వాదిగుణములు రూపాదులయందు పరింపబడలేదు. సత్త్వాదు లతీంద్రియములు. రూపాదిగుణము లింద్రియగమ్యములు. కాన నవి రూపాదులలో జేరవు. కనుకనే ప్రకాశాదికార్యములచే నిరూపింపదగియున్నవి. ఇట్టితటి ప్రకృత్యవస్థలో వాటికార్యములయిన ప్రకాశాదులు లేనపుడు అవి యున్నవని నమ్ముటెట్లు? కావున సత్త్వాదిగుణములు ప్రకృత్యవస్థలో సమానముగా నుండుననుట చెల్లదు. కాన ప్రకృతియందు సత్త్వాదిగుణములను బుట్టించియుండునట్టి శక్తియుండుటచే ప్రకృతిగుణములయొక్క పామ్యావస్థయని చెప్పబడుచున్నది. ఇంతియేకాని గుణములు సమానముగనుండుటవలనగాదు. గుణములు సమానముగా నుండుచో వాటిధర్మములుగూడ సమానముగా నుండవలసివచ్చును.

మరియు, సత్త్వాదిగుణములకు నుద్భూతత్వమును జెప్ప మిగు వాటికి కార్యత్వమును తప్పక అంగీకరించవలయును.

కాన సత్త్వాదిగుణములు దేనికార్యములో చెప్పుడు. ప్రకృతికార్యము లందురా? ప్రకృతిస్వరూపము ననుసరించునట్టివి ప్రకృతికార్యము లెట్లుగును? పృథివీ స్వరూపము ననుసరించునున్న గంధము పృథ్వీకార్యమగుచున్నదా? స్వరూప నిరూపకములగు ధర్మము లెప్పుడు ధర్మిని విడచి యుండవని వేదాంతదేశికులే చెప్పిరిగదా? పుట్టుకకుపూర్వములేని సత్త్వాదిగుణములు ప్రకృతిస్వరూపము నెట్లునుసరించును? ప్రకృతి యనాదిగదా?

ఇక సత్త్వాదులు పురుషకార్యములుగూడ గానేరవు. పురుషుడు కర్తయే కాదు. ఈశ్వరకార్యములనుటకూడ చెల్లదు. ఈశ్వరుడు ప్రకృతిపురుషద్వారమున కర్తయగునుగాని స్వతంత్రముగ కర్త కానేరడు. కాన సత్త్వాది గుణములు ప్రకృతి కార్యములనికాని పురుషకార్యములనికాని యీశ్వరకార్యములనికాని నిరూపింప నలవికాదు. అనాదులనుటయు పొసగదు. ఇక్కడనే “ప్రకృతినంభవాః” అని చెప్పబడినది. మరియు ప్రకృతిస్వరూపానుబంధస్వభావవిశేషములయిన సత్త్వాదులు ప్రకృతినుంచి పుట్టిన వనుట లోకవిరుద్ధము. ధర్మినుంచి ధర్మముపుట్టుట యసంభవము. అట్లుండుచో ధర్మముపుట్టకపూర్వము ధర్మికి ధర్మత్వమే లేకపోవలయును. పుట్టకపూర్వముగూడ ధర్మమున్నదందురా? మరల యిది పుట్టుట వ్యర్థము. ఘటమునుంచి రూపము పుట్టుటను గానము.

కాన సత్త్వాదులు ప్రకృతియొక్క పరిణామములనియే యనవలయును. అప్పుడు మహాదాదులవలె నీయవి ద్రవ్యములగును. గుణవత్త్వము ద్రవ్యములకు లక్షణము. జ్ఞానాదిగుణములు సత్త్వాదులయం దుండుటచే నీయవి ద్రవ్యము లనక తప్పదు.

ఓయి! అంతఃకరణమను ద్రవ్యమువలన బుట్టిన సుఖదుఃఖాదులు గుణములయినట్లు ప్రకృతిద్రవ్యమువలన బుట్టిన సత్త్వాదులుకూడ గుణములేయగును కాని ద్రవ్యములు కావు. కనుక సుఖదుఃఖాదు లంతఃకరణధర్మము లయినట్లు, సత్త్వాదులు ప్రకృతిధర్మము లనునది నిర్వివాదమన్నచో నట్లు కాదు.

మేము ద్రవ్యమునుంచి గుణములు పుట్టవని యనము. కాని యే గుణమునకు, నేగుణితో సమవాయసంబంధ ముండునో ఆగుణినుంచి యా గుణము పుట్టునని యందుము.

“సత్త్వాత్సంజాయతే జ్ఞానం” ఇత్యాది ప్రమాణమునుబట్టి సత్త్వాది గుణములనుంచి జ్ఞానాదులు పుట్టుచున్నవి. జ్ఞానాదులు సత్త్వాది ధర్మములు. సుఖాదు లంతఃకరణధర్మములు. కాన ప్రకృతివలన బుట్టెడు సత్త్వాదిగుణములు అంతఃకరణాదులవలె ద్రవ్యములుకాని గుణములుకావు.

సత్త్వాదులు ద్రవ్యము లయితే కనిపించవేమి? అయితే ప్రకృతి యేల కనిపించదు? ప్రకృతి ద్రవ్యమేకదా! ద్రవ్యములన్నియు గనిపించితీరవలయు నను

నియమ మెక్కడిది? మహదాది కార్యములవలన ప్రకృతిని యనుమానించినట్లు ప్రకాశాది కార్యములవలన సత్త్వాదుల ననుమానించవలయును.

ఇక వ్యక్తములగునవియే ద్రవ్యములని మీకు పట్టుదల యున్నచో నపు డవ్యక్తమయిన ప్రకృతి ద్రవ్యముగానట్లు సత్త్వాదులుగూడ ద్రవ్యములు గాకుండు గాక అను నాపత్తి కలుగును. ద్రవ్యములయిన సత్త్వాదులు కార్యములయిన మృదాదులయం దెట్లు చేరునని శంకింపవలదు. అనగా గుణములకు కార్యములయం దనుప్రవేశ ముచితముకాని ద్రవ్యముల కుచితముగాదని శంకాభిప్రాయము. ద్రవ్య మయిన ప్రకృతికి మహదాదులయం దెట్లునుప్రవేశమో అట్లే సత్త్వాదులకును.

ఓయి ! సత్త్వాదులు ద్రవ్యపరతంత్రములు కాన గుణములే యగును. ద్రవ్యములు కావు. శుద్ధసత్త్వగుణముకలది మాయ, మలినసత్త్వముకలది యవిద్య. అహంకారము, నాత్వికము, రాజసము, తామసము అని మూడునిధములు. పంచ భూతములయొక్క సత్త్వంశసమష్టివలన నేర్పడినది. మనస్సు అను నిట్టి వ్యవహార మంతయు సత్త్వాదులు గుణములని ధృవపరచుచున్న వనినచో నట్లుకాదు.

పరిణామముజెందు ప్రకృతియందు పరిణామములుండుట యుచితము. అనగా ఘటరూపముగ బరిణమించు మృత్తుయందు ఘటముండుట యనుభవసిద్ధము. సత్త్వరజస్తమస్సులు ప్రకృతియొక్క పరిణామములు. అవి శుద్ధములుకాని, అశుద్ధ ములుకాని ప్రకృతియందే యుండును. అందువలన శుద్ధసత్త్వముకలది మాయ యనియు, మలినసత్త్వముకలది యవిద్యయనియు వ్యవహార మేర్పడినది. రజస్తమస్సులతో గూడిన సత్త్వము అశుద్ధము. వానితోగూడ నది శుద్ధము. ఇట్లే యదృశ్యగుణముకల మాయ మహదహంకారాదిరూపముతో పరిణమించు చున్నందున త్రివిధ మనదగును. మహదహంకారాదులు ప్రకృతియొక్క పరిణామ ములు కాన ప్రకృతిమయములు కావచ్చునుగాని సత్త్వాదిమయములుగావు అన్నచో నది యుక్తము కాదు.

నీటితో దడిసి ముద్దయయిన మట్టియొక్క చూర్ణపుంజమే ఘటరూప మును జెందుచున్నదికాని, పిండాకారమును జెందనిచూర్ణపుంజము కుండ యగుట లేదు. అట్లే యీశ్వరసంకల్పవశమున సత్త్వాది గుణత్రయాకారముగ పరిణమించిన ప్రకృతియే మహదాద్యాకారముగ పరిణమించుచున్నది. వేరు ప్రకృతి పరిణమించుటలేదు. ప్రళయమునందు మాత్రము సత్త్వాదిరూపముగ పరిణమించని ప్రకృతి యుండును. కనుకనే గుణసామ్యావస్థ ప్రకృతియను ప్రజాదము. ప్రళయకాలమున ప్రకృతియందు సత్త్వాది గుణములుండవు. కావున నిట్లు గుణత్రయాకారముగ పరిణమించిన ప్రకృతియొక్క పరిణామములుకాన మహదాదులు గుణత్రయము గలవగు చున్నవి. పిండాకారముగ పరిణమించిన మట్టియొక్క కార్యములయిన ఘటాదుల యందు పిండము కనిపించుట లేదనరాదు. ఘటమునందు మిళితమైయున్న చూర్ణ

పుంజమే పిండాకారము. అయ్యది ఘటమందు కలదు. కావున ప్రకృతియొక్క మొదటివికారము గుణత్రయము. సత్త్వాదిగుణత్రయరూపముగ వికారమునుజెందిన ప్రకృతియొక్క వికారములు మహదాదులు. సత్త్వాదిగుణత్రయము ప్రకృతి వికార మగుటచే ప్రకృతివలె ద్రవ్యములని తేలినది. కనుకనే శ్రీకృష్ణులు “గుణాః ప్రకృతిసంభవాః” అని యనిరి. సత్త్వాదులు ద్రవ్యములుకాక గుణములగుచో ప్రకృతివలన బుట్టినేపుట్టవు. రూపము రూపసమవేతమయిన ఘటమువలన బుట్టుట లేదు. సత్త్వాదులు సత్త్వసమవేతమయిన ప్రకృతివలన బుట్టుచున్నవి. గాన గుణములుగావు.

ఇంక మీరు సత్త్వాదులు గుణములే యనవలెనను నాసతో నవి ప్రకృతి సమవేతములు గావని యన్నచో అపుడు సత్త్వాదులు ప్రకృతియొక్క స్వరూపమును నిరూపించు ధర్మములే గాకపోవును. వృక్షమునందలి కపిసంయోగము వృక్షము యొక్క స్వరూపమును నిరూపించజాలదు.

అట్లే సత్త్వాదిగుణసంయోగముకూడ ప్రకృతియొక్క స్వరూపనిరూపకముగాదు.

అయితే మహదాదివికారములవలె సత్త్వాదులు మూలప్రకృతియొక్క పరిణామము లయినపుడు “మూలప్రకృతి రవికృతిః” అనెడు వారి కారికయందు వీని నేల జెప్పలేదు? నిజమే. ఆమాట సాంఖ్యుల నడుగుడు. మేము సాంఖ్యులముగాము. ఇట్టి దోషములు పెక్కువారి మతమందొండబట్టియే, వారిమత మప్రమాణమని మే మనుచున్నాము. ఇంక మీరు సాంఖ్యమతమును బోషింపదలచి యందలి తప్పులను గప్పిపుచ్చుటకు “సత్త్వాద్యాకారముగ పరిణమించిన ప్రకృతియే మహదాదు లకు గారణమనియు, నదియే మూలప్రకృతియనియు నన్నచో నట్టి ప్రకృతి (పరిణామముచెందిన ప్రకృతి) వికృతియగునుగాని మూలప్రకృతి కానేరదు.

కావున ప్రకృతి, అజ్ఞాన, అవ్యక్త, శక్తి, అవిద్యా, మాయా మున్నగు పర్యాయపదములుగల యీశ్వరస్వభావముయొక్క పరిణామవిశేషములే సత్త్వాదులు. గుణములు కావు.

అంతఃకరణ పరిణామములయిన సుఖాదివృత్తులవలె ప్రకృతిపరిణామ మయిన సత్త్వాదిగుణత్రయము గుణమని మీరంటిరి. అందు దృష్టాంతభాగమునే మే మంగీకరించము. అంతఃకరణ పరిణామములయిన సుఖాదివృత్తులు గుణములని మే మంగీకరించము. అంతఃకరణాత్మకము లయినందున నవికూడ ద్రవ్యములే యందుము. ద్రవ్యమునకు గుణరూపముతో పరిణామముండదు. కార్యకారణములకు పోలక్షణ్య (సారూప్యము) ముండవలెను.

అయితే శుక్లాది గుణములు దేనికైనను వికారము లగునా? కాదా? వికారములగుచో నవి దేనియొక్క వికారములో- అది ద్రవ్యమా? వేరుయా? ద్రవ్యమగుచో ద్రవ్యమునకు గుణరూపపరిమాణ మెట్లుకలిగినది? అది ద్రవ్యభిన్న

మనుటకు ఏలులేదు. ఇక శుక్లాదిగుణములు వికారములు కావన్నచో అనాదు అనవలెను. పుట్టుచున్నట్లు ప్రసిద్ధిజెందిన రూపాదులను అనాదులనుట అయ్యుక్తము, అప్రమాణము నగును. అన్నచో-

నిజమే వినుము. సమాధానము: గుణములన్నియు ద్రవ్యము నాశ్రయించియే పుట్టును. విడిగా బుట్టువు- వాయ్వాకాశముగ పరిణమించిన ప్రకృతియించి తేజో ద్రవ్యము రూపరహితముగనే పుట్టుచున్నది. వాయ్వాగులు చెండును ద్రవ్యములే కనుక నిచట కార్యకారణములకు నైలక్షణ్యము లేదు. అయితే నాయువు నీరూపము. అన్ని సమాపము, ఈ భేదమున్నదికదా? అని యనవచ్చును. ఏయంశము నందును భేదములేకపోతే కార్యకారణభావ మెట్లుండును?

అయితే రూపరహితమయిన వాయుద్రవ్యము, రూపరహితమయిన తేజస్సుగ పరిణమించినచో ద్రవ్యమునకు గుణాకారముగ పరిణామ మున్నట్లేకదా? లేదు. ద్రవ్యాంశమునందే పరిణామము. గుణాంశమునందు వినర్తమే. వాయువునందనుదృఢతరూప మున్నదని యనదగదు. కనిపించని యనుదృఢతరూప మున్నదనుటలో ప్రమాణములేదు. అట్లుండునో ఆత్మయందుగూడ అనుమానరూప మున్నదని కల్పించవగును. అమృది “అశబ్ద మస్పృశ మరూప మవ్యయమ్” అను శ్రుతి విరుద్ధము. ఒకే వాయువునందనుదృఢతరూపమున్నదని యంగీకరించి నను ఆ యనుదృఢతరూపమే అనుమానరూపముగ పరిణమించునుగాని, ద్రవ్యము గుణముగ పరిణమించదు. కావున సత్త్వాదులు ప్రకృతియొక్క అవస్థావిశేషములే కాని గుణములుకావు.

సత్త్వాదులు గుణములు కానిచో వాటియందు అనుభవములోనున్న గుణశబ్దప్రసిద్ధికి విరోధము వాటిల్లునని వేదాంతి యనుట లనిరి. అదియును సమం జనముకాదు. గుణశబ్దప్రతీతి పారిభాషికముగ నయినను కుదురును. అనాదికాల ప్రవృత్తమయిన శాస్త్రబలమువలన ప్రసిద్ధి యేర్పడినది. శాస్త్రములేనిచో మాయకు ప్రకృత్యాది ప్రతీతినికూడ మనము తెలిసికొనలేము.

ఇక తామానుజులు “సత్త్వాదిగుణములు జీవుని దేహమునం దుండుటచే బాధించుచున్న”వని వ్యాఖ్యానించిరి. ఘటము తనయందున్న ఆకాశము నేమి బాధించినది? జీవుడు స్వతస్సిద్ధముగ బంధానర్హుడని వారే యొప్పుకొనిరి. అట్టివానికి శరీరమునం దునికిరూతము బంధహేతు వెట్లగును? “శరీరస్థోఽపి కౌంతేయ నకరోతి నలివ్యతే” అని భగవంతుడే చెప్పెనుకదా? కనుక నిర్దిష్టుడు బద్ధుడగుట దుర్లభము” ||౨||

శ్లో॥ తత్ర సత్త్వం నిర్మలత్వాత్ప్రకాశక మనామయం

సుఖసంగేన బధ్నాతి జ్ఞానసంగేన చానఘం!

అ॥ ఇందు సత్త్వముయొక్క లక్షణము చెప్పబడుచున్నది.

వ్యసనరహితుడవయిన నోయి యజ్ఞనా! సత్త్వరజస్తమస్సులు మాటిలో సత్త్వము స్ఫటికమణివలె నిర్మలమయినది. ప్రకాశవంత మయినది. ఉపద్రవరహితమయినది. ఇది యాత్మయందు సుఖమును జ్ఞానమును గలుగజేసి ఆత్మను బంధించుచున్నది. విషయభూతమగు జ్ఞానమును విషయయగు నాత్మకు నంటించుటయే సత్త్వము చేసెడిపని. కనుకనే యీయది అవిద్య. ఒకదానిధర్మము మరియొకదాని కంటింట నిజముకాదు. అసంగుడయిన ఆత్మకు సుఖసంగము వాస్తవము కానేరదు. కనుకనే భాష్యకారులు “సంజయతీవ” అని యివశబ్దమును బ్రయోగించిరి.

సత్త్వగుణమువలన ఆత్మానాత్మవివేకము చెడి యనాత్మధర్మమయిన సుఖమును ఆత్మయందు దధ్యాస జేసికొని నేను సుఖిని అని యనుకొనును. అందు వలన బద్ధునివలె నగుచున్నాడు. ఈ శ్లోకమునందలి జ్ఞానము అంతఃకరణవృత్త్యా త్రకముకాని వైతన్యముగాదు. వృత్తిజ్ఞాన మాత్మధర్మముకాదు. దీనితో నాత్మకు సంగము నిజముకాదు. ఆధ్యాసికము కనుకనే జీవునకు బంధము మిథ్యాభూత మయినది.

ఇచట రామానుజులు “సత్త్వము పురుషునకు జ్ఞానసుఖములయందు నిజముగానే సంగమును కలుగజేయు”నని వ్యాఖ్యానించిరి. ఇది అయుక్తము. నిర్ధర్మశుడు, అసంగుడునగు ఆత్మయందు నిజమయిన సుఖజ్ఞానసంగము సంభవించదు. మిథ్యాభూతమయిన సంగముండవచ్చును. రూపరహితమయిన ఆకాశమునందు మిథ్యాభూతమయిన నీలరూపము కనిపించుచున్నది.

॥౬॥

శ్లో॥ రజో రాగాత్మకం విద్ధి తృష్ణాసంగసముద్భవం

తన్నిబధ్నాతి కాంతేయ! కర్మసంగేన దేహినమ్.

॥౭॥

అ॥ ఓయీ, కుంతీపుత్రుడా! రజోగుణము గైరికాది ధాతువులవలె రాగాత్మకము. అయ్యది తృష్ణా ఆసక్తుల బుట్టించుచు కర్మసంబంధముతో జీవుని బంధించునని తెలియుము.

లేక రజోగుణము రాగాత్మకమనియు తృష్ణాసంగములకు కారణమనియును తెలియుము.

లేక తృష్ణాసంగములకు గారణమగు రజస్సు రాగాత్మకమని తెలియుము.

లేక రాగాత్మకమయిన రజోగుణము తృష్ణాసంగములకు కారణమని తెలియుము.

లేనివస్తువునందలి యభిలాష తృష్ణ, ఉన్న వస్తువునందలి ప్రేమ సంగము ఈ రెంటియొక్క పుట్టుకకు కారణమగు రజోగుణము జీవునిచే పశుపుత్రాది దృష్ట ఫలముగల కర్మలను స్వర్ణాద్యదృష్టఫలముగల కర్మలను జేయించును. అట్టి కర్మఫల మనుభవించుచు బద్ధునివలె జీవుడు భాసించును. పరమార్థముగ జీవుడు బద్ధుడుగాడు.

రామానుజీయము:—

స్త్రీపురుషుల కుండెడి పరస్పరకామము, రాగము; శబ్దాది విషయముల యందుండెడి కోరిక, తృప్తి, పుత్రమిత్రాది బంధువులయం దుండెడి సంక్లేషము సంగము. అట్లు కర్మలయందు గోరిక పుట్టించుటద్వారమున రజోగుణము జీవుని బంధించుచున్నది. అని రామానుజులు న్యాఖ్యానించిరి.

ఇది నిస్సారము. ఒకే స్పృహను విషయభేదముచే ననేకవిధముల నిర్దేశించుట నిష్ప్రయోజనము. శబ్దాదివిషయస్పృహకంటె వేరుగ స్త్రీపురుషా న్యోన్యస్పృహ లేదు. || 21 ||

శ్లో॥ తమ స్వజ్ఞానజం విద్ధి మోహనం సర్వదేహినామ్
ప్రమాదాలస్య నిద్రాభిః తన్నిబధ్నాతి భారత! || 22 ||
అ॥ అజ్ఞానమువలన బుట్టిన తమస్సు సర్వప్రాణులకు వ్యామోహమును గలిగించును. ఈయది అజాగ్రూకతను మాంద్యమును నిద్రలను బుట్టించుచు జీవుని బంధించును.

ఇచట అజ్ఞానమనగా జ్ఞానాభావముకాని ప్రకృతికాదు. సత్త్వరజస్సులు కూడా ప్రకృతివలననే పుట్టుచున్నవి. అట్టితెరి తమస్సు అజ్ఞానజమని చెప్పట పాడిగాదు. అయితే జ్ఞానాభావమువలన భావరూపమయిన తమస్సు యెట్లు పుట్టునని యనరాదు. జ్ఞానాభావముగల ప్రకృతివలన బుట్టుటనుబట్టి జ్ఞానాభావమువలన బుట్టినట్లు వ్యవహరింపబడుచున్నది.

లేక చిదాభాసశూన్యమయిన అజ్ఞాన మిచట అజ్ఞానశబ్దమున కర్థము. సత్త్వరజస్సులకు కారణమగు అజ్ఞానము చిదాబాససహితము. లేనిచో సత్త్వ రజస్సులయందు జ్ఞానసంగ మెట్లుండును? కర్మసంగమునకు కారణమగు రజస్సు యందుగూడ నాంతరీయకముగ జ్ఞానసంగము కలదు. జ్ఞానసంగప్రయుక్తకర్మ సంగముతో రజస్సు బంధకమనియు తృప్తిసంగవ్యతిరీక్త జ్ఞానసంగముతో సత్త్వము బంధకమనియును భావము.

నిజస్థితిలో ఆవరణాత్మకముకాని ఆవరణశక్తిప్రధానముకానియగు ప్రకృత్యంశము యిచట అజ్ఞానమనబడును. ఆత్మనాల్మోవివేకము మోహము, ఇట్టిమోహము సత్త్వరజస్సులయందుగూడ గలదు. కాని “ఏడు ఆత్మ, ఇది యనాత్మ” అను వివేకాభావము సత్త్వరజస్సులవలన గలుగును. ఆత్మ, అనాత్మ అను బేరుగల పదార్థములనే తెలియకుండుట తమస్సువలన గలుగునని యీరెంటికిని భేదము.

ప్రమాదాలస్యనిద్రలు అంతఃకరణధర్మములు. వీనిని తనయం
హారోపించుకొని జీవాత్మ బంధము నొందును. ఇట్టిబంధ మారోపితముకాన
పత్నముగాదు.

వైమూసు స్లోకములకును సాముదాయకాభిప్రాయ ముదాహరించబడుచున్నది.

ప్రకృతికార్యమయిన అంతఃకరణమందు సత్త్వాదిగుణత్వము కలదు. అట్టి యంతఃకరణమునందలి సత్త్వాంశము దానికార్యములగు సుఖజ్ఞానములు— ఈ రెండును ఆత్మయందగ్ధ్యస్తములగుచు బంధకము లగుచున్నవి.

అట్లే అంతఃకరణమునందలి రిజోంశము శక్త్యాగ్ధ్యములయిన శృష్టాసంగములు దానివలన జేసెడికర్మలూ, కర్మఫలములును ఆత్మయందగ్ధ్యస్తములగుచు బంధకము లగుచున్నవి.

అట్లే తనోంశము తత్కార్యములయిన ప్రమాదాదులు— ఈయవి అవిద్యచే ఆత్మయందగ్ధ్యస్తములగుచు ఆత్మకు బంధకము లగుచున్నవి. ఈ బంధమంతయు ఆత్మకు మిథ్యకాని ప్రమాదముగాదు. ||౮||

శ్లో॥ సత్త్వం సుఖే సంజయతి రజఃకర్మణి భారత!

జ్ఞాన మావృత్యతు తమః ప్రమాదే సంజయత్యుత.

||౯||

అ॥ అర్జునా! సత్త్వము జీవునిసుఖమునందు సంశ్లేషపరచుచున్నది. (ఆసక్తిని కలుగజేయుచున్నది.) రజస్సు కర్మలయందు సంగము నేర్పరచుచున్నది. తమస్సు ఆవరణశక్తితో జ్ఞానము నావరించి జీవుని ప్రమాదమునందు సంయోజించుచున్నది. ప్రమాదమన నప్పటికి సంపాద్యమయి చేయదగియున్న పనిని చేయకుండుట.

చేయదగినపనికంటె భిన్నమయినపనియందు ప్రవృత్తికి గారణమయినది ప్రమాదమని వివరించిరి. అది సరికాదు. కర్మవ్యాకరణమే ప్రమాదము. అనవహిత చిత్తుడు తటస్థించియున్నపనినే చేయడు. తటస్థించనిపని నెట్లు చేయును? ||౧౦||

శ్లో॥ రజస్తమశ్చాభిభూయ సత్త్వం భవతి భారత!

రజస్సత్త్వం తమశ్చైవ తమస్సత్త్వం రజస్తథా॥

||౧౦||

అ॥ అర్జునా! సత్త్వము రజస్తమస్సులను దిరస్కరించి వృద్ధినిొందును. తమస్సు సత్త్వరజస్సుల తిరస్కరించి వృద్ధినిొందును. అనగా సత్త్వాదులు స్వభిన్నగుణముల నణగఁగొక్కి తమతమకార్యము నారంభించును.

రామానుజీయము :—

ఇచట రామానుజులు “సత్త్వాదయః ప్రకృతీనంస్వప్రాప్తృ స్వరూపానుబంధినః” సత్త్వాదులు ప్రకృతితోగూడిన ఆత్మస్వరూపము ననుసరించినపని యనిరి. పీ రిదివరలో నయిదవశ్లోకమును వ్యాఖ్యానించుటలో “దేహాకారపరిణత ప్రకృతిస్వరూపానుబంధినః” సత్త్వాదులు దేహాకారముగ పరిణామమునొందిన ప్రకృతియొక్క స్వరూపము ననుబంధించియున్నవని యనిరి. ఇట్లు దీర్ఘశ్లోకమున ఆత్మ

స్వరూపానుబంధులని నిర్వచించిరి. ఇట్లు సర్వవిరుద్ధముగ నిర్వచించిన వీరిమాటల వలననే వీరిమతమునగదలి వైరుధ్యము వృద్ధిచుచున్నది.

ప్రకృతిస్వరూపానుబంధులగు గుణములు ప్రకృతివిలక్షణమయిన ఆత్మ స్వరూపానుబంధు లగుట విరుద్ధము.

మరియు అసంగుడగు నాత్మ ప్రకృతిసంస్పృష్టుడగుట విరుద్ధము. నిరవయవునకు నిశరవదాన్తసంగ మసంభవము. ||౧౦||

శ్లో॥ సర్వద్వాదేషు దేహేఽస్మిన్ ప్రకాశ ఉపహయతే,

జ్ఞానం యదా తదా విశ్వాత్ వివృత్తం సత్త్వగుత్పతః |

||౧౧||

అ॥ ఈదేహమున ఘటాదిపదార్థజ్ఞానమునకు ద్వారములగు చక్షురాదుల యందు బుద్ధివృత్తికి ప్రకాశము కలిగినపుడు సత్త్వము వృద్ధిజెందిన స్థూహింప వలెను. జ్ఞానము సత్త్వకార్యము. ఇచట మూలమున జ్ఞానపదమునకు ప్రకాశపదము విశేషణ మొనర్పబడినది. అవిశేషణవిశేష్యములు భూగుప్తిములు గావు. విశేషణ మయిన ప్రకాశపదము లేనిచో జ్ఞానపదము కేవల నైతన్యమును బోధించును. బుద్ధివృత్తిని బోధించదు. కేవలప్రకాశపదము సూర్యాధి ప్రకాశమను బోధించును గాని జ్ఞానప్రకాశమును బోధించదు. ఈరెండుచుగలసి వృత్తిజ్ఞానమును బోధించును. కావున నీ విశేషణవిశేష్యములకు వైయర్థ్యముగాని పానదృక్తముగాని శంకింపవలదు.

శ్లో॥ లోభః ప్రవృత్తిరారంభః కర్మణా మశమఃస్పృహ

రజస్యేతాని జాయంతే వివృద్ధే భరత్సభ!

||౧౨||

అ॥ గమనమున్నగు సామాన్యపుషనులు ప్రవృత్తి యనబడును. యజ్ఞాది విశేషకర్మల నాచరించుట యారంభము. నివృత్తిలేకుండుట యశమము. (అనగా హర్షరాగాదులయందు నిరంతర ప్రవృత్తి యశమమని భావము) సర్వసామాన్యములగు శబ్దాదులయందలి కోరిక, స్పృహ, పరద్రవ్యమునందలి యాస, లోభము- ఈయవి రజోగుణము వృద్ధిజెందినపుడు కలుగును.

ఇచట రామానుజులు, తనద్రవ్యమునగదు త్యాగబుద్ధి లేకుండుట లోభమని వ్యాఖ్యానించిరి. ఈయది “కామస్యాంతం తు క్షుత్తృణ్భ్యాం కోధస్యాంతం ఫలోదయాత్, నరో యాతి న లోభస్య జిత్వా భుక్త్వా దిశో భువః” అను భాగవతవచనమునకు విరుద్ధమగుటవలన నుపేక్షింపదగును. ||౧౩||

శ్లో॥ అప్రకాశోఽప్రవృత్తిశ్చ ప్రమాదో మోహఏవ చ

తమస్యేతాని జాయంతే వివృద్ధే కురునందన!

||౧౩||

అ॥ తమోగుణము వృద్ధినొందినపుడు జ్ఞానములేకపోవుట, అప్రవృత్తి, ప్రమాదము, మోహము- అనునవి కలుగును. ||౧౩||

శ్లో॥ యదా సత్త్వే ప్రవృద్ధేతు ప్రళయం యాతి దేహభృత్
తన్మో త్తమవిదాం లోకా నమలాన్ ప్రతిపద్యతే॥

॥౪॥

అ॥ అర్జునా! సత్త్వగుణము వృద్ధిచెందినపుడు దేహధారి మరణించి ఉత్తమలోకముల బొందును.

ఇచట రామానుజులు మూలమునందలి లోకశబ్దమునకు సమూహార్థమును జెప్పి “ఆత్మవేత్తలవంశములయందు బుట్టుదురని వ్యాఖ్యానించిరి.

ఇయ్యది నిస్సారము. భువనార్థముగ ప్రసిద్ధిజెందిన లోకశబ్దమునకు అప్రసిద్ధమగు సమూహార్థమును గల్పించుట, అందును మరల (కులేషు జాయతే) కులములయందు బుట్టునని యర్థమును వర్ణించుటయు నెంతేని యనుచితము.

శ్లో॥ రజసి ప్రళయం గత్వాః శ్రమంగేషు జాయతే,

తథా ప్రలీన స్తమసి మాథయోనిషు జాయతే.

॥౫॥

అ॥ రజోగుణము వృద్ధిజెందినపుడు మరణించిన జీవుడు కర్మసంగులగు మానవులలో బుట్టును. ఆట్లే తమోగుణము వివృద్ధమగుతరి మృతిచెందిన దేహి పశ్చాద్విమూఢయోనుల జన్మించును.

ఇచట రామానుజులు “సత్త్వగుణము ప్రవృద్ధమయినపుడు మరణించిన వాడు ఈలోకముననే తత్త్వవేత్తలగు మానవులయందు బుట్టుచు, పుణ్యకర్మల వాచరించుననియు రజోగుణము వృద్ధిజెందినపుడు మరణించినవాడు మానవ లోకమున బుట్టి స్వర్గాదికర్మలయందు వ్యాపృతుడగుననియును వివరించిరి.

ఈయది నిస్సారము. సాత్త్వికులు పుణ్యకర్మల నాచరింతురనియు, రాజసులు స్వర్గాది కర్మల నాచరింతురనియునుగదా వారివివరణము. అట్టితటి స్వర్గాదికర్మలు పుణ్యకర్మలనియా, అపుణ్యకర్మలనియా వారియాశయము? స్వర్గాదికర్మలు అపుణ్యకర్మలనుట న్యాయమగునా? అత్తయ్యాధాత్మజ్ఞానమునకు సాధనములగు కర్మలు పుణ్యకర్మలన్నచో యజ్ఞాది(స్వర్గాది)కర్మలుకూడ నట్టివియే. ఇక ఫలాభిసంధిలేనికర్మలు పుణ్యకర్మలన్నచో నయ్యవి పుణ్యకర్మలు కావు. పాపకర్మలును గావు. కెంటికి భిన్నములు. మరియు పాపకర్మలవలె పుణ్యకర్మలు కూడ దేవాదిజన్మల నొసంగుచు మానవుని బంధించును.

కావున స్వర్గాది సాధనములయిన యజ్ఞాదులనెడి పుణ్యకర్మలే ఫలాభిసంధి రహితములగుచు జ్ఞానసాధనము లగుచున్నవి. యజ్ఞాద్యతిరక్తమయిన జ్ఞానసాధన పుణ్యకర్మలనునవి వేరుగ లేవు.

మరియు భగవంతుడగు శ్రీకృష్ణుడు, రజోగుణమునందు మరణించిన వానికి కర్మసంగమని వాగ్మిచ్చియుండ సత్త్వగుణమున మరణించినవారికి పుణ్యకర్మసంగమని రామానుజులు వ్యాఖ్యానించుటకు నేల సాహసించిరి! వీరికింతటి

యుచ్చంఖల ప్రవృత్తియేల? కాన వీరి వివరణము నిర్వృక్తికము.

శ్లో॥ కర్మణ స్సుకృతస్యాహుః సాత్వికం నిర్మలం ఫలమ్
రజసస్థు ఫలం దుఃఖ మజ్ఞానం తమసః ఫలమ్॥

॥౧౬॥

అ॥ సాత్వికకర్మ నొనర్చినవాడు దేవత్వాది లక్షణమగు ఫలమును బొందును. రాజసకర్మ చేసినవాడు దుఃఖఫలమును బొందును. తామసకర్మ నాచరించువాడు పశ్వాదిలక్షణమయిన నజ్ఞానఫలము నొందును. అని వివేకము. ౧౬

శ్లో॥ సత్త్వా త్సంజాయతే జ్ఞానం రజసో లోభ ఏవచ
ప్రమాదమోహౌ తమసః భవతోఽజ్ఞానమేవచ॥

॥౧౭॥

అ॥ ప్రవృద్ధమయిన సత్త్వమువలన జ్ఞాన మావిర్భవించును. ప్రవృద్ధమయిన రజస్సువలన లోభ ముదయించును. ప్రవృద్ధమయిన తమోగుణమున ప్రమాదమోహము లంకురించును.

శ్లో॥ ఊర్ధ్వం గచ్ఛంతి సత్త్వస్థాః మధ్యే తిష్ఠంతి రాజసాః
జఘన్యగుణవృత్తస్థా అధోగచ్ఛంతి తామసాః॥

॥౧౮॥

అ॥ దేహావసానపర్యంతము సాత్వికకర్మల నాచరించువారు మరణాంతరము దేవలోకములందు బుట్టుదురు. రాజసులు మనుష్యులయందు బుట్టుదురు. తమోగుణవృత్తులు పశ్వాద్యధోలోకముల నొందుదురు.

రామానుజులు “ఊర్ధ్వం గచ్ఛంతి” అను పదమునకు “ముచ్యంతే” ముక్తి నొందుదురని వ్యాఖ్యానమొనర్చిరి. అది యుక్తముకాదు. “నాస్త్యకృతః కృతేన” అను శ్రితిప్రమాణమునుబట్టి సాత్విక కర్మాచరణమునగూడ ముక్తి సంభవించదు. బ్రహ్మభావరూపమయిన ముక్తి యూర్ధ్వమున నుండదు. బ్రహ్మ పరిపూర్ణుడు. ॥౧౮॥

శ్లో॥ నాన్యం గుణేభ్యః కర్తారం యదా దృష్టానుపశ్యతి
గుణేభ్యశ్చ పరంవేత్తి మద్భావం సోధిగచ్ఛతి॥

॥౧౯॥

అ॥ మరుమరీచికలయందు నీరు కలదను జ్ఞానమువలె కాలత్రయమందును ప్రకృతి కలదను జ్ఞానము మిథ్యాజ్ఞానము. మిథ్యాజ్ఞానము గలవానికి సుఖదుఃఖ మోహోత్పాదములయిన గుణములయందు “నేను సుఖిని, దుఃఖిని, మూఢుడను” అను సంగమేర్పడును. ఇదియే (ఊసంగమే) దేవమనుష్య పశ్వాది జన్మలనొందుట యను సంసారమునకు గారణము. ఈ విషయము సూక్ష్మముగా వెనుకటియధ్యాయమున జెప్పబడినది. దానినే మరల యీ యధ్యాయమున “సత్త్వం రజస్తమశ్చితి గుణాః ప్రకృతిసంభవాః” అనుశ్లోకము మొదలుకొని యింతవరకు గుణములస్వరూపమును గుణములవ్యాపారమును అవి బంధింపజేయు విధానమును బద్ధన కబ్బుగతియు

మన్నగున దంతయ విస్తరించిచెప్పి యికిమీదిట సమ్యగ్దర్శనమువలన మోక్షమని శ్రీశ్రష్టభగవానులు విరూపింతుచున్నారు.

అర్జునా! విద్వాంసుడు కార్యకరణ విషయాకారముగ పరిణమించిన గుణములకుండు కేవల క్షేత్రజనియు ఆత్మగుణవిలక్షణుడయిన సాక్షియనియు నెపుడు తెలిసికొనునో. ఆవిద్వాంసు నెపుడు బ్రహ్మభావము నొందును.

ఆకగా అట్టివానికి 'సర్వము వాసుదేవు'డను సర్వాత్మజ్ఞానము కలుగు నని భావము.

అందు "వాసుదేవు" అని వస్త్రహాస క్రియానిదేశముగలదు బ్రహ్మ భావహాసమును వైకల్యము దేహపాతానంతరముగాని కలుగదు. అపుడు "మద్భావం సోఽస్మియాత్మత్వి" అని శ్రీశ్రష్టలు చెప్పియుండవలెను. అట్లు చెప్పలేదు. కావున 'వాసుదేవస్సర్వ' మను సర్వాత్మజ్ఞానముకలిగి జీవన్ముక్తిదశలో నుండునని గ్రహించవలయును. కనుక చిత్తోకము, దీనితరువాతిత్తోకము సీరెండును జీవన్ముక్తిపరము లని గ్రహింపవలయును.

రామానుజీయము:—

సత్త్వమనం మన్నవారియొక్క ఊర్ధ్వగమనప్రకార మీయిల్లొకముచే తెప్పబడుచున్నదిని రామానుజు అనిరి. ఈయది నిస్సార్జము.

"నేను జ్ఞానిని, నేను సుఖిని" అని సత్త్వకార్యములయిన జ్ఞానసుఖములను దనయం దభ్యసించుకొనెడివాడు సత్త్వస్థుడనబడును. నేను సుఖిని కానని యను సంధానము జేయువారు గుణాతీతులే యగుదురు. కావున నీయది జ్ఞానివిషయముగాని సాత్త్వికుని విషయము కాదు.

అయితే పూర్వము సాత్త్వికులే యిపుడు జ్ఞానలయిరికాన నీయది జ్ఞానివిషయమయినను సాత్త్వికవిషయము గావచ్చునని యనరాదు. అట్టితరి వెనుక గృహస్థులే యిపుడు సన్న్యాసులయిరి. కాన సన్న్యాసివిషయమయిన దండ కమండలు శిఖాయజ్ఞోపవీత త్యాగాదులు గృహస్థవిషయము లగుచున్నవా? కాని వీరు సాత్త్విక విలక్షణులైన జ్ఞానులేయని నిర్ణయము. ||౧౯||

శ్లో॥ గుణానేతా నతీత్య త్రీక్ష దేహీ దేహసముదృహన్

జన్మమృత్యు జరాదుఃఖై ర్విముక్తోఽమృతమశ్నుతే॥

||౨౦||

అ॥ దేహధారి దేహమునకు గారణమయిన నీమూడుగుణముల నతిక్రమించి జన్మమృత్యుజరాదుఃఖములతో జీవించియుండియో విముక్తుడగుచు మోక్షము నొందును.

మట్టికి ఘటాకారము ఉపాధియయినట్లు సత్త్వరజస్తమస్సులు మాయకు నుపాధులు. దేహము సత్త్వరజస్తమస్సుల సహజగుణముల నీగుణములు దేహమునకు గారణములు. జన్మమృత్యు జ్ఞులు మాయను. దుఃఖమేతువులుకాన దుఃఖముతే.

మిగిలిన రోగాదిప్రాయుక్తదుఃఖములు దుఃఖశబ్దార్థములు.

ఓయీ! గుణాతీతుడు బ్రతికియుండియే మృత్యువిముక్తుడగుచో, నింక జీవన్ముక్తునకు విదేహకైవల్య మెట్లు కలుగును? జరావిముక్తుడగుచో జీవన్ముక్తు డెప్పటికిని యువకుడే. వార్ధక్యమే లేదు. ఈరెండును కుదరవు. జీవన్ముక్తునకుగూడ వార్ధక్యమరణములు కనిపించుచున్నవి. కాన నిందుకు సమాధానమేమి?

వినుము. “నేను దేహాదిరూపుడను గాను. బ్రహ్మరూపుడను.” అని తెలిసికొన్న జీవన్ముక్తునకు దేహాదులనంటియున్న జన్మాదులతో సంబంధ మెట్లుండును? అజ్ఞాని దేహతాదాత్మ్యాధ్యాస వలనగదా “నేను పుట్టితిని” “నేను ముదుసలిని.” “నేను మరణింతును” అని యనుకొనును. కావున అజ్ఞానమువలన ఆరోపించుకొన్న జన్మాదులతోటి యాత్మకు నాధ్యాసికసంబంధ ముండును. విద్వాంసుడు విద్యచే నాధ్యాసిక సంబంధమును బోగొట్టుకున్నాడు. కనుక జ్ఞాని జన్మాదివిముక్తుడని యనబడుచున్నాడు. కాని విద్వద్దేహమునకుమాత్రము జరామరణము లనివార్యము లగుటచే జీవన్ముక్తునకు విదేహకైవల్యము కలుగవచ్చును.

“న నిరోధో నచోత్పత్తిః నబద్ధో న చ సాధకః

న ముముక్షు ర్నవై ముక్త ఇత్యేషా పరమార్థతా”

అను గౌడపాదకారికను బట్టి విద్వద్బలప్రిలో బంధమోక్షములు లేవు. అజ్ఞానిదృష్టిలోనే యీ రెండు నుండును. అజ్ఞాని, విద్వచ్ఛరీరము ప్రాణముల ధరించియుండ, విద్వాంసుడు జీవన్ముక్తుడనియు, ప్రాణవియుక్తుడుకాగా విదేహముక్తుడనియు ననుకొనును. కాన నిందేమియు దోషము లేదు. ఇట అమృతపదమునకు బ్రహ్మ మర్థము. బ్రహ్మను బొందునని యర్థము.

రామానుజీయము :-

“అమృత మాత్మాన మనుభవతి, ఏషమద్భావ ఇత్యర్థః” (ఆత్మ ననుభవించును. ఇదియే మద్భావము.) అని వివరించిరి. ఇది యనుచితము. వీరి మతమున ఆత్మ వేరు, ఈశ్వరుడు వేరు. ఇట్టితరి యాత్మానుభవము భగవద్భావము కానేరదు. ఈశ్వరు డాత్మానుభవము నొందినట్లు, జీవుడుకూడ నాత్మానుభవము నొందుచున్నాడను నర్థము. మద్భావ మను పదమున లభింపదు. “మమ సాధర్మ్యమాగతాః” అని వెనుక జెప్పినదాని ననుసరించి యిచట మద్భావ పదమునకు మత్సాధర్మ్యమని వ్యాఖ్యానము చేయగూడదు. అట్లయితే మద్భావ మను పదము ననుసరించి వెనుకటి “మమ సాధర్మ్యం” అనుదానికే మ దభేదమను నర్థము నేల్కజెప్పగూడదు?

“పరమం సామ్యమువైతి దివ్యమ్” అను శ్లోతిని బట్టి మద్భావ పదమునకు మత్సామ్యమని యర్థ మందురేమో! “బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మైవాత్మాన భవతి” అను

శ్రుతినిబట్టి సామ్యశ్రుతికే అభేదార్థము నేల జెప్పగూడదు!

ఇక “యథోదకే శుద్ధే శుద్ధమాసి క్తం తాదృగేవ భవతి, మునేర్విజానత తత్సాభవతి గౌతమ” పరిశుద్ధమయిన నీరు పరిశుద్ధమయిన నీటిలో గలసినట్లు జ్ఞానియగు ఆత్మ పరమాత్మయే యగును.) అను శ్రుతికూడ జీవబ్రహ్మభేదమునే చెప్పను.

జీవబ్రహ్మల కుపాధివలననే భేదము. ఉపాధి నాశానంతరము జీవునకు బ్రహ్మాండమే సుస్థిరము. కడవలో బోసికొన్న గంగోదకమును కడవలోనుంచి మరల గంగలో బోయగా గంగాభేదమును జెందునుగాని గంగాసామ్యమును జెందదు. సామ్య మచట కనిపించదు కూడ. రెండు వస్తువులు విడిగానున్నపుడే సామ్యముండును. గంగలో జలరూపమయిన వస్తువొక్కటే కనిపించుచున్నది.

అట్లే ఈశ్వరచైతన్యమునుంచి జీవచైతన్యమును వేరుపరచునట్టి యంతఃకరణాద్యుపాధులు విద్యవలన నశించగా జీవచైతన్య మీశ్వరచైతన్యాభేదము నొందును. ఉపాధినాశానంతరము రెండు చైతన్యములుండవు. కావున నుపాధి యున్నపుడే జీవేశ్వరులకు జ్ఞాతృత్వాది రూపమయిన సామ్యముండును. ఉపాధి లేనపు డట్టి సామ్యముండదు. కనుక ప్రకృతశ్రుతి జీవేశ్వరసామ్యమును జెప్పదు. అభేదమునే చెప్పను. ఘటము నశించిన పిదప ఘటాకాశ మహాకాశములకు సామ్యముండదు. తాదృక్పద్ధముయొక్క స్వారస్యమునుబట్టి యీశ్రుతి సామ్యపరమని చెప్పదగదు. తాదృక్పద్ధమునకుకూడ తదభేదమునందే తాత్పర్యము. న్యాయ విరుద్ధమయిన అర్థమునందు శ్రుతికే దాత్పర్యముండదు.

మరియు “పరేణ పరధర్మాచ భవత్యేవ సమేత్యవై” పరునితో గలసి పరధర్మము కలదియగును) అను వశిష్ట సంహిత ననుసరించి యీ శ్లోకమునకు హోమ్యార్థమును స్వీకరింతుమని యనరాదు. జీవుడు ఉపాధిని విడచి పరునితో గలియునా? విడువక గలియునా? మొదటిపక్షమున “పరధర్మాభవతి” అను పదమునకు పరాభేదము నొందుననియే యర్థము. రెండవపక్షమున పరసదృశధర్మమనియే యర్థము. ఈ పక్షమున “సమేత్య” అనునది కుదరదు. భేదమయిన నుపాధియుండగా “తత్సంగతి” కుదరదు. నిరవయవాసంగచైతన్యమునకు ఘటపటములకువలె సాంగత్యము చెప్పదగదు.

ఇక నిచట శంఖచక్రాదులుగల యీశ్వరుడు పరశబ్దమున కర్థమన్నచో వచ్చు “సమేత్య” అను పదమునకు సాన్నిధ్యమును బొంది అని యర్థము. ఆవుడు సగుణముక్తుడగు నీ జీవుడు శరీరేంద్రియములు గలవాడేకనుక నీశ్వరునితో శంఖచక్రాది మత్స్వ రూపసాధర్మ్యమును బొందుట కడ్డులేదు.

కాన నీస్మృతి శ్రుతికేతనీధమయిన జీవేశ్వరాభేదవాదమును నిరోధింప జాలదు.

మరియు “యోనై భూమా తదమృతం” అను శ్లోతి అమృతశబ్దమున సర్వవ్యాపకమగు బ్రహ్మను జెప్పచుండ నాయర్థమును విడచి జీవబ్రహ్మభేదమును గల్పించి జీవుని వేరుగ గల్పించు రామానుజుల సాహస మేరికి నచ్చెరువును బుట్టించదు?

శ్లో॥ కైర్లింగై స్త్రీ గుణానేతా నతీతోభవతి పృభో

కి మాచారః కథంచైతాం స్త్రీ గుణా నతివర్తతే॥

౨౦

అ॥ అర్జును డడుగుచున్నాడు. కృష్ణా! గుణత్రయాతీతుడగు విద్వాంసుని లక్షణములేమి? వాని యాచారమేమి? వా డీ సత్త్వాదిగుణముల నెట్లతిక్రమించును?

౧. గుణాతీతుని లక్షణము లెవ్వి? యనునది మొదటి ప్రశ్న.

౨. వాని యాచారమేమి? అనునది రెండవప్రశ్న.

౩. గుణముల నతిక్రమించుటకు సాధనమెద్ది? యనునది మూడవప్రశ్న.

ఇందు ‘రెండవప్రశ్న మొదటిప్రశ్నలో జేరును. ఆచారవిశేషమే జీవన్ముక్తుని చిహ్నము. కాన నింక రెండుప్రశ్నలే మిగిలినవి

కనుకనే పై శ్లోకముయొక్క అవతరణికలో అర్జునుడు రెంటినే యడిగి నటుల వాగ్విచిరి.

౨౧

అవ॥ ఇ ట్లర్జును డడిగిన రెండుప్రశ్నలకు శ్రీకృష్ణభగవానులు జవాబు చెప్పచున్నారు.

శ్లో॥ ప్రకాశంచ ప్రవృత్తించ మోహమేవచ పాండవ!

న ద్వేష్టి సంప్రవృత్తాని న నివృత్తాని కాంక్షతి॥

॥౨౨॥

అ॥ ఓయి అర్జునా! గుణాతీతుడు “నా కవివేకము కలిగినందున నేను మూఢుడ నయితిని.” తామసవృత్తిని ద్వేషింపడు. “నాకు కర్మలయందు బ్రవృత్తి కలిగినందున నేను స్వరూపమునుంచి భ్రష్టుడ నయితి” నని రజోగుణ వృత్తిని తూలనాడడు.

“నాకు శబ్దస్పర్శాదివిషయజ్ఞానము కలిగినందున నేను సుఖాసక్తుడ నగుచు బంధింపబడితి”నని సత్త్వగుణవృత్తిని తృణీకరించడు.

ఇట్లు సంప్రవృత్తములను (వచ్చిపడినవాటిని) యెట్లు ద్వేషింపడో అట్లే రానివాటిని కోరడు. ఇది జీవన్ముక్తుని లక్షణము. ఇయ్యది షరప్రత్యక్షము గాదు. కాన తాను జీవన్ముక్తుడయినది, లేనిది తాను నిర్ణయించుకొనుటకు మాత్ర) మీ లింగ ముపయోగించును.

వీని హృదయమున నీ విషయములయందు ద్వేషమున్నదనికాని, యీ విషయములయందు గోరికయున్నదనికాని పరుడు తెలిసికొననేరడు. ఇది మొదటి ప్రశ్నకు జవాబు.

తామానుజీయము:—

రామానుజులు “అనిష్టములను ద్వేషింపడనియు, ఇష్టములను గోరడనియును” వ్యాఖ్యానించిరి. మూలమున నిష్టానిష్టపరములు లేనందున నీ వ్యాఖ్యానము యుక్తముకాదు. అజ్ఞులకు ప్రకాశాది కార్యము లిష్టములు కావచ్చు. వాటియందు ప్రాజ్ఞులకు ఇష్టము లను జ్ఞానముండదు. ఇక మోహమునం దేరికిని యిష్టముండదు. నిష్పత్తమయిన మోహమును అజ్ఞానికూడ గోరడు. కాన అపైన క్తము వకు నిషేధ మనుచితము. ||౨౨||

అవ|| ఇంక రెండవప్రశ్నకు సమాధానము —

శ్లో|| ఉదాసీన వదాసీనో గుణై ర్యో న విచాల్యతే
గుణావర్తన ఇత్యేవ యోఽవతిష్ఠతి నేంగతే||

||౨౩||

అ|| గుణాతీతుడయిన విద్యాంసుడు ఉదాసీనునివలె మెలగుచు గుణములు గుణములయం దుండునను భావముతో నేమాత్రము చలింపడు.

ఇచట గుణాతీతున కొదాసీన్యము ఆచారమని చెప్పినట్లయినది. జీవన్ముక్తున కొదాసీన్యము విధియయినచో జీవన్ముక్తులయిన శ్రీకృష్ణ, వ్యాస, శుక, శంకరాదులకుగూడ నొదాసీన్య మావశ్యకమగును. అప్పుడు బ్రహ్మసూత్రపురాణాదిరచన వ్యాసునకు, గీతోపదేశ దుష్టసంహారములు శ్రీకృష్ణునకు; భావ్యరచన, మతాంతఖండనలు శంకరునకు; పరిక్షితునకు భాగవతోపదేశ మొనర్చుట శ్రీశుకులకును పానగడిదికాదు. వేదాంతశాస్త్రమే సమూల ముచ్చిన్నమగును.

కనుక “స్వయంతీర్థః పరాం స్థారయతి” అను న్యాయ మనుసరించి ప్రతారణముగూడ జీవన్ముక్తకృత్యమని విధింపబడినది. కనుకనే వైచారల కాయాచర్యలు యుక్తమగుచున్నవి.

కనుకనే యిచటగూడ శ్రీకృష్ణుడు జీవన్ముక్తున కుదాసీనునివలె నుండుట తూచారమనిరి. ఉదాసీనునివలె నుండుటయనగా కర్మలయందు బ్రవర్తించు నుండుటగాదు. ప్రవర్తించినను వానిఫల మంటకుండుట అనగా గుణకర్మలయందు కర్మత్వాభిమానాదులు లేకుండుటయని భావము.

ఇందు కాభారముగ చిత్రీకీపికయందలి విద్యారణ్యులవాక్యముల దిలకింపుడు.

ఇందలి నాల్గవపాదమున “అవతిష్ఠతే” అని యాత్మనేపదమును బ్రయోగించినచో ఛందోభంగము కలుగును.

“అవతిష్ఠతి” యను ప్రకృతపాఠమున వ్యాకరణబోధము కలదు. ఆపాఠమున తాధితానువృత్తిమాత్రమే అనుష్ఠానమని యర్థము. కనుకనే కొన్ని ప్రతులయందు “యో నితిష్ఠతి నేంగతే” అనుపాఠాంతరము కనిపించుచున్నది. “నితిష్ఠతి” యనగా

“నితరాం తిష్ఠతి” అని యర్థము. నాగరపుస్తకములలో ఆనందగిరి మధుసూదనీయాది వ్యాఖ్యలయందు “యోనుతిష్ఠతి” అనుపాఠాంతర మగుపడుచున్నది.

ఇందలి యచ్చబ్రహ్మను వెనుకటిశ్లోకమున కనువృత్తిజేసి యీరెండు శ్లోకములను “గుణాతీత స్స ఉచ్యతే” అను నుత్తరశ్లోకముతో నన్వయించుట న్యాయమని తోచెడిది. || ౨౩ ||

శ్లో! సమదుఃఖ సుఖస్వస్థః సమలోష్ఠాశ్మకాంచనః

తుల్యప్రియా ప్రియోధీరః తుల్యనిందాత్మ సంస్తుతిః || || ౨౪ ||

అ! సుఖ మెట్లంతఃకరణధర్మమో దుఃఖము నట్లే యంతఃకరణధర్మమును వలంపుతో నిర్వికారముగ నుండువాడును, మట్టిముద్దయందు బంగారమునందును సమానమయిన బుద్ధిగలవాడును, (అనగా మట్టిముద్ద వలదనియు, బంగారము కావలెననియు దలంచనివాడని యర్థము) అట్లే యిష్టమయిన సౌక్యందనాదుల యందును అనిష్టములయిన దుర్గంధాదులయందును యథాక్రిమముగ గ్రహణ పరిత్యాగబుద్ధులు లేనివాడును; ఆత్మదూషణము, ఆత్మభూషణము, ఈరెండును దేహవిషయములుగాని, ఆత్మవిషయములు గావను దలంపుతో నిందయందు ద్వేష బుద్ధియు స్తుతియందు ప్రేమబుద్ధియు లేనివాడును గుణాతీతు డనబడునని యుత్తర శ్లోకముతో నన్వయము. || ౨౪ ||

శ్లో! మానాపమానయో స్తుల్యః తుల్యో మిత్రాశిష్యయోః

సర్వారంభపరిత్యాగీ గుణాతీత స్స ఉచ్యతే. || ౨౫ ||

అ! మానాపమానములయందు హర్ష విషాదములు లేనివాడును మిత్ర శత్రుశిష్యములయందు సమానముగ నుండువాడును దేహధారణార్థములయిన భోజనాదికర్మలను విడచి మిగిలినవాటి నన్నిటిని పరిత్యజించినవాడును గుణాతీతు డనబడును.

ఓయి! ఇం దుదాహరింపబడిన ఉదాసీనత్వాది ధర్మజాతము గుణాతీతు డగుటకు సాధనమా? లేక గుణాతీతునిలక్షణమా?

వినుము. ఉదాసీనత్వాది ధర్మజాతము ఎంతవఱకు ప్రయత్నసాధ్యమో అందరకు ననుష్ఠేయమగుచు ముముక్షువు గుణాతీతుడగుటకు సాధనమగును. ఆ ధర్మ జాతము స్థిరపడినపిదప స్వసంవేద్యమగుచు గుణాతీతునకు లక్షణమగును. కాన నొకేవిధమగు ధర్మము సాధ్యావస్థయందు గుణాతీతత్వ సాధనమును సిద్ధావస్థయందు గుణాతీతలక్షణమును నగుచున్నదని పరమార్థము. || ౨౫ ||

శ్లో! మాం చ యోఽవ్యభిచారేణ భక్తియోగేన సేవతే

సగుణాః సమతీత్యైతాన్ బ్రహ్మభూయాయకల్పతే || || ౨౬ ||

అ! అర్జునా! యతికాని కర్మికాని అవ్యభిచరితమయిన భక్తియోగముతో

నారాయణుడ నగు నన్నెవడు సేవించునో, వాడు సత్త్వాదిగుణముల నతిక్రమించి మోక్షార్హుడగును. నారాయణు డనగా భూతసముదాయమునకు స్థానభూతుడని యర్థము. దీనివలన భక్తి యోగము సులభమని సూచితమగుచున్నది.

ఇచట పై మూడుశ్లోకములచే జెప్పబడిన ఉదాసీనత్వాది ధర్మజాతము సన్యాసివిషయమా లేక కర్మవిషయమా? అని సందేహము.

౧. సర్వారంభపరిత్యాగము సన్న్యాసరూపముకాని కర్మరూపముకాదు.

౨. సన్న్యాసించనివానికి యజ్ఞాదివిహితకర్మ పరిత్యాగము, ప్రత్యవాయ కరమగుటచే యుక్తముకాదు.

౩. సర్వారంభపరిత్యాగ మను బదమునకు సాంసారికములయిన సర్వకర్మలను విడచుట యను సర్థము. ప్రమాణరహితము. అందుసాంసారికమను విశేషణమును గల్పించవలసివచ్చును. సర్వపదముయొక్క స్వారస్యము చెడును.

౪. గృహస్థుడయినవాడు జీవనాధారములయిన వ్యవసాయాది సాంసారిక కర్మలను విడచుటకూడ సంభవించదు.

౫. గృహస్థునకు కృష్యాది సాంసారిక కర్మలను విడచి, బ్రతుకుటకు సన్యాసివలె భిక్షాటనాదులయం దధికారములేదు.

౬. విహితకర్మలే ఫలాభిసంధి లేనపుడు చిత్తశుద్ధిసంపాదకము లగు చుండ కర్మాధికారియగు గృహస్థునకు నట్టి కర్మలను విడచుట కధికారము లేదు.

౭. “ఋతౌ భార్యా ముపేయాత్” అను స్మృతిని పరిపాలింపదగిన గృహస్థునకు సాంసారికమగు మైథునకర్మను విడచుటకూడ ప్రత్యవాయజనకమగును.

కావున నీధర్మజాతము సన్యాసివిషయముకాని గృహస్థవిషయము కాదు. కాన నీ మూడు శ్లోకములు సన్యాసి విషయములు.

ఇట్లుండ “మాం చ యోఽవ్యభిచారేణ” అను శ్లోకముకూడ సన్యాసి విషయమని శంకింతురేమో యని భావ్యకారు లీ శ్లోకము సన్యాసి-అసన్యాసి విషయమని “యతిః కర్మిణా” అను వాక్యమున నిరూపించిరి.

ఓయి! ఇది తగదు. భక్తియోగము ద్వివిధము. కర్మాత్మకము, జ్ఞానాత్మకము, అని. ఇందు కర్మాత్మక భక్తియోగమున సన్న్యాసులకు, జ్ఞానరూపభక్తియోగమున కర్ములకు నధికారముండదు. “యే వర్ణాశ్రమధర్మస్థాస్తే భక్తాః కేశవప్రతి” అను హారితస్మృతి, కర్మరూపభక్తియోగ మున్నదనుటకు ప్రమాణము.

ఇందు జెప్పబడిన భక్తియోగము జ్ఞానరూపము. ఇందు కర్ముల కెట్లధికారముండును? “లోకేస్మిన్ ద్వివిధా నిష్ఠా” అనికదా శ్రీకృష్ణుడు చెప్పెను. విద్వాంసులయిన సన్యాసులకు జ్ఞానయోగమనియు, అవిద్వాంసులయిన కర్ములకు కర్మయోగమనియును శ్రీకృష్ణుడు వ్యవస్థ జేసెను. భావ్యకారులుగూడ నిచ్చట ఇట్లంగీకరించిరి. ఆ భావ్యకర్తలే యిచ్చుట తాము చెప్పినదానికి విరుద్ధముగ నేల

జెప్పిరి! “యతిః కర్మివా” (సన్యాసికాని కర్మికాని) యని.

వినుము. అసన్యాసులు యోగులనియు, సన్యాసులు సాంఖ్యులనియును భావ్యకర్తల భావము. అందు యోగులు యోగవశమున తత్త్వవేత్తలగుచో సన్యాసమునయినను స్వీకరింతురు. రాజ్యమునయినను నేలుదురు. ఈ రెండు దశల యందును “అహం బ్రహ్మాస్మి” యను జ్ఞానాత్మక భగవద్భజనమును వీడరు.

సాంఖ్యులుమాత్రము తత్త్వజ్ఞానమును పొందినను తమ సన్యాసమును వీడి మరల గార్హస్థ్యమును గ్రహించి కర్మల నాచరించనేరరు. వారికి గార్హస్థ్య స్వీకారము దోషావహము. కాన తత్త్వవేత్తలయినను, అతత్త్వవేత్తలయినను సాంఖ్యులకు జ్ఞానయోగమునందే యధికారము. తత్త్వవేత్తలుకాని యోగులకు కర్మయోగమునందే అధికారము. తత్త్వవేత్తలయిన యోగులకుమాత్రము ప్రారబ్ధానుసారముగ జ్ఞాన కర్మల రెంటియందును నధికారము.

ఇట్లైనచో తత్త్వవేత్తలయిన సాంఖ్యులకంటె, తత్త్వవేత్తలయిన యోగులే మెరుగుగదా? కానిమ్ము, మాకేమి? మాకు తత్త్వజ్ఞానమునందు పట్టుదలయేకాని సాంఖ్యులయొక్క తత్త్వజ్ఞానమునం దభినివేశము లేదు.

అయితే యోగులు తత్త్వవేత్తలగుచో సన్న్యసింపనివారికిగూడ వేదాంతశాస్త్రమునం దధికారమున్నట్లేకదా? ఈయది శ్రుతివిరుద్ధము. ఎట్లంగీకరింతురు?

నిజమే. సన్న్యాసులకే వేదాంతశాస్త్రాధికారము. సన్న్యాసులుకాని వారికిగూడ ప్రారబ్ధవశమున వామదేవాదులకువలె శ్రవణాదికములేకుండగనే తత్త్వజ్ఞానమబ్బునో వారికి వేదాంతశాస్త్రాధికారములేదని నిషేధించికాని యున్నదని ప్రతిపాదించికాని ప్రయోజనమేమి? అన్నము తిన్నవానినిగురించి నీ వన్నము తినవద్దని చెప్పుటలో ఫలమేమి?

కావున తత్త్వవేత్తలుకాని యసన్న్యాసులకే (సన్న్యాసీతరులకే) శ్రుతి వేదాంతశాస్త్రాధికారమును నిషేధించుచున్నది. తత్త్వవేత్తలయిన అసన్న్యాసులకు గాని అతత్త్వవేత్తలయిన సన్న్యాసులకుగాని వేదాంతశాస్త్రాధికారము నిషేధింపబడుటలేదు.

అతత్త్వవేత్తలు అసన్న్యాసులు నయిన బ్రాహ్మణులకు (ద్విజులకు) వేదాధికారముండుటచే వేదాంతశ్రవణాధికారముకూడ గలదని యొకచోట కనిపించుచున్నది. కావున దీని నింతటితో ముగింతము.

తత్త్వవేత్తకాని అతత్త్వవేత్తకాని యేయతి ద్రువమయిన భక్తియోగముతో నన్ను (సర్వేశ్వరుని) భజించునో వాడు నిజస్థితిలో నింతకుమున్ను బ్రాహ్మభూతుడయినను అజ్ఞానబలమున బ్రాహ్మభావమునొందలేక జ్ఞానముచే నద్దానిని నశింపఁ జేసికొని యివుడు బ్రాహ్మభావము నొంద సమర్థుడగును.

శ్లో॥ బ్రహ్మణో హి ప్రతిష్ఠాహం అమృతస్యావ్యయస్య చ
శాశ్వతస్య చ ధర్మస్య సుఖస్యైకాంతికస్య చ॥

॥౨౭॥

అ॥ పరమేశ్వరుని స్థిరమయిన భక్తియోగముతో నేమించువాడు గుణాతీతుడయి బ్రహ్మభూతుడగుటకు సమర్థుడగునని పూర్వశ్లోకమున జెప్పబడినది. అందుకుగారణ మీశ్లోకమున వివరింపబడుచున్నది.

ఓయి అన్జనా! నేను (అనగా అహంపదలక్ష్యమగు ప్రత్యగాత్మ) నాశరహితుడు, నిర్వికారుడు, నిత్యుడు, జ్ఞానయోగమునధర్మముచే బాంధదగినవాడు (అవ్యభిచరితానందరూపుడు)నగు పరమాత్మ కాధారభూతుడను. కాన మద్భక్తుడు బ్రహ్మభావము నొందుట కర్హుడగును.

“అహం, అమృతస్య, అవ్యయస్య, శాశ్వతస్య, ధర్మస్య, ఏకాంతికస్య, సుఖస్య, బ్రహ్మణః, ప్రతిష్ఠా” అని పదాన్వయము.

ఇచట పరమాత్మకు ప్రత్యక్షైతన్యమాధారమని తేలినది. ప్రతిపదార్థము తనస్వరూపమునందు తా నుండును. ఘటము స్వరూపభూతమయిన మృత్యుయందు గలదు కనుకనే “స్వే మహిమి ప్రతిష్ఠితః” అని శ్రుతి చెప్పుచున్నది. భాష్య కాదులుకూడ నిచట “ప్రత్యగాత్మ సమ్యక్ జ్ఞానముచే పరమాత్మగా నిశ్చయింప బడుచున్నాడ”ని యనిరి. కనుక పరమాత్మకు చైతన్యము స్వరూపమైనందున పరమాత్మ చైతన్యమునం దాధారపడియుండుట స్థిరము.

శ్లోకమునందలి “అహం” పదమునకు లక్ష్యార్థము పరమాత్మయగును. ప్రత్యగాత్మ యెట్లగునని శంకించదగదు. దేహత్రయములోపలనుండు చైతన్యము ప్రత్యగాత్మయనియు, దానివెలుపలనుండు చైతన్యము పరమాత్మయనియును, ప్రత్యగాత్మపరమాత్మలకు లోకవ్యవహారము కనిపించుచున్నది. ఈవ్యవహార మవిద్యాకల్పితమని మీరన్నచో పరమాత్మకు ప్రత్యగాత్మ యాధారమగుటకూడ నవిద్యాకల్పితమే యగును. జ్ఞానదశలో భేదవ్యవహారమునకు గారణమయిన దేహేంద్రియాధులు లేనందున ప్రత్యగాత్మ పరమాత్మ యను భేదవ్యవహారముండదు. కాన దేహత్రయములోపలగల చైతన్యమే పరమాత్మయొక్క స్వరూపముకావ పరమాత్మకు ప్రత్యగాత్మ యాధారమని చెప్పబడినది.

ఓయి! యెచ్చటనయినను ఘటాకాశమునకు మహాకాశ మాధార మగునూ గాని మహాకాశమునకు ఘటాకాశ మాధారమగునా! ఇది విరుద్ధముగదా! కాన పరమాత్మయే ప్రత్యగాత్మ కాధారము కావలయును. పరమాత్మ యపరిచ్ఛిన్నుడు కనుక అంతఃకరణ పరిచ్ఛిన్నుడగు ప్రత్యగాత్మ పరిచ్ఛిన్నుడకనుకనే పరమాత్మ కాధారము గానేరదు. అనినచో నట్లుకాదు.

పరమాత్మవలె ప్రత్యగాత్మకూడ నపరిచ్ఛిన్నుడు. ప్రత్యగాత్మ పరిచ్ఛిన్నుడగుచో అనిత్యుడగును. దేహేంద్రియతోటి లోపలనుండు చైతన్యమునకు పరిచ్ఛేద

మున్నప్పుడు ఆ దేహదులతో వెలుపలనుండు పరమాత్మకు మాత్రము పరిచ్ఛేద మేల నుండదు?

మరియు దేహదులలోపలనుండు చైతన్యము పరిచ్ఛిన్నమగుచో అపరిచ్ఛిన్నమగు పరమాత్మచైతన్యము దేహదులయందుండనట్లెకదా? దేహదులయందుండునా, అయ్యదికూడ పరిచ్ఛిన్నము కావలసినదే. ఇంక పరమాత్మచైతన్యము దేహదులయందు లేకపోతే పరిపూర్ణ మెట్లుగును? లోపల వెలుపల మధ్యనున్నది కదా పరిపూర్ణమగును. “అంతర్బహిశ్చ తత్సర్వం వ్యాప్య నారాయణస్థితః” అని కదా శ్రుతి. కాన ప్రత్యగాత్మ పరమాత్మలకు భేదములేదు. కావున ప్రత్యగాత్మ యపరిచ్ఛిన్నుడే. అతడు హృదయదేశమున కనుపడుచుండుటచే అంతరుడని వ్యవహరింపబడుచున్నాడు. ప్రత్యగాత్మ యహంకారాదులకు సాక్షియని విద్వాంసులు గ్రహించిరి. సాక్షిచైతన్యముచే నంతఃకరణాదులు భాసించుచున్నవి. సాక్షి మాత్రము తాను స్వయముగానే భాసించును. సాక్షి భాస్యమగుటచే ప్రపంచ మంతయు సాక్ష్యాశ్రయమని చెప్పబడుచున్నది. భాసకుడు భాస్యమున కాధారము. భాసకుడు లేనిదే భాస్యము స్ఫురించదు. కాన నీ ప్రపంచ మెట్లు సాక్షిభాస్యమో ప్రపంచాశ్రయమగు బ్రహ్మచైతన్యముకూడ సాక్షిభాస్యమే యగును. కాన అహంకారాశ్రయము డగు సాక్షిచేతనే ప్రపంచాధిష్ఠానమయిన బ్రహ్మ తెలియబడుచున్నాడు. కనుక పరమాత్మకు ప్రత్యగాత్మ యాధారమనుట యుక్తము.

ఇంతమాత్రముచే బ్రహ్మకు జ్ఞేయత్వము ప్రసక్తించదు. సాక్షి చైతన్యములకు స్వభాస్యత్వ ప్రయుక్త మయిన (తనచే తాను దెలియదగి యుండుటవలన నేర్పడిన) జ్ఞేయత్వ మెట్లులేదో అట్లే స్వాభిన్నసాక్షి భాస్యత్వప్రయుక్తమయిన (తనతో నభిన్నమయిన సాక్షిచే తాను భాసింపదగినవాడగుటవలన నేర్పడిన) జ్ఞేయత్వము గూడ బ్రహ్మకు లేదు.

అయితే పరమాత్మకూడ సర్వజ్ఞుడుకనుక స్వరూపచైతన్యముచేగాని, మాయావృత్తులతోగాని సర్వప్రపంచమును భాసింపజేయుచున్నందున సర్వసాక్షి యగుచున్నాడు. అయినను పరమాత్మయందున్న జగద్భాసము మనకు ప్రత్యక్షము కాదు. ప్రత్యగాత్మయందలి జగద్భాసము ప్రత్యక్షసిద్ధము.

లేక, పరమాత్మ సర్వమును ప్రకాశింపజేయువా డయినను సాక్షి భాస్యుడే. సాక్షియగు ప్రత్యగాత్మకూడ అంతఃకరణావచ్ఛిన్న చైతన్యమయిన ప్రమాతచే భాసింపదగినవాడే. కాన ప్రత్యగాత్మ పరమాత్మావభాసకుడు కనుక బరమాత్మ కాధారమగుచున్నాడు. పరమాత్మ ప్రత్యగాత్మచే తెలియబడుచున్నాడు.

లేక, ఈ శ్లోకమునందలి “అహం” అను పదమునకు గీతోపదేశమును జేయు శ్రీకృష్ణుడను నీశ్వరుడే. యర్థము. కనుక నీశ్వరుడగు నేను బ్రహ్మకు ప్రతిష్ఠను. అనగా ప్రసృతిసాధన భూతుడనని యర్థము.

అనగా, బ్రహ్మ ఏ యీశ్వరశక్తిచే భక్తుల ననుగ్రహించుటకు సమర్థుడగుచున్నాడో ఆ శక్తి నేనె యని భావము. శక్తికి శక్తిమంతుల కభేదముండుటచే శక్తియే నేనని శ్రీకృష్ణుడు చెప్పెను.

ఈయది తత్త్వము. నిర్విశేషబ్రహ్మయే మాయోపాధిగుడగుచు నీశ్వరుడనబడుచున్నాడు. మాయావచ్చిన్న చైతన్యము యీశ్వరుడని శాస్త్రసిద్ధాంతము. ఇందు చైతన్యాంశము బ్రహ్మమనియు, మాయ ఈశ్వరాంశమనియును తేలుచున్నది. కాన మాయకంటె వేరుగ నీశ్వరుడు లేడు. అట్లే యంతఃకరణముకంటె వేరుగ జీవుడున్నా లేడు. అగ్నిశక్తి యగ్నికంటె వేరుడలేనట్లు ఈశ్వరశబ్ద వాచ్యమయిన మాయాఖ్యశక్తి బ్రహ్మకంటె వేరుగాదు. కాన నీశ్వరుడనగు నేను బ్రహ్మనే అని నన్ను తెలియవలెను. ప్రత్యగాత్మపరమాత్మాభేదనిశ్చయరూప మయిన నీ జ్ఞానమువలన పరమాత్మశక్తియగు నీశ్వరునకు, ప్రత్యగాత్మశక్తియగు జీవునకును అభేదము సిద్ధించును. లేక తన శక్తియయిన నీశ్వరునినుంచి తనకు భయములేకుండుటయయినను కలుగును. ఇట్టి భయరాహిత్యమే మోక్షము.

ఇంతవరకు గడచిన గ్రంథమునుబట్టి మూలమునందలి అహం పదమునకు ప్రత్యగాత్మయని యొక యర్థము, ఈశ్వరుడని యొకయర్థము అని తేలినది.

ఇకమీదట పక్షాంతర మవలంబించి పదాన్వయము నిరూపింపబడుచున్నది. బ్రహ్మశబ్దమునకు సవికల్పక బ్రహ్మయర్థము. అహంశబ్దమునకు లక్షణచే నిర్వికల్పక బ్రహ్మయర్థము. సవికల్ప బ్రహ్మకు, నిర్వికల్పబ్రహ్మ యాధారమని సిద్ధించినది. బ్రహ్మ బ్రహ్మశబ్ద వాచ్యముకనుక సవికల్పము. అహంపద లక్ష్యమవాచ్యముకనుక నిర్వికల్పము. నిర్వికల్పమునందుగూడ నిర్వికల్పకశబ్ద వాచ్యత్వము కలదుగదా యని ప్రశ్నింపరాదు. నిర్వికల్పక శబ్ద వాచ్యత్వము నిర్వికల్పకత్వమునకు కారణముగాని సవికల్పకత్వమునకు గారణముకాదు. కల్పితములకు అధిష్ఠానవస్తు వాధారము. సవికల్పకబ్రహ్మ కల్పితము కనుక నద్దానికి నిర్వికల్ప చైతన్య మధిష్ఠాన మనక తప్పదు.

అమృతత్వము, అవ్యయత్వము, నిత్యత్వము, జ్ఞానయోగ ప్రాప్త్యత్వము, ఏకాంతిక సుఖత్వము అనునవి ప్రకృత బ్రహ్మయందలి విశేషములని యీ శ్లోకము కంఠోక్తిగ జెప్పుచున్నది. ఇట్టి సవిశేష బ్రహ్మమునకు అహంపద లక్ష్యమగు నిర్విశేషబ్రహ్మ మాధారమని శ్రీకృష్ణుని యాశయము. ఇట్లు గ్రహించి ప్రవర్తించు విద్వాంసుడు బ్రహ్మభావము నొంద సమర్థుడగునని భావము.

కాన నీ శ్లోకమువలన

౧. నిర్వికల్పకచైతన్యమే యాత్మయనియు,

౨. బంధప్రసంచమువలె మోక్షాఖ్యబ్రహ్మము జీవన్ముక్తిసుఖము,

తత్సాధనమగు జ్ఞానయోగము, నిదియంతయు నిర్వికల్పకచైతన్యమునందు గల్పితమనియు,

3. అట్లే ప్రత్యగాత్మపరమాత్మభేదము, ప్రత్యగాత్మయందు జీవుడు, పరమాత్మయందు దీర్ఘమనియు,

౪. భక్తానుగ్రహాది సర్వద్వైతము నిర్వికల్పకచైతన్యమునందే కల్పితమనియు,

౫. ప్రత్యగాత్మ పరమాత్మలకు జ్ఞాతృత్వ, జ్ఞేయత్వ ప్రయుక్తమయిన ఆధారాధేయభావము కల్పితమనియు,

౬. ఈకల్పనకంతకు అఘటఘటనాపటియమగు మాయ కారణమనియు,

౭. ఇట్టి మాయ “అహంబ్రహ్మస్మి” అను జ్ఞానమున నివర్తించుననియు,

౮. ఇట్లు తెలిసికొనిన విద్వాంసుడు ఆత్మరూపుడగు నారాయణుని భక్తియోగమున భజించుచో బ్రహ్మభావము నొంద నర్హుడగుననియు,

౯. ఔదాసీన్యాది సాధనసంపన్నుడు క్రిమముగా బ్రహ్మభావము నొందుననియు,

౧౦. కావున ఆత్మభజనమే జీవన్ముక్తి విదేహము క్తులకు రెంటికి సాధనమనియును నిరూపితమగుచున్నది.

శ్రీకృష్ణు డీ యధ్యాయారంభమున “ఉత్తమజ్ఞానమును తెచ్చెద”నని యుద్ధనునితో బ్రతిజ్ఞచేసి “ప్రకాశంచ ప్రవృత్తించ” అను నిరువదిరెండవ శ్లోకమును మొదలుకొని యుత్తమజ్ఞానసాధనముల వివరించి “బ్రహ్మణోహమ్” అను తుదిశ్లోకమున నుత్తమమగు నాత్మజ్ఞానమును చెప్పిననియు నీ యాత్మజ్ఞానమునే యుత్తరాధ్యాయమున కృష్ణుడు వివరింపబోవుచున్నాడనియును గ్రహింపవలయును.

రామానుజీయము:—

“అహ మవ్యభిచార భక్తియోగేన సేవితోఽమృతస్యా వ్యయస్యచ బ్రహ్మణః ప్రతిష్ఠాకఠి” నేను అవ్యభిచరితమైన భక్తియోగముతో సేవింపబడుచు నాశరహితుడు, నవ్యయుడు నగు బ్రహ్మకు ప్రతిష్ఠయగుదును. అని రామానుజులు,

“జీవస్య ఫలదశాభావిత్వేన నిర్దిష్టం రూపమిహ బ్రహ్మశబ్దేనోపచర్యతే” జీవునకు ఫలావస్థయందు గలిగెడి రూప మిచట బ్రహ్మశబ్దముచే నుపచరింపబడుచున్నదని వేదాంతదేశికులును అనిరి. ఈయది యుక్తముకాదు.

ఫలావస్థలో జీవునకు ఉన్నరూపముకంటె వేరురూపమగుచో, జీవుడు సవికారుడును, అందువలన అనిత్యుడును నగును.

అణువగు జీవునకు, బృహత్స్వము ప్రాప్తించుచో, అణుత్వము నశించి శబ్ద - అవుడు జీవునకు నాశము, బృహత్స్వము పుట్టినపుడు జన్మయు ప్రాప్తించును.

మరియు ఫలావస్థలో జీవునకుగలుగు బృహత్స్వమునకు జీవుడే యాశ్రయ మగునుగాని, బ్రహ్మ కానేరడు. ఎవనిచే బృహత్స్వము పొందబడినదో వాడే బృహత్స్వమున కాశ్రయమగుట సహజము. ఇంక సీశ్వరునియందలి బృహత్స్వము జీవునకు ప్రాప్తించినదన్నచో సీశ్వరునకు బ్రహ్మత్వ ముండకపోవును. ఈశ్వరగత బృహత్స్వతుల్యమయిన బృహత్స్వము జీవునకు బుట్టినదన్నచో పుట్టినదానికి నాశ మావశ్యకముకాన మోక్ష మనిత్యమగును.

కనుక బంధావస్థలోనున్న బృహత్స్వమే అజ్ఞానావృతమయినందున, లేనిదానితో సమానమయి మోక్షదశలో అజ్ఞానము నశించినందున మరల స్ఫురించు చున్నది. కనుక బ్రహ్మయే జీవుడు, బ్రహ్మభూతుడయిన జీవునకు సగుణబ్రహ్మ ధారత్వము వెనుకజెప్పిన ట్లవిద్యచే గల్పితమని తెలియవలయును.

అయితే, అవిద్య, విద్యనెట్లు కల్పించునను సందేహము మీకు కలుగ వచ్చును. బుద్ధివృత్తివిశేషరూపమయిన విద్య అవిద్యాకల్పితమయిన బుద్ధియొక్క పరిణామమగుటచే అవిద్యాకల్పిత మగుచున్నది. పరమార్థదశలో విద్యయే లేదు. అది యవిద్యాకల్పిత మెట్లగునని మీరు సందేహపడనేల? పరమార్థదశలో సుఖ స్థితియందుగాని, మూర్ఛయందుగాని మీరు విద్య ననుభవించుచుంటిరా?

కావున పరమార్థముగ అద్వితీయమగు బ్రహ్మమొక్కడే కలడు. బంధ, మోక్షవిద్యాదులన్నియు, నవిద్యావస్థయందు గల్పితములు. కనుక నద్వైతము స్థిరము.

ఇట్లు,

శ్రీ భగవద్గీతా భాష్యార్కప్రకాశికానువాదమున

పదునాల్గవ యధ్యాయము ముగిసినది.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీ భగవద్గీతా భాష్యార్కప్రకాశికానువాదము

పంచదశాధ్యాయము

అన॥ లోకములోని కన్మలకు గర్మఫలమును, జ్ఞానలకు జ్ఞానఫలమును, నా స్వాధీనములో నున్నది. నన్ను భక్తియోగముతో సేవించువారు, నా యనుగ్రహవశమున జ్ఞానమునొంది గుణాతీతులయి జీవన్ముక్తులగుచు, దేహపాతావస్తరము, విదేహత్వైశ్వర్యము నొందుదురు. నన్ను భజించువారే మోక్షము నొందగా, నాతత్త్వమును బాగుగ దెలిసికొన్నవారు మోక్షము నొందుదురని వేరుగజెప్పవలె! అను నాశయముతో పార్థ డడుగకున్నను, కృష్ణు డాత్మతత్త్వమును జెప్పదలచి యీ యధ్యాయము నారంభించుచున్నాడు. అందు మొట్టమొదట సైరాగ్యము కలుగుటకు నీ ప్రపంచము నొకచెట్టుగా బోల్చి చెప్పుచున్నాడు. సంసారమునందు విరక్తి జెందినవానికే భగవత్తత్త్వజ్ఞానమునం దధికారముకాని, యితరున కధికారము లేదని భగవంతుని యాశయము!

శ్లో॥ ఊర్ధ్వమూల మధశ్శాఖి మశ్వత్థం ప్రాహురవ్యయమ్,
ఛందాంసి యస్యపర్ణాని యస్తంవేద స వేదవిత్॥

౧

అ॥ ఏసంసారవృక్షమును వేరు పైకి, కొమ్మలు క్రిందికి గల నాశములేని యశ్వత్థవృక్షమునుగా జెప్పుచున్నారో, దేనికి నాకులు వేదములో నాసంసార వృక్షమును దెలిసికొన్నవాడు వేదవేత్త యగును. లోకములో చెట్టు, వేరు, కొమ్మలు, ఆకులు కలిగియుండి, బీజాంకురన్యాయమున ప్రవాహరూపముతో ననాదియు, అనంతము నగుచున్నదో, అట్లే యీ సంసారముకూడ వేరు, కొమ్మలు, ఆకులు, కలదియై ప్రవాహరూపమున అనాదియు, ననంతము నగుచున్నది.

అవ్యక్త మాయాశక్తి విశిష్టమయిన బ్రహ్మ, సూక్ష్మమగుటవలనను గారణ మగుటవలనను నిత్యమగుటవలనను మహత్తగుటవలనను సూర్ధ్వము లేక సూర్ధ్వ మగు బ్రహ్మ పై నాలుగు కారణములచే సంసారమునకు మూలము. చెట్టుకుగూడ విత్తు మూలము. అది పరిమాణమున అల్పము. చెట్టు పుట్టుటకు గారణము మాటి మాటికి అంకురరూపమున, బీజరూపమున పరిణమించుచుండుటచే ప్రవాహనిత్యము, కార్యమయిన వృక్షరూపములో గొప్పదగుటచే మహత్తు.

అట్లే బ్రహ్మకూడ “అణోరణీయా న్మహాణో మహీయాన్” అనుశ్రుతి వలన సూక్ష్మము, మహత్తు ననియు,

“యతోవా ఇమాని భూతాని” అను శ్రుతిచే కారణమనియు,

“అజో నిత్యశ్శాశ్వతోఽయం” అను శ్రుతిచే నిత్యమనియును జెప్పబడుచున్నాడు.

నిర్విశేషమగు బ్రహ్మము సంసారమూలము కానేరదు. మాయాశక్తియు క్షమగు బ్రహ్మ సంసారకారణ మగును. ఇందు అవ్యక్త, మాయా, శక్తి పదములు పర్యాయములు. కాన అవ్యక్తము, మాయ, యను పదద్వయముచే జెప్పదగిన శక్తితోగూడిన బ్రహ్మమని యర్థము. కాన మాయాశబ్దబ్రహ్మ సంసారమూలమని పరమార్థము.

ఈయది “ఊర్ధ్వమూలోఽవాక్పాఖిః ఏషోఽశ్వత్థ స్సనాతనః” అను శ్రుతిసిద్ధము.

మాయాశబ్దబ్రహ్మ సంసారవృక్షమునకు కారణమనియు, అవ్యక్త బ్రహ్మయొక్క యనుగ్రహమున సంసారవృక్షము వృద్ధి నొందుననియు, దీనికి బుద్ధి స్కంధమనియు, ఇంద్రియగోళకములు తోర్రలనియు మహాభూతములు నలుదిక్కుల శాఖలనియు శబ్దస్పర్శాదివిషయము లాకులనియు, ధర్మాధర్మములు పూవులనియు, సుఖదుఃఖములు పండ్లనియు, ఈయది సర్వప్రాణుల కాధారమనియు ఇది యనాది సిద్ధమయిన బ్రహ్మవృక్షమనియు, ఈయది రేపటికిగూడ నుండునను నమ్మికకలది కానందున అశ్వత్థమను జేరును బడసినదనియును, ఇయ్యది జీవరూపమయిన బ్రహ్మకు భోగ్యమనియును, దీనిని “అహంబ్రహ్మస్మి” యను జ్ఞానఖడ్గమున ఛేదించిన నశించుననియు నావల మరల బుట్టదనియును పురాణములు చెప్పుచున్నవి.

శ్లోకార్థము = ఊర్ధ్వమున నున్న బ్రహ్మ సంసారవృక్షమునకు మూలము. దిగువనున్న మహదహంకారాదులు శాఖలు, సంసారమునం దుండెడి దేహాదులు తప్పక యుత్తరక్షణమం దుండు నను నమ్మికలేనందున దీని కశ్వత్థమను జేరు సాధకము; అయినను ప్రవాహరూపమున నిత్యముగా నుండుటచే నవ్యయము. ఈ సంసారవృక్షమును ఋగాది వేదత్రయము ధర్మాధర్మములను పుణ్యపాప కర్మలను స్వర్గనరకాదిఫలములను ప్రతిపాదించుచు గాపాడుచున్నందున మూడు వేదములు దీనికి ఆకులు. ఇట్టి సంసారవృక్షమును సమూలము తెలిసికొనిపాడు పేదార్థమును దెలిసికొన్నవాడగును.

లోకానుభవమున సంసారము క్షణములో మారుచున్నను, దానికి గారణమయిన మాయ యనాదియగుటవలన సంసారముకూడ ప్రవాహరూపమున ననాదియగుచున్నది.

స్థూలదేహము నశించినను సూక్ష్మదేహముమాత్రము ప్రళయకాలమందుగూడ నశించకనుండుట శ్రుత్యనుభవసిద్ధము. కాన నీరూపమున సంసార మవ్యయము.

వైదికులందరు సాధారణముగ వేదమును జదువుచున్నారు. కాని వారు దానియర్థమును దెలియదు. అర్థజ్ఞానములేని వేదాధ్యయనము ప్రయోజనకారి కాదు. వేదార్థమును దెలిసికొన్నవానికిగాని సంసారమూలమయిన బ్రహ్మమంతపట్టదు. కనుక వేదార్థమును దెలియుట యావశ్యకమని భావము.

లోకములో దృక్, దృశ్యము అను పదార్థములు రెండే కలవు. బ్రహ్మ దృక్కు. మాయ తత్కార్యమగు ప్రపంచము-దృశ్యము. కాన సంసారమూలమగు బ్రహ్మను, ప్రపంచరూపమగు సంసారమును దెలిసికొనినవిదప దెలియదగినవస్తువే లేదు. యజ్ఞాదికర్మలు, ఉపాసనాదులు, ఇవన్నియు సంసారమునందే చేరును. కాన సర్వవేదార్థవేత్త సర్వజ్ఞుడనదగును.

రామానుజీయము :

“పడులోకములయొక్క పైభాగమందున్న చతుర్ముఖు డాదియగుటచే నాత డూర్ధ్వమూలమనియు, పృథివీలోకమందున్న సర్వమనుష్య పశు మృగ క్రిమి కీట పతంగాదులన్నియు చివరవగుటచే కొమ్మలనియును, సంసారము వేదము గాకున్నను సంసారముదెలిసికొన్నవాడు వేదవేత్తయే యనియు వేదము సంసార వృక్షమును ఛేదించు నుపాయమును జెప్పననియు వృక్షముయొక్క స్వరూపజ్ఞానము ఛేదనోపాయమునం దుపయోగపడుననియు గాన సమూలసంసారవేత్త వేదవేత్త యగుచున్నాడనియును జెప్పిరి.

ఇది యనుచితము -

చతుర్ముఖుడు జగద్రూపమగు సంసారమున కాదియా ? దేహరూపసంసారమున కాదియా ? సుఖదుఃఖానుభవరూపసంసారమున కాదియా ? ఇందు రామానుజుల యాశయమెద్ది ?

౧. “జన్మాద్యస్య యతః” అను సూత్రము ఈశ్వరుడు జగత్కారణమని చెప్పుచు నీశ్వరునకు జగదాదిత్వమును స్థాపించినందున పైవికల్పములలో మొదటిది నిలువదు.

౨. దేవమనుష్యాది దేహములకు చతుర్ముఖుడు ఆది (కారణ) (య) (మ)యినను చతుర్ముఖదేహమునకు చతుర్ముఖుడు కారణముగానందున రెండవ వికల్పము కుదురదు.

౩. చతుర్ముఖునకుగూడ సుఖదుఃఖానుభవ ముండుటచే దానికి తాను కారణముగానందున మూడవ వికల్పము కుదరదు.

తనకనర్థమయిన సంసారమును తాను సృజించుకొనడు,

ఇంక “ఆది” శబ్దమునకు కారణమని యర్థము కాదనియు, అవయవమని యర్థమనియు చెప్పుకు ఆది మధ్య అంతభాగము లెట్లుకలవో అట్లే ప్రపంచమునకు గూడ చతుర్ముఖుడు ఆదిభాగమనియు పృథ్వీలోకమందలి మనుష్యాదులు మధ్య భాగమనియు, పాతాళనాసు అంతభాగమనియు నన్నచో నదియును నిలువదు.

అట్టితటి చతుర్ముఖులొక నివాసులందఱు నుండ చతుర్ముఖు డొక్కడే ఆదిభాగ మెట్లుగును?

మరియు చెప్పు నాశ్రయించుకున్న పక్షులు, పురుగులు నెట్టివో ప్రపంచము నాశ్రయించుకున్న చతుర్ముఖుఁడీ ప్రాణులుకూడ నట్టివారేకాని స్కంధశాఖాది స్థానీయులు కారు. సత్యాదిలోకములే ఆది మధ్య అంతభాగము లగును. కాన ప్రపంచమునకు సత్యలోక మాదియనియు భూలోకము మధ్యభాగమనియు, పాతాళ లోకము అంత్యభాగమనియు లేక స్వర్గ మర్త్య పాతాళలోకములు ఆది మధ్య అంత్యభాగములని యయినను చెప్పవలయును. ఇంతియేకాని ప్రపంచమునకు చతుర్ముఖు డాదియని చెప్పదగదు.

మరియు రామానుజులు ఊర్ధ్వశబ్దమునకు ఆద్యవయవము అర్థమనినచో అధశబ్దమునకు మధ్యావయవ మర్థమందురా? అంతావయవ మర్థమందురా? లేక సుభయ మర్థమందురా?

౧. “స్థావరాంతతయా” అని వారే వ్రాసినందున. స్వవచోవ్యాఘాత మగును కాన మధ్యావయవ మన వీలులేదు.

౨. పృథ్వీకాని యందుండుచెట్లుకాని కొండలుకాని ప్రపంచవృక్షమున కంత భాగములు. కావు. కాన రెండవ వికల్పము పోసగదు.

౩. ఆయభిప్రాయముతో మీరు పృథ్వీవియందలి మనుష్యులు మధ్యభాగమనియు పాతాళమునందలి సర్పాదులు అంత్యభాగములనియు గాన “అధశ్శాఖలు” అని చెప్పనందున మూడవవికల్పము నిలువదు.

మరియు రామానుజులవ్యాఖ్యకు “ఊర్ధ్వమూలోఽవాక్యాఖిం” అనుశ్రుతియు “అవ్యక్తమూలప్రభవః” అను పురాణశ్లోకమున్ను విరోధించును.

కాన ఊర్ధ్వమగు బ్రహ్మ ప్రపంచమునకు గారణమనియే వ్యాఖ్యానించ వలయును.

అయితేమీకు మాత్రము మాయ కారణమనిచెప్పు పురాణము విరోధించదా? అని యనరాదు. శక్తి, శక్తిమంతులకు భేదములేదని యెన్నిసారులొ జెప్పితిమి. కేవల బ్రహ్మకాని కేవలమవ్యక్తము కాని ప్రపంచకారణము కానేరదు.

అన్యక్తముతోగూడిన బ్రహ్మకాని బ్రహ్మనాశ్రయించుకున్న యన్యక్తముకాని ప్రపంచకారణ మగును.

మరియు సంసారములో చేరియున్న వేదముకూడ సంసారమగుచుండ వేదము సంసారము కాదని రామానుజు లచటయు పొసగను. వేదము సంసారవృక్షచ్ఛేదోపాయమును జెప్పుచున్న దనుటయు పాడికాదు. వేదము సంసారవృక్షము పెరిగెడి యజ్ఞాదికర్మలనుగూడ జెప్పుచున్నది. కాన వాచివివరణ మనంగణము. ౧

శ్లో॥ అధశ్చోర్ధ్వం ప్రసృతా స్తస్యశాఖా గుణప్రవృద్ధా విషయప్రవాళాః,
అధశ్చ మూలా న్యనుసంతతాని కర్మానుబంధేని మనుష్యలోకే॥ ౨

అ॥ మనుష్య, పశు, పక్షి, సర్ప, క్రిమి, కీట, మత్స్య, కచ్చప, తరు, గుల్మ, లతాదులు దిగువనుండు వస్తువులు. (పదార్థములు)

గరుడ, గంధర్వ, యక్ష, రక్షః, పితృ, మాతృ, గణ, సిద్ధ, సాధ్య, చారణ, దేవ, దానవ, చతుర్ముఖాదులు ఊర్ధ్వశబ్దార్థములు.

ఇట్లు “అధః ఊర్ధ్వం” అను పదద్వయమువలన బ్రహ్మాదిస్థావరాంత సర్వ ప్రాణీసమూహము సంగ్రహింపబడినది. ఈ సకలప్రాణులు కర్మోపాసనలకు ఫల భూతులు. వీరు సంసారవృక్షమునకు నలుదిక్కుల వ్యాపించిన కొమ్మలవంటివారు. సత్వరజస్తమోగుణములచే వృద్ధినిొందిరి. శబ్దస్పృశరూపరసగంధములను విషయములు వీటికి చిగురుటాకులు.

మనుష్యాది స్థావరాంతమయిన జంతుసంతతిగల స్థానములు, అధశ్చబ్దార్థములు. బ్రహ్మాది మనుష్యాంతజంతుసంతతిగల స్థానములు ఊర్ధ్వశబ్దార్థములు.

“మనుష్యాది” అనునది తద్గుణసంవిజ్ఞాన బహువ్రీహి “మనుష్యాస్తం” అనునది యతద్గుణసంవిజ్ఞానబహువ్రీహి.

పాతాళలోకసహితమగు పృథివి యధశ్చబ్దార్థమనియు సత్యాదిలోకసహితమయిన స్వర్గలోకము ఊర్ధ్వశబ్దార్థమనియును తాత్పర్యము. కావున స్వర్గమర్త్య పాతాళలోకములందున్న ప్రాణులందరు సంసారవృక్షముయొక్క ఊర్ధ్వభాగములందు వ్యాపించియున్న కొమ్మలని పరమార్థము.

ఓయి ! ఈప్రాణులందరు సంసారవృక్షమునకు కొమ్మలుకదా? సంసారమనగా నేమి?—ప్రపంచమా? దేహమా? సుఖదుఃఖాద్యనుభవమా? ఇందు మొదటిపక్షము నిలువదు. ప్రపంచమనగా లోకములు. అయ్యవి సంసారవృక్షమునకు గొమ్మలు. రెండవపక్షమున్ను కుదరదు. దేహమను సంసారమునకు సర్వ భూతములు కొమ్మలగుట యసంభవము. మూడవ వికల్పమున్ను నిలువదు. సుఖ

దుఃఖాది సంభోగము ప్రాణుల నాశ్రయించుకొని యుండును. కాని దానికి ప్రాణ ముండదు. అనినచో వినుము. జన్మమరణాది లక్షణమయిన సుఖదుఃఖాది సంభోగమే సంసారము. సంసారముకల ప్రాణులందరు యిట్టిసంసారము నాశ్రయించుకొని యున్నారు. కాన కొమ్మలకు చెట్టు ఆశ్రయమయినట్లు ప్రాణులకు నీయది యాశ్రయ మగుచున్నందున నిదియే సంసారము. ప్రాణులకు సంసారమునకును భార్యాభర్తలకు వలె పరస్పరము ఆశ్రయాశ్రయభావము గలదు. కాన ప్రాణుల నాశ్రయించుకొని యున్న సుఖదుఃఖానుభవరూపసంసారము ప్రాణుల కాశ్రయము కాగలదు.

లేక అవిద్యామయము సంసారము. ప్రాణులందరు నీవిద్య నాశ్రయించి యున్నారు. కాన నవిద్యామయము సంసారము కాగలదు.

లేక ప్రపంచమే యిచట సంసారశబ్దార్థము. ప్రపంచము లోకమయము భూతమయమును అగుచున్నది. కాన లోకములవలె లోకమునందలి ప్రాణులుకూడ దానికి కొమ్మలగుచున్నారు. లేక ప్రాణులందరు తామున్నలోకముల ద్వారమున సంసారవృక్షమునకు గొమ్మలగుచున్నారు.

లేక ప్రపంచము వృక్షము. లోకములు స్కంధమునకు పైభాగమున బుట్టు లావైన కొమ్మలవంటివి. లోకములోని ప్రాణులు, ఆకొమ్మలచివరనుండు చిన్నచిన్న రెబ్బలవంటివారు : (అనగా సూక్ష్మ, సూక్ష్మతర, సూక్ష్మతమమయిన వృక్షోపయ మము లని యర్థము).

✓ ఈ సంసారవృక్షమునకు మాయాశబలితబ్రహ్మ కారణ మని లోగడ శ్లోకమున జెప్పబడినది.

ఇందు మనుష్యులయందలి రాగద్వేషాదివాసనలు సంసారవృక్షమునకు అవాంతరమూలము లని చెప్పబడుచున్నది. ✓

కాన అజ్ఞానము మూలముగా గలదియు, పూర్వకర్మవాసనలచే వృద్ధినొంది నదియు, జన్మమరణాది ప్రయుక్తమయిన సుఖదుఃఖాద్యనుభవము ప్రాణులకు సంసారమని యీ రెండుశ్లోకములకు ఫలితార్థము.

ఈ శ్లోకమున మతాంతరులతోటి పెక్కువిరోధము లేదు. ౨

✓ శ్లో॥ సరూపమస్మేహ తథోపలభ్యతే నాంతో నచాది ర్నచ సంప్రతిష్ఠా ।
అశ్వత్థమేనం సువిరూఢమూలం అసంగశస్త్రేణ దృఢేనచిత్యా॥

అ॥ ఈసంసారమునకు రూపము వర్ణించినట్లగపడదు. దీని కాదిమధ్యావసాన ములు లేవు. బాగా వేరులు పాడుకొనియున్న నీయశ్వత్థవృక్షమును. వైరాగ్యమను శస్త్రముతో చేదించి పునరావృత్తిరహితమయిన స్థావరమును వెలకుకొనవలయును.

సంసారవృక్షముయొక్క స్వరూపము వర్ణించినట్లు సత్యముగ విద్యాదశలో నగపడదు. మిథ్యగా గనిపించును. సంసారికవస్తువులు కలలోని వస్తువులవంటివి. ఇంద్రజాలికునిచే జూపబడిన వస్తువులవంటివి. ఇవన్నియు దృష్టనష్టస్వరూపములు

వ్యావహారికసత్యమగు వస్తువులు వాటిరూపముతో నెల్లప్పుడు గోచరించును. ప్రాతిభాసికము లట్లుండవు. ప్రాతిభాసికమగు సర్పము యొకపుడు సర్పముగాను, మరొకపుడు త్రాడువలెను గోచరించును.

అట్లే వ్యావహారికఘటమునకు కర్రదెబ్బతో నాశము కలదు. ప్రాతిభాసిక సర్ప మట్లు జానదు. రజ్జు జ్ఞానముచే నశించినట్లుగుపడినను మరల లేజీకటి క్రమ్ము గొనగనే, త్రాడు వెంటనే పామగును. అట్లే వ్యావహారికఘటమునకు ఆది కలదు.

కుమ్మరి యిప్పు డీకుండను నిర్మించినట్లు మనము చూచుచున్నాము. అట్లు స్వాప్నిక పదార్థమున కాది కనిపించదు. అట్లే మధ్యకాలముకూడ ప్రాతిభాసికము నకు లేదు.

ఇట్లు ప్రాతిభాసికపదార్థమున కాదిమధ్యావసానములు లేకపోవుచుండ సంసారమునకుగూడ నవి లేనట్లు సిద్ధించును. సంసారము అజ్ఞానులదృష్టిలో వ్యావహారికముగ నున్నను తత్త్వజ్ఞానులదృష్టిలో సర్వము కల్పితము కాన ప్రాతిభాసికమే యగుచున్నది.

ప్రత్యేకముగ నొక్కొకదేహమున కాదిమధ్యావసానము లున్నను, పూర్వ కర్మవశమున జరుగు జన్మమరణ లక్షణ సంసారమునకు కాదిమధ్యావసానములు లేవు.

దృష్టనష్టస్వరూపమునకు దేహము ప్రాతిభాసికము. సుషుప్త్యాద్యవస్థల యందు సంసారమునకు నాశ మనుభవగోచరము. సంసారమున కజ్ఞానము మూలమయినను జన్మకాలము తెలియబడనందున ననాది యగుచున్నది.

కాని యీశ్వరునకుమాత్ర మయ్యది గోచరమగునా? కాదా? కానిచో నీశ్వరుడు అసర్వజ్ఞుడగునుకదా? నిజమే.

ఈశ్వరుడు చిన్నాత్ముడా? మాయామయుడా? ఇందులో నెవడు సర్వజ్ఞుడని నీయాశయము? చిన్నాత్ముడు సర్వజ్ఞుడన్నచో నిర్ధర్మకుడయిన చిన్నాత్ముని యందు సర్వజ్ఞత్వరూపధర్మము ప్రసక్తించును. రెండవపక్షమున నీశ్వరుడుకూడ మాయామయుడేకాన వానికి మాయామయసంసారముయొక్క జన్మ యెట్లు తెల్పును? అయితే యీశ్వరు డసర్వజ్ఞుడగునుగదా?

కాదు తెలియదగినదానిని తెలియకపోయినచో సర్వజ్ఞత్వమునకు భంగము తెలియదగనిదానిని తెలియనందున సర్వజ్ఞత్వమునకు భంగము లేదు.

అయితే సంసారమును పుట్టించిన నీశ్వరునకు దానిజన్మ తెలియకుండు తెట్లుని మీరభిగవచ్చును. నీశ్వరుడు నెనుకటిసంసారమును జూచి మున్నుండు సంసారమును సృజించుచున్నాడు. కాన నిందు దోషము లేదు. అట్లు కానిచో నీశ్వరునియందు వైషమ్య వైధ్యత్యాది దోషములు ప్రవర్తించును.

మరియు అజ్ఞానమునందు వాసగారూపముతోనున్న సంసారమే అజ్ఞానము నుంచి పుట్టుచున్నది. ఇట్టిస్థితిలో సంసారము అజ్ఞానమూలమయినంతమాత్రమున నీశ్వరునకు దానియాది యెట్లు తెలియును? దాని కాదియే లేదుకదా? లేని కుండేటికొమ్మను తెలియనందున నీశ్వరుడు అసర్వజ్ఞుడగునా?

కాక ఈ సంసారమునకు కేవల మవిద్య హేతువుకాదు. అవిద్యాచిత్తులకు సంయోగము కారణము. ఆసంయోగము ఆనాది. దానివలనబుట్టిన సంసారముకూడ ననాదియే. ఎప్పు డా రెంటికి సంయోగము తటస్థించినచో అప్పుడే సంసారము ప్రవర్తించినది. కాన పుట్టుచున్నను సంసార మగాదియే యని గ్రహింపవలయును.

సన్న్యాసాశ్రమమును స్వీకరించి వైరాగ్య శమదమాదులచే రాగ ద్వేషాదు లనెడి సంసారవృక్షములముల ఛేదించి ఆత్మానాత్మవివేకజ్ఞానమున సంసారవృక్ష మునకు ప్రధానమూలమగు నజ్ఞానమును పెకలిగించి యావల పునరావృత్తిరహిత మగు స్థానమును వెతకవలయును.

రామానుజీయము :

సంసారవృక్షమునకు చతుర్ముఖు డాదియగుటచే నూర్ధ్వమూలమనియు మనుష్యు లగ్రమగుటచే గ్రిందిశాఖలనియు చెప్పిరి.

ఇది సరికాదు.

చతుర్ముఖు డాదియయినచో స్థావరములు అగ్రమగునుగాని మనుష్యు లగ్ర ములు కాదు.

మరియు రామానుజులు మనుష్యులుచేసిన కర్మలవలన నూర్ధ్వభాగముల యందు గొమ్మలు వ్యాపించినవని యనిరి. ఇదియు నుచితముకాదు. మానవసృష్టికి పూర్వముకూడ పశ్చాద్దిసృష్టి యుండవచ్చును. పశ్చాదులుకూడ నీ వృక్షమునకు గొమ్మలు. ఈయవి మనుష్యకృతకర్మలవలన నేర్పడుట దుర్బటము.

అట్లే సంసారులు దీనిరూపమును తెలిసికొన నేరరనుటయు నుచితముకాదు.

ఈ సంసారులు, వేదవేదాంగార్థయన సంప్రన్నలా? లేక మూర్ఖలా? మొదటివక్షమున, వారికి దీనిరూపము తెలియును. రెండవవక్షమున, నా స్థితిజనుల యొక్కమతమును నిట వర్ణించుటలో ప్రయోజనమేమి?

ఆస్తికులలోగూడ ననైదికులు సంసారమూలమును దెలియలేకన్నచో, దానివలన మనకు ఫలమేమి? అంతకంటె మూఁడుగు బాలుడు తాను మనుష్యుడని, దేవదత్తుడనియు దెలియజాలడు. దాని కేమందుము?

మరియు, అంతశబ్దమునకు రామానుజులు చూపినయర్థము అసంగతము. అంతమనగా, గుణమయభోగాసంగకృతమని వివరించిరి. ఈయర్థ మెట్లు వారికి లభించినది? మూలమునందలి తథా అనుపదమువలన నీయర్థము లభించినదని యనరాదు. తథా శబ్దబలమున వారి కింతటి యర్థము యెట్లును లభించదు.

అట్లే ‘సంప్రతిష్ఠా’ అనుచోట మూలమును విడచి, యజ్ఞాన మను పదమును గల్పించుట అన్యాయము.

ఇట్లే “అంతఇతి, ఆదిఇతి, సంప్రతిష్ఠేతి” అనియు మూడుచోటలను ఇతి శబ్దముల గల్పించుట గౌరవగ్రస్తము. మరియు వారి వినరణమున లఘువయిన అన్వయక్రమమును విడచి గౌరవగ్రస్తమయిన వాక్యార్థయకల్పనము లెన్నియో కలవు. ఈదోషము లన్నియు వారికి సమ్మతములు కావచ్చుకాని విద్వత్సాక్షము హర్షించదని మేము విశ్వసించుము.

131

శ్లో॥ తతఃపదం తత్పరిమార్గితవ్యం యస్మిన్ గతా న నివర్తంతి భూయః ।

తమేవ చాద్యం పురుషం ప్రపద్యే యతః ప్రవృత్తిః ప్రసృతాపురాణే । ర

అ॥ సంసారనాశమున చిత్తశుద్ధికలుగగా, సచ్చిదానందరూపుడగు పరమాత్మను దెలిసికొనవలయును. ఆత్మసాయుజ్యమును బొందినవారు, స్వర్గాదిలోకముల బొందినవారివలె దిరిగిరారు.

అనాదిసిద్ధమగు నీసంసారవృక్షము, యేపరమాత్మనుంచి బయలుదేరినదో ఆపరమాత్మయే పురాణపురుషుడు. అట్టి పరమాత్మను “అహం బ్రహ్మస్మి” యను తత్త్వజ్ఞానమున బొందవలయును.

ఇందు రామానుజులు, “ప్రపద్యే” యనుపాఠమున, “ప్రపద్యేత్” అనిపాఠాంతరము నవలంబించిరి. పదధాతువు పాణినివ్యాకరణానుసారమున పన్నెండుపదము కాదు. ఆత్మనేపదము. కాన వారిపాఠ మసాధువు.

మఱియు, రామానుజులు: “ప్రపద్యే యతః” అనుస్థలమున, “ప్రపద్య - ఇ=యతః” అని పదచ్ఛేదమును జేసి ఆపురాణపురుషుని “ప్రపద్య” శరణు పొంది, “ఇ” యతః “ఎవరినుంచి అజ్ఞాననివృత్త్యాదులకు సాధనమయిన పురాతన ప్రవృత్తి బయలుదేరినదో” అని వ్యాఖ్యానించిరి. ఇదియును సంగతము కాదు. శరణుపొందినవారు ముముక్షువులు. పురాణపురుషుని నుంచి బయలుదేరినది

పురాతనప్రవృత్తి. కాన నిచట సమానకర్తృకత్వము లేదు కనుక “ప్రపద్య” అను ల్యబంతప్రయోగ ముపపన్నము కాదు.

మరియు, వారివ్యాఖ్యానప్రకారము పురాణీ పదము తప్పదు. వారు పురాతనములైన ముముక్షువులయొక్క ప్రవృత్తి “పురాణీ” అని వ్యాఖ్యానించిరి. “పురాణానాం ఇయం ప్రవృత్తిః” అను విగ్రహమున “తస్యేదమ్” అను సూత్రమునలన “అణ్” ప్రత్యయము వచ్చి, “టిట్ఠాణఞ్” అను సూత్రమున జీప్ రాగా ‘పౌరాణీ’ అని యుండవలయును. పురాణీ యను రూపము సిద్ధింపదు.

ఇ, యతః, అనుచోటపూడ సాధనభూమయిన ప్రవృత్తి యను సర్థమును గల్పించుట, “యతః” అనుపదమునకు అజ్ఞాననివృత్త్యాద్యర్థమును గల్పించుటయు నన్యాయము, స్వకపోల కల్పితమును అగుచున్నది. యచ్చబ్రహ్మమున కంతటియర్థము అభిధావ్యాపారమున సిద్ధింపదు.

శాంకరమతమున, “ఎవరినుంచి పురాణప్రవృత్తి బయలుదేరినదో, ఆ పురాణపురుషుని శరణు బొందుదును. ఏన్నానము నొందినవారు తిరిగి సంసారమునకు రారో, ఆనానము వెతకడగినది - అని యన్వయము పొసగును. ||౪||

శ్లో॥ నిర్మానమోహాః జితసంగదోషాః అధ్యాత్మనిత్యా వినివృత్తకామాః ।
ద్వంద్వైర్విముక్తాః సుఖదుఃఖసంజ్ఞైర్గచ్ఛంత్యమూఢాః పదమవ్యయం తత్ ॥

అ॥ అజ్ఞానాహం మమాభిమానములు లేని వా రు, సంగదోషరహితులు, పరమాత్మస్వరూపాలోచనఫలము, కామవాసనలు నిశ్శేషముగ నశించినవారు, సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వరహితులు నగు వివేకులు నాశరహితమగు బ్రహ్మస్వరూప మును బొందుదురు.

శ్లో॥ న తద్భాసయతే సూర్యో న శశాంకో న పావకః
యద్గత్వా న నివర్తంతే తద్ధామ పరమం మమ ॥

౬

అ॥ పగటికాలమున సకలప్రపంచమును బ్రకాశింపజేయు సూర్యుడు ఆత్మ ధామమును బ్రకాశింపజేయలేడు. అట్లే రాత్రికాలమున సర్వమును ప్రకాశింపజేయు చంద్రుడు, సంధ్యాకాలములందు సర్వమును ప్రకాశింపజేయు నగ్నియు, ఆత్మధామ మును ప్రకాశింపజేయలేరు. వీరందఱు ఆత్మభాస్వులు, జడులు. తమనే తామెరుంగరు, సూర్యమండలములోనున్న చేతనుడే ద్రష్ట, తదతిరిక్తమయిన మండలమంతయు జడము. ఇయితే జడమయిన సూర్యాదు లెట్లు ప్రకాశింపజేతురని యనరాదు. శరీరము లోపలనున్న ప్రత్యగాత్మ బాహ్యఘటాదులను ప్రకాశింపజేయుటకు చక్షురా దీంద్రియవృత్తుల నపేక్షించినట్లు సూర్యాదిజ్యోతిస్సునుగూడ నపేక్షించును. చక్షు

రాదీంద్రియవృత్తి యజ్ఞానావరణమును బోగొట్టును. సూర్యాదితేజస్సు అంధకారావరణమును బోగొట్టును.

లేక, ప్రత్యగాత్మ అజ్ఞానావరణనాశముకొరకు చక్షుర్వృత్తి నపేక్షించును. చక్షుస్సు అంధకారావరణనాశముకొరకు సూర్యాదితేజస్సు నపేక్షించును. కాన సూర్యాదుల కంధకారనాశకత్వశక్తి కలదు. చక్షుర్వృత్తికి నజ్ఞాననాశకత్వ శక్తి కలదు.

ఈరెంటివలన నీరెండురకముల యావరణములు నశించినను, స్వతస్సిద్ధముగ జడమయిన ఘటము తనంతట తాను భాసించలేదు. డేత్రజ్ఞనివలననే భాసించును. కాన సర్వావభాసకత్వము డేత్రజ్ఞుఁడు (జీవుఁడు)కు సిద్ధించినది. ఈయవభాసకత్వము అంధకార నిరసనరూపముకాని, యజ్ఞాన నిరసనరూపముకాని కాదు. సర్వజ్ఞాత్మత్వ రూపము.

జీవున కిట్టి సర్వావభాసకత్వము లేదని శంకింపరాదు. “సాక్షీ చేతా కేవలో నిర్గుణశ్చ” అనుశ్రుతి, సాక్షీత్వరూపమగు సర్వావభాసకత్వము కలదని చెప్పుచున్నది. జీవుడు పరాధీన ప్రకాశుడనికాని, భాస్యుడనికాని యనరాదు. చీకటిలో, కలలో, నిద్రయందును, సూర్యాదిజ్యోతిస్సు లేకున్నను, చక్షురాదివృత్తి లేకున్నను, జీవుడు స్వయముగ భాసించుచున్నాడు. కాన ఆత్మ స్వయంజ్యోతి.

కాన భాసకు లని పేరువడసిన సూర్యాదులందఱు ఆత్మభాస్యులగుటచే ఆత్మను భాసింపజేయలేరు.

కనుక సర్వావభాసకమయి, అన్యావభాస్యముకాని తేజస్సు నాదుచోటు. అచటికి జేరినవారు తిరిగి రారు. ముక్తులగుదురు.

ఇచట రామానుజులు “తద్ధామ పరమం మమ” అనుచోట (‘మమ’ మమైవాంశ ఇత్యర్థః”) నాదియనగా నాయంశమని వివరించిరి.

ఈశ్లోకమున అంశాంశిభావమును జెప్పటలో కృష్ణునకు తాత్పర్యములేదు. ఆ యంశమును ముందుశ్లోకమున జెప్పెదరు.

శ్లో॥ మమైవాంశో జీవలోకే జీవభూత స్సనాతనః
మనష్షష్ఠానీంద్రియాణి ప్రకృతిస్థాని కర్షతి॥

అ॥ ఓయి! సర్వేశ్వర్యాంతానిచయాః పతనాంతాస్సముచ్చయాః! సంయోగా విప్రయోగాంతాః మరణాంతంహి జీవితం॥ (అభివృద్ధులకు నాశమంతము. ఔన్నత్యమునకు పతన మంతము. సంయోగమునకు వియోగ మంతము. జీవితమునకు మరణ మంతము, అని ప్రసేధి కలదు. అట్లే గమనమునకు ఆగమనము (రాక)

యంతమగును. కనుక ఆత్మభావమును జేసినవారు రారని యెట్లు చెప్పదురు ? ఊరికి వెళ్ళినవాడుకూడ మరల తనయూరికి రాకున్నను, జన్మాంతరమున నెచ్చట కయినను వెళ్ళునుగాని యచటనే యుండడు. కాన, నిచట వెళ్ళినవాడు మరల రాడని చెప్పఁజెల్లు ?

వినుము. సంసారమునందు కర్త, భోక్తయని ప్రసిద్ధిజెందిన చిరంతనుడగు జీవుడు నాయంతభూతుడే. ఇచట అంశము, భాగము, అవయవము, ఏకదేశము, అను పదములు నాల్గును పర్యాయపదములు. వీటి కర్థభేదము లేదు.

నీటిలోని సూర్యప్రతిబింబము, ప్రతిబింబభావమునకు గారణమగు జలము నశించగా, బింబమగు సూర్యునిచేరి మరలి రాదు. అట్లే చిదాభాసుడగు జీవుడు కూడ చిద్రూపపరమాత్మయొక్క ప్రతిబింబ మగుటచే పరమాత్మాంశుడు. ప్రతి బింబభావమునకు కారణమయిన అవిద్యకాని, అంతఃకరణముకాని జ్ఞానమువలన నశించగా, బింబమగు పరమాత్మ చైతన్యమును బొంది మరల రాడు. అని ప్రతి బింబపక్షము నవలంబించి యాచార్యులు చెప్పిన సమాధానము.

అవచ్ఛేదపక్షము :

ఘటాది పరిచ్ఛిన్నమయిన ఆకాశము (ఘటాకాశము) మహాకాశము యొక్క యంతమగుచు ఘటాదినిమిత్తములు నశించగా, మహాకాశమును జేరి మరల రాదు.

అట్లే అవిద్యావచ్ఛిన్నుడుగాని, యంతఃకరణావచ్ఛిన్నుడుకాని యగు చైతన్యరూపుడగు జీవుడు ఉపాధులయిన అవిద్యాంతఃకరణములు నశించగా అపరిచ్ఛిన్నము, పరిపూర్ణమునగు పరమాత్మచైతన్యమునుబొంది మరలిరాడు. కాన నొకేచైతన్యము మహాకాశమువలె నుపాధివశమున పరిచ్ఛిన్నమగుచు వేర్వేరుగ దోచుచున్నది. ఉపాధి నశించినతోడనే పరిపూర్ణమగుచు నుండును. కనుక పూర్ణ చైతన్యమునకు గమనాదు లెట్లుకలుగును ? ఎట్లును కలుగవని సమాధానము.

కాన “యద్గత్వా ననివర్తంతే” అనునది యుక్తాయుక్తము.

ఓయి ! తాను లేనిచోట తాను ప్రతిఫలించుట సహజము. ముఖము తాను లేని యద్దమునందు ప్రతిఫలించుచున్నది.

ఆత్మ యుపరిచ్ఛిన్నుడు, నిరవయవుడు, పరిపూర్ణుడు. ఇట్టివానికి ప్రతిఫలము కాని, పరిచ్ఛేదముగాని యసంభవము. కనుక శ్రీకృష్ణు డెట్లు చెప్పెను ? నా యంతము జీవుడని శ్రీకృష్ణుడు చెప్పినందున ఆత్మ సావయవుడని యంగీకరించుచో ఆత్మ కనిత్యత్వాదిదోషములు వాటిల్లును. కాన నీవిరోధము నెట్లు పరిహరింతుడు ?

వినుడు. “అవినాశీనా అశేయమాత్మా” అనుశ్రుతి యాత్మ నాశరహితుడని చెప్పుచున్నది. మే మీవిషయ మింతకుమున్నే నిరూపించితిమి. జీవుడు నిత్యుడే కాని పరమాత్మమాత్ర మనిత్యుడని యందురేమో? ఎంత వెజ్జితనము. అవయవి యనిత్యమయినచో నవయవము నిత్యమగునా? ఎచ్చటనయిన నట్లుకలదా? దేహమనిత్యమయితే, చేతులుకాళ్ళు నిత్యములగునా? ఘటమనిత్యమయితే కపాలములు నిత్యములగునా? చెరువులోని నీరు అనిత్యమయితే బిందువులు నిత్యములగునా? కాన అవయవములు నిత్యములయినచో నవయవి యనిత్య మగుటెట్లు? అది యసంభవము.

అయితే మీరు తర్కశాస్త్రమును ప్రమాణముగ జేసికొని అవయవులగు ద్వ్యణుకాదులు అనిత్యములు కాగా, అవయవములగు పరమాణువులు నిత్యములగుటలేదా? అని యడుగవచ్చు. కాని మేము పరమాత్మకంటె వేరేదియు నిరవయవమనికాని, నిత్యమనికాని యంగీకరించము. “యోవై భూమా తదమృతం అథ యదల్పం తన్నర్థమ్?” “తత్సత్యం సతత్మా” అతోన్యదార్థమ్” అను శ్రుతిప్రమాణమునుబట్టి బ్రహ్మమొక్కటే సత్యము నిత్యమనియు, మిగిలిన ప్రపంచమంతయు మిథ్యయనియును మే మంగీకరింతుము. యథార్థమయిన వస్తువును బ్రతిపాదించు వేదాంతశాస్త్రమొక్కటే మాకుప్రమాణము. మిగిలిన శాస్త్రము లసచ్ఛాస్త్రములు. మాకు ప్రమాణములు గావు. ఆస్తికులకు శ్రుతులు ప్రమాణములు. శ్రుతి సమ్మతమయినది వేదాంతశాస్త్రము. ఈయది యపౌరుషేయము కనుక స్వతఃప్రమాణము. కాన తార్కికు లంగీకరించిన నిరవయవపరమాణుకల్పనము అప్రమాణము.

అయినను పరమాణువాదమును నిసుమంత విచారితము. అణువు అనవస్థాదోషపరిహారముకొరకు దానియవయవము నిరవయవముగా నుండవలెనను నాశయముతో పరమాణువు నిరవయవమని తార్కికు లంగీకరించిరి. ఇట్టితఱి నిరవయవములయిన రెండుపరమాణువులుకాని వెయ్యికాని సంయోగించి (కలసి) యణువును బుట్టింపజాలవు. నిరవయవములగు పరమాణువు లెన్నికలసినను పెచ్చు పరిమాణమును బుట్టింపజాలవు. సావయవవస్తువులు కలసినచో, నవయవసంయోగమువలన ప్రథమ (పెచ్చుపరిమాణము - స్థౌల్యము) పుట్టును.

కాక సంయోగమనగా అవయవసంశ్లేషము అవయవములులేని పరమాణువులకు నవయవసంశ్లేషరూపమగు సంయోగ మెట్లు కుదురును?

కాన నీశ్వరసంకల్పమున నణువులు సావయవము లగుచునే పుట్టినవి. పిదప నణుద్వయసంయోగమున ద్వ్యణుకము తయారగుచున్నది. కనుక సావయవములగు నణువు లనిత్యములు. కాని అవయవికంటె వేరుగ నీయవయవమునకు నుపలబ్ధిలేదు. అందువలన పరమాణువు నిరవయవమను ప్రతీతి యేర్పడినది.

అయితే! అణువు సావయవమగుచో నంగుండు నవయవము తెవ్వి? పరమాణువులను మీ రంగీకరించలేమకదా?

వినుము నిరవయవమయిన బ్రహ్మయందు మాయవలన సావయవములగు నణువులు కల్పింపబడినవి. అణుత్వావచ్ఛిన్నమయిన నాబ్రహ్మయందు ద్వ్యణుకాదులు కల్పింపబడినవి. కాన నణువులయొక్క యవయవములు కల్పితములని తేలినది.

ఓయి! ప్రపంచమంతయు మాయామయ మను మీరు (అద్వైతులు) విశేషించి అణువులయొక్క యవయవములు కల్పితములని చెప్పనేల?

వినుము. మీ మతమున నణువు అవయవద్వయ సంయుక్తము. అట్టియణువు సంయోగమునకు బూర్వముండదు. అవయవద్వయము సంయుక్తమగుచు (కలియుచు), నణువును బుట్టించును. అణుత్వ ప్రికి కారణమయిన నవయవము పరమాణువనియు, నయ్యది నిరవయవమనియును మీ యభిప్రాయము.

అయితే, ఈ పరమాణువు దేని యవయవము? ౧. పరమాణుద్వయ సంయోగమునకు పూర్వ మణువే లేనందున, అణువుయొక్క యవయవము కాదు.

౨. తనకు దా నవయవమగుట విరుద్ధముకాన, పరమాణువుయొక్క యవయవముకాదు.

౩. బ్రహ్మకు సావయవత్వానిత్యత్వములు ప్రసక్తించునుగాన బ్రహ్మయొక్క యవయవముకాదు.

కాన పరమాణువు మాయయొక్క అవయవమని చెప్పవలయును. గట్టిగా విచారించినచో మాయ నిరవయవమనికాని, సావయవమనికాని నిరూపింప నలవి కానందున పరమాణువు మాయావయవముకూడ గాదు.

కనిపించనిది మిథ్యాభూతమయినది మాయ. కాన పరమాణువులని మీ రంగీకరించిన అణ్వవయవములు మాయాకార్యములయినందున మాయామయములు. కాన నివి నిరవయవములనికాని, సావయవములనికాని నిరూపింపనలవికాదు. అనిర్వాచ్యములు. కాన తొర్కికుల నిరవయవ పరమాణుకల్పనము అయుక్తము.

జగత్తుకూడ నిట్లు సత్యాసత్యములచే ననిర్వాచ్యమే. అయినను ప్రపంచము సావయవమని నిరూపింపదగియున్నది. పరమాణువు లట్లు సావయవములని నిరూపింప నలవికావు. ఇది యీరెంటికిని భేదము.

అణ్వవయవములు సావయవములనికాని నిరవయవములనికాని నిరూపింప నలవికానందున నిరవయవ నిత్య పరమాణువాదము సిద్ధింపదు. నిరవయవుడు

నిత్యుడు నగువాడు ఆత్మయొక్క-డే. అయితే జీవుడు నిరవస్థుడగు బరమాత్మ కంశ మెట్లుగును? “మమైవాంశః” అని శ్రీకృష్ణు డెట్లుచెప్పెను? అని మరల పూర్వపక్షము.

సమాధానము :

అపరిచ్ఛిన్నుడయిన పరమాత్మయందు మాయాంతఃకరణా ద్యుపాధులచే పరిచ్ఛేదము కల్పింపబడినది. అట్టి పరిచ్ఛేదమున నిరంతరుడగు బరమాత్మ కంశము సిద్ధించినది. అపరిచ్ఛిన్నమయిన ఆకాశమునకు ఘటాద్యుపాధులతో నంశ మేర్పడి నట్లు. కాన పరమాత్మకు జీవరూపాంశము కల్పితముకాని వాస్తవముకాదు. మరి చ్యుతకముచే మహాభూమికి బురద కలుగుచో మాయాకల్పితాంశమువలన పరమా త్మకు సావయవత్వము (నాంశత్వము) సిద్ధించును.

ఇట్టి మాయయే సంసారసంబంధరహితుడయిన జీవునియందు జన్మమరణాది లక్షణమయిన సంసారమును గల్పించుచున్నది.

ఈజీవుడు, స్వస్థానమునందున్న ఆటింద్రియములను దీసికొని యిహపరలోక ములకు గమనాగమనముల జేయును.

రామానుజీయము :

“మమైవాంశః” అను మూలవచనమును రామానుజులు “మద్విభూతి భూతో మదంశః” (నావిభూతియగు నాయంశము) అని వ్యాఖ్యానించిరి.

వేదాంతదేశికులును :

“పానోన్యో వశ్వాభూతాని”

“తస్యైవయవభూతైస్తు వ్యాప్తం సర్వమిదం జగత్”

“యథాగ్రేః క్షుద్రావిస్ఫులింగా వుచ్చరంత్యేవమేవాస్మా దాత్మన స్సర్వ వవాత్మానో వ్యుచ్చరంతి” ఇత్యాది శ్రుతిప్రసిద్ధమయిన అంశత్వము విశిష్టము నందు విశేషణభాగముగా కలదని, “అంశో నానావ్యపదేశాత్” అను సధికరణ మున “ప్రకాశాదివత్తు నైవం పరే” అను సూత్రమునందు స్థాపింపబడినదని యనిరి.

మరియు నొకానొక యుపాధివశమున ఏకత్వముగా సభిమతములయిన ననేక ములలో నిరూపింపబడు నొకానొకటి యంశమని వివరించిరి. ఉ॥ అనేక వస్త్రము లను రాశిగా ప్రోగుచేసితిమి. అందు వస్త్రము లనేకములున్నను, రాశిని పుచ్చు కొని వాటికి నేకత్వప్రతీతి కలిగినది. అం దొకవస్త్రమును విడదీసినచో నయ్యది యారాశికి నంశమగును. ఈయది విశేషణవిశేష్యభావముతో నున్నవానియందు గూడ విశిష్టమునందు విశేషణమంశమను వ్యవహారము లసమానము. కాన నిచట

యత్యంతభిన్నములయిన లేన ఏమాత్మలలో నిభూతి, విభూతిమద్యావముతో విశిష్ట మొక్కటే యున్నను, విశేషణమయిన జీవుడు విడదీసి వ్యవహరించబడుచు ప్రధానముద్వారమున అంతమని వ్యవహరింపబడుచున్నాడు.” అని యుపపాదించిరి.

ఇదియంతయు నాపాతకమణీయము.

విశిష్టమునకు విశేషణమంతమగుచో ధనికునకు ధన మంశము కావలయును. దండవిశిష్టుడయిన పురుషునకు దండము అంశము కావలయును. ఇట్లు లోకాను భవములేదు. లోకములో నెవ్వడయినా చేతిలో రూపాయినికాని, కర్రనుగాని చూచి, యిది వీనియంశమని యనుచున్నారా?

మరియు, నీశ్వరుడు ప్రకృతిపురుష విశిష్టుడని వారిమతము. అప్పుడు, పురుషుడు విశేషణమయితే ప్రకృతికూడ విశేషణమయినట్లేకదా? అంగీకరింతురా? అయితే “మమైవాంశో జీవభూతః” అనినట్లు “మమైవాంశః ప్రకృతిభూతః” అని యెచ్చటను లేదే - ధర్మమయిన విశేషణము విశిష్టమున కంశము కావచ్చును. ఉ:- జ్ఞానము గలవాడు పురుషుడు. జ్ఞానము పురుషధర్మము. కాన పురుషున కంశ మగును. మీరు అపృథక్సిద్ధవిశేషణము అంశమగునని యభిప్రాయపడినను, జీవపరమాత్మలకు మీ రత్యంతభేద మంగీకరించిరికాన, పరమాత్మకంటె నత్యంత భిన్నమయిన జీవుడు పరమాత్మకు పృథక్సిద్ధవిశేషణమగునుగాని, యపృథక్సిద్ధ విశేషణము కాదు.

ఇంక భార్య భర్తకు అంగమయినటుల (శేషమయినటుల) జీవు డీశ్వరునకు శేషుడనియు, నారూపముతో జీవుడు విశేషణమనియు ననరాదు. భార్య భర్తకు శేషము. భర్తకూడ భార్యకు శేషుడే. ఇందు వినిగమకములేదు. ఉభయులకు ఆత్మశేషత్వము సమానము. భార్య తనసుఖముకొరకు భర్తను సేవించుచున్నది కాని భర్త సుఖముకొరకు గాదు. అట్లే భర్త తనసుఖముకొరకు భార్యను పోషించుచున్నాడుకాని భార్య సుఖముకొరకు భార్యను బోషించుటలేదు. కాని నీదృష్టాంతమునుబట్టి యాత్మ శేషికాని యెవ్వనికి శేషముగాడు. కాన పరమాత్మకు జీవాత్మ విశేషణము కాదు.

మరియు “దండీపురుషః” “నీల ముత్పలమ్” అనుచోట విశేషణ విశేష్యములు రెండును ప్రతీతము లగుచున్నవి.

“ప్రకృతిపురుషవా నీశ్వరః” అనుచోటకూడ నట్లుభయాంశములు ప్రతీతములగుట యావశ్యకము కాని యట్లగుట లేదు.

ప్రకృతిపురుషులు విశేషణాంశము. విశేష్యాంశమేమి? ఈశ్వరుడని యందు రేమో? ఈశ్వరుడనగా ప్రకృతిపురుషవిశిష్టుడనికదా మీరంటిరి. కనుక వానికి

విశేషణవిశిష్టత్వమే రూపముకాని వేరురూపమేమి ప్రతీయమగుచున్నది? ఇంక ప్రకృతిపురుషులకంటె విలక్షణముగా నీశ్వరరూప ముండుచో నేమిట ప్రకృతి పురుషులు పృథక్స్థితులయినందున నీశ్వరాంశములు కాదు.

కనుక నా యీశ్వరాంశమేమి? సచ్చిదానందరూపమా? అన్యమా? మొదటిపక్షమున జీవుడుకూడ సచ్చిదానందరూపుడే? మీరును “నిరంజనః పరమం సామ్య ముపైతి దివ్యమ్” అని జీవేశ్వరులకు పరమసామ్య మంగీకరించిరి. కాన పరస్పరసదృశమయిన జీవేశ్వరులకు విశేషణవిశేష్యభావ మెట్లుపొసగును?

రెండవపక్షమున సచ్చిదానందరూపముకంటె భిన్నమయినవి జడస్వరూపము కాన నపుడుమాత్రము ప్రకృతీశ్వరులకు విశేషణవిశేష్యభావ మెట్లుపొసగును? విశేషణవిశేష్యములకు నైలక్షణ్యముండవలెగదా? అదిలేకపుడు విశేషణవిశేష్య భావ మెట్లుపొసగును?

ఒకానొకతఱి యీశ్వరశక్తియగు మాయ యీశ్వరునికంటె వేరునికాని, వేరుకాదనికాని నిరూపింప నలవికానందున అపృథక్స్థితివిశేషణమయినను “నే నజ్ఞానిని- సంసారిని” అని యీశ్వరునికంటె వేరుగ ననుభవగోచరమగుచున్న జీవుడుమాత్ర మపృథక్స్థితివిశేషణము కాదు. కాన మీరు చెప్పినట్లంగీకరించుచో ప్రకృతి యీశ్వరాంశమనియు పురుషు డీశ్వరాంశుడుగాదనియు దేలినది. ఆహా? ఏమి మీ పాండిత్యప్రకర్షము మూలమునకు మోసము తెచ్చితిరికదా?

మరియు పురుషుడుకూడ నీశ్వరశక్తియే యనుట చెల్లదు. ఈశ్వరుడు చిద్రూపుడు. జీవుడుకూడ చిద్రూపుడు. కాన తనకు తాను శక్తియగుట యసంభవము.

కాక, దృక్ దృశ్యము అనువస్తువులు రెండేకాని, ఈశ్వరు డను మూడవ వస్తువు లేదు. లోకసిద్ధమయిన త్రిపుటికూడ సూక్ష్మదృష్టితో విచారించిన నిందే చేరును. జ్ఞాతా, జ్ఞానం, జ్ఞేయం, అనికదా త్రిపుటి. ఇందు జ్ఞాత యెవరు? జ్ఞాన మెవరు? జ్ఞాతయగు నీశ్వరునకుగాని జీవునకుగాని స్వరూపము జ్ఞానమేకాని వేరు కాదు. కాన దృక్, దృశ్యము అను రెండే నిలచినవి. కాన దృక్కునకు దృక్కు- విశేషణమనునది యనుచితము.

ఇంక, మీరు జీవేశ్వరులకు ధర్మభూత జ్ఞానసుఖాదు లంగీకరించి, అందు జీవునిజ్ఞానమునకు నీశ్వరునిజ్ఞానమునకు భేదమునొప్పి, యీ యిరువురకు విశేషణ విశేష్యభావ మంగీకరింతుమన్నను కుదరదు. నిర్విశేషజ్ఞానమునకు విశేషము నాపాదింపజేయు ధర్మములేదు. మీ రేదియో నొకధర్మమును దూర్చినను, అది మాయాకల్పితమగునుగాని, వాస్తవము గాదు.

కాన, నిర్విశేషచిన్మాత్మలుగు జీవేశ్వరులకు విశేషణవిశేష్యభావము కుదరదు.

ఒకవేళ నీ యిరువురుకు కించిచ్ఛత్యత్వ స్వజ్ఞత్యములను ధర్మములవలన భేద మంగీకరించినను స్వరూపభేదము లేదుకాన విశేషణవిశేష్యభావము కుదరదు. జ్ఞానే కాక్రమ్యులకు స్వరూపభేద ముండదు. అల్పముగు ఘటాకాశము మహాకాశము నకు విశేషణముకాదు. మోమోటమున మీవాదమును మే మంగీకరించినను మేముచెప్పిన అంశాంశిభావమునకు భంగములేదు. పెద్దవస్తువుయొక్క కొద్ది భాగము అంశమని మేమంటిమి. దానినే విశేషణమని మీరంటిరి. ఇందు శబ్ద భేదముగాని యర్థభేదము లేదు. కాన జీవుడు విశేషణాంశమేకాని స్వరూపాంశము కాదని మీరెట్లందురు?

నిరంశునకు స్వరూపాంశము కుదరదుకాన విశేషణాంశమును జెప్పితి మన్నచో నిర్విశేషునకు విశేషణాంశముకూడ చెల్లనందున నదిమూత్ర మెట్లు చెప్పుదురు? ఈశ్వరునికంటె వేరగు జీవుడు కనిపించుచున్నందున జీవుడు పురుషు నకు దండమువలె విశేషణముకాని, స్వరూపము క్షాదన్నచో, నా కనిపించుట యవిద్యాకృతముకాని వాస్తవము కాదని మేమేన్నియోమారులు చెప్పినందున మరల యా యంశమును బునరుద్ధరించుట నిర్ధిక్రము. కాన చైతన్యరూపుడు, నిరంశుడు నయిన నీశ్వరునకు చైతన్యరూపుడయిన జీవుడు అవిద్యోపాధివలన స్వరూపాంశమేకాని విశేషణాంశముకాదు కనుక సర్వము నిరవద్యము.

“పాదోఽస్య విశ్వాభూతాని” అనుశ్రుతి నిర్విశేషుడయిన ఆత్మయందే దేశదేశమున చరాచరప్రపంచమంతయు మాయచే నున్నదని చెప్పుచున్నది.

“తస్యావయవభూతైః” అనుచోట అంశశబ్దమునకు బర్యాయమయిన నవయవపదముంటచే నచట జీవునకు నీశ్వరాంశత్వము స్పష్టము. అవయవశబ్దమునకు అపృథక్స్థితివిశేషణమను నర్థ మెచ్చటను లేదు.

“యథాఽగ్నేః ఊద్రావిస్ఫులింగాః” అను శ్రుతియు జీవపరమాత్మలకు సంశాంశిభావమునే చెప్పుచున్నది. అగ్నికి విస్ఫులింగములు అవయవములుకాని, విశేషణములు కావు. అట్లే జీవులుగూడ ఆత్మకు నవయవములని యీశ్రుతి తాత్పర్యము.

“అంశో నానావ్యపదేశాత్” అను నధికరణమునందును శంకరులు, జీవేశ్వరులకు సంశాంశిభావమునే మాయామయమని సాధించిరి.

ఇంక మీరు పటరాశిదృష్టాంతమును జూపితిరి. అందు నీలపీతరక్తాతిపటము లనేకములయినను, అందు పటత్వరూపోపాధియంశ మొక్కటియే యనిరి. ఈదృష్టాంతము సరిపోదు. పటములు స్వతస్స్థితిగ గుణభేదముచే ననేకములు.

ఆత్మల ట్లనేకులు కారు. ఆత్మ నిర్గుణుడని “అశబ్ద మస్పర్శ మరూప మవ్యయమ్” అను శ్రుతి చెప్పుచున్నది. సుఖదుఃఖాద్యచువభవవైచిత్ర్యము అంతకరణభేద ప్రయుక్తముకాని యాత్మభేదప్రయుక్తముకాదు. సుఖదుఃఖాదు లంతఃకరణధర్మములు. కాన నుపాధివలననే ఆత్మానేకత్వముకాని స్వతస్సిద్ధముగ గాదని సిద్ధాంతము. 2

శ్లో॥ శరీరం య దవాహ్నోతి యచ్చాప్యత్యామితీశ్వరః,
గృహీత్వైతాని సంయాతి నాయుగ్గంధా నివాశయాత్॥ ౩

అ॥ ఈశ్వరు డెప్పుడు శరీరమునుండి బయలుదేరునునో, మరల యెప్పుడు శరీరమును బ్రవేశించునో, అప్పుడు నాయువు నేటిమడుగులనుండి పూలవాసనల గ్రహించినట్లు మనస్సుమున్నగు గాఢుయింద్రియములను గ్రహించును.

ఇచట జీవస్థానమున ప్రయోగింపబడిన నీశ్వరశబ్దము తైత్తిర్యనికంటె వేరుగ నీశ్వరుడు లేడని నిరూపించుచున్నది. అందఱకు నీశ్వరుడే జీవుడు. కాన జీవేశ్వర భేదమున కవకాశములేదు. అపరిచ్ఛిన్నుడయిన నీశ్వరునకు నుపాధివశమున ప్రకృతశరీరముచుంచి యుత్కాంతి - శరీరాంతరప్రాప్తి కలుగుచున్నదని పరమార్థము. ౪

శ్లో॥ శ్రోత్రం చక్షస్పర్శనంచ రసనం ఘ్రాణమేవ చ
అధిష్ఠాయ మనశ్చాయం విషయా నుపసేవతే॥ ౫

అ॥ మరియు నీశ్వరుడు శ్రోత్రాదీంద్రియములను మనస్సును ప్రత్యేకముగ నధిష్ఠించి, దేహమునం దుండియే శబ్దాది విషయముల ననుభవించును.

ఇచట రామానుజులు, అధిష్ఠాయ అనుపదమునకు “ఇంద్రియములను స్వస్వవిషయ వృత్త్యనుగుణములను జేసి” అని వివరించిరి. కన్న రూపమును గ్రహించుటలో రెప్పలను తెరచుట రూపమయిన పురుషప్రయత్నము నపేక్షించినను త్వగాదులు స్పృశాదులను గ్రహించుటలో నట్టి ప్రయత్నమును నపేక్షించనందున వారివివరణము అసంగతము. ౬

శ్లో॥ ఉత్క్రామంతం స్థితంవాపి భుంజానంవా గుణాన్వితం,
విమూఢా నానుపశ్యంతి పశ్యంతి జ్ఞానచక్షుషః॥ ౭

అ॥ ఇట్లు దేహమునందుండి దేహమునుంచి లేచిపోవుచున్నవానినిగాని, దేహమునం దున్నవానినిగాని, శబ్దాదివిషయముల ననుభవించుచున్నవానినిగాని, సుఖదుఃఖమోహాదులతో గూడియున్నవానినిగాని విషయభోగానక్తులయిన ఘూఢులు తెలిసికొనలేరు. వివేకులు తెలిసికొందురు.

దేహమునుంచి లేచిపోవునాడు దేహముగాదు. ఇంటినుంచి లేచి పోవు పురుషుడు యిల్లుమా? దేహమునందుండువాడును దేహము కాదు. ఇంటిలో నుండు పురుషుడు యిల్లుగుచున్నాడా? లేదు. ఇట్లు ఆత్మానాత్మలను వేరుపరచి గ్రహించుట సులభమయినను, గ్రహించలేక నేను స్థూలుడను, నేను కృశించిన వాడను, నేను మనుష్యుడను, అని మానవు లనుకొనుచున్నారు. ఇట్లే చక్షురాదు లతో రూపాదులను, మనసుతో సుఖాదులను గ్రహించువాడుకూడ చక్షురాదుల కంటె భిన్నుడు. అని సూక్ష్మశరీరమునుంచి జీవుని వివేకపరుచు వీలున్నను, నేను బ్రహ్మణి, నేను కుంటిని, నేను చెమిటిని, సుఖిని, దుఃఖిని, యని వ్యవహరించుచున్నారు.

అట్లే, నే నజ్ఞానిని, యని జీవుడు అజ్ఞానము ననుభవించుచున్నాడు. “న కించి దవేదివమ్” (ఏమియు తెలియకుంటిని) అని యజ్ఞానానుభవమును అనుసంధాన మొనర్చుచున్నాడు. లోకములో ఘటము ననుభవించువాడు ఘటముకాదు. అనుభవంపబడుదానికంటె ననుభవించువాడు వేరు. ఇట్లు కారణశరీరముకంటెను జీవుని వేరుపరచుట సులభము. అయినను జీవుని వేరుగ గ్రహించుటలేదు.

మరియు నాధ్యాసికసంబంధముతో నుండు వస్తువు నిజముగ నుండదు. అట్లే సంయోగసంబంధముతో నుండునది స్వాభావికము కానేరదు. సంయోగము వియోగపూర్వకము స్వభావసిద్ధమయినది; వియోగము జెందనేరదు. అగ్నికి నౌష్ణ్యము (వేడిమి) స్వాభావికము. అది యగ్నిని విడచియుండదు. ఇట్లు సుఖాది గుణసంయుక్తు డయిన జీవునకు సుఖాదులుకూడ స్వాభావికములు గావు. అన్య దీయములు (ఇతరమయిన దానిభర్తములు) జీవునియం దధ్యసింప బడుచున్నవి. ఇట్లు తెలిసికొను వివేకి యగుదు. ఆహా ఎంతకష్టము. మూఢులకు సంసారదుఃఖము అవర్జనీయముకదా! = ౧౦.

శ్లో॥ యతంతో యోగినశ్చైవం పశ్యం త్రాత్రైవ్యవస్థితమ్
యతంతో ప్యకృతాత్మానో వై సం పశ్యం త్యచేతసః॥ ౧౧

అ॥ ఉత్తములకు శ్రవణమననాదులవలననే యాత్మసాక్షాత్కారము. మంద బుద్ధులకు యోగబలమున నాత్మసాక్షాత్కారము కలుగునని యాశ్లోకమున జెప్ప చున్నాడు.

అర్జునా ! అభ్యాసయోగులుకూడ బుద్ధియందున్న ఆత్మను సాక్షాత్కారము చేసికొనుచున్నారు. అవివేకులు ప్రయత్నించినను శమదమాదులతో చిత్తసంస్కారము నొందక యాత్మను తెలిసికొనలేరు. మూలమునందలి చ శబ్దము జ్ఞానులను గూడ జేర్చుచున్నది. ఇందలి యోగపదము ధ్యానయోగపరముకాని, కర్మయోగ పరముగాదు. కర్మయోగము ఆత్మసాక్షాత్కారమునకు జాల దూరపుసాధనము.

అవివేకి యింద్రియములను విషయములను బలాత్కారముగ లాగి, యాత్మాయత్తములు చేయనలెనని యత్నించినను, శాస్త్రసంస్కారముకాని, శమదమాది సంస్కారముగాని లేనందున, చిత్తశుద్ధి నొందలేక ఇంద్రియముల సహజప్రవృత్తిని మరల్పలేదు. ఇట్టివాని కాత్మసాక్షాత్కార మతిహారము.

కాన ముముక్షువు తమతమ యధికారము ననుసరించి శ్రవణాదులయందు గాని యోగమునందుగాని ప్రవర్తించవలయునని భావము. ౧౧

ఇట రామానుజులు : “మత్ప్రప్తిపూర్వకం యతంతే” నాయందలి ప్రపత్తితో నెవరు ప్రయత్నింతురో” అని వ్యాఖ్యానించిరి. ప్రపత్తియనగా నే నీశ్వరునికంటె వేరు. నన్నీశ్వరుడు రక్షించుగాన. అను నభిసంధి యని వారి యాశయము. ఈయభిప్రాయముతో మూలమునలేని పదమును గల్పించుట యన్యాయము.

శ్లో॥ యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేఽఖిలమ్

యచ్చంద్రమసి యచ్చాగ్నౌ తత్రేజో విద్ధి మామకమ్॥

౧౨

అ॥ సర్వావభాసకమగు ఆత్మజ్యోతిస్సు సర్వమున కాత్మరూపమనియు సర్వవ్యవహారమున కస్తేషానమనియును జెప్పదలచి సంక్షేపముగా భగవద్విభూతిని సూచించుచున్నాడు.

అట్లునా ! సూర్యచంద్రాగుణలయం దుండెడి తేజస్సు నాదని తెలియుము. నేనే మాయచే సూర్యాదులయందుండి ప్రపంచమును బ్రకాశింపజేయుచున్నాను. నన్నుంచి సూర్యాదులను పేరుపరచినచో వారికి స్వరూపముండదు. నిస్తత్త్వము లగును. సూర్యుడున్నాడు, సూర్యుడు ప్రకాశించుచున్నాడు. అనుచోట సత్ప్రకాశలను విడదీసినచో నట మిగిలెడి దేమియు లేదు. కాన లోకమునం దేయే వస్తువునం దేయే శక్తి గోచరమగుచున్నదో అయ్యది నాదికాని యావస్తువులది కాదు.

లేక ఆదిత్యాదులయం దుండు తేజస్సు పరమాత్మచైతన్యమని గ్రహింపుము. దీనివలన నీరూపుడగు పరమాత్మకు రూపసహితమయిన తేజస్సు యెట్లుండు ననుశంక తీరినది.

ఓయి ! ఆత్మచైతన్యజ్యోతిస్సు, స్థావరజంగమములయందు సమానముగ నుండ “ఆదిత్యాదులయందలి తేజస్సు” అని విశేషించి చెప్పనేల? వినుము. ఆదిత్య చంద్రాగుణలయందు సత్త్వగుణము మెండు. అందు ఆత్మజ్యోతిస్సు మిక్కిలి ప్రకటముగ భాసించును. శ్రీకృష్ణాద్యవతారము లింతకంటె శుద్ధసత్త్వము కలవి. అం దాత్మచైతన్యము (జ్యోతిస్సు) స్ఫుటతమముగ భాసించును. కాన మను

ష్యాదులకంటె సూర్యాదులయందలి చైతన్యము స్ఫుటతరమయినందున మూలమున “యదాదిత్యగతం” (ఆదిత్యాదులయందలి) అని విశేషించి చెప్పబడినది.

ఇందుకు దృష్టాంతము.

ముఖాకారము సమానమయినను, కాష్ఠమునందుగాని, గోడయందుగాని ప్రతిఫలించదు. స్వచ్ఛమగు నద్వమునందు ప్రతిఫలించును. అట్లే సూర్యాదులయందుగూడ; అయితే అచేతనములయందు చైతన్యప్రతిఫలము లేకపోతే యచట చైతన్యము లేనట్లేకదా? కాదు. ప్రతిఫలము లేదుగాని చైతన్యము కలదు. అపరిచ్ఛిన్నము, పెరిపూర్ణము నగు చైతన్యమున కొకచోట నుండుట, మఱియొకచోట నుండుకుండుట యసంభవము. ప్రతిఫలమునకు బూర్వమంతట చైతన్యమున్నను, మాయవలన నచ్చటచ్చట ప్రతిఫలము కలుగుచుండును. కాన సూర్యాదులయందు సత్త్వగుణాధిక్యమువలన చైతన్యమునకు స్ఫుటతరమయిన ప్రకాశ యుండును. కనుకనే సూర్యాదిదేవతలు జగత్తంతయును బ్రకాశింపజేయు గలుగుచున్నారు.

లేక, ఆదిత్యాది దేవతలయొక్క యంతఃకరణములయందు ప్రతిఫలించిన చైతన్యము నాదియే. “రాహాశ్శీర” అనివలె భేదము లేకున్నను భేదమున్నటుల “మామక” మను నిర్దేశము. ఈచేతనప్రతిబింబము అంతఃకరణోపాధులులేని మృదాదులయందు లేదు కాన చైతన్యప్రతిబింబము కలది చేతనమనియు అదిలేనిది యచేతనమనియును భేదము. కూటస్థచైతన్యమునుబట్టి కాదు యీభేదము.

అయితే ప్రతిబింబవాదపక్షమున నుపాధినిబట్టి ప్రతిఫలము, ప్రతిఫలన తారతమ్యమునుబట్టి వస్తువులకు గొప్పతనము యుండుగాక.

అవచ్ఛేదవాదపక్షమున నియ్య దెల్లు కుదురును ?

వినుము. ఉపాధిధర్మములయిన సుఖాదులు ఉపహితనియం దధ్యసింపబడినట్లు, ఆదిత్యాదిదేవతలయొక్క అంతఃకరణమునందలి సత్త్వశుద్ధి విశేషప్రయుక్తమయిన జ్ఞానాధిక్యము ఉపహితమయిన చైతన్యమునందు మాయచే నారోహింపబడుచున్న దనిభావము.

రామానుజీయము :

“మామకం తేజః మయా తేభ్యోదత్తం” నాచే వారల కీయబడిన తేజస్సు” అని వివరించిరి. ఇందు “మమేదం మామకం” అను వ్యుత్పత్తియొక్క సారస్యము భగవదుడును. ఇతరుల కిచ్చినదానిని నాదని యెవరు ననుకొనరు. భూతపూర్వగత్యా మామకమని సమర్థింపదలచినచో నపుడు “తత్పూర్వం విద్ధి మామకమ్” అని శ్లోకమృండవలయును.

మరియు సూర్యాదులకు తేజస్సు నీయకపూర్వ మిశ్వరుడు తేజస్వియా? కాదా? మొదటిపక్షమున “అశబ్ద మస్పృశ మరూప మవ్యయమ్” అనుశ్రుతి విరోధము. రెండవపక్షమున తనకే తేజస్సులేనపుడు యితరుల కేమివచ్చును?

అట్లే యిశ్వరుడు తేజస్సునీయకమునుపు సూర్యాదులు తేజోమయులా? జలమయులా? పృథివ్యాకాశ వాయుమయులా? ఇం దేవక్షము నవలంబించినను దోషము తప్పదు. కాన సూర్యాదులు భగవంతునిచే మాయవలన సహజప్రకాశ కలవారలుగ సృష్టించబడినవి. ఇంతియేకాని ఈశ్వరుడు సూర్యాదుల సృష్టించి పిదప వారికి తేజస్సు నీయలేదు. ౧౨

శ్లో॥ గామానిశ్యచ భూతాని ధారయా మ్యహమోజసా,
పుష్ణామి చౌషధీ స్సర్వా సోమో భూత్వా రసాత్మకః॥ ౧౩

అ॥ నేను భూమిని ప్రవేశించి, నాబలముచే భూతములను నిలబెట్టుదును. దనరూపుడయిన చంద్రుడనయి సకలౌషధులను బోషింతును. కామరాగరహిత మయిన బలము గాఢని యంతకుమున్నే చెప్పియుంటిని. ఇందుకు, “యేన ద్యౌ రుగ్రా పృథివీ దృఢా” “సదాధార పృథివీ ముతద్యాం” అను మంత్రవర్ణము ప్రమాణము. పృథివ్యాదులయందు నేను బలరూపముతోనుండి సకలప్రపంచమును నిలబెట్టుదునని పరమార్థము. పృథివ్యాదులయందుగనిపించు జగద్ధారణశక్తి నాది కాని పృథివ్యాదులది, కాదు. అట్లే నీటియందు గనిపించెడి యోషధిబోషణశక్తికూడ నాదియే; నేనే చంద్రరూపముతోనుండి యోషధుల బెంచుచుంటిని. దీనివలన సూర్యాదులు, వారియందలి తేజస్సుయు నీశ్వరవిభూతియని తేలినది. ౧౩

శ్లో॥ అహం వై శ్వానరుడనయి, ప్రాణినాం దేహమాశ్రితః,
ప్రాణాపానసమాయుక్తః పచామ్యన్నం చతుర్విధం॥ ౧౪

అ॥ నేను వైశ్వానరుడనయి, ప్రాణుల దేహము నాశ్రయించియుండి ప్రాణాపానాదివాయువులతోగూడి నాలుగురకముల యాహారమును పచనమును చేయుదును. బాహ్యగ్నియందలి సర్వావభాసకత్వశక్తిమాత్రమే నాదికాదు. జాతరాగ్నియందలి యాహారమును బచనముచేయుశక్తికూడ నాదియే. “అయ మగ్ని ర్వైశ్వానరః యోయ మంతఃపురుషే యేనేద మన్నం పచ్యతే” అను శ్రుతి వైయర్థమును రుజువుచేయుచున్నది. బాహ్యగ్ని తండులములనుమాత్రమే యుడి కించును. దానికి భుజించినయాహారముతో సంయోగములేదు. పక్ష్యముగానియన్నము రక్తాదిరూపమున పరిణామము జెందదు. కాన భుజించినయాహారమును పరిణామ మొనర్చుటకు జతరమున వైశ్వానరరూపముతో నేనుంటిని. “ప్రాణినాం దేహమా శ్రితః” అని చెప్పటచే ప్రాణములేనివారల శరీరమున జతరాగ్ని యుండదని తేలినది.

బాహ్యుగ్ని జ్వలించుటకు వాయుసహాయ మెట్లొ, అంతరాగ్ని జ్వలించుటకు గూడ నట్లే ప్రాణాపానాది నాయుసహాయము గలదు. అహోము - భోజ్యము, భక్ష్యము, చోష్యము, లేహ్యము అని నాలుగువిధములు. అందు ప్రధానమయిన స్రవ్యదూలయన్నము భోజ్యము, మాషనటకాదులు భక్ష్యములు; చెఱకుముక్కలు మొదలయినవి చోష్యములు, పాయసము మొదలయినది లేహ్యము. ఇట్లు తేజోఽన్నాత్మికియగు నవాంతఃప్రకృతి యీశ్వరవిభూతియని తేలినది.

అన్నమును వండునపుడు క్రిమికీటాది నాశప్రయుక్తదోషములు కొన్ని యంటును. నాటినివృత్తికొరకు వైశ్వదేవము విధింపబడినది. వైశ్వదేవము చేయ కున్నను అన్నము సాక్షాద్భగవద్రూపుడయిన సోముడనియు, భుజించువాడు సాక్షాద్భగవద్రూపుడయిన వైశ్వానరుడనియు దెలిసినవాడుకూడ నీదోషముల బొందడు. కనుకనే పెద్దలు పరిషేచనకాలమున నీశ్లోకమును బఠింతురు. ౧౪

శ్లో॥ సర్వస్యచాహం హృది సన్నివిష్టో మత్తస్స్మృతిర్జ్ఞానమపోహనం చ,

వేదైశ్చ సర్వై రహమేవ నేద్యో వేదాంతకృ ద్వేదవిదేవ చాహమ్॥ ౧౫

అ॥ ఓయి! అర్జునా! నేను శుద్ధచైతన్యరూపముతో సంతట యున్నను, అంతఃకరణావచ్ఛిన్నచైతన్యరూపముతోగాని, అంతఃకరణప్రతిబింబరూపముతో గాని ప్రాణులయొక్క బుద్ధియందు ప్రవేశించియుంటిని. దీనివలన నీశ్వరునికంటె జీవుడు వేరుకాదని తేలినది. హృదయమునందు జీవునికంటె వేరుగ నీశ్వరుడు కనిపించుటలేదు. పరమాత్మ జీవుని నియమించుటచేతను, అనుగ్రహించుటచేతను పరమాత్మకంటె జీవుడు వేరనరాదు. ప్రత్యక్షచైతన్యముమాత్రమే నియమించు చున్నది. ఇందొక్కనికే కర్మకర్తృత్వముకదా యని యందులేమో? ప్రత్యగాత్మ ప్రమాతను నియమించునని చెప్పుటలో నేదోషమును లేదు. అంతఃకరణోపహితుడు ప్రత్యగాత్మయనియు, అంతఃకరణావచ్ఛిన్నుడు ప్రమాతయనియు నీయద్వైతకు భేదము కలదు. ఇందు విశేష్యాంశమయిన చైతన్య మభిన్నమయినను నచట నియమనాదులు లేవు. జీవునియొక్క నిజరూపమే ప్రత్యగాత్మ. “గుహం ప్రవిష్టౌ పరమే పరాధ్యే” “ద్వా సుపర్ణా సయుజా సఖాయా” “జ్ఞా జ్ఞౌ ద్వావజౌ” అనుశ్రుతులు ఒకేచైతన్యమునకు అంతఃకరణోపహితత్వరూపముతోను, విశిష్టత్వ రూపముతోను భేదమును జెప్పుచున్నవికాని స్వరూపభేదమును జెప్పుటలేదు.

లేక పరమాత్మ ప్రాణిహృదయమున బింబరూపముతోను, ప్రతిబింబ రూపముతోను రెండువిధముల బ్రవేశించెను.

జీవుడు తనకంటె వేరొకనిచే ప్రేరేపితుడై సంసారమున ననుభవించుటలేదు. అజ్ఞానదశలో జీవుడు తాను ప్రత్యగాత్మ ననుకొనడు. సంసారియగు ప్రమాత ననుకొనను. కాన సాక్షియగు ప్రత్యగాత్మచే నియమితుడయినను ఇతరునిచే నియ మింపబడినట్లు తలంచును. తాను ప్రత్యగాత్మయయినను, అజ్ఞానవశమున జీవునకు ప్రత్యగాత్మ పరోక్షుడుగ భాసించును. కనుకనే తాంకికులును ద్వైతులును, ప్రత్య గాత్మను బరోక్షేశ్వరునిగ దలంతురు. అంతేకాని జీవరూపవిభూతి ప్రత్యగాత్మ కంటె భిన్నముకాదు. ఈయది పరమాత్మకు ప్రావిభూతి. తేత్రలక్షణమయినది యపరవిభూతి. ఈశ్వరుడేయైన జీవు డీశ్వరవిభూతియగు తెట్లని శంకించరాదు. ఉపాధిసంబంధమునుబట్టి జీవునకు విభూతిత్వవ్యవహారము కలుగును.

“యదాదిత్యగతం తేజః” అను శ్లోకమున సూర్యచంద్రాగ్నులయం దుండెడి జీవచైతన్యమే విభూతియని ప్రతిపాదించబడినది. ఈశ్లోకమున సర్వప్రాణి గతమయిన జీవచైతన్యము విభూతియని నిరూపింపబడినదని భేదము. లేక పూర్వము ఆదిత్యాదిగతమయిన ప్రమాతృచైతన్యము భగవద్విభూతియని చెప్పబడినది. ఇప్పుడు సాక్షిచైతన్యము భగవద్విభూతియని చెప్పబడినది. సాక్షిచైతన్యముకూడ సోపాధికముకాని శుద్ధముకాదు. శుద్ధమునందు సాక్షిత్వమును ధర్మముండదు. కావున సాక్షి, ప్రత్యగాత్మ, తేత్రజ్ఞుడు, జీవుడును నిరుపాధికచైతన్యముయొక్క విభూతియే.

నేను సర్వప్రాణులబుద్ధియం దుండుటచే నావలననే అనుభవము, స్మృతి, యీరెండును లేకపోవుటయు గలుగుచున్నవి. ఎట్లన? ఈరోజు పగలు ఘట పటాదుల ననుభవించిన ప్రమాత రాత్రి నిదురించినతోడనే బ్రహ్మతో గలసెను. అపు డంతఃకరణతాదాత్మ్యాధ్యాస యతనికి లేదు. కాన ప్రమాతృత్వము లేదు. ప్రమాతృత్వము లేకపోతే ప్రమాత నశించినట్లే. నిద్రానస్తరము బ్రహ్మనుంచి యజ్ఞానవశమున, కర్మవశమున మరునా డుత్థితుడయిన ప్రమాత వెనుకటి ప్రమాత కంటె వేరు. వానికి సాక్షిచైతన్యముయొక్క యనుగ్రహములేనిదే పూర్వదిన మున ననుభవించిన ఘటపటాదుల స్మరణ మెట్లు పొసగును?

అయితే ప్రతిరోజు నిద్రలో ప్రమాత నశించి జాగ్రత్తులో ప్రమాత పుట్టుచో చేసినకర్మ చెడిపోవుట, చేయనికర్మ వెంటబడుట, యను దోషములు కలుగవా? యని శంకింపదగదు. ప్రమాత నశించినను, ఉపాధియుండుటచే నుపాధి నాశ్రయించుకొని కర్మలుండును. ఆకర్మలే మరల వెంటనంటును. కాన బైదోష ములు ప్రసక్తించవు. అంతఃకరణమును నుపాధికూడ నిద్రలో నశించునని యన రాదు. అయినను, కారణశరీరమును తూలాజ్ఞానోపాధి నశించలేదు. దానినాశమే మోక్షము. ప్రమాత్రూపాధియగు నంతఃకరణము నశించినది. దాన ప్రమాత నశిం

చెను. అవిద్య ప్రాజ్ఞనియొక్క యుపాధి. అది నశించలేదు. అయితే చల్లారిన దీపము మరల వెలగనట్లు, నశించినప్రమాత మరల యెట్లుపుట్టును? వినుము. వెనుకటిప్రమాత ఏయంతఃకరణముతోగూడియున్నాడో, ఈప్రమాతకూడ నా యంతఃకరణముతోనే కూడియున్నందున ప్రమాతృభేదములేదు.

✓ లేక నిద్రాదశలో అజ్ఞానమునందు దాగియున్న యంతఃకరణము అజ్ఞానము నుంచి మరలివచ్చుటచే తత్తాదాత్మ్యసంపాదన ప్రమాతకూడ మరలివచ్చెనని యనబడుచున్నాడు.

అయితే, ఇట్లు ప్రమాతకూడ నిద్రలో నజ్ఞానమునందు దాగియున్నాడని యేల యనరాదు? నిజమే. అట్లు దాగియుండుటనే మేము నాశమంటిమి.

లేక నిద్రలో అంతఃకరణ మజ్ఞానమునందు సంస్కారరూపమున నున్నది. ఇదియే దాగియుండుట. ఆ సంస్కారము కూటస్థునకు ప్రమాతృత్వము నావహింపఁ జేయజాలదు. (కలుగజేయజాలదు.) కాన సుషుప్తియందు ప్రమాత లేడు. సుషుప్తి యందు సంసారమున్నచో సంసారియగు ప్రమాత యుండెడివాడు. సుషుప్తియందు సంసారము లేదు. కాన సుషుప్తియందు ప్రమాత నశించినవాడే. కూటస్థరూపముతో నాతడు నిత్యుడు.

కాన, “నిన్నటిరోజున కుండను జూచిన నే నీరోజున దానిని స్మరించుచున్నాను” అను ననుసంధానము సాక్షియొక్క అనుగ్రహములేనిదే నశించిన ప్రమాత కెట్లు సంభవించును? చైత్రుడనుభవించినదానిని మైత్రుడు స్మరించుచున్నాడా? లేదు. కాన కూటస్థుని అనుగ్రహముననే ప్రమాత స్మరించుచున్నాడనవలెను. కూటస్థుడు పూర్వదినమున ప్రమాతృరూపముతో ఘటము ననుభవించి, మరురోజున ప్రమాతృరూపముతో దానిని స్మరించుచున్నాడని భావము.

మరియు సుషుప్తిలోనున్న ఆనందమును, అజ్ఞానమును సాక్షి యనుభవించగా, జాగ్రదవస్థలో వానిని ప్రమాత స్మరించుచున్నాడు. ఇది సాక్షియనుగ్రహము లేనిదే ప్రమాత కెట్లు తటస్థించును? అనుభవము సాక్షివలననేకదా? కలిగినది. సాక్షిచైతన్యప్రతిఫలములేనిదే యంతఃకరణమునకు వృత్తిజ్ఞాన మెక్కడిది? కాన సాక్షియనుగ్రహమువలననే యంతఃకరణమునకు జ్ఞానప్రాప్తి. ఇట్లే అపోహనము కూడ సాక్షినుంచయే జరుగుచున్నది. సూర్యుడంధకారముతో గప్పబడగా వెలుతురుండదు. సాక్షి యజ్ఞానావృత్రుడు కాగా ననుభవస్మృతు లుండవు. అంతఃకరణమునకు తమోగుణోద్రేకము కలుగగా ఏమియు తెలియదు. ఏదియు స్మృతికి రాదు. నిద్రమాత్రమే లభించును. తమోమయమయిన అంతఃకరణమునందు సాక్షిచైతన్యమునకు స్పష్టముగా స్ఫురణములేకుండుటయే యచ్చట కారణము.

లేక మిక్కిలి తమోగుణముతో వ్యాపించియున్న యంతఃకరణమునందు కొయ్యమీద ముఖము ప్రతిఫలించనట్లు సాక్షీచైతన్యము ప్రతిఫలించదు. అప్పుడు ప్రమాత నిదురించును. ఆ నిద్రదానుభవము సాక్షీదికాని, ప్రమాతదికాదు. అంతఃకరణము తమోగుణముతో దూషితముకాగా, సాక్షీ యజ్ఞానావృతునివలె నుండును. ఇంతియేకాని నిజముగ నతని కావరణములేదు. సాక్షీకావరణము నిజముగ నున్నచో ప్రపంచమంతయు సంధకారబంధుర మగును.

లేక అంతఃకరణవృత్తులు సాక్షీభాస్యము లయినట్లు తన్మధ్యభాగములు వృత్తభావములున్నూ సాక్షీవలననే భాసించును. సాక్షీభాస్యముకాని వస్తువేదియు నంగీకరింపబడదు. అట్లుకానిచో శశశృంగాదులుగూడ నున్నవగును. కాన నపోహనముగూడ సాక్షీభాస్యమనుట యుక్తము.

ఓయి ! ఇట్లగుచో సాక్షీకి వైషమ్యదోషము ప్రసక్తించునుగదా ? కొందరు కొంచెము తెలిసికొనుచున్నారు. మరికొందరు యెక్కువ తెలియుచున్నారు. కొందరు తెలిసినదానిని స్మరించుచున్నారు. మరికొందరు మరచుచున్నారు. ఇన్ని రకముల మారెడి సాక్షీ విషమస్వభావుడయినట్లేకదా ?

కాదు, వెనుకజేసిన పుణ్యపాపములవలన సత్వాదిగుణముల కెచ్చుతగ్గు లేర్పడును. దానివలన సంతఃకరణపరిశుద్ధికి తారతమ్యము కలుగును. అద్దానిం బురస్కరించుకొని సాక్షీప్రతిఫలనమునకు వైచిత్ర్యము సంభవించును. ఇందు సాక్షీయొక్క వైషమ్యమేమి ? కర్మవైషమ్యముకదా దీనికంతకు గారణము. ముఖ ప్రతిఫలనములోని వైచిత్ర్యము, అద్దమునందలి స్వచ్ఛత్వాస్వచ్ఛత్వములబట్టియా ? ముఖస్వరూపమును బట్టియా ? కాన నిందు సాక్షీయొక్క స్వరూపదోషము లేదు.

లేక, పుణ్యకర్మ లాచరించినవారలకు పుణ్యకర్మ ననుసరించి కలిగెడి యను భవస్మృతులు కర్మసాక్షీయగు నావలననే కలుగును. అట్లే పాపకర్మవశమున కలిగెడి స్మృతిజ్ఞానాపోహనములుగూడ నావలననే. వారివారి కర్మల ననుసరించి కర్మఫలమును నేనే యిచ్చుచుండును.

“సర్వేవేదా యత్పద మామనంతి” అనుశ్రుతినిబట్టి వేదము లన్నిటి చేతను నేనే ప్రతిపాదించబడుచున్నాను. యజ్ఞాదులు నాయందు గల్పింపబడినవి. కల్పితములు అధిష్ఠానాత్మకములు. కాన యజ్ఞాదులను ప్రతిపాదించు వేదములు గూడ నన్నే ప్రతిపాదించినట్లగును.

అట్లే వేదాంతార్థసంప్రదాయముగూడ నానుంచియే బయలుదేరినది. కాన వేదాంతార్థసంప్రదాయక ర్తనగూడ నేనే. నారాయణుడు చతుర్ముఖబ్రహ్మకు, బ్రహ్మ సనకాదులకు, సనకాదులు నారదునకు, నారదుడు వ్యాసునకు, వ్యాసుడు

శుకునకును వేదాంతార్థమును జెప్పెనని ప్రామాణికప్రతీతి కలదు. కాన వేదాంత కృత్తునుగూడ నేనే.

రామానుజీయము :

ఇచట రామానుజులు “సర్వస్య చ” అను చ శబ్దమువలన సోమ, వైశ్వానరుల గ్రహించవలెననియు దేవమనుష్యాది శబ్దములకు, జీవాత్మ యర్థమనియు, సూర్యాదిశబ్దములకు తదంతర్యామి సూర్యు డర్థమనియును, “వేదాంతకృత్” అనగా వేదఫలప్రదాత యనియును వివరించిరి.

ఈయది నిస్సారము.

సర్వశబ్దమువలననే సోమవైశ్వానరుల గ్రహించుట సంభవించుచుండ, నందుకొఱకు చ శబ్దమును బ్రయోగించుట వ్యర్థమగును. వైశ్వానరుడనగా జతరాగ్ని. అది జడము. అందు జీవరూపముతో నీశ్వరుడు ప్రవేశించుట యసంభవము. అంతర్యామిరూపముతో బ్రవేశించినను జేయు పనిలేదు. ఈశ్వరు డంతర్యామిగానుండి జడమును నియమింపజాలడు.

సూర్యాదిశబ్దములు తదంతర్యామిశ్వరుని ప్రతిపాదించినను, యూపాదిశబ్దము లట్లు యీశ్వరుని ప్రతిపాదింపజాలనందున నీరీతిన సర్వవేదవేద్యత్వ మిశ్వరునకు సిద్ధించదు.

దేవమనుష్యాది శబ్దములు దేహ తాదాత్మ్యాధ్యాసగల జీవుని ప్రతిపాదించుగాక, అధ్యాసలేని యీశ్వరు నెట్లు ప్రతిపాదించును? ఈశ్వరునకుగూడ సధ్యాస యుండుచో నీశ్వరుడుకూడ జీవునివలె నజ్ఞాని యగును. ఈశ్వరున కజ్ఞానము లేకున్నను, వేదముల కజ్ఞానమున్నందున నట్లు చెప్పెనన్నచో, నపు డజ్ఞానముగల వేదములు అప్రమాణము లగును. కాక జడమయిన వేదమునకు చేతసధర్మమగు సధ్యాస యుండు టెట్లు పొసగును? ఘటమున కధ్యాసకలదా? ఇక వేదపురుషుడందురా! అతడు సర్వజ్ఞుడుకాన, నాతని కధ్యాసయే యుండదు.

మరియు నీశ్వరుడు వేదోక్తకర్మఫలప్రదాతకాని, వేదఫలప్రదాత గాడు. “వేదాక్షరాణి యావంతి పఠితాని ద్విజో త్తమైః | తావంతి హరినామాని కీర్తితాని నసంశయః” అను స్మృతి యుచ్చరింపబడుచున్న వేదమునకు ఫలమును జెప్పచున్నది. కాని కేవలవేదమునకు ఫలమును జెప్పటలేదు. మరియు, “కృత్” అను పదమునకు దాత యను నర్థము వర్ణించుట వ్యాకరణవిరుద్ధము.

మరియు వేదాంతదేశికులు మూలమునందలి వేదాంతశబ్దము ఉపనిషత్పురముగచో ప్రకృతమునకు సందర్శించ దనిరి.

అదియు ననుచితము.

విభూతినిచెప్ప ప్రస్తావమున వేదాంతప్రదాయప్రకర్త్యరూపమయిన విభూతిని చెప్పట యసంగతము కాదు.

కాన వారివివరణము సందర్భరహితము.

౪౫

శ్లో॥ ద్వా విమా పురుషౌ లోకే త్తరశ్చాత్మరవచః,

త్తరస్సర్వాణి భూతాని మాటస్థోఽత్మర ఉచ్యతే॥

౧౬

అ॥ ఇంతివరకు సీశ్వరునియొక్క విభూతి సంత్రేపముగా జెప్పబడినది. ఇప్పుడు నిరుపాధికమయిన తత్త్వమును నిర్ధారణచేయదలచి యుత్తరశ్లోకము లారంభమగుచున్నది.

అర్జునా! ఈ సంసారమున పురుషుడు రెండు రాశులుగ విభాగము జెందెను. నశించునట్టి భూతములన్నియు త్తరరాశి. భగవంతునిమాయాశక్తి అత్మరరాశి. ఈ రెండే ప్రపంచగోచరమగు పదార్థములు.

ఇట్లుకాక రామానుజులు చెప్పినట్లు చేతనవర్గమునుమాత్రము గ్రహించినచో అచేతనవర్గము రాశిత్రయమునకు వెలుపల దగును. అంగీకరింతమన్నచో, శ్రీకృష్ణుడు నాల్గరాసుల ప్రతిపాదించనందున వీలులేదు. శ్రీకృష్ణుడు త్తర, అత్మర, పురుషోత్తమ మను రాశిత్రయమునే ప్రతిపాదించెను.

మరియు రామానుజులు చెప్పిన ట్లంగీకరించుచో త్తరాత్మరరాశులకంటె భిన్నమయిన పురుషోత్తముడు అచేతనమగును.

కాన పైవివరణమే యుచితము.

ఓయి! జ్ఞానముచే నశించుప్రకృతి యత్మరరాశి యెట్లగును?

వినుము. సంసారబీజములయిన కామకర్మావిద్యలు, బీజాంకురన్యాయమున అసంతము లగుటచే వాని కాధారమయిన ప్రకృతికూడ నసంతమే యగును. కాన ప్రకృతి జ్ఞానోదయపర్యంతము నశించనందున దానికి నాపేక్షికనిత్యత్వ మంగీకరింప బడినది. ఇట్లు రాశిద్వయముమాత్రమే యీశ్లోకమున నిరూపింపబడినది. మూడవ రాశి ముందుశ్లోకమున నిరూపింపబడగలదు.

రామానుజీయము :

ఇచట త్తరశబ్దముచే నిర్దేశింపబడిన పురుషుడు జీవశబ్దముచే జెప్పదగినట్టియు, నశించుస్వభావము గలిగినట్టియు, అచిత్పదార్థముతో గూడినట్టియు, బ్రహ్మాది స్తంబపర్యంతభూతము లనియు, అచిత్సంబంధములేని స్వస్వరూపముతో నున్న ముక్తాత్మ అత్మరపురుషుడనియును వ్యాఖ్యానించిరి.

ఇది యుక్తముకాదు.

ఇచట జీవుడు, యీశ్వరుడు, వేరుపరచి చూపబడుచున్నాడా? లేక వేరు పరచక చూపబడుచున్నాడా?

౧. మొదటిపక్షమున జీవు డచిత్సంస్పృష్టు డనుట తగదు.

౨. రెండవపక్షమున ఈశ్వరుడుకూడ సచిద్విష్టుడేకాన ఊరుడే యగునుగాని ఊరభిన్నుడు కాదు.

అట్లే యీశ్వరుడు చిద్విశిష్టుడేకాన అక్షరభిన్ను డెట్లుగును?

మరియు, “కూటస్థోఽక్షరః” అనిచెప్పటం, అచిద్వివిక్తచిత్ప్రదశకాన మెట్లుగును? ఇందు కూటమను సచిద్భాగము కలదుకదా?

ఇంక జీవుడు ప్రకృతినుంచి విడదీసియు విడదీయకయు రెండురకముల నిరూపింపబడుచున్నాడనియు ఈశ్వరుడుమాత్రము ప్రకృతినుంచి వేరుపరచియే నిరూపింపబడుచున్నాడనియున జెప్పచో నట్లు నిరూపింపబడుజీవుడు బద్ధజీవుడా? ముక్తజీవుడా?

౧. బద్ధజీవుని వేరుపరచి నిరూపింప బనిలేదు.

౨. ముక్తజీవుని ప్రకృతినుంచి వేరుపరచక నిరూపింప నలవికాదు.

అట్లే విశిష్టేశ్వరుడు వేరుపరచి నిరూపింపబడుచున్నాడా? లేక శుద్ధ చిన్మాత్రుడా?

౧. విశిష్టేశ్వరుని వేరుపరచిచూపుట యసంభవము.

౨. మీమతమున శుద్ధచిన్మాత్రమును అంగీకరించనందున నదియు గుదరదు.

మరియు జీవుడు, బంధావస్థలో నాశస్వభావముగల యచిద్భాగముతో గూడినందున ఊరుడనియు ముక్తిదశలో సచిద్విశిష్టుడు కానందున అక్షరుడనియును, ఈశ్వరుడు ప్రకృతిపురుష విశిష్టుడయినను, దండవిశిష్టుడయిన పురుషుడు దండము కంటె వేరయినట్లు ప్రకృతిపురుషులకంటె వేరనియు నన్నచో నదియు జెల్లదు.

జీవునకు నశించుట స్వభావమా? నశించకుండుట స్వభావమా? ఇందు ౧ మొదటిపక్షమున జీవునకు నక్షరత్వ మెట్లు? ౨ వపక్షమున నానికి ఊరత్వమెట్లు? ఇంక సచిద్వైశిష్ట్యమువలన జీవుడు నశించునన్నచో స్వభావసిద్ధమయిన ధర్మము స్వరూపనాశములేనిదే మారునా? ఉష్ణస్వభావుడయిన అగ్ని స్వరూపనాశము నొందకుండ శీతస్వభావు డగునా!

ఇంక సచిత్పదార్థమునందలి నాశస్వభావము జీవునియం దారోపింపబడుచున్న దనుటయు, మీ మతసిద్ధాంతమునకు భంగము. విధినిషేధములు విశేష్యమునందు బాధచెందినపుడు విశేషణమున సంక్రమించినను న్యాయము ననుసరించి అచిద్విశిష్టుడయిన జీవుడు తగుడని చెప్పగా నది కుదరనందున, నందు విశేషణాంశమయిన అచిత్తునకే తురత్వము ప్రాప్తించుచున్నదని యనరాదు. అట్లగుచో, అచిత్పదార్థము తురమనియు, చిత్పదార్థము అతురమనియును జెప్పవచ్చును. ఈ వక్రమార్గ మవలంబించినేల? అయ్యా, ఇది మూలకర్తయగు వ్యాసులతప్పకాని, మాది కాదందురేమో? భగవంతుడగు పరాశరాత్మజునియందుగూడ దోషమాపాదింపజేయు మీ పాండిత్యమహిమ యేమని మెచ్చదగును?

మరియు “సర్వాణి భూతాని” అను మూలమునందలి పదమునకు “అచిత్పదార్థమంతయు,” అను నర్థమును వర్ణించుటకు మీ కేమి నొప్పి?

మీమతమున ప్రకృతికూడ సచిద్బ్రహ్మము నశించుస్వభావము కల దెట్లాయెను? అయితే కారణప్రకృతి నిత్యమనియు, కార్యప్రకృతి (అనగా దేహాదులు) యనిత్యమనియును సవరించుకొనుచో, “ఎంతచుట్టుతిరిగినను టోలుగేటువద్దనే తెల్లవారె నన్నట్లు” మీ రెంతవక్రమార్గ మవలంబించినను, తుదకు కార్యజాతమంతయు తురమని శ్రీశంకరులు చెప్పిన యర్థమే ఖాయమైనది.

మరియు తురశబ్దమునకు నశించుస్వభావముగల అచిద్బ్రహ్మ మర్థమన్నచో, నశించని యచిద్బ్రహ్మమును నేపదముతో జెప్పెదరు? మీ మతమున “కూటస్థోఽతురః” అనువాక్యమునకు “నశించని స్వభావముగల యచిద్బ్రహ్మ మర్థమని మీరు వ్యాఖ్యానించలేదు. ముక్తాత్మ యర్థమని వ్యాఖ్యానించిరి. అచిద్బ్రహ్మమును బ్రతిపాదించుటకు మా కనావశ్యకమందురేమో? అట్లనరాదు. లోకములో నశించు పదార్థము, నశించనిపదార్థము - అని రెండేపదార్థములు. మూడవపదార్థము లేదు. వినాశావినాశములు రెండు నొకేపదార్థమునం దుండవు. అందువలన నీ రెండును కలసినది మరియొక పదార్థమన వీలులేదు.

కాన కార్యజాతమంతయు నశించుపదార్థము. ఇది “తురస్సర్వాణి భూతాని” అనుదానిచే జెప్పబడినది. అవినాశిపదార్థము (నశించని పదార్థము) రెండు తెలుగులు. చిత్తు, అచిత్తు అని. చేతనాచేతనములకంటె వేరుగ తదుభయాత్మకముగాని, తదుభయవిలక్షణముకాని మరియొక వస్తువు లేదు. చిదచిద్విలక్షణ డీశ్వరుడు గలడని యందురేమో? చేతనుడయిన నీశ్వరుడు చిద్విలక్షణుడు కానేరడు. ఈశ్వరుడు ద్రవ్యయని (చేతనుడని) మీ రంగీకరించిన విషయము. ఇట్లు కానిచో నచేతనము ద్రవ్య మెట్లగును?

కాన చిత్తు - అచిత్తుయని అవినాశియగు పదార్థము రెండువిధములని సుస్పష్టము. అందు, చిత్పదార్థము “ఉత్తమః పురుష స్త్వనః” అను ముందు శ్లోకముచే నిరూపింపబడుచున్నది. ఇంక సచిత్పదార్థము ప్రతిపాదింపదగియుండ ప్రతిపాదించకుండుట మీ మతమున దోష మేలగాదు?

అట్లే ఒకే చిత్పదార్థము “కూటస్థ” వాక్యముచేగూడ ప్రతిపాదింప బడుచున్నచో పురుషుక్తిదోషము వాటిల్లును.

ఇంక చిత్పదార్థము, జీవేశ్వరరూపమున రెండువిధముల నుండుననియు, నందు జీవుడు కూటస్థ వాక్యముచేతను ఈశ్వరుడు “పరమాత్మవాక్యముచేతను ప్రతిపాదింప బడుచున్నాడనియు గాన పురుషుక్తిదోషము లేదన్నచో నదియు పొసగనేరదు.

౧. “పరమాత్మేతి చాప్యక్తో దేహేఽస్మిన్ పురుషః పరః” అని పరమాత్మ వాక్యముకూడ జీవుని ప్రతిపాదించుచున్నది.

౨. కూటస్థవాక్యము నిర్వికారేశ్వరుని ప్రతిపాదించుచున్నది.

౩. “ఏతస్యవా అక్షరస్య ప్రశాసనే గాగిః” అను శ్రుతియందలి అక్షర శబ్దము యీశ్వరుని చెప్పుచున్నది.

అయితే ఆయా ప్రకరణమునుబట్టి, ఆయా శబ్దము లా యా యర్థముల జెప్పవచ్చును. ఇక్కడమాత్రము అక్షరశబ్దము, కూటస్థశబ్దమును జీవపరములే; పరమాత్మశబ్దముమాత్రము యీశ్వరపరమని మీరు సమాధానపరచుకొన్నను, చిత్పదార్థమయిన జీవునికంటె నీశ్వరుఁడు వైలక్షణ్యము లేనందున “ఉత్తమః పురుష స్త్వనః” అని చెప్పుట యసంగతమే యగును.

జ్ఞానాకారులయిన జీవేశ్వరులకుగూడ ధర్మమువలన భేద మున్నదనుట యుక్తిరహితము. నిర్ధర్మకమయిన జీవేశ్వరస్వరూపచైతన్యమునకు ధర్మభేద ముండుట యసంభవము.

మీరు మీమతమున ముక్తులు పొందదగిన యాత్మస్వరూపము సచ్చిదా నందమనియు సుఖాదిసంసార రహితమనియు, సర్వజ్ఞమనియును అంగీకరించిరి. ఇట్టితఱి జీవేశ్వరులకు కించిద్జ్ఞత్వ సర్వజ్ఞత్వప్రయుక్త భేదముమాత్ర మేది?

సర్వజ్ఞమనగా సర్వజ్ఞత్వమును ధర్మము కలదని యర్థముకాదు. సర్వజ్ఞత్వ మనగా సర్వమును ప్రకాశింపజేయుట. అదియు ననుభవమాత్రమయిన చైతన్యమే యని సిద్ధాంతము.

కావున నిచట “కూటస్థోఽక్షర ఉచ్యతే” అను వాక్యమునకు నాశము లేని యచిద్ద్రవ్యమే యర్థము. ఆత్మముందువాక్యముచే (“ఉత్తమః పురుషః”

అను వాక్యముచే) బ్రతిపాదించబడుచున్నాడు. కాన నిచట జీవేశ్వరభేదమును గల్పించు తెగతమాత్రము న్యాయముకాదు. ౧౬

శ్లో॥ ఉత్తమః పురుష స్త్వస్యః పరమాత్మే త్యుదాహృతః

యో లోకత్రయ మావిశ్య భిధర్త్యవ్యయ ఈశ్వరః॥

౧౭

అ॥ అన్ననా! వెనుకజెప్పిన ఊరాక్షరోపాధులకు విలక్షణుడై వానిదోషము లతో నంటక, నిత్య శుద్ధ బుద్ధ ముక్తస్వభావుడయిన నుత్తమపురుషుడు పరమాత్మ యనబడుచున్నాడు. పరమాత్మ నాశరహితుడు, లోకత్రయమున బ్రవేశించి యందలి చరాచరభూతసంఘాతమును ప్రత్యగాత్మరూపముతో ధరించుచున్నాడు.

ప్రపంచమును నిండియుండుటవలనగాని, దేహమును పురమం దుండుటవలన గాని పురుషుడనబడుచున్నాడు. ఈ యుత్తమపురుషుడు అవిద్యాకల్పితమయిన దేహద్యాత్మలకింటె మిక్కిలి విలక్షణుడు. ఇతడు కల్పితుడుకాదుకనుక నుత్త ముడు. ప్రత్యగూపముతో నిఖిలభూతములకు సంతరాత్మ. సర్వమును ప్రకాశింప జేయుటచే చేతనుడు. కావున పరమాత్మయని చెప్పబడుచున్నాడు.

ఓయి! సులభముగా పరిపూర్ణచైతన్యమును జెప్పనట్టి పరమాత్మ శబ్దము నకు ప్రత్యగాత్మయను నర్థమును లాగుట యుక్తమా? కాదు. “పరమాత్మేతి చాప్యక్తా దేహస్మిన్ పురుషఃపరః” అని వెనుకచెప్పియుంటచే ప్రత్యగాత్మను పరమాత్మ యనవచ్చును. కాక పరిపూర్ణచైతన్యమే యుపాధివశమున ప్రత్యగాత్మ యగుచున్నది.

మరియు, “యో లోకత్రయ మావిశ్య” అను హేతువుచే సర్వాంతర వైతన్యమునే యిట గ్రహించుట యుచితము. వినుడు. పరమాత్మ నిర్విశేష చిన్మాత్రుడయినను జ్ఞాన, బల, క్రియా శక్తులతోగూడిన ప్రత్యగూపముతో సర్వాంతరాత్మ యగుచు, జ్ఞానశక్తితో సర్వమును వైతన్యముగలదానినిగ జేయు చున్నాడు. బలశక్తితో సర్వమును భరించుచున్నాడు. క్రియాశక్తితో సర్వమును పనిచేయించుచున్నాడు. అందు నిచట “యోలోకత్రయ” మనువాక్యముచే బలశక్తియొక్క కార్యము చెప్పబడుచున్నది. పదునాల్గు లోకములను మూటియం దంతర్భావముచేసి మూడని చెప్పబడినది. లోకత్రయశబ్దమునకు నందుండు భూత సంఘాతము లాక్షణికార్థము. పరమాత్మ ప్రాణిసంఘమును నియమించుస్వభావము గలవాడు. ఈతనికి నారాయణుడని ప్రసిద్ధమయిన నామము. (నారస్య = భూత సంఘస్య. అయనం = స్థితిః = యస్మిన్) అన్న వ్యుత్పత్తిచే భూతసంఘమున కధిష్ఠానమయిన పరమాత్మయే నారాయణుడు కనుకనే “అంతరృహిశ్చ తత్సర్వం వ్యాప్య నారాయణస్థితః” అను శ్రుతి పొసగుచున్నది.

కావున పరిపూర్ణచైతన్యమే నిఖిలభూతసంఘమును ప్రత్యగ్రూపముతో ప్రవేశించి, బలశక్తితో నద్దానిని నిలబెట్టుచు, ఊరాక్షర విలక్షణమయిన పురుషోత్తమశబ్దవాచ్య మగుచున్నడని ఫలితార్థము.

ప్రకృతికార్యమంతయు ఊరపురుషుడనియు, కారణప్రకృతి అక్షరపురుషుడనియు, పరమాత్మ యుత్తమపురుషుడనియును భేదము.

ఇచట రామానుజులు “పురుషోత్తముడగు నీశ్వరుడు, ఊరాక్షరశబ్దములచే నిర్దేశింపబడిన బద్ధ, ముక్త పురుషులకంటె వేరనియు, నట్టిపరమాత్మ అచేతన లోకమును, బద్ధజీవలోకమును, ముక్తజీవలోకమును ప్రవేశించి భరించుచున్నాడనియును వ్యాఖ్యానించిరి. ఇది యనుచితము :

అసంగపురుషునకు నచిత్తుతో సంయోగవియోగములు సంభవించవు. కాన ఆత్మకు బద్ధత్వ ముక్తత్వావస్థ లుండవు. జ్ఞానైకాకారులగు జీవేశ్వరులు రెండు పదార్థము లగుట విరుద్ధము. కాన జీవేశ్వరునికంటె సర్థాంతరముగాడు.

శ్లో॥ యస్మాత్త రమతీతోఽహం అక్షరాదపి చోత్తమః

అతోఽస్మి లోకే వేదేచ ప్రథితః పురుషోత్తమః॥

౧౮

అ॥ నేను ఊరపదార్థము నతిక్రమించితిని. అక్షరపదార్థము నతిక్రమించితిని. అందువలన పురుషోత్తముడ నని వేదమునందును, లోకమునందును బ్రసిద్ధి జెందితిని.

లోకప్రసిద్ధికి “న చ తే న వినా నిద్రాం లభతే పురుషోత్తమః” అను కావ్య ప్రయోగ మాధారమగుచున్నది.

౧౯

శ్లో॥ యో మామేవ మసంమూఢో జానాతి పురుషోత్తమం

స సర్వవి ద్భజతి మాం సర్వభావేన భారత॥

౧౯

అ॥ ఓయి అర్జునా! ఏ మానవుడు వివేకియై ఊరాక్షరవిలక్షణమయిన ప్రత్యగభిన్నపరమాత్మ నే నని సర్వాత్మనా తెలిసికొనునో, వాడు నన్ను సర్వ భావముతో బొందును. అనగా నుపాధినిర్మక్తు డగుచు పరిపూర్ణచైతన్యరూపముతో నుండునని యర్థము.

ఇచట సర్వాత్మచిత్తతతో సేవించువా డగుననికూడ నన్వయించవచ్చు.

శ్లో॥ ఇతి గుహ్యతమం శాస్త్ర మిదముక్తం మయానఘ

ఏతద్బుద్ధ్యా బుద్ధిమాన్ స్యా త్కృతకృత్యశ్చ భారత॥

౨౦

అ॥ ఓయి పాపరహితుడా! అతిరహస్యమని నీ గీతాశాస్త్రమును నేను నీకు జెప్పితిని. దీనిని నేను జెప్పినట్లు తెలిసికొన్న బుద్ధిమంతుడు కృతకృత్యు డగును.

ఓయి ! ఈ యొక్క యధ్యాయము గీతాశాస్త్ర మెట్లగును ? అన్నియధ్యాయములు కలసికదా గీతాశాస్త్రమగునది ?

నిజమే, వినుము. గీతాశాస్త్రార్థమయిన, క్షరాక్షరపరమాత్మ లీయధ్యాయమున సంక్షేపముగ జెప్పబడుటచే నీయది శాస్త్రమగుచున్నది. మరియు, సర్వవేదములచే తెలియదగిన పరమాత్మ యీ యధ్యాయమున జెప్పబడెను. కాన వేదార్థమంతయు నిందు బొందుపరచబడినట్లయినది. కాన నియ్యది శాస్త్రమనదగును.

కృతకృత్యుడగు ననగా, ఉత్తమకులమందు బుట్టిన బ్రాహ్మణుడు చేయదగినదానిని చేసినట్లగునని యర్థము.

ఇచట భాష్యమునందలి “బ్రాహ్మణేన” అను పదమునకు సన్యాసియని యర్థమును జెప్పవలయును. గీతాశాస్త్రమునందు సన్యాసుల కధికారముండుటవలన కనుక సన్యాసిని చేయదగినదానిని చేసినవాడగునని భావము.

లేక సన్యాసించకపూర్వము చేయదగిన యజ్ఞదుల దాను జేయకున్నను, గీతాశాస్త్రార్థమును దెలిసికొన్నందున యజ్ఞదుల జేసినవాడే యగునని మరియుక భావము.

లేక కలియుగమున దఱచుగ క్షత్రవైశ్యులు తమ ధర్మమును విడచియుండుటచే, “బ్రాహ్మణేన” అని భాష్యకారు అనిరి. కాన సన్యాసాశ్రమమును స్వీకరించి వేదాంతశ్రవణమును జేసి భగవత్తత్త్వమును దెలిసికొన్నచో, బ్రాహ్మణుడు చేయదగిన యజ్ఞదు లాచరించినట్లే యని యర్థము.

దీనివలన గీతాశాస్త్రమునందు బ్రాహ్మణునకే యధికారము కలదుగాని, ఇతరులకుగాని, స్త్రీలకుగాని యధికారములేదని తేలినది. కాని యొకానొకచోట సన్యాసించని బ్రాహ్మణులకుగూడ వేదాంతపాఠమునందువలె గీతాపాఠమునందును దానియర్థమును విచారణ చేయుటయందును అధికారమున్నటుల గనిపించుచున్నది.

భాష్యకారులకుమాత్రము వేదాంతములను, గీతలను చదువుటయందు మాత్రమే సన్యాసించని బ్రాహ్మణుల కధికారమనియు, అర్థవిచారణయందు మాత్రము సన్యాసించిన బ్రాహ్మణులకే యధికారమనియును నభిమతమయినది.

స్త్రీశూద్రాదులకు వేదాంతములనుగాని, గీతలనుగాని చదువుటయందు గూడ నధికారములేదని సర్వసంమతము. “స్త్రీశూద్రద్వీజబంధూనాం త్రయీన శ్రుతిగోచరా” అను స్మృతి స్త్రీశూద్రాదులకు వేదత్రయమును వినెడి యధి

కారము లేదని చెప్పుచున్నది. భగవద్గీతానూపనిషత్సు” అనిచెప్పటచే గీతలు కూడ వేదతుల్యములు. కాన నీరెంటియందును స్త్రీసూద్రాదుల కధికారము కనిపించదు.

భగవత్తత్వము తెలియనిదే కర్మల నెన్నిచేసినను ప్రయోజనము లేదు. అందుకు మనుచవలయు ప్రమాణము. “ఏతద్ధి జన్మసామగ్ర్యం బ్రాహ్మణస్య విశేషతః! ప్రాప్యైత త్కృతకృత్యోహి ద్విజో భవతి నాస్యధా” అని. దీనికి పూర్వము “యద్విజ్ఞోర్లింగధారణం” అని కలదు. విష్ణులింగమనగా సన్న్యాసము. దానిని స్వీకరించుటయే జన్మసాఫల్యమని దీనిభావము.

ఈతత్త్వమును వినుటచే నర్జునుడుకూడ కృతకృత్యుడు. ఈయధ్యాయార్థమును వినినవారందఱు నర్జునునివలె గృతార్థులగుదురని సూచించబడుచున్నది.

సన్న్యాసాధికారములేని క్షత్రియులకుగూడ గీతార్థశ్రవణాధికారము కలదని భగవంతు డర్జునునికొఱకు గీతార్థము నుపదేశించుటచే సూచితమగుచున్నందున కృష్ణు డర్జునునకు గీత నెట్లు చెప్పెనని శంకించదగదు.

ఈయధ్యాయము సర్వగీతార్థమును సూచించుటవలనను, వేదార్థమంతయు నిందు పొందుపఱుపబడుటవలనను, నీయది యుత్కృష్టమయినదని యెంచి, సర్వ గీతాశాస్త్రమును పారాయణము చేయజాలని శిష్టులు ఈయధ్యాయమును బ్రతి రోజున బఠింతురు. దీనిని పఠించుటవలనగూడ సర్వపాప వినిర్ముక్తులగుచు ఈజన్మ మునగాని, జన్మాంతరమునగాని, శమదమాదిపూర్వకముగ సన్న్యాసము నొంది వేదాంతశ్రవణపూర్వకముగ తత్త్వజ్ఞానము నొంది ముక్తిని వడయుదురు. కనుక నీయధ్యాయపాఠముకూడ కృతకృత్యతకు గారణమగును.

కావున ముముక్షువు లెల్లరు నీయధ్యాయమును విని, పఠించి దీనియధా-మును చింతించవలయును. ఈయధ్యాయమునకు భాష్యార్థమును వివరించుభాగ్యము నాకు లభించినందున నేను ధన్యుడ నయితిని. దీనిని జూచినవారు, చెప్పినవారు, విన్నవారును ధన్యులు. ఇందు “ఏతద్బుద్ధ్యా బుద్ధిమాన్ స్యాత్” అనిచెప్పటచే జ్ఞానమాత్రమే కృతకృత్యతకు గారణముకాని, కర్మజ్ఞానసముచ్చయము కృతకృత్యతకు కారణము కాదని తెలిసది.

కాన “తరతి శోకమాత్మవిత్” అను శ్రుత్యనుసరణ మిగీతకు సిద్ధించినది. కనుకనే దీనికి నుపనిషత్సామ్య మేర్పడినది.

ఈయధ్యాయమునకు పురుషోత్తమప్రాప్తియోగాధ్యాయమని పేరు గలదు.

౧. పురుషోత్తమప్రాప్తియనగా పరమాత్మస్వరూప్రప్తిపాదన మని యొక యర్థము.
౨. పురుషోత్తమనియొక్క ప్రాప్తిగల జ్ఞానయోగమని మఱియొక యర్థము.
౩. ఈయధ్యాయము మోక్షప్రదాయకమని ఇంకొక యర్థము.

ఎరులయినను తురాక్షరపురుషులకంటె నుత్తమమయిన పురుషుడు, పరమాత్మయందు ప్రతిపాదించబడుటచే నీయధ్యాయమునకు పురుషోత్తమప్రాప్తియోగ మను బేరు కలిగెను.

ఇట్లు

శ్రీ భగవద్గీతా భాష్యార్కప్రకాశికానువాదమున
పురుషోత్తమప్రాప్తియోగ మను
పంచదశాధ్యాయము
మగిసెను.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీః

శ్రీ హయగ్రీవాను నమః

శ్రీ భగవద్గీతా భాష్యార్కప్రకాశికానువాదము

జోడశాధ్యాయము.

“మోక్షాశాః మోక్షకర్మాణః మోక్షజ్ఞానావిచేతసః,
 రాక్షసీ మాసురీంచైవ ప్రకృతిం మోహినీం శ్రితాః॥
 మహాత్మానస్తు మాం పార్థ దైవీం ప్రకృతిమాశ్రితాః,

భజస్త్వనస్యమనసో జ్ఞాత్వా భూతాది మవ్యయమ్॥ అను శ్లోకములచే తొమ్మిదవ అధ్యాయమునందు దైవీ, రాక్షసీ, ఆసురీ, అను మూడురకముల స్వభావములు సంక్షేపముగా చెప్పబడినవి. ఇందు దైవస్వభావము (ప్రకృతి) మోక్షమునకు సాధనమనియు రాక్షస ఆసురస్వభావములు సంసారబంధమునకు కారణములనియు నీయధ్యాయమునందు ముందు శ్రీకృష్ణుడు చెప్పబోవుచున్నాడు. ఇందు ఏ స్వభావము (ప్రకృతి) స్వీకరింపఁతగినది యే స్వభావము పరిత్యజింపఁదగినది తెలిసికొనుట మానవులకు ఆవశ్యమే కనుక నీమూడు ప్రకృతులను విపులముగా చెప్పదలచి పదునారవ యధ్యాయ మారంభింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ అభయం సత్వసంశుద్ధిః జ్ఞానయోగ వ్యవస్థితః

దానం దమశ్చ యజ్ఞశ్చ స్వాధ్యాయ స్తప ఆర్జవమ్॥

౧

అభయమనగా అద్వితీయబ్రహ్మజ్ఞానము కలిగినమీదట సంసారభయము లేకుండుట, లేక, దేహాదులు అనిత్యములని నిశ్చయముండి ఆధివ్యాధులవలన భయములేకుండుట - ఇంటియెకాని నాస్తికులకువలె నరకాదులవలన భయము లేకుండుట కాదు. నరకపాతమువలన భయము లేకుండుట, ఆసురసంపదలో చేరును. ప్రకృత ప్రకరణము దైవసంపదను నిరూపించు ప్రకరణము. సత్వసంశుద్ధియన నిష్కల స్వభావము. శాస్త్రమునలన ఆచార్యోపదేశమువలన కలిగిన ఆత్మజ్ఞానమును అమభవమునకు తెచ్చుకొనుట జ్ఞానయోగము. ఇది ముఖ్యమయిన సాత్వికసంపద. తమతమ వర్ణాశ్రమ ధర్మానుష్ఠానము సాత్విక ప్రకృతియని అధ్యాయము. శక్తికొలది అన్నవస్త్రాదులను ఇతరులకు యోగ్యతను కనిపెట్టి యిచ్చుట దాన మనబడును.

శా హేంద్రియనిగ్రహము దమము. శ్రౌత స్మార్తాగ్నిహోత్రాదుల సనుష్ఠించుట యజ్ఞము. ఋగ్వేదాదులను అధ్యయనముచేయుట స్వాధ్యాయము. తపస్సు మూడు విధములు- శారీరము, వాఙ్మయము, మానసము అని. ఇయ్యది ముందు అధ్యాయము నందు విపులముగా చెప్పబడును. సమమయిన స్వభావము ఆర్జవ మనబడును. ౧

శ్లో॥ అహింసా సత్యమక్రోధ స్త్యాగ శ్శాంతి రపైశునమ్,
దయా భూతేష్వలోలుప్స్వం మార్దవం హ్రీ రచాపలమ్॥ ౨

అ॥ అబద్ధముకానిది, హితమగువచనము, సత్యము - ఇది సాత్విక స్వభావముకలవారికిగాని యలవడదు. కొట్టినను తిట్టినను క్రోధవికారము లేకుండుట అక్రోధము. కర్మతత్ఫలములను పరిత్యజించుట త్యాగము. ద్రవ్యత్యాగము త్యాగము కాదు. అయ్యది దానమని పూర్వము చెప్పబడినది. ఇతరులకు నితరుల దోషములను వెల్లడింపకుండుట అపైశునము. దుఃఖించుప్రాణులయందు కృప దయ. విషయములు తటస్థించినపుడు ఇంద్రియములు వికారమును చెందకుండుట అలోలు పత్యము. క్రూర్యములేకుండుట మార్దవము. తనయొక్కగుణములను వినినపుడు కలిగెడు సిగ్గు లజ్జ యచటను. కారణములేకుండ చేతుల కాళ్ళను కదల్చకుండుట అచాపలము.

ఇచట చేయరానిపనిని చేసినపుడు కలిగెడి సిగ్గు హ్రీ యని రామానుజులనిరి, అది సరిగాదు. సాత్వికపురుషునకు చేయరానిపనిని చేయుప్రసక్తి యసంభవము. కావున నట్లు చెప్పలేదు.

రామానుజులు వ్రాసిన సత్యపదార్థనిర్వచనము, శాంకరభాష్యాధ్యక్షమునకు విరుద్ధముకానందున ఆ భాగమును అనువదించలేదు. ౨

శ్లో॥ తేజః శ్శూన్యా ధృతి శ్శౌచ మద్రోహా నాతిమానితా,
భవంతి సంపదం దైవీ మభిజాతస్య భారత !

3

అ॥ మరియు ఇతరులను తిరస్కరించు సామర్థ్యము తేజస్సు- కొట్టినను, తిట్టినను మనస్సు వికారమును చెందకుండుట శూన్య. (కలిగినవికారము శమించుట (శాంతించుట) అక్రోధము. వికారము కలుగకుండుట శూన్య అనిభేదమును గ్రహింపవలెను.)

దేహేంద్రియాదులు తైధిల్యమును పొందునపుడు వాటిని శిథిలములు కాకుండ నిలువబెట్టునట్టి మనోవృత్తివిశేషము ధైర్యము. ధైర్యముతో నూపిరి పోసికొని దేహేంద్రియాదులు, మనస్సు చెడిపోవు. శౌచము- బాహ్యము, ఆభ్యంతరము అని రెండువిధములు. మట్టివలన, నీటివలన కలుగు శుద్ధి బాహ్యము.

మనోబుద్ధులయందు రాగద్వేషాదులు లేకుండుట ఆభ్యంతరశుద్ధి. ఇతరులకు ద్రోహముచేయుతలంపు లేకుండుట అద్రోహము. తనను తాను పొగడుకొనకుండుట నాతిమానిత్వము. ఈయవి దైవసంపద ననుసరించి పుట్టినవానికి కలుగును.

ఈ మూడుశ్లోకములచే చెప్పబడిన ధర్మములు దేవధర్మములు. ఈ ధర్మములుగల సాత్త్వికపురుషుడు శరీరావసానమునందు దేవత్వమును పొందగలడు.

లేక అభయాదిగుణములు కలవానికి ఆత్మజ్ఞానము కలిగినచో మోక్షము సంభవించును. లేనిచో ఉత్తరజన్మమునందు దేవతగా బుట్టును.

లేక, “దైవీసంపద్విమోక్షాయ” అని చెప్పబోవుటచే అభయాదిగుణములుగల సాత్త్వికపురుషుడు సమ్యగ్జ్ఞానమును పొంది ముక్తుడగును. అనియు చెప్పవచ్చును.

దీనివలన స్వల్పలోకమునందు శాంత్యాదిగుణములు కలవారు దేవతలు, క్రూరాదిగుణములు గలవారు రాక్షసులు. అని రెండురకముల పురుషులున్నటుల భూలోకమునగూడ అభయాది గుణములుగల మనుష్యదేవతలు, దంభాది గుణములుగల మనుష్యరాక్షసులు కలరని స్పష్టమగుచున్నది.

ఇచ్చట రామానుజులు : “దైవీ మభిజాతస్య” అనువాక్యమునకు భగవదాజ్ఞను నెరవేర్చుటకు పుట్టినవాడు. అని అర్థమును చెప్పిరి. అది యుక్తముకాదు. హిరణ్యాక్షుడుమున్నగు రాక్షసులుగూడ భగవదాజ్ఞను నెరవేర్చుటకే పుట్టిరి. అందువలన అభయాదిగుణములుకల సాత్త్వికులే దైవాజ్ఞను నెరవేర్చుటకు పుట్టుదురను నియమము లేదు. కావున రామానుజులు చెప్పినయర్థము పొసగదు.

శ్లో॥ దంభో దర్పోఽభిమానశ్చ క్రోధః పాపష్యమేవచ

అజ్ఞానం చాభిజాతస్య పార్థ సంపద మాసురీలి॥

౪

అ॥ ఇప్పుడు అసురసంపద చెప్పబడుచున్నది.

ధర్మమే ధ్వజము (తెక్కెము) గా కలిగియుండుట దంభము. పాపనకు కపి ధ్వజము. శ్రీకృష్ణునకు గరుత్మాంతుడు ధ్వజము. అట్లే ఆసురభావముగలవానికి ధర్మమే తెక్కెముని యర్థము. రాజులు ధ్వజములచే (పతాకములచే) తమ ప్రతిష్ఠను ప్రకటించుకొనుచుట్లు ఆసురులు ధర్మముచే ప్రఖ్యాతిని పొందగోరుదురు. ధార్మికు డనుప్రఖ్యాతిని గణించుటకు ధర్మమును ఆచరించుట, దంభముని నిశ్చయాధము. విద్యా, ధన, సద్వంశాదులవలన కలిగెడి గర్వము దర్పము. తనను యెక్కువగా గౌరవించవలెనని యనుకొనుట అతిమానము. ఇష్టవస్తువిఘాతము వలన కలుగు మనోవికారము క్రోధము. ఇట్టిక్రోధముచే కర్తవ్యాకర్తవ్యములను

తెలియనేరక తల్లినికాని, తండ్రినికాని, అన్ననుకాని, కుమారునికాని చంపుకొనుచున్నాడు. కఠింకమునమాటలను మాటాడుట పాపవ్యము. (నేత్రములు కలవానిని గ్రుడ్డివాడని యనుట, రూపవంతుని కురూపియనుట, గొప్పవంశమునందు బుట్టికవానిని నీచుడని యనుట. ఇవి కఠినోక్తులు.) గుణవంతునియందు లేనిదోషమును ఆరోపించి మాషించుట పాపవ్యమని నిశ్చయాధికము. మిథ్యాజ్ఞానము, అజ్ఞానము- ఈయవి అసురప్రకృతిని యుద్దేశించిపుట్టినవానికి కలుగును.

శ్లో॥ దైవీ సంపద్విమోక్షాయ నిబద్ధాయాసురీ మతా

మా శుచస్సంపదం దైవీ మభిజాతోఽసి పాండవ !

౫

అ॥ ఇందు దైవీసంపద మోక్షహేతు వగును. ఆసురీసంపద, రాక్షసీ సంపదయు, సంసారబంధమునకు కారణమగును. ఓయి అర్జునా ! నీవు దైవ సంపదతో బుట్టితివి. నీకు ముందు మేలు కలదు. కావున నీవు దుఃఖింపకుము. ౫

శ్లో॥ ద్వౌ భూతస్యగ్ధా లోకేఽస్మిన్ దైవ ఆసుర ఏవ చ

దైవో విస్తరశః ప్రోక్త ఆసురం పార్థ మే శ్రుణు॥

౬

అ॥ ఈలోకమున దైవము, ఆసురము అని భూతస్యములు రెండు కలవు. అందు దైవస్యమును విఘలముగా చెప్పితిని. ఓయి అర్జునా ! ఆసురభూతస్యమును ఇప్పుడు విఘలముగా జెప్పెద వినుము. సృష్టింపబడు ప్రాణులయొక్క భేదమునుబట్టి సృష్టి దైవీ అని, ఆసురీ అని, రెండురకము లయినది. స్వతంత్రమునకు భావవృత్తు త్రిచే సృష్టియని అర్థము. కర్మవృత్తు త్రివలన సృజింపబడు భూతములు అర్థము. కావున సృజింపబడు భూతములు దైవసంపదతో కూడినవారు, ఆసురసంపదతో కూడినవారు అని రెండువిధము లనిభావము. ఇందు “ద్వయోహ ప్రాజాపత్యా దేవాశ్చ ఆసురాశ్చ” అను శ్రుతి ప్రమాణము. బ్రహ్మదేవునిచే సృజింపబడిన ప్రాణులు దేవతలు, అసురులు అని రెండువిధములు. అని శ్రుత్యధికము.

అచేతనములయిన పంచమహాభూతములు దైవాసురసంపదలతో కూడినవి కావు. వాటిసృష్టి యిచట ప్రస్తుతము కాదు. సంసారసంబంధము కల ప్రాణుల (చేతనల) యొక్క సృష్టియే యిచట ప్రకృతము. అచేతనములయిన మహాభూతములకు సంసారప్రసక్తి లేదు. సంసారప్రసక్తికల ప్రాణులుమాత్రము యీరెండు రకములేకాని మూడవరకమువారు లేరు. ఈయధ్యాయము దైవాసుర సంపద్విభాగ యోగ మను పేరుతో విరాజిల్లుచున్నందున, ఇందు యీరెండుసంపదలను వివరించి చెప్పుట యవసరము. అందు “అభయం సత్వసంశుద్ధిః” ఇత్యాదిశ్లోకములచే దైవసంపద విఘలముగా చెప్పబడినది. ఇకముందు ఆసురసంపద విఘలముగా చెప్పబడగలదు. కావున వినుము.

౭

శ్లో॥ ప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చ జనా న విదురాసురాః

న శౌచం నాపి చాచారో న సత్యం తేషు విద్యతే॥

2

అ॥ ఇకముందు అధ్యాయపరిసమాప్తి సర్వంతము ఆసురసంపద వర్ణింప బడుచున్నది. మానవులు ఆసురసంపదయొక్క స్వరూపమును ప్రత్యక్షముగా తెలిసికొనినకాని దానిని పరిత్యజింపలేరు. కావున దానిని విపులముగా నిరూపించుట అవసరము.

స్వర్గసాధనమగు యజ్ఞాది విహితకర్మలయందు ప్రవర్తించుటకాని, సరకాది దుఃఖములకు హేతువగు అధర్మమునుండి నివర్తించుటకాని, ఆసురప్రకృతికల మానవులకు తెలియదు. మరియు వీరికి శౌచము తెలియదు. వీరియెడ ఆచార మిసుమంతయు నుండదు. సత్యమును వీరెరుంగరు. పైగా స్వర్గసరకములు లేవని పరులకు బోధించుచు నితరులనుగూడ చెరుతురు. ఇవియన్నియు అసురుల లక్షణములు. కనుక ఆసుర మానవులుకూడ నిట్లే వర్తింతురు.

2

శ్లో॥ అసత్య మప్రతిష్ఠం తే జగదాహు రనీశ్వరమ్,

అపరస్పర సంభూతం కిమన్య త్కామహైతుకమ్॥

౮

అ॥ ఆసురప్రకృతిగలమానవులు అసత్యప్రాయములు కనుక ప్రపంచమంతయు అసత్యమని యందురు. ప్రపంచమునకు ధర్మాధర్మములు ఆధారభూతములు కావని వీరిసిద్ధాంతము. ప్రాణులకు సుఖదుఃఖములు ధర్మాధర్మములవలన కలుగవనియు, స్వాభావికములనియు వీరి ఆశయము. ప్రాణిజాతమును శిక్షించుటకు నీశ్వరుడు లేడని యందురు. ఈశ్వరుడు లేనిచో ప్రపంచ మెట్లు పుట్టును? అని యడుగగా వారిట్లు బదులు చెప్పదురు. 'అపరస్పరసంభూతం' అని స్త్రీపురుషులయొక్క సంయోగమువలననే ప్రపంచమంతయు పుట్టుచున్నది. ప్రపంచముయొక్క పుట్టుకకు స్త్రీపురుషులకుగల పరస్పరానురాగమే కారణము. అంతకంటె వేరుకారణము లేదు. స్త్రీపురుషులకు గల కామమువలన వారిరువురకు కలయిక (సంయోగము) యేర్పడును. స్త్రీపురుషసంయోగమున ప్రపంచము పుట్టును. అని వీరిసిద్ధాంతము.

ఇచట నుత్తరాధ్యాయమునందు రామరాయకపిండ్రులు మూడురకముల పాత భేదములను సూచించుచున్నారు.

1. అపరస్పరసంభూతం నకించిత్కామహైతుకమ్॥

2. అపరస్పరసంభూతం నకించిత్కారణాన్తరమ్॥

3. అపరస్పరసంభూతం కిమన్య త్కామహైతుకమ్॥ అని.

ఇందు మూడవపాఠము నాగరపు స్తకములయందు కలవనియు, మిగిలిన రెండు పాఠములు తెనుగుపుస్తకములయందు కలవనియు వారియాశయము స్పష్టమగుచున్నది. మొదటి రెండుపాఠములకు అనుకూలమగు భాష్యపాఠమునుకూడ వీరి వ్యాఖ్యానమునందు వ్రాసిరి. కాని వీరివ్యాఖ్యయగు భాష్యార్కప్రకాశతోగూడిన శాంకరభాష్యగ్రంథమునందు మూలమున “అపరస్పర సంభూతం కిమన్యత్కామ హేతుకమ్” అనుపాఠము; అందు కనుకూలమగు భాష్యము మాత్రమే యుదాహరింపబడినది.

తెనుగుప్రతులయందలి “నకించి త్కామ హేతుకమ్” “నకించి త్కారణాంతరమ్” అను రెండుపాఠములకు అనుకూలమగు భాష్యపాఠము ఉదాహరింపబడుచున్నది.

“అపరస్పరసంభూతం నకించిద్దృష్టం, కామప్రయుక్తయోః స్త్రీపురుషయో రన్యోన్యసంయోగా జ్జగత్స్వర్గం సంభూతం, యది కారణాంతరం నవిద్యతే జగతః? కిమన్య కారణమ్? కామహేతుకమ్- కామహేతురేవ కామహేతుకం నకించిత్కారణాంతరం, నకించన కామాన్యకారణం స్యాద్దృష్టమ్, కామఏవ ప్రాణినాం కారణమితి లోకాయతిక దృష్టి రియమ్” అని దీనియర్థము. పరస్పరమనగా- మిథునమని యర్థము. అన్యోన్యము (ఒకరికొకరు) అను అర్థమును చెప్పు పరస్పరశబ్దమునకు ఒండొరులు కలిసియున్న స్త్రీపురుషులయొక్క-జంట యను అర్థమును ఔపచారికముగాఁ జెప్పవలెను. పరస్పరమన స్త్రీపురుషసంయోగమని భావము. కావున ప్రతిప్రాణియు స్త్రీపురుషసంయోగమువలననే పుట్టును. స్త్రీపురుష సంయోగమువలన పుట్టని భూత మేదియు లేదు, అని- ఇయ్యది నిరీశ్వరవాదులగు పాద్మలమతము. ఇది యుక్తమని భ్రమింపతగదు. ప్రాణులలో చేరని పృథివ్యాది భూతములకును, స్వేదజములు మొదలగు ప్రాణులకును జన్మహేతువు స్త్రీపురుష సంయోగము కానేరదు. ఈయవి ఈశ్వరునివలననే పుట్టదగియున్నవి. కావున నిరీశ్వరవాదము నిలువదు.

ప్రపంచోత్పత్తికి కారణ మేమన సమాధానమును చెప్పుచున్నారు. “కామ హేతుకమ్” అని. కామమను హేతువే కామహేతుకమ్ అని స్వాధికమునందు కప్రత్యయము. కావున ప్రపంచోత్పత్తికి కామము కారణమని తేలినది. ఈయర్థము “అపరస్పరసంభూత” మను పదమువలన లభించునుకదా? అని యడుగరాదు. స్త్రీపురుషసంయోగము ప్రపంచమునకు కారణమనియు, స్త్రీపురుషసంయోగము నకు కామము కారణమనియు భేదమును గ్రహింపవలెను. కామము సంయోగము ద్వారా ప్రపంచమునకు కారణమగునని భావము. ఇంతవరకు నైనుదాహరింపబడిన భాష్యపంక్తులలో “కామ హేతుకమ్” అనుభాగమువరకు అర్థము వ్రాయబడినది, ఈయది “నకించి త్కామ హేతుకమ్” అనుపాఠమునకు సంబంధించినది.

ఆవలిభాష్యము “నకించిత్కారణాంతరం” అనుపాతము ననుసరించి రచింపబడినది ఆభాగమునకు అర్థమునైనాబడుచున్నది.

ఈపాతమునందు “నకించిత్” అనుపదమును ఆవృత్తిచేయవలెను. అప్పుడు “అపరస్పరసంభూతం కించినాస్తి” “కారణాంతరం కించినాస్తి” (స్త్రీపురుష సంయోగమువలన పుట్టిన దేదియులేదు. ప్రపంచమునకు మరియొక కారణమేమియు లేదు.) అని చెందువాక్యములుగా అన్వయ మేర్పడును. “అపరస్పరసంభూతం” అను పదమువలన అర్థాత్ సిద్ధించిన కామకారణత్వమును “నకించన కామాన్య కారణాస్మాత్ దృష్టమ్” అనుపంక్తి యనునదించుచున్నది. కామముకంటె ప్రపంచోత్పత్తికి వేరుకారణములేదని యన్వయము. కావున కామమే ప్రపంచోత్పత్తికి కారణమని ఫలితార్థము. ఇయ్యది బౌద్ధమతమని గ్రహింపవలయును.

ఇక “అపరస్పరసంభూతం కిమన్య త్కామహైతుకమ్” అను నాగర పుస్తకములయందలి పాతము ననుసరించి రచింపబడిన భాష్యము వివరింప బడుచున్నది.

ఈపాతమునందు “అపరస్పరమ్” అనుచోట “అపరశ్చ + పరశ్చ” (అపరుడు + పరుడు) అని విగ్రహమును చెప్పవలెను. కాన అపరస్పరమనగా స్త్రీపురుష మిధునమని యర్థము. దానివలన పుట్టినది అపరస్పరసంభూత మగును. అనగా కామప్రేరితులగు స్త్రీపురుషులయొక్క పరస్పరసంయోగమువలన ప్రపంచ మంతయు పుట్టును. అని యర్థమగును. “కామహైతుకమ్” మనగా కామమే కారణముగా కలది. (కామవేద హేతుర్యస్య) కామహేతుకమనియు, కామహేతుక మయినదే కామహైతుకమని యనిపించుకొనును. అనగా కామముకంటె వేరు కారణము లేనిదని యర్థము.

కావున స్త్రీపురుషసంయోగమువలన బుట్టిన ప్రపంచము కామమే కారణము కాగలుగుచున్నదని అన్వయము.

“కిమన్యత్?” అని ఆక్షేపము. ప్రపంచోత్పత్తికి కామరూపమగు ప్రత్యక్ష కారణము సంభవించుచుండగా, అప్రత్యక్షములగు పుణ్యపాపరూపములయిన ఇతర కారణములు కల్పింపతగదు. కావున ప్రపంచోత్పత్తికి కామముకంటె వేరుకారణ మేమికలదు? ఏమియు లేదని భావము.

ఈపక్షమునందు “అపరస్పరసంభూతం కామహైతుకం” అనువాక్యమధ్య “కిమన్యత్” అని మరియొకవాక్యము కల్పించవలసివచ్చును. ఇయ్యది అయ్య క్తము. మూలమునందు “అపరస్పరసంభూతం కామహైతుకం, కిమన్యత్” అని యుండియున్నచో నీ దోషముండెడిదికాదు. మూలశ్లోకము అట్లు లేదు. కావుననే

శ్రీధరాచార్యులుపూరి అనున్యాయమునందు (జగ దవస్థానంభూతం భవతి, కిమన్యత్కారణమస్య, నాన్యస్య త్కించిత, కింతు కామహేతుకమేవ జగదితి శేషః) ప్రపంచము స్త్రీపురుషమిధునమువలన పుట్టచున్నది, దీనికి వేరుకారణ మేమివలదు? యేమియు కారణము లేదు. మహేమనిన ప్రపంచము కామమే కారణముగా కలది. అనియుదాహరించిరి. ఈ న్యాయమునందు లోకవాక్య కల్పనము బహుపదాధ్యాహారము సంభవించును.

“అపరస్పరసంభూతం నకించిత్కామహేతుకం” అను పాఠమునందుగూడ “నకించిత్” అనుపదము రెండువాక్యములనున్య సంకుటచే నేకవాక్యతలేదుగదా? అని ప్రశ్నింపరాదు. “కామహేతుకం అపరస్పరసంభూతం నకించిత్” కామమే కారణముగాగలిగి స్త్రీపురుషమిధునమువలన పుట్టినది యేదియు లేదు. అని యేక వాక్యత యీ పాఠమునందు సంభవించును.

“అపరస్పరసంభూతం నకించిత్” అని వాక్యము ముగిసినపిమ్మట నున్న “కామహేతుకమ్” అను పదమును “అపరస్పరసంభూతమ్” అనుపూర్వవాక్యముతో అన్వయించినచో, సమాప్తపునరాఖ్యానదోషము సంభవించునుగదా అని యన రాదు. కామహేతుకమనుపదము హేతుగర్భవిశేషణము. ప్రపంచమునకు కామము కారణమునకునే స్త్రీపురుషమిధునమువలన పుట్టినదేదియులేదు. అని రెండుపదము లకు పరస్పరాపేక్షలేదు. కనుక పరస్పరాపేక్షచే నేకవాక్యత సంభవించుచున్నందున సమాప్తపునరాఖ్యానదోషము లేదు. భాష్యకారులు ప్రౌఢివాదముచే ఏక వాక్యతగా వ్యాఖ్యానము చేయకపోవచ్చు. అంతమాత్రమున దోషము కలదనుటకు వీలులేదు.

ఇట్లుండ భాష్యార్కప్రకాశికాకారులగు రామరాయలకు “అపరస్పర సంభూతం నకించిత్కామహేతుకమ్” (కామమే కారణముగా గలిగి స్త్రీపురుష మిధునమువలన పుట్టినది యేదియులేదు.) అనుపాఠమే సమ్మతము. వీరు “కామ హేతుకమ్” అనుపదమునకు కామమే హేతువుగాకలది అని బహువ్రీహిసమాసమును చేసి, “శేషాద్విభాషా” అనుసూత్రమువలన కప్రత్యయమునుచేసి, రూపనిష్పత్తిని చేయుచున్నారు.

వీరు “అపరస్పరసంభూతం కిమన్యత్కామహేతుకమ్” అను పాఠమును అంగీకరించకపోవుటకు కారణము స్త్రీపురుషమిధునము అను అధికమునందు “అపరస్పరమ్” అనుపదము వ్యాకరణరీత్యా సాధువుకాదని వీరిసిద్ధాంతము. కనుకనే “పరస్పరమ్” అనుపదము సాధువను ఆశయముతో నీ పాఠమును అంగీకరించి, (న+పరస్పరమ్) అనిన ఛో సమాసాంతమునుచేసి వ్యాఖ్యాన మొనర్చిరి.

ఈ రెండుపదములయొక్క సాధుత్వాసాధుత్వములగురించి వారు చూపిన వ్యాకరణప్రక్రియ యీక్రింద నుదహరింపబడుచున్నది.

పరశ్చ+పరశ్చ. పరస్పరః, అని సమాసము. పర-సు. పర-సు. అని అతౌకికవిగ్రహము. ఇందు “కర్మవ్యతిహారే సర్వనామ్నో ద్వేవాచ్ఛ్యే” అను వాత్సేకమువలన పరశబ్దమునకు ద్వీర్భావము, “సమాసవచ్చ బహుళమ్” అను వాత్సేకమువలన బహుళిగ్రహణముచే, అసమాసవద్భావము. (సమాసములేకుండుట) అందువలన సుప్టునకు అలుక్ (లోపములేకుండుట) అప్పుడు పర-సు. పర-సు. అని అతౌకికవిగ్రహ మేర్పడును.

పిదప సుబ్బిభక్తిసంబంధమయిన సకారమునకు రుత్వము, తరువాత విసర్గ, పిదప కస్కాదులకు విధించిన సకారము. అప్పుడు పరస్పరః అని రూపము సిద్ధించును. ఆవల నపుంసకత్వమును వివక్షచేయగా “పరస్పరమ్” అని యగును. ఈ యిద్దరిలో నొకవ్యక్తికి లక్షణచే స్త్రీత్వమును వివక్షచేయగా మిధునము అని యధఃము లభించును.

ఇక అపరశ్చ + పరశ్చ. అనువిగ్రహమునందు అపరస్పరమ్ అనురూపము సిద్ధింపదు. అపర, పరశబ్దములకు సమాసము చేసినచో, ఈ రెండుపదములు భిన్నము అయినందున “అన్య పరశబ్దములకుమాత్రమే విధింపబడిన కర్మవ్యతిహారప్రయుక్త మగు ద్వీర్భావము రాదు. “సమాసవచ్చ బహుళమ్” అనుదానివలన అసమాసవద్భావమున్ను రాదు. అప్పుడు సుప్తనకు లోపము వచ్చును. అందువలన విసర్గ లేకుండుట, సత్వము రాకుండుట తటస్థించును. మరియు సంతతక్రియ లేనందున బహువచనము కానందునను “అపరస్పరాః క్రియాసాతత్వే” అనుసూత్రమువలన నిఘటించబడిన సుటకూడ రానేరదు. కావున “అపరస్పరమ్” అను రూపము సిద్ధించదు. కావున రామరాయకపీండ్రులు “అపరస్పరసంభూతం కిమన్యత్కామ హేతుకమ్” అనుపాఠము సాధువుకాదని త్రోసిపుచ్చి, “నకించిత్కామ హేతుకమ్” అనుపాఠమే సాధువని అంగీకరించిరి.

సూచన :- ఇచట భౌష్యకర్తలగు శంకరులు యేపాఠమును అవలంబించినది వ్యాఖ్యాతలు యేపాఠమును బలపరచిపది విచారించుటాకింత యవసరము.

శాగరభుస్తకములయందును, చాలవరకు తెనుగు పుస్తకములయందును “అపరస్పరసంభూతం కిమన్యత్కామ హేతుకమ్” అనుపాఠమే కనిపించుచున్నది. ఈపాఠమున కనుకూలముగనే శాంకరభాష్యముకూడ కలదు. రామారావుగారి భాష్యార్కప్రకాశికాయత శాంకరభాష్యగ్రంథమునందుగూడ మూలశ్లోకము, శాంకరభాష్యమున్ను యిట్లే కనిపించుచున్నది.

ఇక భాష్యఖ్యాతలలో సీలకంఠాచార్యులవారు (అపరస్పరసంభూతం “ అపరస్పరాః క్రియా నాతత్యే ” ఇతిసుట్) అని ఉదాహరించుచు బీజాంకురములవలె పరస్పరకారణములయిన ధర్మాధర్మసంస్కారములయొక్క సాంతత్యమునందున సుట్ వచ్చుననియు, ‘ శ్రీపురుషమిధునము ’ అను అర్థమునందు ‘ అపరస్పరమ్ ’ అనుపదము సిద్ధించునని ఆభిప్రాయపడిరి.

మధుసూదన యతివర్యులు అపరస్పర మను పదమునకు భాష్యకర్తలు యిచ్చిన నిర్వచనమునే యధాతథముగా జూపుచు అపర, పర, పదములకు సమాసముచేయగా ద్విర్భావ, అసమాసపద్యావ, అలుక్, చుత్వ, విసర్గ, సత్వములు వచ్చునని అభిప్రాయపడిరి.

భాష్యత్కర్త దీపికాకారులుకూడ (అపరస్పరసంభూతం పరాపరశబ్దా అన్య పర్యాయా) అని వ్రాయుచు పరస్పరశబ్దమువలె అపరస్పరశబ్దముకూడ ద్విర్భావ అసమాసపద్యావాది ప్రక్రియతో సాధు వగునని సూచించిరి.

శ్రీధరులుకూడ (అపరస్పరమితి అపరశ్చ పరశ్చే త్యపరస్పరమ్) అని వ్రాయుచు పై విధముగనే అపరస్పరశబ్దముయొక్క సాధుత్వమును సిద్ధాంతీకరించిరి.

ఈవ్యాఖ్యాతలధోరణినిబట్టికూడ శ్రీపురుషుల మిధునము అను అర్థమునందు అపరస్పర మనుపదము సాధువని యభిప్రాయపడినటుల స్పష్టమగుచున్నది.

ఇదియునుగాక ఇతరవ్యాఖ్యాతలు శాంకరభాష్యమున కేమాత్రము వ్యతిరేకముగా నటించినను, వారివాదమును ఖండించుటయే ప్రధానముగా బెట్టుకొనిన భాష్యత్కర్త దీపికాకారులు సీలకంఠాచార్యులవారు సూచించిన క్రియాసాతత్యాధ్యక్షమునందలి నిసాతరూపమయిన సుడాగమమును నిరాకరించుచు, అపరశబ్దము అన్య పర్యాయమని చెప్పటచే పరస్పరశబ్దమునలె అపరస్పరశబ్దముకూడ వ్యాకరణముచే సాధువనుసిద్ధాంతము శృంగారాచార్యులవారికి సమ్మతమని స్పష్టమగుచున్నది.

కాని ఆచార్యస్వాములవారు, “ అపరస్పరసంభూతమ్ ” అనువాక్యమును భావాధారూపమున వివరించిరి. ప్రతిపదాధ్యక్షమున వివరింపలేదు. పదసాధుత్వమును బరిశీలించున లేదు. వ్యాఖ్యాతలుమాత్రము వారు వారు వారిచ్చవచ్చినటుల పదసాధుత్వమును గొంతమట్టుకు పరిశీలించిరి. కాని ఒక్కరును సమగ్రమయిన ప్రక్రియను జూపి నిర్దుష్టమయిన సిద్ధాంతమును వెలువరించియుండలేదు. భాష్యార్కప్రకాశికాకారులగు రామరాయకవీంద్రులుమాత్రము సమగ్రమయిన ప్రక్రియను సూత్రోదాహరణపూర్వకముగ జూపి, నిర్దుష్టమయిన సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించిరి. దీనినిబట్టి విమర్శింప పురాతనప్రతులయం దెచ్చటనయినను “ అపరస్పర సంభూతం నకించిత్కామపేతుకమ్ ” అనుపాఠ ముపలభ్యమయినచో, నాపాఠమును అంగీకరించుటయే యు క్తమని తోచెడిని.

ఇచట రామానుజులు, “అపరస్పరసంభూత మన్య త్కిముపలభ్యతే? అతస్సర్వమిదం జగత్కామహేతుకమ్” అని వ్యాఖ్యానించిరి. శ్రీపురుష సంయోగమువలన పుట్టినది మరియొకటి యేది కనుపడుచున్నది? కనుక ప్రపంచ మంతయు కామమే కారణముగా గలది యగుచున్నది. అని దీనియర్థము.

ఇయ్యది యుచితముకాదు. ఏలయు, ఇచట రామానుజులు చెప్పినదియర్థము “అపరస్పరసంభూతమ్” అనుపదమువలననే లభించుచుండ, “అన్యత్” అనుపదము న్యర్థమును, అసంగతమును అగుచున్నది. అన్యపదమువలన రామానుజులు దేనికంటె అన్యమును చెప్పదలచిరి? లేక దేనికి అన్యత్వమును చెప్పదలచిరి? అని ప్రశ్నింపవలయును. పరస్పరసంభూతమయినదానికంటె అన్యమును చెప్పదలచినచో నాయర్థము “అపరస్పరసంభూతమ్” అను పదములోని శబ్దమునకు అన్యత్వమర్థముని చెప్పినచో లభించుచుండ మరల “అన్యత్” అను పదమును గ్రహించుట పునరుక్తమగును. ఇది దేనికిని అన్యత్వము అని చెప్పటకే వీలులేదు. అయ్యది యుండుచో, అపరస్పరసంభూతమయినది లేదని చెప్పట తగదు. అయ్యది లేనిచో అద్రవక్తినిపేధము ద్రవక్తించును. మరియు కామహేతుక మను పదమును అన్వయించుటకు “సర్వమిదం జగత్” అనుపదమును అధ్యాహారము చేసికొనవలయును. పూర్వార్థముకంటె జగత్త్వమును తెచ్చినచో దూరమున నున్న పదమును ఆకాశించుట యగును. అదియు నుచితముకాదు. కావున రామానుజు వ్యాఖ్యానము పొసగదు.

శ్లో॥ ఏతాం దృష్టి మనష్టభ్య స్తాత్మావోల్బుసుద్ధయః,

ప్రభవం త్యుగ్రకర్మాణః క్షయాయ జగతోఽహితాః॥

అ॥ ఆసురప్రకృతిగల మానవులు లోకాయుతికమతమును అవలంబించి జ్ఞాన శూన్యులగుదురు. పారలౌకికప్రయత్నములను గోలుపోవుదురు. ఎల్లప్పుడు శబ్ద స్పృశాది విషయపరిచింతకమును చేతురు. పుట్టుకనుంచియు నాసురభావములను అలవరచుకొందురు. ఒరుల హింసించురు. లోకశత్రువులగుచు బలాత్కారముగా అనైదికమార్గములను లోకుల కుపదేశించుచు ప్రపంచమును నాశమొనర్తురు.

శ్లో॥ కామమాశ్రిత్య దుష్కృపం దంభమాన మదాన్వితాః

మోహాద్ధృహీత్వా అసద్భ్రాహ్మణ ప్రవర్తంతేఽశుచిప్రతాః॥ ౧౦

అ॥ మరియు ఆసురజనులు నెరవేర్చుసాధ్యముకాని యిచ్ఛావిశేషరూప మగు కామమును అవలంబింతురు. డాంబికు అగుదురు. దురభిమానముతో, దుల దూగుదురు. అహంకారపూరితు లగుదురు. కడు నీచమయిన పనులు చేయుదురు. అవివేకమవలన పనికిమాలిన పట్టుదలను పూని లోకములో ప్రవర్తించురు.

“నజాతు కామః కామానా ముపభోగేన శామ్యతి, హవిషా కృష్ణవత్త్రేవ భూయ ఏవాభిజాయతే” (ఎన్నికదాధికముల ననుభవించినను, కోరిక అనునది తీరదు. వైచేచ్ఛ నృద్ధియగుచునే యుండును. ఎంత ఆజ్యముబోసినను అగ్నిహోత్రుడు చల్లారడు. వైగా వైష్ణవైష్ణవాః తో నృద్ధి నగుచునే యుండును). ఇట్టికామము యొక్క స్వరూపమును గుర్తించిగ నాసుకులు దీనికి లొంగి ప్రవర్తించి తుదకు అనర్థప్రాత మనుభవింతురు. ౧౦

శ్లో॥ చింతామపరిమేయాంచ ప్రతియాంతా ముపాశ్రితాః,

కామోపభోగపరమాః ఏతావదితి నిశ్చితాః॥

౧౧

ఆశాపాశశతై ర్బద్ధాః కామక్రోధపరాయణాః

ఈహంతే కామభోగాధం అన్యాయే నాధకసంచయాన్॥

౧౧

అ॥ మరియు నాసుకులు తాము మరచించునంతవఱకు తెంపులేని శబ్దాది విషయచింతనలో మునిగియుండుదు. విషయసుఖమును అనుభవించుటయే పరమ పురుషార్థమను నిశ్చయముతో ఆశాపాశములచే నటునిటు లాగబడుచు కామ క్రోధముల కాలనాలమై విషయానుభవముకొరకు పరద్రవ్యాపహరణము మున్నగు నన్యాయమార్గములచే ధనరాసులను ప్రోగుచేయ ప్రయత్నింతురు.

శ్లో॥ ఇదమద్య మయాలభ్య మిదంప్రాప్స్యే మనోరథం

ఇదమస్తీదమసి మే భవిష్యతి పునర్ధనం॥

౧౩

శ్లో॥ అసౌ మయాహత శ్శత్రు ర్హనిష్యే చాపరానవి

ఈశ్వరోఽహం అహంభోగీ సిద్ధోఽహం బలవాన్ సుఖీ॥

౧౪

శ్లో॥ ఆఢ్యోఽభిజనవా సస్మి కోన్యోఽస్తి సదృశో మయా,

యత్యే దాస్యామి మోదిష్యే ఇ త్యజ్ఞానవిమోహితాః॥

౧౫

శ్లో॥ అనేకచిత్తవిభ్రాంతా మోహజాల సమావృతాః

ప్రసక్తాః కామభోగేషు పతన్తి నరకేఽశుచా॥

౧౬

అ॥ ఇప్పుడు యీద్రవ్యమును నేను సంపాదించితిని, ఇకముందు నాకోరిక తీర కొంతద్రవ్యమును నేను సంపాదింపగలను. ఇది నాకిప్పుడు కలదు. ముందు మరల ధనము నాకు లభింపగలదు. ౧౩

ఈశత్రువును నేను జంపితిని, ఇకముందు యితరశత్రువులనుగూడఁ జంప గలను. నేను ప్రభువును, నేను భోగిని, నేను పుత్రపౌత్రాదులతో సంపన్నుడను, నేను బలశాలిని, నేను సుఖ మనుభవించువాడను. ౧౪

నేను ధనముతో దులదూగుచున్నాను. నేను ఏడుపురుషాంతరములనుండి శ్రోత్రియత్వము కలవాడను. లోకములో నాకు సాటి యెవ్వరును లేరు. నేను యాగమును చేయగలను. దానిచే నితరులను తిరస్కరింపగలను. నేను నటవిట గాయకాదులకు దానమియ్యగలను. నేను మిగుల సంతోషమును పొందగలను. అని యిట్లు అనేకవిధముల యవివేకమును పొందినవారై ;

౧౫

చిత్తభ్రాంతులకు లోకయి, అజ్ఞాన మను వలలో చిక్కుకొని విషయసుఖానుభవ మను ప్రసంగముతో పాపపుంజముల నార్జించి దేహత్యాగానంతరము నరక కూపమున గూలెదరు.

౧౬

ఇచట పదునైదవశ్లోకమునందు సూచించిన యాగము దైవవిభూతిలో చేరునని తలంపరాదు. చిత్తశుద్ధికొరకుఁ జేసెడియాగమే దైవవిభూతిలో జేరును. అసురులు డాంబికముతో నితరులకంటె మనము గొప్పవార మనిపించుకొనవలెననుభావముచే యజ్ఞయాగాదు లాచరింతురు. కావున అసురులు చేసెడియాగములు అసురవిభూతిలో చేరునుకాని దైవవిభూతిలో చేరవు.

అట్లే దానముకూడ, సత్పాత్రలకిచ్చెడిదానము దైవవిభూతిలో చేరును. నటవిటగాయకాది అయోగ్యుల కిచ్చెడి దానము అసురవిభూతి యగును. కావున నిచట చెప్పబడిన యాగదానములు అసురములుకాని, దైవవిభూతికాదని గ్రహింపవలెను.

౧౭

శ్లో॥ ఆత్మసంభావితాః స్తభా ధనమానమదాన్వితాః

యజంతే నామయజ్ఞైస్తే దమ్భేనావిధిపూర్వకమ్॥

౧౮

అ॥ మరియు నాసురులు, తమను తామే గౌరవించుకొనుచు, పెద్దలయెడ నేమాత్రము వినయవిధేయతలను జూపక ధనికుల మను మదాభిమానములతోఁ గూడినవారై యియాగము నిట్లు ఆచరింపవలెనను పద్ధతిని పరిపాలించక, వారిచ్చవచ్చినటుల నామమాత్రమున యాగాదికర్మలను డాంబికముగా నాచరింతురు. ౧౮

శ్లో॥ అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధంచ సంశ్రితాః

మామాత్మ పరదేహేషు ప్రద్విషంతోఽభ్యసూయకాః॥

౧౯

అ॥ అహంకారమును, బలమును, దర్పమును, కామక్రోధములను ఆశ్రయించినవారుకనుకనే అసురులు తనలోను, యితరదేహములయందున యున్న పరమేశ్వరుని ద్వేషింతురు.

ఉన్నగుణములచేఁగాని, తనయం దారోపించుకొనిన గుణములచేఁగాని, తానే అందరికంటె గొప్పవాడ నని యనుకొనుటకు కారణమయిన అభిమానము,

అహంకార మనబడును. ఇది యవిద్యవలన నేర్పడుటచే అవిద్యయనియే జెప్పబడుచున్నది. దీనివలన నతిమఃఖము సంభవించును. ఇయ్యది కామక్రోధాది సకలదోషములకు కారణమగును. హింసాదిప్రవృత్తులకు నిదానమగును. కామరాగములతో గూడి యితనుల విభింప సమర్థమగు బలము ఆసురబలము. ధర్మమును అతిక్రమించుటకు (ఆచరింపకుండుటకు) కారణమగును. అంతఃకరణమునందలి దోషవిశేషము దర్పమనబడును. ప్రకృత్యందన వనితాదులయందలి కోరిక కామము. ప్రతికూల విషయములయందలి ద్వేషము క్రోధము; ఇవిగాక, నాసురజనులయం దింకెన్నియో దోషములుండును. అందువలన వారు సర్వాంతఃకరణసాక్షియగు పరమాత్మను ద్వేషింతురు. ఈశ్వరాజ్ఞారూపమయిన వేదశాస్త్రముల నుల్లంఘించి, వారిచ్చవచ్చి నటుల ప్రవర్తించుటయే ఈశ్వరుని ద్వేషించుట. పరమేశ్వరుడే జీవస్వరూపముతో నంతట నుండెనను విషయమును తెలిసికొనలేక, ఏడు నాకు శత్రువు అని- వానిని జంపజూచుటకాని వానిచే నేను జయింపబడితి నని తనను నిందించుకొనుటగాని యాసురనకు సహజము. ఇట్టి భేదభావము ఈశ్వరప్రద్యేషమునకు కారణ మగును. ౯

శ్లో॥ తా నహం ద్విషతః క్రూరాన్ సంసారేషు సరాధమాన్,
క్షీపా మ్యజస్ర మశుభా నాసురీష్యేవ యోనిషు॥

౧౯

అ॥ ఓయి అర్జునా! నన్ను సజ్జనులను ద్వేషించునట్టి యాదురాత్ములను నేను అనేకనరకదుఃఖములను అనుభవించుటకు కారణములయిన వ్యాఘ్రసింహాది క్రూరయోనులయందు పడవేతును. నిరంతర పాపాత్ములగు ఆసురమానవులయందు శుభసంపద లవమాత్రమయిన నుండదు. అందువలన వారు మంచిజన్మను పొందజాలరు. ౧౯

శ్లో॥ ఆసురీం యోనిమాపన్నా మూఢా జన్మని జన్మని,
మా మప్రాప్యైవ కౌంతేయ! తతో యాస్త్వధమాం గతిం॥

౨౦

అ॥ ఓయి అర్జునా! అవివేకులగు ఆసురజనులు ప్రతిజన్మయందును ఆసురయోనియందే పుట్టుచు నే నాజ్ఞాపించిన మంచిమార్గమును పొందలేక క్రమక్రమముగా అతినికృష్టమయిన జన్మను పొందుదురు. ఆసురప్రకృతిగల మానవులు మొదట వ్యాఘ్రాదియోనులయందు బుట్టి పిదప సర్పాదియోనులయందు దృఢించి ఆపైన స్థావరము లగుదురు. వీరెన్నటికి ఉత్తమజన్మకు రానేరరు. ౨౦

శ్లో॥ త్రివిధం నరకస్యేదం ద్వారం నాశనమాత్మనః,
కామః క్రోధః తథాలోభః తస్మాదేతత్త్రయం త్యజేత్॥

౨౧

అ॥ ఆసురప్రకృతిగల మానవుల అంతఃకరణములయం దనేకదోషములు కలవు. అందులో కామము, క్రోధము, లోభము, అను మూడును నరకప్రవేశమునకు

ద్వారము లగుచున్నవి. యీ మూటివలననే ముఖ్యముగా మానవులు పురుషార్థాభ్రష్టులయి చెడిపోవుచున్నారు. ఈమూడుమాత్రమే మిగిలిన ఆసురసంపదయంతకు మూలకారణ మగుచున్నవి. కావున ముముక్షువు యీమూటిని తప్పక విడువవలెను.

శ్లో॥ ఏతై ర్విముక్తః కౌంతేయ తమోద్వారైః ప్రీభిర్నరః

అచర త్యాత్మనశ్చేయః తతో యాతి పరాంగతిం॥

౨౨

అ॥ కావున నోయి అర్జునా! తమోద్వారములగు కామ, క్రోధ, లోభము లను విడచిన మానవుడు తనకు శ్రేయోదాయకమగు మార్గమున ప్రవర్తించగలడు. క్రమముగా దేవత్వమును పొంది, జ్ఞానమును సంపాదించుకొని మోక్షమునుగూడ పొందగలడు.

అవ॥ ఆసురసంపదను పూర్తిగా విడచుటకుగాని శ్రేయోమార్గమును ఆచరించుటకుగాని శాస్త్రమే కారణము. శాస్త్రప్రమాణమున అంతయు నెరవేర్చు సాధ్యమగును. లేనిచో సేమియు చేయజాలము :

శ్లో॥ యః శాస్త్రవిధిముత్సృజ్య వర్తతే కామకారతః,

న స సిద్ధి మవాప్నోతి న సుఖం న పరాంగతిమ్॥

౨౩

అ॥ ఓయి అర్జునా! ఎవడు విధినిపేధరూపమయిన వేదవిధిని (శాస్త్ర మర్యాదను) యుల్లంఘించి, వానియిచ్చవచ్చినటుల ప్రవర్తించునో వాడు పురుష ప్రాప్తికి యోగ్యుడు కానేరడు. సుఖమును పొందలేడు. స్వర్గమోక్షములను పొంద లేడు. కావున శాస్త్రవిధిని అనుసరించి ప్రవర్తించుట యుక్తము :

౨౩

శ్లో॥ తస్మాచ్ఛాస్త్రం ప్రమాణం తే కార్యకార్యవ్యవస్థితౌ,

జ్ఞాత్వా శాస్త్రవిధానోక్తం కర్మకర్తు మిహిహసి॥

౨౪

అ॥ కావున ఈపని చేయదగినది, యీపని చేయదగనిది, అని నిర్ణయించు కొనుటకు శాస్త్రము ప్రమాణము. అందువలన నీవు శాస్త్రముచే శాసింపబడిన కర్మను ఆచరింపుము. శాస్త్రము వలదని చెప్పినదానిని ఆచరింపకుము. ఇదియే పురుషార్థము నొందుటకుఁ దగినమార్గము :

౨౪

ఇ ట్లు

శ్రీ భగవద్గీతాభాష్యార్కప్రకాశికానువాదమున

దైవాసుర సంపద్విభాగయోగ మను

పోడశాధ్యాయము సమాప్తము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీః

శ్రీ హయగ్రీవాక్ష నమః

శ్రీ భగవద్గీతా భాష్యార్కప్రకాశికానువాదము

సప్తదశాధ్యాయము.

అర్జునుడు అడుగుచున్నాడు.

శ్లో॥ యే శాస్త్రవిధి ముత్సృజ్య యజంతే శ్రద్ధయాన్వితాః
తేషాం నిష్ఠా తు కా కృష్ణ ! సత్వ మాహో రజస్తమః॥

అ॥ కార్యాకార్యములను నిర్మయించుకొనుటలో శాస్త్రము ప్రమాణమని కృష్ణుడు అర్జునునిగురించి చెప్పుటచే (గొందరకు శాస్త్రము ప్రమాణముకాదని సిద్ధించుచున్నందున, శాస్త్రము ప్రమాణముగా నైకొననివారలస్థితి తెలియగోరి పార్థుడు మరల కృష్ణుని అడుగుచున్నాడు. ఓయికృష్ణా! ఏమానవులు శ్రుతిస్మృతి లక్షణమయిన శాస్త్రవిధిని విడచి, ఆ స్తిక్యబుద్ధితో దేవాదులను పూజింతురో వారి నిష్ఠ సాత్వికమా? రాజసమా? లేక తామసమా? అని అర్జునుని ప్రశ్న. ఇచట శాస్త్రవిధిని విడచినవారు రెండురకములు. శాస్త్రవిధిని తెలిసి విడచినవారు, దానిని తెలియక విడచినవారు, అని. ఇందు శాస్త్రవిధిని తెలిసి విడచినవారిని గురించి పార్థుడు ప్రశ్నించెనా? లేక శాస్త్రవిధిని తెలియక విడచినవారినిగురించి ప్రశ్నించెనా? యనునది విమర్శింపదగియున్నది. ఇందేది యుక్తిసహము? వినుము. తుదిపక్షమే యుక్తిసహము. ఏలనన అర్జునుని ప్రశ్నలో “శ్రద్ధయాన్వితాః” అను విశేషణము కలదు. శాస్త్రవిధిని తెలియక విడచినవారలకు పెద్దల యొక్క ఆచారమును తెలిసికొనినంతమాత్రమున కర్మలయందు శ్రద్ధాభక్తు లేర్పడునుకాని, శాస్త్రవిధిని తెలిసికొని దానియందు శ్రద్ధలేక విడచినవారలకు దేవతాపూజయందు శ్రద్ధ కలుగదు. కావున నీవిశేషణముయొక్క సామర్థ్యమునుబట్టి శాస్త్రవిధిని తెలియకవిడచినవారిని గురించియే అర్జునుడు ప్రశ్నించెనని గ్రహింపవలెను.

శాస్త్రవిధిని తెలిసినవాడు, దానిని విడచుటకు శ్రద్ధలేకుండుటయే కారణము. శాస్త్రవిధిని తెలియనివాడు దానిని విడచుటకు శాస్త్రవిధి యిట్లున్న దను జ్ఞానము లేకుండుటయే కారణము కాని శ్రద్ధాభావము కారణము కాదు.

శాస్త్రవిధిని తెలియనివారలకు దానియందు శ్రద్ధ కలుగుటకు నవకాశమే లేదుకదా? యని ప్రశ్నింపరాదు. విధిని తెలియనివారుకూడ పెద్దలయొక్క ప్రవృత్తినిబట్టి యీకర్మయం దేదియో యొకవిధి యుండవచ్చు. లేనిచో మన పెద్దలు యీకర్మను ఆచరించియుండరు, అని యూహించి వృద్ధవ్యవహారసిద్ధమయిన దేవతాకర్మలయందు శ్రద్ధాభక్తులుగలవారు కావచ్చును.

కావున శాస్త్రవిధిని తెలియని అవిద్వాంసులుగూడ కడుశ్రద్ధతో దేవతా పూజాదులయందు ప్రవర్తించుచున్నారు. వారి ప్రవృత్తి సాత్వికమా? రాజసమా? లేక తామసమా? అనియే అర్జునునిప్రశ్నకు తాత్పర్యము.

ఇచట నిష్ఠా అనుపదమునకు (నితిష్ఠతి అస్యాస్మి) అను వ్యుత్పత్తివలన ఆశ్రయము అని యర్థము. కనుకనే భాష్యకర్తలు నిష్ఠాశబ్దమునకు అవస్థానము అర్థమని చెప్పిరి. లేక, భావవ్యుత్పత్తిచే నిష్ఠాశబ్దమునకు స్థితి (ఉనికి) అర్థము. కావున నిష్ఠాశ్రయమగు వస్తువునందు నిష్ఠాపదప్రయోగము ఔపచారికము. కావున వారు సత్యమునందు యుందురా? లేక రజస్సుయందు యుందురా? తమస్సునందు యుందురా? అని ఫలితార్థము.

శ్లో॥ త్రివిధా భవతి శ్రద్ధా దేహినాం సా స్వభావజా,
సాత్వికీ రాజసీచైవ తామసీచేతి తాం శ్రుణు॥

౨

అ॥ అర్జునుడు శ్రద్ధాసామాన్యమును మాత్రమే విశేషణరూపమున నిర్దేశించెను. కృష్ణుడు శ్రద్ధయనుదానిని మూడువిధములుగ విభజించి విశేషరూపమున సమాధాన మొసగుచున్నాడు. పార్థుడు నిష్ఠనుగూర్చించి ప్రశ్నించెనుకాని, శ్రద్ధను గూర్చించి ప్రశ్నించలేదు. అయినను అర్జునుని ప్రశ్నకు శ్రద్ధానిష్ఠయందే తాత్పర్యమును అభిప్రాయముతో శ్రీకృష్ణుడు శ్రద్ధావిభాగక్రమంబున సమాధాన మిచ్చుచున్నాడని గ్రహించవలెను. ప్రాణులకుశ్రద్ధ మూడు రకములు. సాత్వికశ్రద్ధ, రాజసశ్రద్ధ, తామసశ్రద్ధ. అని : ఈయది స్వభావమువలననే బుట్టును. వెనుకటి జన్మలయందుఁ జేసిన ధర్మాధర్మసంస్కారములు అంతఃకరణయందుండి, మరణ కాలమునందు అభివ్యక్తమయి స్వభావమని యనబడుచున్నవి. ఇట్టిస్వభావభేదము వలన శ్రద్ధకూడ మారును. శ్రద్ధాభేదమువలన ప్రవృత్తికూడ భిన్నభిన్నముగా నుండును. సత్త్వగుణమువలన కలిగెడి శ్రద్ధగల మానవులు దేవాదులను బూజింతురు. రజోగుణమువలన కలుగు శ్రద్ధతో యక్షులను, రాక్షసులను బూజింతురు. తామస శ్రద్ధగలవారు ప్రేతపిశాచాదులను బూజింతురు. అని పరమార్థము.

౩

ఇచట “దేహినామ్” ప్రాణులకు అని సామాన్యనిర్దేశమును చేయుటచే శాస్త్రీయశ్రద్ధనే మూడువిధములుగా విభజించి చెప్పుచున్నాడను రామానుజ వ్యాఖ్యానము సంగతముకాదు.

శ్లో॥ సత్వానురూపా స్వస్య శ్రద్ధా భవతి భారత,

శ్రద్ధామయోఽయం పురుషో యో యచ్ఛ్రద్ధ స్సవ సః॥

3

అ॥ అజ్ఞానా! ఎల్లనూనవులకు తమతమ అంతఃకరణములయందలి పుణ్య పాపసంస్కారముల ననుసరించి శ్రద్ధ వేర్వేరుగా కలుగును. జీవులందఱు శ్రద్ధా మయులు. అనగా శ్రద్ధాప్రచారులు అని యర్థము. ఇచట మయట్ ప్రత్యయ మునకు ప్రాచుర్యము అర్థము. కావున ఎక్కువ శ్రద్ధగలవారని నిశ్చయాధము. అనగా శ్రద్ధయే ప్రధానముగా గలవారని తాత్పర్యము ప్రపంచసంగములేని పర మాత్మకు శ్రద్ధాసంబంధముకూడ నసంభవము. కావున శ్రద్ధాసంబంధము జీవులకే యని గ్రహింపవలయును. కనుకనే జీవుడు యెట్టిశ్రద్ధ గలవాడుగ నుండునో వాడు ఆ శ్రద్ధ కనుకూలముగనే ప్రవర్తించుచుండును. సాత్వికశ్రద్ధగలవాడు సాత్వికు డగును. వాడు సాత్విక కర్మలయందే ప్రవర్తించును. రాజసశ్రద్ధగలవాడు రాజసు డనబడును. వాడు రాజసకర్మలయందే ప్రవర్తించును. కావున జీవులయొక్క ప్రవృత్తి వారివారి శ్రద్ధానుకూలముగ నుండునని నిశ్చయాధము.

ఇచట రామానుజులు మయట్ ప్రత్యయమునకు వికారాధమును అంగీ కరించి పురుషుడు శ్రద్ధాపరిణామముగలవాడు అని వ్యాఖ్యానించిరి. ఇయ్యది యుచి తము కాదు. పురుషునకు శ్రద్ధావికార మగుట సంభవింపనేరదు. కావున మయట్ నకు ప్రాచుర్యాధమునే అంగీకరింపవలెను.

3

శ్లో॥ యజంతే సాత్వికా దేవాః యక్షరక్షాంసి రాజసాః

ప్రేతాః భూతగణాంశ్చాన్యే యజంతే తామసా జనాః॥

౪

అ॥ కావున వారివారి ప్రవృత్తిచే వారివారి నిష్ఠ యూహింపవచ్చును. సాత్వికుడు (సత్త్వనిష్ఠగలవాడు) దేవతలను బూజించును. రక్షోనిష్ఠగల మానవులు యక్షులను, రాక్షసులను బూజించును. తమోనిష్ఠగల పురుషులు ప్రేతలను సప్త మాతృకలుమున్నగు భూతగణములను బూజింతురు. కావున దేవతాపూజ యొనర్చువారలు సాత్వికులనియు, రాక్షసులను పూజించువారు రాజసులనియు, భూతప్రేతాదులను పూజించువారు తామసులనియును ఊహింపవలెనని భావము. స్వధర్మభ్రష్టులయిన బ్రాహ్మణులు దేహము పడిపోయినతరువాత (మరణా సంతరము) వాయవీయదేహమును (గాలిసంబంధమయిన శరీరమును) పొంది ప్రేతలని చెప్పబడుచున్నారు.

౪

శ్లో॥ అశాస్త్రవిహితం ఘోరం తప్యంతే యే తపోజనాః,

దంభాహంకారసంయుక్తాః కామరాగబలాన్వితాః॥

౫

అ॥ శాస్త్రవిధి యెల్లరకు సమానమయినను ఇట్లు వారివారి ప్రవృత్తినిబట్టి వారినిష్ఠను నిర్ణయించవచ్చును. అందు వెయ్యింటికి ఒక్కడే దేవపూజ నాచరించెడి సత్యనిష్ఠుడు కనుబడుచున్నాడు. తరచుగ ప్రాణులందరు రజోనిష్ఠులు, తమోనిష్ఠులే. అదెట్లు? వివేకరహితులయిన మానవులు దంభాహంకారములతో గూడిన వారయి, కామరాగబలమునకు లొంగి యితరప్రాణులకు, తనకును బాధాకరమగు ఘోరతపస్సును ఆచరింతురు. ఈయది శాస్త్రవిహితము గాదని తెలిసియు, నాసుర ప్రకృతితో వారిట్లు ఆచరింతురు.

శ్లో॥ కర్మయంత శ్వరీరస్థం భూతగ్రామ మచేతనః,

మాం వై వ అస్తశ్వరీరస్థం తాన్ విధ్యాసురనిశ్చయాన్॥

౯

అ॥ ఇట్టివారు శరీరేంద్రియములను కృశింపజేసికొని వివేకరహితులయి సర్వాస్త్యకరణసాక్షియగు పరమాత్మనుగూడ నాశమొనర్తురు. పరమాత్మయొక్క ఆజ్ఞను నెరవేర్చకపోవుటయే ఆత్మనాశనము కావున వీరు అసురధర్మములయందు నిశ్చయజ్ఞానముకలవారని గ్రహింపవలయును.

౬

అవ॥ ఇంతకుముందు సాత్విక, రాజస, తామసభేదముచే శ్రద్ధ మూడు విధములని చెప్పబడినది. ఇప్పుడు ఆహారము, యజ్ఞము, తపస్సు, దానము అనునవి కూడ సాత్విక, రాజస, తామసభేదముచే మూడువిధములని చెప్పబడుచున్నవి. సాత్వికాహారములను సాత్వికుడు ప్రేమించుననియు రాజసాద్యాహారములను రాజసాదులు ప్రేమింతుననియును సూచింపబడుచున్నది. దీనివలన సాత్వికాద్యాహారములయందలి ప్రేమాతిశయముచే సాత్వికత్వమును గ్రహించి, రాజసతామసాహారములను పరిత్యజించుట కవకాశమేర్పడును. ఇట్లే యజ్ఞదానాదులయందుగూడ సాత్వికత్వాదిభేదమును గ్రహించి, సాత్వికములగు యజ్ఞాదుల ననుష్ఠించుటయు రాజసతామసాది యజ్ఞదానతపంబులను పరిత్యజించుటయు సంభవించు నను ఆశయముతో నీ విభాగము చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ ఆహారస్తప్తపి సర్వస్య త్రివిధో భవతి ప్రియః,

యజ్ఞస్తపస్తథా దానం తేషాం భేద మిమం శ్రుణు॥

2

అ॥ సర్వప్రాణులకు ఇష్టమయిన ఆహారము మూడువిధములుగ నున్నది. అట్లే యజ్ఞము మూడువిధములు. దానము మూడువిధములు. వీటిభేదమును చెప్పెద వినుము.

2

శ్లో॥ ఆయుస్సత్వ బలారోగ్య సుఖప్రీతివివర్ధనాః

రస్యాస్మిన్ధాః స్థిరా హృద్యా ఆహారా సాత్వికప్రియాః॥

౮

అ॥ రసవంశములయినవి, చమురుగలవి, దేహమునందు చాలకాలముండునవి, మనసుకు ఇంపైన ఆహారములు సాత్వికులకు ఇష్టములు. వీటివలన ఆయుర్దాయము, (అనగా శరీరమునందు ప్రాణవాయువుసంచారము) సత్స్వగుణము, శరీరేంద్రియపాటవము, ఆరోగ్యము, సుఖము, శ్రేయ- అనునవి మిక్కిలి వృద్ధిజెందును.

శ్లో॥ కట్వాన్లు లవణాత్పుష్ట తీక్ష్ణ రూక్షవిదాహినః,

ఆహారా రాజసస్యేష్టా దుఃఖశోకామయప్రదాః॥

అ॥ ఇచట “అత్యష్ట” అనుపదమునందలి అతిశబ్దమును అన్నిపదార్థములయందును చేర్చుకొనవలయును. కావున అతికటువు, అత్యాష్టము, అతిలవణము, అత్యష్టము, అతితీక్ష్ణము, అతిరూక్షము, అతివిదాహి యగు ఆహారములు రాజసునకు ఇష్టములని గ్రహింపవలయును. కట్వాదిరసములు కొలదిగానయినను లేనిచో ఏపదార్థము నుచింపదు. అందువలన సాత్వికునకుగూడ సూక్ష్మముగా కట్వాన్లుదిరసములను సేవించుట ఆనశ్యకమని గ్రహింపవలెను. కనుకనే భాష్యకర్తలు అతి శబ్దమును సర్వత్ర సంయోజించుకొనమని (చేర్చుకొనమని) వాగ్రుచ్చి.

అతికటువు = మిక్కిలిచేదువస్తువు. (వేపమున్నగునవి), అత్యాష్టము = మిగుల పులుపువస్తువు (చింతపండు); అతిలవణము ప్రసిద్ధము. అత్యష్టము = మిక్కిలి వేడివస్తువు (వండగానే దించినవస్తువు); అతితీక్ష్ణము మిక్కిలి కారముగలవస్తువు (మిర్చి - మిరియము); అతిరూక్షము = వాతప్రకోపకమగు కొర్రలు మొదలయినవి. అతివిదాహి = మిక్కిలివేడిని కలుగజేయు ఆవాలు మొదలగునవి.

ఇట్టి యాహారమువలన దుఃఖము, శోకము, శరీరానారోగ్యము కలుగును. కనుక వీటిని సాత్వికులు గ్రహింపకూడదు.

శ్లో॥ యాతయామం గతరసం పూతిపర్యపితం చ యత్

ఉచ్ఛిష్టమపి చామేధ్యం భోజనం తామసప్రియమ్॥

౧౦

అ॥ యాతయామం- కొద్దిగా ఉడికినవస్తువు (అనగా ఉడకతగినంతగా ఉడకని వస్తువు); గతరసం- సారములేనివస్తువు, పూతి- దుర్గంధముగల వస్తువు, పర్యపితం- వంటతయారయి ఒకరాత్రిగడచిన వస్తువు. ఉచ్ఛిష్టం- ఒకరు తినగా మిగిలినది. అమేధ్యం- దేవతానివేదనకు పనికిరాని వస్తువు. ఇట్టివస్తువులను భుజించుట తామసులకు ఇష్టమగును. (ఇట్టివస్తువులను తినుటకు తామసులు ప్రేమింతురు).

ఇచట (యాతః యామః నియమః యస్య) అని వ్యుత్పత్తిచే పాకము

యొక్క కాలనియమము పూర్తికానిది, అని అర్థమును చెప్పవలెను. అనగా మండపకర్మమని అర్థమగును, “పచోఽః” అనుసూత్రమువలన పచోధాతువుకంటె నిష్ఠాధామమునందు వప్రత్యయముచేయగా పక్యశబ్దము నిష్పన్నమగును.

ఇట్టితరి ఉపసర్గరహితమయిన యమధాతువువలన నియమమును అర్థ మెట్లు లభించునని? యనరాదు. ధాతువులకు అనేకాధామము లుండును. వాటియధామము లను ప్రకటింపఁజేయుటయే ఉపసర్గల కృత్యము. కావున నిచట “ని” అను నుప సర్గ లేనంతమాత్రమున అనేకాధామమయిన యమధాతువునకు నియమమును అర్థము చెప్పట దోషము కానేరదు.

అయితే యామశబ్దమునకు సారము అను అర్థమునుచెప్పి యాతయామ మనగా నిర్వీర్యవస్తువు అని యేలఁజెప్పకూడదు? అని యనరాదు. గతరసమను ఉత్తరపదమువలన నియధామము పునరుక్తమగుచున్నందున నట్లుఁ జెప్పవీలులేదు. కావున యధాశ్రుతాధామే యుక్తము.

ఇచట రామానుజులు “యాతయామం యాతప్రహరం చిరకాలావస్థితమ్” అని వ్యాఖ్యానము చేసిరి. అనగా వంట తయారయి ఒకర్థూముకాలము గడచిన పదాధామని యధామము. చాలకాలమున్నపదాధామని భావము. ఇయ్యది సమంజసముకాదు. పర్యుషిత మనుపదమువలననే ఈ యధామము లభించుచున్నది. యాతయామశబ్దమునకుగూడ నిదే యధామము జెప్పినచో పునరుక్తదోషముకాని, యేదియో యొకపదమునకు నైయధామముకాని సంభవించును.

ఇక నొకరాత్రికాలమంతయు గడచినపదాధామము పర్యుషితమనియు, చాల కాల మున్నపదాధామము యాతయామ మనియు, నీ రెంటికిని భేదము. కాలము గడచుటచే రుచి మారిపోయినవస్తువు పర్యుషితమనియు, రుచిమారక కాలము మాత్రము గడచినవస్తువు యాతయామమనియు భేదమని చెప్పినచో, నదియు సమంజసముకాదు. రసాంతరమును చెందక (రుచి మారక) కాలము గడచినంత మాత్రముననే యాహారమును దుష్టము కానేరదు. ఒకరాత్రి గడచినందున బావి నీరు అపవిత్రమగును. గంగాజలము రాత్రికాలము గడచినంతమాత్రమున అప విత్రముకాదు. రాత్రిగడచిన అన్నము దోషమును చెందును. రాత్రికాలము గడచి నంతమాత్రమున మాషవటకాది భక్ష్యములు (మినపగారెలు మున్నగునవి) దుష్టములు కానేరవు.

మరియు రామానుజులు ఉచ్చిష్టపదాధామమును ఇట్లు నిర్వచించిరి: గురువులు, తండ్రికాక మిగిలినవారు తినగా మిగిలినయన్నము ఉచ్చిష్టముఅని. “గుర్వాదిభ్యోఽ-

నేపాం భుక్తశిష్టమ్” అని రామానుజభాష్యపంక్తి. ఇయ్యది సమంజసముకాదు. శ్రోత్రియుడగు శిష్యునకు తాను తినగా మిగిలిన పదార్థమును బెట్టుట గురువునకు చాలవోషము ప్రసక్తించును. అట్లే ఉపరయకసంస్కారము జరిగిన కుమారునకు తండ్రితినగా మిగిలిన పదార్థమును బెట్టుట చాలతప్పు. అట్లు పెద్దల యాచారము కనుపించదు.

వైష్ణవులకుమాత్రము గురువు, తండ్రి మున్నగువారి ఉచ్చిష్టాన్నభోజనము శిష్టాచారమగుచో అగుగాక. చక్రాంకనాదిశిష్టాచారములతోగూడిన వైష్ణవులకు అన్నియు శిష్టాచారములే యగును. స్మార్తులకుమాత్ర మట్లుకాదు. మూలమునందు గురువు, తండ్రిలుకంటె నితరులు తినగా మిగిలినదే యుచ్చిష్టమని చెప్పలేదు. ఉచ్చిష్టమనిమాత్రము మూలమునందు గలదు. సామాన్యార్థమును బోధించు ఉచ్చిష్టపదమును ఇట్లు విశేషార్థమునందు సంకోచపరచుట న్యాయముకాదని సుస్పష్టము.

అమేధ్యమనగా అపవిత్రమని యర్థము. రామానుజులుమాత్రము అమేధ్య మనగా అయజ్ఞశిష్టమని నిర్వచించిరి. ఇది యుక్తముకాదు. యజ్ఞశిష్టముకానిది కేవల తామసాహారమని నిర్వచించుట తగదు. సాత్వికులు రాజసులుగూడ యజ్ఞ శిష్టముకాని యాహారమును భుజించుచున్నారు. యజ్ఞశిష్టముకాని యన్నమును భుజిం చువారందరు తామసులేయని నియమింప శక్యముకాదు. సాత్వికులలో గొప్పవారు కూడ యజ్ఞశిష్టములుకాని (దేవతానివేదన చేయని) పండిన మామిడిపండ్లు మున్నగు వాటిని భుజించుచున్నారు. కావున రామానుజులనిర్వచనము యుక్తము కాదు.

“భుజ్యతే = ఆహీయతే” అను వ్యుత్పత్తిచే భోజనశబ్దమునకు ఆహారమని యర్థము. ఇట్టి యాహారము తామసులకు ఇష్టము. ౧౦

శ్లో॥ అఫలాకాంక్షీభి ర్యజ్ఞో విధిదృష్టో య ఇజ్యతే

యష్టవ్యమేవేతి మనస్సమాధాయ స సాత్వికః॥

౧౧

అ॥ నేను యజ్ఞములను తప్పకఁ జేయవలెను, కాని వానిఫలమును కోరతగదు. అను మనోనిశ్చయముతో విధిప్రకారము చేయబడు కర్మలు సాత్వికము లనబడును. ౧౧

శ్లో॥ అభిసంధాయ తు ఫలం దంభార్థమపి వైవ యత్,

ఇజ్యతే భరతశ్రేష్ఠ! తం యజ్ఞం విధి రాజసమ్॥

౧౨

అ॥ ఓయి భరతశ్రేష్ఠడా! ఫలమును గోరి డాంబికముకొరకు నేయజ్ఞము చేయబడునో అది రాజసయజ్ఞ మనబడును. ౧౨

శ్లో॥ విధిహీన మస్పృష్టాన్నం మంత్రహీన మదక్షిణమ్,

శ్రద్ధావిరహితం యజ్ఞం తామసం పఞ్చమతే॥

౧౩

అ॥ విధిరహితమయినదియు, అన్నదానము లేనిదియు, స్వీరవర్ణసహిత మంత్రోచ్ఛారణలేనిదియు, శ్రద్ధారహితమయినదియు దక్షిణలేనిదియు నగు యజ్ఞము తామసయజ్ఞ మనబడును. తామసులకుగూడ తామసమగు శ్రద్ధ యుండును. కాని వారు ఆ శ్రద్ధతో భూతప్రేతపిశాచాదులను బూజింతురు. దేవతలను బూజిం పరు. కావున యజ్ఞములయందు తామసులకు శ్రద్ధ లేదనియే జెప్పవలెను. కనుకనే మూలమునందు “శ్రద్ధావిరహితమ్” అని యనిరి.

శ్లో॥ దేవద్విజగురుప్రాజ్ఞపూజనం శౌచ మార్జవమ్,

బ్రహ్మచర్య మహింసా చ శారీరం తప ఉచ్యతే॥

అ॥ తపస్సు మూడువిధములు : శారీరము, వాచికము, మానసికము- అని. ఇయ్యది మరల సాత్త్విక, రాజస, తామసభేదముచే మూడువిధములు; అందు మొదటి భేదత్రయమును ముందు నిరూపించుచున్నాడు. దేవతలనగా సూర్య చంద్రాదులు. ద్విజులన అతిథి అభ్యాగతిరూపమగు బ్రాహ్మణులు; గురువు లన తండ్రి, విద్యనేర్చినవారు, మంత్రోపదేశమును జేసినవారు. ప్రాజ్ఞులన పండితులు. ఇట్టివారిని పూజించుటయు, శరీరమును పశుశుభ్రపరచుకొనుటయు, బుజుభావము కలిగియుండుటయు, ఆచువారితో మాటాడుట మున్నగుపనులు లేకుండుటయు, పరులను బాధింపకుండుటయు, శారీరకమగు తపస్సు అని చెప్పబడుచున్నది. శరీరము ప్రధానముగాగల కర్మకారక, కరణకారికములతో నెరవేరునది కావున శారీరమగు తపస్సు అని చెప్పబడుచున్నది. దేహేంద్రియాదులు కర్మసాధనము లనువిషయము “అధిష్ఠానం తథా కర్తా కరణం చ పృథగ్విధం” అను శ్లోకముచే ముందు చెప్ప బడగలదు. కావున నీయది శారీరకతపస్సు అనుట నిర్వివాదము. ౧౪

శ్లో॥ అనుద్వేగకరం వాక్యం సత్యం ప్రియహితం చ యత్

స్వాధ్యాయాభ్యాసనం చైవ వాఙ్మయం తప ఉచ్యతే॥

౧౫

అ॥ ప్రాణులకు దుఃఖకరము కానట్టియు, సత్యమయినట్టియు, ప్రియమయి నట్టియు, హితమయిన వాక్యము వాఙ్మయమయిన తపస్సు. నిరంతరము వేదా ధ్యయనమును జేయుటయు వాఙ్మయమగు తపస్సు అగును. ఇతరులకు బాధ కలుగ జేయనిమాటలను మాటాడుట వాఙ్మయమగు తపస్సు. నిజమును పలుకుట వాఙ్మయతపస్సు. ప్రియము, హితము అయిన మాటలను జెప్పట వాఙ్మయమగు తపస్సు అని యధికము. ఇహలోకమున సుఖమును కలిగించుమాటలు ప్రియములు;

పాఠశాలిక నరకాదిదుఃఖములను నివారణజేయు వాక్యములు హితవులు, అని యీరెంటికి భేదము. “ప్రియహితం చ యత్” అను పూర్వాధికమునందలి చ కారము, అనుద్వేగకరత్వాది ధర్మములన్నియు వాక్యమునందుండవలెనను నియమమును సూచించుచున్నది. అందువలన అనుద్వేగకరత్వము, సత్యత్వము, ప్రీయత్వము, హితత్వము, అను నాలుగుధర్మములు సమానముగా కలవాక్యమే తపోరూప మనందగును. ఇంతియెకాని యిందు ఒకధర్మముకాని, రెండుధర్మములు కాని, మూడుధర్మములుకాని కల వాక్యము తపోరూపము కానేరదు. కావున అనుద్వేగకరమయిన వాక్యమునందు సత్యత్వ, ప్రీయత్వ, హితత్వములు లేనిచో నది వాఙ్మయతపస్సు కాదు. అట్లే సత్యమయినవాక్యమునందు అనుద్వేగకరత్వ, ప్రీయత్వ, హితత్వములు లేనిచో, నదియు వాఙ్మయతపస్సు కానేరదు. అట్లే ప్రీయమయిన వాక్యమునందు మిగిలిన మూడుధర్మములు లేకున్నను, హితమయిన వాక్యమునందు మిగిలిన మూడుధర్మములు లేకున్నను, అది తపోరూపము కానేర దని భావము.

ఈ వాఙ్మయతపస్సునందు వాగ్వాప్తపారమే ప్రధానము. అంతఃకరణాదులు అప్రధానములు. దేవతాపూజాదులయందువలె శరీరవ్యాపారము యేమాత్రము లేదు. ఇట్టి వాఙ్మయ తపోరూపమయిన వాక్యమునకు భావ్యకర్తలు ఉదాహరణ మును జూపిరి. “ఓయి పిల్లవాడా! నీవు కామాదివికారములులేని చిత్తముకలవాడ వగుము. స్వాధ్యాయమును, కర్మయోగమును అనుష్ఠించుము. ఈరెంటిని ఆచరించినచో నీకు శ్రేయస్సు కలుగగలదు” అని.

ఎవనికి యేశాఖ్యాధ్యయనము విధింపబడినచో, వాడు ఆశాఖ్యాధ్యయనమును జేయుట స్వాధ్యాయాభ్యాసరూపమయిన వాఙ్మయతపస్సు అగును. అన్యశాఖ్యాధ్యయనమును జేసినవాడు సర్వకర్మబహిష్కృతుడుగాన నయ్యది వాఙ్మయ తపస్సు కాదు. ఇదే యభిప్రాయముతో మూలకారులు “స్వాధ్యాయాభ్యాసనం” అని ప్రయోగించిరి. అధ్యాయమనగా, “అధీయతే” చదువబడుచున్నది- అను వ్యుత్పత్తిచే వేదమని అర్థము. స్వాధ్యాయమన తమయొక్కవేదము, అనగా స్వశాఖ్యాధ్యయమని భావము. కావున, స్వశాఖ్యాధ్యయనమే తపోరూపముకాని, అన్యశాఖ్యాధ్యయనము తపోరూపముకాదని స్పష్టమగుచున్నది. ౧౫

శ్లో॥ మనఃప్రసాద స్సౌమ్యత్వం మాన మాత్మ వినిగ్రహః

భావసంశుద్ధి రిత్యేత త్తపో మానస ముచ్యతే॥

౧౬

అ॥ మనఃప్రసాదము అనగా మనస్సుయందు కామాదివికారములు లేకుండుట, మనోనైర్మల్య మనిభావము. “సౌమ్యత్వము” అనగా మంచిమనస్సు కలిగి యుం

డుట; ముఖప్రసాదము మున్నగుకార్యములచే నూహింపదగిన అంతఃకరణవృత్తి యని భావము.

కనుభూమ్మలను చిట్టించుట, కండ్లైరజేసికొనుట, మున్నగు చిహ్నములచే తనతండ్రి కోపించెనని కుమారుడు తెలిసికొని, స్తుతిమస్కారాదులచే తన తప్పిదము ఊమింపజేసికొనుచు, తండ్రియొక్క ముఖప్రసాదముచే కోపముతగ్గి సౌమ్యత్వమును చెందెనని మరల నిశ్చయించుకొని, తాను కృతార్థుడయినట్లు తలంచును. ఇట్లు ముఖప్రసాదముచే నూహింపదగిన అంతఃకరణవృత్తి సౌమ్యత యని చెప్పబడుచున్నది. మనఃప్రసాదము అనుభవైకవేద్యము. సౌమ్యత్వము, పరవ్రత్యక్షము, అని యీ రెంటికిభేదము. పులుయొక్క అభివృద్ధికి మనస్సు అభిముఖమగుట సౌమ్యత యని రామానుజు లనిరి. సౌమ్యుడగు రాజు యాచకులకు ధనాదికము నిచ్చును. మనస్సులో కోధాదులు లేకుండుటప్రసాదము. అనుగ్రహరూపమయిన అంతఃకరణవృత్తి సౌమ్యత, అని యీ రెంటికి భేదమని భావము.

అంతఃకరణము శుద్ధసత్త్వమును చెందినప్పుడు మనఃప్రసాదాదులు కలుగును. కావున అంతఃకరణముయొక్క సాత్త్విక పరిణామవిశేషమే సౌమ్యత్వమని గ్రహింపవలెను. మానమనగా మాటాడకుండుట. ఇయ్యది వాఙ్మయతపసులో చేరునుకాని, మానసతపస్సులో చేరదు. కావున, వాగ్విద్రవ్యాపారము మనోవ్యాపారపూర్వకమగుటచే నిచట మాన మనుశబ్దమునకు, మానమునకు హేతువగు మనస్సంయమము అధికము చెప్పవలెను. ఆత్మవినిగ్రహమనగా మనోనిరోధము. సర్వవిషయముల నుండియు మనస్సును నిరోధించుట ఆత్మవినిగ్రహము. వాగ్విద్రవ్యాపారమునుండిమాత్రమే మనస్సును నిగ్రహించుట- మనస్సంయమము అని యీ రెంటికిభేదము. సామాన్య విశేషభావముచే ఆత్మవినిగ్రహ, మనస్సంయమములను నిర్దేశించినందున పానరుక్త్యము లేదు. ఇతరులతో నిష్కలముగా వ్యవహరించుట భావసంశుద్ధి- ఈయవి మానసతపస్సు అనబడుచున్నవి. ౧౬

శ్లో॥ శ్రద్ధయా పరయా తప్తం తపస్తత్త్రివిధం నరైః

అఫలాకాంక్షీభి ర్యుక్తై స్సాత్త్వికం పరిచక్షతే॥

౧౭

అ॥ కాయిక, వాచిక, మానస, భేదముచే మూడువిధములగు నీతపస్సు మరల సాత్త్విక, రాజస, తామస భేదముచే మూడువిధములని చెప్పబడుచున్నది.

మానవులు కడుశ్రద్ధతో నాచరించు నీ మూడువిధములయిన తపస్సును ఫలాకాంక్షను వదిలి అచరించినచో సాత్త్వికమని చెప్పబడును.

శ్లో॥ సత్కారమాఽపూజాఞ్కం తతో డంభేః చైవ యతో

క్రియతే తదిహ ప్రోక్తం రాజసం చలనుధ్రువమ్॥

౧౮

అ॥ లాభపూజాభ్యామలకౌరకు డాంబికముగా జేయు తపస్సు రాజస మనబడును.

౧౮

శ్లో॥ మూఘగ్రాహేణాఽత్మనో యత్ప్రీడమూ క్రియతే తపః

పరస్యోత్సాదనాఞ్కంనా శిత్తామస ముదాహృతమ్॥

౧౯

అ॥ అవిసేక నిశ్చయముచే తపసిరీచేం దియామలను కష్టశ్చెట్టకొనుచు పరులను నశింపజేయుటకొరకు జేయు తపస్సు తామసమని చెప్పబడును. ఇచట నుత్త రాధామునందలి వికల్పాఞ్కకమగు వా శబ్దమువలన తామసతపస్సు ఆత్మవీడాకర మనియు, పరనాశకరమనియును, రెండువిధములని స్పష్టమగుచున్నది.

౧౯

శ్లో॥ దాతవ్యమితి యద్దానం దీయతేఽనుపకారిణే

దేశేకాలేచ పాత్రేచ తద్దానం సాత్త్వికం స్మృతమ్॥

౨౦

అ॥ ఇప్పుడు దానముయొక్క త్రైవిధ్యము చెప్పబడుచున్నది. పుణ్యక్షేత్ర మగు కురుక్షేత్రాదులయందును పుణ్యకాలమగు సంక్రమణాదులయందును షడంగ వేదవేత్తయగు బ్రాహ్మణునికొరకు నుపకారాపేక్షలేక విధిగా దానము చేయవలె నను భావముతో చేసెడిదానము సాత్త్వికమని చెప్పబడును.

౨౦

శ్లో॥ యత్తు ప్రత్యుపకారాధానం ఫలముద్దిశ్యవా పునః

దీయతేచ పిన్దస్త్రిప్టం తద్దానం రాజసం స్మృతమ్॥

౨౧

అ॥ ప్రత్యుపకారముకొరకుగాని, దానఫలమగు పుణ్యమును ఉద్దేశించిగాని, తాను కష్టపడుచు జేసెడిదానము రాజసమగును.

౨౧

శ్లో॥ అదేశకాలే యద్దానం అపాత్రేభ్యశ్చ దీయతే

అసత్కృత మవజ్ఞాతం తత్తామస ముదాహృతమ్॥

౨౨

అ॥ దానమునకు యోగ్యముకాని ప్రదేశమునందు, దానమునకు తగని కాలమునందు అయోగ్యులకు గౌరవములేకుండగా తిరస్కరించుచు జేసెడిదానము తామస మగును. ఇచట “దీయతఇతి దానం” ఇవ్వబడుచున్నదికావున దానమను వ్యుత్పత్తిచే దానశబ్దమునకు ద్రవ్యమధాము; ఇచ్చుట అనుక్రియమాత్రము అధాముకాదు. అట్లు చెప్పినచో, దీయతే అనుక్రియాపదముతో అన్వయింపదు. లేక ద్రవ్యము యివ్వబడుచున్నదనుట యేదికలదో, ఆ వితరణము అని యన్వయింప వలెను.

౨౨

శ్లో॥ ఓం తత్సదితి నిర్దేశో బ్రహ్మణ స్త్రివిశస్మృతః

బ్రాహ్మణాస్తేన వేదాశ్చ యజ్ఞాశ్చ విహితాః పురా॥

౨౩

అ॥ వేదాంతములయందు పరమాత్మకు ఓమ్ అని, తత్ అని, సత్ అని, మూడువిధములనామము నిర్దేశింపబడినది. ఇందుకు యథాశ్రమంబుగ నుదాహరణములు చూపబడుచున్నవి. “ఓమి త్యేకాక్షరం బ్రహ్మ” “తత్త్వమసి” “సచ్చిదానందం బ్రహ్మ” అని. పూర్వము బ్రాహ్మణులు, వేదములు, యజ్ఞములు యీ మూడును ఆ నామనిర్దేశముచే సృష్టింపబడినవి.

అయితే పరమాత్మకు చిదానందాది నామాంతరములు కలవు. కాని, ప్రధానమగుటవలనను ప్రకృతమునకు ఉపయోగించుటవలనను, నామత్రయనిర్దేశమే గ్రహింపబడినది. ఈ నామత్రయనిర్దేశముతో నుండు ప్రకృతోపయోగము వెను వెంటనే చూపబడగలదు. నామరూపసహితమయిన పరమాత్మకు నామత్రయనిర్దేశము కల్పితము కాని వాస్తవముకాదని గ్రహింపవలెను. బ్రాహ్మణులు మాయావియగు నీశ్వరునిచే నీ నామత్రయ నిర్దేశపూర్వకముగా సృష్టింపబడి రని భావము.

ఇచట రామానుజులు బ్రహ్మ శబ్దమునకు వేదము అని అర్థమును చెప్పి, లక్షణయూ వైదికకర్మకు నామత్రయనిర్దేశమని వ్యాఖ్యానించిరి. ఆ నిర్దేశముతో కూడిన బ్రాహ్మణులు పూర్వము నాచే పుట్టింపబడిరని శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునకుఁ జెప్పినట్లు అన్వయించిరి.

ఇది యుచితముకాదు. పరమాత్మను చెప్పనట్టి బ్రహ్మపదమునకు వేదము అను అర్థము సంభవింపదు. తత్రాపి వైదికకర్మ అను సభాము లాక్షణిక మగుటచే యుచితముకాదు. వేదముగాని, వైదికకర్మగాని, ఓం, తత్, సత్, అనుపదత్రయమునకు వాచ్యము కానేరదు. ఓం, తత్, సత్, అని మూడువిధములయిన శబ్దము వైదికకర్మకు అన్వయించునని చెప్పదగదు. “అన్వయా” అనుపదము మూలము నందు లేదు. బ్రహ్మశబ్దమునకు వైదికకర్మ అని అర్థమును చెప్పినను అన్వయా అనుపదమును క్రొత్తగా కల్పించవలెను. ఇట్లు కల్పించుటలో ప్రమాణములేదు.

బ్రాహ్మణులు, వేదములు, వైదికకర్మలగు యజ్ఞములు, యీమూడును యీత్రవిధమగు నిర్దేశముతో కూడి యుండిరని, “బ్రాహ్మణాస్తేన వేదాశ్చ” అను ఉత్తరాధికముచే చెప్పబోవుచుండగా వైదికకర్మ యీనామనిర్దేశముతో కూడి యున్నదని పూర్వవాక్యముచేఁ జెప్పట వ్యధము, పునరుక్తమును అగును. మరియు, “తేన విహితాః” అను వాక్యమునందలి తచ్ఛబ్దముచే బ్రాహ్మణాది

సృష్టికర్తృత్వము శబ్దనిష్ఠమయినట్లు సృష్టమగుచున్నది. అనగా త్రివిధమగు శబ్దమువలననే బ్రాహ్మణులు పుట్టింపబడినట్లు అర్థమగుచున్నది. అట్టితరి తచ్చగ్రాధానమునకు అప్రాధాన్యమును కల్పించి “మయైవ” అని కర్తృత్వ వాచకపదమును అధ్యాహారముఁ జేయుట అయ్యుక్తమగును. పైపెచ్చు శ్రుతహాని అశ్రుతకల్పనాదోషములుగూడ ప్రసక్తించును. కావున రామానుజస్వామ్యార్థము పాసగదు. ౨౩

శ్లో॥ తస్మా దోమి త్యదాహృత్య యజ్ఞదాన తపఃక్రియాః

ప్రవర్తంతే విధానోక్తాః సతతం బ్రహ్మవాదినామ్॥

౨౪

అ॥ ఓంకారము, తత్ అనుషదము, సత్ అనుషదము బ్రహ్మనామము లగుటవలన వేదవేత్తలయొక్క శాస్త్రచోదితములగు యజ్ఞదాన తపస్సులను క్రియలు ఓంకారము నుచ్చరించియే ప్రవర్తించుచున్నవి. వైదికులు యేకర్మను ఆచరించినను ఓంకారమును ఉచ్చరించియే ఆచరించుచున్నారు. “ఓమిత్యాశ్రావయతి” “ఓమితి శగ్ంసతి” “ఓమితి ఉద్గాయతి” అను ఛాందోగ్యశ్రుతియు “ఓమిత్యధ్వర్యుః ప్రతిగరం ప్రతిగృణాతి” ఇత్యాది తైత్తిరీయశ్రుతియును, వేద విహితమగు కర్మలన్నియు ఓంకారోచ్ఛారణపూర్వకముగనే జరుగుచున్నవని రుజువు చేయుచున్నవి. ఇచట బ్రహ్మశబ్దమునకు వేదము అర్థము. కాని పరమాత్మ యర్థముకాదు. పరమాత్మను తెలిసికొనినవారలకు కర్మలయందు ప్రవృత్తి కలుగదు. వేదమును తెలిసికొనినవారలకు కర్మలయందు ప్రవృత్తి కలుగును. కావున బ్రహ్మశబ్దము పరమాత్మవాచకము కానేరదు.

ఇచట రామానుజులు, “వేదములు ఓంకారము నుచ్చరించి ఆరంభింప బడుచున్నవనియు, ఓంకారముతోఁగూడిన వేదమును ధారణచేయుటవలనను, ఓంకారముతోఁగూడిన యజ్ఞాదికర్మలను చేయుటవలనను, బ్రాహ్మణులకుఁగూడ ఓం అను శబ్దసంబంధము కలదని యనిరి. ఈకథయంతయు మూలములో లేనందున ఉపేక్షింపదగిన దగుచున్నది. ౨౫

శ్లో॥ త దిత్యసభిసంధాయ ఫలం యజ్ఞతపఃక్రియాః

దానక్రియాశ్చ వివిధాః క్రియంతే మోక్షకాంక్షిభిః॥

౨౬

అ॥ చిత్తశుద్ధి జ్ఞానప్రాప్తిద్వారా మోక్షమును గోరు మానవులు “తత్” అనుషదమును ఉచ్చరించి కర్మఫలమును గోరక యజ్ఞములను, తపస్సులను, దానములను చేయుచున్నారు. ఈ శ్లోకము మోక్షమునుగోరు అవిద్వాంసులవిషయము గాని విద్వత్సన్యాసుల విషయముకాదు. విద్వత్సన్యాసులకు కర్మాధికారమే లేదు.

శ్లో॥ సద్భావే సాధుభావే చ సదిత్యేతత్ప్రయజ్యతే
ప్రశస్తే కర్మణి తథా సచ్ఛబ్దః పార్థ యజ్యతే॥

౨౬

అ॥ సద్భావమనగా ఉండుట, సాధుభావమనగా మంచిన్నడత. కావున, లేని వస్తువునకుఁ గొంతకాలమునకు ఉండుట తటస్థించగా, సత్, అనుశబ్దము ప్రయోగింపబడుచున్నది. (ఉ) పుట్టకపూర్వము, లేనికుమారుడు పుట్టుట తటస్థించగా, పుత్రజన్మయందు సత్ అనుశబ్దము ప్రయోగింపబడుచున్నది. (సన్ పుత్రః) అని. పుత్రుడున్నాడు అని దీనియర్థము.

అట్లే ఒకానొకమానవుడు మొదట గొంతకాలము చెడ్డనడతకలవాడుగ నుండి, పిదప అదృష్టవశమున గొంతకాలమునకు మంచినడత గల్గివాడాయెను. అట్టివాని మంచినడతయందు (సాధుత్వమునందు), సచ్ఛబ్దము ప్రయోగించబడుచున్నది. కావున, లేనివాడు ఉండెనని చెప్పవలసినవచ్చినప్పుడును, చెడునడతగలవాడు మంచినడతకలవాడని చెప్పవలసినవచ్చినపుడును, సత్ అను బ్రహ్మవాచకమగు పదము ప్రయోగింపబడుచున్నదని ఫలితార్థము.

సత్ అను పదము బ్రహ్మభిధానము అనగా బ్రహ్మనామమని యర్థము. “ఘటః” అనునామము ఘటమను పదార్థమును బోధించునట్లు, బ్రహ్మనామమగు సచ్ఛబ్దము బ్రహ్మను బోధించును. ఎప్పుడు పేరుతో వస్తువు నిర్దేశింపబడుచుండును. ముసలివాడు ఘటమును తీసికొనిరమ్మని చెప్పగా విని, పిల్లవాడు ఘట మను పదార్థమును తెచ్చుచున్నాడు. ఈయది పేరునకు వస్తువును నిర్దేశించు సామర్థ్యములేనిచో కుదరదు. సద్భావమునందు “సకపుత్రః” అను ప్రయోగమున్నట్లు, సాధుభావమునందుగూడ “సాధుస్సక” అను ప్రయోగము కలదు.

ఇట్లే వివాహముమొదలగు శుభకర్మలయందుగూడ సచ్ఛబ్దము ప్రయోగింపబడుచున్నది. ఈయవి సత్కర్మలు అని. ఆదిపదమువలన వాషీకూపతటాకాది పూర్తకర్మలను, అగ్నిష్టోమాది ఇష్టకర్మలను గ్రహింపవలెను.

ఇట్లు ప్రశస్తమయిన యజ్ఞ, దాన, తపస్సులు మూడింటికి సచ్ఛబ్దవిషయత్వము సిద్ధమయినది. “సక యజ్ఞః” “సత్తపః” “సద్దానమ్” అని.

౨౭

శ్లో॥ యజ్ఞే తపసి దానే చ స్థితి స్సదితి చోచ్యతే
కర్మచైవ తదర్థీయం సదిత్యే వాభిధీయతే॥

౨౮

అ॥ యజ్ఞమునందు, తపస్సుయందు, దానమునందు, పురుషునకు గల ప్రవృత్తి (“సత్” అని) మంచిదని చెప్పబడుచున్నది. యజ్ఞదులకొరకయిన ద్రవ్యాజ్ఞనాది వ్యాపారముగూడ మంచిదనియే చెప్పబడును. (తేక) ఈశ్వరార్థము

లయిన కర్మలన్నియు మంచివనియే చెప్పబడుచున్నవి. అని శ్లోకాన్వయము. కనుకనే యజ్ఞాద్యనుష్ఠానమునందు ప్రవర్తించిచపురుషునిజూచి పెద్దలు, “ఏడిపుడు మంచిస్థితిలో నుండె”నని యనుకొందురు. కావున యజ్ఞాదిస్థితి సచ్ఛబ్దముచే జెప్పబడుచున్న దనిభావము.

ఇచట సచ్ఛబ్దమునకు సద్భావమనికాని, సాధుభావమనికాని, ప్రాశస్త్యమనికాని, అర్థముకాదు. యజ్ఞ దాన తపోకర్మలయం దునికియే అర్థము. కావున వెనుక జెప్పినవిషయమునకు సాంకర్యములేదు. యజ్ఞాదికర్మలయం దునికియే సత్ అనుపదమున కర్థమగుచో సత్, స్థితి, అనుపదముల రెంటికి పునరుక్తదోషము నాటిల్లునుకదా యని అనరాదు. “మృత్యుంజయశ్శివః” అను పదములకువలె సత్, స్థితి అనుపదములకుగూడ అర్థము ఉపపన్న మగును. విశేష్యాంతరమున్న పుడు విశేష్యముకూడ విశేషణార్థమునే యిచ్చును. కావున యజ్ఞాదులయం దునికిని చెప్ప సచ్ఛబ్దము, స్థితిశబ్దమును ప్రయోగించియుండగా యజ్ఞాది విషయ త్వమునందుమాత్రమే పర్యవసించును.

ఇచట “తదర్థేయమ్” అనుపదమునకు రెండర్థములు కలవు. ఒకటి యజ్ఞదానతపస్సులకొరకయిన కర్మ అని, రెండు (2) లోగడ యెవరియొక్క అభిధానములు (నామములు) ఓం తత్ సత్ అని చెప్పబడినవో అట్టి యాశ్వరుడు అని. కావున నీశ్వరాధ్యక్షమయినకర్మ అని రెండవయర్థము. యజ్ఞాదులకొరకయిన కర్మగాని, ఈశ్వరాధ్యక్షమగు కర్మగాని, ఈరెండును మంచివనియే చెప్పబడును.

ఓయి ! ఓంకారము నుచ్చరించి కొందరు కర్మలను చేయుచున్నారని చెప్పబడినది. మరికొందరు “తత్” అను బ్రహ్మనామము నుచ్చరించి కర్మల నాచరించుచున్నారని చెప్పబడినది. ఇంతియే కాని “సత్” అను బ్రహ్మనామము నుచ్చరించియే కర్మలను చేయుదురని చెప్పలేదు. పైగా సచ్ఛబ్దమునకు బ్రహ్మకంటె భిన్నముగా సద్భావము, సాధుభావము మున్నగు అర్థములు చెప్పబడినవి.

పైగా, కావునబ్రహ్మనామముల మూటికి ప్రయోగము యెట్లు సంభవమగును ? ఓం, తత్ అను బ్రహ్మనామముల రెంటికే ప్రయోగము చూపబడినదికదా ? అనినచో నిజమే, బ్రహ్మవాచకమగు సచ్ఛబ్దమునకే సద్భావ సాధుభావాదుల యందు ఔపచారికముగా ప్రయోగము చూపబడినది. సద్భావాదులయొక్క ప్రశంసకొరకు- కనుక ముముక్షువులు సత్ అను బ్రహ్మనామమును ఉచ్చరించియే యజ్ఞదానతపస్సులను చేయుదురని గ్రహింపవలయును. (లేక) ఓమ్, తత్, సత్ అని యుచ్చరించి బ్రహ్మవేత్తలగు ముముక్షువులు ఈశ్వరాధ్యక్షమయినకర్మ మంచి

దని తలచి, కర్మనుచేయుచున్నాను. ఈవిషయము తెలియని అవిద్యాంసులుగూడ బ్రహ్మనామములను ఉచ్చరించి కర్మలను చేయుచో ఆకర్మ విగుణమయినను నామోచ్ఛారణమువలన గుణము కలదగును. కావున ఓం, తత్, సత్ అను బ్రహ్మ నామోచ్ఛారణకు కర్మసాధ్యుణ్యము కలుగజేయుటయే ప్రయోజనమని భావము.

సచ్చబ్రహ్మమునకు యజ్ఞాది క్రియలు అర్థమని యింతకుముందు కంఠతః చెప్పబడినది. దాని ననుసరించి తచ్చబ్రహ్మమునకుగూడ యజ్ఞాదిక్రియలు అర్థమని చెప్పటయే యుచితము. రామానుజు లక్ష్మీ వ్యాఖ్యానించిరి. (ముముక్షువులు ఫలేచ్చను విడచి యజ్ఞాదిక్రియలను చేసిరి. ఆ క్రియలు తచ్చబ్రహ్మముచే జెప్పబడుచున్నవి.) అని బ్రహ్మవాచకమగు తచ్చబ్రహ్మమునకు యజ్ఞాదిక్రియలు అర్థమెట్లగునని శంకింపరాదు. బ్రహ్మప్రాప్తికి సాధనము లగుటచే, యజ్ఞాదిక్రియలు బ్రహ్మవాచియగు తచ్చబ్రహ్మమునకు అర్థము కావచ్చును. కావున తత్ అనుబ్రహ్మభిధానమును (బ్రహ్మనామమును) ఉచ్చరించి, యజ్ఞాదిక్రియలు చేయబడుచున్నవని వ్యాఖ్యాన మొనర్చుట యుక్తముగా దన్నచో,

అట్లు కాదు. “తస్మా దోమిత్యదాహృత్య” అను పూర్వశ్లోకమునందు చెప్పినట్లు, యిచ్చటగూడ (తది త్యదాహృత్య) తత్ అనుపదమును ఉచ్చరించి అనియే వ్యాఖ్యానమొనర్పవలయును. మరియు, యజ్ఞాదిక్రియలు తచ్చబ్రహ్మ నిర్దేశ్యము లయినట్లు, ఓంకారనిర్దేశ్యము లనికూడ జెప్ప సాధ్యమగును. అట్టితరి ఓంకారము నుచ్చరించి వైదికులకర్మలు ప్రవర్తించుచున్నవనియు, ఆ కర్మలు ఓమ్ అని చెప్పబడుచున్నవనియును, రామానుజు లెందుకు వ్యాఖ్యానము చేయలేదు? ఇప్పుడు వ్యాఖ్యానము జేతుమన్నచో, నట్లే తత్ అనుపదమును ఉచ్చరించి, ముముక్షువులచే కర్మలు చేయబడుచున్నవని వ్యాఖ్యానము చేయుడు. ఈ రెండు శ్లోకములు సమానార్థకము లగుటవలన, ఇట్లు వ్యాఖ్యానము చేయుటయే యుచితమగును.

మరియు ఇట్లు వ్యాఖ్యానము చేసినచో “ఆ క్రియలు ఓమ్ అని చెప్పబడుచున్నవి “తత్” అని చెప్పబడుచున్నవి.” అను రెండువాక్యములు మూలములో లేనందున రామానుజులకు స్వకపోలకల్పితములు కావలసివచ్చును. కావున రామానుజవ్యాఖ్యానము సరియయినది కాదు. ఇక “తస్మా దోమిత్యదాహృత్య” అను శ్లోకమునందు “ఓమిత్యనేన క్రియా ఉచ్యంతఇతి” ఓంకారముచే క్రియలు చెప్పబడుచున్నవని వ్యాఖ్యానము చేయమన్నచో, నట్టితరి “తదిత్యనభిసంధాయ” అనుశ్లోకమునందుకూడ నట్లు వ్యాఖ్యానము చేయకుడు.

“తదిత్యనభిసంధాయ” అను శ్లోకమునందు “ఉదాహృత్య” (ఉచ్చరించి) అనుపదము లేనందున నిట్లు వ్యాఖ్యానము చేయబడుచున్నదనియు, “తస్మా

దోమిత్వదాహృత్య” అను శ్లోకమునందు “ఉదాహృత్య” అను పదమున్నందున నిట్లు వ్యాఖ్యానము చేయబడలేదనియు, సమాధాన మియదగదను. వెనుకటిశ్లోకము నందు జెప్పబడిన “ఉదాహృత్య” అనుపదము “తదిత్యసభిసంధాయ” అను శ్లోకమునందుగూడ అధ్యాహారము జేసికొని యన్వయించుకొనవచ్చును. వెనుకటి శ్లోకమునందు జెప్పబడకుండుటచే “తాశ్చ క్రియాస్త దిత్వచ్యుతే” ‘ఆ కర్మలు తత్ అని చెప్పబడుచున్నవి’ అను పదములను అధ్యాహారము చేయుటమాత్రము అయ్యుక్తమే యగును.

కావున “తస్మా దోమిత్వదాహృత్య” అను పూర్వశ్లోకమునందువలె “తదిత్యసభిసంధాయ” అనుశ్లోకమునందుగూడ “ఉదాహృత్య” అనియే వ్యాఖ్యానము చేయవలెను. ఆ కర్మలు తత్ అనుపదముచే జెప్పబడునని వ్యాఖ్యానము చేయదగదను. సచ్చబ్రహ్మమునకు సాధుభావసద్భావాద్యర్థవిశేషములు చూపబడినవి. అట్లు తచ్చబ్రహ్మమునకు అర్థవిశేషములు చూపబడలేదు. అందువలన తచ్చబ్రహ్మమునకు సచ్చబ్రహ్మనుసారము యుక్తముకాదు.

కావున తచ్చబ్రహ్మమునకు ఓంకారానుసారమే యుక్తము. తచ్చబ్రహ్మమునకువలె ఓంకారమునకు గూడ అర్థవిశేషములు చూపబడనందున నారెంటికే సామ్యము కుదురును. కాక “ఓంకారము నుచ్చరించి తత్ అనుపదమును ఉచ్చరించి” అనివలె “సత్ అనుపదమును ఉచ్చరించి” అనియే కల్పించుటయుక్తము. అట్లైనచో ప్రకరణసందర్భము కుదురును.

కావున “ఓంతత్సత్” అని యుచ్చరించుటచే కర్మలు ఈశ్వరాధామ్యము లగుచున్నందుననే పెద్దలు సంధ్యా వందనాది కర్మల నాచరించి “ఓంతత్సద్బ్రహ్మోర్పణమస్తు” అని చెప్పుచున్నారు. ఓంతత్సత్ అను నిర్దేశము చేతను బ్రహ్మోర్పణముచేతను కర్మలు సాధుణ్యమును జెందును. ఇట్లైననే యజ్ఞాది కర్మలు సాధుణ్యమును చెందుటకాని, సాత్త్వికములగుటకాని సంభవించును. లేనిచో కర్మలకు సాధుణ్యాదిసిద్ధి యుండదు.

శ్లో॥ అశ్రద్ధయా హుతం దత్తం తపస్తప్తం కృతంచ యత్,

అసదిత్వచ్యుతే పార్థ! న చ తత్సేత్య నోఽపి॥

౨౮

అ॥ ఓయి అర్జునా! శ్రద్ధాపూర్వకముగ నాచరించినకర్మలే సాధుణ్యమును చెందును. అశ్రద్ధతో జేసెడి హోమములుకాని, అశ్రద్ధతో జేసెడిదానముకాని, అశ్రద్ధతో జేసెడి తపస్సుకాని, అశ్రద్ధతోఁ జేసెడి మరీ యేయితరకర్మలుకాని, అవియన్నియు నిరర్థకము లగును. శ్రద్ధారహితములగు కర్మలు బ్రహ్మప్రాప్తి సాధనములగు కర్మయోగాదులకు బహుదూరములు. వాటివలన ప్రయాసయేకాని

అముస్మిక్మగు స్వర్గాదిఫలముకాని, విహితములగు పశుపుత్రవిత్తైశ్వర్యాదులుకాని సంభవింపవు. ఇట్టికర్మలను సజ్జనులు మిగుల నిందింతురు. వీటివలన సరకాది దుఃఖములు సంప్రాప్తము లగును.

కావున నెల్లరు వర్ణాశ్రమవిహితమయిన కర్మలను ఓం తత్ సత్ అను బ్రహ్మభిధాన నిర్దేశపూర్వకముగా శ్రద్ధాభక్తులు కలిగి, ఫలమును కోరక, అవశ్య కర్తవ్యమను బుద్ధితో నాచరింపవలయును. అట్టి కర్మయోగము బంధప్రదముకాక చిత్తశుద్ధి జ్ఞానప్రాప్తిద్వారమున మోక్షహేతు వగును. కావున నోయి అదునా ! నీవుకూడ యుద్ధమను స్వకర్మను శ్రద్ధతో యధావిధి నాచరింపుము. నీవు సంసార బంధవిముక్తుడ వగుదువు.

ఇ ట్లు

శ్రీమద్భగవద్గీతా శాంకరభాష్యార్క ప్రకాశికానువాదమున

శ్రద్ధాత్రయ విభాగయోగ మను

సప్తదశాధ్యాయము

ముగిసినది.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీః

శ్రీ హయగ్రీవాయ నమః

శ్రీ భగవద్గీతా భాష్యార్కప్రకాశికానువాదము

అష్టాదశాధ్యాయము.

అవ॥ ఈ యధ్యాయమునందు సకలవేదార్థమును జెప్పదలచి, గీతాశాస్త్రార్థమంతయు నుపసంహరించి చెప్పుచున్నాడు. లోగడ అధ్యాయములయందు జెప్పిన విషయము ఈ యధ్యాయమునందు తెలియనగును. అర్జునుడుమాత్రము సన్యాస త్యాగ శబ్దార్థముల విశేషమును మాత్రమే తెలియగోరి కృష్ణుని ప్రశ్నించుచున్నాడు.

అర్జున ఉవాచ—

శ్లో॥ సన్యాసస్య మహాబాహో ! తత్త్వమిచ్ఛామి వేదితుం
త్యాగస్య చ హృషీకేశ పృథక్కేశినిషూదన॥

౧

- అ॥ “ప్రజహాతి యదాకామా స్సర్వాన్ పార్థ మనోగతాన్”
 “మయి సర్వాణి కర్మాణి సన్యస్యాధ్యాత్మచేతసా”
 “త్యక్త్వా కర్మఫలాసంగం నిత్యతృప్తో నిరాశ్రయః”
 “నిరాశీః యతచిత్తాత్మా త్యక్తసర్వపరిగ్రహః”
 “జ్ఞేయ స్స నిత్యసన్యాసీ యో న ద్వేషి న కాంక్షతి”
 “సన్యాసస్తు మహాబాహో దుఃఖమాప్తు మయోగతః”
 “బ్రహ్మణ్యాధాయ కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా కరోతి యః”
 “యత్కః కర్మఫలం త్యక్త్వా శాంతిమాప్నోతి నైష్ఠికీం”
 “సర్వకర్మాణి మనసా సన్యస్త్వాస్తే సుఖం వశీ”
 “అనాశ్రితః కర్మఫలం కార్యం కర్మ కరోతి యః”
 “స సన్యాసీ చ యోగీచ న నిరగ్ని ర్నచ్చాకియాః”
 “యం సన్యాసమితి ప్రాహు ర్యోగం తం విద్ధి పాండవ”
 “నహ్యసన్యస్త సంకల్పో యోగీ భవతి కశ్చన”
 “సర్వసంకల్ప సన్యాసీ యోగారూఢ స్తదోచ్చతే”

“ సంకల్పప్రభవాన్ కామాన్ త్యక్త్వా సర్వా నశేషతః ”

“ సన్యాసయోగయుక్తాత్మా విముక్తో మా ముపైష్యసి ”

“ యే తు సర్వాణి కర్మాణి మయి సన్యస్య మత్పరాః ”

“ సర్వకర్మఫలత్యాగం తతః కురు యతాత్మవాన్ ”

“ సర్వారంభపరిత్యాగీ యో మే భక్త స్స మే ప్రియః ”

“ శుభాశుభ పరిత్యాగీ భక్తిమాన్ య స్స మే ప్రియః ”

“ సర్వారంభపరిత్యాగీ గుణాతీత స్స ఉచ్యతే ” అని యిట్లు

పూర్వాభ్యాయములం దచ్చటచ్చట సన్యాసము, యోగము నిర్దేశింపబడియున్నది. సన్యాస త్యాగములు రెండును యేకరూపములని సన్యాస, త్యాగ శబ్దార్థమువలన స్పష్టమగుచున్నది. సమ్ అను నుపసర్గ పూర్వమున గల న్యాసశబ్దమునకు త్యాగ మర్థము. కనుకనే “ సన్యస్య ” అనుపదమునకు “ పరిత్యజ్య ” అని యర్థమును శాస్త్రకారులు వ్రాయుచున్నారు. “ పరిత్యజ్య, సర్వం వ్రజతి ” (అంతయును విడచిపోవుచున్నాడు) అను వ్యుత్పత్తివలన పారివ్రాజ్యమనగా పరిత్యాగమని యర్థము, అనగా సన్యాసమని భావము :

ఇట్లు సన్యాస త్యాగముల కభేదము సిద్ధించుచుండ మోక్షమునకు త్యాగ మొకమార్గము, సన్యాసము మరియొకమార్గము అని శిష్టులు చెప్పటగాని, ఇందు “ నకర్మణా నప్రజయా ధనేన త్యాగేనై కేఽమృతత్వమానశః ” “ వేదాంతవిజ్ఞాన సునిశ్చితాధాన్ సన్యాసయోగాద్యతయ శ్శుద్ధసత్వాః ” అను శాస్త్రవచనములు ప్రమాణమగుటగాని, జనకాదులు త్యాగమువలన ముక్తిపొందిరనియు, యాజ్ఞ వల్క్యాదులు సన్యాసమువలన ముక్తినిొంది రనియును లోకప్రతీతికాని, ఇది యంతయు నెట్లు కుదురును ?

“ కురు కర్మైవ తస్మా త్వం సంగం త్యక్త్వా ధనంజయ ” (ఓయి యర్జునా! కావున నీవు ఫలేచ్ఛను వదిలి కర్మయే చేయుము) అని భగవంతుడు నాకు కర్మానుష్ఠానమును, త్యాగమును ఒకేమారు యెట్లు ఉపదేశించెను ? కర్మానుష్ఠాన కర్మసన్యాసములు పరస్పర విరుద్ధములుకదా ? కర్మసన్యాసమన కర్మత్యాగమే కాని వేరుకాదుకదా ? ఒకవేళ సన్యాస త్యాగములు భిన్నములని యనుకొనెద మనినచో నట్టిభేదమున్ను స్పష్టపడుటలేదు. శబ్దములు భిన్నముగా నున్నంత మాత్రమున అర్థభేదము కలదని యూహించుటకు వీలులేదు. అట్టితరి పట వస్త్రములకుకూడ అర్థభేద మంగీకరించవలసివచ్చును. కావున, సన్యాస త్యాగశబ్దములకు అర్థభేదము లేనంతలో నీరెండును భిన్నమార్గము లెట్లగును ? నాకుమాత్రము కర్మ త్యాగములయందే యెట్లుధికారము ? సన్యాసమునం దేల నధికారము లేదు ?

అని యిట్లుఁజూచుకొని సన్యాసత్యాగములయొక్క యాధాధ్యక్షమును తెలిసికొన గోరి యర్జును డడుగుచున్నాడు. “సన్యాసస్య” అని. సన్యాసము, త్యాగము, అను రెండుమార్గములకు గలభేదము, వాటి యధాధ్యక్షరూపము తెలిసినచో తనయధికారము ననుసరించి అందేదియో యొకమార్గమునందు ప్రవేశించి, తాను సంసారమునుండి మోక్షమును చెందవచ్చునని పార్థుని యాశయము.

కాని యింతకుముందు “కర్మణ్యైవాధికారస్తే మాఫలేషు కదాచన” అను శ్లోకముచే పార్థునకు త్యాగమార్గమే యుచితమని శ్రీకృష్ణు డుపదేశించియుండెను. అయినను అర్జునుడు అద్వానిని త్యాగమార్గమని విశేషరూపమున తెలిసికొనలేదు. భగవంతుడుగూడ పూర్వాధ్యాయములం దెచ్చుటను ఫలమును గోరక కర్మల నాచరించుట త్యాగమనియు, కర్మలను పూర్తిగా వదలుట (మానివేయుట) సన్యాసమనియును వివరించి చెప్పియుండలేదు. ఫలమును గోరక కర్మల నాచరించుట యోగమనిమాత్రము చెప్పియున్నాడు. అట్టితరి అనుష్ఠానరూపమయిన నాయోగము త్యాగమని, వివరించి చెప్పనిదే అర్జును డెట్లు తెలిసికొనును? త్యాగమనగా విడచుట, అనగా కర్మపరిత్యాగమని యధ్యక్షము. యోగమనగా కర్మను ఆచరించుట. ఈ రెండును పరస్పరవిరుద్ధములు. కనుక నీరెండు నేకరూపము లని తెలిసికొనుట యెట్లు పొసగును? ఫలమును విడచుటయే త్యాగముకాని కర్మలను విడచుట త్యాగముకాదని గురూపదేశములేనిదే యెవ్వడును తెలిసికొన జాలడు. కావున “జ్ఞానయోగేన సాంఖ్యానాం కర్మయోగేన యోగినాం” అను శ్లోకముచే వెనుక జెప్పబడిన సాంఖ్య, యోగ మార్గములలో సాంఖ్యమార్గమే సన్యాసమార్గమనియు, యోగమార్గమే త్యాగమార్గమనియు గ్రహింపవలెను. త్యాగము కర్మానుష్ఠానరూపము, సన్యాసము కర్మసన్యాసరూపము. ఈ రెంటికిని పరస్పరము విరోధముకలదు. కావున నీరెండును ఒకటి కానేరవు. కర్మానుష్ఠాన కర్మఫలత్యాగములు అట్లు పరస్పరవిరుద్ధములు కావు. ఫలత్యాగపూర్వకముగ కర్మ ననుష్ఠించుటకు వీలగును. కర్మత్యాగపూర్వకముగా కర్మ ననుష్ఠించుట కెన్న డును వీలుపడదు. కనుక కర్మయోగ, కర్మసన్యాసములకు విరోధము అనివార్యము. కనుక సాంఖ్య యోగములే సన్యాసత్యాగములని తెలియక సన్యాసత్యాగములకు అర్థ మొకటే యగుటవలన నారెంటికి భేదములేదని తలచి, యారెంటియొక్క విశేషరూపమును తెలిసికొనగోరియే అర్జునుడు ప్రశ్నించుచున్నా డనుట యుక్తము.

పూర్వాధ్యాయములయందు చెప్పబడిన సాంఖ్యయోగములే యిచట సన్యాస త్యాగరూపముతో జెప్పబోవుటవలన ఆచార్యపాదులు వెనుకటియధ్యాయ ములయందు చెప్పబడిన విషయములే యిచట తెలియబడునని వాగ్రుచ్చిరి. “అర్జునస్తు” అను తు శబ్దమువలన అర్జును డడుగని విషయములనుగూడ శ్రీకృష్ణు

డిచట నుపదేశించునని తెలియుచున్నది. ఇచట త్యాగ, సన్యాసములకు గలవిశేషమును మాత్రమే శ్రీకృష్ణుడు ప్రతిపాదించుటలేదు. మరేమనిన బ్రాహ్మణాది వర్ణధర్మములనుగూడ ప్రతిపాదించుచున్నాడు. వర్ణధర్మములు వెనుక చెప్పబడలేదని శంకింపబనిలేదు. శమదమాది ధర్మములు పూర్వము చెప్పబడియే యున్నవి. కాని ఈయవి బ్రాహ్మణధర్మములు, ఈయవి క్షత్రియధర్మములు అని విశేషించి చెప్పలేదు. ఇప్పుడీ అధ్యాయమునందలి విశేషించి చెప్పబడుచున్నవి. అట్లుకాక వెనుక చెప్పినవాటిని అదేరూపములో చెప్పినచో పునరుక్తదోషము వాటిల్లును. కనుక సన్న్యాసశబ్దార్థమునకు, త్యాగశబ్దార్థమునకు గల భేదమును తెలియగోరి అర్జును డడుగుచున్నాడని సంబంధము.

ఈశ్లోకమునందు అర్జునుడు శ్రీకృష్ణుని మహాబాహు వనియు, హృషీకేశుడనియు, కేశినిషూదను డనియు, మూడువిధముల సంబోధించెను. అందు మహాబాహో! అను సంబోధనమున మహాపురుషలక్షణము సూచితమగును. కేశినిషూదన అను దానివలన దానవాంతకుడను విషయము వ్యక్తమగును. కేశియనగా అశ్వరూపుడగు ఒకానొక రాక్షసుడు. వానిని చంపుటచే శ్రీకృష్ణుడు కేశినిషూదన అను పేరును బడసెను. హృషీకేశ అను సంబోధనమువలన ప్రత్యగభిన్నమగు పరమాత్మయని స్పష్టమగును. హృషీకేశ అను పదమునకు ఇంద్రియ ప్రేరకుడని యర్థము. అనగా సర్వభూతేశ్వరుడని భావము. కావున ఓయి కృష్ణా! నీవు సర్వమును స్వయముగా గుర్తెఱుంగుదువు. ఇతరులకు బోధించుటకు, ఇతరులచే గ్రహింపఁజేయుటకుగూడ నీవే సమర్థుడవు. కావున సన్న్యాస త్యాగములయొక్క తత్త్వమును తెలిసికొనదలచి, నేను నిన్నే యడుగుచున్నాను. చెప్పమని నిన్ను నియమించుటకు నేనెంతవాడను? నాకు తెలిసికొన గోరిక కలదని నీయొద్ద మనవి చేసికొనుటయే నాధర్మము. స్నేహితుడవును, పరమకారుణికుడవును అగు నీవే నాగోరిక నెరవేర్తువు. కావున కృష్ణా! సన్న్యాస, త్యాగములయొక్క యాధాతధ్యమును (తత్త్వమును) వివరించి చెప్పము.

శ్లో॥ కామ్యానాం కర్మణాం న్యాసం సన్న్యాసం కవయో విదుః,

సర్వకర్మఫలత్యాగం ప్రాహుస్త్యాగం విచక్షణాః॥

౨

అ॥ శ్రీకృష్ణుడు డచ్చటచ్చట సన్న్యాస త్యాగశబ్దములను లోగడ అధ్యాయములయందు వాడియుండెను. కాని వాని యర్థనిర్ణయమును జేయలేడు. పార్థుడడుగగొ, నిపు డర్థమును నిర్వచింపదలచి శ్రీకృష్ణుడు చెప్పుచున్నాడు.

అర్జునా! కామ్యకర్మలను విడచుట సన్న్యాసమనియు, అనుష్ఠించిన కర్మలయొక్క ఫలమును పరిత్యజించుట త్యాగమనియును, విద్వాంసు లందురు. ఇచట

కామ్యములనగా, స్వర్ణాదిఫల నిమిత్తములగు కర్మలు, నిత్యములు నైమిత్తికములును. నిత్యనైమిత్తికములకుగూడ ఫలము గలదని భగవంతునివితము. కాన సమూహమును భగవంతునివితమున కామ్యములు. చేయకున్న ప్రత్యవాయము కలవి నిత్యనైమిత్తికములు. అట్టి ప్రత్యవాయములేనివి కామ్యములు. అని యీమూటికి న్యావహారికభేదము. అందు ప్రతిదినము ననుష్ఠించెడి కర్మలు నిత్యములు. నిమిత్తము తటస్థించినపుడు అప్పుడప్పు డాచరించబడునవి నైమిత్తికములు. సంధ్యా వందన దేవర్షి పితృతర్పణములు నిత్యములు. పితృత్వాదులు నైమిత్తికములు. వేదమునందు స్వర్ణాదిఫలముల నుద్దేశించి విధింపబడినవి కామ్యములు. ఈమూటికి ఫలముకలదుగాన సమూహమును కామ్యములనబడుచున్నవి. కావున ననుష్ఠేయములయిన వీటిని ననుష్ఠించకుండుట సన్న్యాసమని యర్థము. కర్మల ననుష్ఠించకుండుటయే పరిత్యాగము. ధనాదులకువలె స్వరూప పరిత్యాగము వీటికి సంభవించదు. అశ్వమేధాది కామ్యకర్మలనుగూడ ఫలేచ్ఛను విడచి, చిత్తశుద్ధికొఱకు జనకాదు లాచరించిరి. కావున భాష్యమునందలి “నిత్యనైమిత్తికానాం” అను పదమునకు కామ్యకర్మలుగూడ నుపలక్షణములు. సన్న్యాసు లీ మూడుకర్మలను విడువవలయును. త్యాగులు కామ్యకర్మలనుమాత్రమే స్వరూపతః పరిత్యజించవలయును. నిత్యనైమిత్తికముల ననుష్ఠించితీరవలయును. లేనిచో ప్రత్యవాయ మాపాదించును. కాని వానిఫలమునుమాత్రము విడువకతప్పదు.

కాన సన్న్యాస త్యాగశబ్దముల రెంటియందును, త్యాగ మనునది సమానమయినను సన్న్యాసమునందు గర్మత్యాగము, త్యాగమునందు ఫలత్యాగము అని యీ రెంటికి నిష్కర్ష.

“అనిష్టమిష్టం మిశ్రంచ త్రివిధం కర్మణః ఫలం, భవత్య త్యాగినాం ప్రేత్య నతు సన్న్యాసినాం క్వచిత్” అని శ్రీకృష్ణుడు అత్యాగులకు నిత్యనైమిత్తికాది కర్మఫలమును బ్రతిపాదించుటచే నిత్యనైమిత్తికములకు ఫలము కలదని తేలుచున్నది.

రామానుజీయము :

“సన్న్యాస త్యాగశబ్దములు పర్యాయములు. వీటి కర్థభేదము లేదు. కాని కొందఱు విద్వాంసులు, బంధప్రదమయినందున, కామ్యకర్మ యనుష్ఠింపవలదనియు నిత్యనైమిత్తికములుమాత్రమే యనుష్ఠింపదగినవనియు, వీని ననుష్ఠింపకున్న ప్రత్యవాయ ముండుననియును జెప్పుచున్నారు.

మఱికొందఱు కామ్యకర్మకూడ విడువదగదు. నిత్యనైమిత్తికములవలె జ్ఞేయదగినదే; ఫలమునుమాత్రము విడచినందున బంధము తీరును. కావున మూడు

కర్మలు అనుష్ఠింపదగినవియే. నిత్యనైమిత్తికములకుగూడ ఫలము కలదు. కాన నీమూటికి ఫలపరిత్యాగము జేయవలయును” అని వివరించిరి.

ఇది యుక్తము కాదు.

వీరి వివరణము అర్జునిని ప్రశ్నకు, శ్రీ కృష్ణుని జవాబునకును అనుకూలముగ లేదు. సన్న్యాస త్యాగములయొక్క తత్త్వమును దెలియఁగోరి యర్జును డడిగెను. కాని, త్యాగముయొక్క వికల్పములను దెలియఁగోరి యడుగలేదు.

ప్రకృతశ్లోకముకూడ కర్మసన్న్యాసము సన్న్యాసమనియు, కర్మఫలత్యాగము త్యాగమనియు జెప్పచున్నదికాని కర్మసన్న్యాసము యుక్తమని కొందరు, కర్మఫలత్యాగము యుక్తమని మరికొందరును జెప్పచున్నారని యనుటలేదు. కనుక వీరిరువురిప్రశ్న ప్రతివచనమునకు విరుద్ధార్థమును గల్పించుట యుక్తము కాదు. మరియు నిచట వికల్పబోధకములగు కేచిత్, అన్యే, అనుపదములు మూలమున లేవు. “త్యాజ్యం దోషవదిత్యేకే” అను శ్లోకమునుంచి యాపదముల సన్న్యాహారమైనర్పుటయు తగదు. అచ్చట కర్మయొక్క అనుష్ఠానానుష్ఠానములు మాత్రమే వికల్పింపబడినవి. ఇచట కర్మ, తత్ఫలముల పరిత్యాగము వికల్పమని వీరియాశయము. కాన విషయభేద ముండుటచే నాశ్లోకము ననుసరించుట తగదు.

మరియు, సన్న్యాసత్యాగములు రెండును ఏకార్థములని, యర్జునునకు తెలియునా? తెలియదా? ఇందు మొదటిపక్షమున సన్న్యాస త్యాగములయొక్క పృథక్ తత్త్వమును దెలియఁగోరితినని ప్రశ్న కుదరదు. మూలమునందు, పృథక్ అనుపదము కలదు. రెండవపక్షమున కృష్ణుని జవాబు కుదరదు. శ్రీకృష్ణుడు సన్న్యాసత్యాగములు రెండు నొకటేయని చెప్పవలయును. అట్లు చెప్పలేదు. కావున శ్రీశంకరులు చెప్పినయర్థమే యచితము. అర్జునుని ప్రశ్న కనుకూలమున్ను.

సర్వకర్మపరిత్యాగము సన్న్యాసమనియు, సర్వఫలత్యాగము త్యాగమనియు, నీరెంటియొక్క తత్త్వము నిర్దేశింపబడినది.

ఇచట కామ్యశబ్దము, (కామే = సాధూని) అను పుత్రత్వత్తిచే నిత్యనైమిత్తిక, కామ్యములను మూడుకర్మలయందును వర్తించును. వ్యాసులు మూలమున, “సర్వేషాం” అన్నికర్మలను అని చెప్పకపోవుట దోషమని యెంచరాదు. కర్మలన్నియు కామ్యములేకాన, నిన్నిటిని పరిత్యజించుట సూచిత మగుచున్నది. అట్లుకాక, నితరస్థలమున శ్రుతిసిద్ధమయిన సర్వకర్మపరిత్యాగరూప సన్న్యాసము నిచట యెందుకు బ్రతిపాదించరు?

శ్లో॥ త్యాజ్యం దోషవదిత్యేకే కర్మ ప్రాహుర్మనీషిణః

యజ్ఞదానతపఃకర్మ స త్యాజ్యమితి చాపచే॥

3

అ॥ గతశ్లోకమున అర్జునుని ప్రశ్నకు జవాబు వచ్చినది. ఇప్పుడు ప్రసంగవశమున అవిద్వాంసులకు సన్యాసము శ్రేయస్కరమా? త్యాగము శ్రేయస్కరమా? అను శంక కలుగగా, నందు శాస్త్రకారులకు వికల్పము కలదని చెప్పుచున్నారు. విద్వాంసులకు కర్మాధికారము లేదని యింతకుముందు దనేకమారులు ప్రతిపాదించి యున్నందున నీ యాశంక విద్వాంసులయెడ గలుగదు. అయితే అవిద్వాంసులకు కర్మసన్యాసముకంటె కర్మయోగము మంచిదని పూర్వమే యీవిషయము చెప్పబడినదికదా? మరల యీ యాశంకయెందుకు? నిజమే, స్పష్టముగా దెలియుటకు మరల యిచటి విమర్శించబడుచున్నది. కనుకనే భాష్యకర్తలు గడచిన అధ్యాయములయందలి విషయజాతమంతయు మరల యీయధ్యాయమున జెప్పెదమనిరి.

లేక సన్న్యసించి, కర్మల విడచినవారికి మరల కర్మాధికారము లేనందున నీకర్మవికల్పము వారివిషయముకాదు. ఇంక నటు సన్న్యసించక, ఇటు కర్మల నాచరించక యుండువారిని గూర్చి యీకర్మ వికల్పమని గ్రహింపవలెను.

హింసాది దోషయుక్తమయివ కర్మ చేయగూడదని సాంఖ్యులగు కొందరు విద్వాంసు లందురు. యజ్ఞ, దాన, తపః ప్రభృతి కర్మలు విడువకూడదని మరి కొంద రందురు. ఇందు మొదటివా రాత్మజ్ఞానులు. వీరికి క్రియాకారక ఫలభావ మాత్మయందు లేదని తలంపు కలదు. అందువలన కర్మానుష్ఠానము వలదందురు. రెండవవారు కామ్యకర్మలు బంధప్రదములయినను నిష్కామకర్మలు చిత్తశుద్ధి ద్వారమున మోక్షహేతువు లయినందున అనుష్ఠించితీరవలయు నందురు.

జ్ఞాననిష్ఠులయిన సాంఖ్యులు కష్టమని, దుఃఖమని, కర్మల విడువరు. వారికి కాయక్లేశనిమిత్తమయిన దుఃఖము ఆత్మయందుగలదను భావముండదు. ఇచ్ఛా, ద్వేష, భయ, దుఃఖాదులు శరీరధర్మములని వారిభావము. కర్మలు సత్త్వాది గుణప్రయుక్తములుకాని ఆత్మప్రయుక్తములు గావని వారినిర్ణయము. కాన వారి కర్మసన్యాసము జ్ఞానపూర్వకముగాని, మోహ (అజ్ఞాన) పూర్వకముగాదు.

అనాత్మజ్ఞులు మాత్రము కాయక్లేశ భయమువలన కర్మల త్యజింతురు. అట్టి త్యాగులు, రాజసులు, తామసులు అని నిందింపబడుదురు. కాన నట్టివారికి కర్మ త్యాగముకంటె ఫలత్యాగ ముచితమని ఫలత్యాగమును స్తుతించుటకు కర్మ త్యాగము నిందించబడుచున్నది.

ఇంతేకాని, యాత్మజ్ఞానముగల సాంఖ్యులొనర్చెడి కర్మత్యాగము నిందించబడుటలేదు. ఆత్మవేత్తల సన్యాసముకంటె, సనాత్మవేత్తల కర్మఫలత్యాగము

గొప్పదికాదు. సర్వకర్మసన్యాసము ముఖ్యముకాని సర్వకర్మఫలత్యాగము ముఖ్యముగాదు.

“నహి దేహభృతా శక్యం త్యక్తుం కర్మాణ్యశేషతః।

యస్తు కర్మ ఫలత్యాగీ స త్యాగీత్యభిధీయతే” (దేహధారి యగువాడు కర్మలను పూర్తిగా విడువ వీలులేదు. కావున కర్మఫలమును విడచినవాడే త్యాగి యనబడుచున్నాడు.) అని ఫలత్యాగిని స్తుతించుట అజ్ఞానిని పురస్కరించుకొనికాని జ్ఞానిని పురస్కరించుకొని కాదు. జ్ఞానికి సర్వకర్మసన్యాసము అసంభవము కాదు. అయ్యది అజ్ఞానికి నసంభవము కనుకనే ప్రైశ్లోకము అజ్ఞానికి ఫలత్యాగమే యుచితమని స్తుతించుచున్నది.

అవిక్రియాత్మను దెలిసికొన్న విద్వాంసులకు ఆత్మయందు కర్మదృష్టియే లేనపుడు వారికి కర్మాధికార మెట్లుండును? కర్మల నాచరించికదా వాటి ఫలమును విడువవలయును? విద్వాంసులకు కర్మాచరణమే సంభవించదు. ఇంక వారు ఫలత్యాగమును జేయుటయూ, కాన “నహి దేహభృతా” యనుశ్లోకము అజ్ఞానియొక్క కర్మ ఫలత్యాగమును స్తుతింపబ్రవర్తించినదికాని, జ్ఞానియొక్క ఫలత్యాగమును జెప్ప ప్రవర్తించలేదు. “త్యాగాచ్ఛాంతి రనంతరం” అనునదికూడ నిట్లు స్తుతిపరమేకానిచో, శ్రీకృష్ణుడు తృతీయాధ్యాయమునను “వేదావినాశినం పార్థ” అను శ్లోకమునందును జ్ఞానులకు సర్వకర్మసన్యాసమును ప్రతిపాదించి, మరల యిచ్చుట దానికి విరుద్ధముగ జ్ఞానులకు కర్మఫలత్యాగము యుక్తమని యెట్లు చెప్పెను?

కావున నిచట కర్మాధికారులగూర్చియే సంన్యాస, త్యాగవికల్పముకాని, కర్మాధికారములేని సాంఖ్యులగూర్చి కాదు.

ఇందు పూర్వార్థమున సంన్యాసము, ఉత్తరార్థమున త్యాగము చెప్పబడిన దని వివేకము. ఈ రెంటికిని “ఏకే” “అపరే” అను పదములవలన వికల్పము చూపబడినది.

అనాత్మజ్వలయిన కర్మాధికారులకు కర్మసంన్యాసము కర్తవ్యమా? లేక కర్మ ఫలత్యాగము కర్తవ్యమా? అని.

సాంఖ్యుల (జ్ఞానుల) ప్రసక్తి యిం దేమాత్రమును లేదు.

3

శ్లో॥ నిశ్చయం శ్రుణు మే తత్ర త్యాగే భరతసత్తమ,

త్యాగోహి పురుషవ్యాఘ్ర త్రివిధ స్సంప్రకీర్తితః,

౪

అ॥ అజ్ఞానులకు నిత్యకర్మత్యాగ ముచితమా? నైమిత్తిక కర్మత్యాగ ముచితమా? అని యనేకవికల్పములు దయించును. ఇవన్నియు ‘కర్మత్యాగ ముచితమా?’

‘ఫలత్యాగముచితమా’ అను రెండు వికల్పములలో జేరును. ఇం దేవత్వము నా కభి మతమయినదియు చెప్పెద వినుము. ఈ త్యాగము, (కర్తృత్యాగము, ఫలత్యాగము) సాత్త్వికము, రాజసము, తామసము, అని మూడువిధముల నుండును. దీనితత్త్వమును జెప్పటకు నాకంటె సమర్థులు లేరు. విద్వాంసులు రెండు రకముల వికల్పమును జూప, నజ్ఞానియగు ముముక్షువునకు సందేహ మేర్పడును. అందెద్ది శ్రేయస్కరమా? యను సందిగ్ధస్థితిలో నుండి శాస్త్రము రెండు రకముల గనిపించుచుండుటచే శాస్త్రాధారమున నిర్ణయము నొందజాలడు. కనుక నందలి నిర్ణయమును శాస్త్ర కర్తయగు నేనే నిరూపింపవలయును. శాస్త్ర మిశ్వరాజ్ఞారూపము. ఈశ్వరహృదయ మిశ్వరునకు ప్రత్యక్షమయినటుల పరులకు ప్రత్యక్షము కాదు. పరహృదయము పరుల కప్రత్యక్ష మను బ్రతీతి కలదు. కాన, నా యభిప్రాయమును నేనే చెప్పెద, విని యిందలి నిశ్చయమును నీవు గ్రహింపుము.

రామానుజీయము :

“కర్తృత్యాగము, ఫలత్యాగము- కర్తృత్వత్యాగము అని త్యాగము మూడు విధములు. (మమేదం కర్త) ఈకర్త నాదీయని కర్తయందలి మమతను విడచుట కర్తృత్యాగము. (మమఫలం న స్వాత్) నాకు ఫలము కలదు, అనునది ఫలత్యాగము. (ఈశ్వరపవ కర్తానాహం) ఈశ్వరుడే కర్త, నేనుగాదు. అనునది కర్తృత్వత్యాగము. ఈ కర్తృత్వత్యాగమును శ్రీకృష్ణుడు మయి సర్వాణి కర్తాణి సంస్యస్యా ధ్యాత్మచేతసా, నిరాశీర్నిర్మమో భూత్వా యుద్ధస్య విగతజ్వరః॥ అను శ్లోకముచే పంచమాధ్యాయమున వెనుకనే చెప్పియుండెను” అని రామానుజులు వివరించిరి. ఇది యుక్తముకాదు.

౧. ఈ శ్లోకమున త్యాగము మూడు విధము అని శ్రీకృష్ణుడు కంఠతః చెప్ప లేదు.

౨. కంఠతః చెప్పుకున్నను అర్థా త్సిద్ధించు నన్నచో, “యదృచ్ఛాలాభ సంతుష్టో ద్వంద్వాతీతో విమత్సరః | సమస్సిద్ధావసిద్ధాచ కృత్వాపి న నిబధ్యతే” అను శ్లోకముచే అసంతోషత్యాగము, ద్వంద్వత్యాగము, మాత్సర్యతాగము, సిద్ధసిద్ధిలవలన కలిగడి హర్షవిషాదత్యాగము- అను త్యాగములన్నియు, అర్థా త్సిద్ధములయినందున త్యాగము త్రివిధమే యని నియమింప వీలులేదు.

3. మరియు “యస్య సర్వే సమారంభాః” అను శ్లోకమున కామత్యాగ, సంకల్పత్యాగ, ఆశ్రయత్యాగములు “ఛిత్తైశం సంశయం” అను శ్లోకమున సంశయత్యాగమున్ను, అర్థసిద్ధము లగుచున్నవి. ఇట్లనేక త్యాగములు పూర్వము చెప్పియుండగా, త్యాగము మూడువిధములని యిప్పుడు చెప్పుటెట్లు ?

కావున వెనుకటిశ్లోకములన్నియు నాయావిశేషణములచే కర్మయోగమునే విశేషించి చెప్పుచున్నవి. త్యాగభేదముల జెప్పటలేదు.

మరియు పూర్వము కామ సంకల్పాది విషయభేదములచే త్యాగ మనేకవిధము లని చెప్పినట్లుగపడుచున్నది. త్యాగముయొక్క స్వరూపభేదము చెప్పలేదు. ఒక రకమయిన త్యాగభేదముగల కర్తయందు రెండవరకమయిన త్యాగ ముండదు. ఉద్యుత్తరూపము గల వస్తువునం దనుద్యుత్తరూప ముండదు. ఉష్ణస్పృశగల వస్తువునందు అనుష్ణస్పృశ యుండదు.

ఇచటమాత్రము త్యాగము త్రివిధమని స్వరూపభేదము కంతతః చెప్పబడుచున్నది. ఆ భేదములు సాత్విక రాజస తామసము లనికూడ చెప్పబడగలవు. ఇం దొకరకమయిన త్యాగముగలవానియందు రెండవరకమయిన త్యాగముండదు.

అట్లుండుచో త్యాగ మేకమే యగునుగాని, భిన్నము కాదు. భేదకారణ ముండదు. ఒకత్యాగమున్నచోట రెండవత్యాగము లేకపోవుటయే త్యాగముల పరస్పరభేదమునకు గారణము.

కామత్యాగ మమతాత్యాగాదులకు పరస్పర సామానాధికరణ్యము కలదు. అనగా నొకటన్నచోట మరియొక టుండును.

అందువలన విషయభేదమునుబట్టి వేరుగా తోచుచున్నను వెనుకటిత్యాగము లన్నియు నొకటే. ఇక్కడ చెప్పినత్యాగముమాత్రము స్వరూపభేద ముండుటనుబట్టి మూడువిధములు. ఈ భేదములకు (సాత్వికాది త్యాగములకు) పరస్పరసాంకర్యము కాని, సామానాధికరణ్యముకాని లేదు. కాన శ్రీకృష్ణునిచే కంతోక్తమయిన త్యాగ మిదియే కాని వెనుకటిదికాదు. కాన వారిన్యాఖ్య యసంగతము.

మరియు “ప్రకృతేః క్రియామాణాని గుణైః కర్తాణి సర్వశః” అను శ్లోకమును బట్టి గుణములయందు కర్తృత్వము నారోపించుట యుక్తముకాని, నిర్వికారుడయిన నీశ్వరునియందు ఆత్మయందు నారోపించుట న్యాయముగాదు.

అయితే “మయిసర్వాణి కర్తాణి” (నాయందు నిఖిలకర్తృలనుంచి) అని భగవంతుడు చెప్పినమాటకు గతియేమి? వినుము, నేను ఈశ్వరునికొఱకు కర్తృచేయుచున్నాను. రాజుకొఱకు భృత్యుడుచేసినట్లు అని యనుసంధాన మొనర్చుటయే ఈశ్వరునియందు కర్తృసమర్పణమునుజేయుట. అయితే గుణములయందు కర్తృత్వము సారోపించినపుడు “నేనుజేయున్నా”నను అనుసంధాన మెట్లు? నిజమే? ఈశ్లోకము కర్త్యాధికారియగు అనాత్మజ్ఞునివిషయము. తత్త్వవేత్తగుణములే కర్తలు, నేను గానని తలంచును.

కావున, నీశ్వరుడే కర్తయను సనుసంధానము అతి మూఢునివిషయమని సంక్షేపము.

శ్లో॥ యజ్ఞదానతపఃకర్మ స త్యాజ్యం కార్యమేవ తత్

యజ్ఞో దానం తపశ్చైవ పావనాని మనీషిణామ్॥

౫

అ॥ ఫలేచ్ఛలేని విద్వాంసులు యజ్ఞదానతపఃప్రభృతి కర్మలను పరిత్యజించరాదు. వారి కీయవి చిత్తశుద్ధికరములు.

ఇచట మూలమున “మనీషిణామ్” అను పదముండుటచే నీప్రకరణము విద్వాంసుల విషయమని భ్రమింపరాదు. అజ్ఞులలో ఫలేచ్ఛగలవారు మూఢులు, ఫలేచ్ఛలేనివారు విద్వాంసులు అని యిచట భావము. ఇంతేకాని, తత్త్వజ్ఞులని యగముకాదు.

అదెట్లైన? వైదికులలో వేదార్థవేత్తలు ప్రాజ్ఞులు. వేదపాఠకులు మూఢులు. అట్లే ద్విజులలో వేదపాఠకులు ప్రాజ్ఞులు, సంధ్యావందనమాత్ర వేత్తలు, మూఢులు. విద్యార్థులలో శాస్త్రము చదువువారు ప్రాజ్ఞులు, కావ్యముల జదువువారు మూఢులు. బాలురలో పేల్లను, నాక్యములను జదువువారు ప్రాజ్ఞులు. అక్షరముల నభ్యసించువారు మూఢులు. ఇట్లే అజ్ఞులలో ఫలేచ్ఛలేనివారు ప్రాజ్ఞులు. ఫలేచ్ఛగలవారు వారిద్వారా మూఢులు.

యజ్ఞాదికర్మలు చిత్తశుద్ధికరము లని చెప్పటచే, చిత్తశుద్ధిపర్యంతమే కర్మ లనియు, నావల సన్యాసమే ముముక్షువునకు శరణ్యమనియు దేలుచున్నది. వివిధిషను బుట్టించనర్హము లయిన కర్మలకు నది పుట్టినపిదప నుపయోగము లేదు.

ఇట్లుండ, మరణపర్యంతము ముముక్షువులు కర్మలను జేయుచుండవలెనని వర్ణించు రామానుజులపాండిత్య మే మనదగును ?

యదహరేవ విరజేత్ తదహరేవ ప్రవజేత్

“వ్యుత్థాయాథ భిక్షాచర్యం చరంతి”

“బ్రాహ్మణో నిర్వేదమాయాత్” “శాంతోదాంత ఉపరత” ఇత్యాది శ్రుతి సిద్ధమయినట్టియు, “సర్వారంభపరిత్యాగీ” యను ప్రకృతగీతాసిద్ధ మయినట్టియు, “విద్వాంసు లాచరించెడి సర్వకర్మసంన్యాసము నిషేధించు రామానుజుల నెంతేని మెచ్చదగును.

౫

శ్లో॥ ఏ తాన్యపి తు కర్మాణి సంగం త్యక్త్వా ఫలాని చ,

కర్తవ్యానీతి మే పార్థ నిశ్చితం మత ముత్తమం॥

౬

అ॥ ఓయి అర్జునా ! ఈ కర్మలనుగూడ, కర్మాసక్తి, ఫలాసక్తిలేక యాచ

రించవలెనని నా నిశ్చయము. ఫలాసక్తితోజేసిన నివి బంధప్రదము లగును. వాటిని కూడ ఫలాసక్తి విడచి చేసినచో, చిత్తశుద్ధిద్వారమున మోక్షప్రదము లగును.

ఇచట కొందరు “ఏతాన్యపి” అను పదముచకు నిత్యకర్మలకంటె వేరయిన కామ్యకర్మ అర్థమనియు, నవికూడ ఫలాసక్తి లేకుండ నాచరించవలెననియు, నిట్లుండ, నిత్యములయిన యజ్ఞాదికర్మలాచరించ మని వేరుగ జెప్పనేల? అని వ్యాఖ్యానించిరి :

ఇది యుచితము గాదు.

౧. నిత్యకర్మలకు గూడ ఫలము గలదని గీతాశాస్త్రమున నిరూపిత మయినది. కాన నిక నిత్యములు, కామ్యము లను భేద మిందు ఫలమునుబట్టి లేదు.

౨. నిత్యకర్మలే బంధప్రదములను భయముతో విడువదలచిన ముముక్షువునకు కామ్యములయందు బ్రసక్తియేల?

౩. “చూరేణ హ్యవరంకర్మ” “యజ్ఞార్థాత్కర్మణోఽన్యత్ర” అను శ్లోకము లచే నీశ్వరాధ్యభిన్నము లయిన కర్మలు కామ్యము లనియు, అవి యన్నియు బంధకము లనియును, నిందించబడినవి.

౪. కామ్యకర్మలు “త్రైవిద్యా మాం సోమపాః” “క్షీణేపుణ్యే మర్త్య లోకం విశంతి” అను శ్లోకములచే చాలదూరమున చూచింపబడినవి. కాన నిచ్చటి “ఏతాన్యపి” అనుపదము అంతదూరముదోయి యన్వయించదు. వెనుక శ్లోకమున జెప్పిన యజ్ఞాదికర్మలను మాత్రమే పరామర్శించును.

కాన ఫలేచ్ఛనువదలి యజ్ఞాదికర్మల నాచరించవలెనని శ్రీకృష్ణుని నిశ్చయము. దీనివలన ఫలత్యాగపక్షము కృష్ణున కభిమతమయినటుల వ్యక్తమగుచున్నది.

శ్లో॥ నియతస్య తు సంన్యాసః కర్మణో నోఽపద్యతే

మోహోత్తస్య పరిత్యాగ స్తామసః పరికీర్తితః॥

2

అ॥ అజ్ఞానికి కర్మత్యాగపక్ష ముచితముకాదని చెప్పుచున్నారు. ముముక్షువగు నజ్ఞాని నియతకర్మలను విడువగూడదు. ఒకవేళ అజ్ఞానవశమున విడచినను, అయ్యది తామసపరిత్యాగ మనిపించుకొనును. మూలమునందలి నియతపదము నిత్యనైమిత్తికకర్మపరము. బ్రాహ్మణునకు దేవ, పితృ, భూత, మనుష్య, బ్రహ్మ యజ్ఞము లను పంచమహాయజ్ఞములు, ప్రతిరోజున చేయదగిన నిత్యములు. “జ్యోతిష్టోమము నైమిత్తికము” దానముకూడ నిత్యకర్మయే. అధ్యయనము బ్రహ్మ యజ్ఞమునని డంతర్భూతము. ఏకాదశ్యా ధ్యపవాసము తపస్సు.

ఇట్టి యజ్ఞాదిరూపమయిన నిత్యకర్మను విడచుట ప్రత్యవాయకరము చేయుట చిత్తశుద్ధికరము. ముముక్షువునకు మోక్షసిద్ధికొనుటకు నియతకర్మానుష్ఠాన మావశ్యకము. అయ్యవి చిత్తశుద్ధిని కలుగజేయును. ఆపైన జ్ఞాన ముదయించును. దాన మోక్షము సిద్ధించును.

అయితే నిత్యకర్మలకుగూడ చిత్తశుద్ధి యను ఫలమున్నదికదా? ఫలాభిసంధిరాహిత్య మెట్లుని మీ కాశంక కలుగవచ్చును. కాని, ఫలము బంధము నిచ్చుచో దోషమగును కాని, ఫలమయినంతమాత్రమున దోషము కానేరదు. దీనివలన ఆత్మజ్ఞానులకు నియతకర్మత్యాగ ముచితమని తేలినది. 2

శ్లో॥ దుఃఖమిత్యేవ యత్కర్మ కాయక్లేశభయాత్త్వజేత్,

స కృత్వా రాజసం త్యాగం నైవ త్యాగఫలం భవేత్॥ ౩

అ॥ అర్జునా! ఎవడు దుఃఖమును దలంపుతో శరీరకష్టమునకు భీతిల్లి, నియతకర్మలను విడచునో, వా డట్టి రాజసత్యాగమును జేసినను త్యాగఫలము నొందడు.

అజ్ఞానమువలన జేసెడి త్యాగము (కర్మపరిత్యాగము) తామసము. శరీరకష్టమువలన భయపడి చేసెడిత్యాగము రాజసత్యాగము. ఈరెండును పనికిరావు. కావున కర్మాధికారియైన అజ్ఞాని నియతకర్మను తప్పక నాచరించవలయును. అజ్ఞాని యయినను, సన్న్యసింపినచో కర్మాధికారము లేదు. కావున నట్టివాడు నియతకర్మల విడచినను ప్రత్యవాయము లేదు.

కాని అజ్ఞానికి సన్న్యసముకంటె కర్మయోగము సమీచినము. ఇట్టివాడు కర్మయోగము నాచరించక, శరీరకష్టమునకు వెఱచి, కర్మత్యాగ మాచరించినను వాడు త్యాగఫలమగు (పరమార్థసన్యాసఫలమగు) మోక్షమును పొందలేడు. 2

శ్లో॥ కార్యమిత్యేవ యత్కర్మ నియతం క్రియతేర్దున,

సంగం త్యక్త్వా ఫలంచైవ స త్యాగ సాత్త్వికోమతః॥ ౪

అ॥ ఓయీ, అర్జునా! నియతకర్మను, సంగమును విడచి ఫలమును వదలి అవశ్యక ర్తవ్యమను భావముతో జేసెడి త్యాగము సాత్త్విక మనబడును. అనగా, అవశ్యక ర్తవ్యమనుభావముతో నియతకర్మల నాచరించుచు వానియందలి సంగమును ఫలమును వదలుట సాత్త్వికత్యాగమని భావము.

నిత్యకర్మలకు ఫలము కలదనుటలో శ్రీకృష్ణవాక్యమును ప్రమాణపరచితిమి. ఒకవేళ నట్లుగాకున్నను, అజ్ఞాని చిత్తశుద్ధికాని, ప్రత్యవాయపరిహారముకాని, నిత్యకర్మలకు ఫలము కలదని కల్పించుకొనును. ఆత్మవేత్తమాత్ర మట్లు కల్పించుకొనడు. కావున సర్వకర్మఫలత్యాగము సాత్త్వికత్యాగమని సిద్ధమయినది. కర్మాధికారి యగు నజ్ఞాని నిత్యకర్మ నాచరించి దానిఫలమును విడచునుగాని, కర్మను విడువడు.

ఓయి ! త్యాగము మూడువిధము లని చెప్పితిరి. త్యాగమనగా సన్యాసమని చెప్పవలయును. “నియతస్య తు సన్న్యాసః” అను నేడవశ్లోక మా యర్థమునే సూచించుచున్నది. “కామ్యానాం కర్మణాం న్యాసం సంన్యాసం కవయో విదుః” అని సంన్యాసమే ప్రస్తుతమయినది. ఇట్లుండ సంన్యాసమనగా కర్మత్యాగమనిచెప్పి దానిప్రకారములను మూటిని చూపి అందులో రెండు కర్మత్యాగరూపములు, మూడవది ఫలత్యాగమని చెప్పుటెట్లు ? కర్మత్యాగము సంన్యాసముకాని, ఫల త్యాగము సన్యాసము కాదుకదా ? ప్రకృత రాజస తామసత్యాగములు కర్మ త్యాగము లంటిరి. సాత్వికత్యాగము ఫలత్యాగ మంటిరి. ఈ విరోధ మెట్లు పరిహరింతురు ?

వినుము. ఇచట సంన్యాస త్యాగశబ్దములకు పరిత్యాగాంశమునందే సామ్యము కాని కర్మఫలమును అను విషయమునందు సామ్యము లేదు. కర్మను విడువనిండు, ఫలమును విడువనిండు- ఎటులయినను, విడుచుటకలదుకాన నీయది సంన్యాసమగును. రాజస, తామస, కర్మత్యాగములకంటె సాత్వికమయిన ఫలత్యాగము గొప్పదని స్తుతించదలచి ఫలత్యాగమును సంన్యాసభేదములలో జేర్చితిమి.

శ్లో॥ న ద్వేష్టుకుశలం కర్మ కుశలే నానుషజ్జతే,

త్యాగీ సత్త్వసమావిష్టో మేధావీ చిన్నసంశయః॥

౧౦

అ॥ రాజస తామసత్యాగులను నిందించి సాత్వికత్యాగికి పరమార్థసన్యాసము, జ్ఞాననిష్ఠయు లభించునని చెప్పుచున్నాడు. కర్మఫలత్యాగి సత్త్వగుణముతోగూడిన వాడై ప్రజ్ఞాశాలియగుచు, అవిద్యాప్రయుక్తములయిన సంశయముల బోగొట్టుకొని, కామ్యకర్మను ద్వేషింపడు. నిత్యకర్మయం దాసక్తిపడడు. సంసారకారణమని కర్మమునందు ద్వేషము లేదు. మోక్ష కారణమని నిత్యమునం దాసక్తియు లేదు.

కావున, కర్మాధికారియగు నజ్ఞాని వెనుకజెప్పినట్లు కర్మయోగ మాచరించి క్రమముగా చిత్తశుద్ధినొంది, జన్మాదివికారరహితమయిన ప్రత్యగాత్మను దెలిసి కొని నిఖిలకర్మలను సంకల్పముతోగూడ వదలి, తానేమియు చేయకయు, చేయించకయు నుండుచు పరమార్థ సంన్యాసరూపమగు జ్ఞాననిష్ఠను బొందును. ఇదియే కర్మయోగమునకు ఫలము.

౧౧

శ్లో॥ నహి దేహభృతా శక్యం త్యక్తుం కర్మాణ్యశేషతః

యస్తు కర్మఫలత్యాగీ స త్యాగీ శ్యుభిధీయతే॥

౧౧

అ॥ దేహాత్మాభిమానము గలవాడు కర్మలను విడువ నర్హుడుకాడు. కాన కర్మఫలత్యాగియే త్యాగియని శిష్టులందురు. ఇచట దేహభృత్ అనగా “నాది యీదేహము, నేను మనుష్యుడను” అని అహంమమాభిమాన పూర్వకముగ

శరీరమును ధరించువాడు. ఇంతియేకాని వివేకము గలవాడని యర్థముకాదు. వివేకికర్మాధికారి కాడు. వానికి సమూలము కర్మత్యాగమునం దధికారము కలదు.

ఇచట ఫలాభిసంధిమాత్రమును త్యజించినవాడు నన్నాస్మియనుట స్తుతి. జ్ఞానపూర్వక సర్వకర్మసంన్యాసి, పరమార్థసంన్యాసి (ముఖ్యసంన్యాసి). అవివేకమున కర్మలను విడచినవానియొక్కయు, కష్టమని కర్మలను విడచినవానియొక్కయు సంన్యాసము నింద్యము. కావున కర్మల జేయుచున్నను, ఫలమును విడచినంత మాత్రమున సన్నాస్మియనుట వాని సంన్యాసము అముఖ్యమని సిద్ధమగును.

శ్లో॥ అనిష్టమిష్టం మిశ్రంచ త్రివిధం కర్మణః ఫలం

భవత్య త్యాగినాం ప్రేత్య నతు సంన్యాసినాం క్వచిత్ ॥ ౧౨

అ॥ కర్మలకు (కర్మానుష్ఠాతలకు) (అపరమార్థ సంన్యాసులకు) శరీర పాతాన స్తరము అనిష్టము, ఇష్టము, మిశ్రము అని మూడురకముల ఫలము గలుగును. పరమార్థసంన్యాసుల కీయవి యుండవు.

౧. అందు శాస్త్రవిహితమయిన ధర్మానుష్ఠానముయొక్క ఫలము ఇష్టము.

౨. శాస్త్రనిషిద్ధమయిన హింసాదిరూపమగు నధర్మానుష్ఠానముయొక్క ఫలము అనిష్టము.

౩. ధర్మాధర్మోభయాత్మకమయిన కర్మయొక్క ఫలము మిశ్రమము. (ఫల్యతయా = లీయతే) అను వ్యుత్పత్తివలన ఫలశబ్దమునకు వ్యర్థముగా లయించున దను నర్థము లభించును. కాన నీయది మిథ్యాభూతము. అజ్ఞానప్రయుక్త మగుటవలనగూడ మిథ్య యనవలయును. వింద్రజాలికుని మాయతో సమాన మయినది. ఎంతటివారల నయినను పొరపరచును. ఇట్టి ఫలము ప్రత్యగాత్మకు సంబంధించినదివలె భాసించును. ఇది తుచ్ఛమయినది కనుకనే రజ్జువునందలి సర్పాభాసమువలె సులువుగా లయించును. (నశించును)

కాని మోక్షఫలమునం దీయర్థ మన్వయించదు. నిత్యసిద్ధమయిన మోక్షము ఫలమువంటిదికాని నిజముగ ఫలముగాదు. కనుకనే మోక్షమునకు నిత్యత్వవ్యవహారము పొసగుచున్నది. సగుణముక్తిస్థానమగు హిరణ్యలోకము మాయామయము, తుచ్ఛమును కనుక ఫలమగును. హిరణ్యగర్భలోకము నిత్యకర్మకుగాని, సగుణోపాసనమునకుగాని ఫలము. కావున నజ్ఞానులకు సర్వకర్మసంన్యాస మసంభవము. జ్ఞానుల కయ్యది సంభవము.

౧౨

శ్లో॥ పంచైతాని మహాబాహూ కారణాని నిబోధ మే

సాంఖ్యే కృతాంతే ప్రోక్తాని సిద్ధయే సర్వకర్మణామ్॥

౧౩

అ॥ ఓయి అర్జునా! కర్మలకు పరిసమాప్తిస్థానమయిన వేదాంతశాస్త్రము నందు నిఖలకర్మలు నెరవేరుటకు నయిదుకారణములు చెప్పబడినవి. వానిని జెప్పెద వినుము.

ఇచ్చట సాంఖ్యశబ్దమునకు ప్రకృతిమహదహంకారాదులను లెక్కించి చెప్ప కపిలసాంఖ్య మర్థముకాదు. మరేమనిన, సాంఖ్యమనగా ఆత్మజ్ఞానము. దానిని ప్రతిపాదించుటచే వేదాంతశాస్త్రముకూడ సాంఖ్య మనబడుచున్నది.

రామానుజీయము.—

“సంఖ్యయనగా బుద్ధి; దానితోగూడినది సాంఖ్యము, కృతాంతమని నిర్ణయము” అని వివరించిరి.

ఇందు సాంఖ్యశబ్దముచేతనే నైదికబుద్ధితోగూడిన వేదాంతశాస్త్ర సిద్ధాంతమను నర్థము సిద్ధమగుచున్నందున, కృతాంతశబ్దము వ్యర్థమగును. “జ్ఞానయోగేన సాంఖ్యానాం” అనుచోట వేదాంతశాస్త్రము సాంఖ్యమని ప్రసిద్ధిజెందినది. వేదాంతశాస్త్రము సేత్వసాంఖ్యము. దానియందు నిష్కల సాంఖ్యలు జ్ఞాన లనబడుదురు.

వేదాంతములయందుగూడ కర్మసంబంధముండుటచే వేదాంతశాస్త్రము కృతాంతము (నిర్ణయరూపము) గానేర దనరాదు. వేదాంతములయందు కర్మ సంబంధము అజ్ఞానుల కని నిర్ణయించబడినది. పరమార్థసన్యాసులగు సాంఖ్యుల కెచ్చటను కర్మసంబంధమును జెప్పలేదు. ఇచ్చటగూడ “సర్వారంభ పరిత్యాగీ” ఇత్యాదిశ్లోకములచే సాంఖ్యులకు కర్మాధికారము లేదని చెప్పబడినది. “తత్ర కేన కం పశ్యేత్” అను శ్రుతియ పై యర్థమును బలపరుచుచున్నది. అంత శబ్దమునకు నిర్ణయమునందు రూఢియని యనరాదు. “శ్రుతావ వసితే రమ్యే సమాప్తావస్త ఇష్యతే” అని సమాప్తియందు అంతశబ్దము రూఢమయినది. కావున నిచట రామానుజులు కృతాంతశబ్దమునకు నిర్ణయమను నర్థమును వర్ణించి, దానిని వ్యర్థ పుచ్చుట పాడిగాదు.

శ్లో॥ అధిష్ఠానం తథా కర్తా కరణం చ పృథగ్విధం

వివిధాచ పృథక్స్పష్టాః దైవం చాత్ర పంచమమ్॥

౧౪

అ॥ శరీరము ప్రాణులకు భోగాయతనము. అందు ప్రాణులయొక్క ఇచ్ఛాదు లభివ్యక్తము లగును. కాన శరీరము ప్రాణుల కధిష్ఠానము. అంతఃకరణము అహం వృత్తి, ఇదంవృత్తి యని రెండువిధములు. అందు అహంవృత్తి విజ్ఞానమయుడు, భోక్త. ఇదంవృత్తి యంతఃకరణము. కాన, సహంకారము కర్త. దశేంద్రియములు, మనోబుద్ధులు గలసి పన్నెండు కరణములు. ఈయవి శబ్దస్పృశాదు లనుభ

వింశతికు సాధనములు. ప్రాణాపానాది వాయువులయొక్క నానారకములయిన పనులు చేస్తులు. చక్షురాద్యనుగ్రాహకులయిన ఆదిత్యాదులు దేవతలు. ఈ యిందును నిఖిల సంసార కారణములు.

ఇచట రామానుజులు : దైవమనగా అంతర్యామి యీశ్వరుడని వివరించిరి. అది యుక్తముకాదు. అంతర్యామి నిర్వికారుడు. ప్రత్యక్షస్వరూపుడు. వానికి ప్రేరణరూప వ్యాపారమున్నదని భ్రమింపరాదు.. ఇందు అయస్కాంతలోహ దృష్టాంతమే మనకు ప్రమాణము. నిర్వికారుడయిన నీశ్వరునివలననే మన ఆదులకు ప్రేరణ సంభవించును. భూమిలోని నిధులు, “మీరు భూమిని త్రవ్వి నన్ను గ్రహింపుడని ప్రేరేపించుటలేదు. అయినను, నిధిప్రేరితుడయియే భూఖననాది కమును మానవు లాచరించుచున్నారు. కావున నిర్వికారుడయిన నీశ్వరుడు కర్మ హేతువని నిర్ణయించదగదు. ౧౪

శ్లో॥ శరీర వాఙ్మనోభి ర్యత్కర్మప్రారభతేఽర్జున

న్యాయ్యంవా విపరీతం వా పంచైతే తస్య హేతవః॥

౧౫

అ॥ మానవులు శరీరవాఙ్మనస్సులచే నారంభించెడు న్యాయాన్యాయము లయిన కర్మల కన్నిటికి నీ యిందును కారణము లగును. నిమేషాదికర్మలు జీవ నాధారములయిన వ్యవసాయాది కర్మలును, ధర్మాధర్మ కార్యములయందే జేరును. జన్మాంతరమందుచేసిన పాపకర్మవశమున నిమేషాది చేష్టలకు ప్రతి బంధము కలిగి కొందరు గ్రుడ్డివారగుచున్నారు. అట్లే కొందరు పాపవశమున కష్ట జీవులు, మరికొందరు సుఖజీవులు నగుచున్నారు. కాన, నీయవికూడ ధర్మాధర్మ ముల యండజేరుట యుక్తము.

కర్మల కన్నింటికి నధిష్ఠానాదు లయిదును కారణము లయినను, శరీర ప్రధానములయిన కర్మలు శారీరకములని, వాక్ప్రధానములయిన కర్మలు వాచికములని, మనఃప్రధానములయిన కర్మలు మానసికము లనియును, మూడు రాసులుగ జేయబడినవి. కాన శరీరాది త్రయముచే నెరవేర్చదగిన కర్మలకుగూడ నధిష్ఠానాదు లయిదును గారణము లగుచునేయున్నవి. కనుక, నిందు విరోధము లేదు. ౧౬

శ్లో॥ తత్త్వేనం సతి కర్తా రమాత్మానం కేవలంతు యః

పశ్యత్యకృత బుద్ధిత్యాన్న స పశ్యతి దుర్మతిః॥

౧౭

అ॥ ఇట్లు నిఖిలకర్మలు, అధిష్ఠానాదిపంచకముచే నెరవేరుచుండ నట్లు గ్రహించక చిత్తసంస్కారములేని యేమానవుడు కేవల మాత్మయే కర్తయని తలంచునో వాడు అతిదుర్మతి.

దేహాదు లాత్మ లనెడి పాద్యులు ఆత్మ కర్తయని తలచుచో దలంచుగాక, ఆత్మకులగు వైదికులు కూడ, ఆత్మ దేహాదివ్యతిరిక్తుడను జ్ఞానమున్నను అకర్త, అభోక్త యని గ్రహించలేకపోవుచున్నారు. వేదాంతశాస్త్రపరిచయముకాని, ఆచార్యోపదేశముకాని, బుద్ధియందు యుక్తికుశలతకాని లేకపోవుటయే నిండుకు గారణము. నేత్రములకు తిమిరదోషముగలవా డొక్కచందురుని యనేకచంద్రులుగ జూచినను వాడు చూడనివాడనియే లోకములో ప్రతీతి. అట్లే ఆత్మ దేహాది వ్యతిరిక్తుడని తెలిసికొన్నను ఆకర్తను కర్తనుగా తెలిసికొన్నవాడు తెలియని వాడనియే యనవలయును.

ఓయి ! “ఈ దృష్టాంతము సరిపడదు. ఒక్క- యాత్మ ననేకాత్మలునుగ గ్రహించునపు డీ దృష్టాంతము సరిపడును. ఇక్కడ అకర్తను కర్తనుగా గ్రహించు చున్నందున నీయది పొసగదు.” అనినచో, అప్పుడు ఆకసమున మేఘములు పరుగెత్తుచుండ పరుగెత్తుకున్న చందురుని పరుగెత్తువానినిగ జూచినట్లు అధిష్ఠానాదులు కర్మలుచేయుచుండ ఆత్మ కర్మలజేయకున్నను జేయువానినిగ జూచువాడు- అని రెండవదృష్టాంతము నన్వయించుకొనుము.

ఓయి ! “ఇదియును యుచితముగాదు. అక్రియునియందు సక్రియత్వ దశా నమునకే యిందు సామ్యము వివక్షితము. అది చంద్రదృష్టాంతమున సరిపడుటలేదు. అనినచో నప్పుడు పల్లకియందుగూర్చున్నవాడు పల్లకిమోయువారలు పరుగెత్తుచుండ దాను పరుగెత్తుచున్నట్లు తలంచును. అట్లే యితరములు చేయుచుండ తాను చేయుచున్నట్లు తలంచును. ఇట్లు తలంచువాడు విపరీతబుద్ధి” అని మూడవ దృష్టాంతమును గ్రహించవలయును.

ఓయి ! “మూలమునందలి” ^{||} ~~త్వత్~~ ^{త్వత్} అనుపదమున త్రుప్రత్యయము నిర్ధారణార్థకము. కాన “త్వత్” యనగా వాటిలో అని యర్థము. అప్పుడు వాటిలో ఆత్మ నొక్కనినే కర్తగా నెవడు తలంచునో వాడు దుర్మతియని యర్థమేర్పడును. అధిష్ఠానాదిపంచకము కర్మను నెరవేర్చుచుండ నాత్మ కొక్కనికిమాత్రమే కర్మత్వము పొసగదు.

అధిష్ఠానాదులలో “కర్తా” యను పదముచే ఆత్మ చెప్పబడెను. “కర్తా శాస్త్రార్థవత్వాత్” అను సూత్రమున వ్యాసులవారు ఆత్మకు కర్మత్వమును స్థాపించిరి. కాన అధిష్ఠానాదుల విడచి, ‘యాత్మ యొక్కడే కర్తయని చూచు వాడు దుర్బుద్ధి’ అని ద్వైతులపూర్వపక్షము.

ఇందుకు సమాధానము :

ద్వైతులమతమున కర్త యను పదమునకు జీవాత్మ యర్థమన్నచో, జీవాత్మను కర్తగా జూచువాడు సుమతియే యగునుకాని దుర్మతి కానేరడు. ఇంక వారు అధిష్ఠా

నాదు లయిదును కర్తృలనవలెనని యభిప్రాయపడుచో, నదిమాత్రము పొసగదు. పూర్వశ్లోకమున జీవుడొక్కడే కర్తయని చెప్పిరికాని, అధిష్ఠానాదులుగూడ కర్తలని చెప్పలేదు. అధిష్ఠానాదులుగూడ కర్తలని చెప్పినచో, “అధిష్ఠానం తథా కర్తా కరణంచ” అనునపుడు కర్తృశబ్దముచేత జీవునే గ్రహించు తెట్లు? అధిష్ఠానము, కరణములు, చేష్టలు, దైవము- ఇవన్నియు కర్తలేకదా? సర్వసామాన్యమయిన కర్తృపదముచే జీవునిమాత్రమే నిర్దేశించుటెట్లు? వ్యాసులు, “అధిష్ఠానం తథా జీవః కరణంచ పృథగ్విధమ్” అని చెప్పలేదుకదా? వడ్రంగికి కత్తి మొదలయినవి సాధనములయినట్లు, అధిష్ఠానాదులు కర్తయగు జీవునకు సాహాయ్యకారులు. కావున ఆత్మయొక్కడే కర్తయని యనియు, తాను కర్తయనియు దలచువాడు సుమతియేకాని దుర్మతికాదు.

ఇంక నధిష్ఠానాదులతోగూడిన ఆత్మయే కర్తకాని, కేవలత్మ కర్తగాడనియు, కేవలత్మ కర్తయని తలచువాడు దుర్మతియనియు నన్నచో, నపుడు కేవలత్మకు అకర్తృత్వమే ప్రాప్తించినది.

శరీరాధిష్ఠాత్మత్వరూపమయిన కర్తృత్వ మాత్మకు స్వతస్సిద్ధముగ నున్నదన్నచో, నట్టితటి కేవలత్మను కర్తనుగా జూచువాడు సుమతియే యగును. అధిష్ఠానాదుల సాహాయ్యము లేకయే ఆత్మకు కర్తృత్వము కలదుకదా? అపుడట్లనుకొనుటలో దప్పేమి?

అయితే, గమనాదికర్మను కేవలత్మ నెరవేర్చలేడనియు, అట్టి శారీరాది కర్మక్రయమందు కేవలత్మ కర్తయనువాడు దుర్మతియనియు నన్నచో?

ఈ దుర్మతి తానుచేయు శారీర, వాచిక, మానసిక కర్మలను, ఇది శారీరము, ఈయది మానసికము, ఇయ్యది వాచికము, అని తెలిసికొనుచున్నాడా? లేదా? ఇందు మొదటిపక్షమున శారీర, వాచిక, మానసిక కర్మలు- శరీర, వాక్, మనఃప్రధానములని తెలిసికొనువాడు శరీరాదుల సహాయములేని కేవలత్మ కర్తయని యెట్లు తలంచును?

రెండవపక్షమున శరీరవాఙ్మనస్సులే యాత్మయని వాడనుకొనుచున్నాడు. ఇట్టివానికి శరీరాది విలక్షణమయిన ఆత్మయందు నేను కర్తనమభావ మెట్లుండును?

కావున “నే నాత్మ” అని యనుకొనువాడు బౌద్ధాదులతోజేరిన నాస్తికుడగుచో, వాడు దేహాది సంఘాతము కర్తయని తలచునుగాని, కేవలత్మ కర్తయని తలచడు.

ఆస్తికుడగువాడు (ఆస్తికుడు) దేహాది విలక్షణమయిన ఆత్మ కర్తయని తలంచుచున్నాడు, మన ఇంద్రియాది సహితములైన ఆత్మనే కర్తయని తలచునుగాని

కేవలాత్మను కర్తయని తలంచడు. ఆస్తికుడు 'నేను కర్తను; మన ఇంద్రియాదులు సాధనములు, శరీరవాఙ్మనస్సులచే నే నీపని చేయుచుంటిని' అని యనుకొనును. కావున మీమతమున కేవలాత్మను కర్తయని తలచు దుర్మతియే సిద్ధించడు. కనుక మీపాండిత్యము మూలమునకు ముప్పుదెచ్చినది.

ఇందు రామానుజమతము.

ఏవం వస్తుతః పరమాత్మానుమతిపూర్వకే జీవాత్మకః కర్తృత్వేనతి తత్ర తత్ర కర్మాణి కేవల మాత్మానమేవ యః కర్తారం పశ్యతి సదుర్గతిః. (నిజస్థితిలో జీవాత్మకు కర్తృత్వము పరమాత్మయొక్క యనుమతివలన గలుగుచుండ నందు కేవల మాత్మయే కర్తయని తలచువాడు దుర్గతి) అని రామానుజవ్యాఖ్య.

ఇది నిస్సారము.

౧. "ఏవం సతి" అనుపదము నాధారముగ జేసికొని వస్తుతః ఇత్యాద్యర్థమును బ్రతిపాదించుట యనుచితము.

౨. "దైవం చాత్రపంచమమ్" అను తురీయపాదమున నీశ్వరుడుగూడ కర్మహేతువని చెప్పబడినదికాని, ఈశ్వరానుమతివలన జీవుడు కర్మహేతువని చెప్పబడలేదు.

౩. పరమాత్మానుమతివలన జీవాత్మయొక్కడే కర్తయగుచో నపు డట్లునుకొనెటలో దోష ముండదు.

౪. ఈశ్వరప్రేరణలేకయే జీవాత్మ కర్తయని మానవుడు తలచుచున్నాడనియు, అట్లు తలంచుట మానవుని తప్పనియు మీ యభిప్రాయమిదియనచో, వీ డెట్లునుకొన్నను దానిఫలమును దప్పక యనుభవించునుకదా? అట్టితఱి "నే నీశ్వరప్రేరేతుడనై చేయుచున్నాను" అనుజ్ఞానమున వచ్చు విశేషఫలమేమి?

ఈశ్వరు సంగీకరించునట్టి యాస్తికులందరు ఈశ్వరప్రేరణను గుర్తించుచున్న యున్నారు. దీనిని వేదాంతశాస్త్రమున ప్రతిపాదించిన ఫలమేమి? మోక్షము కొరకుగదా వేదాంతశాస్త్రము వచ్చినది. ఈశ్వరప్రేరణ జ్ఞానమువలన నేర్చకొనిన మోక్షమబ్బునా? వైదికులకు దెలిసినవిషయమును దెలిపెడి వేదాంతశాస్త్రమునకు "దెలియనివిషయమును దెలుపుట" యను ఫల మెట్లుసిద్ధించును?

నాస్తికుడు దేహాద్యతిరిక్తమయిన ఆత్మ కర్తయని యనుకొనడు. పాని నిచట నిందించి పనిలేదు.

మరియు పరమాత్మానుమతివలన పనిచేయు జీవుడు వస్తుతః కర్తయా? లేక వస్తుతః ఉదాసీనుడగు నకర్తయా?

౬. వస్తుతః కర్తయగువానికి పారానుమతితో బనియేమి? అకర్తయగువానికి వస్తుతః కర్తృత్వ మెట్లుండును? నిశ్చలమయిన ఆకాశము ఈశ్వరానుమతిచే

చలించుచున్నదా? జీవాత్మకు నాయాపనులయందలి కర్తృత్వము ధర్మాధర్మసంసృక్రప్రయుక్తముకాని, ఈశ్వరానుమతిప్రయుక్తము కాదు. సాక్షీభూతుడయిన నీశ్వరునకు అనుమతికాని యనుమతికాని కల్పించదగదు. అట్లు కల్పించుచో వికారిత్వ మేర్పడును. మైగా హింసాదికర్మలయందు ప్రవర్తించ నభిముఖుడయిన జీవునకు ఈశ్వరు డనుమతి నొసంగుచో, నీశ్వరుడు దయారహితు డగును. ప్రాచీన కర్మలు జీవుని ప్రేరేపించుచుండగా ఈశ్వరు డనుమోదించియున్నను వానికి నైర్దుష్ట్యాదోషము తప్పదు.

కాన నీశ్వరుడు సాక్షీభూతుడుగానుండ నాయాకర్తృత్వే ఆయాజీవుని ఆయా పనులయందు ప్రేరేపించును. ఆ ప్రేరణయు సాక్షీయం దజ్ఞానవశమున నాలోపించ బడుచున్నది. ఇట్లుండ నెవడు నేనే కర్తనని తలంచునో, వాడు దుర్మతి. నే నీశ్వర ప్రేరితుడనై చేయుచున్నానని యనుకొనువాడు మరింత దుర్మతి. కాన, నీశ్వరానుమతివలన ఆత్మ కర్తయగుచున్నాడని తెలిసికొనువాడు, తెలివిగలవాడని యెట్లు చెప్పెదరు? కనుక శంకరభగవత్పాదులు చెప్పిన యర్థమే నిర్దుష్టము.

ఓయి! శంకరులుమాత్రము మూలములోలేని “ఆత్మనోనన్యతమత్వేన” (ఆత్మయందులో నొకడుగాజేరనందున) అనుపదమును నెట్లుగల్పించిరి. నిజమే ఆకల్మసము శాస్త్రవిరుద్ధముకాదు. ఎట్లన “తత్తైవంసతి” తత్ర = ప్రస్తుతమయిన అధిష్టానాదిపంచకము ఏవంసతి “సర్వకర్మలకు కారణమగుచుండగా” అని యన్వయము.

లేక తత్ర = ప్రకృతమయిన కర్మజాతము, ఏవంసతి = అధిష్టానాది పంచ హేతువులచే నెరవేరుచుండ = అని యన్వయము.

ఇదప “ఆత్మనో అనన్యతమత్వేన” అను పంక్తి ఆత్మకర్తయని యనుకొనుటలో గల దోషమునకు హేతువును జూపుచున్నది. అధిష్టానాదిపంచకములో ఆత్మ చేరియున్నయెడల ఆతనిని కర్తగా భావించవచ్చును. ఆత్మ యందు జేరలేదు. కనుకనే ఆత్మ కేవలం (శుద్ధుడు) మూలమునందలి “కర్తా” యనుపదము విజ్ఞానమయకోశము కర్తయని చెప్పుచున్నది. ఆత్మ కర్త యని చెప్పటలేదు. ఇట్లుకాక శ్రుతిస్మృతి విరుద్ధముగ నిర్వికారుడయిన ఆత్మకు కర్తృత్వమును పరానుమతి పూర్వకముగగాని, కర్తృచోదనాపూర్వకముగగాని చెప్పట యసంగత మగును. ౧౬

శ్లో॥ యస్య నాహంకృతో భావః బుద్ధి ర్యస్య న లిప్యతే

మాత్వాపి స ఇమాన్ లోకా న్నహన్తి న నిబధ్యతే॥

౧౭

అ॥ ఓయి అట్టనా? “ఎవరికి నేను జేయుచున్నాను” అను సహంకారముండదో, ఎవరికి “నే నీకర్తృఫలము ననుభవింతును” అని బుద్ధికి కర్తృఫలదోషముండదో, వాడు నిఖిలప్రాణులను జంపినను, జంపకకున్నవాడే.

నేను కర్తనని యనుకొనువాడే కర్తఫలము నొందును. బుద్ధి కర్త. ఆత్మ కర్తగాడు. కాన ఆత్మ కర్తఫలము నొందడు.

“అయితే బుద్ధికి లేపమేల నుండదు? నిజమే, సంస్కారరహితమయిన బుద్ధికి లేపముండునుగాని, సంస్కారరహితమయిన బుద్ధికి లేపముండదు. సంస్కృతమయినబుద్ధి ఆత్మ నిర్వికారుడని తలంచుచు, తానుగూడ నిర్వికారమగును. కాన బుద్ధికిగూడ లేపము లేకపోవుట యుక్తము. నేను జేయుచున్నాను” అని తలచు వానియొక్క-బుద్ధియే లేపము చెందును. “నేను జేయుటలేదు” అని తలంచువాని బుద్ధి లేపము చెందదు. స్వచ్ఛముగా నుండును.

ఇందలి తత్త్వమును గ్రహింపుము.

ఎవడు “నాహం కరోమి” అని తలచునో, వాడే నేను “మంచిపనిని చేయు లేదు. చెడుపనిని చేసితిని” అని తలంచడు (యనుకొనడు). అట్లు తలంచు పదార్థ మాత్మకాదు. ఆత్మకు వృత్తిజ్ఞాన మసంభవము. బుద్ధియే యట్లు తలంచును. ఇట్టి బుద్ధియే యొకానొకప్పు డాత్మతాదాత్మ్యాధ్యాసవలన నేను నిర్లిప్తుడ ననుకొనును ఒకానొకపుడు నాబుద్ధి నిర్లీప మనుకొనును. అంతఃకరణము (బుద్ధి) “ఇదంవృత్తి” “అహంవృత్తి” అని రెండువిధములని చెప్పితిమి.

కావున, కర్మత్వమును జెందిన విజ్ఞానమయ శబ్దవాచ్యమయిన అంతఃకరణమునకు (బుద్ధికి) శాస్త్రసంస్కారవశమున “నాహం కరోమి” అను జ్ఞానము పుట్టును. కరణధర్మమునొంది మనోమయ మనదగిన యా బుద్ధికే (అంతఃకరణమునకే) తాపాభావము కలుగును.

కాన “అహం నరకం గమిష్యామి” నేను నరకమును బొందగలను. “అను తాపాభావము (తాపము లేకపోవుట), బుద్ధిదని చెప్పటచే తాపముగూడ బుద్ధిది కాని యాత్మది కాదని తేలినది. అందువలన ఆత్మకు నిర్వికారత్వము ఫలించినది. కావున పరిశుద్ధమయిన అంతఃకరణ తాదాత్మ్యాధ్యాసను బొంది, “నేను కర్త కాననియు, “నాబుద్ధి లేపము చెందలేదనియు” నెవ్వడనుకొనునో, వాడు విద్వాంసుడని భావము.

లేక ఎవ్వనియొక్క ఉపాధియయిన బుద్ధి “నేను చేయుచున్నానని యనుకొనునో, నేను నరకము నొందునని పరితపించునో” వాడు ఆత్మయని అర్థము.

లేక అంతఃకరణావచ్ఛిన్నుడయిన యే ప్రమాతకు, “అహంకర్తా” నేను జేయువాడను అనుజ్ఞానము “అహం నరకం గమిష్యామి” “నేను నరకమును బొందుదును” అను పరితాపమును యుండదో, వాడు ప్రమాత అని యర్థము. కాన నిట్లు అహంకారము లేపములేనివాడు సుఖతియనియు, వివేకియనియుభావము.

ఇట్టివానికి హాననక్రియాసంబంధముకాని, తత్ఫలసంబంధముగాని యుండదు. అనగా, సత్త్వాదిగుణములే హాననక్రియాకర్తలుకాని, నేను గాను “అను సనుసంధాన ముండుటచే నిట్టి విద్వాంసులకు, హాననక్రియా తత్ఫలసంబంధము లుండవని భావము. ప్రాకృతజనులు వీరలజూచి “వీరు చంపువారు, వీరు దోష మనుభవించు వారు” అని యనుకొనుగాక, వీరి దృష్టిలోమాత్ర మవి రెండు నుండవు.

దీనివలన విద్వాంసునకు, సర్వకర్మసంన్యాసము, కర్మఫలసంబంధాభావము సిద్ధించినది.

అయితే పూర్వము విద్వాంసునకు కర్మాధికారమే లేదంటిరి. ఇప్పుడు చంపినను ఫల మంటదనుచుంటిరి. ఇదేమి? వినుము. దేహాదివిలక్షణమయిన బ్రహ్మోత్పత్తిజ్ఞానముగలవాడు విద్వాంసుడు. వాడు బ్రాహ్మణుడయినచో వానికి సర్వకర్మసంన్యాసమునందే యధికారము. లోకసంగ్రహముకొరకును గూడ బ్రాహ్మణుడు సంత్యసించియే తీరవలయును. ఇంక నాతడు కులమున శ్మత్రియు డయినచో లోకసంగ్రహముకొరకయినను స్వధర్మమగు యుద్ధాదుల ననుష్ఠించి తీరవలయును. ప్రకృతమున అర్జునుడు శ్మత్రియుడగుటచే విద్వాంసుడయినను వీనికి యుద్ధమునందే యధికారము. సంన్యాసమునం దధికారములేదు. ఈయభిప్రాయముతో నర్జునుని యుద్దేశించి, శ్రీకృష్ణునిచే “హత్వాపి స ఇమాన్ లోకాన్” అని చెప్ప బడినది. దీనివలన “అర్జునా? నీవు దేహాదులయందు కర్మత్వము నారోపించుము (ఉంచుము). నేను కర్తనుగానని యనుకొనుము. నేను నరకమును బొందుదునను భేదమునుగాని, స్వర్గమును బొందుదు నను మోదమునుగాని మదియం దుంచకుము. నీకు స్వధర్మమగు శత్రుసంహారమును నీ వొనర్పుము. దీనివలన నీ కెట్టిబంధము జుట్టుకొనదు. నేను జెప్పదానికి మార్పు కలుగదు.” అని శ్రీకృష్ణుని యుపదేశ మన్నట్లు స్ఫురించుచున్నది.

అహంకార మమకారములే బంధమునకు మూలకారణములు. అవి లేనందు వలననే నేను జగత్సంహార మొనర్చినను, శత్రుసంహార మొనర్చినను, పుత్రమిత్రాది స్వజనమును సంహరించినను అనర్థము నొందకున్నాను. నీవుకూడ నేనుజూపిన వివేకమును బొంది, సర్వశత్రువుల సంహరింపుము. దానివలన నీ వనర్థమును బొందవు. అని శ్రీకృష్ణుని పరమతాత్పర్యము.

అర్జునా? కర్మ బంధప్రదమనికదా? నీ యభిప్రాయము. కనుక నీవు తూడ్డింభావమున కర్మతో ముక్తి నొందగలవా? లేవు. కర్మలవలన ముక్తిరాదని శ్రుతి చెప్పుచున్నది. “త్యాగమువలననే నీకు ముక్తి కలుగును. పూర్వము జన కాదులుకూడ త్యాగమువలననే ముక్తి నొందిరి. “త్యాగమనగా నేను కర్తనుగాను” అని యాత్మకర్మత్వపరిత్యాగరూపము, గుణములయందు కర్మత్వము నుంచుటరూ

సమున్న మోక్ష హేతువయిన త్యాగమిదియే. దీనినే సన్యాసులుకూడ నాచరింతురు. ఇదియే పరమార్థసంన్యాసము. కర్తృశలత్యాగము పరంపరామోక్షసాధనముగాని సామోక్షోక్షసాధనము కాదు. తల గొరిగించుకొని, కామయగుడ్డల గట్టి, చేత దండమును బూనువాడు పరమార్థసన్యాసి కాడు. అహంకార కర్తృశలలేపములు లేని సుమతియే పరమార్థసంన్యాసి. పరమహంసపరివ్రాజకులే పరమార్థసంన్యాసులగుచో, బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరులుకూడ పరమార్థసంన్యాసులు కాకపోవలయును. వారును కృతకృత్యులగుటకు పరమార్థసంన్యాసము నవలంబించవలసివచ్చును.

కావున పరమహంసపరివ్రాజకులయి నివృత్తిమార్గమందున్న సనకాదులు, సృష్ట్యాదికర్తలయం దధికారము నొందిన బ్రహ్మాదులు, యజ్ఞాదికర్తలయం దధికారము గల జనకాది విద్వాంసులు - వీరందరు పరమార్థసంన్యాసులే. యజ్ఞాదికర్తలను విడచుట బాహ్యసంన్యాసలక్షణము.

కనుక విద్వాంసుడు, జ్ఞాననిష్ఠుడు, పరమహంసపరివ్రాజకుడు నయిన పరమార్థసంన్యాసికి కర్తాధికారము లేదు. ఇట్టి గృహస్థునకును కర్తృత్వాభిమాన పూర్వకముగ కర్తాధికారము లేదు. కనుకనే, వాసుదేవాదులు చేసిన కర్తృలవలె జనకాదులుచేసిన కర్త కర్తకాదని వెనుక జెప్పితిమి. కనుక పరమార్థసంన్యాసివి, విద్వాంసుడవు నయినను పరమహంసపరివ్రాజకుడవు కానందున శత్రులోకమును సంహరింపుము. బంధము నొందవు. దీనినే “యుద్ధ్యస్వ విగతజ్వరః ” అని లోగడ జెప్పితిని. దీనివలన వెనుకటి యాశంక తీరినది.

అట్లునా ! కేవలాత్మకు కర్తృత్వవికారము లేదు. అధిష్ఠానాది సంహతమైన (కూడికొన్న) ఆత్మకును కర్తృత్వము లేదు. నిర్వికారుడయిన ఆత్మకు, అధిష్ఠానాదుల తోటి సంహననమే (కూడికయే) (కలయికయే) అసంభవము. సావయవ పదార్థమునకే సంహతత్వముండును. ఆత్మకు నధిష్ఠానాదులతో సంహననమే యుండుచో, నపు డాత్మకు నొకవిధమయిన పరిణామ మేర్పడును. అది శ్రుతి విరుద్ధము. కావున నిచట కేవలశబ్దము అనువాదమాత్రముకాని యర్థవంతము కాదు. ఆత్మతత్త్వము అవిక్రియమనునది శ్రుతిస్ఫూర్తిన్యాయసిద్ధమయిన రాజమార్గము.

ఒకవేళ ఆత్మ సవికారుడని యంగీకరించినను, ఆత్మయందలి క్రియలతో ఆత్మ వీకారమును జెందునుగాని, అధిష్ఠానాదులయందలిక్రియలతో ఆత్మ వికారమును జెందదు. ఒకదానికర్త మరియొకదాని కంటదు. అట్లు కానిచో, మైత్రుడు చేసినదానిని మైత్రు డనుభవించవలసివచ్చును. ఇతరునిడబ్బు దొంగతనమున నితరునకు జేరినను, ఇతరుని కర్మమాత్రము యితరునకు జేరదు.

ఒకవేళ అజ్ఞానమున దెచ్చిపెట్టినను, అది దీనికంటదు. శుక్తికయందు

అజ్ఞానముచే నధ్యసంపబడిన రజతత్వము, శుక్తికయొక్క ధర్మము కానేరదు. అట్లే రజ్జువునందు సర్పత్వము నారోపించినను, అయ్యది రజ్జుధర్మ మగుటలేదు.

అట్లే ఆత్మయందు అవిద్యచే కర్మత్వము నారోపించినను అయ్యది యాత్మ ధర్మము కానేరదు.

కాన, తనయందు వికారములు లేనందువలనను, పరగతవికారములచే దనకు వికారములు కలుగనందునను, ఆత్మ నిర్వికారుడని సిద్ధాంతమయి ది.

కావున శ్రీకృష్ణుడు ఆత్మ తత్త్వవేత్తకు కర్మాధికారములేదని శాస్త్రాదియందు బ్రతిజ్ఞ చేసి, దాని నచ్చటచ్చట ప్రసంగించుచు, తుదకు నిచ టావిషయము నుప సహరించెను.

కాన, వేదవేదాంతార్థసారమగు నీవిషయమును నిపుణులమతులయిన పండితులు విచారించి గ్రహించవలయును. ౧౭

శ్లో॥ జ్ఞానం జ్ఞేయం పరిజ్ఞాతా త్రివిధా కర్తృచోదనా

కరణం కర్తృ కర్తేతి త్రివిధః కర్తృసంగ్రహః॥ ౧౮

అ॥ సర్వపదార్థవిషయకమగు అంతఃకరణవృత్త్యాత్మకజ్ఞానము, విషయ జ్ఞాతము, అవిద్యాకల్పితుడయిన చిదాభాసుడు ఈమూడును గలసి పరిగ్రహము; పరిత్యాగము, తూష్ణింభావము; (స్వీకరించుట, విడచుట, యూరకుండుట) ప్రయోజనముగాగల నిఖిలకర్మలను జేయించును; మానవులు పాపమును బోగొట్టు కొనుటకు, పుణ్యము నార్జించుటకు, పరమేశ్వరప్రీతికొరకును మూడు విధములయిన కర్మల జేతుడు. ఈకర్మల నాచరించుటకు జ్ఞాతృ, జ్ఞాన, జ్ఞేయములు కారణములు. శ్రోత్రాది బాహ్యంతరింద్రియములు, కర్తచే బొందదగిన స్వర్గాదిఫలములు, ఫలభోక్తయగు జీవుడు, ఈమూడును కర్తసంగ్రహము. అనగా కర్త ఈమూటి యందును సమన్వయించి యుండునని భావము.

ఇచట జ్ఞానమనగా శాస్త్రముని, శంకరాచార్యులు చెప్పినట్లు వేదాంత దేశములు భ్రమపడిరి. ఆచార్యవాదు లట్లు చెప్పలేదు. బుద్ధివృత్తియే జ్ఞానశబ్దార్థము. శాస్త్రముకూడ బుద్ధివృత్తికి విషయమగుచునే కరణమగును. చక్షురా ద్రింద్రియములుగూడ తమద్వారా బయలుపడలిన బుద్ధివృత్తిచేతనే ఘటాదుల బ్రకాశింపజేయును. కేవలము చక్షుధాదులకు కరణత్వము లేదు. కాన, (జ్ఞాయతే + అనేన) అను వ్యుత్పత్తిచే జ్ఞానశబ్దమునకు బుద్ధివృత్తియే స్వరసమయిన అర్థము. జ్ఞానగోచరమయిన శాస్త్రమే కర్మలయందు ప్రవేశించునుగాని కేవల శాస్త్రము ప్రవేశింపలేదు. అట్లునుచో వైఖ్యలోని శాస్త్రముకూడ పురుషుని ప్రవేశించును.

అయితే జ్ఞాయమానమయిన శాస్త్రమే జ్ఞానమని యేల జెప్పగూడదు?

ప్రవృత్తిలక్షణమయిన శాస్త్రము విధినిషేధముల బోధించును. నివృత్తిలక్షణమయిన శాస్త్రము ముపేక్షను బోధించును. ధర్మాధర్మములు, బ్రహ్మమును శాస్త్రము వలననేకదా తెలియబడుచున్నవి. కాన ప్రవృత్తి నివృత్తిలక్షణమయిన పూర్వోత్తర మీమాంసాశాస్త్రములు రెండును జ్ఞానశబ్దార్థము లగునన్నచో నట్లుకాదు.

శాస్త్రీయకర్తారంభమునకు శాస్త్రము సాధనమయినను, తాకికకర్తారంభమునకు శాస్త్రము సాధనముగాదు. ప్రకృతజ్ఞానపదమును, శాస్త్రీయకర్తారంభపరముగ సంకోచపరచుట అన్యాయము. భాష్యకారులుగూడ “సర్వవిషయం జ్ఞానమ్” అని సర్వశబ్దమును వాడిరి. కావున జ్ఞానమనగా బుద్ధివృత్తియే. శాస్త్రము కాదు. జ్ఞానసాధనములయిన చక్షుశ్రోత్రాదీంద్రియములును గాదు. జ్ఞానశబ్దార్థము, చక్షురాదికరణము లగుచో నావిషయము పూర్వార్థమునందే చెప్పియుండ మరల యుత్తరార్థమున కరణ మను పదముచే నావిషయమును జెప్పట పునరుక్తమగును. కాన జ్ఞానశబ్దమునకు బుద్ధివృత్తియనియే సిద్ధాంతము.

రామానుజీయము.

జ్ఞేయమనగా యాగము మున్నగు కర్మ యని రామానుజు లనిరి. వారి మతమున జ్ఞేయకర్మలకు పునరుక్తిదుర్వారము చెప్పదగియున్నఫలమును జెప్పకుండుటయు దోషము.

మరియు జ్ఞానశబ్దమునకు భావవృత్తివృత్తిచే నవగతిమాత్ర మర్థముకాని, జ్ఞానకరణ మర్థము గాదనిరి. ఇదియును కుదరదు. అసంగచిదాత్మరూపమయిన నవగతి జ్ఞాతృత్వాదులలో జేరదు. నిర్ధర్మకమయిన అవగతికి కర్మచోదన సంభవించదు. ఘటజ్ఞానాదులు ఘటాద్యాకారబుద్ధివృత్తిజన్యములు. కాన వాటికి వృత్తిజ్ఞానములనిపేరు. ఇచట వృత్తిజన్యజ్ఞానముకూడ జ్ఞానపదమునకు జెప్పదగదు. అయ్యది (వృత్తిజ్ఞానము ముందుశ్లోకమున “యేన” అను శృతీయాంతపదముచే పరామృశింపబడుచున్నది. కాన నిచట జ్ఞానశబ్దమునకు బుద్ధివృత్తియే యర్థము. ఈయది జన్యజ్ఞానములకు కరణము. అనుభవము అనుభవమునకు కరణముగాదు. అనుభవ మభిన్నము. దానికి జ్ఞానత్వ జ్ఞానకరణత్వములు సంభవించవు. అనుభవము లనేకము లనుట నిష్ప్రమాణము. ఘటపటాద్యనుభవములలో విషయములయిన ఘటపటాదులు వేరయినందున అనుభవము వేరగుచున్నది. అనుభవైకవేద్యమనుచోట శాస్త్రాదులవలన వేద్యముగాదని యర్థము. కాన నా ప్రతీతినిబట్టి యనుభవమునకు కరణత్వ మంగీకరించదగదు.

సాక్షి భాస్యమనుచోటకూడ భాసమునుగూర్చి సాక్షికి కర్తృత్వముకాని, కరణత్వము లేదు. “యేన ఈక్షతే” అనుచోట యచ్చబ్రహ్మమునందలి తృతీయకరణార్థకము కర్తృకము గాదు. కాన నిత్యజ్ఞానరూపుడయిన సాక్షికి వృత్తిజ్ఞానముల

గూర్చి కర్తృత్వమున్ను, వృత్తిజ్ఞానములకు (జన్యజ్ఞానములకు) ఘటపటాదిపదార్థావభాసమునుగూర్చి కరణత్వమున్ను నిర్వివాదము.

ప్రత్యభిజ్ఞారూపజ్ఞానమునకు గూడ ననుభవము కరణము కాదు. అచట యనుభవము కారణముమాత్రమే యగును. చక్షురాదికమే కరణము. కంటితో చూడనిచే “సోఽయం దేవదత్తః” అను ప్రత్యభిజ్ఞ యేరికిని కలుగదు. కాన నిచట జ్ఞానశబ్దమునకు జన్యజ్ఞాన మర్థమని యనదగదు. బుద్ధివృత్తియే యర్థ మనవలయును.

ఇచట రామానుజులు “కర్తవ్యకర్మవిషయం” చేయదగిన పనులగూర్చిన జ్ఞానము జ్ఞానమని యనిరి. అది యుక్తము కాదు. ఇచట నీ యర్థమును జెప్పచో, “యేనైకంభావ మిక్షతే” అనుశ్లోకమునందుగూడ నీ జ్ఞానమునే గ్రహించవలయును. అపుడు ముందుజెప్పనున్న ఆత్మజ్ఞానము మూడువిధములయిన జ్ఞానములలో జేరకపోవును. కావున నిచట సర్వవిషయకమయిన జ్ఞానమే జ్ఞానశబ్దార్థము. అయ్యది బుద్ధివృత్తిరూపము. నిత్యజ్ఞానరూపముకాని జన్యజ్ఞానరూపముకాని కాదు. ౧౮

శ్లో॥ జ్ఞానం కర్మచ కర్తాచ, త్రిధైవ గుణభేదతః

ప్రోచ్యతే గుణసంఖ్యానే యథావ చ్ఛ్రీణు తాన్యపి॥

౧౯

అ॥ కాపిలశాస్త్రమునందు (సాంఖ్యశాస్త్రమునందు) జ్ఞాన, కర్మ, కర్తలు సత్త్వాదిగుణభేదమున మూడువిధములని చెప్పబడినది. వానిని యథాశాస్త్రము చెప్పెద వినుము.

కాపిలులు నిరీశ్వరవాదులు. వారు బ్రహ్మ నంగీకరించరు. కాన వారి శాస్త్రమున బ్రహ్మతైకత్వదశానము లేదు. ఆవిషయమున నయ్యది యప్రమాణమయినను సత్త్వాదిగుణములను నిరూపించుటలో ప్రమాణ మగును. విరోధములేని యంశము నితరశాస్త్రమునుంచి గ్రహించుటలో దోషములేదు.

పూర్వము జ్ఞాతృ, జ్ఞాన, జ్ఞేయములు, కర్తృ కర్మ కరణములు, అను నాఱు చెప్పబడినవి. వీటన్నిటికి త్రైవిధ్యమును జెప్పెదనని శ్రీకృష్ణుడు ప్రతిజ్ఞ చేయలేదు. జ్ఞాన, కర్మ, కర్తలకు మాత్రమే త్రైవిధ్యమును జెప్పెదనని ప్రతిజ్ఞ చేసెను. జ్ఞేయము లనేకవిధములు. కరణములుగూడ బహువిధములు. ఈ రెంటికి త్రైవిధ్యము నియమింప శక్యముగాదు. జ్ఞాతృ, కర్త లొకరే. ఆ యిరువురికి భేదము లేదు. కాన జ్ఞాన, కర్మ, కర్తలకు మాత్రమే త్రైవిధ్యమును జెప్పెదనని ప్రతిజ్ఞ జేసెను.

ఇచట రామానుజులు జ్ఞేయమే కర్మశబ్దముచే పరామృశింపబడుచున్నదని యనిరి. అది తగదు. కర్మయే జ్ఞేయమని నియమింప వీలులేదు.

మరియు, “కర్మసంగ్రహః” అనుపదమునకు, ద్రవ్యము మున్నగుకరణములు, యాగాదిక్రియలు, అనుష్ఠాతయగు కర్త, ఈమూడువిధములగు తెలియ

దగినకర్మ సంగ్రహించి చెప్పబడుచున్నందున కర్మసంగ్రహమని వివరించిరి. ఇదియును యుక్తముగాదు. క్రియయే కర్మయగునుగాని, కర్తృకరణములు, కర్మ భేదములతో జేరవు. కరణముచే నిర్వర్తింపదగినది, కర్త నాశ్రయించి యుండునది కర్మ. లోకములలో నెచ్చటయినను ఛేదనక్రియ, ఛేత్త, లవితృ, ఛేదనరూపముగ నుండునని పిచ్చివాడయిన యనునా?

అట్లే కరణ, కర్మ, కర్తలు మూడును జ్ఞేయము లనుటయు పొసగదు. జ్ఞేయమనగా కర్మయని మీరు పూర్వమే చెప్పితిరి. అట్టితఱి కర్మ భేదములు కానివి జ్ఞేయభేదములుమాత్ర మెట్లగును?

కరణ, కర్మసహితమయిన కర్మ జ్ఞేయమని చెప్పదగదు. కర్తను పరిజ్ఞాతయని మీరు చెప్పితిరి. పరిజ్ఞాతయగు కర్త జ్ఞేయమెట్లగును?

ఇక కరణసహిత మయిన కర్మ జ్ఞేయమను మార్గమును ద్రొక్కినను వారి యభిప్రాయము నెరవేరదు. ద్రవ్యాదికరణజాత మిచట ప్రతిపాదింపబడుటలేదు. అట్టివానితోటి సాహిత్యమును జెప్పిన ప్రయోజనమేమి?

మరియు రామానుజులు, గుణసంఖ్యాన మనుశబ్దమునకు గుణకార్యములను లెక్కించుటయని యర్థనిర్వచనమును జేసిరి. ఇదియు నుచితము కాదు. గుణశబ్దము నకు గుణకార్యము లను నర్థము లాక్షణికము కావలయును. వాచ్యమును విడచి లక్ష్యార్థమును గ్రహించుట యన్యాయము. కాన నిచ్చట రామానుజు లొనర్చిన వివరణ మసంగతము.

౧౯

శ్లో॥ సర్వభూతేషు యేనైకం భావ మవ్యయమీక్షతే

అవిభక్తం విభక్తేషు తద్జ్ఞానం విద్ధి సాత్త్వికమ్॥

౨౦

అ॥ జ్ఞానమునకు త్రైవిధ్యము చెప్పబడుచున్నది.

ఓయి! దేశ, కాల, ఆకార, గుణ భేదములవలన పరస్పరభిన్నములయిన బ్రహ్మాది స్తంబపర్యంతముగు చరాచర శరీరములయందును ఆత్మవస్తువు ఒక్కటే అభిన్నముగా నున్నదని యేజ్ఞానముతో దెలిసికొనునో, ఆ జ్ఞానము సాత్త్వికము.

భూతములన్నియు మాయాకార్యములని స్ఫురింపజేయుటకు భావ్యకారులు భూతశబ్దమును “అవ్యక్తాదిస్థావరాంతము లని వ్యాఖ్యానించిరి.

వికారము స్వరూపగతమని, స్వభావగతమని రెండువిధములు. ఈ రెండు విధముల వికారమున్న ఆత్మకు లేదు. అందువలన నిర్వికారుడు. ఇట్టి యద్వైతాత్మవిషయకజ్ఞానము సాత్త్వికజ్ఞానమని భావము.

రామానుజమతము.

బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, గృహస్థ బ్రహ్మచర్యాదిరూపమున నిఖిలభూతములు విభాగమును జెంది, కర్మాధికారులగుచుండ, సీత్రాహ్మణాదిశరీరములు సశించుచున్నను, పరస్పరము భిన్నములయినను, అందుండు ఆత్మమాత్రము అవిభక్తుడనియు, సవ్యయడనియు, నవికృతుడనియు, ఫలసంగము లేనివాడనియును కర్మాధికారసమయమున నేజ్ఞానముతో గ్రహించునో ఆజ్ఞానము సాత్త్వికమని రామానుజులు వివరించిరి.

౧. ఇందు సర్వశబ్దమును, కర్మాధికారిపరముగ సంకోచపరచుట యొకదోషము.

౨. ఏవిధమగు విభాగము లేదని చెప్పనట్టి యవిభక్తపదమును సితీర్హిది (తెలుపు, పొడవు మొదలగు) విభాగములు లేనిదానిపరముగ సంకోచపరచుట మరియొకదోషము.

౩. అద్వితీయత్వమును ప్రతిపాదించునట్టి యేకశబ్దమునకు, జ్ఞానైకాకారుడని యర్థమును వర్ణించుట మరియొకదోషము.

౪. మూలమునలేని “కర్మాధికారవేళాయామ్” అను పదమును గల్పించుట యొకదోషము.

౫. మరియు జాత్యభిమానము గలవాడు అద్వితీయాత్మను గ్రహించలేడు.

జ్ఞానైకాకారుడు, అవ్యయుడు, అసంగుడు నయిన ఆత్మను జూచినవాడు నేను బ్రాహ్మణుడనని కర్తలయందు ప్రవర్తించనేరడు.

మూలమున “విభక్తేషు భూతేషు” అని బహువచనమును “అవిభక్తం ఏకం” అని యేకవచనమును నిర్దేశించుటచే దేహభేదమేకాని యాత్మభేదము లేదని సిద్ధించినది. ఇదే యభిప్రాయము “సత్వేవాహం జాతునాసం” అనుశ్లోకమున గూడ భావ్యకర్తలు సూచించిరి. భగవంతున కట్టి యభిప్రాయము లేనిచో నిచట గూడ నాత్మభేదమునే చెప్పెడివాడు. కాన నుపక్రమోపసంహారాదులచే ఆత్మైకత్వమే గీతాశాస్త్రార్థమని తేలుచున్నది. ౨౦

శ్లో॥ పృథక్త్వేన తు యద్జ్ఞానం నానాభావాన్ పృథగ్విధాన్

వేత్తి సర్వేషు భూతేషు తద్జ్ఞానం విద్ధి రాజసమ్॥

౨౧

అ॥ సమస్తభూతములయందును, వేరువేరుగ అనేకాత్మలు కలరని తెలిసికొనుట రాజసజ్ఞానము. ద్వైతులు ప్రతిశరీరమునందును, వేరువేరుగ నొక్కొక్కజీవుడుండునని యందురు. అద్వైతులు అన్నిశరీరములయందు నొక్కడే జీవుడు గలడని యందురు.

సర్వశరీరములయందు నొకడే జీవుడగుచో జీవులకు సుఖదుఃఖభేదము సంభవించదు. ఒక డనుభవించినదానిని మరియొకడు స్మరించవలసివచ్చును. ఒక శరీరమునుంచి జీవుడు లేచిపోయినచో అన్నిశరీరములు అచేతనములు కావలయును. అని ద్వైతములు అద్వైతవాదముమీద దోషముల వెదకుదురు.

అద్వైతములు సుఖదుఃఖాదులు మనోధర్మములనియు, స్వరణము చిత్తధర్మమనియు, ఉత్క్రాంతి (లేచిపోవుట) బుద్ధిధర్మమనియు, లేక ప్రాణధర్మమనియు, దశానస్పృశానాదులు ఇంద్రియధర్మములనియును, మనస్సు మున్నగునవి ప్రతి శరీరము భిన్నములనియు, కాన నిందు అనుభవసాంకర్యములేదనియు నందురు.

రామానుజులు సితదీప్తాదిభేదముచే ఆత్మను దెలిసికొనుచున్నాడు- అని యనిరి. ఆస్తికుడగు కర్మతుడు దేహముకంటె ఆత్మ వేరని తెలిసియుండియు, నేను పొడవు, నేను పొట్టి, నేను నలుపు, నేను యెఱుపు అని యనుకొనడు. దేహాత్మవాదులయిన బౌద్ధుల కీభావముండుచో నుగడుగాక; అట్టిబౌద్ధులు కర్మల నాచరించరు. వారలమతమున కర్మఫల మనుభవించుభోక్త లేడు. కాన భిన్నాత్మజ్ఞానమే రాజసము. అయ్యది నింద్యము, త్యాజ్యమున్ను.

శ్లో॥ యత్తు కృత్స్నవ దేశస్థిగ్భార్యే సక్త మహైతుకమ్

అతత్పార్థవ దల్పంచ తత్తామస ముదాహృతమ్॥

౨౨

అ॥ భూతకార్యము లనేకములున్నను, అం దొక్కదేహము మాత్రమే యాత్మయను భావముగలిగినదియు, అట్లే యనేకములయిన భౌతికపదార్థములలో పాపాణదార్వాది ప్రతిమారూపమగు పదార్థ మొక్కదానియందే యీశ్వరుడను భావము గలిగినదియు, భూతకార్యము లనేకములుండ వాటన్నిటికిని లేని యాత్మత్వము (ఈశ్వరత్వము) దీనికిమాత్ర మెట్లన విచారణలేనిదియు, “ఈ దేహమే యాత్మ, ఈ ప్రతిమయే యీశ్వరుడు, యింతకంటె వే రాత్మలేడు - యింతకంటె వే రీశ్వరుడు లేడు.” అను నభినివేశముతో లగ్నమయినదియు, తత్త్వము నవలంబించినదియు, ఆత్మయందలి నిత్యవిభుత్వము లనుగ్రహించనందున ఆత్మల్యమగు నదియు నగు జ్ఞానము తామస మనబడును. ఇట్టి తామసజ్ఞానము దిగంబరులకును చార్వాకులకును గలదు. శ్రీరంగాదిశ్శైతములయందు గల్పింపబడిన పాపాణదార్వాది మయమయిన అర్చావిగ్రహములే యీశ్వరుడుకాని, ఘటపటాదు లీశ్వరరూపములు కావనియు, చైతన్యము ఈశ్వరరూపము గాదనియును, మతాభినివేశము గల కొంద అందురు. ఈ జ్ఞానమంతయు తామసజ్ఞాన మనబడును.

ఎవరి దేహ మెంతటి పరిమాణము కలదిగనుండునో వారియాత్మకూడ నంతటి పరిమాణము కలవాడని దిగంబరులందురు. వీరిమతమున దేహమునకు సావయవత్వము

సిద్ధించును. కాని వీరు దేహాత్మవాదులు గారు. సావయవాత్మవాదులు దేహాత్మవాదితుల్యులు. కనుక నిచట దిగంబరులు దృష్టాంత మీయబడిరి: “దేహపరిమాణుడు జీవుడు” అను జ్ఞానమే తామసముకాగా, దేహమే యాత్మయను జ్ఞానము తామసమని వేరుగ జెప్పనేల?

దేహపరిమాణుడు జీవుడను జ్ఞానము, ప్రతిమాదిరూపు డీశ్వరుడను జ్ఞానమున్ను, తామసమని శ్లోకసారము.

ఓయి! పూర్వము కర్మప్రవర్తకమయిన జ్ఞాతృ, జ్ఞేయ, జ్ఞానములను చెప్పి యిప్పుడు తదభిన్నమయిన జ్ఞానమును జెప్పితిరేమి? వినుము. ప్రవృత్తిలక్షణము, నివృత్తిలక్షణము, అని కర్మ రెండు విధములు. అం దుపేక్షాఫలకమయిన నివృత్తిలక్షణకర్మను సాత్వికజ్ఞానము ప్రేరేపించును. నివృత్తిమార్గనిష్ఠులయిన సనకాదులు అం దధికారులు. రాజస తామసజ్ఞానములు ప్రవృత్తిలక్షణకర్మను ప్రేరేపించును. కావున మూడువిధములయిన జ్ఞానమున్ను కర్మప్రవర్తకమే యగును.

లేక జ్ఞానము కర్మచోదకమని సామాన్యదృష్టితో జెప్పబడినది. రాజస తామసజ్ఞానములు రెండే కర్మచోదకములు. సాత్వికజ్ఞానము కర్మచోదకముగాదు.

వస్తుతః “జ్ఞానం జ్ఞేయం పరిజ్ఞాతా” అను శ్లోకమునందు జెప్పిన జ్ఞానము వేరు. ఇది నిఖిలద్వైతవిషయము.

“జ్ఞానం కర్మచ కర్తాచ” అను శ్లోకమునందు జెప్పిన జ్ఞానము వేరు. ఇది జీవేశ్వరవిషయము. కనుకనే ఈ శ్లోకావతారభాష్యమునందు భాష్యకారులు “అధేదానీం” అని అధ శబ్దమును బ్రయోగించిరి. ఇది (ఈ యధశబ్దము) ముందుజెప్పబోవు విషయము ప్రకరణాంతరమని సూచించును.

దీనిచే “జ్ఞానం జ్ఞేయం పరిజ్ఞాతా” అను శ్లోకమునందు జెప్పిన పదార్థములే “జ్ఞానం కర్మచ కర్తాచ” అను శ్లోకమునం దనువదింపబడినవని వేదాంతదేశికులు చెప్పినమాట కొట్టుబడుచున్నది. ఒకటి కర్మవిషయము, మరియొకటి యకర్మవిషయము.

జీవేశ్వరజ్ఞానముకూడ కర్మలకొట కావశ్యకమని యనదగదు. క్రియాకారకాది ద్వైతజ్ఞానము కర్మల కుపయోగపడును. క్రియాకారకాదిద్వైతమును రూపుమాపెడి జీవేశ్వరజ్ఞానము కర్మల కుపయోగపడదు. ఈరెండును భిన్నవిషయములు. ద్వైత మవిద్యాదశయం దుండును. విద్యాదశయందు ద్వైతముండదు.

ఇట్లు సాత్వికజ్ఞానమును సంపాదించుటకును రాజస తామసజ్ఞానములను విడచుటకును జ్ఞానత్రైవిధ్యము చెప్పబడినది. ఇకముందు కర్మాది త్రైవిధ్యముగూడ

నిట్లే ప్రదర్శించబడును. కాన ముముక్షువు సాత్త్వికమగు నద్వైతజ్ఞానమును సంపాదించవలయును.

ప్రేతభూతాదుల నారాధించెడివారల జ్ఞానము తామసమని రామానుజులు వ్యాఖ్యానించిరి. పక్తత శ్లోకమునుంచి యా యర్థము రాదు. ఆత్మజ్ఞానమునందలి సాత్త్వికత్వాదిభేదముల జెప్ప ప్రసంగమున నీయర్థ మప్రస్తుతము. ౨౨

శ్లో॥ నియతం సంగరహితం అరాగద్వేషతఃకృతమ్

అఫలప్రేప్సూనా కర్తృ యత్త తాస్త్విక ముచ్యతే॥ ౨౩

అ॥ నిత్యమయినట్టియు, ఆసక్తిలేనట్టియు, రాగద్వేషములేనివానిచే జేయబడినట్టియు, ఫలాశలేనివాడు చేసిన కర్తృ సాత్త్వికము. ౨౩

శ్లో॥ యత్తు కామేప్సూనా కర్తృ సాహంకారేణవా పునః

క్రియతే బహుభాయాసం త ద్రాజస ముదాహృతమ్॥ ౨౪

అ॥ కోరికగలవానిచేగాని, అహంకారముగలవానిచేగాని చేయబడు మిక్కిలి ప్రయాసగలకర్తృ రాజసమనబడును.

లోకములో జేయబడు కర్మలన్నియు “నేను జేయుచున్నాను” అను నహంకారముతోనే చేయబడుచున్నవి. నిరహంకారముతో కర్తాచరణమే యుండదు. ఇట్టితఱి శ్రీకృష్ణుడు “సాహంకారేణ” అని చెప్పినే! నిజమే ఇచట నిరహంకారులయిన తత్త్వజ్ఞానులనుబట్టి సాహంకారమని చెప్పలేదు. మరే మనిన తొకికశ్రోత్రియులయొక్క నిరహంకారమునుబట్టి యిచట సాహంకారమని చెప్పబడినది. తొకికశ్రోత్రియులగు నిరహంకారులకు నేనే గొప్పవాడ నను నహంకారముండదు. సాహంకారులగు కర్ములకు నేను వైశ్వదేవిని, నేను సోమయాజిని, ధనికుడను, కులీనుడను, అను నహంకారముండును. ఇట్టి యహంకార మిచట గ్రహింపబడినది. ఇంతేకాని నేను జేయుచున్నా నను సర్వజనసామాన్యహంకారము కాదు. ౨౪

శ్లో॥ అనుబంధం క్షయం హింసా మనపేక్ష్యచ పౌరుషమ్

మోహా దారభ్యతే కర్తృ యత్త తామస ముచ్యతే॥ ౨౫

రానున్న అనర్థమును ధననాశమును శక్తిక్షయమును ప్రాణిహింసను పురుష సామర్థ్యమును ఆలోచించక యవివేకమువలన జేసెడి కర్మ తామసము.

కర్మ తామసమగుటలో రానున్న యనర్థము నాలోచించకుండుట, ధననాశము నాలోచించకుండుట, ప్రాణిహింస నాలోచించకుండుట, పురుషసామర్థ్యము

నాలోచించకుండుట, యజ్ఞానముచే చేయుట యనునవి యయిదుకారణము లని తేలి నది. ఈయవి ప్రత్యేకముగా కారణములనికూడ జెప్పవచ్చును.

అయితే ఇందు సముచ్చయపక్షము మంచిదా? అసముచ్చయ పక్షము మంచిదా? రెండును అంగీకరింపదగినవే. ఎట్లన?

౧. నియతకర్మ సాత్త్వికమని చెప్పినచో, సంగి చేసెడు నియతకర్మకూడ సాత్త్వికమగును.

౨. అందుకొఱకు నియతము, సంగరహితము నగు కర్మ సాత్త్వికమనుచో నసంగుడయినను, రాగద్వేషములు గలవాడు చేసెడి నియతకర్మ సాత్త్వికమగును.

౩. అందువలన నియతము, సంగరహితము, అరాగద్వేషపూర్వకము నగు కర్మ సాత్త్విక మన్నచో, ఫలకామి చేసెడి నియతకర్మకూడ సాత్త్వికమగును.

౪. అందువలన 1. నియతము, 2. సంగరహితము, 3. అరాగద్వేషపూర్వకము, 4. ఫలకామన గలవానిచే జేయబడని కర్మ సాత్త్విక మని యనవలయును. అట్లే కోరికగలవాడు అహంకారములేనివాడు చేసెడి బహుళాయాసము గల కర్మ రాజసమనుచో నహంకారములేనివానిచే జేయబడిన బహుళాయాసము గల కర్మ రాజసము కాకపోవును. అట్లే కోరికగలవానిచేతను అహంకారము గలవానిచేతను జేయబడు బహుళాయాసములేని కర్మ రాజసము కాకపోవును.

అట్లే అనుబంధాదిచతుష్టయము నపేక్షించక అవివేకమున జేసెడికర్మ తామసమనుచో, ననుబంధాది త్రయాపేక్షకాని, ద్వయాపేక్షకాని, యేకాపేక్షకాని కలదియే అజ్ఞానమున నాచరించెడు కర్మ తామసము కాకపోవును. ఈ నాలుగు కారణములున్నను, అజ్ఞానముచే నాచరించబడని కర్మ తామసము కాకపోవును. కనుక సముచ్చయపక్షమును అసముచ్చయపక్షమును రెంటిని యాశ్రయించవలెను.

ఈ పై మూడుశ్లోకములయొక్క సారము.

“కర్మాధికారియగు ముముక్షువురుఘుడు రాగద్వేషములను, సంగమును, ఫలకామనను విడచి, నిరహంకారుడగుచు, నిరాయాసముగా, తనశక్తి ననుసరించి, భావ్యసర్థము లేనట్టియు, నహింసాత్మకమగు నిత్యకర్మను నిర్వోచుడగుచు నాచరించవలెను. ఏతద్విపరీతమయిన కర్మను పరిత్యజించవలయును.” అని,

శ్లో॥ ముక్తసంగోఽనహంవాదీ ధృత్యుత్సాహ సమన్వితః

సిద్ధ్యసిద్ధ్యో ర్నిర్వికారః కర్తా సాత్త్విక ఉచ్యతే॥

౨౬

ఇకముందు కర్తృభేదము వివరింపబడుచున్నది.

అ॥ ఫలాసక్తిలేనివాడు, నేను గొప్పవాడనని గర్వించనివాడు, ధైర్యోత్సాహములు గలవాడు, ఫలము నెరవేరినను నెరవేరకున్నను వికారమును జెందనివాడు సాత్త్వికుడగు కర్త.

౨౬

శ్లో॥ రాగీ కర్మఫలప్రేప్సుర్లుభో హింసాత్మకోఽశుచిః

హర్షశోకాన్వితః కర్తా రాజసః పరికీర్తితః॥

౨౭

అ॥ అనురాగముకలవాడు, కర్మఫలమును గోరువాడు, పరధనమునం దాసగలవాడు, పరులబాధించు స్వభావముగలవాడు, లోపల వెలుపల పరిశుద్ధిలేనివాడు, సంపత్తివిపత్తులయందు హర్షశోకములలో మునుగువాడు రాజసకర్త.

౨౮

శ్లో॥ అయుక్తః ప్రాకృతస్తంభః శశో నైష్కృతికోఽలసః

విషాదీ దీర్ఘసూత్రీచ కర్తా తామస ఉచ్యతే॥

౨౯

అ॥ చిత్తసమాధానములేనివాడు, విద్యావిహీనుడు, కర్రవలె నెవ్వరికి లొంగనివాడు, మాయావి, పరుల మర్కములను భేదించువాడు, అలసుడు, యెల్లపుడు దుఃఖశీలుడు, దీర్ఘలోచనపరుడు, - ఇట్టివాడు తామసకర్త.

శ్లో॥ బుద్ధే ర్భేదం ధృతే శ్చైవ గుణతః త్రివిధం శృణు

ప్రోచ్యమాన మశేషేణ పృథక్త్యైవ ధనంజయ॥

౩౦

అ॥ ఓయి అర్జునా! సత్త్వాదిగుణభేదమువలన బుద్ధియొక్కయు, ధైర్యముయొక్కయు, భేదమును నిశ్శేషముగా విడివిడిగా జెప్పెద వినుము.

౩౧

శ్లో॥ ప్రవృత్తించ నివృత్తించ కార్యాకార్యే భయాభయే

బంధం మోక్షంచ యా వేత్తి బుద్ధి సాసార్థ సాత్త్వికీ॥

౩౨

అ॥ ఓయి అర్జునా! బంధహేతువయిన కర్మ (ప్రవృత్తి) మార్గమును మోక్షహేతువయిన నివృత్తి (సన్న్యాస) మార్గమును, విహితప్రతిష్ఠిధములగు లాకిక, వైదిక కార్యాకార్యములను, దృష్టాదృష్ట భయాభయములను, బంధమోక్షములను దెలిసికొనుబుద్ధి సాత్త్వికము.

లేక ఇది ప్రవృత్తిమార్గము, ఇది నివృత్తిమార్గము, ఈ దేశమునందు ఈ కాలమునందును ఈపని చేయుట మంచిది, దీనిని చేయకుండుట మంచిది, ఇది భయకారణము, ఇది యభయకారణము, ఇది బంధహేతువు, ఇది మోక్షహేతువు, ఇది బంధము, ఇది మోక్షము, అని యథాతథముగ గ్రహించునట్టి జ్ఞానము సాత్త్వికము.

అ॥ ఓయి, అర్జునా? ఏ ధైర్యముచే ధర్మకామార్థములను ధారణచేయు చున్నాడో ధారణప్రసంగముచే ఫలమును గోరువాడుకూడ నగుచున్నాడో అట్టి ధైర్యము రాజసము. 38

శ్లో॥ యయా స్వప్నం భయం శోకం విషాదం మదమేవ చ
స విముంచతి దుశ్చేధా ధృతి స్సాపార్థ తామసీ॥ 39

అ॥ ఓయి అర్జునా! దుశ్చుద్ధిగల యేపురుషుడు యే ధైర్యముచే నిద్రా, భయ, శోక, విషాద, మదములను అవశ్యకర్తవ్యము లను తలంపుతో విడువడో వానిధైర్యము తామసము. ఇష్టవియోగనిమిత్తమయిన సంతాపము శోకము. ఇంద్రియావసాదము విషాదము. 39

శ్లో॥ సుఖం త్విదాసీం త్రివిధం శ్రుణు మే భరతపక్షభ!
అభ్యాసా ద్రమతే యత్ర దుఃఖాంతంచ నిగచ్ఛతి॥ 40

అ॥ గుణభేదముచే క్రియాకారకములకు త్రైవిధ్యమును జెప్పి, యిప్పుడు సుఖమునకు ఫలమునకు త్రైవిధ్యమును జెప్పుచున్నాడు. ఓయి భరతశ్రేష్ఠుడా! ఇప్పుడు సుఖమునకు త్రైవిధ్యమును జెప్పెద వినుము. మానవుడు యే సుఖమునందు అభ్యాసమువలన ననురాగముజెందునో యే సుఖానుభవమునందు దుఃఖోపశమనమును జూందునో,

ఇచట చిరకాలముండునట్టి ఆత్మసుఖానుభవమే వివక్షితము. దానియందే దుఃఖావసాన ముండును. విషయసుఖానుభవములో మరల మరల దుఃఖములే సంభవించుచుండును. 40

శ్లో॥ యత్తద్రగే విషమివ పరిణామేఽమృతోపమమ్
తత్సుఖం సాత్త్వికం ప్రోక్తం ఆత్మబుద్ధి ప్రసాదజమ్॥

అ॥ అర్జునా! మొదట (జ్ఞానవైరాగ్యధ్యానసమాధుల నభ్యసించునపుడు) విషమువలెనుండి వాటిపరిపాకదశయందు అమృతముతో దుల్యమయి, చిత్త వైర్మల్యమువలన గలిగెడి సుఖము సాత్త్వికము. అనగా, జ్ఞానాది సాధనములచే నిర్మలపరచుకొనబడిన చిత్తమునందు గోచరించెడి యాత్మసుఖము సాత్త్వికమని సిద్ధించినది. 41

శ్లో॥ విషయేంద్రియ సంయోగా ద్యత్తద్రగేఽమృతోపమమ్
పరిణామే విషమివ తత్సుఖం రాజసం స్మృతమ్॥ 42

అ॥ విషయేంద్రియసంయోగమువలన బుట్టుచు, మొదట అమృతమువలెనుండి తుదకు విషమువలె మారునది రాజససుఖము. స్త్రీసంభోగజన్యమగు సుఖము బల,

వీర్య, రూప, ప్రజ్ఞా, మేధా, ధనోత్సాహములను నశింపజేయుట లోకానుభవసిద్ధము. వైషయికసుఖమంతయు నిట్లే యుండును.

శ్లో॥ యద్రగే చానుబంధేచ సుఖం మోహన మాత్మనః

నిద్రాలస్యప్రమాదోత్థం తత్తామస ముదాహృతమ్॥

3౯

అ॥ నిద్రా ఆలస్యప్రమాదములచే బుట్టుచు, మొదట చివరనుగూడ డెలియబడనిది తామససుఖము. అనగా ఏసుఖమును మానవు దనుభవించుచున్నను, నేననుభవించుచున్నానని తెలియనేరడో, అనుభవానంతరము అనుసంధాన మొనర్చుకొనజాలడో, అట్టిసుఖము తామసమని భావము.

కాన సమాధియందు ప్రకాశమానమగు నాత్మానందము సాత్త్వికసుఖమనియు, నిద్రాదులయందు ప్రకాశమానముగాని యానందము తామససుఖమనియు వివేకము.

ఇచట ఆలస్యమనగా మాంద్యమని యర్థము. ప్రమాదమున అనవధానత (ఏకాగ్రత, జాగరూకత) లేకుండుట, నిద్రాదిజన్యమగు సుఖము అనుభవదశలో మోహనము, మెలకువ గలిగిన తరువాతకూడ గొంతకాలము మోహముండును. గనుక పరిపాకదశయందును మోహనమని చెప్పబడినది.

3౯

శ్లో॥ స తదస్తి పృథివ్యాంవా దివి దేవేషువా పునః

సత్త్వం ప్రకృతిజై ర్మృతం యదేభిస్సృతిభిర్మృతైః॥

౪౦

అ॥ భూలోకమునం దుండెడి మనుష్యాదిప్రాణులలోగాని స్వర్గమునందుండెడి దేవతలలోగాని సత్త్వాదిగుణత్రయములేని ప్రాణి యొక్కడును లేడు.

చరాచరాత్మకమగు బ్రహ్మాదిస్తంబపర్యంత ప్రాణిజాతము సత్త్వాదిగుణత్రయము క్తము. అచేతనములయిన మృత్పాషాణలోహములయందుగూడ సాత్త్వికత్వాది భేదము గలదు.

౪౦

అవ॥ క్రియాకారకఫలరూపము, సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మకము, అవిద్యా పరికల్పితము నయిన అనర్థరూపసంసారము, వృక్షముగా బోల్చి పంచదశాధ్యాయమున జెప్పబడినది. దానిని వైరాగ్యమను శస్త్రముచే ఛేదించి, ముక్తిమార్గమును వెతకవలెననియు నచటనే ప్రతిపాదించబడినది. సర్వము త్రిగుణాత్మ మగుటచే సంసారకారణనివృత్తి పొసగుట కనిపించదు. కావున నది నివర్తించెడి యుపాయమును జెప్పవలయును. గీతాశాస్త్రార్థమును ముగింపవలయును. బ్రహ్మ, క్షత్ర, వైశ్యు లనుష్ఠింపదగిన నిఖిల వేద స్మృత్యర్థము నిదియేయని నిర్ణయించవలయును. కాన నందుల కీ ముందుగ్రంథ మారంభింపబడుచున్నది.

౪౦

శ్లో॥ బ్రాహ్మణ క్షత్రియవిశాం శూద్రాణాంచ పరంతప

కర్మాణి ప్రవిభక్తాని స్వభావప్రభవై ర్నైః॥

౪౦

అ॥ ఓయి శత్రుమారకుడా? బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్యులకు, శూద్రులకును, ఈశ్వరప్రకృతియగు మాయవలనబుట్టిన సత్వాదిగుణములచే శమాదికర్మలు వేరు వేరుగ విభజింపబడినవి. శూద్రులకు కర్మసంబంధమయిన రెండవజన్మము లేనందునను, వేదాధికారము లేనందునను, మొదటిసమాసములో శూద్రులను జేర్చక ప్రత్యేకించి చెప్పెను.

లేక బ్రాహ్మణస్వభావమునకు సత్త్వగుణము కారణము. క్షత్రియస్వభావమునకు సత్త్వ మంగముగాగల రజస్సు కారణము. వైశ్యస్వభావమునకు తమోగుణము అంగముగాగల రజస్సు కారణము. శూద్రస్వభావమునకు రజోగుణ మంగముగాగల తమస్సు కారణము. బ్రాహ్మణునకు ప్రశాంతి స్వభావము. క్షత్రియునకు ఐశ్వర్యము స్వభావము. వైశ్యునకు ధనార్జనప్రవృత్తి స్వభావము. శూద్రునకు మూఢస్వభావము లోకప్రసిద్ధము.

లేక జన్మాంతరకృత సంస్కారమువలనగూడ ప్రాణుల కీ కర్మభేదములు సంభవించవచ్చును.

శాస్త్రముగూడ సత్త్వాదిగుణ విశేషముల నపేక్షించియే ఈ జాతుల కీ కర్మ భేదములను విధించినదికాని గుణముల నపేక్షించక స్వతంత్రముగ విధించలేదు. కాన శాస్త్రప్రవిభక్తము లయినను గుణప్రవిభక్తములనియే గ్రహించవలయును.

శ్లో॥ శమో దమస్తప శ్శౌచం త్వాంతి రార్జవమేవ చ

జ్ఞానం విజ్ఞాన మాస్తిక్యం బ్రహ్మకర్మస్వభావజమ్॥

౪౧

అ॥ అంతరింద్రియనిగ్రహము, బాహ్యేంద్రియనిగ్రహము, తపస్సు, బ్రహ్మచర్యము, వేదాభ్యసనము, మనోవైర్మల్యము, బాహ్యభ్యంతరశౌచము, ఆత్మాది పదార్థజ్ఞానము, కలిగిన జ్ఞానమును అనుభవపరచుకొనుట, ఆస్తిక్యము (దేవుడున్నాడనుభావము) శాస్త్రార్థములయందు శ్రద్ధ, ఈయవి బ్రాహ్మణునకు సత్త్వగుణ స్వభావసిద్ధమయిన కర్మలు.

శ్లో॥ శౌర్యం తేజో ధృతి ర్దాక్ష్యం యుద్ధే చాప్యవలాయనమ్

దాన మిశ్వరభావశ్చ త్వాత్రం కర్మస్వభావజమ్॥

౪౨

అ॥ పరాక్రమము, ప్రాగల్భ్యము, ధైర్యము, దాక్ష్యము (హతాత్తుగా వచ్చిపడిన పనులయందు పొరపాటులేక ప్రవర్తించుట.) యుద్ధమునందు వెనుకకు

రాకుండుట, చేయివిడచి యిచ్చుట, ప్రభుశక్తిని ప్రకటించుట, ఈయవి క్షత్రియు నకు సత్త్వోపసర్జన రజోగుణస్వభావసిద్ధమయిన కర్మలు. ౪౩

శ్లో॥ కృషి గోరక్ష్య వాణిజ్యం వైశ్యకర్మ స్వభావజం
పరిచర్యాత్మకం కర్మ శూద్రస్యాపి స్వభావజమ్॥ ౪౪

అ॥ వ్యవసాయము, గోసంరక్షణము, వ్యాపారము అనునవి తమోపసర్జన రజోగుణస్వభావమువలన కలిగెడి వైశ్యకర్మలు.

ద్విజాతిశుశ్రూషాత్మకమయినకర్మ శూద్రునకు రజోగుణోపసర్జనమయిన తమోగుణస్వభావమువలన కలుగుకర్మ.

అవ॥ ఆయా జాతులకు విధించిన కర్మలను బాగుగ ననుష్ఠించుచో స్వర్గ ప్రాప్తి యనునది స్వతస్సిద్ధము. ఈకర్మలు, ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో జేయుచో ఫలాంతరము నీయగలవు.

శ్లో॥ స్వే స్వే కర్మణ్యభిరతః సంసిద్ధిం లభతే నరః
స్వకర్మనిరతః సిద్ధిం యథా విందతి తచ్ఛ్రీణు॥ ౪౫

అ॥ తమతమకర్మలయం దాసక్తిగల నరుడు, జ్ఞాననిష్ఠాయోగ్యతారూప మగు సంసిద్ధిని పొందును. అట్టిమార్గమును జెప్పెద వినుము. ౪౫

శ్లో॥ యతఃప్రవృత్తి ర్భూతానాం యేన సర్వమిదం తతం
స్వకర్మణా తమభ్యర్చ్య సిద్ధిం విందతి మానవః॥ ౪౬

అ॥ ఏ పరమాత్మవలన భూతములు బుట్టునో, యేపరమాత్మచే ప్రపంచ మంతయు వ్యాపించబడియున్నదో, అట్టిపరమాత్మను, జాతివిహితకర్మచే పూజించి మానవులు జ్ఞాననిష్ఠాయోగ్యతను బొందుదురు. చేసిన కర్మలయొక్క ఫలమును బ్రహ్మార్పణ మొనర్చుటయే పరమేశ్వరారాధనము. దానివలననే మానవులు సంసిద్ధిని పొందుదురు. ౪౬

శ్లో॥ శ్రేయాః స్వధర్మో విగుణః పరధర్మా త్స్వనుష్ఠితాత్
స్వభావనియతం కర్మ కుర్వన్నాపోతి కిల్బిషమ్॥ ౪౭

అ॥ గుణరహితమయినను, తనధర్మము తా ననుష్ఠించెడి పరధర్మముకంటె గొప్పది. స్వభావమునకు నియతమయిన కర్మను జేయువాడు పాపమును బొందడు.

ఈ శ్లోకమువలన ప్రాణిహింసాలక్షణమయిన యుద్ధమునందు పాపమున్నదను బుద్ధి యర్జునునకు దొలగింపబడినది. భిక్షాటనమునందు అర్జునునకు శ్రేయస్సు గలదను బుద్ధియు నివారింపబడినది.

శ్లో॥ సహజం కర్మ కాంతేయ దోషమపి న త్యజేత్

సర్వారంభాహి దోషేణ ధూమేనాగ్ని రివావృతాః॥

౪౮

అ॥ ఓయి ! స్వధర్మమునందు దోషము గలదు. అందువలన నది చేయ దగదు. పరధర్మము పరునిది. (తనదికాదు.) కాన నిదియు జేయదగదు. కనుక కర్మానుష్ఠానాభావమే ప్రాప్తించినదికదా? కాదు. స్వధర్మము దుష్టమయినను అందు బాపము లేదు. పరధర్మమునందు గుణమున్నను, అది భయావహము. కాన, అనాత్మజ్ఞుడు (అజ్ఞాని) స్వధర్మ మనుష్ఠించితీరవలయు నని భగవంతుడు చెప్పుచున్నాడు.

ఓయి ! కుంతీపుత్రుడా? దోషయుక్తమయినను సహజకర్మను విడువదగదు. కర్మలన్నియు దోషముతో గూడియే యుండును. పొగలేని నిప్పు యుండదు.

సంసారమునకు గుణత్రయము (సత్త్వాదికము) కారణము. గుణత్రయము నందు దోషము గలదు. కర్మకూడ గుణత్రయాత్మకము. కాన దీనియందును దోషము సంక్రమించియే యున్నది. కాన దోషములేని కర్మయే లేదు. ఇట్లుండ మానవుడు స్వధర్మమును (తనధర్మమును) పరధర్మ మాచరించినందున నేమి మూటగట్టుకొనును? అందుమాత్రము దోషములేదా? అది గుణత్రయాత్మకము కాదా? వీడు నిర్దుష్టమయిన కర్మ నాచరించినవా డగునా? నిర్దుష్టమయిన కర్మయే లేదే. కాన దోషయుక్తమయిన పరధర్మము నాచరించుటకంటె దోషయుక్తమయిన స్వధర్మము నాచరించుటయే శ్రేయస్కరము. సహజకర్మను విడచి, పరధర్మము నాచరించినంతమాత్రమున దోషవిముక్తుడు గాడు. అజ్ఞాని నిశ్శేషముగా కర్మలను విడువలేడు. కనుక అనాత్మజ్ఞుడు సహజకర్మను దప్పక నాచరించి తీరవలయును. విడువదగదు.

అయితే కర్మలను పూర్తిగా విడుచుట సాధ్యము కానందున సహజకర్మ విడువకూడ దందురా? లేక సహజకర్మను విడచుటలో దోషమున్నందున సహజకర్మ విడువదగ దందురా? ఇం దేపక్షము మీకు సమ్మతము?

ఏపక్షమయిననేమి? సహజకర్మను విడువరాదనుటలో మా కభినివేశము(పట్టుదల).

అట్లనా? మొదటిపక్ష మవలంబించేయడల కర్మలన్నిటిని పూర్తిగా విడచుట సాధ్యమగుచో సహజకర్మను విడచుటయందు గుణమున్నదని తేలుచున్నది. నిజమే, కర్మలను పూర్తిగా విడచుట సాధ్యమయ్యేయెడల సహజకర్మను విడచుట గుణమే. అదియే (పూర్తిగా విడచుటయే) సాధ్యపడదు. కాన సహజకర్మను విడచిన దోషమున్నందుననే అయ్యది విడువతగదంటిమికాని పూర్తిగా విడచుట యశక్య మనుకారణమున గాదు. అట్లగుచో సహజకర్మను పరిత్యజించిన పరమహంస పరివ్రాజకునకు సరకపాతమేకదా? అని పూర్వపక్షీయొక్క హృదయము.

అశేషకర్మత్యాగము సంభవించును. కాని అది యజ్ఞానికి సంభవించదు, అను నభిప్రాయమును మదియం దిడుకొని, పూర్వపక్షమును నిరాకరింపదలచి చోద్యమును వివరించుచున్నాడు.

మీరు అశేషకర్మత్యాగము సంభవించ దనుటలో కారణము సాంఖ్య మతమున సత్త్వాదిగుణములవలె పునుషుడు (జీవుడు) సత్త్వాదిగుణత్రయాత్మకుడు కనుక నిత్యచలనస్వభావు డనియా? లేక బౌద్ధాదులవలె క్రియయే కర్తృకారక మయిన ఆత్మవస్తువనియా? బౌద్ధమతమున క్రియాకారకములకు భేదములేదు. కారకములే క్షణములో నశించెడు స్కంధము, అనగా క్రియాస్వరూపులు. అనగా రూప, వేదనా, విజ్ఞాన, సంజ్ఞా, సంస్కారములను పంచస్కంధములుగా పరివర్త మానమగుచున్న విజ్ఞానసంతానమే యాత్మయని బౌద్ధదేశకాము. విజ్ఞానములు క్షణికములుకాన, విజ్ఞానసంతానాత్మకములయిన స్కంధములుగూడ క్షణికములే. ఈవిజ్ఞానములు బుద్ధివృత్తిరూపములయినందున క్రియలగుచున్నవి. కనుక స్కంధ ములు క్షణములో నశించునట్టివియు, క్రియాస్వరూపములును అనిభావము.

ఈరెండుపక్షములయందును జీవుడు పూర్తిగా కర్మలను విడచుట సంభ వించదు. కాన నీరెండుపక్షములు మాకు (సిద్ధాంతికి) సమ్మతములే.

ఇంక మీరు కాలభేదము ననుసరించి యాత్మవస్తువు సక్రియమును, అక్రియ మును అగు నను కాణాదపక్ష మవలంబించవలయును.

ఈ మూడవపక్షమునందలి విశేష మిసుమంత జూపబడుచున్నది. ఇందు ఆత్మవస్తువు నిత్యచలనస్వభావుడు గాడు. ఎల్లపుడు క్రియ కనిపించనందున క్రియయే కారకమున్ను గాదు. క్రియాశ్రయమయిన కర్త క్రియారూపుడగుట యసంభవమగుటవలన, మరేమన, ఆత్మవస్తువునందు లేనిక్రియ పుట్టును. ఉన్నక్రియ నశించును. పరిశుద్ధమయిన ఆత్మద్రవ్యము క్రియాశక్తి కలదయియే యుండును. అనగా క్రియాశ్రయమయినదే కారక మను నర్థముకాదు. అట్టితఱి యొకానొకపు డాత్మయందు క్రియలేనందున ఆత్మవస్తువు కారకము కాకపోవును. క్రియాశక్తి స్థిరముగా నున్నందున, ఆత్మవస్తువు కారకమగుట కభ్యంతరము లేదు. అని కాణాదులందురు.

వెనుకటి సాంఖ్య, బౌద్ధమతములయందు ఆత్మకు నశేషకర్మత్యాగము సంభ వించకున్నను, ఈకాణాదమతమున ఆత్మ కొకానొకపుడు నిష్క్రియత్వము సంభ వించును. వడ్రంగి కొయ్యచెక్కుటను విడచి యూరకున్నపుడు నిష్క్రియత్వము సంభవించినట్లు. కావున, జీవునకు శేషకర్మత్యాగము సంభవించును.

ఈకాణాదమతము మంచిదని తలచి యొకానొక యవాంతరపూర్వపక్షి యందు (ఈకాణాదమతమందు) దప్పేమి? అని యడిగెను. అందు కుత్తరవాది కాణాదమతము భగవంతునకు సమ్మతము కాదని బదులు చెప్పెను.

పూ॥ కాణాదమతము భగవంతునకు సమ్యతముగాదని మీరెట్లు చెప్పెదరు?

ఉ॥ భగవంతుడు “నాసతో విద్యతే భావః” (లేనిదాని కుత్పత్తిలేదు.) అని చెప్పెను. కాణాదులు లేనిదాని కుత్పత్తి యున్నదందురు. భగవంతుడు సత్కార్యవాది. కాణాదులు అసత్కార్యవాదులు. కావున నిది భగవత్సమ్యతము కాదని మేమందుము.

పూ॥ భగవంతునకు సమ్యతము కానంతమాత్రమున న్యాయబద్ధమయిన కాణాదమతమును ఏల నంగీకరించరు?

ఉ॥ కాణాదమతము సర్వ ప్రమాణవిరుద్ధము. అందువలన దుష్టము. కాన నంగీకరించదగదు.

పూ॥ ప్రమాణవిరోధము నెట్లు జూపుదురు?

ఉ॥ వినుము. కాణాదులు ప్రాగభావ ప్రధ్వంసాభావముల నొప్పెదరు. పుట్టకపూర్వము ఘటములేనందున ప్రాగభావమనియు నశించినతరువాత ఘటము లేనందున ప్రధ్వంసాభావమనియు మధ్యకాలమున నున్నందున ఘటమునకు సత్త్వ మనియును వీరియాశయము. ఇట్టి వీరు లేనిదాని కునికిని, ఉన్నదానికి లేకపోవుటను జెప్పినట్లయినది. ఇం దనేకదోషములు గలవు.

ఎట్లన! ద్వ్యణుకాది పదార్థజాతము కార్యమనియు నీయది పుట్టకపూర్వ మున్న నాశానంతరమున్న అత్యంతాసత్తనీయును వీరందురుకదా? అప్పుడు అసత్తు సత్తయినట్లు సత్తు అసత్తయినట్లు నయినది. మరియు కార్యకారణముల కనన్యత్వము (భేదము) కనిపించుచున్నందున కారణమే కార్యమగుచున్న దన వలయును. అప్పుడు కార్య మసత్తయితే కారణముకూడ నసత్తయినట్లే. కాన అసత్తే సత్తుగా బుట్టినదనియు నాశానంతరము సత్తుయే అసత్తగుచున్న దనియును కాణాదు లంగీకరించినట్లు స్పష్టము.

మరియు వీరిమతమున వస్తువు పుట్టకపూర్వము దానియొక్క ప్రాగభావ ముండునందురు. అట్టితరి ముందున్న ప్రాగభావమేకదా? ఉత్పత్త్యనంతరము భావ రూపమును జెందినది. కావున ద్వ్యణుకాదులయొక్క ప్రాగభావము ద్వ్యణుకాది రూపమయిన భావపదార్థముగా తయారయిన ట్లయినది! అప్పుడు అభావము భావ మయినట్లేకదా?

అట్లే ద్వ్యణుకాది రూపభావము నాశానంతరము ప్రధ్వంసాభావరూప మయిన అభావమును జెందుచున్నది. ద్వ్యణుకాది ప్రాగభావమువలన ద్వ్యణు కాదిభావము పుట్టుచున్నదనియు, ద్వ్యణుకాదిభావము ప్రధ్వంసాభావమును జూందుచున్నదనియును కాణాదులందురు.

మరియు, అభావము భావముగా బుట్టునన్నచో, అభావమయిన కార్యము తనయొక్క పుట్టకకు సమవాయి, అసమవాయ్యాది కారణాత్రయము నపేక్షించునని

కాణాదు లంగీకరించినట్లయినది. అయ్యది యసంభవము. అసద్రూప (అభావ రూప) ము లయిన శశవిషాణాదులు కారణజాతము నపేక్షించుటలేదు. పుట్టుటయు లేదు. ఉత్పత్తికి పూర్వము లేని(అసత్తగు)ఘటము శశవిషాణాదితుల్య మవలయును.

పుట్టకపూర్వము అనభివ్యక్తరూపముతో నున్న కార్యములు (ఘటాదులు) అభివ్యక్తిమాత్రమును గురించి కారణత్రయము నపేక్షించవచ్చును. పుట్టిన వచ్చును. భావ (సత్) పదార్థమునకు కారణపేక్షయు పుట్టుకయు కుదురును. కాన కార్యము భావాత్మకమనుటయే యుక్తము. కార్యము కారణాత్మకము, కార్యము అభావరూపమయినచో, కారణముకూడ అభావమయినట్లే. అభావము దేనికిని కారణము కానేరదు. శశవిషాణాదులు దేనికిని కారణము లగుటలేదు.

అభావము భావమగుట యెట్లు కుదరదో, అట్లే భావము అభావమగుటకూడ జెల్లదు. ఘటము నాశానంతరము కపాల చూర్ణాదిరూపమయిన భావరూపమును జెందుచున్నదికాని, యభావరూపమును జెందుటలేదు. పుట్టకపూర్వమునందువలె నాశానంతరముకూడ ఘటము స్వకారణమయిన మృత్తునందు సూక్ష్మరూపముతో నుండి యున్నది. కాన భావరూపమయిన ఘటమునకు అభావరూపత్వము విరుద్ధము.

కాక భావ మభావము, అభావము భావము నగుచో తాకిక, వైదిక ప్రమాణ ప్రమేయ వ్యవహారమునందు విశ్వాస ముండనేరదు.

మరియు, కాక్యములయిన ద్వ్యణుకాదులకు స్వకారణములయిన పరమాణు పులతోను, సత్తాజాతితోను, సమనాయసంబంధము దుర్నిరూపము. గొడ్డురాలి బిడ్డకు సత్తాసంబంధముకాని, కారణసంబంధముకాని కల్పింపవలనుపడదు.

అభావత్వము సమానమగుచుండ ఘటాది ప్రాగభావలక్షణమయిన అభావ మునకే పరమాణ్వాదికారణ సంబంధముకాని, వంధ్యాపుత్ర శశవిషాణాదిరూప మయిన అభావమున కట్టిసంబంధము లేదనుట యసమంజసము. కావున ప్రధ్వంసా భావాత్యంతాభావములకువలె ప్రాగభావమునకుగూడ పరమాణ్వాది కారణసంబంధ కల్పనము ఉత్పత్త్యాది వ్యవహారయోగ్యతా కల్పనమున్ను అత్యంతాయుక్తము. కావున పరిశుద్ధమయిన ఆత్మద్రవ్యమందు లేనిక్రియ పుట్టుననియు, క్రియపుట్టినపుడు ఆత్మవస్తువు సక్రియమనియు, క్రియపుట్టినపుడు ఆత్మవస్తువు నిష్క్రియవస్తువని యును కాణాదాభిమతమయిన మూడవపక్షముకూడ దోషయుక్తమే యగుచున్నది. ఇట్లనస్త్రావ్యాది కాణాదమతమును నిరాకరింప సత్కార్యవాది తలయెత్తుచున్నాడు.

“ఓయి ! మేము వైశేషికులవలె అభావము భావమగునని చెప్పము. భావమునకే భావాపత్తి లంగీకరింతుము. స్వకారణమయిన మృత్తు యందున్న ఘటమే ఘటరూపమును జెందును. కాన మామతమున దోషమేమియు లేదు” అని.

ఇదియును ప్రమాణవిరుద్ధము. ఎట్లన, పుట్టకపూర్వము ఘటము మృత్తుయం దుండుచో కులాలాది కారకవ్యాపారమునకు పూర్వముకూడ పిండావస్థయందును

ఘటము కనిపించవలయును. అట్లు కనిపించుటలేదు. పూర్వముండియున్న ఘట ద్రవ్యమునకు మరల ఘటావస్థి యనుచితము. ఘటరూపమును జెందకపూర్వము ఘటమున్న దనుటయు జెల్లదు. ఘటభావమును జెందకపూర్వము ఘటమను ద్రవ్యమేలేదు. కావున ఘటోత్పత్తికి పూర్వము మట్టియే కలదుకాని, మృదూపముతో ఘటములేదు.

అయితే యిట్లు మీరు సత్కార్యవాదమునుగూడ నిషేధించి పాండెడిఫల మేమి?

మినుము. సత్కార్యవాది హృదయమున ఆత్మవస్తువునందు వృత్తికి పూర్వము కూడ క్రియ కలదనియు, అందువలన సక్రియుడయిన ఆత్మకు అశేషకర్మత్యాగము అసంభవమనియును భావము కలదు. ఆభావమును దోలగించుటయే యీసత్కార్యవాదదూషణమునకు ఫలము.

ఘటము పుట్టకపూర్వము సూక్ష్మరూపముతో నామరూపములు అభివ్యక్తముకాకుండ మృత్తికయందు కలదనియు, నామరూపము లసభివ్యక్తములుగా నున్నందున అపుడు ఘటము కనిపించుటలే దనియును, కారకవ్యాపారమువలన నామరూపము లభివ్యక్తము లగుననియును, పరిణామవాదులగు సాంఖ్యులందురు. వారిమతమునగూడ వైశేషికులమతమందువలె నీక్రిందివికల్పము లసమాధేయము లగుచున్నవి.

కారకవ్యాపారమువలన ఘటమునందు కలిగెడి అభివ్యక్తిరూపధర్మము (1) ఉత్పత్తికి పూర్వమున్నదా? (2) లేదా? (1) ఉన్నచో మరలపుట్టుట వ్యర్థము. (2) లేనిచో అసత్కార్యవాదప్రసంగము.

ఇంక నాయభివ్యక్తిరూపధర్మము ఉత్పత్తికి పూర్వము సూక్ష్మరూపముతో అసభివ్యక్తమయి యున్నదన్నచో అనవస్థారూపదోషము ప్రసక్తించును. కాన వైశేషికమతమునవలె సాంఖ్యమతమునగూడ నీదోషములు అపరిహార్యములయి నందున సాంఖ్యమతమున నిర్దుష్టముకాదు.

పురుషుడుదాసీనుడని చెప్పెడి సాంఖ్యుడు నిష్క్రియాత్మకవాదికి గొంత వరకు చెలికాడు. అయినను, సాంఖ్యాభిమతమయిన పరిణామవాదము నిష్క్రియాత్మకవాదికి పనికిరాదు. అందువలన సాంఖ్యమతమునుకూడ ఖండించుట యవసరమయినది.

ఇంక ఉత్పత్తివినిశాదులు సద్రూపమయిన ద్రవ్యముయొక్క అవస్థావిశేషములనియు, తంతువు మొదలయిన ద్రవ్యములు సద్రూపములుగా నుండియే రచనావిశేషమున పటాదు లనబడుచున్నవనియు, పూర్వావస్థయందున్న ద్రవ్యమునకు ఉత్తరావస్థాప్రాప్తివినిశమనియు ఉత్తరావస్థయందున్న ద్రవ్యము పూర్వావస్థను జెందుట యుత్పత్తియనియును ద్వైత్వము విశిష్టాద్వైత్వము నందురు. వీరిప్రక్రియనుగూడ వెనుకటివలె వికల్పించి చూచినచో నిలువనేరదు.

౧. పిండావస్థయందున్న మృద్ధ్రవ్యమునకు ఘటావస్థ పుట్టబోవుచున్నదని వారందురు. అయ్యది (ఆ ఘటావస్థ) ఉత్పత్తికి పూర్వమున్నదా ?

౨. లేదా ?

౧. ఉన్నచో కారకవ్యాపారము నిరర్థకము.

౨. లేనిచో అసత్కార్యవాదప్రసంగము.

అట్లే ఘటావస్థయందున్న మృద్ధ్రవ్యమునకు కపాలావస్థను జెందుటయును, ఘటావస్థానాశము పుట్టునందురు.

౧. ఈ ఘటావస్థానాశము ఉత్పత్తికి పూర్వమున్నదా ?

౨. లేదా ?

౧. ఉన్నచో సత్కార్యవాదమునందు జెప్పినట్లు మరలపుట్టుట వ్యర్థము.

౨. లేనిచో అసత్కార్యవాదప్రసంగము.

కావున, నీద్వైత, విశిష్టాద్వైతుల పక్షముకూడ సాంఖ్యపక్షమువలె ప్రమాణ విరుద్ధమే యగుచున్నది. వైశేషిక పక్షమందున్న దోషములన్నియు సీమూడు పక్షములందును దుష్పరిహారములు.

కాన సత్కార్యవాదము, అసత్కార్యవాదము అనురెండుపక్షములే నిలచినవి. మిగిలినమతము లన్నియు సీరెంటిలో నిమిడియున్నవి. ఈరెండుమతములను పై విధమున దూషింప, పరిశేషన్యాయమున కార్యమంతయు మిథ్యయను మూడవ పక్షము నిర్దుష్టమని తేలినది.

ఈ కనిపించు ప్రపంచమంతయు సచ్చిదానందబ్రహ్మయందు గల్పింపబడినది. ఇది పుట్టకపూర్వమున్నదా ? లేదా ? అని వికల్పించుటకుగాని ఉన్నదని లేదనిచెప్పటకుగాని వీలులేదు. అందువలన ప్రపంచము మిథ్య. ఒక్క నటకు డనేక వేషముల వేసి నటించినట్లు, అద్వితీయమగు బ్రహ్మము యిన్నిరీతుల గనిపించుచున్నాడు. ఇందు బ్రహ్మమొక్కటే సత్యము. మిగిలినదంతయు మిథ్యాభూతము. బ్రహ్మము నిర్వికారము. ఈతనియందు వెనుకటి వికల్పములేవియు పొసగవు. కావున కారణమయినబ్రహ్మ యొక్కడే సత్యమనియు, కార్యమయిన జగత్తంతయు మిథ్య యనియును భగవంతున కభిమతమయిన మతము. దీనినే “నాసతో విద్యతే భావః” అను శ్లోకమున శ్రీకృష్ణుడు వెలిబుచ్చెను. ఆత్మ సహజముగా నిర్వికారుడయినందున జీవునకు నశేషకర్మత్యాగము సంభవించును. సత్త్వాదిగుణములు, వాటిధర్మము, వానిక్రియలు, ఆత్మయం దవిద్యాధ్యారోపితము లని తెలియని అజ్ఞానికి కర్మత్యాగము సంభవించకపోవచ్చును. వానినిగూర్చియే “సహి కశ్చిత్ క్షణమపి జాతు తిష్ఠ త్యకర్మకృత్” అని చెప్పబడినది. సర్వము ఆత్మయందు అవిద్యచే గల్పింపబడినదని తెలిసికొన్న విద్వాంసునకు, విద్యచే అవిద్య నశించగా సర్వకర్మపరిత్యాగము సులభముగా దట్టించును. తైమిరిక దృష్టికలవానికి తిమిర

దోషము పోయినతరువాత ద్విచంద్రదశకసము (ఇద్దరుచంద్రులు కనిపించుట) యుండుటలేదు. కనుకనే శ్రీకృష్ణుడు “ సర్వకర్తాణి మనసా సన్న్యాస్యాస్తే సుఖం వశీ; నవద్వారే పురే దేహే నైవకుర్వత్ సకారయత్ ” ఇత్యాది శ్లోకములయందు విద్వాంసున కశేషకర్మత్యాగము సులభమని చెప్పియుండెను. కాన, తత్త్వవేత్తకు సర్వకర్మపరిత్యాగము సుసంభవమని సిద్ధించినది.

రామానుజీయము.

“ జ్ఞానయోగమునం దర్హతకలవాడుగూడ నెంతదుఃఖకరమయినను సహజ కర్మను విడువగూడదు. జ్ఞానారంభములు, కర్తారంభములును దుఃఖముతో నిండి యున్నవి. అని రామానుజులు వివరించిరి. అది యుక్తముకాదు. విద్వాంసుడు కర్మను విడవనిచో సర్వారంభపరిత్యాగమను గుణాతీతలక్షణము విద్వాంసునకు సిద్ధించదు.

“ తరతి శోక మాత్మవితే ” అనుశ్రుతి జ్ఞానికి శోక ముండదని చెప్పుచుండ జ్ఞానారంభము దుఃఖసహితమనుట శ్రుతివిరుద్ధము.

జ్ఞానమునందు దుఃఖము లేకున్నను, జ్ఞానారంభమగు సన్న్యాసమునందు దుఃఖమున్నదని యనరాదు. త్యాగరూపమయిన సన్న్యాసమునందు దుఃఖమున్న దనుట వెట్టితనము. ఇల్లుకట్టుకొనువాని కున్నంతశ్రమ యింటిని విడచువాని కుండనేరదు. విద్వాంసునకుగూడ ననురాగము తొలగుట దుష్కరముకదా? కాదు. ఆత్మతత్త్వసాక్షాత్కారము కలిగినతరువాత అనురాగముకూడ నుండ నేరదు. కాన కర్తారంభము దుఃఖసహితముకాని, జ్ఞానారంభము దుఃఖసహితము గాదు. కాక, ఈగుణకర్మవిభాగప్రకరణమునందు జ్ఞానయోగముయొక్క ముచ్చటేల?

శ్లో॥ అసక్తబుద్ధి సర్వత్ర జితాత్మా విగతస్పృహః,

నైష్కర్మ్యసిద్ధిం పరమాం సన్న్యాసే నాధిగచ్ఛతి॥

౪౯

అ॥ ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో తమతమ నియతకర్మల నాచరించెడువానికి జ్ఞాననిష్ఠ నొందెడి యోగ్యత సిద్ధించును. దీనినే చిత్తశుద్ధియందురు. ఇదియే కర్మ ఫలసంసిద్ధి. ఇట్టివానియొక్కబుద్ధికి దారాపుత్రాదులయం దంతట సంగముండదు. మనసు వశమగును. దేహజీవితభోగములయందుగూడ నిస్సప్పహ కలుగును. విదప సర్వకర్మసంన్యాసము నాశ్రయించి నైష్కర్మ్యసిద్ధి నొందును. నిష్క్రియాత్మ స్వరూపముతో నుండుట తటస్థించునని భావము. “ నైష్కర్మ్యంచ తత్ సిద్ధిశ్చ నైష్కర్మ్యసిద్ధిః ” అని కర్మధారయసమాసము. దీనినే కొందఱు “ నైష్కర్మ్య మితి సిద్ధిః నైష్కర్మ్యసిద్ధిః ” అని సంభావనాపూర్వపదకర్మధారయసమాసముగ వివరించిరి. అది యుచితము కాదు. శాస్త్రమునం దెచ్చటను “ విశేషణా విశేష్యేణ బహుళం ” అను సూత్రకృతసమాసముకంటె వేరుగ, సంభావనాపూర్వపద

మనికాని, యవధారణపూర్వపద మనికాని కర్మధారయసమాసమునందు. ఈ పదమున నిది విశేషణసమాసమే యనదగును. “వైష్ణవర్యస్య సిద్ధిః” అని సమాసాంతరమునుగూడ జెప్పనగును. అపుడు వైష్ణవర్యప్రాప్తియని యర్థము. ఎటులయినను, నిష్క్రియాత్మస్వరూపావస్థాన మనియే ఫలితార్థము. ఈయది కర్మానుష్ఠానము వలన కలిగెడి చిత్తశుద్ధిదశకంటె విలక్షణమయినది. దానికంటె గొప్పదియు నగును. దీనినే సద్బోధముక్తి యందురు. అనగా జీవన్ముక్తియని యర్థము. క్రమ క్రమముగ నిట్టిదశ నిష్కామకర్తానుష్ఠాతకు సంభవించునని శ్రీకృష్ణుడు గీతాశాస్త్రమున “సర్వకర్మాణి మనసా సన్న్యాస్త్యస్తే సుఖంవశీ” అను శ్లోకముచే సూచించి యున్నాడు. ఇట్టిదశ నొందిన జీవన్ముక్తునకు దేహావసానమున విదేహకైవల్యమను దశ యబ్బునని ముందుశ్లోకమున జెప్పబడగలదు.

ఇచ్చటి గ్రంథసందర్భ మిట్లుండ కర్మయోగమువలననే బ్రహ్మప్రాప్తి కలుగునని చెప్పెడి రామానుజుల సాహసము యెంతేని మెచ్చదగును.

శ్లో॥ సిద్ధిం ప్రాప్తో యథా బ్రహ్మ తథాపోషితి నిబోధ మే

సమాసేనైవ కౌంతేయ, నిష్ఠా జ్ఞానస్య యా పరా॥

౫౦

అ॥ ఓయి అర్జునా! చిత్తశుద్ధిని పొందిన మానవునకు వైష్ణవర్య సిద్ధిలక్షణమయిన జ్ఞాననిష్ఠ కలిగెడి క్రమమును నేను సంగ్రహించి చెప్పెదను. సావధానముగ వినుము. జ్ఞాననిష్ఠయొక్క పర్యవసానమే బ్రహ్మప్రాప్తి. అనగా పరమాత్మజ్ఞానమే బ్రహ్మప్రాప్తి యని యర్థము. ఉపనిషద్వాక్య ప్రతిపాదితమయిన కూటస్థాసంగ స్వప్రకాశానందస్వరూపుడు పరమాత్మ.

ఓయి ! పరమాత్మజ్ఞానమే బ్రహ్మప్రాప్తియని మీరంటిరి. జ్ఞానమెప్పుడును విషయాకారమును జెందియుండును. ఘటజ్ఞానాదులు ఘటాది విషయాకారమును జెందుట లోకసిద్ధము. వేదాంతశాస్త్రమునందెచ్చటను ఆత్మ విషయమని కాని, ఆకారముకలవాడని కాని యంగీకరించలేదు. ఆకారవిశిష్టమయిన వస్తువే జ్ఞానము నకు విషయమగును. విషయాకారమును జెందినదే జ్ఞానమగును. కావున నిరాకారుడయిన ఆత్మకు జ్ఞానవిషయత్వ మెట్లు కుదురును? ఎటులను గుదరదు. అది కుదర నపుడు పరమాత్మజ్ఞానము సిద్ధించుటెట్లు?

అయితే “సత్యంజ్ఞాన మనంతంబ్రహ్మ” అను శ్రుతిబినిట్టి ఆత్మ జ్ఞానా కారుడని యందురేమో? అచట జ్ఞానపదము లాక్షణికము. చైతన్యమాత్రమద్దాని కర్థము. వృత్తిజ్ఞానమే సాకారముకాని, చైతన్యము సాకారముకాదు. నిరాకారము ఆత్మన్వరూపభూతము నయిన చైతన్యము జ్ఞానవిషయము కానేరదు. స్వరూప చైతన్యము నిర్గుణము. “సాక్షీచేతా కేవల నిర్గుణశ్చ” అను శ్రుతికూడ నిట్లు చెప్పుచున్నది. నిర్గుణము నిరాకారమగునుగాని సాకారము కానేరదు. జ్ఞానావిషయ

డయినను, ఆత్మ స్వయంప్రకాశస్వరూపుడయినందున ప్రకాశించుచున్నాడు.

వృత్తిజ్ఞాన మెప్పుడును స్వప్రకాశము కానేరదు. వృత్తి జడము. దాని యందు ప్రతిఫలించిన చైతన్యము బింబచైతన్యమునకు పరతంత్రము. కాన వృత్తిజ్ఞానము స్వప్రకాశము కానేరదు.

“ఘటము” అను వృత్తిజ్ఞానముకూడ వృత్త్యంశమునందు జడము, చైతన్యాంశమున స్వప్రకాశము. కాన చైతన్యైకస్వరూపుడగు నాత్మ నిరాకారుడనియే చెప్పవలయును. “ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్” అని ఆత్మకు వర్ణమును జెప్ప శ్రుతులకు ఆత్మకు తమోరూపత్వమును నిషేధించుటయందు తాత్పర్యముకాని యాకారమును జెప్పటయందు తాత్పర్యము లేదు. కాన నిరాకారుడయిన ఆత్మకు జ్ఞానవిషయత్వ మసంభవమగుచుండ పరమాత్మాకారమగు జ్ఞాన మసంభవముకదా? ఇక పరమాత్మజ్ఞానము నిరాకారమని యంగీకరించుచో, నిరాకారమగు జ్ఞానమును మాటిమాటి కనుసంధానముచేయుటకాని, అయ్యది నిష్ఠారూపమును జెందుటకాని గగనకుసుమాయితము అని పూర్వపక్షము.

సిద్ధాంతము: ఆత్మజ్ఞానము అసంభవముకాదు. ఆత్మకు చైతన్య మాకారము. చైతన్యాకారుడయిన ఆత్మ అతినిర్మలుడు, మిక్కిలి స్వచ్ఛమయినవాడు, అత్యంత సూక్ష్మడు. బుద్ధికూడ నిర్మలము, స్వచ్ఛము, సూక్ష్మము నయినది. ఇట్టిబుద్ధి చైతన్యాకారముగ భాసించును. బుద్ధ్యాత్మలకు అన్యోన్య తాదాత్మ్యాధ్యాస యుండుటచే బుద్ధియం దాత్మచైతన్యాకారాధ్యాస యేర్పడును. చైతన్యాధ్యాసవలన బుద్ధిచైతన్యము కలదివలె భాసించును. ఇట్లే బుద్ధిధర్మాధ్యాసవలన మనస్సు బుద్ధివలెను, మనోధర్మాధ్యాసవలన ఇంద్రియములు మనస్సువలెను, ఇంద్రియధర్మాధ్యాసవలన దేహము ఇంద్రియములవలెను చైతన్యముకలవి యగును.

కావున బుద్ధ్యాభాసము, మనస్సు, మనాభాసము లింద్రియములు, ఇంద్రియాభాసము దేహము అగును. ఇట్లు క్రమముగా బుద్ధ్యాది దేహాంతములయందు ఆత్మ చైతన్యాకారాభాసముండుటచే లోకికులు దేహమే ఆత్మ యని “స్థూలోహమ్” అను ప్రతిఫలించే దేహమునం దాత్మదృష్టి యుంచుచున్నారు.

ఏచైతన్యము ఆత్మాకారమని వేదాంతు లందురో ఆచైతన్యము దేహము యొక్క యాకారమని వాదించు లోకాయతికులు (బౌద్ధులు) చైతన్యవిశిష్టమయిన దేహమే ఆత్మయని యందురు.

మరికొందరు దేహ మాత్మయగుచో గ్రుడ్డి, కుంటి, చెమిటి దేహమునకు గూడ దర్శన, గమన, శ్రవణాది వ్యవహారములు కలుగవలెననియు, నవిలేనందున ఇంద్రియము లాత్మ యందురు.

మరికొందరు స్వప్నదశలో నింద్రియములు లేనందున నింద్రియము లాత్మ కావని తలచి, మనస్సు ఆత్మ యందురు. ఇట్లే మరికొందరు బుద్ధి యాత్మయనియు

అవ్యక్తము (కారణశరీరమయిన సజ్జానము) ఆత్మయనియు నందురు.

ఇట్లు బుద్ధ్యాదిదేహాంతములయిన అనాత్మవస్తువులం దాత్మచైతన్యాభాసము నాధారముగ జేసికొని, దేహచైతన్యవాదులు, ఇంద్రియచైతన్యవాదులు, మనశ్చైతన్యవాదులు, బుద్ధిచైతన్యవాదులు, అవ్యక్తచైతన్యవాదులు, అని పలువురు వెలసిరి.

అయితే యింతమాత్రమున ప్రకృతపూర్వపక్షమునకు సమాధాన మేమి వచ్చినదని యందురేమో? తెలిసికొని, నిజము తెలియకకాని, ఆత్మయను పదార్థ మొకటున్నటుల యందఱకు ప్రసిద్ధమని దీనివలన స్పష్టమయినది. ఇట్లు ప్రసిద్ధ మయిన ఆత్మను తెలిసికొనుడని మేము విధించినేల? అయితే “ఆత్మావా అరే ద్రప్తవ్యః శ్రోతవ్యో మంతవ్యో నిదిధ్యాసితవ్యః” అనుశ్రుతులు ఆత్మను దెలిసి కొమ్మని చెప్పుచు, ఆత్మజ్ఞానము నేల విధించినవి? అని యందురేమో? ఆశ్రుతులు విధిచ్ఛాయావచనములుకాని, నిజముగ నవి యాత్మజ్ఞానమును విధించునట్టివి కావు. మరేమనిన, ఆత్మయం దారోపించుకొనిన నామరూపా ద్యనాత్మపదార్థారోపణమును బోగొట్టుమనియే యాశ్రుతులు చెప్పుచున్నవి.

ఇం దీయది తాత్పర్యము. లోకాయతికాదులందఱు ఆత్మచైతన్యము దేహాద్యాకార విశిష్టమని గుర్తించుచున్నారు. కాన నందఱకు ఆత్మచైతన్యజ్ఞానము కలదు. అయ్యది సిద్ధముకాని సాధ్యముకాదు. వీరందఱకుగల నీయాత్మజ్ఞానము భ్రమరూపముకాని, ప్రమ (యధార్థము) కాదు. భ్రమ అనర్థమునకు హేతువు. దానిని బోగొట్టుకొనుట ఊహంకరము. విజ్ఞానవాదులగు బౌద్ధులు విజ్ఞానముకంటె వేరుపస్తువు లేదని సిద్ధాంతపరచుకొని అట్టివిజ్ఞానము ప్రమాణాంతర నిరపేక్షమని యంగీకరించుచు, నయ్యది స్వయంప్రకాశమనిరి. అయితే వేదాంతులుకూడ జ్ఞానము స్వతఃప్రమాణమని వాదించెడివారే. కాని వీరుభయలకు మతప్రక్రియయందు చాలభేదము గలదు.

ఎట్లన? “విజ్ఞానము నిత్యము, అఖండము, ఏకరూపము, స్వయంప్రకాశము, బ్రహ్మరూపమును. చైతన్యరూపమగు బ్రహ్మకంటె వేరుపదార్థము లేదు. సర్వము బ్రహ్మయందు గల్పితము. కల్పితము అధిష్ఠానముకంటె వేరుకాదు.” అని పరాశర మతము. ఈమతమున బాహ్యపదార్థముల కపలాపము లేదు. “బాహ్యార్థమగు ఘటాదులు కనిపించుచుండగనే విజ్ఞానము (చైతన్యము) ఘటాద్యాకారముగ పరిణమించిన బుద్ధివృత్తియందు ప్రతిఫలించిన దగుచు, ఘటాద్యాకారమని భ్రాంతిచే జెప్పబడుచున్నది. ఇంతియెకాని నిజముగ జ్ఞానము ఘటాద్యాకారము కాదు.” అని పరాశరా ద్యద్వైతులమతము.

విజ్ఞానవాదులగు బౌద్ధులకు విజ్ఞానము ఊణికము. అది వాసనావైచిత్ర్యము వలన లోపలనే ఘటాకారమును జెంది బాహ్యవిషయమువలె (వెలువలివస్తువువలె)

గనిపించును. ఇంతియకాని స్వప్నమునందువలె జాగ్రదవస్థయందుగూడ నిజముగ శాహ్యపదార్థములు లేవు. అని విజ్ఞానవాదుల మతము. కాని యిది చెల్లినేరదు. ఊహికమయిన విజ్ఞానముకను స్వసంవేద్యత్వము (తనచే దాను తెలియదగియుండుట) కుదరదు. విజ్ఞానము తనపుట్టుకకు పూర్వక్షణమున లేదు. ఉత్తరక్షణమున నుండదు. మధ్యక్షణమందుమాత్ర ముండును. ఇట్టితఱి దీనియొక్క చావుపుట్టుకలు దీనికి తెలియునా? తెలియనన్నచో న్యాభూతమను దోషము (లోకవిరుద్ధము). తన చావుపుట్టుకలు తనకు తెలియుట విరుద్ధము. రెండవపక్షమున తెలియని చావు పుట్టుకలు కలవని నమ్ముటెట్లు? అయ్యది యసంభవము. ఇక జ్ఞానాంతరముచే తెలియబడునన్నచో నపుడు స్వసంవేద్యత్వము చెడును. మరియు నదియును ఊహికమే యయినందున నందుగూడ నీదోషములే యాపాదించును. కాన వారితమను విజ్ఞానము అన్యవభాస్యమే యనవలయును.

అద్వైతమతమున ఘటపటాదివిషయములు క్షణభేదము ననుసరించి చచ్చుచు పుట్టుచున్నను జ్ఞానముమాత్రము అఖండముగా నున్నందున నయ్యది నిత్యమగును.

లేక వృత్తి ఊహికమయినందున వృత్తిజ్ఞానము ఊహికమని వ్యవహారము. వృత్తిప్రతిఫలిత చైతన్యమే వృత్తిజ్ఞానము. ఆత్మత్తి సాక్షిభాస్యమయినందున వృత్తిజ్ఞానముకూడ సాక్షిభాస్యమేకాని స్వసంవేద్యము కాదు. అద్వైతు లంగీకరించిన విజ్ఞానము సాక్షిభూతమయిన చైతన్యమే. కాన నయ్యది నిత్యమగుట స్వయంప్రకాశమగుట యుక్తము. శాహ్యపదార్థమగు ఘటము లేనిచో బుద్ధికి తదాకారముగ పరిణామముకాని, తద్వాసనకాని యసంభవమయినందున శాహ్యార్థముల కపలాపముకూడ నుచితముగాదు. కాన బౌద్ధమతము దుష్టము.

కాపున ఆత్మజ్ఞానము సిద్ధమగుటచే దానియందు ప్రయత్న మేరికి నవసరము లేదు. ఆత్మ “దేహాతిరిక్తుడు, కర్త, భోక్త” యనువా డాత్మజ్ఞానమునందు ప్రయత్నించడు. “దేహమే యాత్మ” అనువాడును ఆత్మను దెలిసికొనుటకు ప్రయత్నించడు. అట్లేబ్రహ్మత్వవాదికూడ ఆత్మజ్ఞానముకొఱకు ప్రయత్నించడనిభావము.

పరమాత్మ యిట్లందఱకు బ్రసిద్ధుడు. సులభముగా దెలియదగినవాడు. మిక్కిలి దగ్గరవాడు. అయినను అందరు తెలియనేరకున్నారు. అజ్ఞానులగు మూఢులు బుద్ధాద్యనాత్మపదార్థములను ఆత్మనుగ నమ్మి “నేను స్థూలుడను, నేను మనుష్యుడను. నేను గ్రుడ్డిని, నేను కుంటిని, సుఖిని, దుఃఖిని, అజ్ఞానిని” అని తలచుచు ఆత్మయయిన సచ్చిదానందబ్రహ్మను దెలియలేకున్నారు. కనుకనే అట్టి యవిద్వాంసులకు ప్రసిద్ధమయిన బ్రహ్మకూడ. నప్రసిద్ధముగ దోచును. సువిజ్ఞేయమయినను దుర్విజ్ఞేయముగ గనిపించును. మిక్కిలి దగ్గరఱున్నను దూరముగ నున్నటుల భాసించును. ఆత్మభూతమయినను అనాత్మభూతమనియు వేరెవరో యనియు భాసించును.

గురుప్రసాదమువలన తత్త్వమస్యాది మహావాక్యోపదేశము నొంది, యీశ్వరానుగ్రహమున చిత్తశుద్ధిని బడసిన మహాసీయులకు (జ్ఞానులకు) బుద్ధ్యా ద్యనాత్మపదార్థములయం దాత్మబుద్ధి తోలగును. అట్టివారికి బ్రహ్మకంటె వేరు ఆనందరూపమయిన వస్తువులేదు. తానే ఆత్మ. ఆత్మయే బ్రహ్మ. బ్రహ్మ స్వయం ప్రకాశము. ప్రమాణాంతర నిరపేక్షము. ఇట్టి యాత్మను దెలిసికొమ్మని మేము చెప్పనేల? మే మెప్పుడును ఆత్మను దెలిసికొనమని విధించము. తెలిసికొనువాడే యాత్మ. దేహా ద్యనాత్మపదార్థములయందలి ఆత్మబుద్ధిని తోలగించుకొనమని ఘోషింతుము.

అయితే అనాత్మలయం దాత్మబుద్ధిని తోలగించుకొనువా రెవరు? ఎవరు అనాత్మలను ఆత్మగా గ్రహించిరో వారే; ఎవరు పరిగ్రహించిరి? అవిద్వాంసుడు. అవిద్వాంసు డెవడు? అజ్ఞానముకలవాడు. అజ్ఞాన మెవరికి గలదు? అనాత్మను ఆత్మయని తలంచువాని కజ్ఞానము గలదు. అనాత్మను ఆత్మగా నెవడు తలంచును? అజ్ఞానియే.

అయితే “అవిద్యకలవానికి అనాత్మవస్తువులయం దాత్మబుద్ధి, అనాత్మలయం దాత్మబుద్ధిగలవాని కవిద్య” అని యిట్లన్యోన్యాశ్రయముకదా? కాదు. అనాత్మలయం దాత్మబుద్ధి యవిద్యాకార్యము. దీని కవిద్య కారణము. కాన, కార్యముచే గారణము నూహింపనగును.

ఓయి! అనాత్మలను ఆత్మగా దలచువా డవిద్యావంతుడని మాకును దెలుసును. వా డెవడని మాప్రశ్న? మీకెందు కీప్రశ్న? తెలిసికొనుటకే. అయితే నన్నుడగకపూర్వమే నీకీవిషయము తెలిసినదికదా? అనాత్మను ఆత్మగా తలంచువా డవిద్యావంతుడని నీకు తెలియనిచో, వాడెవ్వడని నీవు న న్నెట్లడుగుచుంటివి? నీవే అవిద్యావంతుడవని (అవిద్యకలవాడవని) నీకు తెలిసియే యున్నది. కాన నీవే అనాత్మలయం దాత్మబుద్ధిని తోలగించుకొనవలయును.

అసంగుడయిన ఆత్మకు (పురుషునకు) అవిద్యాసంగ మెట్లనుశంక నీకు పనికిరాదు. అవిద్య యతివిచిత్రమయినది. అది త్రాడును పామునుగ జేయును. అసంగుని ససంగునిగ జేయును. రూపరహితమయిన నాకసమును నలుపువర్తము కలదానినిగ జేయును. ఆత్మజ్ఞానస్వరూపుడనియు, జ్ఞానావిషయుడనియును తేలి నది. బాధ్యాభిమతమయి, వృత్తిజ్ఞానరూపమయిన క్షణికవిజ్ఞానము సాకారముకాని చైతన్యము సాకారముకాదు. కాన నిరాకారుడయిన ఆత్మ చైతన్యరూపుడగుట సుస్థిరము.

ఓయి! “దృశ్యతే త్వగ్ర్యయా బుద్ధ్యా సూక్ష్మయా సూక్ష్మదర్శిభిః” అనుశ్రుతి ఆత్మ బుద్ధివిషయ డగునని చెప్పచుండ, ఆత్మ అవిషయుడని పూర్వపక్షి యనుటకాని, సిద్ధాంతి యంగీకరించుటకాని యెట్లు పొసగును? నిజమే. “యత్త

దదేశ్య మగ్రాహ్యం” “యతోవాచో నివర్తంతే” అను శ్రుతులు, ఆత్మ అవిష యుడనియే చెప్పచున్నవి. మీకు సూచించినశ్రుతి, బుద్ధియం దేకాగ్రతయండ ఆత్మ స్వయముగ స్ఫురించునని వెల్లడించుచున్నది. జ్ఞాతయగు ఆత్మకు జ్ఞేయత్వ మును నిరూపించుటలేదు. ఆత్మ అవిషయుడని చెప్పెడి శ్రుతి, స్మృతి, పురాణ వచనము లనేకములు కలవు. “అవిషయుడయిన ఆత్మయందు శాస్త్రప్రమాణ మెట్లు ప్రవర్తించును? బ్రహ్మయందు శాస్త్రము ప్రమాణమగుచో, శాస్త్రమునకు బ్రహ్మ విషయమయినట్లేకదా? అను సందేహము మీకు వలదు. శాస్త్రముకూడ ఇదమిత్యమని బ్రహ్మను బోధించుటలేదు. అవిద్యాధ్యారోపణమును మాత్రము పోగొట్టుచున్నది. కనుకనే శ్రుతిగీతలయందు వ్యాసులు “శ్రుతయ స్త్వయిహి ఫలం త్యతన్నిరసనే నభవన్నిధనాః” శ్రుతులు నీయం దారోపించబడిన వస్తువులను నిషేధించుచు సార్థకములగుచున్నవి) అనిచెప్పిరి.

ఓయి! వేదాంతములకు బ్రహ్మయందు రెండురకములయిన ప్రవృత్తి కలదు. విధిముఖమున నొకటి. నిషేధముఖమున మరొకటి. సచ్చిదానందాది వాక్యములు విధిముఖమున బ్రహ్మయందు ప్రవర్తించుచున్నవి. “అస్థూల మనణు” ఇత్యాది వాక్యములు నిషేధముఖమున ప్రవర్తించుచున్నవి. ఈయది శాస్త్రసంప్రదాయము. ఇట్టితెరి సచ్చిదానందాది వాక్యములు బ్రహ్మయందు విధిముఖమున ప్రవర్తించు చుండ, బ్రహ్మ అవిషయుడగు తెల్లు పోసగును? నిజమే. సచ్చిదానందాది వాక్యములుకూడ లక్షణచేతనే బ్రహ్మను బోధించుచున్నవికాని, అభిధావ్యాపార మున బోధించుటలేదు. అభిధావ్యాపారముచే బ్రహ్మయందలి స్థూలత్వాది ధర్మ ములను నిషేధించునట్టి అస్థూలాదిశ్రుతులకు నిషేధముఖమున ప్రవృత్తియనియు, లక్షణావ్యాపారమున అసత్త్వ, జడత్వ దుఃఖాదులను నిషేధించునట్టి సచ్చిదా నందాది వాక్యములకు విధిముఖమున ప్రవృత్తియనియు శాస్త్రసిద్ధాంతము. కనుకనే శ్రుతులు బ్రహ్మయందు తాత్పర్యవృత్తితో బర్యవసానమును జెందుచున్నవని శ్రుతిగీతలయందు జెప్పబడినది. కావున నిట్లు శబ్దగోచరత్వాది విశేషములు లేనందువలననే బ్రహ్మము నిర్విశేషమగుచున్నది.

నిర్విశేషమగు (నిరాకారమగు) జ్ఞాన మెచ్చటను లేదనరాదు. తార్కికులు కూడ నిర్వికల్పజ్ఞానము నంగీకరించిరి. కాన చైతన్యరూపజ్ఞానము నిర్విశేషమే యనదగును. వృత్తిజ్ఞానముమాత్రమే విషయాకారమును జెందును. కాన నిరాకారము, జ్ఞానమాత్రము నయిన చైతన్యమే యాత్మ. విషయాకారమును జెందునది బుద్ధియే. దానినే తార్కికాదులు క్షణికవిజ్ఞాన మనిరి.

ఇట్లే ఉపాసకుడు “అహంబ్రహ్మస్మి” అని యావృత్తిపరచు జ్ఞానముకూడ బుద్ధివృత్తియే.

నీరూపమయిన గగనమునకు గగనాకారబుద్ధివృత్తియు, నీరూపమయిన సుఖమునకు సుఖాకారమయిన బుద్ధివృత్తియు కలిగినట్లు నిరాకారమయిన బ్రహ్మకు గూడ బ్రహ్మాకారమగు బుద్ధివృత్తి సంభవించును. ఇంతమాత్రమున బ్రహ్మకు బుద్ధివృత్తివిషయత్వము సంభవించదు. “ఇది ఘటము, ఇది యాకాశము” అని నట్లు “ఇది బ్రహ్మ” మని మచకు తెలియశక్యముగాదు. కాన బ్రహ్మ బుద్ధివృత్తి కవిషయమే యగును.

ఉపాసకుని బుద్ధివృత్తి బ్రహ్మాకారముగ పరిణామము నొందకయే కలుగును. అయ్యది రామమంత్రాదులవలె శబ్దాకారముగ నె పరిణామమును జెందును. రామ మంత్రమును పలుమా రుచ్చరించినట్లే బ్రహ్మాపాసకుడుగూడ “అహంబ్రహ్మాస్మి” అను మహామంత్రము నుచ్చరించుచున్నాడు సమాహితుడగు జ్ఞానికిగూడ బ్రహ్మాకారవృత్తిలేకుండగనే బ్రహ్మసాక్షాత్కారము కలుగును. ఆత్మసాక్షాత్కారమునం డాత్మాకారమయినవృత్తి యనావశ్యకము. దేవదత్తుడు ఘటమును దెలిసికొనినట్లు తనను తాను స్వయముగ దెలిసికొనునుగాని బుద్ధివృత్తితో దెలిసికొనడు. సమాధి యందు బుద్ధికి బ్రహ్మాకారవృత్తియుండునన బుద్ధి నిర్వికల్పతన జెంది యేకాగ్రముగ నిలచియుండుటయే. బుద్ధి యట్లు నిలచియున్నపుడే ఆత్మసాక్షాత్కారము సంభ వించును. సుషుప్తిదశలో బుద్ధియే లేదు. అందువలన నపు డాత్మసాక్షాత్కార ప్రసక్తి యసంభవము. జాగ్రత్స్వప్నములయందు బుద్ధి విశీప్తముగా నుండును. ఏకాగ్రతను జెందదు. కాన నారెండుదశలలోను ఆత్మసాక్షాత్కారప్రసక్తి లేదు. బుద్ధియొక్క యేకాగ్రత ఆత్మసాక్షాత్కారమున కుపయోగించుటనుబట్టియే “దృశ్యతే త్వగ్రయా బుద్ధ్యా” అని చెప్పబడినది. ఇంతియేకాని బుద్ధివేద్యు డగుటవలన గాదు. కనుకనే ఆత్మ స్వసంవేద్యు డనబడుచున్నాడు. స్వసంవేద్యు డనగా నితర సంవేద్యుడు కాకుండుటయే. కావున ఆత్మ స్వసంవేద్యుడు, జ్ఞానా విషయుడు ననునది నిర్వివాదము.

ఇది యిట్లుండ కొందరు సగుణోపాసకులు తామే పండితులమని గర్వించి, “ఆత్మ నిరాకారుడగుచో బుద్ధి యాత్మచెంతకు చేరలేదు. అనగా ఆత్మనుంచి తొలగిపోవును.” అనగా బుద్ధికి ఆత్మనిష్ఠ యసంభవమని యనిరి.

ఈయది వీరియభిప్రాయము.

బుద్ధికి అనాత్మపదార్థములయొక్క ఆకారము తొలగినందున, ఆత్మజ్ఞానము కలుగుట సులభమే. అయినను ఆత్మజ్ఞాననిష్ఠ దుస్సాధ్యము. జ్ఞాననిష్ఠయన జ్ఞాన మునం దెల్లపు డుండుట. అది బుద్ధియొక్క ధర్మము. విష్ణుధ్యాననిష్ఠయన ధ్యేయు డయిన విష్ణువునందు బుద్ధి చిరకాలముండుట యనినట్లు, ఆత్మజ్ఞాననిష్ఠయన జ్ఞేయ మయిన ఆత్మయందు బుద్ధి చిరకాల ముండుటయని చెప్పవలయును. ఇట్టితరి సాకార

మగు వస్తువే బుద్ధికి చిరకాల మాధారమగునుకాని, నిరాకారమగు వస్తు వాధారము కానేరదు. నిరాకారమయిన ఆత్మవస్తువునందు బుద్ధి తీణకాలముండుటయే దుష్కరము. ఇంక బహుకాలముండు తెట్లు? కాన ఆత్మజ్ఞాననిష్ఠ దుస్సాధ్యము” అని.

సమాధానము :

ఆత్మజ్ఞాననిష్ఠ విద్వాంసులకు దుస్సాధ్యమనియూ మీయాశయము ? లేక అవిద్వాంసులకు దుస్సాధ్యమనియూ ? ఇందు అవిద్వాంసులకు ఆత్మజ్ఞాననిష్ఠ దుస్సాధ్యమనునది మే మంగీకరింతుము. కాని వేదాంతసంప్రదాయములను గుర్తించి గుర్వనుగ్రహము నొంది, వేదాంతశ్రవణాదులను జేసి, బాహ్యవిషయములందు విరక్తిజెంది, ద్వైతవస్తువులను దూరపరచిన వివేకులకుమాత్ర మయ్యది దుస్సాధ్యము కాదు. పైపెచ్చు విద్వాంసులకు ద్వైతనిష్ఠయే దుస్సాధ్యము. వారికి ద్వైతవస్తువే గోచరించదు. గోచరించని వస్తువునందు బుద్ధికి స్థితి యెట్లెప్పుడును ? గొడ్డురాలిబిడ్డయం దెవరికయినను బుద్ధి నిలచునా ? కావున, స్వయంప్రకాశుడు, నిత్యాపరోక్షుడు, అద్వితీయుడు నయిన ఆత్మయందే బుద్ధికి జ్ఞాననిష్ఠ సులభము.

ఓయి ! చక్షురాదింద్రియములకు గనిపించు ద్వైతము లేదనియు, ఇంద్రియ గోచరముకాని ఆత్మవస్తువు కలదనియు, చెప్పట విరుద్ధముకదా ? నిజమే అజ్ఞానుల కిది విరుద్ధముగనే కనిపించును. జ్ఞానులకు విరుద్ధముగ దోచదు. “సేహ నానాస్తి కించన” యత్రహి ద్వైతమివ భవతి తదితర ఇతరం పశ్యతి ” “యత్రతు సర్వ మాత్వైవాభూ త్త త్కేన కం పశ్యేత్ ” “మృత్యోస్స మృత్యుమాపోతి య ఇహ నానేవ పశ్యతి ” అను శ్రుతులు విద్యావస్థలో ద్వైతము లేదనియు, అవిద్యావస్థలో ద్వైతము కలదనియు జెప్పచుండ నీరెండును విరుద్ధము తెట్లగును ? శ్రుతిసిద్ధమయిన విషయము విరుద్ధమనుట కేరికిదరము ?

కావున నవిద్యాదశయందే ద్వైతము కనిపించుచున్నది. అప్పుడది లేదనుట యుచితముకాదు. విద్యాదశయందు ద్వైత మగపడదు. అప్పు డదిలేదనుట యుక్తము. కనుక విద్యావంతుల కాత్మజ్ఞాననిష్ఠ సులభమే యగును. ఇదియంతయు కృష్ణ పరమాత్మ “యానిశా సర్వభూతానాం తస్యాం జాగ్రతీంద్రియమిహ” అను శ్లోకము నందు నిరూపించిరి. కావున బుద్ధి ఆత్మస్వరూపము నవలంబించుటకు బాహ్యకార భేదజ్ఞానము తొలగుటయే కారణముకాని, ఆత్మై కాకారముండ బనిలేదు. కాన ఆత్మ నిరాకారుడగుటచే నాతనియందు చిత్తము చిరకాలముండనేరదను వాదము నిరాధారము. సాకారములయందు బుద్ధి చిరకాలముండునను నియమ మగపడు చున్నదా ? విషయాసక్తులకు సాకారమయిన విష్ణుప్రతీకమున చిత్తము స్థిరపడు చున్నదా ? లేదు. కాన సాయా ఆలంబనములయందు బుద్ధి స్థిరపడుటకు నాలం బనములయందలి యాకారము ప్రయోజకము (కారణము) గాదు. ఇతరవిషయముల యందు బుద్ధి ప్రవేశించకుండుటయే యందులకు కారణము. కావున ఆత్మజ్ఞాననిష్ఠను

గోరెడి పురుషుడు బాహ్యకారములయందలి భేదబుద్ధిని తొలగించుకొనవలెను. అంతమాత్ర మాత డాచరించినచో బుద్ధి కాత్మనిష్ఠ సులభముగ నేర్పడును.

సగుణోపాసకునకుమాత్రము బాహ్యవిషయములయందు బుద్ధిని మరల్చు కొన్నంతమాత్రమున విష్ణుస్వరూపమునందు జ్ఞాననిష్ఠ కలుగదు. శబ్దాదివిషయముల నుంచి బుద్ధిని మరల్చుకొని మనస్సునందు విష్ణుమూర్త్యాకారమును గల్పించుకొని ఆ యాకారమునందు బుద్ధిని బలాత్కారముగ ప్రవేశపెట్టవలయును. అయ్యది కష్ట తరము. అందు బుద్ధి చిరకాలముండుటయు కష్టతరమే. కాన సాకార విష్ణ్వాది మూర్తి ధ్యాననిష్ఠకంటె ఆత్మజ్ఞాననిష్ఠయే సులభము. ఆనందరూపమయిన ఆత్మస్వ రూపము బుద్ధియం దొక్కతూరి స్ఫురించినచో, నింక చిరకాల ముండుట కష్టలేదు.

ఇట్టి యాత్మానందము సకలప్రాణులకు సుఖప్రియం దనుభవగోచర మగు చున్నది. మనోవృత్తియందు ప్రతిఫలించిన ఆత్మానందమే విషయానంద మనబడు చున్నది. ఒక్కమా రాత్మానంద మనుభవించిన బుద్ధి మరల దానిని విడువదు. కావున అకృతబుద్ధికే ఆత్మస్వరూపాలంబనము కష్టతరము. కృతబుద్ధికి సులభమే యగును. సంస్కారరహితమయిన బుద్ధికే ఆత్మస్వరూపము అవిషయమగునుగాని, సంస్కారముగల బుద్ధి కవిషయము గాదు. ప్రమాతకు స్వస్వరూపానందానుభవ మునుగురించి బుద్ధియందలి యేకాగ్రతయే సాధనము. మోక్షమునందుమాత్రము ఆత్మ స్వస్వరూపచైతన్యమాత్రములో నుండుటయే ఆనందానుభవము. సుఖప్రి యం దవిద్యావృత్తులతో నానందానుభవము.

ఆత్మ యెప్పుడు యెవ్వనికిని అప్రసిద్ధుడు గాడు. విద్వాంసుల కాత్మ సచ్చిదానందరూపముతో బ్రసిద్ధుడు. అవిద్వాంసులకు ఆత్మరూపముతోమాత్రమే ప్రసిద్ధుడు. అవిద్వాంసులు అనాత్మవస్తువులను ఆత్మనుగా గ్రహించిరి. అందు యధార్థమును గ్రహింపజేయుటకే భగవంతుడు వేదాంతశాస్త్రమును ప్రవర్తింపఁ జేసెను. ఇంతియెగాని, యప్రసిద్ధమగు ఆత్మను బోధించుటకు వేదాంతములు ప్రవర్తించలేదు. ఆత్మ యప్రసిద్ధమగుచో లోకికులు, వైదికులు ఆత్మకొఱ కాచ రించెడి నిఖలకృత్యములు నీట కలియును. మానవులకృత్యము లన్నియు, దేహాదుల కొఱకుగాని ఆత్మకొఱకుగాదని యనరాదు. అచేతనమయిన దేహాదులకు అన్నము తినినచో మనము పుష్టిఁజెందుదు మను జ్ఞానముండదు. దేహాభివృద్ధినికూడ ఆత్మయే కోరునుగాని, దేహములు కోరనేరవు. సుఖదుఃఖములకొఱకయిన ప్రవృత్తులుకూడ ఆత్మకొరకేగాని సుఖదుఃఖములకొఱకు గాదు. గాన ఆత్మ అప్రసిద్ధమగుచో కర్త, భోక్త తేనందున అన్నిపనులు వ్యర్థములగును.

లోకములో చక్షురాది ప్రమాణములచే (ఇంద్రియములచే) ప్రమేయము లయిన ఘటాదులు పరిచ్ఛేదము నొందుచున్నవి. అట్లు తనదేహము ప్రమాణము

అచే పరిచ్ఛేదము నొందుటలేదు. ప్రమాణవ్యాపారమునకు పూర్వమందే తన దేహము తనకు దెలియుచున్నది. మానవుడు తనను తాను కంటితో జూచుకొని తాను మానవుడనని యనుకొనుటలేదు. అట్లగుచో చీకటిలో చక్షుర్వ్యాపారము లేనందున తనకు మానవుడ నను జ్ఞానమే యుండకపోవును. దేహముయొక్క లావు సన్ననలు గ్రహించుటకు చక్షురాధిక మావశ్యకమని యనరాదు. అయ్యది దేహ పరిచ్ఛేదము గాదు. దేహముయొక్క గుణపరిచ్ఛేదము. కావున దేహపరిచ్ఛేదము నకు ప్రమాణాంతరాపేక్ష లేకపోవుటకు దేహము ప్రమాణములకంటె దగ్గర దగుటయే కారణము. దూరమున నున్న ఉసిరిగకాయను గుర్తించుటకు ప్రమాణాపేక్ష యవసరము. అరచేతిలోనున్న యద్దానిని (ఆమలకను) గుర్తించుట కట్లు ప్రమాణాపేక్ష యుండదు. అరచేతిలోని యామలకమును దూరముగ విసరివైచి నచో దానిని గుర్తించుటకు మరల ప్రమాణాపేక్ష యావశ్యకము. కావున వస్తు పరిచ్ఛేదము నయ ప్రమాణాపేక్ష యుండుటకును లేకుండుటకును దగ్గర, దూరములే కారణములు.

ఇట్లు దేహజ్ఞానమునకే ప్రమాణాపేక్ష లేనపుడు అంతకంటె సన్నిహిత మయిన ఆత్మజ్ఞానమునకు ప్రమాణాంతరాపేక్ష లేదని వేరుగ జెప్పనేల? ప్రమాణ వ్యాపారముచే తనను తెలిసికొనగోరువాడే ఆత్మ (తాను). ఇంక తనను తెలిసి కొనుటకు ప్రమాణవ్యాపార మెందులకు? లోకములో నెవ్వరికిని తనయందు సంశయ విపర్యయజ్ఞానములు లేవు. కాన వివేకవంతులకు ఆత్మజ్ఞాననిష్ఠ సుప్రసిద్ధము. లోకములో నెంతటి మూఢుడయినను 'నేను మనిషినా? పశువునా?' అని సందేహ పడుటకాని "మనుష్యుని కాను. పశువును" అని వివరీతజ్ఞానము నొందుటకాని యుండదు.

అట్లే వివేకవంతునకుగూడ 'నేను సచ్చిదానందబ్రహ్మనా? సంసారినా? బ్రహ్మను గాను. సంసారినే' అను సంశయ విపర్యయజ్ఞానము లుండవు. కావున అవివేకులకు ఆత్మజ్ఞాననిష్ఠ దుర్లభమయినను వివేకులకుమాత్ర మయ్యది యత్యంత సులభమని సిద్ధమయినది.

ఇందు ఆత్మ నిరాకారుడయినను, నిత్యాపరోక్షుడయినందున ప్రసిద్ధుడగుట చెల్లును. నిరాకారమయిన జ్ఞానముమాత్రము ప్రత్యక్షము కానేరదని కొంద రందురు. అది పొరపాటు. జ్ఞాన మప్రసిద్ధమయితే జ్ఞేయము ప్రసిద్ధముగాదు. తండ్రి కుమారుని ఘటము తెమ్మని చెప్పె ననుకొనుడు. కుమారునకు "ఇది ఘట"మను జ్ఞానములేనిదే ఘటమెట్లు తెచ్చును? అచట జ్ఞానము సాకారమని యనరాదు. అచట విషయాంశమగు ఘటమే సాకారముగాని విషయియగు జ్ఞానము సాకారము గాదు. ఎట్లన?

“ఇది ఘట”మను జ్ఞానమునందు ఘటశబ్దముండుటవలన ఘటజ్ఞానము సాకారమందురా? లేక ఘటమునకువలె ఘటజ్ఞానమునకుగూడ కంబుగ్రీవాద్యాకారముండుటవలన అనియందురా? ఇందు మొదటి పక్షము కుదరదు.

“ఇది ఘట”మను వాక్యమునందు ఘటశబ్ద మున్నదికాని, ఘటజ్ఞానమునందు లేదు. అట్లు కానిచో “అయం రామశబ్దః.” ఇది “రామశబ్దము” అను జ్ఞానము నందుగూడ రామశబ్ద ముండవలయును. దాని నంగీకరించుచో, రామశబ్దమునందు రామశబ్దమును వ్యాఘాత మేర్పడును. (నిరోధ మేర్పడును.) మరియు శబ్దములు గలది వాక్యమును వ్యవహారముండుటచే శబ్దముగల జ్ఞానముకూడ వాక్యము కావలసి వచ్చును. జ్ఞానమునందు శబ్దముండుచో నాశబ్దమును గ్రహించుటకు మరియుక జ్ఞానము కావలసివచ్చును. దానియందున్న శబ్దమును గ్రహించుటకు మరియుక జ్ఞానము- అని యిట్లనవస్థ యేర్పడును. ఘటజ్ఞానమునందు ఘటశబ్దముండుచో నిజానము ఘటశబ్దయుక్తమను జ్ఞానముండవలయును. లోకములో నట్లనుభవము లేదు. కావున ఘటజ్ఞానమునందు ఘటశబ్దము లేదు.

అట్లే ఘటజ్ఞానమునకు కంబుగ్రీవాద్యాకారము లేదు. జ్ఞానమునం దటి యాకారము కనిపించదు.

“అయంఘటః” అను జ్ఞానము సవిషయమగుటవలన సాకారమని యనరాదు. సవిషయజ్ఞానమునందు ఘటము విషయమా? నిర్విషయజ్ఞానమునందా? ఇందు మొదటిపక్షమున జ్ఞానమునందు ఘటము విషయముకాకపూర్వము జ్ఞానము సవిషయ మెట్లగును? రెండవపక్షమున నిరాకారమయిన జ్ఞానము సిద్ధించినట్లే.

మరియు పుట్టినజ్ఞానమునందు ఘటము విషయమగుట లేదనియు, బుట్టబోవు జ్ఞానమే సవిషయముగ బుట్టుననియు జెప్పట తగదు. జ్ఞానమునకు జన్మనాశములు లేవు. ఉన్నచో వాటిని గ్రహించుటకు జ్ఞానాంతరము కావలసివచ్చును. ఇట్లనవస్థ యేర్పడును. తన జన్మనాశములను తాను గ్రహించనేరదు. జ్ఞానముయొక్క జన్మ నాశములను జ్ఞాత గ్రహించునని యనరాదు. జ్ఞానమే జ్ఞాత. జ్ఞానాశ్రయుడు గాడు. అట్లుగచో జ్ఞానము పుట్టకపూర్వము, జ్ఞానము నశించినతరువాతను వానికి జ్ఞాతృత్వము లేకపోవలసివచ్చును. ఇష్టాప్రతియన్నచో జ్ఞానోదయ నాశములకు సాక్షి యేది? సాక్షి లేనివాటి నంగీకరించు టెట్లు? వాటి కాత్మయే సాక్షియని యనరాదు. ఆత్మ యందు జ్ఞానము పుట్టకపూర్వము జ్ఞానప్రాగభావ ముండును. జ్ఞానప్రాగభావముగల ఆత్మయందు జ్ఞాన మెట్లుండును? జ్ఞానముండుచో తత్ప్రాగభావ మెట్లుండును? అట్లే జ్ఞానప్రధ్వంసానంతరము జ్ఞానముండుట యసంభవము. జ్ఞానముండుచో తత్ప్రధ్వంస మసంభవము. కావున జ్ఞానప్రాగభావ ప్రధ్వంసాభావములుగల యాత్మ జ్ఞాత కానేరదు. కాన ఘటజ్ఞానోదయ ఘటజ్ఞాననాశము లాత్మసాక్షిక

మారుకావు. వేసుసాక్షి లేడు. కనుక నవి అసాక్షికములు. అనుమానముచేగూడ వాటిని సాధింప వలనుపడదు. హేతుజ్ఞానమే అసాక్షికమయినందున అనుమాన ప్రమాణమే యవతరింపదు. కాన జ్ఞానమున కుదయాస్తమయములు లేవు. అది స్వయంప్రకాశము. అద్వితీయము. ఇట్టి సంవిత్తుయే జ్ఞానమనబడును. ఈయది బుద్ధివృత్తులయందు ప్రతిఫలించును. అప్పుడు వృత్తి జ్ఞాన మనబడును. బుద్ధి వృత్తులు ఊణికములు. కనుక వృత్తిజ్ఞానములుగూడ ఊణికములు. అందువలన ఘటపటాదిజ్ఞానములు సదాతనములు (నిత్యములు) కావు.

బుద్ధివృత్తులు విషయాకారమును జేంది, సాకారములయినంతమాత్రమున వానియందు ప్రతిఫలించిన చైతన్యముకూడ సాకారమని యనుకొనుట పొరపాటు. అద్దమునం దభివ్యక్తమయిన ముఖము అద్దముయొక్క ఆకారముతో సాకారమగుట లేదు. అట్లగుచో అంతఃకరణప్రతిఫలితచైతన్యముకూడ నంతఃకరణాకారముతో సాకారుడు కావలయును. నీటియందు ప్రతిఫలించిన ఆకాశముకూడ నీటియూకార ముతో సాకారము కావలయును. అట్లగుటలేదు. కాన, ప్రతిబింబమునకు బింబాకారమేకాని యుపాధియొక్క ఆకారమంటదు: కనుక బుద్ధివృత్త్యభివ్యక్తమయిన చైతన్యమునకు బింబభూతమయిన చైతన్యముయొక్క ఆకారమేకాని బుద్ధివృత్తి యొక్క ఆకారమంటదు. ఆచైతన్యము నిరాకారమయినందున ప్రతిబింబచైతన్యముకూడ నిరాకారమే యగును. బింబప్రతిబింబముల కుపాధివల్ల భేదమేకాని తాత్త్వికభేదము లేదు. చైతన్యమునకు బుద్ధివృత్తులందు ప్రతిఫలము అనిత్యమగును కాని చైతన్యముమాత్ర మనిత్యముకాదు. అది నిత్యము. స్వయంప్రకాశము. ఇదియే ఆత్మస్వరూపము. కాన జ్ఞానమే యాత్మ. జ్ఞానస్వరూపుడయిన ఆత్మ అత్యంత ప్రసిద్ధుడయినందున ఆత్మజ్ఞానమునందు ప్రయత్నింపవలసిన పనిలేదు. ఇంతమాత్రమున వేదాంతశాస్త్రము వ్యర్థముకాదు. వేదాంతశాస్త్రము ఆత్మ జ్ఞానార్థముకాదు. అనాత్మలయందుగలిగిన యాత్మబుద్ధిని నివర్తింపజేయుటయే వేదాంతశాస్త్రమునకు ప్రయోజనము. కావున ఆత్మజ్ఞాననిష్ఠ సులభము.

ఓయి ! ఆత్మజ్ఞాననిష్ఠ సులభమగుగాక. దానితో ఫలమేమి ? బ్రహ్మజ్ఞాన నిష్ఠకదా మోక్షము నిచ్చును. దానిని సంపాదించవలయును. బ్రహ్మ నిరాకారుడు. అప్రసిద్ధుడు. కావున బ్రహ్మజ్ఞాననిష్ఠ కుదురుట యసంభవము. అనినచో నట్లు కాదు.

బ్రహ్మ బొత్తుగా ప్రసిద్ధము కాకపోతే బ్రహ్మజ్ఞాననిష్ఠ కావలయునను గోరిక యెట్లు పుట్టినది ? నిజమే బ్రహ్మ బొత్తుగా ప్రసిద్ధము కాకపోలేదు. ఊహ వలన గొంచెము ప్రసిద్ధము. పూర్తిగా ప్రసిద్ధము కాలేదు. అందువలన బ్రహ్మ జ్ఞానేచ్ఛ కలిగినది. ఆయితే శాస్త్రము బ్రహ్మమే ఆత్మయని చెప్పుచున్నందున బ్రహ్మమే ఆత్మయని తెలిసికొని సుప్రసిద్ధమయిన బ్రహ్మయందు నిష్ఠనొందుము.

శాస్త్రము బ్రహ్మాత్మలకు భేదము లేదని చెప్పినను, అనుభవమునకు విరుద్ధమయి నందున దాని సంగీకరించు టెట్లని యచరాదు. శాస్త్రోక్తమయిన బ్రహ్మా భేదమునందు విరోధము లేదు. నీ వనుభవించెడి సుఖదుఃఖాద్యనుభవరూపమయిన సంసారము మనోధర్మముకాని ఆత్మధర్మము కాదు. “అహం సుఖి” నేను సుఖిని, నేను దుఃఖిని అను ప్రతీతులు ఆధ్యాసికములు. నిజములు కావు. నా స్తికుడు దేహ ధర్మములను ఆత్మయం దారోపించుకొని ‘పుట్టితిని, చచ్చితిని, కుంటిని, గ్రుడ్డిని’ అని యనుకొన్నట్లు ఆ స్తికుడుకూడ అనాత్మభూతమయిన మనస్సు మున్నగువాటి యొక్క ధర్మములను ఆత్మయం దారోపించుకొని ‘నేను కర్తను, భోక్తను, సుఖిని, దుఃఖిని’ అని యనుకొనును.

కావున నీలోకవ్యవహారమంతయు నవివేకకృతము. అనుభవించబడుచున్న జ్వరాదిబాధలు ఆత్మధర్మములు కావని నిషేధించితగ్గ దనరాదు. జ్వరాదిబాధలు ఆత్మకా? దేహాదులకా? ఆత్మకయినచో నిద్రలో లేవేమి? దేహమునకు (అనాత్మకు) చికిత్సచేయగా ఆత్మతాపమేల నినర్తించును? ఆత్మకుకదా చికిత్సచేయ వలయును? రోగ మొకరికయినపుడు మందు మరియొకరికి వాడుట విరుద్ధముకదా? రెండవపక్షమున ఆత్మ అసంసారియని సిద్ధమయినది. కావున ఆత్మ అసంసారియగు సచ్చిదానందబ్రహ్మమే, ఇట్లు బ్రహ్మమే ఆత్మయగుటవలన బ్రహ్మజ్ఞాననిష్ఠ విద్వాంసులకు సులభము. అవిద్వాంసులయి పండితుల మనుకొనెడి వారలకు బ్రహ్మజ్ఞాన నిష్ఠ దుర్బుటమే యగును. అట్టివారు సగుణబ్రహ్మోపాసనయందుగాని కర్మయోగము నందుగాని యావజ్జీవముండుగాక. “అనేకజన్మ సంసిద్ధ స్తతో యాంతి పరాంగతిం” అనినట్లు వా రనేకజన్మలకు జ్ఞాననిష్ఠాయోగ్యత నొంది, సంస్యసించి, జ్ఞాననిష్ఠను సంపాదించి, సచ్చిదానందబ్రహ్మము నేనను సమ్యక్ జ్ఞానమున ముక్తి నొందుదురు. జన్మాంతరాజ్ఞిత సుకృతమున నీశ్వరానుగ్రహము నొందినవారు అద్వైతసిద్ధిని యీ జన్మమునందే బడసి ముక్తి నొందుదురు. పరంపరా ముక్తి ద్వైతులకు, సాక్షాన్ముక్తి యద్వైతులకు. ఇదియే వీరిరువురకు గల విశేషము.

శ్లో॥ బుద్ధ్యా విశుద్ధయా యుక్తో ధృత్యాఽత్మానం నియమ్య చ

శబ్దాదీన్ విషయాం స్త్యక్త్వా రాగద్వేషా వ్యుదస్య చ॥

౫౧

భా॥ అ॥ జ్ఞానముయొక్క పరానిష్ఠను సంపాదించుట కుపాయ మిందు ప్రదర్శింపబడుచున్నది. “నిష్కలమయిన నిశ్చయాత్మకజ్ఞానముతో గూడుకొని ధైర్యముచే కార్యకరణసంఘాతాత్మకమగు శరీరమును నిగ్రహించుకొని (వశపరచు కొని) శబ్దస్పర్శాది విషయములను దూరపరచి రాగద్వేషముల వీడి, విజనప్రదేశ మననుండి కొలదిగ నాహారమును గ్రహించుచు వాక్యాయమనస్సులను నియమించు కొని సదా ధ్యానయోగపరుడై స్థిరమైన వైరాగ్యము నవలంబించి, అహంకార

మును కామరాగాదులవలన నేర్పడిన ఆవేగమును (బలమును) దర్పమును కామ క్రోధపరిగ్రహములను విడచి మమతారహితుడై శాంతుడగువాడు బ్రహ్మభావము నందుటకు సమర్థుడగును” అని మూడుశ్లోకములను కలిపి యన్వయించు కొనవలయును.

ఇచట బుద్ధిపదమునకు సాత్వికబుద్ధియని యర్థము. అయ్యదిగాని మనః ప్రాణేంద్రియక్రియలను శాస్త్రనిషిద్ధమార్గమునందు ప్రవర్తింపకుండగఁ జేయఁ జాలదు. శబ్దాది విషయత్యాగ మన శరీరము నిలిచియుండుటకు కారణమైన శబ్దాదుల విషయముకాదు. అంతకుమించి కేవలసుఖార్థములైన శబ్దాదివిషయములను విడుచుట యని తాత్పర్యము.

అయితే శరీరము నిలిచియుండుటకు శబ్దస్పర్శాదివిషయసేవ అవసరమని శాస్త్రమంగీకరించినచో అందు కుపయోగపడు అన్నపానాది విషయములందు అనురాగమును తద్వ్యతిరేకములైన విషయములయందు ద్వేషమును అనివార్యమేకదా! కాదు. అట్లైనను శరీరస్థితిమాత్రమునకు హేతుభూతములైన అన్నపానాదివిషయము లందుగూడ అనురాగముకాని తదితరములందు ద్వేషముకాని పనికిరాదని తురీయ పాదాభిప్రాయము. కావున గీతాశాస్త్రము శరీరస్థిత్యర్థములైన విషయముల సేవిం చుట కభ్యనుజ్ఞ నొసగినది. కాని దానిని పురస్కరించుకొని కలిగెడి రాగద్వేషాదుల విషయమై అభ్యనుజ్ఞ నీయలేదు.

శ్లో॥ వివిక్తసేవీ లఘ్వశీ యతవాక్కాయమానసః .

ధ్యానయోగపరో నిత్యం వైరాగ్యం సముపాశ్రితః॥ ౫౨

శ్లో॥ అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం పరిగ్రహం

విముచ్య నిర్మమ శ్శాంతో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే॥ ౫౩

భా॥ అ॥ ఆత్మజ్ఞానముయొక్క పరానిష్ఠను సంపాదించడలచినవానికి ఈ ముందుఁ జెప్పఁబోవు సేవము లావశ్యకములు. జ్ఞాని విజనప్రదేశముల (పవిత్ర ప్రదేశముల) సేవింపవలెను. ఆహారమును స్వల్పముగా తీసికొనవలెను. అరణ్యములు నదీపులినములు గిరిగుహాదులును విజనపవిత్రప్రదేశములు— ఇట్టివానిని సేవింపక జ్ఞాని పత్తినాది జనసహితదేశములను సేవించుచో గ్రామ్యకథాప్రసంగము నొందును. మఱియు సురూపస్త్రీపురుషాదులను సుగంధద్రవ్యాదులను చూచినందున చిత్తేంద్రియములకు విఘ్నేషము కలుగును. ఆహారము నతిగా తీసికొనినందున నిద్రామృదాది దోషము లలవడును. ఇట్టిదోషముల పోగొట్టుకొనుటకు పై నియమము లావశ్య కములు. అట్లే జ్ఞానికి వాణ్నియమము, శరీరనియమము మానసనియమములుగూడ నావశ్యకములు. ఈనియమములవలన జ్ఞానప్రతిబంధకములగు వాచిక కాయిక మానసిక వ్యాపారములు నివర్తించును. దీనివలన మాని జితాసనుడును జిత

మానసుడును కావలయునని తేలివది. ఇట్లు అంతర్బాహ్యోద్రియములను నిగ్రహించుకొని ఆత్మస్వరూపచింతనమునందు మనస్సు నేకాగ్రపరచి సర్వదా ధ్యానపరుడై మంత్రజపాదులందువలె చిత్తవిక్షేపమొందక, దృష్టాదృష్టవిషయములందొకానొకప్పుడును అనురాగము జెందక దృఢమైన వైరాగ్యము నలవలచుకొని అహంకారాది దోషములను రూపుమాపికొని పరమశాంతుడగు మాని మోక్షము నొందుటకు అర్హుడగును.

దేహేంద్రియాదులయందు నేనను బుద్ధి అహంకారము సంతోషానంతరము కలుగుచు ధర్మము సతిక్రమించుటకు హేతువగు మనోవికారము దర్పమనబడును. అనగా గర్వమని భావము. ఇష్టవిషయములందలి కోరిక కామము. అనిష్టవిషయములందలి ద్వేషము క్రోధము.

పరిగ్రహము రెండువిధములు. ఆంతరము - బాహ్యము. రాగద్వేషాదిక మాంతరపరిగ్రహము. వస్త్రాంలంకారాదులు బాహ్యపరిగ్రహములు. ఈరెంటిని విడుచుట జ్ఞాని కవసరము. ఇందు ఆంతరపరిగ్రహపరిత్యాగము (లోపలి పరికరములను విడుచుట) 'అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం విముచ్య' అను దానిచే సూచింపబడినది. ఇక యీశ్లోకమునందలి పరిగ్రహపదము బాహ్యపరిగ్రహముమాత్రమే విడువుమని చెప్పుచున్నది. కాన సంపూర్ణశ్లోకము రెండు రకముల పరిగ్రహమును విడుచుట యతికి ఆవశ్యకమని సూచించుచున్నది.

దీనిచే నిం దుదహరింపఁబడిన వివిక్తసేవాది ధర్మములు సన్న్యాసివిగాని గృహస్థునివి కావని సిద్ధించుచున్నది. కనుకనే భాష్యకర్తలగు శ్రీశంకరులు శ్లోకమునందలి 'నిర్మమః' అనుపదమునకు భాష్యమును రచించుటలో దేహజీవన మాత్రమునందును మమతలేనివాడని నిర్వచించిరి. గృహ ధన పశ్వాదులయందలి మమత, ^{విరుచుట} సన్న్యాసికి ఇతఃపూర్వమే సిద్ధించినదనియు జ్ఞాని యిపుడు జ్ఞాననిష్ఠను దృఢపరచుకొనుటకు దేహమునందుగూడ మమతను విడుచుట అవసరమనియు వ్యక్తమగుచున్నది. తనదేహము జీవించుటయందే తనకు కోరిక కూడదని చెప్పగా తద్వ్యతిరిక్తవిషయములందు మమత కూడదని వేరుగఁ జెప్పనవసరములేదు. ఇట్లు నిర్మముడగు యతి శాంతుడనియు ఉపరతుడనియుఁ జెప్పఁబడును.

ఉపరతుడనగా హర్ష ఆయాసములను విడచినవాడని యర్థము. ఆయాసము (శ్రమ) వలె హర్షముకూడ చిత్తమునకు విక్షేపకరము. కావున యతి హర్షమును గూడ విడువవలెను. ఇట్లు సర్వోపరతుడగువాడు బ్రహ్మభావము నొందుట కడ్డులేదు. ఇదియే జ్ఞానముయొక్క పరానిష్ఠ.

శ్లో॥ బ్రహ్మభూతః ప్రసన్నాత్మా నశోచతి నకాంక్షతి
సమః సర్వేషు భూతేషు మద్భక్తిం లభతే పరామ్॥

భా-అ॥ ఈక్రమమున గురుశాస్త్రాదులచే బ్రహ్మజ్ఞానమునొంది మనోబుద్ధులను నిర్మలపరచుకొనినవాడు తనకు గలిగిన అగ్రవైకల్యమునుగూర్చి దుఃఖించడు. అప్రాప్తమగు విషయమును గోరడు. ‘ఆత్మోపమ్యేన సర్వత్ర సమం పశ్యతి యోర్జున, సుఖంవా యదివా దుఃఖం సయోగీ పరమోమతః’ అని యారవ అధ్యాయమునందుఁ జెప్పినట్లు సమస్తభూతములయందు సమభావమునొంది పరమేశ్వరుని యందు నేనే బ్రహ్మము నను అఖండవైతన్యాకార బుద్ధివృత్తిరూపమైన పరాభక్తిని పొందును.

ఇచట మూలమునందలి భక్తిశబ్దమునకు భజనమని యర్థము. అనగా సేవించుట. ఇది జ్ఞానరూపముగు సేవ. ఇది యుత్తమసేవ యనియు, జ్ఞానికూడ భగవద్భక్తుడనియు వీడు భగవద్భక్తులలో తురీయుడనియును “చతుర్విధా భజంతే మాం జనాః సుకృతినోర్జున” ఆర్తో జిజ్ఞాసు రథార్థీ జ్ఞానీచ భరత్వభ ” సప్తమాధ్యాయమునందలి పదునారవశ్లోకముచే చెప్పబడినది.

శ్లో॥ భక్త్యా మా మభిజ్ఞానాతి యావా న్యశ్చాస్మి తత్త్వతః

తతో మాం తత్త్వతో జ్ఞాత్వా విశతే తదనంతరమ్॥

౫౫

భా-అ॥ ఇట్టి జ్ఞాననిష్ఠు నొందిన తరువాత జ్ఞాని ‘నేను ఉపాధిభేదముతో నంతదూరము విస్తరించినదియు, ఉపాధిభేదము నుపసంహరించుకొన్న నాదు నిర్విశేషరూప మెట్టిదై నదియు, నాదు తత్త్వమును దెలిసికొనును. నేను అద్వితీయుడననియు, వైతన్యమాత్రైకరసుడననియు, జరామరణరహితుడననియు, అవి నాశిననియు తెలిసికొనినవాడు నన్నే పొందును.

ఓయీ! ఇచటి “మాం జ్ఞాత్వా, మాం ప్రవిశతి” అను రెండు ధాతువులచే జ్ఞానక్రియ, ప్రవేశక్రియ అను రెండుక్రియలు చెప్పబడుచున్నవి. ఇందు జ్ఞానక్రియ మొదటిది. ప్రవేశక్రియ తరువాతది. ఎవడు ఎవనిని తెలిసికొనునో ఎవని యందు ప్రవేశించునో వాడు వానికంటె భిన్నుడగుట యుక్తము.

ఉదా :- ‘పురుషుడు గృహమును దెలిసికొనుచున్నాడు. గృహమునందు బ్రవేశించుచున్నాడు’ ఇచట గృహముకంటెఁ బురుషుడు, పురుషునికంటె గృహము వేరు. అట్లే జ్ఞాతయు ప్రవేష్ట (ప్రవేశించువాడును) యు నగు ఆత్మకంటె జ్ఞేయము, ప్రవేశ్యము (ప్రవేశింపఁదగినది) యగు బ్రహ్మము భిన్నమే కావలయును. కావున మీ అద్వైత మెట్లు సిద్ధించును? నిజమే, వినుము.

“జ్ఞాత్వా విశతే తదనంతరమ్” అను పాశ్యమునందు జ్ఞానప్రవేశక్రియలు రెండు వేరని మూలకారుని ఆశయముకాదు. జ్ఞానమాత్రమే ప్రవేశమని శ్రీకృష్ణుని యాశయము. అట్లుగాక రెండుక్రియలు వేరగునో వేరువేరు పనులకు ఫలము, వేరు

వేరుగ నుండవలయును. ఇచట బ్రహ్మజ్ఞానముకంటె వేరుగ బ్రహ్మప్రవేశమగు ఫలములేదు. 'క్షేత్రజ్ఞంచాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత' అనుశ్లోకమున శ్రీకృష్ణుడు జీవబ్రహ్మభేదమును చెప్పెను. ఇంతియకాని జీవునికంటె వేరయి జీవునిచే పొందదగిన బ్రహ్మము వేరుగ కలడని చెప్పలేదు. కాన ఇచట 'పొందువాడు, పొందదగినది అనుపదార్థములు రెండుగా లేనందున జ్ఞానమాత్రమే ప్రవేశమని వివక్షితము. అయితే 'జ్ఞాత, జ్ఞేయము' అను పదార్థములు రెండుగ లేనిచో జ్ఞానముమాత్ర మెట్లు సిద్ధించునని మీ రడుగవచ్చును. కాని ఒకే చైతన్యము బుద్ధి తాదాత్మ్యాధ్యాసనొంది జ్ఞాతయు, ఆ యధ్యాసవలననే జ్ఞేయము నగుచున్నది. స్వతస్సిద్ధముగా నయ్యది జ్ఞానమాత్రమేకాన నిందు విరోధము లేదు.

ఓయీ, ఇచట శ్రీకృష్ణునకు బ్రహ్మజ్ఞానమాత్రమే వివక్షితమగుచో 'భక్త్యా మామభిజానాతి' అని మాత్రమే చెప్పియుండవలెను. 'జ్ఞాత్వా విశతే తదనంతరం' అని చెప్ప పనిలేదు. అనినచో నట్లు కాదు. 'భక్తితో నన్ను తెలిసికొనుచున్నాడు' అనిమాత్రమే చెప్పినచో నిన్నుఁ దెలిసికొనినందులకు ఫల మేమని ఆశంక కలుగును. దానిని నివర్తింపచేయుటకొరకు నన్ను తెలిసికొనినవాడు నన్నే పొందునని చెప్పెను. అనగా బ్రహ్మజ్ఞానమునకు బ్రహ్మయే ఫలము. వేరుఫలము లేదు. బ్రహ్మసాక్షాత్కారమైనవిదప తెలియదగినవస్తువుకాని పొందదగిన వస్తువు కాని లేదు. కనుక జ్ఞానముకంటె వేరుఫలము లేదని సిద్ధించినది. బ్రహ్మజ్ఞాన స్వరూపుడు ఆతడే ఆత్మ కాన బ్రహ్మజ్ఞానముకంటె వేరుగ బ్రహ్మప్రవేశమనునది లేదు.

ఓయీ! కర్మయోగమువలన చిత్తశుద్ధి నొందిన పురుషుడు క్రమముగా జ్ఞాననిష్ఠను బొంది బ్రహ్మను పొందునని 'సిద్ధిం ప్రాప్తః' అను ౫౦ వ శ్లోకము మొదలు 'విశతే తదనంతరం' అను ౫౫ వ శ్లోకమువరకు నుండు గ్రంథముచే చెప్పబడినది. అట్టి బ్రహ్మప్రాప్తి బ్రహ్మజ్ఞానముకంటె వేరుకాదని నిరూపింపబడినది. కాన జ్ఞాననిష్ఠచే బ్రహ్మను దెలిసికొనుచున్నాడను విషయము తేలినది. ఈ జ్ఞాననిష్ఠయే 'భక్త్యా మాం అభిజానాతి' అను శ్లోకముచే 'భక్తి' శబ్దముచే చెప్పబడినది. జ్ఞానలక్షణమగు భక్తి నాల్గవదని యింతకుమున్ను నిరూపింపబడినది. ఈ గ్రంథ మిట్లుండ జ్ఞాననిష్ఠచే బ్రహ్మను దెలిసికొనుచున్నాడనియు, జ్ఞానమాత్రముచే బ్రహ్మను దెలిసికొననేరడనియు పర్యవసించుచున్నది. జ్ఞానముచేతనే బ్రహ్మను దెలిసికొనుట సిద్ధించుచో జ్ఞానముకంటె వేరుగ జ్ఞాననిష్ఠను విధించుట వ్యర్థమగును. జ్ఞాననిష్ఠను సంపాదించుటకు ఉపాయమును చెప్పదలచియే 'బుద్ధ్యా విశుద్ధయా యక్తః' ఇత్యాది గ్రంథ మవతరించినది. కాన జ్ఞానముచే బ్రహ్మను దెలిసికొనలేదనియు, జ్ఞాననిష్ఠచే బ్రహ్మను దెలిసికొనగలదనియుఁ దేలినది. ఇయ్యది విరుద్ధముకదా! ఎట్లన లోకములో నెవనికి నేవిషయమునందు

జ్ఞానము కలిగినదో వా డప్పుడే ఆవిషయమును దెలిసికొనుచున్నాడు. జ్ఞానావృత్తి రూపమగు జ్ఞాననిష్ఠను అపేక్షించి యూరకుండుటలేదు. జ్ఞానముచేత జ్ఞేయము సాక్షాత్కారముకానిచో జ్ఞానాభ్యాసముచేతమాత్ర మదెల్లు సాక్షాత్కరించును? 'అయం ఘటః' అను జ్ఞానముచే ఘటము తెలియనిచో, అదేజ్ఞానము నా వృత్తి పరచిమాత్రము జ్ఞాత ఆఘటము నెల్లు తెలిసికొనును? అని ప్రశ్నింపరాదు :

జ్ఞాననిష్ఠయన జ్ఞానావృత్తికాదు. మరేమనిన, జ్ఞానము ఆత్మానుభవనిశ్చ యావసానము నొందుటయే జ్ఞాననిష్ఠ యనబడును. అనగా 'అహం బ్రహ్మాస్మి' యను జ్ఞానము పుట్టుటకుగాని దృఢపడుటకుగాని కారణములగు నేయే బుద్ధియోగా దులు కలవో అట్టికారణములతోగూడిన జ్ఞానముకాని అట్టిజ్ఞానము పుట్టుటకు నయ్యది పరిపాకము చెందుటకును ప్రతిబంధములైన మానదంభాదులులేని జ్ఞానము కాని ఆత్మానుభవమును ఆపాదింపఁజేయగలదు. అంతవఱకు నుండుజ్ఞానమే జ్ఞాననిష్ఠ యనఁబడును. ఇట్టి జ్ఞాననిష్ఠ ఆర్త జిజ్ఞాసు అర్థార్థుల భక్తిత్రయముద్వారా నాల్గవభక్తియని చెప్పబడుచున్నది. ఇట్టిజ్ఞాననిష్ఠనే పరాభక్తి యందురు. ఆర్థార్థుల భక్తి యపరాభక్తి. అయ్యది పరాభక్తికాదు. పరాభక్తిచేతనే భగవత్తత్త్వమును దెలిసికొందురు. కాన జ్ఞాననిష్ఠాపరూపమగు భక్తిచే నన్ను దెలిసికొనుచున్నాడని శ్రీకృష్ణుండు చెప్పినమాటలో విరోధ మేమియు లేదు.

ఓయీ! ఇచట జ్ఞానమనియు, జ్ఞాననిష్ఠయనియు, జ్ఞాననిష్ఠచే పరమేశ్వర జ్ఞానమనియు, (బ్రహ్మజ్ఞానమనియు) జ్ఞానత్రయము కనిపించుచున్నది. లోకములో జ్ఞానము పరోక్షమనియు అపరోక్షమనియును రెండేరకముల ప్రసిద్ధమైనది. మూడవ రకమగు జ్ఞానము ప్రసిద్ధముగ లేదు. కాన అప్రసిద్ధమగు నీ మూడవజ్ఞాన మెక్కడిది? వినుము. అపరోక్షజ్ఞానము బుద్ధివృత్తిరూప మనియు అనుభవరూపమనియు రెండురకములు. ఇందు బుద్ధివృత్తి జ్ఞాననిష్ఠ యనఁబడును. అనుభవము బ్రహ్మజ్ఞాన మనబడును. లేక పరోక్షజ్ఞానమే రెండురకము లనవచ్చును. శ్రవణమువలన కలిగిన 'అహం బ్రహ్మాస్మి' యను జ్ఞాన మొకరకము. మననమువలన కలిగిన 'బ్రహ్మైవా హమస్మి' బ్రహ్మయే నేను' అను నిశ్చయజ్ఞానము మఱియొకరకము. దీనినే జ్ఞాన నిష్ఠయందురు. నిర్దిధ్యాసమువలన కలిగెడి అపరోక్షాత్మసాక్షాత్కారము బ్రహ్మ జ్ఞానము. అని యిట్లు జ్ఞానము మూడురకము లనదగును.

లేక ప్రరోక్షము, అపరోక్షము, అనుభవము నని జ్ఞానము మూడురకము లనియు, ఇందు పరోక్షాపరోక్షజ్ఞానములు రెండు సాధనములనియు, అనుభవజ్ఞానము ఫలమనియు జెప్పవచ్చును. ఇందు పరోక్షజ్ఞానము గురుశాస్త్రాదులవలనఁ గలుగును. అపరోక్షజ్ఞానము బ్రహ్మకారమగు బుద్ధివృత్తి. ఇయ్యది జ్ఞాననిష్ఠాపరూపము. అనుభవ జ్ఞానమనగా బ్రహ్మాత్మసాక్షాత్కారము. ఇట్లును జ్ఞానము మూడురకము లనవచ్చును.

లేక 'నేను బ్రహ్మను కాను' అను విపరీతజ్ఞానమును బోగొట్టెడిజ్ఞాన మొక రకము. ఇది గురుశాస్త్రోపదేశమువలనఁ గలుగును. (2) నేను బ్రహ్మనా? సంసారినా? అను సంశయమును బోగొట్టెడిజ్ఞానము రెండవది. ఇది సమాధివలన లభ్యమగును. ఇదియే జ్ఞాననిష్ఠారూపము. 'నేను బ్రహ్మనే' అను నిశ్చయాత్మకమగు బ్రహ్మాత్మ సాక్షాత్కారము 'మూడవజ్ఞానము' అనియైనను జ్ఞానము మూడురకములని నిరూపించుట యుపపన్నమగును. కాన జ్ఞాననిష్ఠచే బ్రహ్మజ్ఞానము సంభవించుచుండ నివృత్తిమార్గమును విధించు వేదాంతేతిహాసపురాణస్మృతిలక్షణమగు శాస్త్రజాత మంతయు సార్థకమగుచున్నది.

(1) శ్రుతి :- “విదిత్వా వ్యుత్థాయ అథ భిక్షాచర్యం చరన్తి”-

విదిత్వా = బ్రహ్మను పరోక్షముగఁ దెలిసికొని; అథ = అనంతరము; వ్యుత్థాయ = సంసారమునుండిలేచి (సన్యసించి) భిక్షాచర్యం చరన్తి = భిక్షాటనమును జేయుచున్నాడు.

(2) 'తస్మాన్నాస్య సమేషాం తపసా మతిరిక్త మాహుః' కావున నీతపస్సు లన్నిటిలో సన్న్యాసమును గొప్పదానిగా జెప్పుచున్నారు.

(3) 'న్యాసపవ అత్యరేచయత్' సన్న్యాసమే అన్నిటికంటె గొప్పదగుచున్నది.

అట్లే నారాయణోపనిషత్తునందు 'సత్యం తపో దమశ్శమో దానం ధర్మః ప్రజనన మగ్నయో అగ్నిహోత్రం యజ్ఞః మానసంన్యాసః' అని పన్నెండు ముక్తి కారణముల నుపన్యసించి 'తానివా ఏతాన్యవరాణి తపాంసి, న్యాసపవ అత్యరేచయత్' సత్యాదులు సామాన్యములగు తపస్సు లనియు, వీనియన్నిటికంటె సన్న్యాసమే గొప్పతపస్సనియు జెప్పబడినది. అట్లే ఆ నారాయణమునందు మఱియొక యనువాకమున సత్యాది న్యాసాంతములగు మోక్షోపాయములను జెప్పి ('తస్మాత్ న్యాసమేషాం తపసాం' 'అతిరిక్తమాహుః') ఈతపస్సు లన్నిటికంటె సన్న్యాసము గొప్ప తపస్సని జెప్పబడినది.

మఱియు 'న్యాస ఇత్యాహు ర్మనీషిణో బ్రహ్మాణం'— మనీషిణః = స్మృతికర్తలు; న్యాసఇతి = సన్న్యాసమగు మోక్షోపాయమును; బ్రహ్మాణం = హిరణ్యగర్భరూపముగా; ఆహుః = చెప్పుచున్నారు.- అని చెప్పబడినది. సన్న్యాసము హిరణ్యగర్భప్రాప్తికి అంతరంగసాధన మగుటవలన హిరణ్యగర్భరూపమగుట చెల్లును.

మఱియు 'న్యాసఇతి బ్రహ్మ+హి పరః- పరోహి బ్రహ్మ' అనియు నచటనే కనిపించుచున్నది. పరఃబ్రహ్మ = హిరణ్యగర్భుడు; న్యాసఇతి = సన్న్యాసము మోక్షోపాయమని అని చెప్పెను. ఆ హిరణ్యగర్భుడు, పరోహి = పరమాత్మరూపుడు కదా; అని శ్రుత్యర్థము.

ఇట్లు జీవులందరికంటె ప్రప్రథముండగు హిరణ్యగర్భునకు సమస్తమగుటవలన సన్న్యాసమే అన్నిటికంటె గొప్పది. అట్లుకానిచో పై శ్రుతులన్నియు విరోధించును. కర్మలను విడుచుటయే సన్న్యాస మనబడును. ఇందు గొన్ని శ్రుతుల నుదాహరించుచున్నాము.

(1) 'వేదా నిమం మనుష్యలోకం అముం స్వర్గలోకంచ పరిత్యజ్య త్యజ ధర్మ మధర్మంచ.

(2) అథ పునరవ్రతీవా సాత్తతోవా అసాత్తతోవా, ఉత్సన్నాగ్నిః అగ్ని కోవా యదహరేవ విరజేత్ తదహరేవ ప్రవజేత్.

(3) బ్రహ్మచర్యం సమాప్య గృహీభవేత్ గృహద్వనీభూత్వా ప్రవ్రజేత్.

శ్లో॥ అనన్యచిత్తతా బ్రహ్మనిష్ఠా సా కర్మరే కథం,
కర్మత్యాగీ తతో బ్రహ్మనిష్ఠా మర్హతి నేతరః॥

శ్లో॥ త్యాగవహి సర్వేషాం మోక్షసాధన ముత్తమం
త్యజతైవహి తత్ జ్ఞేయం త్యక్తుః ప్రత్యక్ పదం పదం॥

శ్లో॥ సశిఖం వపనం కృత్వా బహిస్సూత్రం త్యజేద్బుధః
యదక్షరం పరంబ్రహ్మ తత్సూత్రమితి ధారయేత్ ॥

కుటుంబం పుత్రదారాంశ్చ వేదాంగానితి సర్వశః
యజ్ఞం యజ్ఞోపవీతంచ త్తక్వా గూఢః చరేన్మనిః॥

ఏత ద్ద్విజన్మసాఫల్యం బ్రాహ్మణస్య విశేషతః
ప్రాప్త్యైతత్ కృతకృత్యోహి ద్విజో భవతి నాన్యథా॥

ఇత్యాది శ్రుతి స్మృతులన్నియు సన్న్యాసము ఉత్కృష్టమగు మోక్షోపాయ మని చెప్పుచున్నవి. సన్న్యాసమునకు మోక్షోపాయత్వ మంగీకరింపక, పైవాక్యములను వ్యర్థపుచ్చుట యుచితము కాదు. పైగా గీతాశాస్త్రమునగూడ 'సర్వ కర్మాణి మనసా సన్న్యస్య; సర్వారంభపరిత్యాగీ' అను శ్లోకములచే సన్న్యాసము మోక్షోపాయమని శ్రీకృష్ణు డంగీకరించియుండెను. కాన వీనిని వ్యర్థపుచ్చుటకాని అర్థవాదనలని త్రోసిపుచ్చుటకాని యుచితముకాదు. ప్రత్యగత్మ నిర్వికార స్వరూపముతో నుండుటయే మోక్షము అనగా ప్రత్యగత్మయొక్క నిష్కృష్ట స్వరూపమే మోక్షమని తేలినది. ఇయ్యది యవిద్యానివృత్తివలనగాని యబ్బదు. అవిద్యానివృత్తి ఆత్మజ్ఞాననిష్ఠచే సాధ్యమగును. ఆత్మజ్ఞాననిష్ఠ సర్వకర్మసన్న్యాసము వలన నలవడును. కావున మోక్షమునకు సన్న్యాసమే ఉత్తమకారణమని భావము.

మోక్షమును గోరువాడు సన్న్యాసము నవలంబింపక కర్మమార్గము నవలంబించుట తూర్పుసముద్రమునుగూర్చి వెళ్ళుగోరువాడు పడమటిసముద్రమునుగూర్చి వెళ్ళువానితోఁ ప్రయాణముచేసినట్లగును. కర్మలకు స్వర్గాదుల విషయమై ప్రవృత్తి

మార్గమనియు, సన్న్యాసులకు మోక్షవిషయమై నివృత్తిమార్గమనియు నీశ్వరుడు విభజించి నిర్మించియుండెను. కర్మానుష్ఠానము ప్రవృత్తిమార్గము. కర్మసన్న్యాసము నివృత్తిమార్గము. స్వర్గమునుగోరు అజ్ఞాని కర్మమార్గముతోనే స్వర్గమునకు బోవలెను. సన్న్యాసమార్గముతో బోవ వీలులేదు. మోక్షము నందఁడలచిన విద్వాంసుడు సన్న్యాసమార్గముచేతనే మోక్షము నందవలయును. కర్మమార్గముచే మోక్షము నంద వలనుపడదు. ఇట్లు అజ్ఞప్రాజ్ఞులకు విరుద్ధఫలముగల మార్గములు రెండు కలవని 'దూరమేతే విపరీతే విఘాతీ అవిద్యాయాచ విద్యాచ ఖ్యాతా' అని శ్రుతి చెప్పుచున్నది. ఇందు ప్రవృత్తిమార్గమన్నను, కర్మమార్గమన్నను అవిద్యామార్గమన్నను అర్థభేదము లేదు. అట్లే నివృత్తిమార్గము, జ్ఞానమార్గము, విద్యామార్గము, మోక్షమార్గము, అనుటలోను అర్థభేదములేదు. 'నాన్యః పంథా విద్యతేఽయనాయ' - మోక్షముకొఱకు వేరుమార్గము లేదు. అనుశ్రుతి విద్యామార్గమే మోక్ష హేతువని నొక్కి వక్కాణించుచున్నది. కాన మోక్షార్థి సన్న్యసించి జ్ఞాననిష్ఠయందే యుండవలయును. స్వర్గార్థి సన్న్యసింపక కర్మనిష్ఠయందే యుండవలయును. వీరిరువురు వారివారి మార్గముల విడరాదు. తూర్పుసముద్రమునకు వెళ్ళుగోరువాడు పడమటిసముద్రపుదారి పట్టిన ఫలము నందలేడు. అట్లే పడమటిసముద్రమున కేగదలచినవాడును తూర్పుసముద్రపుదారిఁ బట్టిన వ్యర్థుడగును. వీరిరువురకు ఫలభేదమున్నందున మార్గభేద మావశ్యకము. ఒకేమార్గ మెన్నటికిని వీరికి కుదరదు. అట్లే కర్మజ్ఞానమార్గములకుకూడ కలయిక (సహభావిత్వము) అసంభవము. కాన ముముక్షువుగు విద్వాంసునకు నివృత్తిమార్గమే (సన్న్యాసమే) శరణ్యము.

కొండకు ఆవగింజకు నెంతటి తారతమ్యము కలదో కర్మ జ్ఞానమార్గముల కంతటి తారతమ్యము కలదని ప్రమాణవిదులు (విద్వాంసులు) నిశ్చయించిరి చూడుడు- కర్మానుష్ఠానము క్రియాకారకభేదబుద్ధిప్రయుక్తము. స్వర్గప్రాప్తము. బంధహేతువు. దేహేంద్రియవ్యాపారసాధ్యము. అనాత్మ తాదాత్మ్యాధ్యాస మూలకము. వర్ణాశ్రమాద్యభిమానగ్రస్తము. యజ్ఞ అగ్నిహోత్రాద్యనేకవిధము. ఇట్టిలక్షణము గలది కర్మమార్గము.

ఇక కర్మత్యాగాత్మకమగు సన్న్యాసము క్రియాకారకాదిభేదబుద్ధిని పోగొట్టునది, బ్రహ్మప్రాప్తము- మోక్ష హేతువు. దేహేంద్రియవ్యాపారోపరమసాధ్యము- అనాత్మ తాదాత్మ్యాధ్యాస నివృత్తిమూలకము- వర్ణాశ్రమాద్యభిమానరహితము. 'అహం బ్రహ్మాస్మి' అగు నేకవిధము. ఇట్టిది జ్ఞానమార్గము. కాన స్వరూపమునను, ఫలమునను, పరస్పరము జ్ఞానకర్మమార్గద్వయము అత్యంతవిరుద్ధము. కనుకనే సకాములగు అవిద్వాంసులు కర్మమార్గమున జొచ్చుచున్నారు. నిష్కాములగు విద్వాంసులు జ్ఞానమార్గమునఁ జేరుచున్నారు. కావున ముముక్షువులకు సర్వకర్మ

సన్న్యాసపూర్వకమగు జ్ఞాననిష్ఠయే మోక్షము నందుటకు శరణ్యము. జ్ఞాననిష్ఠ ప్రాప్తిచకపూర్వము అవిద్యాంసునకు సర్వకర్మసన్న్యాసమెట్లు ప్రాప్తించునని శంకింపవలదు. పరోక్షబ్రహ్మజ్ఞానికి సర్వకర్మసన్న్యాసము సంభవించును. కాన పరోక్షముగ బ్రహ్మను దెలిసికొని సర్వకర్మలను సన్న్యాసించి జ్ఞాననిష్ఠ నభ్యసించి పరిపక్వమగు నీ జ్ఞాననిష్ఠచే ముముక్షువు పరబ్రహ్మను దెలిసికొనుచున్నాడు. రామానుజమతము :-

ఇచట రామానుజులు “పరిశుద్ధమైన బుద్ధియోగాదులచే ఆత్మసాక్షాత్కారము గలుగుననియు, ఆవల భగవంతుడును దనకు స్వామియు నగు పుండరీకాక్షునియందు మిక్కిలి ప్రేమానుభవరూపమగు భక్తి గలుగుననియు అట్టిభక్తిచే నిజముగ భగవంతుని దెలిసికొని ఆవల నాభక్తివలననే సాధకుడు భగవంతునిఁ జేరును ” అని వ్యాఖ్యానించిరి.

ఇది అత్యంతానుచితము.

దేహాద్యతిరిక్తమయిన ఆత్మస్వరూపము సాక్షాత్కారమయినపిదప పద్మములవంటి నయనముగల అతిసుందరాకారమయిన దేహమునందు పరమాత్మయను బుద్ధి పుట్టినేరదు. దేహాతిరిక్తమయిన ఆత్మను తెలిసికొన్నపురుషుడు పరమాత్మ దేహాత్మకుడని తలచడు. అట్లు తలచినపుడుకాని, వానికి పుండరీకనయనునియందు భక్తి పుట్టదు. దేహమునం దీశ్వరభ్రాంతిపూర్వకమగు భక్తిచే పరమాత్మసాక్షాత్కారము కలుగదు. సచ్చిదానందము పరమాత్మయొక్క తత్త్వము. అయ్యది అనాత్మబుద్ధి నశించినపుడుకాని సిద్ధించదు. “భగవంతుడు పుండరీకనయనుడు ” అను అనాత్మమగు దేహమునం దీశ్వరబుద్ధిచే పరమాత్మతత్త్వమగు సచ్చిదానందరూపము సాక్షాత్కరించదు.

ఏయాత్మజ్ఞానికి దేహము, ఇంద్రియములు, మనస్సు, బుద్ధి, అవ్యక్తము ఆత్మ కాదనియు చైతన్యజ్యోతిస్సుయే ఆత్మయని మును నిశ్చయముండునో అట్టివాడు సర్వాంతరము స్వయంప్రకాశము నగు సచ్చిదానందరూపమును విడచి, పద్మములవంటినేత్రములుగల యీ దేహము పరమాత్మయని యెట్లు నమ్మును ? అన్నిటికంటె లోపలివా డాత్మ. అన్నిటికంటె బయటిది దేహము. కాన సర్వాంతరుడు సర్వభాహ్యు డగు టెట్లు ? “య ఆత్మని తిష్ఠక్ ” అను అంతర్యామిబ్రాహ్మణము రామానుజీయులకు ప్రమాణమేకదా ?

కావున సర్వాంతరుడు సర్వాంతర్యామియు జ్ఞానానందరూపుడునగు ఈశ్వరుడు సర్వభాహ్యుడు పురుషబుద్ధ్యధీనమగు సత్తాకలవాడు జడరూపుడు నెట్లుగును? కావున అనాత్మవేత్తకే సగుణబ్రహ్మయందు భక్తిగాని, ఆత్మవేత్తకు కాదు. ఆత్మవేత్త నిర్గుణమయిన సచ్చిదానందపరబ్రహ్మమునందు రమించును. “యస్మాత్కర్తరేవ

స్యాత్ ” అను గీతాస్మృతియు “ఆత్మరతి రాత్మక్రీడః” అనుశ్రుతియు నిందు ప్రమాణములు.

కావున పుండరీకనయనత్వాది విశిష్టభగద్విగ్రహమునందలి ప్రేమరూపమగు భగవద్భక్తివలన సచ్చిదానందబ్రహ్మసాక్షాత్కార మనునదెంతమాత్రము కుదరదు.

అట్టిభక్తివలన చిత్తశుద్ధి నొంది దాన బ్రహ్మజ్ఞానమును వడసి బ్రహ్మసాక్షాత్కారము నొందిన నొందవచ్చును. కాని భక్తికి సాక్షాత్ బ్రహ్మసాక్షాత్కార హేతుత్వముమాత్రము లేదు. కావున భక్తిచే బ్రహ్మసాక్షాత్కారము నొంది భక్తిచేతనే బ్రహ్మను బొందు ననునది యసంభవము. బ్రహ్మసాక్షాత్కారము నొందినపిదప సర్వద్వైతము నివర్తించుచుండ “పొందువాడు పొందదగినది” అను వస్తుద్వయమే లేదు. జీవుడు బ్రహ్మభిన్నుడయినను, బ్రహ్మభిన్నుడయినను- వీనికి నిరాకారుడు, పరిపూర్ణుడు, నిరవయపుడు, నిర్విశేషుడు అగు బ్రహ్మయందు ప్రవేశము కుదరదు. అవకాశమున్నపుడుగాని అన్యవస్తువు ప్రవేశింపలేదు. బ్రహ్మ నిరవకాశుడు; సావకాశుడగుచో పరిపూర్ణుడు కాకపోవును.

మరియు రామానుజమతమున జీవబ్రహ్మలకు సాయుజ్యమే లేనందున జీవుడు బ్రహ్మయందు ప్రవేశించుటయే సుతరాం అనుపపన్నము. కాన సముద్రమునందు నదీజలమువలెకాని, లక్ష్మ్యమునందు బాణమువలెకాని, జీవుడు బ్రహ్మయందు ప్రవేశించుట యసంభవము. బ్రహ్మసాక్షాత్కారసమయమున నే విద్వాంసునకును వెనుకటిముక్తులు బ్రహ్మయందు బ్రవేశించియున్నటుల వేరుగ గనిపించుటలేదు. “యథా నద్యస్యంతమానా స్సముద్రేఽస్తం గచ్ఛంతి” అనుశ్రుతి జీవుడు నామరూపములను వీడి బ్రహ్మరూపముతో నుండునని చెప్పుచున్నది. కాని జీవుడు బ్రహ్మయందు బ్రవేశించునని చెప్పటలేదు. ఆశ్రుతికి తాత్పర్య మదికాదు. జీవులు బ్రహ్మాంశులు కారు. బ్రహ్మ నిరంశుడు. అట్టివానికి అంశమనునది లేదు. “మమైవాంశో జీవలోకే” అను గీతావచనము. ఔపాధికమగు అంశభావమును చొచ్చుకొని ప్రవర్తించినది.

ఇంక ఘటాకాశము ఘటము నశించినతరువాత మహాకాశములో చేరినట్లు అంతఃకరణావచ్ఛిన్నమగు చైతన్యము అంతఃకరణము నశించినతోడనే నిరవచ్ఛిన్న చైతన్యమును జేరుననియును అనరాదు. ఘటము నశించినతర్వాత ఘటాకాశ మనునది యుండిననేకదా? అయ్యది మహాకాశములో చేరును. అదియే (ఘటాకాశమే) లేనపుడు అది మహాకాశములో జేరుటెట్లు? ఉపాధినాశానంతరముకూడ ఘటాకాశము జీవుడున్న కలడన్నచో నపుడు బ్రహ్మప్రవేశమే లేదు. ఉపాధిని విడచికూడ ఘటాకాశ మహాకాశములకు జీవబ్రహ్మలకు భేదము చెప్పినట్లయినది. ఉపాధినాశానంతరము నిరుపాధికములగువాటికి ఘటాకాశమని, జీవుడని వ్యవహారమే కుదరదు. ఉపాధి నశించినతరువాత మహాకాశమునుంచి ఘటాకాశము

నకుగాని, పూర్ణచైతన్యమునుంచి జీవచైతన్యమునకుగాని భేదము గ్రహింపశక్యము గాదు. అట్టిభేద మపుడుగూడ నుండుచో, ప్రవేశానంతరముకూడ నా భేదముండితీర వలయును. దాని నంగీకరింప వీలులేదు. ఘటము నశించినతరువాత మహాకాశములో జేరిన ఘటాకాశము కనిపించుటలేదు. కావున నుపాధియున్నపుడే ఘటాకాశము మహాకాశము అను భేదవ్యవహారము. ఉపాధినాశానంతర మీ వ్యవహారముండదు. కాన ఘటాకాశ మహాకాశములకువలె జీవేశ్వరచైతన్యములకు ద్వైతము సిద్ధించి నందున జీవు డీశ్వరునిలో ప్రవేశించునను ముచ్చటయే లేదు. ౫౫

శ్లో॥ సర్వకర్మాణ్యపి సదా కుర్వాణో మద్వ్యపాశ్రయః,

మత్ప్రసాదా దవాప్నోతి శాశ్వతం పదమవ్యయమ్॥

౫౬

అ॥ సర్వకర్మానుష్ఠానముచే భగవంతుని పూజించుటయే భక్తియోగము. దీనికి జ్ఞాననిష్ఠయందు యోగ్యత కలుగుటయే ఫలము. కావున జ్ఞాననిష్ఠకు నిమిత్త మయిన భక్తియోగము సర్వశాస్త్రార్థోపసంహారప్రకరణమున స్తుతింపబడుచున్నది.

అర్జునా! ఎల్లపుడు నిషిద్ధకర్మలనుగూడ ననుష్ఠించువా డయినను భగవం తునియందు సర్వాత్మభావము నుంచినచో వాడు భగవదనుగ్రహమున శాశ్వతమగు స్థానము నొందగలడు. ఇచట సర్వాత్మభావమనగా, “భగవంతుడే సర్వాత్మ” అను భావమని యొక అర్థము.

సమస్తదేహేంద్రియాది వ్యాపారములు ఈశ్వరార్థములుకాని, మదర్థములు (నాకొరకు) కావను భావమని మరొకయర్థము. “సమస్తమయిన మనోభావన” అని యింకొక యర్థము. ఎటులయినను సర్వాత్మనా భగవంతుని ఆశ్రయించిన వాడనిభావము.

ఈశ్వరానుగ్రహమువలన భక్తియోగము ననుష్ఠించువాడుకూడ పరమ పదమును బొందును. జ్ఞానము నొసంగుటయే యీశ్వరానుగ్రహము. “ఈశ్వరాను గ్రహదేవ పుంసా మద్వైతవాసనా” అని చెప్పబడియున్నది.

లేక “నాయనుగ్రహమువలన శాశ్వతం పదం” ప్రత్యగభిన్నమగు బహ్మను “అవాప్నోతి జానాతి” తెలిసికొనుచున్నాడు. అని చెప్పవచ్చును. ఈశ్వరాను గ్రహమువలన సాధకునకు సమ్యక్ జ్ఞానోదయము కలుగునని భావము. ౫౭

శ్లో॥ చేతసా సర్వకర్మాణి మయి సస్వస్య మత్పరః

బుద్ధియోగ ముపాశ్రిత్య మచ్ఛిత్త స్సతతం భవ॥

౫౮

అ॥ కావున నోయి యర్జునా! సమస్తకర్మలను వివేకబుద్ధితో నాయందు సస్వసింది వాసుదేవుడ నగు నేనే పర దేవత నను భావము నాయందుంచి బుద్ధియో గము నవలంబించి యనన్యశరణుడవై సదా నీదుచిత్తము నాయం దుంచుము. ఇచట

సన్న్యాసమన సమస్తకర్తలను యీశ్వరార్పణ మొనర్చుటకాని, ముఖ్యసన్న్యాసము కాదు. అనన్యశరణత్వమన బుద్ధియోగమే మోక్షము నొందుటకు శరణ్యమని నమ్మియుండుట.

శ్లో॥ మచ్చిత్ర స్సర్వదుర్గాణి మత్ప్రసాదా త్తరిష్యసి

అథచే త్వ మహంకారా న్నశ్రోష్యసి వినంత్వసి॥

౫౮

అ॥ అర్జునా? నీవట్లు సదా నీదుచిత్రమును నాయందుంచినచో దుష్ట రములయిన సంసారనిమిత్తములను దాటగలవు. అట్లు కాక అహంకారము నవలంబించి, నామాటను వినక నీయిచ్చవచ్చిన ట్లాచరించుచో నశించెదవు. కావున నేను చెప్పినట్లు విని మదారాధనరూపమగు స్వధర్మమయిన యుద్ధమును జేయుము. ౫౮

శ్లో॥ యద్యహంకార మాశ్రిత్య నయోత్స్య ఇతిమన్యసే

మిధ్యైష వ్యవసాయస్తే ప్రకృతి స్త్వాం నియోత్స్యతి॥

౫౯

అ॥ నీవు అహంకారముచే “నేను యుద్ధమును జేయను” అని నిశ్చయించుకొన్నను ఆ నిశ్చయము వ్యర్థమే యగును. నీదు క్షత్రియస్వభావమే నిన్ను యుద్ధమునందు దింపగలదు.

శ్లో॥ స్వభావజేన కౌంతేయ నిబద్ధస్సేన్వినకర్తణా

కర్తుం నేచ్ఛసి యన్తోహ త్కరిష్య స్యవశోఽపి తత్॥

౬౦

అ॥ ఓయి కుంతీపుత్రుడా? నీవు క్షత్రియస్వభావమువలన నేర్పడిన పరాక్రమాది గుణములతో గట్టువడితివి. ఇట్టి నీవు అజ్ఞానవశమున నేపనిని చేయదలచుచో ఆ పనిని ప్రకృతిపరతంత్రుడవై తప్పక జేతువు. నీ నిర్ణయ మంతయు వ్యర్థమగును. కావున నేనుపదేశించకపూర్వ మొకానొక నిశ్చయములో నీవున్నను దానిని మార్చుకొని యిప్పటికయినను యుద్ధమును జేయ నిశ్చయించుకొనుము. ౬౦

శ్లో॥ ఈశ్వరస్సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి

భ్రామయన్ సర్వభూతాని యన్త్రారూఢాని మాయయా॥

౬౧

ఓయి అర్జునా? నీవు కేవలము ప్రకృతిపరతంత్రుడవుమాత్రమే కాదు. ఈశ్వరపరతంత్రుడవుకూడ నగుచున్నావు. ఈశ్వరుడు సకలభూతముల హృదయ ప్రదేశముననుండి కొయ్యబొమ్మలను బొమ్మలాటకాడు త్రిప్పినట్లు నిఖిలభూతములను త్రిప్పుచున్నాడు.

ఇచట “అర్జునా? అని శ్రీకృష్ణుడు సంబోధించుటలో పరిశుద్ధాంతఃకరణము గల నీకు శాస్త్రనిషిద్ధమయినమార్గమునందు ప్రవృత్తి తగదని సూచిత మగుచున్నది.

అజ్ఞున శబ్దమునకు పరిశుద్ధమను నర్థమును చెప్పటలో “అహశ్చ కృష్ణ మహ మర్జునంచ” అను వచనము ప్రమాణము.

దీనియర్థము “కృష్ణం అహః” మేఘాచ్ఛాదనచే అపరిశుద్ధమయిన పగలు. “అర్జునం అహః” మేఘాచ్ఛాదనలేకుండుటచే పరిశుద్ధమయిన పగలు అని.

బ్రహ్మాది స్తంభవస్యంతమయిన చరాచర ప్రపంచమును నిర్మించి, హృదయప్రదేశముననుండి, వారివారి నాయాపనులయందు ప్రవేశపెట్టి యీశ్వరున కందరు పరతంత్రులయియుండ, అర్జునా? నీవుమాత్ర మెట్లు స్వతంత్రించి ప్రవర్తించగలవు?

ఓయి, అపరిచ్ఛిన్నుడు, పరిపూర్ణుడు, మహత్పరిమాణముగల పరమేశ్వరుడు పరిమితమయిన భూతములయొక్క హృత్ప్రదేశమునం దెట్లుండును? అపరిమితమయిన పదార్థము పరిమితప్రదేశమున నుండనేరదుకదా? నిజమే, ఇది దోషముకాదు. “హృత్పుండరీకే విమలే ప్రవిష్టశ్శాస్తా జనానాగ్మ్” “అంగుష్ఠమాత్రఃపురుషో మధ్యే ఆత్మని తిష్ఠతి” అనుశ్రుతి యీశ్వరుడు హృదయప్రదేశమునం దుండుననియు, అంగుష్ఠ పరిమితమగు దేహము కలవాడనియును శ్రుతి చెప్పుచున్నది. దీనినిబట్టి యీశ్వరునకు మాయావశమున నేడడుగుల పరిమితమయిన రామ కృష్ణాది శరీరము లేర్పడినట్లు, అంగుష్ఠపరిమితమగు శరీరముకూడ, నీశ్వరునకు మాయచే నేర్పడవచ్చును. ఆశరీరముతో హృత్పుండరీకమునం దుండుట యీశ్వరునకు జెల్లును.

అయితే, సాకారుడై అంగుష్ఠమాత్రపరిమాణముగల ఈశ్వరుడు హృదయపుండరీకమున నుండుచో వల గనిపించుడు. నిజమే, బాహ్యేంద్రియమగు కన్ను (చక్షుస్సు) బాహ్యవస్తువును జూచునుకాని, లోపలివస్తువుయొక్క స్వరూపమును గ్రహింపజాలదు. చక్షురింద్రియము వెలుపలనున్న ఘటపటాదులను జూచుచున్నాడు కాని, లోపలి మోంసాదుల నెవ్వడును జూచుటలేదు.

అయితే మృతశరీరమునందు యీశ్వరుడు కలడా? లేడా? ఉన్నచో మృత శరీరమును దహింపజేసినచో ప్రాణవిశిష్టమయిన నీశ్వరునికూడ దహింపజేసినట్లే? ఈయది యీశ్వరునకు గొప్పకష్టముకదా? ఇక లేదన్నచో, నెందువలన లేదు?

1. మృతశరీరమునుంచి లేచి బయటికి వెళ్ళినందున లేడా?

2. బయటికి వెళ్ళువాడు యేల కంటి కగపడడు?

3. మృతశరీరమునుంచిలేచి బయటికివెళ్ళు అంగుష్ఠమాత్రపురుషుని ప్రక్కనున్నవా డెవ్వడైన జూచుచున్నాడా?

4. కాక సన్నిపాతదోషముచే పలువరుసలు రెండును గట్టిగా కలుచుకొని పోవ, నోటినుంచి దారియే లేనపుడు అపురుషు డేమార్గమున బయటికి వెళ్లెను ?

5. ఒక అంగుళము పరిమాణముగలవాడు కంటినుంచికాని, చెవినుంచికాని ముక్కులనుంచికాని వెడలుట సంభవము కాదుకదా ?

6. గుదద్వారమున బయల్పడలేనని కల్పించుట, యీశ్వరు డంతటివానికి నయ్యది నీచాతిసీచముకదా ?

7. మరియు, అద్దముతో తయారుచేసిన సందులేనిపెట్టెలో చావు సిద్ధమయినవానిని పడవేయగా, వా డందు మరణించుచున్నాడు. అట్టివానినుంచి యంగుష్ఠపరిమితిగల యీశ్వరు డెట్లులేచిపోవును ? దర్పణమయమయిన ఆపెట్టెకు ఏమూలను దారిలేదుకదా ?

8. మరియు అతిసూక్ష్మమయిన పురుగుల శరీరములోని హృదయప్రదేశము అత్యల్పము. అందు అంగుష్ఠపరిమితు డెట్లుండును ?

కావున హృదయప్రదేశమున నున్నపురుషుడు అంగుష్ఠమాత్రు డనుటకు వీలులేదు.

అయితే పై శ్రుతికి గతి యేమందురేమో ? మనుష్యహృదేశము అంగుష్ఠ పరిమితముకాన, అందుండు యీశ్వరుడుకూడ అంగుష్ఠపరిమితుడే యని ఉపాసన కొఱకు గల్పింపబడి.ది. ఇంతేకాని యిది నిజముకాదు.

ఓయి ! ఇట్లైనచో మాయావచ్చిన్న చైతన్యరూపుడును సత్త్వరజస్తమోగుణభేదముచే విష్ణుబ్రహ్మరుద్రరూపుడు నగు ఈశ్వరుడు భూతముల హృదేశమున నుండునని చెప్పెదము. అనినచో నదియును ఉచితము కాదు. హృదయ ప్రదేశమున విష్ణ్వాది మూర్తిత్రయమున్నదా ? లేక ఒకేమూర్తి యున్నదా ? ఈరెంటిలో నేపక్ష మవలంబించినను శంఖ, చక్ర, కమండలు, త్రిశూలాదిధరులును, గరుడ, హంస, వృషభధ్వజులును, లక్ష్మీ, సరస్వతీ, పార్వతీసహితులును అగు మహాత్తరమయిన దేవదేవోత్తములు అతిస్వల్పమయిన హృత్పుండరీకమున నుండుట పొసగదు.

మరియు భూతములు కోట్లకొలది కలరు. వీరందరిలోను యీమువ్వర్షు కల రన్నచో అనేకమంది విష్ణువులను, అనేకమంది బ్రహ్మలను, అనేకమంది శివులను గల్పించవలసివచ్చును. ఇయ్యది ప్రమాణవిరుద్ధము. మరియు యాగములో విశ ససము చేయబడుచున్న పశ్వాదుల హృదయములో నీమువ్వర్షిలో నే యొక మూర్తియు గనిపించుట లేదు. కాన సత్వగుణావచ్చిన్నమయిన చైతన్యము విష్ణు వనియు, రజోగుణావచ్చిన్నమగు (కూడిన) చైతన్యము బ్రహ్మయనియు, తమో

గుణావచ్ఛిన్నమగు చైతన్యము రుద్రుడనియు, పేరుపెట్టిరికాని, చైతన్యమున కాకారములేదు. కనుకనే విష్ణ్వాది శరీరములు మనబోంట్లశరీరములవలెను, దేవాదుల శరీరములవలెను దృశ్యములు, జడములు, పరిచ్ఛిన్నములు నగుచున్నవి. అందు వలన నవి యీశ్వరరూపములు కావు. మాయావచ్ఛిన్నచైతన్య మొక్కటియే అపరిచ్ఛిన్నమయినందున సీశ్వరరూపము. ఓయి ఇట్టైనచో పరిపూర్ణుడు అపరిచ్ఛిన్నుడు మాయావచ్ఛిన్నచైతన్యరూపుడు నయిన ఈశ్వరుడు హృదయదేశమున నెట్లుండును? వినుము. సర్వము మాయాపరిణామము. ఘటాకారముగ పరిణమించిన మృత్తునందు గంధమున్నట్లు హృదాకారముగ పరిణమించిన మాయయందు ఈశ్వరుడు గలడు. అని చెప్పవచ్చును.

అయితే హృదయప్రదేశమున నున్నాడని విశేషముగా జెప్పనేల? సమస్త భూతములయొక్క కరచరణ నఖిలోమామలన్నియు మాయాపరిణామములే. మీరు చూపినట్లు వీటన్నిటియందును యీశ్వరు డుండవచ్చుచుగదా! మరియు నీవిధమున అంతఃకరణముగూడ మాయాపరిణామ మయినందున అచ్చటగూడ సీశ్వరచైతన్య ముండుట తటస్థించుచుండ అంతఃకరణావచ్ఛిన్నమగు చైతన్యము జీవుడను వేదాంత సిద్ధాంతము విరోధించును. కావున ఈశ్వరుడు సర్వభూతముల హృద్దేశమున నుండు ననుట యెవ్విధముగను గుదరదు అని పూర్వపక్షము.

సిద్ధాంతము : 'సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ' అను శ్రుతిప్రొక్తమయిన సత్యజ్ఞానానందలక్షణ పరిపూర్ణ సర్వవ్యాపక పరమాత్మయే సర్వభూతములయొక్క హృద్దేశమున ప్రత్యగ్రూపముతో నున్నాడని సిద్ధాంతము. అంతఃకరణావచ్ఛిన్నమగు చైతన్యము ప్రత్యగని చెప్పబడుచున్నది. నిరుపాధికమగు పరిపూర్ణచైతన్యము అంతటను గలదు. అయినను నదే చైతన్యము అంతఃకరణావచ్ఛిన్నమగుచు భూత ములయొక్క హృదయమున నుండునుగాన నిందు దోషములేదు. సర్వాంతరమగు (అన్నిటిలోపలనుండు) ప్రత్యక్షైతన్యము శరీరమునందలి యవయవము లన్నిటి యందు వ్యాపించియుండ హృదయదేశమునందుమాత్రమే నుండునని చెప్పట యెట్లని యాక్షేపింపదగదు. అంతఃకరణము హృత్స్పృంధరీకమున నుండుటచే దానితోగూడిన చైతన్య మచ్చటనే (హృత్స్పృంధరీకముననే) కనపడుచుండుటవలన సీశ్వరుడు హృద్దేశమున నుండునని చెప్పితిమి.

లేక మాయోపాధికుడగు మహేశ్వరుడే హృద్దేశమున జీవరూపముతో నున్నాడందుము. మాయోపాధికుడు అంతఃకరణోపాధికు డెట్లగునను నాశంక మీకు వలదు. గుడ్డతోజుట్టిన కత్తిగుడ్డచే నావరింపబడినదైనను నాకత్తిని బెట్టెలోఁ బెట్టగా నయ్యది పెట్టెచేగూడ నావరింపబడిన దగుచున్నది. అట్లే యంతఃకరణోపాధిక చైతన్యముగూడ మాయోపాధికమగును. అవిద్యావచ్ఛిన్నమగు చైతన్యమే

మఱల అంతఃకరణావచ్ఛిన్నముగూడ నగుచున్నదని వేదాంతశాస్త్రమునం దచ్చ టచ్చట గనుపించుచున్నది. అంతఃకరణావచ్ఛిన్నమగు జీవుడుకూడ ఇంద్రియావచ్ఛిన్నుడగుట, దేహావచ్ఛిన్నుడగుటయు ‘పశ్యామి అహం’ (నేను జూచుచున్నాను) ‘మనుష్యా అహం’ (నేను మనుష్యుడను) అను వ్యవహారములబట్టి మనము జూచుచున్నాము.

ఈశ్వరుడే జీవు డెట్లుగనునని నేవగింపు మీకు బసికిరాదు. నిర్విశేషమగు బ్రహ్మము ఈశ్వరుడైనట్లు ఈశ్వరుడుగూడ జీవుడగును. ఇయ్యది శాస్త్రోక్తప్రమాణవాదుల మగు మన మంగీకరింపకతప్పదు. చూడుడు శాస్త్రమెట్లున్నదో! “తచ్చృష్ట్యా తదేవానుప్రవిశత్” దానిని స్మరించి దానిలో బ్రవేశించెను. “అనేన జీవేన ఆత్మనా అనుప్రవిశ్య” ఈ జీవస్వరూపముతో నందు బ్రవేశించి యిత్యాది శ్రుతులును ‘మమైవాంశో జీవలోకే జీవభూత స్సనాతనః’ “క్షేత్రజ్ఞంచాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత” “ఈశ్వరో జీవకళయాప్రవిష్టో భగవానితి” ఇత్యాది స్మృతులును “భగవాన్ ఏక ఏవేషః సర్వక్షేత్రేషు వ్యవస్థితః” అను పురాణమును నీశ్వరుడే జీవరూపమున హృదయమునందు బ్రవేశించి యుండెనని ఋజువు చేయుచున్నవి.

శాస్త్రమన్నంతమాత్రమున నీశ్వరుడు అనీశ్వరుడగు (అస్వతంత్రుడగు) జీవు డెట్లుగనని యనరాదు. అవిద్యావశమున త్రాడు సర్పమైనట్లు, స్థాణువు చోరుడైనట్లు, ఆకాసము నల్లనైనట్లు, తలగలవాడు కలలోఁ దల తెగినవాడైనట్లును, స్థిరమైన సూర్యుడు నీటిలో చలించు సూర్యుడైనట్లును, నీశ్వరుడుగూడ ననీశ్వరుడగు జీవుడగును. అనుభవసిద్ధమగు జీవునియందలి యనీశ్వరత్వమునుగాని, యీశ్వరునియందలి శాస్త్రసిద్ధమగు నీశ్వరత్వమునుగాని మనము నిరాకరించజాలము. ఏయాస్తికుడును నిరాకరింపజాలడు.

అయితే జీవునియందెపుడు ఈశ్వరత్వమున్నటులనా? అనీశ్వరత్వమున్నటులనా? ఎటులను నిర్ణయింప వీలుగానందున నీరెండును లేనటులేకదా? యని యనరాదు. శాస్త్రమువలనను విద్వాంసుల యనుభవమునుబట్టియు సుషుప్త్యాది దృష్టాంతముల ననుసరించియు జీవునియందు ఈశ్వరత్వము నిర్ణయింప వీలుకలుగుచున్నది. లోకమునుబట్టియు, నవిద్వాంసుల యనుభవమును నాధారపఱచుకొనియు జాగ్రదవస్థాదృష్టాంతమును బురస్కరించుకొనియు, జీవునియందనీశ్వరత్వముగూడ నిర్ణయింపవీలుగును. ఒకేనలుకుడు అవస్థాభేదమున క్రీపురుషాకారముల రెండిటిని స్వీకరించినటుల నొకేజీవుడు విద్యావిద్యాదశాభేదములచే ఈశ్వరత్వానీశ్వరత్వముల నొందును. కావున ‘తత్త్వమస్యాది మహావాక్యోపదిష్టమగు జీవేశ్వరాద్యైతము అన్నివిధముల నుపపన్నమగుచున్నది.

మహావాక్యార్థమును వివరించును. 'తత్' శబ్దమునకు నీశ్వరుడని యర్థము. 'త్వం' శబ్దమునకు జీవుడని యర్థము. 'అసి' యను పదమునకు నాయీరువుర కభేద మని యర్థము. మాయావచ్చిన్నచైతన్యమగు నీశ్వరుడే యంతఃకరణావచ్చిన్ను డగుటవలన జీవేశ్వరాభేదము స్థిరమగుచున్నది. అట్లే అజ్ఞానావస్థలో సంసారియగు జీవుడు విద్యావస్థలో నసంసారియగు నీశ్వరుడగుచున్నాడు. ఘటాకాశము మహా కాశముయొక్క యంతఃమనినటుల జీవుడు ఈశ్వరునియొక్క యంతఃముగాన సంశాంశు లగు జీవేశ్వరులకు ఘటాకాశ మహాకాశములకువలె అభేదము సుస్పష్టము. బింబ భూతమైన ముఖ మద్దమునందు బ్రతిబింబరూపముతో నున్నటుల బింబభూతుండగు నీశ్వరు డంతఃకరణమునందు బ్రతిబింబమైన జీవరూపముతో నున్నాడు. ఆయంతః కరణము హృద్దేశమున గలదు. కాన నీశ్వరుడే జీవరూపముతో భూతములయొక్క హృదయఫలకమున నుండుటవలన బింబప్రతిబింబములగు ముఖ ప్రతిముఖములకువలె జీవేశ్వరుల కభేదము నిరాఘాటము. ఈశ్వరుడు బాహ్యచైతన్యము. జీవుడు లోపలి చైతన్యము. కాన బాహ్యకాశ దహరాకాశములకువలె జీవేశ్వరుల కభేదము. జీవుడు సోపాధికచైతన్యము. ఈశ్వరుడు నిరుపాధిక చైతన్యము. కావున సోపాధిక నిరుపాధికములగు ఘటాకాశ మహాకాశములకువలె జీవేశ్వరుల కభేదము. భోగ్య మగు బాహ్యవాయువు భోక్తయగు ప్రాణరూపముతో లోపల నున్నటుల జ్ఞేయ మగు బాహ్యబ్రహ్మము జ్ఞాతయగు జీవరూపముతో శరీరములోపల హృదయము నందు గలడు. కావున బాహ్యవాయు ప్రాణవాయువుల కెట్లభేదమో యట్లే జీవేశ్వరులకుగూడ నభేదము. బాహ్యవాయువు భోగ్య మెట్లగునని శంకింపఁదగదు. సర్పములు వాతాహారములు అనగా, గాలిని భక్షించి యుండునవి అట్లే ఋషులుగూడ గాలిని భక్షించి బ్రతుకుదురు. వీరిప్రాణము బాహ్యవాయువు కాహారముగా దీసికొనుచున్నది. కావున బాహ్యవాయువు భోగ్యమనియు అంతర మగు ప్రాణవాయువు భోక్తయనియు ననుటలో దోషములేదు.

ఇక లక్షణాపక్షమున అంతఃకరణావచ్చిన్నత్వము, మాయావచ్చిన్నత్వము, బింబత్వము, ప్రతిబింబత్వము, జ్ఞాతృత్వము, జ్ఞేయత్వము, సర్వజ్ఞత్వము, కించి జ్ఞత్వము, ఈశ్వరత్వము, అనీశ్వరత్వము, సంసారిత్వము, అసంసారిత్వము, సోపాధి కత్వము, నిరుపాధికత్వము, మున్నగు విశేషణాంశములను పరిత్యజించినచో, శుద్ధ చైతన్య మొక్కటేకావున అద్వితీయబ్రహ్మము 'తత్త్వమసి' యన్న వాక్యముచే లక్షణచే జెప్పబడుచున్నాడని తెలియవలయును.

ఓయీ, ఇట్లీశ్వరుడు జీవరూపముతో భూతములయొక్క హృదయమున నుండుచో నియామ్య నియామకభావ మెట్లు కుదురును? జీవుడు నీశ్వరుడు నను నిద్దరు లేరుకదా! ఒకడు నియామకుడు, మఱియొకడు నియామ్యుడును గావలెనుకదా!

అనినచో నట్లుకాదు. ఈశ్వరునిచే జీవుడెన్నటికిని నియమింపబడడు. ఈశ్వరుడే జీవుడు. ఇందు సందియము లేదు. కాని జీవగూపముతోనున్న యీశ్వరునిచే దేహేంద్రియసంఘాతము నియమింపబడుచున్నది. జీవు డీదేహమున నున్నపుడే కార్యకరణసంఘాతమగు దేహమునకుఁ బ్రవృత్తి కలుగును. దేహమునుండి జీవుడు లేచినచో దేహమునకుఁ బ్రవృత్తియే లేదు. కావున జీవరూపముతోనున్న ఈశ్వరుడే దేహమును నియమించును. లోకికులును శాస్త్రప్రవర్తకులు నగు తార్కికాదులును జీవస్వరూపమును గుర్తించక బ్రహ్మాది స్తంభపర్యంతమగు చరాచరాత్మక కార్యకరణసంఘాతమునే చేతనావిశిష్టముగ నున్నందున జీవుడని యభిప్రాయపడి జీవులు ఈశ్వరునిచే నియమింపబడుదురని యనుచున్నారు. ఈ కార్యకరణసంఘాతమగు దేహమునందు నేనను అభిమానమువలననే మనమందఱమును నెవరిచేతనో నియమింపబడినవారమువలె పరాధీనులమగుచు ప్రవర్తించుచున్నటులఁ దలచుచున్నాము. “కేనాపిదేవేన హృదిస్థితేన యథా నియుక్తోస్మి తథా కరోమి” అను స్మృతికూడ నీయర్థమునే ఋజువు చేయుచున్నది. ఆదేభావముతో మానవులెల్లరును జననమరణ సుఖదుఃఖాది లక్షణమగు సంసారము ననుభవించుచున్నారు.

నిజస్థితిలో నిర్వికారుడగు జీవునకు ప్రవృత్తియే లేదు. కార్యకరణసంఘాతము (దేహము) భిన్నమగుటవలననే దానియందు నేనను అభిమానమువలన జీవులకూడ అనేకులని తార్కికాదు లనుచున్నారు. ఇయ్యది భ్రాంతి. నిజమున జీవుడొక్కడే. ‘ఏకోదేవ స్సర్వభూతేశు గూఢః’ అను మంత్రవర్ణమట్లు చెప్పుచున్నది. ఈశ్వరుడొక్కడేయని తార్కికాదులకూడ సంగీకరించిరి. ఆ ఈశ్వరుడే జీవుడు. ఇట్టితెరి జీవులనేకు లెట్లగుదురు? కావున కార్యకరణసంఘాతాత్మకులగు ప్రాణులే ప్రత్యగాత్మరూపముతోనున్న యీశ్వరునిచే నియమింపబడుచున్నారు. సర్వాంతరాత్మయగు ప్రత్యకుర్పురుషుడుమాత్రము ఈశ్వరునిచే నియమింపబడుట లేదు.

ఓయీ ఇట్టైనచోఁ బ్రకృతమున నీశ్వరుడు సర్వభూతములను ద్రిష్ఠుచున్నాడనుదాని కర్థమేమి? ఈశ్వరుడు జీవులను ద్రిష్ఠుచున్నాడని యర్థమా? లేక ప్రత్యగాత్మ కార్యకరణసంఘాతజాతమును ద్రిష్ఠుచున్నాడని యర్థమా? అనినచో నెట్లులైనను నభిప్రాయ మొకటియే యైనది. అజ్ఞానులదృష్టిలో నీశ్వరుడు జీవుల నియమించుచున్నాడన్నచో జ్ఞానులదృష్టిలోఁ బ్రత్యగాత్మ కార్యకరణ సంఘాత జాతమును నియమించుచున్నాడనియే తేలును. విద్యద్వైష్ణిలో ప్రత్యగాత్మ కార్యకరణసంఘాతజాతమును నియమించుచున్నాడన్నను అవిద్వాంసులదృష్టిలో నీశ్వరుడు జీవులను నియమించుచున్నాడనియే పర్యవసించును. విద్వాంసుడు ఈశ్వరుడే యాత్మయని యనుకొనును. అవిద్వాంసుడు కార్యకరణసంఘాత మాత్మయనుకొనును. అయితే యొకే ఆత్మ యద్విత్వీయుడగు నీశ్వరునిగాను భిన్నభిన్నమైన

సంఘాతరూపముగను గ్రహించుటెట్లు? అని యనరాదు. ఒకేచంద్రుఁడు తిమిర దోషముగలవానిచే భిన్నముగాను దోషరహితమైన నేత్రముగలవానిచే నొక్కఁడు గాను గ్రహింపబడుచున్నాఁడు. అట్లే యొకేసూర్యుని మఱము ప్రకాశరూపునిగ గ్రహించుచున్నాము. ఉలూకములు (గుడ్లగూబలు) వానినే అంధకారరూపమున గ్రహించుచున్నవి. కావున జ్ఞానముచే ఒకేఆత్మను యీశ్వరునిగాను అజ్ఞానముచే నానారూపుడైన జీవునిగను గ్రహించుట కుదురును.

ఓయి! ఇట్లు గ్రహించువా డెవడు? వినుము. ప్రమాత. వాడుకూడ నిజ ముగ నాత్మయైనను అంతఃకరణ తాదాత్మ్యధ్యానవలన ప్రమాత యగుచున్నాడు. ఈప్రమాతలే కార్యకరణసంఘాతమునందలి నేనను సభిమానమువలన జీవుని న్యవహరింపబడుచున్నాడు. ఇయ్యది యవిద్యవలన జరిగెడిపని. విద్యచే వీరందఱు ఈశ్వరస్వరూపులే. అందఱును చిద్రూపులే. కాన జీవేశ్వరాద్వైతమునకు ముప్పు లేదు. భగవంతుడగు శ్రీకృష్ణ డీశ్లోకమును అవిద్యాదశను బుచ్చుకొని చెప్పెను గాని విద్యాదశయందు చెప్పలేదు. విద్యావస్థలో సర్వభూతము లనునదియే లేదు. అంతయు నొక్కటే. కావున నజ్ఞానావస్థలో బ్రహ్మాదిస్తంబపర్యంతములైన యే చరాచరభూతములు కనిపించుచున్నవో ఆభూతములయొక్క హృదయపుండరీక మున ప్రత్యగ్రూపముతోనున్న యీశ్వరుఁడు ఆభూతముల నియమించుచున్నాడని శ్లోకార్థము పర్యవసన్నమగుచున్నది.

రామానుజమతము.

ఇచట రామానుజులు 'ఈశ్వరుఁడు అంతర్యామిరూపముతో హృద్దేశమున నుండి జీవులను ద్రిప్పుచున్నాడు' (ప్రవర్తింపఁ జేయుచున్నాడు) అని వ్యాఖ్యానించిరి. ఇది యుక్తముకాదు. అంతర్యామిరూప మొకటి బ్రసిద్ధమగుచో నపుడు ఈశ్వరు డంతర్యామిరూపముతో నున్నాడనుట యుచితమగును. అట్టిరూపమే బ్రసిద్ధముకాదు. అంతర్యామి యెవరికిని బ్రత్యక్షము కాదు. జీవపారతంత్ర్యమను హేతువుచే నూహింపఁదగినవాడే యగును. కాన మొదట ఆయంతర్యామియగు నీశ్వరునియొక్క రూపమెట్టిదియో చెప్పవలెను. 'రుక్మవర్ణః అంగుష్ఠమాత్రః పురుషోఽంతర్యామీ' అనుశ్రుతి యంతర్యామియొక్క రూపమును జెప్పుచున్నదనరాదు. "అశబ్ద మస్పర్శ మరూప మవ్యయం" ఈశ్వరునకు రూపములేదని నిషేధించెడి యీశ్రుతిచే పైవాదము నిరాకరింపఁబడుచున్నది. జీవునకే రూపము లేకపోగా నీశ్వరునకు రూపము లేదని వేటుగఁ జెప్పనేల? జీవుడు కృష్ణవర్ణుడనియు నీశ్వరుఁడు శుక్లవర్ణుడనియు ననరాదు. అచట కృష్ణ శుక్ల పదములు సపాప నిష్పాప పరములు. పాపమునందు కృష్ణపదము పుణ్యమునందు శుక్లపదము వాడబడినది. దేహమునుండి వెడలు జీవుఁ డెవడును నల్లనివాడుగఁ గనిపించుటలేదు. దేహము

నందున్న ఈశ్వరుడును దెల్లగా గనపడుటలేదు. కాన అంతర్యామి ఈశ్వరుడన సత్యజ్ఞానానందరూపుడనియే అంగీకరింపవలయును. అట్లంగీకరించుచో ఆసత్య జ్ఞానానందములే జీవునకుగూడ స్వరూపముగాన ప్రత్యగాత్మకే అంతర్యామిశ్వర త్వము సంభవించుచున్నందున ప్రత్యగాత్మకంఠే వేఱుగ నంతర్యామిని కల్పిం చుట అప్రమాణము - అనుభవవిరుద్ధము - అనుషపన్నము నగును. ఇట్లు గల్పిం చుటలో నంతర్యామిబ్రాహ్మణము ప్రమాణమని మీరు భ్రమింపఁదగదు. అది కూడ ప్రత్యగాత్మనే చెప్పుచున్నది. మఱియు మన కనుభవములోనున్న జీవపార తంత్ర్యము అంతర్యామిశ్వరుని కల్పించుటలో ప్రమాణమనుటయు చెల్లదు. పారతంత్ర్యము కార్యకరణసంఘాతమునం దున్నదికాని ప్రత్యగాత్మయందు లేదు. కాన ప్రత్యగాత్మయే అంతర్యామి.

ఈశ్లోకమున విద్యారణ్యాస్వామి పంచదశియం దీక్రిందివిధముగ నన్వ యించిరి. 'యంత్రారూఢములగు సర్వభూతములను మాయచే భ్రమింపజేయు చున్నవాడగుచు ఈశ్వరుడు సర్వభూతములయొక్క హృద్దేశమునం దున్నాడు' అని. ఇచట దేహాదిపంజరము యంత్రమనియు, దానియందు నేనను సభిమాన మారోహమనియు, కావున కార్యకరణసంఘాతమునందు 'అహం మమ' అభిమా నముగల సర్వజీవులను త్రిగుణాత్మకయగు మాయచే భ్రమింపఁజేయుచున్నాడు' అని 'దేహాదిపంజరం యంత్రం తదారోహోఽభిమానితా' అను పంచదశి యందలి గ్రంథసందర్భముచే వర్ణించిరి. రామానుజులుగూడ నీయర్థమునే యంగీక రించిరి. ఈయర్థమునందును కార్యకరణసంఘాతాభిమానముగల సకలజీవులకు స్థాన మగు హృత్పండ్రికమునందు ప్రత్యగాత్మరూపముతో నీశ్వరుడుండి కార్యకరణ సంఘాతమును బ్రవర్తింపఁజేయుచున్నాడనియు, అట్లు ప్రవర్తింపఁజేయబడిన సంఘాతమునందు 'నేను' అను అభిమానమొండుటవలన జీవులు స్వయముగా నీశ్వరునిచే తాము ప్రవర్తింపఁజేయబడినటుల తలంచుచున్నారనియు దాత్పర్య మును గ్రహింపవలెను.

ఈవిద్యారణ్యాన్వయమున నీశ్వరుడు ఏసాధనముచే భూతముల ద్రిప్పు చున్నాడు? అను నాకాంక్ష కలుగగా 'మాయచే' అను సమాధానము దొరుకు చున్నది. ఎట్లు త్రిప్పుచున్నాడు? అను నాశంకకు మాత్రము సమాధానము దొరుకుటలేదు. శంకరభగవత్పాదులుచెప్పిన యన్వయమునందు 'ఎట్లు' అను నాశంకకు సమాధానము కలదు. 'యంత్రారూఢములైన బొమ్మలను మాయచే త్రిప్పునట్లువలె' అని. అయితే భావ్యకారుల యన్వయమునందుగూడ 'దేనిచే' వనుకరణాకాంక్ష పూర్తికాకుండుట కొఱతయేకదా అని యనరాదు. మాయ యీశ్వరునిశక్తి. ఈశ్వరుడు భూతములను ద్రిప్పుచున్నాడని యనినందుననే, అన్ని కట్టెలనుఁ దగులపెట్టుచున్నది అని యనగా నన్ని తనయందలి దహనశక్తిచేఁ దగుల

పెట్టుచున్నదను యర్థము లభించునట్లు ఈశ్వరుడు తనయందలి మాయాశక్తిచే ద్రిష్టచున్నాడను నర్థ మనివార్యముగ లభించును.

అయితే 'యంత్రారూఢాని' అనుపదమును 'సర్వభూతాని' అనుపదమునకు విశేషణ మొనర్చునిచో నీభూతములు దేహాదిపంజరమునం దభిమానముగలవారనునర్థము లభించదుకదా! అని మీకు సందేహము కలుగవచ్చును. అయ్యదీ సరికాదు. చేతనావిశిష్టములైన కార్యకరణసంఘాతములనే ప్రవర్తింపజేయుట కుదురునుగాని, నిశ్చేతనములైన దేహేంద్రియాదులను ప్రవర్తింపజేయుట ఈశ్వరునకు గూడ సాధ్యముకాదు. 'బ్రహ్మయన్' అను పదముచేతనే దేహాది పంజరమునందు 'అహంమమ' అభిమానముగల భూతములను అను నర్థము లభించును. అట్టి యభిమానములేని బ్రహ్మవేత్తలనుగాని, మృతభూతములనుగాని, యీశ్వరుడు ప్రవర్తింపజేయజాలడు. కాన 'యంత్రారూఢాని' అను విశేషణము లేకున్నను 'సర్వభూతాని' అనుశబ్దముచే సచేతనములైన కార్యకరణసంఘాతమునే గ్రహింపవలెను. కావున సచేతనములైన సర్వభూతములనగా ప్రమాతలచే (జీవులచే) నేనని యభిమానింపబడు కార్యకరణ సంఘాతములే. గాన కార్యకరణసంఘాతాభిమానముగల ప్రమాతలే 'సర్వభూతాని' అను శబ్దమున కర్థమని సిద్ధించినది. కనుక యింక 'యంత్రారూఢాని' అను విశేషణము 'సర్వభూతాని' అనుపదమునకు వ్యర్థమే యగును.

మఱియు ప్రమాత అజుడు, నిత్యుడు, శాశ్వతుడు 'భవస్తీతిభూతాని' అను వ్యుత్పత్తిచే 'భూత' శబ్దము కార్యవాచికాని 'ప్రమాతృ' వాచి కాదు. కావున జన్మలేని ప్రమాతలను భూతశబ్దము చెప్పజాలదు. ఇట్లుండ దేహాదిపంజరమగు యంత్రమునెక్కిన యాభూతము లెవ్వి? అని యడుగగా విద్యారణ్యస్వాముల సమాధానమేమి? వారందుకు సమాధానమేమియుఁ జెప్పజాలరు. కావున 'సర్వభూతాని' యనుపదమునకు సచేతనములైన కార్యకరణసంఘాతములు అను నర్థమే న్యాయము. కనుకనే భగవత్పాదులు 'ప్రాణినః' అని చెప్పిరి. ఇట్లు కార్యకరణ సంఘాతములకే బ్రామణమును (త్రిప్పటను) చెప్పటచే జీవునకు నిజముగ నది లేదని తోచుచున్నది. ఇయ్యది జీవులకు గొప్పగుణము. కావున శాంకరభాష్యమే శంకరము (సుఖికరము).

నిజస్థితిలో 'నాకానాకనేర్పరి యంత్రారూఢములైన బొమ్మలను మాయచేవలె' 'నీశ్వరుడు సర్వభూతములను మాయచే భ్రమింపజేయుచు సర్వభూతములయొక్క హృదయమున గలడు' అని 'మాయయా' అను పదమును మఱొకమారు ఆవృత్తి పరచి అన్వయింపవలెను. అట్లన్వయించుచో కథమాకాంక్షవలె కరణాకాంక్షకూడ పూర్తియగును.

అయితే యిట్టియన్వయము సంగీకరించినచో ‘ఇవ’ శబ్దాధ్యాహారము ‘కుశల’ శబ్దాధ్యాహారమును ‘మాయయా’ అనుపదమునకు నావృత్తియు దోషము కదా యని యనరాదు. గుణమున్నపుడు పదాధ్యాహారముకాని పదావృత్తికాని దోషముకాదు. ఇట్లన్వయించక ఏకవాక్యమును జేసినచో ‘యంత్రారూఢాని’ యనుపదము వ్యర్థమగును. అని సంక్షేపము. ౬౧

శ్లో॥ తమేవ శరణం గచ్ఛ సర్వభావేన భారత

తత్ప్రసాదా త్వరాంశాంతిం స్థానం ప్రాప్స్యసి శాశ్వతమ్॥

౬౨

అ॥ ఓయి అర్జునా! ప్రకృతీశ్వరులకు పరతంత్రుడువగు నీకు వేరుగతి లేదు. మనోవాక్కాయకర్మలచే నానర్వేత్వపుని శరణుబొందుము. వానియనుగ్రహమున నీవు సంసారభాధను తొలగించుకొని శాశ్వతమగు మోక్షస్థానమును బొందగలవు. కావున నీవు “నేను క్షత్రియుడను యువకుడను” అను నభిమానమును వదిలి ప్రత్యగభిన్నపరమాత్మ నాశ్రయించుము. “అహంబ్రహ్మాస్మి” అనుభావముతో పరమాత్మ నాశ్రయించినవానికి సంసారనివృత్తి పూర్వకముగ బ్రహ్మాత్మసాక్షాత్కారము కలుగగలదు.

ఓయి “శ్రీకృష్ణుడు నిన్ను ప్రకృతి నియోగించగలడు” “ఈశ్వరుడు నిన్ను ప్రేరణచేయుచున్నాడు” “నేను చెప్పినదానిని వినకున్న నీవు నశింతువు” కాన యుద్ధమును జేయుము” అని పూర్వముచెప్పి యిప్పుడు పరమేశ్వరునాశ్రయించమనుచున్నాడదియేల? ఈయది జ్ఞాననిష్ఠకదా? ఇట్టి జ్ఞాననిష్ఠ కర్మనిష్ఠకు విరోధికదా? అని యనరాదు. నేను జెప్పినట్లేశ్వరాధనబుద్ధితో యుద్ధము జేసి విదప సంసారనాశముకొనుట నీశ్వరుని శరణుబొందమని శ్రీకృష్ణునియాశయము. కర్మనిష్ఠవలన జ్ఞాననిష్ఠ కలుగును. కర్మనిష్ఠ జ్ఞాననిష్ఠకు సాధనము. అయినను ఈ రెంటికి విరోధము గలదు. రెండుకట్టలను మధించినందున బుట్టిన అగ్ని యాకట్టల రెంటిని తగులపెట్టును. అట్లే కర్మలవలనబుట్టు జ్ఞాననిష్ఠకూడ కర్మలను నిర్మూలము చేయును.

లేక ఈశ్వర ప్రకృతులకు నీవు పరతంత్రుడ వయినందున యుద్ధమునందు బ్రవర్తించినను త్రికరణశుద్ధిగ నీశ్వరునే శరణుబొందుము. ఈశ్వరుడు “క్షత్రియస్య విజితమ్” (క్షత్రియునకు జయము) అని శాసించియుండెను. కాన నేను యీశ్వరారాధనార్థమై యుద్ధమును జేతును. “పృథివిని జయించుటకుగాని, స్వర్గమును జయించుటకుగాని, ఐహికఫలముల నభిలషించి యుద్ధమును జేయను.” అని వాక్కుతోను, మనస్సుతోను, బుద్ధితోను నిర్ణయించుకొనుము. అట్లు నిర్ణయించుకొని యీశ్వరు నాశ్రయించి యీశ్వరారాధనార్థమయిన యుద్ధకర్మయందు నీవు ప్రవర్తింప, నీయం దాయీశ్వరునకు గొప్ప యనుగ్రహము కలుగగలదు. దాన

చిత్తశుద్ధిని సమ్యక్జ్ఞానమును బొంది సంసారోపరతిరూపమగు మోక్షము నొంద గలవు' అని యిట్లు యీశ్వోకము కర్మమార్గప్రతిపాదనపరమనియే చెప్పవచ్చును.

దీనిచే నర్జునునకు నిప్పుడే జ్ఞాననిష్ఠ నొందఁదగిన యోగ్యత లేదనియు 'నీ విపుడు జ్ఞాననిష్ఠలో బ్రవేశింపక నేను జెప్పినవిధమున యుద్ధము నాచరించి దానిచే జ్ఞాననిష్ఠను బొందుట కర్హుడవై ఆవల జ్ఞాననిష్ఠలో ప్రవేశింపుము' అని పాగునకు శ్రీకృష్ణుడు పదేశించినట్లు సూచిత మగుచున్నది. కనుకనే కృష్ణుడు "నియతం కురు కర్మత్వం తస్మాద్యుద్ధస్వ భారత" ఇత్యాది నాక్యములను గతాధ్యాయములందు జెప్పెను.

అథవా యర్జునునకు జ్ఞాననిష్ఠాప్రాప్తియోగ్యత యిప్పుడే యుండునుగాక. అతనికి స్వకర్మమగు యుద్ధము ననుష్ఠించుటతో నీశ్వరాంశుడగుటచే పనిలేకుండును గాక. అయినను లోకసంగ్రహార్థ మర్జునునిచే జ్ఞానహేతువగు కర్మయే మొదట నాచరింపఁగలదను నభిప్రాయముతో శ్రీకృష్ణు డిట్లుచెప్పెను. కాన యర్జునుని యందు జ్ఞాననిష్ఠార్హత కలదా? లేదా? యను శంకతో మనకు బనిలేదు.

రామానుజీయము :- రామానుజులు "విష్ణోః పరంస్థానం వైకుంఠాఖ్యం ప్రాప్స్యసి" మూలమునందలి స్థానమను పదము నాధారముగా జేసికొని విష్ణు మూర్తియొక్క వైకుంఠమను స్థానము నందగలవు. అని వ్యాఖ్యానించిరి. ఇందు కాధారముగా "తద్విష్ణోః పరమం పదం, సదా పశ్యంతి సూరయః" 'తేహనాకం మహిమానస్సచంతే' యత్రపూర్వే సాధ్యాస్సంతిదేవాః' 'యత్రముషయః ప్రథమజాయే పురాణః' ఇత్యాది శ్రుతుల నుదాహరించిరి. కాని యియ్యది యయుక్తము. వైకుంఠలోకప్రాప్తి సగుణబ్రహ్మవిద్యకు ఫలముగాని నిర్గుణబ్రహ్మ విద్యకు ఫలముగాదు.

వైకుంఠలోకము రెండువిధములు. ఒకటి మేరుపర్వతముయొక్క శిఖరము నందు గలదు. అయ్యది శుభ్రనిభార్యయగు వికుంఠయందు బుట్టిన భగవంతుడగు విష్ణుమూర్తిచే లక్ష్మీదేవియొక్క ప్రీతికొఱకు నిర్మింపఁబడినది.

రెండవది బ్రహ్మాండమున కావల సత్యలోకమున గలదు. ఇందు సాలగ్రా మార్చనాదులచే మేరుశిఖరమునందలి వైకుంఠలోకము ప్రాప్తించును. సగుణ బ్రహ్మోపాసనచే సత్యలోకమునందలి వైకుంఠము ప్రాప్తించును.

ఈ సత్యలోకము సత్యలోకమనియు, వైకుంఠలోకమనియు, కైలాసలోక మనియును మూడువిధముల భిన్నమైనది. అందు హిరణ్యగర్భుడు సత్యలోకమునకు ప్రభువు. విష్ణువు వైకుంఠలోకమునకును, శివుడు కైలాసలోకమునకును ప్రభువులు. వీరు మువ్వరు దేహధారులగుటచే జీవులనబడుచున్నారు. కాని సర్వజ్ఞులు రజ

స్వత్వతమోగుణములవలన సృష్టిస్థితిలయములకు గారణభూతులు. ఈశ్వరులని పూజింపఁదగినవారు మొదటపుట్టినవారు త్రిమూర్తులని చెప్పఁదగిన దేవతలు. ఈ మువ్వరియొక్క స్థానములే సగుణముక్తిక్షేత్రములు అని కొందరందురు.

“హిరణ్యగర్భ స్సమనర్తతాగ్రే భూతస్యజాతః పతిరేక ఆసీత్” అను శ్రుతివలన హిరణ్యగర్భు డొక్కడే మొదటపుట్టినవాడనియు వాడే సత్యలోకమునకు బ్రభువనియు వానిస్థానమే సగుణముక్తిక్షేత్రమనియు సగుణముక్తిక్షేత్రము లనేక ములున్నట్లు ప్రమాణములేదనియు మరికొంద రందురు.

ఏది యెట్లులై నను సగుణముక్తిక్షేత్రము అవిద్యావస్థయందేకాని విద్యావస్థ యందు లేదు. అవిద్యావిషయముగు సగుణముక్తిక్షేత్రమును తత్త్వవేత్త పొందడు. తత్త్వవేత్తలదృష్టిలో నాక్షేత్రమే లేదు. కనుకనే సగుణముక్తిక్షేత్రము శాశ్వతము కా నేరదు. బ్రహ్మాతిరిక్తమంతయు నశాశ్వతము. పరమాత్మ యొక్కడే శాశ్వతుడు. కావున శాశ్వతమగు స్థానము పరమాత్మయేకాని వైకుంఠాదిలోకములు కావు.

అయితే ఆధారవాచియగు మూలమునందలి స్థానశబ్దమునకు పరమాత్మ స్వరూపమును సర్థ మెట్లని మీ రడుగవచ్చును. కాని సమస్తప్రపంచకల్పనకు పరమాత్మ యధిష్ఠానమగుటచే సర్వాధారమగు బ్రహ్మస్వరూపము స్థానశబ్దమున కర్థమగుట వింత కాదు. ‘తిష్ఠత్యస్మిన్ సర్వంజగత్’ వీనియందు సర్వప్రపంచము కలదు. అను వ్యుత్పత్తివలన స్థానశబ్ద మేర్పడినది. ఈ వ్యుత్పత్తినిబట్టి స్థానశబ్దము నిఖిలప్రపంచాధారమగు బ్రహ్మస్వరూపమనియే చెప్పిరి. వైకుంఠాదిలోకములను జెప్పదు. కాన శాశ్వతస్థానము బ్రహ్మయేకాని వైకుంఠాదికము కాదు. ఈబ్రహ్మమే ‘తద్విష్ణోః పరమంపదం సదాపశ్యంతి సూరయః’ ఇత్యాది వాక్యములవలనఁ జెప్పబడుచున్నది. ఎల్లప్పుడు విద్వాంసులు చూచునట్టి పరమపదము బ్రహ్మ స్వరూపమేకాని విష్ణులోకము కాదు. చక్షుర్గోచరముకాని వైకుంఠలోకమును భూలోకమునందున్న విద్వాంసు లెన్నటికిఁ జూడఁజాలరు. విద్వాంసులు బ్రహ్మ స్వరూపము నెల్లప్పు డనుభవించుచున్నారు. ‘యత్రపూర్వే సాధ్యాస్సంతిదేవాః’ ఇత్యాది శ్రుతులుమాత్రము సగుణముక్తిక్షేత్రమును బ్రతిపాదించునట్టివియే. ఇంక యనంతగరుడాది నిత్యశూరులు వైకుంఠలోకము నెల్లపుడు చూచుచున్నారని వైశ్రుతికర్థమును వర్ణించినను అంతమాత్రముచే నిర్గుణముక్తిక్షేత్రము లేకపోదు. సగుణముక్తిక్షేత్రము శాశ్వతమును గాదు.

శ్లో॥ ఇతి తే జ్ఞానమాఖ్యాతం గుహ్యద్గుహ్యతరం మయా

విమృశ్యైత దశేషేణ యథేచ్ఛసి తథా కురు॥

౬౩

భా. అ. అర్జునా, నీకు నేను రహస్యములకంటె నతిరహస్యమైన జ్ఞానము నుపదేశించితిని. దీనినంతయు విమర్శించుకొని నీకు దోచినట్లుచేయుము. ‘ఆయుర్వీత్తం

గృహచ్ఛిద్రం మంత్రోపధసమాగమాః దానం మానావమానంచ నవగోప్యా
మనీషిభిః' అనిచెప్పటచే నీతోమ్మిదియు రహస్యములు. అధ్యాత్మజ్ఞాన మంత
కంటెఁగూడ రహస్యమని భావము. నీకిచ్చవచ్చినటులఁ జేయుమని శ్రీకృష్ణు
డభ్యనుజ్ఞ యిచ్చింతమాత్రమున యుద్ధమునుండి యపరమింపుమని కృష్ణుని
యాశయము కాదు. శాస్త్రము నవలోడనగావించి శాస్త్రముచెప్పింట్లు చేయు
మనియే శ్రీకృష్ణుని యాశయము. కనుకనే 'విమృశ్య' 'కురు' అని శ్రీకృష్ణుడు
చెప్పెను. శాస్త్రము విమర్శించినచో యుద్ధము చేయుతలంపే యర్జునుఁకుఁ గలు
గునుగాని మానుకొందమను తలంపు గలుగదు. శాస్త్రమునం దనేకమారులు స్వధర్మ
మనుష్ఠింపుమని ఘోషింపబడియున్నది. కాన యథేచ్ఛమనగా 'యథాశాస్త్రం
యథేచ్ఛమ్' శాస్త్రము నతిక్రమింపకుండగా నీయిచ్చవచ్చినటులఁ జేయుమని
తాత్పర్యము.

౬౩

శ్లో॥ సర్వగుహ్యతమం భూయః శ్రుణు మే పరమంవచః

ఇష్టోసి మే దృఢమితి తతో వక్ష్యామి తే హితం॥

౬౪

అ॥ కాని అర్జునా, నీకింకను బరమరహస్యమైన మాటను జెప్పెదను. నీవు
నాకు మిక్కిలి యిష్టుడ వను భావము కలదు. అందువలన నీహితమును గోరి నే నిట్లు
చెప్పుచున్నాను. ఈ నేను జెప్పెడిమాట నీకు హితమైనవాని యన్నిటికంటెను జ్ఞాన
ప్రాప్తికి సాధనమగుటచే మిక్కిలి హితమైనది.

౬౪

శ్లో॥ మన్మథాభవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కరు

మామేవైష్యసి సత్యం తే ప్రతిజానే ప్రియోసి మే॥

౬౫

అ॥ నాయందు నీమనస్సు నుంచుము. అనగా నన్నే ధ్యానించుము. నన్నే
భజించుము. నన్ను పూజింపుము. నన్ను నమస్కరింపుము. ఇట్లు సర్వవిధముల
సాధ్యసాధనప్రయోజనములను నాయందు సమర్పించియున్నచో నీవు నన్నే పొంద
గలవు. నీవు నాకిష్టడవని నే నొట్టుపెట్టి చెప్పుచున్నాను. నేను సత్యప్రతిజ్ఞుడను
కాన నేను జెప్పినది వ్యర్థముకాదు. నీ కవిశ్వాసము వలదు. కాన చేయఁదగిన
కర్మయంతయు నీశ్వరాధానబుద్ధితోఁ జేయవలెనని నమ్మి యుద్ధమను స్వధర్మ
మనుష్ఠింపుము. గాన నీకు గ్రమముగఁ బరమపదప్రాప్తి కలుగఁగలదు.

ఈ గీతాశాస్త్రమునఁ గర్మయోగము జ్ఞానయోగము నని రెండుమార్గములు
పరినిష్ఠితములై యున్నవి. 'జ్ఞానయోగేన సాంఖ్యానాం కర్మయోగేన యోగినాం'
అని ప్రారంభించి, నడుమ నచ్చటచ్చట నీమార్గద్వయము ముచ్చటింపబడినది.
ఆ మార్గద్వయమే తుద కిచ్చట నుపసంహరింపఁ జేయదగియున్నది. భక్తిధ్యాన
యోగాదులన్నియు నీ రెండుమార్గములందే చేరిపోవును. అందు నీయది కర్మ

యోగమునకు నుపసంహారపరమగు శ్లోకము. ముందు జెప్పఁజోవు శ్లోకము జ్ఞాన యోగోపసంహారపరము ' అని విభాగమును గ్రహింపవలెను. ౬౫

అవతారిక :- కర్మయోగనిష్ఠకు పరమరహస్యమగు భగవచ్ఛరణత్వము నుపసంహరించి ఇపుడు కర్మయోగనిష్ఠకు ఫలమైనట్టియు సర్వవేదాంతములయందును సారముగా విధింపబడినట్టియు సమ్యగ్దర్శనమును నుపసంహరింపవలెనని చెప్పుచున్నారు.

శ్లో॥ సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ
అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచః॥ ౬౬

అను :- ఇయ్యది సకలగీతాశాస్త్రమునకు చరమశ్లోకము. ' అశోచ్యానన్వ శోచత్వం ' అనునది మొదటిశ్లోకము.

' నీవు సర్వధర్మములను బరిత్యజించి నన్నొక్కనినే శరణుపొందుము. నేను నిన్ను పాపము లన్నిటినుండి విముక్తునిఁ జేయుదును. నీవు దుఃఖంపవలదు ' అని శ్లోకార్థము.

ఓయీ, జ్ఞానయోగ కర్మయోగములు రెండును ఒకేమారు నొకేపురుషు డనుష్ఠింప వీలుకలుగదు కదా ! శ్రీకృష్ణుఁ డర్జునునిగూర్చి రెండుయోగముల నెం దుకు జెప్పెను ? ఇది యొక దోషముకాదు. శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుని నిమిత్తముగాఁ బెట్టుకొని ముల్లోకముల యుపకారము కొఱకు గీతాశాస్త్రము నుపదేశించెను.

' సారధ్య మర్జున స్యాజౌ కుర్వన్ గీతామృతం దదా,

లోకత్రయోపకారాయ తస్మై కృష్ణాత్మనే నమః ' అని పెద్ద లనుచున్నారు.

కాన కర్మనిష్ఠాయోగ్యులకుఁ గర్మనిష్ఠ, జ్ఞాననిష్ఠాయోగ్యులకు జ్ఞాననిష్ఠయు శ్రీకృష్ణుఁడు చెప్పెను గాన నిందు తప్ప లేదు.

లేక ఒక్కనిచే నొకేమారు రెండుయోగములు ననుష్ఠింప వీలుగాకున్నను కర్మయోగానంతరము జ్ఞానయోగ మనుష్ఠింప వీలుగును గాన నర్జునునికొఱకుగూడ మార్గ ద్వయ ముపదేశింపవచ్చును. మొదట కర్మయోగ మనుష్ఠింపుము. చిత్తము శుద్ధమైనపిదప జ్ఞానయోగ మనుష్ఠింపు ' మని. ఇందు విరోధమేమి ?

కార్యము నియోగము, అపూర్వము, నని మారుపేరులు కలిగినట్టియు యజ్ఞాదులవలన కలిగెడి పుణ్యరూపమగు సంస్కారము ధర్మ మనబడును. అందుకు కారణము లగుటచే యజ్ఞాదికర్మలగుడ ధర్మములే యగుచున్నవి. విధింపబడని కర్మల వలన కలుగు దుష్కృతము అధర్మము. తన్నిమిత్తములైన దుష్టకర్మలు గూడ అధర్మములే.

ఇచట మూలమున సర్వధర్మములను పరిత్యజించుమని కృష్ణుడు చెప్పగా సర్వధర్మములను జేయుమని ప్రాప్తించును. అధర్మానుష్ఠానము సరకహేతువగుటచే దుష్టము. మోక్షశాస్త్రమునం దట్టి విపరీతార్థమును జెప్పట తగదు. కాన శ్లోకము నందలి ధర్మపద మధర్మమునకుగూడ నుపలక్షకము. ఆ స్తికుడైన ముముక్షువునకు ధర్మములే పరిత్యాజ్యములని చెప్ప సధర్మము పరిత్యాజ్యమని వేఱుగఁ జెప్పనేల? కాన సర్ధాప త్తిప్రమాణమువలననే సర్వాధర్మపరిత్యాగము లభ్యము.

1. ఇచట ధర్మశబ్దము లక్షణచే కర్తృమాత్రమును బోధించును. కర్మలు విహితములు నిషిద్ధములు అని రెండురూపములు కావున నా రెండును ధర్మశబ్దార్థములు కాగలవు.

2. లేక ధర్మశబ్దము అభిదావ్యాపారముచే విహితకర్మను బోధించుచు లక్షణచే తనకు విరుద్ధమైన అధర్మమునుగూడ బోధించును.

3. లేక 'ధర్మాన్' అను బహువచనముచేతనే అన్నిధర్మములు నను సర్థము లభించుచుండ సర్వశబ్దము వ్యర్థమగును గాన నట్టి సర్వశబ్దము యొక్క బలముచే సధర్మము లను సర్థము సిద్ధింపగలదు. ఎటులైనను అధర్మపరిత్యాగము కూడ నిచట శ్రీకృష్ణునకు వివక్షితము.

వస్తుతః ఆ స్తికునకు అధర్మపరిత్యాగము, ధర్మస్వీకారము పూర్వతంత్రమే విధించినది. ముముక్షువయి, శమదమాదిసాధన సంపత్తిగల బ్రహ్మవిచారాధికారికి పూర్వతంత్రము విధించిన సర్వధర్మములను పరిత్యజించమనియే ఉత్తరతంత్రము విధింపవలెను. అధర్మపరిత్యాగమును విధించుటతో దీనికి పనిలేదు. కనుకనే బాదరాయణులు “సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య” అని చెప్పిరి. లేకున్నచో “ధర్మా ధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ” అని చెప్పియుండెడివారు.

“సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య” అని చెప్పగా మందబుద్ధులకు అధర్మానుష్ఠానము శ్రీకృష్ణున కిష్టమనుబుద్ధి కలుగునేమోయని తలచి, దానిని నివారించ భాష్యకారులు ధర్మశబ్దముచే అధర్మముకూడ గ్రహింపబడునని చెప్పిరి.

సర్వధర్మములన నిత్యనైమిత్తిక కామ్యకర్మలు, హింసాదికృత్యము లధర్మములు. వ్యాసులు కంతతః సర్వధర్మపరిత్యాగమాత్రమునుజెప్ప అధర్మమునుగూడ విడువుమని మీరెట్లందురు? నిజమే వ్యాసుల కిచట సర్వకర్మసంన్యాసపూర్వకమగు నైష్కర్మ్యము వివక్షితము. ధర్మములను విడచి, అధర్మము నాచరించినచో, నిష్కర్మకానేరదు. వ్యాసులకిట్టి యభిప్రాయము కలదని “నావిరతో దుశ్చరితా న్నాశాంతో నాసమాహితః” అను శ్రుతివలనను “త్యజ ధర్మ మధర్మంచ ఉభే సత్యాన్యతేత్యజ” అనుస్మృతివలనను తెలియుచున్నది. వై శ్రుతిస్మృతులయందు అధర్మమును విడువుమని విధింపబడియున్నది. శ్రుతిస్మృతులకు విరుద్ధమయిన యర్థమును వ్యాసు లెన్నటికిని జెప్పరని భావము.

దీనివలన సర్వకర్మసన్న్యాసముచే భగవచ్చరణాగతిరూపమగు జ్ఞాననిష్ఠను సంపాదించవలెనని తేలినది. సర్వకర్మసన్న్యాసము జ్ఞాననిష్ఠ కంతరంగసాధన మనునది స్పష్టము. కనుకనే శ్రీకృష్ణుడు, “లోకేఽస్మిన్ ద్వివిధా నిష్ఠా పురా ప్రోక్తా మయానఘ । జ్ఞానయోగేన సాంఖ్యానాం కర్మయోగేన యోగినామ్ ” అని మొదటనే చెప్పిరి. సాంఖ్యులనగా సర్వకర్మసన్న్యాసులకు విద్వాంసులని యర్థము. కావున ధర్మాధర్మముల నన్నిటిని వదిలి నన్నొకనినే శరణుపొందుమని పూర్వార్థమున కర్థము.

మూర్తామూర్తమగు నిఖిలప్రపంచమునకు ఆత్మయగు నీశ్వరు డొక్కడేకాని భిన్నుడు కాడు. ఈత డొక్కడే బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాది ప్రాణులయందును చేతనా చేతనాత్మకములగు కార్యములయందును గలడు. కార్యములయందు కారణ పదార్థముండుట మృదాది దృష్టాంతములయందు ప్రత్యక్షము. కాన పరమకారణ మగు బరమాత్మ సర్వభూతములయందుండుటయు, సర్వభూతముల కాత్మయగుటయు నుచితము. “యతోవా ఇమాని భూతాని జాయంతే ” అను శ్రుతి నిఖిల ప్రపంచమున కీశ్వరుడు కారణమని చెప్పుచున్నది. “నచాస్య కశ్చిజ్జనితా ” అను శ్రుతి యీశ్వరుడు కార్యము కాదని చెప్పుచున్నది. కావున నీశ్వరుడు పరమ కారణుడు. కాన ఘటాది నిఖిల మృత్పదార్థములకు మృత్తి కెట్లు ఆత్మ (స్వరూప) భూతమో, అట్లే స్వకార్యములయిన సర్వభూతములకు ఈశ్వరుఁ డట్లాత్మ. ఘటాదులయందు మట్టి యెట్లుకలదో, సర్వభూతములయందు ఆత్మ యట్లు కలదు. కాన నీశ్వరుడు సర్వాత్మయనియు, సర్వాభూతస్థుడనియు జెప్పబడినది.

ఓయి ! మృద్ధుటములు రెండు నొకేవిధమగు లక్షణము కలవి. మృత్తు జడము. ఘటముకూడ జడము. అందువలన ఘటములకు మృత్తిక యాత్మ (స్వరూపము) కావచ్చును. ఇట్లు ఈశ్వర జగత్తులకు సాలక్షణ్యము (సమాన స్వరూపము) లేదు. ఈశ్వరుడు సత్యజ్ఞానానందరూపుడు. జగత్తు అన్యతజడదుఃఖ రూపము. కాన నీశ్వరుడు జగత్తున కాత్మ కానేరడు. అందువలననే యీరెంటికి కార్యకారణ భావముకూడ కుదరదు. కార్యకారణభావము లేనందున సర్వభూత స్థిత్యము (సర్వభూతములయందుండుట) కూడ గుదరదు. అనినచో నది సరికాదు.

“యతోవా ” ఇత్యాది శ్రుతిప్రమాణ్యమునుబట్టియు, రజ్జుసర్పాది దృష్టాంతములబట్టియు, స్వప్నమునందుగూడ రథగజాదులను జూచుటనుబట్టియు, ప్రపంచోత్పత్తియందు వివర్తవాదము నాశ్రయింతుము. ఈశ్వరవివర్తమగు ప్రపంచము యీశ్వరాత్మకమగుట కడ్డులేదు. “జగదస్మి, భూతి, ప్రియం ” (ప్రపంచము కలదు. ప్రపంచము కనిపించుచున్నది. ప్రపంచము యిష్టమయినది.) అను ప్రతీతినిబట్టి యీశ్వరధర్మములగు సచ్చిదానందములు ప్రపంచమునందను గతములని నమ్మదగియున్నది. కాన త్రాడు సర్పముయొక్క స్వరూపమయినట్లు

సచ్చిదానందరూపుడగు నీశ్వరుడు జగద్రూపు డగును. త్రాటియందు పామువలె నీశ్వరునియందు మాయచే ప్రపంచము కల్పితము. కనుకనే రజ్జుయాధాత్వము తెలిసినవానికి సర్పము గోచరించదు. బ్రహ్మవేత్తలకు ప్రపంచమును గోచరించదు. అవిద్య యుండునంతవరకు ప్రపంచము గోచరించుచున్నందున వ్యవహారమునకు లోపముండదు. బ్రహ్మకంటె వేరుగ జగత్పదార్థముకూడ విద్వాంసులకు గోచరించదు. ఇదియంతయు గడచిన గ్రంథమున విస్తరించి చెప్పబడినందున మరల యచట జెప్పబనిలేదు.

ఇచట నీశ్వరుని శరణమొందుట యన 'ఈశ్వరుడే నేను. నాకంటె వేరు వస్తువులేదు' అను నిశ్చయముతో నుండుట. 'తత్సత్యం, స ఆత్మా, తత్త్వమని' 'అతో అన్యదార్తం' ఇత్యాది శ్రుతులు ఆత్మ అద్వితీయమనియు, ఆత్మకంటె వేరువస్తువు లేదనియును జెప్పుచున్నవి. అట్లే

‘క్షేత్రజ్ఞంచాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత’

‘అహమాత్మా గుడాకేశ సర్వభూతాశయస్థితః’

‘న వాసుదేవాత్పరమస్తి కించిత్’

‘తస్మా న్నవిజ్ఞాన మృతేఽస్తి కించిత్’

ఇత్యాది స్మృతిపురాణాదులును కారణభూతుడగు నాత్మకంటె వేరుగ కార్యమగు వస్తువులేదని చెప్పుచున్నవి.

ఇట్లు పరమకారణుడగు నీశ్వరునికంటె వేరుగ కార్యప్రపంచము లేదు. ఈశ్వరు నందు కనపడు నామాకారములు మిథ్యాభూతములు. సుషుప్త్యాద్యవస్థలయందు ద్వితీయవస్తువు లేకుండుట యెల్లర కనుభవసిద్ధము. అనుభవించువాడులేనిదే అనుభవము కుదురనందున అనుభవించునట్టి యాత్మ యొకడు కలడని యంగీకరింపకతప్పదు.

ఇక సర్వధర్మపరిత్యాగపూర్వకముగ భగవచ్చరణాగతికి ఫలము ఉత్తరార్థమునఁ జెప్పుచున్నాడు. ‘అర్జునా, ప్రత్యగభిన్నపరమాత్మనగు నేను ‘బ్రహ్మైవాహమస్మి’ అను నిశ్చితబుద్ధితోనున్న నిన్ను బంధనరూపములగు పుణ్యాపాపము లన్నిటినుండియు విడిపింతును. ముముక్షువునకు పాపము సంసారబంధకమగునటుల పుణ్యముకూడ నట్టిదియే యగును. రెంటినుండి విముక్తుడగువాడుగాని ముక్తుడు కాజాలడు. ఈశ్వరశరణాగతిరూపమగు జ్ఞానిష్ఠయం దధికారికి విపాతకర్మలఁ జేయ నందున దోషములేదు కావున వాడు యథావిధి సర్వకర్మలను సన్నయింపి జ్ఞాన నిష్ఠయం దధికృతుఁ డగును. కావున సర్వధర్మపరిత్యాగ ఈశ్వరశరణాగతులచే సర్వపుణ్యాపాపరూపమగు బంధవిముక్తి ముముక్షువునకు సులభమని భావము. ఈ ముముక్షుఫలము స్వర్గాదులవలె మరణానంతర మనుభవింపఁదగినది కాదు. ఇప్పుడే యనుభవగోచర మగును. అట్లు నీ కాత్మసాక్షాత్కారము కలుగునటుల నీబుద్ధిని

నిర్మలపరచి దానియందు చక్కగ జ్ఞానదీపమును బ్రకాశింపజేతును. దీనివలన సర్వధర్మపరిత్యాగపూర్వకముగ ఈశ్వరశరణాగతికి జ్ఞానోదయమును కలుగజేయుట యను నీశ్వరానుగ్రహము ఫలమనియు మోక్షము నిత్యసిద్ధమగుటచే నది ఫలము కాదనియు తేలినది. కావున 'నే నీసంసారము నెట్లు తరించు'నని నీవు పరితపింపఁ బనిలేదు. నీవు నిజముగ నసంసారియగు నీశ్వరరూపుఁడవు. ఆత్మజ్ఞానిష్ఠువలన నీకు నీదుగూఁపము సాక్షాత్కారమగుటతోడనే సంసారము దానంతట నది యుప రమించును. రజ్జుస్వరూపము సాక్షాత్కారమైనతరువాత లోగడ కలిగిన స్పృహసము నివర్తింపకమానదు. నిద్రాసమయమున నొకానొకడు తాను మహారాజునని భ్రమించె ననుకొనుడు. మెలకువ కలిగినతోడనే తాను దర్శింపఁబడినది తనకుఁ దెలిసియుండ లోగటి మహారాజభ్రాంతి నిలిచియుండునా? కావున అసంసారియగు నీశ్వరుని యొక్క స్వరూపసాక్షాత్కారమువలన సంసారనివృత్తి తప్పదు. ఇయ్యది 'తరతి శోకమాత్మవిత్' ఇత్యాది శ్రుతిసిద్ధము. కావున నీశ్వరుడే యాత్మయగును. జ్ఞానమువలననే మోక్షమని అద్వైతము సిద్ధించినది.

'ఓయీ, జ్ఞానమువలననే మోక్షమగు నంశము అద్వైతుల కభిమతమైనను అయ్యది కుదరదు. ప్రకృతీతాశాస్త్రమున భగవంతు డావిషయమును నిష్ఠుర్నగాఁ జెప్పలేదు.' అను శంక రాగా నాయంశమును స్థాపించుటకు విచార మారంభింపఁ బడుచున్నది.

'ఓయీ, యీగీతాశాస్త్రమున మోక్షసాధనముగా నిశ్చయింపఁబడినది జ్ఞానమా, కర్మయా లేక యుభయమా? కొన్నివాక్యములు జ్ఞానమువలన మోక్ష మని చెప్పటచేతను, మఱికొన్ని వాక్యములు కర్మ లవశ్యక ర్తవ్యములనియు కర్మల చేతనే సంసిద్ధి (మోక్షము) అనియును చెప్పటచే నీ సంశయ మేర్పడుచున్నది. ఇట్లే జ్ఞానకర్మలు రెండు కర్తవ్యములని చెప్పటచే నుభయము మోక్షసాధనమనిగూడ సంశయము కలుగును. కనుక యీ విచార మవసరము. దీనివలన నేదియో యొకటి నిశ్చేయన సాధనమని తేలగలదు. ఇదియే యీ విచారమునకు ఫలము. ఇట్లు విచారించి నిర్ధారణచేసిననేకాని ముముక్షువు ఏదియో యొకదానియందు ప్రవర్తింప వీలులేదు. దీని నిట్లు సందేహముగ విడిచినచో మోక్షార్థియగు పురుషుడెందును బ్రవర్తింపనేరడు. పురుషార్థమునుండి భ్రష్టుఁడగును. కావున మోక్షసాధనమును నిర్ణయించుటకొక కీవిచార మావశ్యకము. మథనములేనిదే యమృతము పుట్టనట్లు విచారములేనిదే నిశ్చయార్థము లభింపదు. కావున తప్పక విచారింపుట యవసరము.

సిద్ధాంతము :- కేవల మాత్మజ్ఞానమే నిశ్చేయన హేతువు. ఆత్మయందు క్రియాకారక ఫలభేదబుద్ధి యవిద్యవలన ననాదికాలమునుండియు నారంభించి విస్తరించియున్నది. అట్టి భేదబుద్ధిని ఆత్మజ్ఞానమే పోగొట్టును. మోక్షము నవశ్యముగా నిచ్చితరును.

‘నాకీపని. నే నీపనికి కర్తను. నేను దీనిఫల మనుభవింతును’ అను నవిద్య యాత్మకు అనాదికాలమునుండియు వచ్చింది. ఇట్టి యవిద్యకు ‘నేను గేవల యాత్మ రూపుడను, అకర్తను, అప్రియుడను, అఫలుడను. నాకంటె వేరుగ మఱియొకటి లేదు’ - అను నాత్మజ్ఞానమే నివర్తకము. దీనివలనఁ గేవల కర్తలుగాని జ్ఞానసముచ్చిత కర్తలుగాని మోక్షప్రదము లను పక్షద్వయము నివృత్తమగుచున్నది.

‘ఓయీ, అవిద్యవలన భేదబుద్ధి యాత్మయందు బుట్టుచో నవిద్యకుబూర్వ కాలమున నాభేదబుద్ధి యాత్మయందుండు నీలులేదు. అవిద్యకుబూర్వము ఆత్మ కేవలముండే. అవిద్యపుట్టినపిదప భేదబుద్ధియు దానివలన సంసారమును ఆత్మకేర్పడినది. ఇట్లైనచో విద్యవలన ముక్తుడైన ఆత్మకుగూడ మఱల సంసారమేల యేర్పడకూడదు?

మొదటలేని యవిద్య యాత్మయందు జేరినట్లు విద్యవలన నశించిన యవిద్య మాత్రము మఱల ఆత్మయందు దేలచేరదు? పుట్టుటకు బూర్వమువలె నశించినతరువాత గూడ వస్తువునకు లేకపోవుట యనునది సమానమేకదా? లేని వస్తువు పుట్టునని యంగీకరింపగా నశించిన వస్తువుమాత్రము మఱలఁబుట్టునని యేల యంగీకరింపదు? ఇట్లుండ స్వర్గమును బొందినవానికివలె ముక్తిని బొందినవానికిగూడ పునరావృత్తి ప్రసక్తిండును. కావున ఆత్మయందు క్రియాకారకఫలభేదబుద్ధి అవిద్యవలన నేర్పడ లేదు. స్వతస్సిద్ధముగానే కలదు అని ఆశంక.

సమాధానము :- అవిద్య, యనాదికాలమునుండి వచ్చియున్నది. అది యిక్ష్వా లమున బుట్టినదని చెప్పవీలులేదు. కాన అవిద్య పుట్టకపూర్వమనుమాటయే కుదరదు. ఇంతమాత్రమున నశించిన అవిద్యకూడ మరలివచ్చుననుట తగదు. నశించిన ఘటముకాని నశించిన దీపముగాని మరల పుట్టుటలేదు. ఆత్మయందు క్రియాదికము స్వతస్సిద్ధముగా కలదనుటయు పొసగదు. అట్లన్నచో ‘నిష్కలం నిష్క్రియం శాంతం’ అనునట్టి శ్రుతులు విరోధించును. కావున నాత్మయందు క్రియాకారక ఫలభేదబుద్ధి అనాదిసిద్ధమైన యవిద్యవలన నేర్పడినదేకాని స్వభావసిద్ధమైనది కాదు. ఇట్టి యవిద్యను పైనజెప్పిన యాత్మజ్ఞానము నశింపజేయును. అవిద్య నశించినచో భేదబుద్ధి నశించును. భేదబుద్ధి నశించిన ఆత్మకు సంసారములేదు. ఆత్మ ముక్తుడగును. ఇట్టిమోక్షమునకు కర్మ సాధనము కానేరదు. కర్మసాధ్యమైనది కార్యమగును. మోక్షము కార్యముకాదు. కాన దానికి కర్మసాధనమగుట పొసగదు. సాధ్యమగు వస్తువునకు నేదియో యొకటి సాధనమగునుగాని యసాధ్యమున కేదియు సాధనము గాజాలదు. కాన యసాధ్యమగు (అకార్యమగు) మోక్షము నకు కర్మ సాధనమగుట కుదరదు. నిత్యమైన వస్తువు కర్మచేగాని జ్ఞానముచేగాని చేయబడనేరదు. చేయబడునది అనిత్యమగును. అందుకు ఉదాహరణము ఘటము. మోక్షము నిత్యమని యన్నిమతములవారంగీకరించిరి. కాన నిత్యమగు మోక్షము కార్యముకాదు. ఇంక దానికి కర్మ సాధన మగు టెట్లు?

ఓయీ, కర్మచేగాని జ్ఞానముచేగాని మోక్షముచేయబడనిచే కర్మవలె జ్ఞానముకూడ మోక్షసాధనము కానేరదుకదా! అప్పుడు జ్ఞానముకూడ యేల వ్యర్థము కాదు? అనినచో నట్లుకాదు. మేము జ్ఞానముచే మోక్షము సాధింపబడునని యనము. జ్ఞానముచే అవిద్య నివర్తించునని యందుము. అవిద్యామూలము సంసారము. సంసారమూలమైన యవిద్య నశింపగా జ్ఞాని కేవల ఆత్మస్వరూపముతో నుండును. ఇదియే యాత్మకు ముక్తి. కావున జ్ఞానము అవిద్యను నివర్తించజేయుచు తద్వారా మోక్షఫలమునందు పర్యవసించుటచే జ్ఞానము మోక్షసాధనమని యంగీకరింపబడినది. జ్ఞానముచే చేయబడుపని యవిద్యానివృత్తియే కైవల్యరూపమగు మోక్షము నిత్యసిద్ధము. ఇయ్యది నిత్యసిద్ధమైనను నవిద్య నివర్తించనిచే సిద్ధించినట్లుతోచనందున అవిద్యను బోగొట్టునట్టిజ్ఞానము మోక్షసాధనమని చెప్పవలసివచ్చినది. తన యింటిలోనున్న హిరణ్యనిధిని తాను గుర్తింపజాలక యంజనాదులచే దాను నూతనముగా సాధించికొన్నట్లు విద్వాంసుడుకూడ అవిద్యావశమున సిద్ధించనట్లున్న నిత్యసిద్ధమగు మోక్షమును జ్ఞానముచే సాధించుకొనుచున్నాడు. ఇంతమాత్రముచే నిత్యసిద్ధమగు మోక్షమునకు జ్ఞానముచే కలుగుట యనునది సిద్ధింపదు. మోక్షమనగా బ్రహ్మ, బ్రహ్మ నిత్యాపరోక్షము. ఇయ్యది కార్యము కాదు. కావున మోక్ష స్వరూపము నావరించిన యవిద్యను బోగొట్టుచున్నందున జ్ఞానము మోక్షసాధనమని చెప్పబడినది. ఇంతియేకాని మోక్షము జ్ఞానకార్య మెన్నడుకాదు.

అవిద్యాబ్రహ్మణమగు అజ్ఞానాంధకారమును జ్ఞానదీపము రూపుమాపి కైవల్య ఫలము నందింపజేయును. లోకములోగూడ దీపముయొక్క వెలుతురు (ప్రదీప ప్రకాశము) రజ్జుశుక్తికాదుల నావరించి సర్పరజతాది అధ్యాసలకు గారణమగు నంధకారమును రూపుమాపి రజ్జుశుక్తికాదులను స్వస్వరూపముతో నిలబెట్టుచున్నది, అట్లే జ్ఞానముకూడ ఆత్మస్వరూపము నావరించియున్న దేహేంద్రియాద్యధ్యాసలకు గారణమగు అజ్ఞానమును మరల్చి ఆత్మను స్వరూపముతో నిలబెట్టును. ఇయ్యది విద్వదనుభవసిద్ధము.

ఇట్లయినచో కర్మమాత్ర మవిద్యానివర్తక మగుచు మోక్షసాధనమేల కాగూడదు అని యనరాదు. క్రియాకారకాది భేదబుద్ధులతోగూడిన కర్మ అవిద్యా మూలకమగుటచే అవిద్యను బోగొట్టజాలదు. చీకటి చీకటిని బోగొట్టుట యసంభవము. పై చెప్పు భేదబుద్ధివిశ్మయములైన కర్మలు అవిద్యను బలపరచును. కనుకనే కర్మసముచ్చితజ్ఞానముకూడ మోక్షసాధనము కాదు. కావున అవిద్యానివృత్తి రూపమగు మోక్షముకూడ కర్మకార్యము కాదనియు జ్ఞానకార్యమే యగుననియు సిద్ధించినది.

ఇట్లు కర్మ మోక్షసాధనమగు పక్షమును నిరసించి దానిచేతనే సముచ్చయము కూడ మోక్షసాధనముకాదని తేలినను జ్ఞానకర్మలకు సముచ్చయమే కుదరదని

యనుపపత్తిని జూపుచున్నాడు. దృష్టఫలముగల ఛేదకక్రియయందును అగ్నిమథన క్రియయందును ప్రవర్తించిన కర్తాధికారములు శబ్దివైఫల్యము నిచ్చెడివని యందు ప్రవర్తించవు. అనగా కట్టెను జీల్చుటకు యత్నించువాడు చీల్చెడివనినే చేయును. అగ్నిని మథించుటకు బ్రయత్నించువాడు అగ్నిపుట్టు పనినే చేయును. ఇతరపనిని జేయడు. అట్లే దృష్టఫలముగ కైవల్యముకొఱకు (మోక్షముకొఱకు) ప్రయత్నించు వాడు కైవల్యము సిద్ధించెడి జ్ఞాననిష్ఠయందే ప్రవర్తించునుగాని కైవల్యముకొను విరుద్ధఫలము నిచ్చెడి యితరకర్మయందు ప్రవర్తించడు. 'అహం బ్రహ్మాస్మి' అను బుద్ధివృత్తిరూపముగ జ్ఞాననిష్ఠయందుండు విద్వాంసుడు 'నేను కర్తను - భోక్తను' అను జ్ఞానపూర్వకముగ నెరవేర్చుదగిన అగ్నిహోత్రాదికర్మలయందు బ్రవర్తించడు. అకర్తృ అభోక్తృ బ్రహ్మాత్మజ్ఞానమునకును నేను కర్తను భోక్తను అను జ్ఞానమునకును జాల విరోధము. మనస్సు మున్నగు ఇంద్రియములు బాహ్యవిషయములందు వ్యాపించియుండ 'అహం బ్రహ్మాస్మి' అను బుద్ధివృత్తి పుట్టదు. సమాధినిష్ఠునకే నేను బ్రహ్మననెడి బుద్ధి పుట్టును. కావున కర్మజ్ఞాననిష్ఠలకు సముచ్చయమే అసంభవము.

ఓయీ! జ్ఞానకర్మల కొకేమాట సముచ్చయము కుదరకున్నను క్రమముగ నారెంటికి సముచ్చయమేల సంభవింపరాదు. వినుము. కర్మనిష్ఠయనంతరము జ్ఞాననిష్ఠ కలుగుననియా నీయభిప్రాయము. జ్ఞాననిష్ఠయనంతరము కర్మనిష్ఠ కలుగుననియా? కర్మనిష్ఠ జ్ఞాననిష్ఠకుఁ గారణమగుటచే నిందు మొనరిపడుము మా కిష్టమే. అంతమాత్రమున జ్ఞానకర్మలకు సముచ్చయమున్నట్లు కాదు. జ్ఞాననిష్ఠానంతరము ముముక్షువు కర్మనిష్ఠను విడచుచున్నాడు. ఒకానొకడు కర్మనిష్ఠను వదలియే జ్ఞాననిష్ఠయందు బ్రవర్తించుచున్నాడు. ఇక జ్ఞాననిష్ఠానంతరము కర్మనిష్ఠయను రెండవపక్ష మసంభవము. జ్ఞాననిష్ఠకు ఫలము కైవల్యము. దానిని గోరిన విద్వాంసుడు జ్ఞాననిష్ఠను వదలి మరల కర్మనిష్ఠయందు బ్రవర్తించుటలో గారణముండదు. విద్వాంసుడు నిరర్థకముగఁ గర్మ సాచరింపడు. కైవల్యార్థియగు పురుషుడు మొదట యజ్ఞానాదులచేఁ గర్మనిష్ఠయందు బ్రవర్తించినను, దాన తనకు గృతార్థతలేదని తలంచి జ్ఞాననిష్ఠను స్వీకరించును. దానియందు కైవల్యఫల మనుభవించి కృతార్థుడగును. ఇట్లు కృతార్థుడైన విద్వాంసుడు మఱల కర్మనిష్ఠ నవలంబింప పనియేమి? కృతకృత్యుడైన తత్త్వవేత్తకు గర్తవ్యశేష మేముండును? అది యన్నప్పుడుగదా కర్మలయందు బ్రవర్తించవలెను? శ్రీకృష్ణుడు ప్రతద్బుద్ధ్యా బుద్ధిమాన్ స్యాత్ కృతకృత్యశ్చ భారత) అనికదా చెప్పినది. కావున జ్ఞాననిష్ఠయందు బ్రవర్తించువాడు మఱల కర్మలయందు బ్రవర్తించనేరడు. దృష్టఫలమును గోరుపురుషుడు దృష్టఫల మందుబాటులోనుండ తత్సాధనమును విడచి యదృష్ట ఫలార్థమైన యితరసాధనములయందు బ్రవర్తరింపడు. ఇయ్యది లోకసిద్ధము. కర్మ

నిష్ఠవలె జ్ఞాననిష్ఠగూడ. కైవల్యఫలము నిచ్చునదిగానిచో నపుడు పొరపాటున జ్ఞాననిష్ఠనువిడచి కర్మనిష్ఠయందు బ్రవర్తింపవచ్చును. అట్లు లేదు. కావున కైవల్యమును గోరుపురుషుడు అజ్ఞానమువలనగాని, యనధికారమువలనగాని మొదట కర్మనిష్ఠయందు బ్రవర్తించినను నందు దానుగోరినఫలము దొరకక వివేకాది సాధనసంపత్తిని జేకూర్చుకొని జ్ఞాననిష్ఠయందు బ్రవేశించి యందు దానుగోరిన కైవల్యఫల మనుభవించుచు మఱల కర్మనిష్ఠ కేలవచ్చును? ఎట్లును రాదు. కాన జ్ఞాననిష్ఠుడగు విద్వాంసునకు జ్ఞాననిష్ఠాసమయకాలమందుగాని యన్యకాలమందుగాని కర్మనిష్ఠ సంభవింపదు. కుదరనుగూడ కుదరదు.

ఓయీ! ఒకపురుషునియం దొకఫలముకొఱకు రెండుక్రియలు కుదరకున్నను రెండుఫలముల నుద్దేశించి రెండుపనుల ననుష్ఠించుట సంభవింపవచ్చును. ఎట్లన నాకలిదీకుట, స్వర్గమునందుట యీరెండుఫలముల నుద్దేశించి యొకేపురుషుని యందు భుజించుట, అగ్నిహోత్రము నాచరించుట- యీరెండుపనులుకలవు. అట్లే యొకేపురుషునియందు కైవల్యఫలముకొఱకు జ్ఞాననిష్ఠయు స్వర్గముకొఱకు కర్మనిష్ఠయు నుపపన్నమగుదు. కావున జ్ఞానకర్మలకు యుగపత్నముచ్చయము (సమకాలమునఁ గూడియుండుట) లేకున్నను భిన్నకాలసముచ్చయము సంభవింపవచ్చును. అనినచో నిజమే. కైవల్యఫలమగు జ్ఞానము సంప్రాప్తమైనపిదప క్రియాఫలమైన స్వర్గమునందు కోరికయండుచో మీరుచెప్పినట్లు సముచ్చయము కుదరవచ్చును. అట్టికోరిక యుండుటయే యసంభవము. మహాప్రవాహస్థానీయమైన ఫలము సంప్రాప్తమైనపిదప తటాకాదిస్థానీయములైన క్షుద్రక్రియాఫలముల నెనడుకోరును? కావున కైవల్యఫలార్థియగు పురుషునకు స్వర్గఫలమునందలి కోరిక యసంభవ మగుటచే జ్ఞాననిష్ఠయందు బ్రవర్తించిన విద్వాంసునకు గర్మానుష్ఠానము ప్రసక్తించునని మీరు కలలోగూడ నూహింపవలెను. కాన జ్ఞాననిష్ఠకు కర్మసాహిత్య మసంభవము. రాజ్యమును బొందుటయే ఫలముగాగల యుద్ధాదులయందు బ్రవర్తించిన క్షత్రియునకు రెండేకరములనేలను సంపాదించునట్టి యాచ్ఛాదుల యందు ప్రవృత్తి యెట్లుండదో అట్లే జ్ఞానమునందు బ్రవర్తించు విద్వాంసునకు గర్మలయందు బ్రవృత్తి కలుగదు. కర్మఫలములన్నియు జ్ఞానఫలమునం దంత రాజ్యము చెందును. 'సర్వం కర్మాఖిలం పార్థ, జ్ఞానే పరిసమాప్యతే' అని శ్రీకృష్ణుడే చెప్పియుండెను.

ఓయీ! క్షేత్రపురగ్రామాదులు రాజ్యాంగములు. అంగియగు రాజ్యము సంప్రాప్తముకాగా. తదంగములగు క్షేత్రాదు లనివార్యముగఁ బ్రాప్తించును. కావున రాజ్యమునుగోరిన క్షత్రియులకు క్షేత్రాదులయం దాసలేకపోవుగాక. అట్లు కైవల్యమునకు స్వర్గాదు లంగములు కావుగదా! కైవల్యము నందినంత మూర్తిమున స్వర్గమునందలేరుకదా! కావున కైవల్యార్థికి స్వర్గాదులయం దాస యేల

యుండదు? ఇది యొక దోషము కాదు. కైవల్యము నందినవానికి స్వర్గాదికము గూడ ప్రాప్తించినట్లే. కైవల్యమన నాత్మస్వరూపము. ఆత్మ పరిపూర్ణుడగుటచే సర్వవ్యాపి. స్వర్గాదులనుగూడ ఆత్మ వ్యాపించియే యున్నాడు. ఇంక యాత్మ స్వరూపమందినవాడు స్వర్గాదులఁ బొందకుండు టెట్లు? అథవా కైవల్యమన నాత్మ. ఆత్మ యీశ్వరుడు. ఈశ్వరు డవాప్త సర్వకాముడు. కావున నెవ డాత్మను బొంది యున్నాడో వాడన్నికోరికలు తీరియే యున్నాడు. ఇంక వేరుగా వానికి స్వర్గము నందలి కోరిక యెట్లు?

లేక, కైవల్య మాత్మస్వరూపము. ఆత్మయన బ్రహ్మ. బ్రహ్మ స్వర్గాదిసర్వప్రపంచమున కాధారము. కావునను ఆత్మను బొందినవాడు స్వర్గాదికమును బొందినట్లే. లేక కైవల్యము బ్రహ్మస్వరూపము. బ్రహ్మ సర్వాత్మ. కనుక బ్రహ్మనందినవాడు స్వర్గాదికమును బొందినట్లే. కనుకనే ఏకవిజ్ఞానముచే సర్వవిజ్ఞానప్రతిజ్ఞ కుదురుచున్నది. సర్వము బ్రహ్మస్వరూపమగుటయే యిందుకు గారణము. కాన బ్రహ్మప్రాప్తి కలుగగా సర్వప్రాప్తి సంసిద్ధము. కాన దృష్టాంత ద్వారాంతికములకు సాధర్మ్యము లేదని శంకింపవలదు. కనుక జ్ఞానకర్మలకు సముచ్చయ మసంభవము. కర్మ నిశ్చేయససాధనము కాదు. కర్మసముచ్చయముకూడ నిశ్చేయస సాధనము కానేరదు. జ్ఞానము కైవల్యము నిచ్చుటలో కర్మయొక్క సాహాయ్య మిసుమంతయు కుదరదు. కర్మ యవిద్యామూలకము. జ్ఞాన మవిద్యానాశకము. కనుక నీ రెంటికి విరోధము. జ్ఞానము తనవిరోధిని సహాయపరచుకొనుట యసంభవము. జ్ఞానము అవిద్యకే విరోధికాని కర్మకు విరోధికాదని యనరాదు. కర్మ భేదజ్ఞానమూలకము. భేదజ్ఞాన మవిద్యామూలకము. అద్వైతజ్ఞానముచే భేదజ్ఞానము దానికిఁ గారణమగు నజ్ఞానము నివర్తింప నింక కర్మ యెట్లు తలయెత్తును. కాన అద్వైతజ్ఞానము కర్మ విరోధియగుటచే కర్మసాయము నపేక్షింపదు.

చీకటి చీకటిని బోగొట్టుచో కర్మ యజ్ఞానమును బోగొట్టును. సూర్యుడు లేనందువలనఁ గలిగెడి యంధకారమును దీపము లేనందువలనఁ గలిగెడి యంధకారము నివర్తింపఁ జేయలేదు. అంధకారమూలమైన పిశాచాది భ్రాంతి అంధకారమును బోగొట్టలేదు. ఇట్లే అజ్ఞానమూలకమగు కర్మకూడ అజ్ఞానమును బోగొట్టజాలదు.

రామానుజులు జ్ఞానపూర్వకమగు కర్మ యజ్ఞానమును బోగొట్టు ననిరి. కాని వారట్లనుటయే పొరబాటు. కర్మ జ్ఞానపూర్వకము కానేరదు. నిష్క్రియాత్మ స్వరూపజ్ఞానము కర్మలయందు ప్రవృత్తిని భంగపరచును. ఆత్మజ్ఞానపూర్వకముగ కర్మయనునది అసంభవము. 'నేను కర్తను' అను ఆత్మజ్ఞానము భ్రమకాని ప్రమ కాదు. అట్టిజ్ఞాన మజ్ఞానమూలక మగుటచే అజ్ఞానమును బోగొట్టనేరదు. కావున

కర్మ మోక్షసాధనము కానందునను కర్మసముచ్చయము జ్ఞానమున కుపపన్నము కానందునను కేవలకర్మవలన మోక్షమనికాని కర్మసముచ్చితజ్ఞానమున మోక్షమని కాని యీ రెండు పక్షములు చెల్లకపోవుచుండ కేవలజ్ఞానమే మోక్షసాధన మను సిద్ధాంతము స్థిరపడుచున్నది.

మీమాంసకమతము :-

ఓయి, కేవలజ్ఞానమువలన మోక్షమనునది యుక్తముకాదు. కైవల్యము నిత్యము. నిత్యమయినది జ్ఞానమువలనగూడ బొందబడదు. జ్ఞానముచే బొందదగిన కైవల్య మనిత్యమే యగును. వైగా జ్ఞానముకొరకు సర్వకర్మసన్న్యాసమును జేసినచో, నిత్యకర్మానుష్ఠానములేని దోషమున నరకపాతముగూడ గలుగును. కావున సర్వకర్మసన్న్యాసపూర్వక కేవలజ్ఞానమువలన మోక్షమని యద్వైతులు చెప్పినది సమంజసముకాదు.

అయితే నిత్యకర్మలు చేయనిచో ప్రత్యవాయము చేసినచో ప్రాజాపత్యాది లోకములు బొందుట యనుబంధము. ఎటులయినను అనర్థమే కాన కర్మలవలన మోక్షములేదు. జ్ఞానమువలన మోక్షమనెడి మతమును దూషించితిరి. కాన పురుషునకు మోక్షము లేనట్లేకదా ?

కాదు. నిత్యమయిన మోక్షము కర్మలవలన, జ్ఞానమువలనగాని కలుగదు. అట్లు కలుగుచో మోక్ష మనిత్యమేయగును.

ఇక మోక్షమెట్లు సిద్ధించునన్నచో నిత్యకర్మానుష్ఠానమువలన ప్రత్యవాయము తొలగును. నిషిద్ధకర్మలను నాచరించనందువలన యాతనాశరీరముగాని పశ్వాది శరీరములుకాని సంభవించవు. కామ్యకర్మలను మానినందున దేవాదిశరీరములు కలుగవు. ఫలానుభవముచే ప్రారబ్ధకర్మ క్షీణించును. ఆమీద వర్తమానదేహము పతనముజెందినతోడనే శరీరారంభకములగు ధర్మాధర్మములు లేనందున పురుషునకు స్వరూపావస్థానమను మోక్షము అప్రయత్నముగా సిద్ధించును. కావున ముముక్షువు మోక్షసిద్ధికొరకు రాగ ద్వేషాదులవిడచి నిత్యకర్మ ననుష్ఠింపవలెను. అని మీమాంసకుల యాశయము.

ఈయది యుక్తముకాదు. గడచిన యనేకజన్మలయం దాచరించిన స్వర్గ, నరకాదిఫలముగల పుణ్యాపాపరూపమగు సంచితకర్మలు ఫలము నారంభించక మిగిలి యున్నవి. వాటి కీజన్మలో ఫలానుభవములేదు. అనుభవించకుండగనే కర్మయు నశించదు. ప్రారబ్ధకర్మను అనుభవించి పోగొట్టుకొనినట్లు సంచితకర్మనుగూడ ననుభవించియే పోగొట్టుకొనవలయును. కాన వాని (సంచితకర్మల) ఫల మనుభవించుటకు శరీరాంతరములను పరిగ్రహించుట యవసరము. నిత్యకర్మ ప్రత్యవాయమును బోగొట్టినను సంచితకర్మలను నశింపజేయనేరవు. జ్ఞానముమాత్రము ప్రారబ్ధ

మును మినహా మిగిలిన కర్మజాతమునంతయును రూపుమాపును. కావున శరీరాంతర పరిగ్రహము అనివార్యమయినందున నిత్యకర్తానుష్ఠాతకు మోక్షము అప్రయత్న సిద్ధ మనుటకు వీలులేదు.

ఓయి ! ఈజన్మమునందు ప్రమాదనశమున జేసెడి పాపములు ఫలానుభవ మవసరములేకయే తప్తకృచ్ఛప్రాయశ్చిత్తాదులచే నెట్లు నశించుచున్నవో, అట్లే సంచితకర్మలుకూడ సుత్తరజన్మయందు ఫలమనుభవింప బనిలేకుండగనే కేవల నిత్యకర్తానుష్ఠానమువలననే నశించును. అనగా నిత్యకర్తాచరణమున కలిగెడి యాయాసదుఃఖమే సంచితకర్మలకు ఫలము. కనుకనే కర్మలు ఉపాత్త దురితక్షయార్థం అని సంకల్పించుచున్నారు. నిత్యకర్తలు ప్రాయశ్చిత్తతుల్యములు. కాని, నిత్య ములకు, ప్రాయశ్చిత్తములకును గొంచెము భేదము గలదు. ఈజన్మయందలి పాప మును బోగొట్టుకొని ప్రాయశ్చిత్తములు. జన్మాంతరపాపములను బోగొట్టుకొని నిత్య కర్మలు. కావున ఆరభకర్మలు ఫలానుభవముతోను, సంచితములు నిత్యకర్తానుష్ఠానముతోను క్షీణించగా, ఆగాములగు కామ్యప్రతిషిద్ధములను ఆచరించుట మానగా కైవల్యము పురుషునకు అయత్నసిద్ధమే యగును.

సిద్ధాంతము :

“తమేవ విదిత్వాఽతిమృత్యుమేతి” “నాన్యఃపంథా విద్యతేఽయనాయ”

అ॥ యదా చర్తవదాకాశం ప్రేక్షయిష్యంతి మానవాః । తదాదేవ మవిజ్ఞాయ దుఃఖస్యాంతో భవిష్యతి” అను శ్రుతులు జ్ఞానమువలననే మోక్షమని చెప్పుచున్నవి. (ఈశ్రుతుల కర్థము లోగడ వ్రాయబడింది).

నిత్యకర్తానుష్ఠానమున సంచితకర్మలన్నియు నశించవు. నిత్యకర్తానుష్ఠానము నందలి ప్రయాసదుఃఖము సంచితములకు ఫలమని యంగీకరించినను దురిత (పాప) సంచితములకు ఫలమగునుగాని పుణ్యసంచితములకు ఫలముకాదు. మరియు క శరీర మును పరిగ్రహించి వానిఫలమును దప్పక యనుష్ఠింపవలయును. సంచితములలో పుణ్యసంచితము లుండవనుటకు వీలులేదు.

మరియు ధర్మాధర్మములకు గారణములయిన రాగ ద్వేషమోహములు ఆత్మ జ్ఞానములేనిదే నశించవు. రాగ ద్వేషాదులు నశించనిదే తత్కార్యములయిన ధర్మాధర్మములు నశించవు. ధర్మాధర్మములుండగా వాటిఫలము ననుభవించుటకు శరీరాంతరపరిగ్రహము అవశ్యకము. కాన మోక్షము కుదరదు.

మరియు నిత్యకర్తానుష్ఠానమునకు ప్రత్యవాయనినృత్తియే ఫలముకాదు. పుణ్యఫలముకూడ కలదని శ్రుతిస్మృతులయందు వివరమిచ్చింది. కాన శ్రుతి స్మృతిసిద్ధమయిన నిత్యకర్తానుష్ఠానముయొక్క పుణ్యఫలమును అనుభవించుటకు శరీరపరిగ్రహము అనివార్యము కాన మోక్ష మయత్నసిద్ధముకాదు.

మరియు నిత్యకర్మానుష్ఠానము జన్మాంతర దురితమునకు ఫలమనికాని, జీవ నార్థము విధింపబడిన నిత్యకర్మలకు జీవనముకంటె వేరుఫలము లేదనికాని యనుట సముచితముకాదు. నిత్యకర్మలు ప్రారబ్ధకర్మకు ఫలభూతములా? ఇందు మొదటి పక్ష మవలంబించినచో మిఁకొక తీరు. మీరు నిత్యకర్మానుష్ఠానాయాసము సంచితకర్మలకు ఫలమని యనుచున్నారు. అప్రవృత్తఫలములయిన సంచితములకు నిత్యకర్మలు ఫలము కానేవు. సంచితములు ఫలమిచ్చుటకే ప్రవర్తించుచుండు వాటి ఫలములు నిత్యకర్మలని మీరనుట యాశ్చర్యము. ఈజన్మముందు ఫలమిచ్చుకొని ప్రారబ్ధకర్మలనియు, అట్లు ఫలమియనివి సంచితములనియు నీరెంటికిని భేదము. ఇట్టిపరిస్థితిలో నిత్యకర్మానుష్ఠానదుఃఖము సంచితఫలమనుట యెట్లు? ఏకకర్మచే నేజన్మ యారబ్ధమయినచో ఆజన్మముందు ఆకర్మయొక్క ఫలమునే యనుభవింపవలయును. అట్టినియమము లేనిచో దేవాదిజన్మలయందుగూడ నారకఫలమును అనుభవింప వలసినచ్చును. అట్లనుభవించుట లేదు.

మరియు నిత్యకర్మానుష్ఠానమువలన కలుగు దుఃఖము, పూర్వముచేసిన సంచితదురితము లన్నిటికి ఫలమా? కొన్నిటికిమాత్రమే ఫలమా? మొదటిపక్ష ముచితముకాదు. బ్రహ్మహత్యా సువర్ణస్తేయ పరదారాగమనాది పాపములన్నిటికి నిత్యకర్మానుష్ఠానమునందలి ఆయాసము ఫలమని కల్పించుట ప్రమాణవిరుద్ధము. అనుచితమును ఇంక రెండవపక్షమున ఏదురితమున కీదుఃఖము ఫలమో విశేషించి నిర్ణయింపవలెదు. అట్లు నిర్ణయించియున్న శాస్త్రాదులును లేవు. గడచినజన్మల యందు భిన్నభిన్నములయిన దురితములుచేసి యుండ వాటికిన్నిటికిని నిత్యకర్మానుష్ఠానాయాసదుఃఖమే ఫలమని కల్పించుట హాస్యాస్పదము.

మరియు కర్మానుష్ఠానాయాసము సంచితకర్మకు ఫలమయినచో తలమీద నెక్కువ బరువు మోయుటవలన గలుగు దుఃఖముమాత్రము సంచితకర్మకు ఫలమేల కాదు? కాన భిన్నభిన్నపాతములకు ఫలముగూడ భిన్నభిన్నముగనే యుండునని యనవలయును.

మరియు మీరు ఫలమియకుండగ వెనుకజేసిన పాపపుణ్యములు నశించవని యనిరి. అట్టి మీరు (“ప్రసూతఫలస్య”) ఫలమునీయ సిద్ధముగానున్న పూర్వదురి తమునకు నిత్యానుష్ఠానదుఃఖము ఫలమనిరి ఫలమునీయ సంసిద్ధముకాని పాపమున కీయది ఫలమని మీరనుటలేదు. అప్పటికి అప్రసూతఫలమయిన దురితకర్మ మిగిలి యున్నట్లెదా? దానికొఱకు శరీరపరిగ్రహ మావశ్యకమేకదా? “అప్రసూతఫలస్య” ఫలమునీయని కర్మల కియ్యది ఫలమనుటయు లోకవిరుద్ధము. ఇంక వెనుకజేసిన పాపమంతయు ప్రసూతఫలమేకాని (ప్రారబ్ధమేకాని) అప్రసూతఫలమగు (సంచితమగు) కర్మ యుండదనియు నన్నచో, నపుడు నిత్యకర్మానుష్ఠానాయాసదుఃఖమే పూర్వకృత దురితములకు ఫలమని విశేషించి చెప్పబనిలేదు. ద్వంద్వోగాదులవలన

గలుగు దుఃఖముకూడ పూర్వకృత దురితమునకు ఫలమగును. అయ్యది కాదన వీలులేదు.

మరియు నిత్యకర్మలను జేయమని చెప్పెడి “అహరహస్సంధ్యా ముపాసీత” అను మొదలగు విధులు వ్యర్థములగును. ఈ విధులు లేకున్నను సందితఫలమగు నిత్యకర్మానుష్ఠానాయాసదుఃఖ మనివార్యముగ ననుభవించదగియుండుటచే, దాని బలముననే నిత్యకర్మలయందు ప్రవృత్తి కలుగును. ఇంక నీ విధులతో పనియేమి? నిత్యకర్మానుష్ఠానమునకు ప్రత్యవాయనివృత్తియే ఫలమను మీరు నిత్యకర్మానుష్ఠానమువలన దుఃఖము ఫలమనుట యెట్లు తగును? నిత్యకర్మలకు ప్రాజాపత్యాది లోక ప్రాప్తియను నదృష్టఫలము శ్రుతిస్మృతులయందు గనబడుచున్నది. ఫలములేని వ్యాయామాదులకు దృష్టఫలము గల్పించినట్లు నిత్యకర్మలకుగూడ నట్లే దృష్ట ఫలమును గల్పించుట పాడిగాదు. వ్యాయామమువలన కలుగుదుఃఖము పూర్వ దురితమునకు ఫలితముకాదు. అట్లే నిత్యానుష్ఠాన దుఃఖముకూడ పూర్వదురితమునకు ఫలము కానేరదు. వ్యాయామజ్యమగు దుఃఖము వ్యాయామఫలమే. నిత్యానుష్ఠానాయాసముకూడ నిత్యకర్మఫలమే, పూర్వదురితమునకు ఫలముకాదు.

మరియు పాపమును నిమిత్తముగ జేసికొని ప్రాయశ్చిత్తమును విధింప నా ప్రాయశ్చిత్తము ననుష్ఠించునపుడు కలుగుదుఃఖము ఆపాపమునకే ఫలమగును. అట్లే జీవనాదులనిమిత్తముగ జేసికొని విధించబడిన నిత్యకర్మల ననుష్ఠించునపుడు గలుగు దుఃఖముకూడ జీవనాదినిమిత్తములకే ఫలమగునుగాని పూర్వదురితమునకు ఫలముకానేరదు. ఇచట ప్రాయశ్చిత్తకర్మలకు నిత్యకర్మలకు సామ్యములేదని శంకింపరాదు. పాపమును నిమిత్తముగ జేసికొని ప్రాయశ్చిత్తము విధింపబడినది. జీవనాదుల నిమిత్తముగ జేసికొని నిత్యకర్మలు విధింపబడినవి. కాన రెండును నైమిత్తికములే. ఈ రెంటికిని అంశాంతరమున భేదమున్నను ఈయంశమునందు మాత్రము సామ్యమున్నందున నీరెండు నైమిత్తికము లనదగును. కాని నిజస్థితిలో నీరెంటికి సామ్యమున్నను, నిత్యకర్మలు పూర్వముచేసిన దురితక్షయార్థములని పూర్వమీమాంసకులు చెప్పినదిమాత్రము కుదరదు. దురితక్షయార్థములు ప్రాయశ్చిత్తములు. జీవనాద్యర్థములు నిత్యకర్మలు.

ఓయి! నిత్యకర్మలలో గొన్ని దురితక్షయార్థములు, కొన్ని జీవనాద్యర్థములు. బ్రాహ్మణునకు యజన, అధ్యయన, దానములు దురితక్షయార్థములు. యాజన, అభ్యాసన, ప్రతిగ్రహములు జీవనార్థములు. అనినచో నట్లుకాదు. యజనాదులు దురితక్షయార్థములని యొప్పినచో ప్రాయశ్చిత్తములగునుగాని నిత్యములు కానేరవు. కాక బ్రాహ్మణవర్ణమునకు ధర్మములయిన యజనాదులు దురితక్షయార్థములని కల్పించుట అన్యాయము.

చేయకపోతే ప్రత్యవాయము నిచ్చెడివి నిత్యములనియు, ప్రాయశ్చిత్తము లట్టివి కానందున నీరెంటికి భేదమనియు వర్ణధర్మములుమాత్రము దురితక్షయార్థములే యనియు ననరాదు. ప్రాయశ్చిత్తముకూడ చేయకపోయినచో నరకపాతమను బ్రత్యవాయము కలుగును. అట్లుకానిచో ప్రాయశ్చిత్తముల నాచరించువాడే యుండడు. వర్ణధర్మములవలననే దురితక్షయము కలిగినచో ప్రాయశ్చిత్తవిధులే వ్యర్థములగును.

ఓయి ! ఈజన్మయందు జేసిన దురితమును బోగొట్టునవి ప్రాయశ్చిత్త కర్మలు. వాటిని ఆచరించనిచో దురితఫలమును జన్మాంతరమున అనుభవించ వలయును. ఇంతియేకాని ప్రాయశ్చిత్తమును ఆచరించనందున క్రొత్తగా నొక యపూర్వమగు దురితము పుట్టదు. నిత్యకర్మలు జన్మాంతరీయ దురితక్షయార్థములు. వాటిని చేయనిచో క్రొత్తగా నొకదురితము పుట్టును. కాన నిత్య ప్రాయశ్చిత్తము లకు భేదము కలదన్నచో - నిజమే భేదముండుగాక ! ప్రాయశ్చిత్తముచే నివర్తింప దగిన దురితమువలె నిత్యకర్మచే నివర్తింపదగిన దురితము ఫలమిచ్చుటకొరకు నారంభించబడినదా ? లేదా ? ఇందు మొదటిమతమున నిత్యకర్మలకు ప్రాయశ్చిత్త ములకును దృష్టాంతద్వారాంతికభావము కుదరదు. ప్రాయశ్చిత్తముచే బోగొట్టదగిన హింసారూపమయిన దురితము ఫలమునిచ్చుట కీజన్మయం దారంభించలేదు. నేను జేసిన పాపము నాకు ఫలము నీయకుండుగాక అను భావముతో పాపి ప్రాయశ్చిత్తము నాచరించుచున్నాడు.

మరియు ఫలమిచ్చుటకు సంసిద్ధమయిన దురితము ఫలానుభవముతోనే ఊఁగించునను శాస్త్రముండుటచే దురితక్షయముకొరకు నిత్యానుష్ఠానముకాని తద్విధికాని వ్యర్థమే యగును. లోకములో వ్యాయామాదులయందు గలుగు శ్రమ పూర్వదురితములకు ఫలముకానపుడు నిత్యకర్తానుష్ఠానమునందలి శ్రమమాత్రము పూర్వదురితములకు ఫలమని చెప్పి తెట్లు పొసగును ? ఈయాపత్తి నివారించుకొనుటకు దుఃఖమంతయు పూర్వదురితమునకు ఫలమేయని అంగీకరించుచో నట్టితరి నిత్యకర్మల నాచరించి యందలి దుఃఖమువలననే పూర్వదురితమును బోగొట్టుకొనవలెనని చెప్పనేల ? బరువుమోసి దుఃఖపడి దురితమును పోగొట్టుకొనకూడదా ? వ్యాయామముచేసి శ్రమపడి పూర్వదురితమును దీర్చుకొనకూడదా ? కామ్యకర్మ లాచరించి అందలి దుఃఖమువలన దురితమును బాపుకొనకూడదా ?

మఱియు గామ్యకర్తానుష్ఠానమందలి దుఃఖముకూడ వెనుకటి పాపమునకు ఫలమగుచో నిత్యకర్మలకు నర్థాపత్తి ప్రమాణమువలనఁ గల్గింపఁబడిన పూర్వకృత దురితఫలత్వము (వెనుకఁజేసినపాపములకు ఫలమగుట) యెట్లు పొసగును ? సఫలములైన కామ్యకర్మలను అనుష్ఠించుటయందు గలిగెడి దుఃఖముగూడ పూర్వదురిత

ములకు ఫలమగుచుండ నిష్ఫల నిత్యకర్మానుష్ఠానమందలి దుఃఖమే పూర్వదురిత ములకు ఫలమని చెప్పటకు శక్యముగాదు. కావున నిత్యకర్మలయందు ఫలమును గల్పించుటకు అర్థాపత్తిప్రమాణము నవలంబించుట యనుపపన్నమగును. కాక నిత్యకర్మానుష్ఠానమునకు ప్రారబ్ధములైన దురితములవలనఁ జేసెడి నిత్యకర్మల యందలి ప్రయాస దుఃఖమే ఫలమగుచో నట్టిఫలము ప్రారబ్ధవశమువలననే యనుభవమునకు వచ్చుచుండ నింక నిత్యకర్మలను విధించు టెందులకు ? కాన నిత్యకర్మ విధానము వేరువిధమున కుదరకుండుటయే నిత్యములకు దుఃఖాతిరిక్తఫలము కలదని తేల్చుచున్నది. మఱియు మీమాంసకుల మతమునందు రెండు మూడు విరోధములు సంప్రాప్తము లగుచున్నవి. నిత్యకర్మ లాచరింపఁబడుచుండగా నితరములైన దురిత కర్మలయొక్క ఫల మనుభవింపఁబడునని యంగీకరించు టొక విరోధము. అట్లంగీకరించియు నా నిత్యకర్మానుష్ఠానాయాసమువలనఁ గలుగు దుఃఖానుభవము నిత్యకర్మకు ఫలమని చెప్పట మరియొక విరోధము. ఇట్లు నిత్యకర్మలకు దుఃఖము ఫలమని యంగీకరించియు నిత్యకర్మలకు ఫలము లేదనుట మూడవ విరోధము. కావున మీమాంసకమత మిట్లు విరోధజాలముతో నిండియున్నది. కనుక నిత్యకర్మలకు ఫలము విసవడనందున వాని నాచరించునపుడు కలుగు దుఃఖము పూర్వకృతదురితములకు ఫలమనుట సముచితముగాదు.

మఱియు నగ్నిహోత్రాదికర్మలు నిత్యములనియు కామ్యములనియుఁ జెప్పటలో స్వరూపభేద మేమియు లేదు. 'వసంతే వసంతే జ్యోతిషా యజేత' అను వాక్యముచే విధింపఁబడిన నిత్యమగు జ్యోతిష్ఠోమమే స్వర్గకామునిచే ననుష్ఠింపఁబడిన దగుచో కామ్యమగుచున్నది. కావున నిత్యకర్మకంటె కామ్యకర్మలకు కామమను సంశయముకట్టియే యధికము. మిగిలినదంతయు సమానము. కావున కామ్యకర్మకు గూడ నిత్యకర్మకువలె ననుష్ఠానాయాసదుఃఖము ఫలముకాన నిత్యానుష్ఠానదుఃఖము చేతనే కామ్యకర్మయొక్కఫలముగూడ ముగియవలయును. అనగా నిత్యానుష్ఠాన ఆయాసదుఃఖానుభవముద్వారా నిత్యకర్మ యెట్లు క్షయము చెందునో అట్లే కామ్యానుష్ఠానాయాసదుఃఖానుభవద్వారా కామ్యకర్మముకూడ క్షీణించును. కాన కామ్యకర్మలకు స్వర్గాదిక్షణమగు ఫలము వేరుగ కలదని చెప్పటకు సాధ్యముకాదు.

ఇక మీరు నిత్యములకే ఆయాసదుఃఖము ఫలముకాని కామ్యములకు నాయాస దుఃఖము ఫలము కాదనియు వాటికి వేఱుగ స్వర్గాదిఫలము కలదనియు నంగీకరించుచో నపుడు ఆకామ్యకర్మల ననుష్ఠించునప్పుడు కలిగెడు నాయాసదుఃఖముగూడ వానికి భిన్నఫలమని ప్రసక్తింపదు. అట్లు లోకమునఁ గనిపించదు. అనగా నిత్యకామ్యాగ్నిహోత్రములకు స్వరూపభేదము లేనపుడు అనుష్ఠానాయాసదుఃఖరూపమైన ఫల భేదముగూడ నుండదు. అపుడు అనుష్ఠానాయాసదుఃఖముచే నిత్యము క్షయించినట్లు కామ్యకర్మముమాత్ర మేల క్షయింపదు? దుఃఖానుభవమున కామ్యము నశించనిచో

నపుడు కామ్యకర్మములకు స్వర్గాధిఫలము కలదని యంగీకరింతురు. అట్టి ఊయా భావమే యంతవఱకు కుదఱలేదు. చేసినకర్మయంతయు ఫలానుభవముచే నశించునని యంగీకరించిరి. అనుష్ఠించునపుడు కలిగెడు దుఃఖము కర్మఫలమనిరి. ఇట్లు అనుష్ఠానమునందలి దుఃఖానుభవముచేతనే బాకీతిరిన కామ్యమునకు స్వర్గాదిఫలము నిచ్చెడిశక్తి యేది? మొలకను బుట్టించి ఊణించిన విత్తనము యింకొక మొలక బుట్టించదుకదా! కాన కామ్యాగ్నిహోత్రాదులకు స్వర్గాదిరూపమగు ఫలము వేరుగ కలదని చెప్పజాలము.

ఇంక కామ్యకర్మలకు స్వర్గఫలము వేఱుగ కలదని సాధింపనెంచి నిత్యాగ్ని హోత్రము ననుష్ఠించునపుడు కలిగెడి దుఃఖమే కర్మఫలమగునుగాని కామ్యాగ్ని హోత్రము ననుష్ఠించునపుడు కలిగెడి దుఃఖము కర్మఫలముకాదని కల్పించుచో నపుడు నిత్యదుఃఖమునకు గామ్యదుఃఖమునకు భేదమా? అభేదమా? యను వికల్పము పుట్టును. ఇందు మొదటిపక్షమునఁ బ్రత్యక్షవిరోధము. రెండవపక్షమునఁ గామ్య దుఃఖముగూడ కామ్యకర్మలకు ఫలమే యగును. కావున కామ్యాగ్నిహోత్రములకు గూడ నిత్యాగ్నిహోత్రములకువలె ననుష్ఠానాయాసదుఃఖమే ఫలముకాని స్వర్గా దికము ఫలముకాదు. కావున కామ్యకర్మలు ఫలము కలవనియు నిత్యములు ఫలము లేనివనియు నీమతమున సిద్ధాంతపరచుట పొసగనేరదు.

మరియు శాస్త్రవిహితములు, శాస్త్రనిషిద్ధములుకాని వ్యాయామము మున్నగు లౌకికకర్మలకుమాత్రమే దృష్టప్రత్యక్షఫలముండును. శాస్త్రవిహిత నిషిద్ధ కర్మలకుమాత్రము కర్మ సమకాలమున ఫలముండదు. (ప్రత్యక్షఫలముండదు) కనుకనే

“ప్రత్యక్షేణాను మిత్యావాయస్తూపాయో న విద్యతే ।

ఏనం విదంతి వేదేన తస్మాద్వేదస్య వేదతా.”

ప్రత్యక్షానుమితిప్రమాణములచే దెలియబడని యుపాయమును బోధించుట వలన వేదము సార్థకనామము కలదగుచున్నదని వేదమునకు లక్షణమును జెప్పిరి. దృష్టఫలసాధనము ప్రత్యక్షానుమితుల కవిషయము కానేరదు. అదృష్టఫలసాధనమే ప్రత్యక్షాద్యవిషయ మగును.

కాన గనిపించనిఫలమునకు సాధనమును బోధించియే శాస్త్రము సార్థక మగుచున్నది. “ఋతౌ భార్యా ముపేయాత్ ” “న కలంజం భక్షయేత్ ” “నసురాం పిబేత్ ” ఇత్యాది విధినిషేధవాక్యములకు దృష్టఫల మేమియు లేదు. భార్యనుబాంధినందున కలిగెడిసుఖము యీ విధికి ఫలముకాదు. ఈ విధిలేకున్నను అన్యతుకాలమందుగూడ భార్యను బాంధినచో నీ సుఖముండును. కాన శాస్త్ర విహితములకును శాస్త్రనిషిద్ధములకును ప్రత్యక్షఫలము ఫలముగాదు. అట్లగుచో

అదృష్టఫలములగు స్వర్గాదులయందు శాస్త్రము ; శాసింప బ్రయత్నించుట వ్యర్థమగును. కావున నిత్యములగాని, కామ్యములగాని యనుష్ఠించునపుడు కలిగెడి దుఃఖము వాటికి ఫలముకాదు. శాస్త్రము దుఃఖముకొరకు కర్మలను విధింపలేదు. పూర్వకృతదురితములు సామాన్యదుఃఖానుభవముచే ఊహించునా? విశేషదుఃఖానుభవముచే ఊహించునా? ఇందు మొదటిపక్షమున నెత్తిమీద శక్తికి మించినబరువు మోసి బాధపడికూడ దురితమును బోగొట్టుకొనవచ్చును. రెండవపక్షమున కర్మానుష్ఠానాయాసదుఃఖముకంటె వేరుగ పురుషునకు ద్వంద్వరోగాది దుఃఖములు లేకపోవలసివచ్చును.

అట్టిదుఃఖము లుండుచో, నాదుఃఖములను అనుభవించుటచేతనే దురితక్షయము కలుగునుగాన నింక దురితక్షయముకొరకు నిత్యకర్మల విధించుట వ్యర్థమగును.

ఓయి, “నిత్యకర్మానుష్ఠానాయాస దుఃఖముచే బోగొట్టుకొనదగిన దురితము వేరు. ద్వంద్వరోగాది దుఃఖానుభవముచే బోగొట్టుకొనదగిన దురితము వేరు. ముసలితనమున వచ్చెడి రోగదుఃఖములచే ఊహించుదురితము వేరు. తలమీద రాళ్లుమోసిన దుఃఖముచే ఊహించు దురితమువేరు. కనుకనే “న శూద్రే పాతకం కించి న్నచ సంస్కార మహాత్మి” అను స్మృతి యుపపన్నమగును. అగ్నిహోత్రాదికర్మానుష్ఠానముచే బోగొట్టుకొనదగిన దురితము శూద్రునకు లేనందున వానికి నుపనయాదిసంస్కారము లేదు. సంస్కారము కర్మకొరకు బుట్టినది. బ్రాహ్మణులయం దట్టి పాతకముండుటచే బ్రాహ్మణుల కాసంస్కారములు విధింపబడినవి” అని యనరాదు.

విధింపబడిన అగ్నిహోత్రాదులు ద్వంద్వరోగాది తుల్యములనియు, సపాపులగు ద్విజులకంటె నిష్పాపియగు శూద్రుడు గొప్పవాడనియును, గల్పించెడి మీ సాహసము చెప్పనలవి కాదు. సత్యస్వభావుడగు బ్రాహ్మణుడు సపాపుడగుట, తమస్వభావుడగు శూద్రుడు నిష్పాపుడగుట యతివిచిత్రము. ఇట్టైనచో సంస్కారమునకు యోగ్యముకాని చండాల పశుపక్షి స్థావరాదులన్నియు తమ స్వభావము కలనయినను నిష్పాపములు కావలయును. అందుకు మీ రిష్టపడినచో “వాచికైః పఠీమృగతాం మానసైరంత్య జాతితాం, శరీరజైః కర్మదోషైర్యాతి స్థావరతాం నరః” అను స్మృతి విరోధించును. శూద్రులు పాపస్వభావులగుట ఫలననే వారలకు కర్మాధికారము లేదు. బ్రాహ్మణులు పుణ్యస్వభావులగుటవలననే కర్మాధికారులు, వేదాధికారులు నగుచున్నారు. భగవంతుడే “బ్రాహ్మణో మమదైవతమ్” అని చెప్పెను. “స్త్రీలకు, శూద్రులకు, బ్రాహ్మణబ్రువులకును వేదమును వినెడి యధికారములేదు. నిష్పాపులగుటవలన శూద్రులు సంస్కారార్హులనియు, సాపులగుటవలన బ్రాహ్మణులు సంస్కారార్హులనియు ననుట చాల యసంగతము. బ్రాహ్మణులకుగల యజ్ఞాహిత పాపఫల మనదగదు. అట్లన్నచో

నడచుటయున్నగు కర్మలయందు దర్శిత చరభూతములకు పాపమనియు, స్థావరములే పుణ్యతమములనియు ననవలెను. కావున శూద్రులు పాపులగుటవలననే వారికి నుపసయనాది సంస్కారాహిత వారికి లేదు. నిష్పాపులగుటవలన గాదు. నూరు మారు లుపదేశించినను శూద్రుడు వేదాక్షర ముచ్చరింప నర్హుడుకాదు. ఈయది పుణ్యఫలముకాదు. అట్లయినచో మూగివానికి మాటాడలేకపోవుటకూడ పుణ్య ఫలము కావలయును.

అయితే “నశూద్రే పాతకం కించిత్” అను వాక్యమునకు “దేవర్షి పితృబుణాత్మకమగు పాతకమేమియు లేదనియు, బ్రాహ్మణుడు జన్మతోడనే మూడు బుణములు కలవాడనియు, శూద్రుడు తమస్వభావుడయి అతిపాపి యగుటచే సంస్కారార్హుడు కాడనియును” అర్థము. ఇట్లు సత్త్వస్వభావుడగు బ్రాహ్మణు నకు విధింపబడిన యజ్ఞాది నిత్యకర్మలు పాపఫలమెట్లగును? యజ్ఞాదిరూపమగు నిత్యకర్మ పాపఫలమగుచో, పాపియగు శూద్రునకుగాని, చండాలునకుగాని యది విధింపబడియుండెడిది. కావున మహాఫలము కలవని చెప్పబడు నిత్యకర్మలు పూర్వ కృత దురితఫలములనుట యుచితముకాదు. పూర్వోపచిత దురితఫలములయిన ద్వం ద్వరోగాదులకు మహాఫలము శ్రుతియందు దెచ్చటను విసబడుటలేదు. కావున నిత్య కర్మలు దురితఫలములనుట సముచితము కాదు.

మరియు నిత్యములకు, కామ్యములకు, కర్తవ్యరూపమునందు భేదములేకున్నను, నిత్యములుమాత్ర మనుష్ఠానాయాసదుఃఖముచే నశించుననియు, అంగేతికర్తవ్య తాదులయందు మార్పు (ఆధిక్యము) లేకున్నను, కేవల ఫలకామనామాత్రముచే గామ్యకర్మలకుమాత్రము స్వర్గాది మహాఫలము కలదనియును జెప్పవలసికాదు. వివాహోపసయనములకు పరస్పరము స్వరూపభేదము కలదు. నిత్యకామ్యముల కట్లు స్వరూపభేదము లేదు. అంగేతికర్తవ్యతాభేదము లేదు. కారకాదిభేదమున్ను లేదు. ఇట్టిస్థితిలో సీరెంటిలో నొకటి ఆయాసదుఃఖముచే నశించుననియు, మరియొకటి నశించదనియు ననుటలో యుక్తిలేదు. కాన నట్లనుట అయుక్తము. ఫలకామనా మాత్రముచే కామ్యకర్మకు గొప్పతన మీయ వీలులేదు. పురుషనిష్ఠమయిన ఫల కామన, కర్మకు స్వాభావికశక్తికంటె మించినశక్తిని పుట్టించజాలదు. దుఃఖ మాత్రమును గలిగించు నగ్నిహోత్రాదికర్మ పురుషునియందలి కోరికమాత్రముచే స్వర్గ మను మహాఫలమును బుట్టింపలేదు. దుఃఖఫలముగల యగ్నిహోత్రముచే స్వర్గ మెక్కుడ మను గోరిక గుర్రమునెక్కి యాశసముమీద విహరింతమను గోరిక వంటి దగును. కాన “తురగే గగనవిహారకామ స్సంచరేత్” అను విధివలె. “జ్యోతిష్టోమేన స్వర్గ కామో యజేత” అను విధికూడ వ్యర్థమగును. కాన శాస్త్ర విహితమయిన నిత్యాగ్నిహోత్రమునకు దుఃఖమే ఫలమనియు కామ్యాగ్నిహోత్ర మునకు స్వర్గము ఫలమనియు ననుట యనుచితము.

కామ్యములకు స్వర్గాదిఫలమున్నదనుట నిర్వివాదము. అట్లే నిత్యములకుగూడ నదృష్ట ఫలముండితీరును. లేదనుట చెల్లదు. అట్టి యదృష్టఫలముచే బంధము కలుగును. ఇంక నిత్యానుష్ఠానమున మోక్షమెక్కడిది ?

ఓయి ! నిత్యకర్మలకు అదృష్టమగు (అప్రత్యక్షమగు) ఫలము కలదు. అయ్యది చేసినపాపములను బోగొట్టుటయే. కనుకనే ప్రాజ్ఞులు (“ఉపాత్తదురితక్షయార్థమ్”) చేసినపాపముల బోగొట్టుటకు, అని సంకల్పించుచున్నారు. ఆ దురితము (ఆ పాపము) ఈ జన్మమునందు జేసినదికాని, జన్మాంతరమందు జేసినదికాని, రెండువిధములగు దురితము నిత్యకర్మలచే క్షీణించును. ప్రారబ్ధదురితముమాత్రమునుభవించియే తీరవలయును. అయ్యది ద్వంద్వాది రోగానుభవరూపము. ఇట్లుండ యాతనాశరీరమును పశుపక్ష్యాది జన్మలను యిచ్చు దురితమును రూపుమాపునట్టి నిత్యకర్మ పంసారనాశమగునుగాని బంధహేతువుకాదు. కావున నిత్యకర్మవలన మోక్షము సిద్ధించునన్నచో,

అట్లుకాదు. అవిద్యాపూర్వకమగు శుభాశుభకర్మకు విద్యయే నాశకారణమగునుగాని యవిద్యాపూర్వకమగు నిత్యకర్మానుష్ఠానము నాశకారణము కాదు. తమోమూలకమగు స్వాదిభయమునకు తమోమూలకమగు పిశాచాదిభయము నివర్తకము కాదు, అని మీమాంసకుల కొకవిధమయిన సమాధానము.

వస్తుతః నిత్యకర్మలచే దురితము పోవునని యంగీకరించినను, వెనుకజేసిన సుకృతము నశించదు. అట్లే దురితమూలమయిన అజ్ఞానముకూడ నశించదు. అట్టి తటి దురితమూలమయిన అజ్ఞానము, సుకృతకర్మసముదాయము నుండ పురుషునకు నిత్యానుష్ఠానమాత్రముచే మోక్షమెక్కడిది ? కాన నిత్యములు దురితక్షయార్థములని యంగీకరించినను నిత్యానుష్ఠానమువలన ముక్తిలేదని తెలియవలయును.

ఓయి, అవిద్యామూలకమగు నిత్యకర్మ అవిద్యామూలకమగు పాపకర్మకు నాశము కాదను నియమ మంగీకరింపక వీలులేదు. అవిద్యామూలకమయిన అభిక్ష్య భక్షణరూపమగు (తినరానివస్తువులను దినుటరూపమగు) పాపకర్మకు అవిద్యామూలమయిన చాంద్రాయణాదిప్రాయశ్చిత్తకర్మ నాశకమగుచున్నది. అట్లుకానిచో, ధర్మశాస్త్రములోనున్న ప్రాయశ్చిత్తకాండ యంతయు యర్థమగును. అనినచో,

నిజమే. అవిద్యామూలకమగు కర్మ అవిద్యామూలమయిన కర్మను నశింపజేయదని మేమనము. మరేమనిన అవిద్యామూలమయిన కర్మ అవిద్యామూలమయిన కర్మను నిశ్శేషముగా నశింపజేయదని మేమందుము. అజ్ఞానమను మూలము శేషస్థుండుటచే మానియ్యబడునకు భంగములేదు. ప్రాయశ్చిత్తకాండకు వైయర్థ్యము లేదు. అజ్ఞానమను మూలము కర్మవలన బోనేరదు. మృణ్మయమగు ఘటము మృత్తును నాశ మొనర్పదు.

అయితే జ్ఞానపూర్వకమయిన చాంద్రదాయణాది ప్రాయశ్చిత్తమే అభోజ్య భోజనదురితమును బోగొట్టుననియు, నట్లే జ్ఞానపూర్వకమగు నిత్యకర్మయే అజ్ఞాన పూర్వకమగు దురితమును బోగొట్టుననియు మీరందురేమో? అట్లనరాదు. కర్మ యంతయు అవిద్యాకామములు బీజముగా గలదికాని, జ్ఞానము బీజముగ గలది కాదు. జ్ఞానపూర్వకమగు కర్మయే అసంభవము. భగవంతుడగు శ్రీకృష్ణుడు అవిద్య ద్విషయము కర్మయనియు, విద్యద్విషయము కర్మసంన్యాసమనియును నుపపాదించి యున్నాడు.

“యఏసం వేత్తి హంతారం యశ్చేనం మన్యతే హతం ।

ఉభౌ తౌ సవిజానీతః నాయం హంతి సహన్యతే॥”

“వేదావినాశినం నిత్యం యఏన మజమన్యయం ।

కథం సపురుషః పార్థ, కం ఘాతయతి హంతికం॥” అను శ్లోకములు రెండును జ్ఞానికి సర్వకర్తాభావమును జెప్పుచున్నది.

“జ్ఞానయోగేన సాంఖ్యానాం కర్మయోగేన యోగినాం” అను శ్లోకము జ్ఞానులకును, అజ్ఞానులకును జ్ఞానకర్మలను విభజించి చూపుచున్నది.

“అజ్ఞానాం కర్తృసంగినామ్”

“తత్త్వవిత్తు మహాబాహూ” అను నీవాక్యములు రెండును విద్వాంసు నకు సర్వకర్తృసంన్యాసమును జెప్పుచున్నది.

“ప్రకృతేః క్రియమాణాని గుణైః కర్తాణి సర్వశః ।

అహంకార విమూఢాత్మా కర్తాహ మితిమన్యతే” అను శ్లోకము అజ్ఞానికి కర్తృత్వమును సూచించుచున్నది.

“ఆరురుక్షో ర్హనేర్యోగం కర్త కారణముచ్యతే

యోగారూఢస్య తస్యైవ శమఃకారణముచ్యతే” అను శ్లోకము ఆరురుక్షు వగు నజ్ఞానికి కర్తృసాధనమనియు, ఆరూఢుడగు జ్ఞానికి సర్వకర్తృసంన్యాసమనియును జెప్పుచున్నది.

‘ఆహో జిజ్ఞాసు రర్థానీ జ్ఞానీచ భరత్స భ’

‘ఉదారా స్సర్వవై తే జ్ఞానీ త్వత్త్వైవ మే మతమ్’

అను శ్లోకములచే నార్తాదులు మువ్వరు నజ్ఞానులు గొప్పవారనియు, జ్ఞాని యొక్కడే యాత్మరూపుడనియు భగవంతుడగు శ్రీకృష్ణుడు జ్ఞానినే యాత్మగా స్తుతించెను. అందువలన జ్ఞానికి అకర్తృత్వము నజ్ఞానులగు వైమువ్వరకు కర్తృత్వ మును సిద్ధించుచున్నది.

‘త్రైవిద్యా మాం సోమపాః పూతపాపాః । యజ్ఞై రిష్ట్యా స్వగతిం ప్రాప్థయన్తే
తే పుణ్యమానాద్య సురేంద్రలోకం । అశ్నంతి దివ్యాన్ దివిదేవభోగాన్॥’

‘తే తం భుక్త్వా స్వర్గలోకం విశాలం । క్షీణేపుణ్యే మర్త్యలోకం విశన్తి
ఏవం త్రయీధర్మ మనుప్రపన్నాః । గతాగతం కామకామాః లభన్తే॥’

అను వచనములుగూడ నజ్ఞానికి కర్మత్వమును సూచింపుచున్నవి. ఇట్లే
అజ్ఞానికిఁ గర్మలను, జ్ఞానికి కర్మాభావమును సూచించు ప్రమాణము లనేకములు
కలవు. వాటినిగూడ నిట ననుసంధానము చేసికొనవలయును.

కావున భగవంతుఁడు విధించిన నిత్యకర్మను భగవదారాధనబుద్ధితోఁ
జేయువారు భగవత్కర్మకారులనియు వారు సమాహితచిత్తులైనను గర్మాధికారులే
యనియు వారు పైపైని ఫలములకంటె హీనమగు దిగువఫలమును విడిచిపెట్టుచు
గృతార్థతఁ జెందవలసినవారనియును శ్రీకృష్ణభగవానుడు,

‘అథ చిత్తం సమాధాతుం నశకోషి మయి స్థిరం
అభ్యాసయోగేన తతో మామిచ్ఛాప్తం ధనంజయ
అభ్యాసే ప్యసమర్థోసి మత్కర్మపరమోభవ
అధైతద ప్యశక్తోసి కర్తుం మద్యోగమాశ్రితః
సర్వకర్మఫలత్యాగం తతఃకురు యతాత్మవాన్ ।’

అని చిత్తసమాధానాదులయందు శక్తిచాలని యజ్ఞానికి ఫలత్యాగమును
విధించి వీరందరు నజ్ఞానులనియుఁ గర్మాధికారులనియు నిరూపించెను.

ఇక అనిరైశ్యమగు నక్షరాత్మతత్త్వము నుపాసించువారలకు ‘అద్వేష్టా
సర్వభూతానాం’ అను శ్లోకము నారంభించి ద్వాదశాధ్యాయపరిసమాప్తి పర్యంతము
సర్వభూతములయందు ద్వేషములేకుండుట, మైత్రి, కరుణ, నిర్మమత్వము, నిరహంకా
రత్వము, సుఖదుఃఖములయందు సామ్యము, సంతోషము మున్నగు సాధనములను
13 వ అధ్యాయమందు ‘అమానిత్వ మదంభిత్వం’ ఇత్యాది శ్లోకములచే మఱి
కొన్ని జ్ఞానసాధనములను శ్రీకృష్ణు డుపదేశించుటచే జ్ఞానులకుఁ గర్మాభావము
స్పష్టపడుచున్నది. ఇట్లు జ్ఞానులకు గర్మాధికారము లేకుండుటవలననే అధిష్ఠానాది
పంచకము కారణముగాగల నిత్యకామ్య నిషిద్ధాదికర్మలను విడచినట్టియు ఆత్మా
భేదమును గుర్తించినట్టియు జ్ఞానవిస్మయం దుండు పరమహంస పరివ్రాజకులకే

‘అనిష్టమిష్టం మిశ్రంచ త్రివిధం కర్మణఃఫలమ్

భవత్య త్యాగినాం ప్రేత్య నతు సన్నాహినాం క్వచిత్’

అను శ్లోకముచే ననిష్ఠాదికర్మఫలత్రయములేదని చెప్పెను. మిగిలిన యజ్ఞానులును

అసన్న్యాసులు కర్ములు నగువారికి ననిష్టాది కర్మఫలత్రయము తప్పదు. ఈ ప్రమాణములబట్టి కర్ములకు గర్మచే బంధమనియు జ్ఞానులకు జ్ఞానముచే మోక్షమనియు జ్ఞానమువలననే మోక్షమనియు గర్మవలన మోక్షములేదనియు నిర్ణయమగుచున్నది. గీతాశాస్త్రము ముముక్షువునకు జ్ఞాననిష్ఠయే శరణ్యమని విభజించి చూపినది. కాన అజ్ఞానకు చిత్తశుద్ధ్యర్థము కర్మయోగ మావశ్యకము. జ్ఞానికి మోక్షార్థము జ్ఞాననిష్ఠ కర్తవ్యము. అజ్ఞానకృతములైన బంధములు అజ్ఞానమయమైన కర్మచే నివర్తించవని యింతకుముందెన్నియో మాటలు చెప్పబడియున్నది. జ్ఞానాజ్ఞానములకు విరోధముకాని అజ్ఞానమునకు గర్మకును విరోధము లేదని యుక్తపాయమే.

నిత్యకర్మ జ్ఞానపూర్వకమేకాని యజ్ఞానపూర్వకము గాదని మీరనరాదు. జ్ఞానమన నేదియో యింతవఱకు మీకు బోధపడలేదు. నేనుజేసిన యీపాపమును నీకర్మ రూపుమాపు ననునది జ్ఞానమని మీరు పొరబడుచున్నారు. అది యజ్ఞానమే కాని జ్ఞానముకాదు. నేను అకర్తను, అభోక్తను చిన్మాత్రుడను, నను నాత్మజ్ఞానమే జ్ఞానమని మేము చెప్పుచున్నాము. ఇయ్యది కర్మకు మూలముగాదు. వైచెచ్చు నాశకము. కావున నిత్యకర్మకాని ప్రాయశ్చిత్తకర్మగాని కామ్యకర్మగాని ప్రతిషిద్ధకర్మగాని వ్యాయామముమున్నగు లాకికకర్మలుగాని యివన్నియు నజ్ఞానమూలకములేకాని జ్ఞానమూలకములు కావు. అజ్ఞానమూలకమగు కర్మ జ్ఞానము చేతనే నివర్తించును. తమోమూలకమగు రజస్సర్పభ్రాంతి తమోనివర్తకమగు ప్రకాశముచేతనే తొలగును. ఇట్లు కర్మలచే నివృత్తిచెందని యజ్ఞానము తత్కార్యములైన సుకృతకర్మలు నుండగా కర్తాజ్ఞానములను నివర్తింపజేయునట్టి సర్వకర్మసన్న్యాసపూర్వకమగు జ్ఞానము లేకపోవుచుండగా బురుషునకు మోక్ష మెక్కడిది? అజ్ఞానము తత్ప్రియైక్తకర్మలు పురుషునకు కంఠపాశములేకదా! వానిని ఛేదించుటకు జ్ఞానమను గొడ్డలిని సంపాదించవలెగాని నిత్యకర్మయను మఱియొక త్రాడును మెడకుఁ జాటుకొందురా?

ఓయీ, శాస్త్రము విద్యాత్మకముగాని యవిద్యగాదు. అట్టి గీతాశాస్త్రమే యజ్ఞానికిఁ గర్మచేయుమని చెప్పుచున్నది. విద్యారూపమైన శాస్త్రముచేఁ జెప్పఁబడినకర్త యవిద్యాపూర్వక మెట్లగును? అన్నచో ఓహో, ఇదియో మీయాశయము. శాస్త్రముచెప్పినంతమాత్రమున నిత్యవైమిత్తికాది కర్మలన్నియు విద్యాపూర్వకములని మీరన్నచో ననర్థకారణములైన బ్రహ్మహత్యాదులు పనికిరావని మాత్రము చెప్పినది శాస్త్రముకాదా? శాస్త్రములేనిదే యట్టివి యనర్థకారణములని మీకెట్లు తెలిసినది? అర్థానర్థవిభాగము శాస్త్రాధీనముకాని పురుషబుద్ధ్యధీనము కాదుకదా? అనర్థములను నిర్ణయించినభాగమును నిషేధశాస్త్రమందురు. విధిశాస్త్రావగతములైనవి విద్యాపూర్వకము లగుచో నిషేధశాస్త్రావగతములైన

బ్రహ్మహత్యాది మహాపాతకములుగూడ విద్యాపూర్వకములే కావలయును. అట్లు మీరంగీకరించుటకు వీలులేదు. నిత్యకర్మల ననుష్ఠించినచో చిత్తశుద్ధిద్వారా క్రిమముగ మోక్షము వచ్చును. బ్రహ్మహత్యాదుల ననుష్ఠించినగూడ మోక్షము వచ్చునని యంగీకరింతురా? విద్యాపూర్వకములైన కర్మల ననుష్ఠించిన మోక్షమని కదా మీమతము! మీరుచెప్పిన యుక్తివలని బ్రహ్మహత్యాదులుగూడ విద్యా పూర్వకములే యైనవికదా? ఇంక వాని ననుష్ఠించినచో మోక్ష మేలరాదు? అను ప్రశ్నకు మీరేమి సమాధానమిత్తురు? ఏమియు నీయఁజాలరు. నోరెత్త వీలుండదు. కాన శాస్త్రార్థమైనను గర్మమూత్రము విద్యావిషయ మెన్నటికిఁగాదు. కర్మ సన్న్యాసపూర్వక జ్ఞానమొక్కటియే విద్యావిషయమగును. కావున నజ్ఞానివిషయ మైన కర్మానుష్ఠానమువలన మోక్షములేదు.

ఈ నియమ మంగీకరించనిచో బాధయేమి? అని యందురేమో! అజ్ఞానము లేనిదే యేకర్మయందును బురుషునకుఁ బ్రవృత్తియే కుదరదు. మానవునకు గర్మల యందలి ప్రవృత్తినిబట్టి వాని కవిద్యయున్నటుల నిర్ణయింపవలసినదే కాన మీరు చెప్పిన నిత్యకర్మ లవిద్యామూలకము లనుటలో సంశయములేదు. వానివలన మోక్షము రాఁజాలదు.

అవిద్యాపూర్వకమగు పుణ్యపాపకర్మ విద్యచేతనే నశించునని సిద్ధాంతి చెప్పఁగా దానిని సహింసలేక పూర్వవాదియగు మీమాంసకుడు శాస్త్రప్రతిపాదిత మైనందునఁ గర్మయంతయు విద్యాపూర్వకమేయని వాదించెను. ఆవాదమునుగూడ సిద్ధాంతి నిరాకరించెను. ఇప్పుడు మఱల పూర్వవాది ప్రకారాంతముచే గర్మలు విద్యాపూర్వకములని సాధింప యత్నించుచున్నాడు. అట్లేట్లన 'ఓయీ, దేహ వ్యతిరిక్తమైన యాత్మ తెలియనిచో దేహాంతరముచే ననుభవింపఁదగిన ప్రాజాపత్య స్వర్గాదిఫలములం దేమానవునకును నాశ కలుగదుకదా! అట్టియాశలేనిదే నిత్య కామ్యకర్మలందు ప్రవృత్తి కుదరదుకదా! కాన దేహాతిరిక్త ఆత్మజ్ఞానపూర్వకముగఁ జేసెడి నిత్యకామ్యకర్మలు జ్ఞానపూర్వకములే యగునుగాని యజ్ఞానపూర్వకము లెట్లగును?' అని

ఇందులకు సమాధానము : కర్మ చలనాత్మకము. ఇది యనాత్మక ర్మకము గాని యాత్మక ర్మకము గాదు. ప్రతిమానవుడును 'అహంకరోమి' 'నేను చేయు చున్నాను' అని ప్రవర్తించుచున్నాడు. ఈప్రవృత్తి (చలనము) దేహాదులయందే కనిపించుచున్నది. కాన దీనికి దేహాదులే కర్తలు. నిత్యమై మిత్తికమగు వైదికకర్మ గాని వ్యాయామరూపమగు తాకికకర్మగాని యంతయు చలనరూపమే. "ఇదియం తయు ననాత్మయగు దేహమువలన నెరవేఱునదే" అనాత్మలయిన దేహేంద్రి యాదృలు వ్యాపించినపుడే కర్మ నెఱవేరుచున్నది. అయితే గమనాదిక్రియలయం దీ న్యాయము సరిపోయినను నింద్రియాంతఃకరణములకుఁ జలనము లేకున్నను, దర్శన

సంకల్పాదిక్రియలు కలుగుచున్నవికదా' అని మీరభిప్రాయపడవచ్చును. అది యును మీకుఁ బొరపాటే. 'చంచలంహి మనఃకృష్ణ' అనుశాస్త్రమునుబట్టియు లోకానుభవమునుబట్టియు నొకచోట నిలకడగా నుండకపోవుటయను చాంచల్యము మనఆదియింద్రియములకుగూడఁ గలదు. మనసునకుగాని యింద్రియములకుగాని వృత్తివలన చలనమే లేనిచో శబ్దాదివిషయములనుగ్రహింపలేవు. చక్షుశ్రోత్రములు వృత్తిరూపమున విషయప్రదేశమునకు వెడలి విషయములను గ్రహించుచున్నవని వేదాంతశాస్త్రము చెప్పుచున్నది. వాయువేగముకంటె మనోవేగము గొప్పదని లోకప్రతీతి కలదు. శరీరము రామేశ్వరములోనుండ మనస్సు కాశికేగును. ఈ దేహేంద్రియమనస్సులకు చలనములేనందువలననే సుషుప్తాదులయందు నిర్వాణ పారత్వము కలుగుచున్నది. కాన కర్మయంతయు దేహేంద్రియమనస్సుల నాశ్రయించి యున్నదిగాని యాత్మనాశ్రయించిలేదు. ఆత్మ యచలుడు. "అచలోఽయం సనాతనః" అని గీతలలోనే కలదు. పరిపూర్ణచైతన్యరూపుడగుటవలన నాత్మ యచలుడగుచున్నాడు. ఇట్లు చలుడగు నాత్మకు చలనాత్మక కర్తాశ్రయత్వ మెట్లు? చలనరూపమగుకర్మ యాత్మకర్తృక మగుటకాని యెట్లు?

ఆత్మ బుద్ధిపరిచ్ఛిన్నుడనియు, ఆతనికి ఉత్క్రాంతి (లేచిపోవుట) గతి (వెళ్లుట) మున్నగు కర్మలు కలవనియు ననరాదు.

"ధ్యాయతీవ లేలాయతీవ" అనుశ్రుతినిబట్టి బుద్ధి చలించుచుండ నాత్మ చలించిన ట్లగపడును. ఇంతియేకాని చలనాదిక మాత్మది కాదు. బుద్ధియను నుపాధి యొక్క ధర్మము సధ్యాసచేయుటచే, ఉత్క్రాంత్యాదులు ఆత్మకు గలుగుచున్నవి కాని, నిజముగ ఆత్మవికాపు. స్వభావతః ఆత్మ యచలుడు, అపరిచ్ఛిన్నుడు. "అజో నిత్యశ్శాశ్వతోఽయం పురాణః" అని శ్రుతిప్రమాణము. కాన అచలుడగు ఆత్మకు దేహాద్యనాత్మాశ్రయమగు కర్మయందు "అహం కరోమి" యను ప్రవృత్తి కుదరదు. అయినను లోకము గర్మలయందు బ్రవర్తించుచునేయున్నది. అందు కాత్మానాత్మల కధ్యాసయే కారణమని యెల్ల రంగీకరించవలయును. ఇట్లంగీకరించుచో, నిత్యనైమిత్తికాది కర్మలయందు బ్రవర్తించుటకు, ఆత్మ దేహవ్యతిరక్తుడను జ్ఞానము కారణముకాదు. దేహేంద్రియాంతఃకరణ తాదాత్మ్యాధ్యాసవలన నేర్పడిన "నేను కర్తను" "నేను భోక్తను" అను మిథ్యాజ్ఞానము కారణము. కాక నిజముగా వీరలకు "నేను దేహవ్యతిరక్తుడను" అను ఆత్మజ్ఞానమున్నచో, శరీరము స్నానము చేయునపుడుకాని, దానియవయవములగు చేతులు హోమముచేయునపుడుకాని, "శరీరము స్నానమాడుచున్నది. చేయి హోమముచేయుచున్నది" అని యన వలయును. అట్లేవ్వరు ననుటలేదు. వైగా నేను స్నానము చేయుచున్నాను. నేను హోమము చేయుచున్నాను. అని యనుచున్నారు. కాని దేహవ్యతిరక్తజ్ఞానము కూడ వీరికి దృఢముగ లేదు. వీరు మిథ్యాజ్ఞానులే. మిథ్యాజ్ఞానమువలననే వీరికి

నిత్యకామ్యాదికర్మలయందు బ్రవృత్తి. దేహవ్యతిరిక్త అకర్తృభోక్తాత్మజ్ఞానము వలనగాదు. దేహవ్యతిరిక్తమయిన ఆత్మకర్తృకాని భోక్తృకాని కానేరదు.

అయితే వీరలకు దేహదులయందు అహమను అనాత్మతాదాత్మ్యాధ్యాన గౌణజ్ఞానముకాని మిథ్యాజ్ఞానముకాదు. “ఆత్మావై పుత్రానామాసి” అనుశ్రుతి ననుసరించి, తనపుత్రునియందు తా ననుబుద్ధివలె, తన దేహమునందుగూడ తాననుబుద్ధి గౌణము. తనకు ప్రేమాస్పదమయిన గోవునందు “నా ప్రాణమిది” అనుబుద్ధివలె, దేహదులయందు తాననుబుద్ధికూడ నట్లే గౌణము. అని మీరు శంకించవచ్చును.

ఈయది యుక్తముకాదు. గౌణ మిథ్యాజ్ఞానములకు భేదము కలదు. పరస్పర భేదము తెలియనివాటియందు మిథ్యాజ్ఞానము కలుగును. భేదము తెలిసినవాటియందు గౌణజ్ఞాన మేర్పడును. చీకటిలో స్థాణువును జూచి; అది స్థాణువయినది, పురుషుడయినది, భేదము తెలియనప్పడే పురుషుడనుభ్రాంతి పుట్టును. ఇట్లే శుక్తి రజతస్థలమందుగూడ; గౌణస్థలమున తాను వేరు, తనపుత్రుడు వేరు, అను భేదజ్ఞానముండియే శ్రుతి నాధారముగ జేసికొని, తాననుజ్ఞానము గలుగుచున్నది. అట్లే తాను వేరు, తనగోవు వేరు, అని తెలిసియుండియే తనకు గోవునందుగల ప్రేమనుబట్టి గోవునందు తా ననుజ్ఞానము బుట్టుచున్నది. ఇట్లు గౌణ మిథ్యాజ్ఞానములకు భేదము ప్రసిద్ధము.

మరియు అజ్ఞానమువలన అది కానిదానియందు అది యనుబుద్ధి మిథ్యాజ్ఞానము. వివేకమువలన అదికానిదానియందు అది యను బుద్ధి గౌణము. మిథ్యాజ్ఞానము భ్రమ, గౌణజ్ఞానము ప్రమ. ఇట్టిరెంటికి భేదవ్యవహారము లోకసిద్ధము.

మరియు దేహదులయందు దహమనుజ్ఞానము గౌణమగుచో, దేహదులకార్యములకూడ గౌణములు కావలయును. గౌణాత్మచేసిన పనులు ముఖ్యములు కాకూడదు. గౌణాత్మయగు పుత్రుడు భుజించ ముఖ్యాత్మయగు తండ్రి భుజించినట్లు కాదు. కాని ప్రకృతమున దేహాదినంఘాతము చేసినపనిని ముఖ్యమనియే యాత్మ తలంచుచున్నాడు. “నేను వెళ్ళితిని, నేను తింటిని, నేను సానమాడితిని” అని లోకవ్యవహారము కలదు. కావున సంఘాతముయొక్క కార్యములందు ముఖ్యకార్యము లను జ్ఞానముండుటవలనను, గౌణకార్యము లను జ్ఞానములేకపోవుటవలన, సంఘాతమునందు నే ననుజ్ఞానము గౌణము కాదు. మిథ్యయే యగును.

గౌణజ్ఞానము అధికరణమును స్తుతించునుగాని, ముఖ్యకార్యమును సాధింపదు. “సింహా మాణవకః” అనుచోట సింహశబ్దము ఉపమానాచకము లోపించినశబ్దము. సింహాశ్వా, అగ్నిరివ, అని యర్థము. ఇచట సింహశబ్దము ఏనుగుయొక్క కుంభస్థలమును భేదించుటరూపమయిన సింహకార్యమును సాధించదు. అగ్నిశబ్ద

మున్ను; దాహాదిరూపమయిన అగ్నికార్యమును సాధించదు. (దేవదత్త మాణవకులకు) మరేమనిన, సింహముచందలి క్రౌర్యగుణమును దీసికొని దేవదత్తుడు క్రూరుడనియు, అగ్నియందలి పైంగల్యగుణమునుబట్టి మాణవకుడు పింగళుడనియును, దేవదత్త మాణవకులను స్తుతించుచుని భావము.

ఇందు తత్త్వమిది. దేహాది సంఘాతములయొక్క కార్యములుకూడ ముఖ్యములు కావు. అనాత్మలయిన దేహాదిసంఘాతముల నెట్లు ఆత్మగా దలచుచున్నాడో అట్లే వాటికార్యములనుగూడ ఆత్మకార్యములుగ దలచుచున్నాడు. కాన సంఘాతకార్యములు మిథ్యాకార్యములేకాని ముఖ్యాత్మకార్యములు కావు. వాటియందు ముఖ్యకార్యములను జ్ఞానము మిథ్యయే. ఈ మిథ్యాజ్ఞానమువలననే అజ్ఞానికి సంసారబంధ మేర్పడుచున్నది. కాన దేహాదిసంఘాతము గౌణాత్మ్యము కాదు. ముఖ్యాత్మ్యముకాదు. మిథ్యాత్మ్యమే. వానికార్యములుకూడ గౌణ ముఖ్యములుకావు. మిథ్యాభూతములే.

మరియు గౌణవాక్యమును బ్రయోగించువాడు దేవదత్తుడు సింహముకాదనియు అగ్ని మాణవకుడు కాదనియు తెలియుచున్నాడు. అట్లు భ్రాంతుడు మిథ్యాప్రత్యయగోచరమగు స్థాణుపురుషాదికమును తెలియుటలేదు. వీడు పురుషుడు కాదు, ఇది రజతముకాదు, ఇది సర్పముకాదు. అను జ్ఞానముగలవాడు స్థాణు, శుక్తి, రజ్జువుల జూచి పురుష, రజత, సర్పములను భ్రాంతిని పడడు. దేహాదిసంఘాతము గౌణప్రత్యయ విషయమే యగుచో లోకము యీ సంఘాతము ఆత్మకాదని తెలిసికొనును. అట్లు లోకము గుర్తించుటలేదు. నేను మనుష్యుడను అని తెలిసికొనుచున్నాడు. దేహాదిసంఘాతము అనాత్మయని గ్రహించు విద్వాంసుడుమాత్రము సంఘాతమును ఆత్మగా గ్రహించుటలేదు. కావున సంఘాతముచంద అహంప్రత్యయము అజ్ఞానులకు మిథ్యయే.

గౌణసింహాగ్ను లగు దేవదత్తమాణవకులచే ముఖ్యసింహాగ్నులకార్యము నెరవేర్చబడదు. దేవదత్తమాణవకులయం దాశబ్దములు, క్రౌర్య పైంగల్యగుణములను నిమిత్తముగా జేసికొని స్తుతికొరకు బ్రయోగింపబడినవి. ఇట్లు స్తుతింపబడు దేవదత్తమాణవకులు “ నేను సింహమును గాను, నేను అగ్నినికాను ” అని తెలిసికొనుచున్నారు. ‘సింహముయొక్క పని నాదికాదు, అగ్నిపని నాదికాదు’ అనియు గుర్తించుచున్నారు. అట్లు ‘ దేహాదిసంఘాతము నేను కాను, దేహాదిసంఘాతముయొక్క పని నాదికాదు’ అని లోకము గుర్తించుటలేదు, పైగా దేహాది సంఘాతముచంద నే నను జ్ఞానము, సంఘాతకార్యములందు నాపని యనుజ్ఞానమున్న లోకములో నగపడుచున్నది. కావున సంఘాతముచందలి అహంప్రత్యయము (నే ననుజ్ఞానము) గౌణముకాదు. మిథ్యయే. కూటస్థుడు, ముఖ్యాత్మసంఘాతము మిథ్యాత్మ, పుత్రాదులు గౌణాత్మలు- అని భేదమును గ్రహింపవలెను.

దేహాదిసంఘాతము జడమనియు నందువలన దానికి కర్మత్వముపపన్నము గాదనియు నాత్మయందు స్మృతి యిచ్చాప్రయత్నములు కలవనియు వానిచే నాత్మయే కర్మ చేయుననియును దార్శిికాదు లందురు. ఇయ్యది సరికాదు. ఆత్మయందలి స్మృతి యిచ్చాప్రయత్నములు మిథ్యాజ్ఞానమును నిమిత్తముగాగల యిష్టానిష్టవ స్త్వనుభవమువలనఁబుట్టిన సంసారమువలన నేర్పడును. అసగా ననాత్మయందు నేనను మిథ్యాప్రత్యయము కలుగగా నా సంఘాతముయొక్క పనులయందు 'మమేతి' (నాది యను) మిథ్యాప్రత్యయము కలుగును. పిదప తత్ఫలములైన యిష్టానిష్టములయందు నాచే నిది యనుభవింపఁ బడుచున్నది. 'నాకిది ఫలము' అను మిథ్యాజ్ఞాన ముదయించును. ఇట్టి మిథ్యాజ్ఞానపూర్వకమగు ఫలానుభవము వలన సంసారము పుట్టును. ఆ సంసారమువలన స్మృతి యుదయించును. తరువాత స్మృతమైన వస్తువునం దిచ్చ పుట్టును. పిదప దానిని బొందుటకొరకుఁ బ్రయత్నించును. ఇట్లు స్మృతీచ్చాప్రయత్నములు మిథ్యాజ్ఞానపూర్వకము లగు చున్నవి. ఈ జన్మయందుగాని జన్మాంతరమునందుగాని యనుభవింపఁబడని పదార్థము స్మృతిగోచరముకాదు. ఈ జన్మయందు బురుషునకు దేహాదిసంఘాతము నందు 'అహమ్మమ' అభిమానములు, వానివలన రాగద్వేషాదులు, వానివలన ధర్మాధర్మములు, ఆ పిదప ధర్మాధర్మఫలమైన సుఖదుఃఖానుభవము నెట్లు కలుగుచున్నదో యట్లే గడచిన జన్మలయందుగూడ. కావున సుఖదుఃఖానుభవ రూపమగు నీ యతీతానాగత సంసారజాతమంతయు నజ్ఞానకృతమనియు, ననాది యనియు నూహింపవలెను. ఇట్టి సంసారానుభవము మిథ్యాప్రత్యయపూర్వకము గాని యాత్మకు స్వాభావికముకాదు. ఈజన్మయందలి మిథ్యాప్రత్యయమునకు జన్మాంతరమునందలి మిథ్యాప్రత్యయము కారణము. పూర్వపూర్వాధ్యాస ఉత్తరోత్తరాధ్యాసముగూర్చి కారణమగును. ఇట్లు మిథ్యాప్రత్యయపూర్వకమగు నీ సంసార మనాదిగా చక్రమువలెఁ బరిభ్రమించుచున్నది. ఇట్లు అజ్ఞానము కారణముగా గలదగుటవలననే సంఘాతమునందు 'అహం' ప్రత్యయము మిథ్యాప్రత్యయముగాని గౌణముకాదు. కాన సంసారమంతయు నవిద్యాకృత మగుటవలన సర్వకర్మసన్నాసపూర్వకజ్ఞాననిష్ఠచేతనే నిశ్చేషసంసారోపరమము సంభవించును. విద్యావిద్యులకే విరోధము. అవిద్యాపూర్వకమగు కర్మచే సంసారమునకు సమూలముగ నుచ్ఛేదము లేదు. కాన జ్ఞానమువలననే మోక్షమని సిద్ధించినది.

ఎట్లైన దేహాదిసంఘాతమునందలి 'అహం' ప్రత్యయమును దేహాభిమాన మవిద్యాకృతమగుటచే విద్యవలన నవిద్య నివర్తించగా దేహాభిమాన మిక నుండదు. కాన సంసారము లేదు. దేహాభిమానమున్నంతవఱకే సంసారము. అజ్ఞానులు దేహాభిమానముతోడనే సంసారము ననుభవించుచున్నారు. ఆత్మనాత్మలను వివేకపఱచి తెలిసికొనునాడు దేహాదిసంఘాతమునం దాత్మబుద్ధిని యుంచడు.

స్థాణువును దెలిసికొనిన పురుషుడు స్థాణువునం దిది పురుషుడను జ్ఞానమును పొందడు.

‘ఓయీ ! యిచట స్థాణుపురుషదృష్టాంత మనాత్మయం దాత్మభ్రాంతికి ననుకూలపడదు. ఉన్నస్థాణువునందు అచట లేనిపురుషునిగూర్చి భ్రాంతి చెందు చున్నాడు. ఆత్మనాత్మస్థలమున విద్యమానమగు దేహాదిసంఘాతమునందే విద్య మానమగు నాత్మను భ్రాంతిపడుచున్నాడు. కనుక స్థాణుపురుషదృష్టాంతమున “అవిద్యమానపురుషభ్రమయు, దార్ఘాంతికమున విద్యమాన ఆత్మభ్రమయు నని యారెంటికి భేదము అస్పష్టము. అనినచో నట్లుకాదు. స్థాణువునందు పురుషుడను బుద్ధివలె యనాత్మయందు ఆత్మయను బుద్ధి భ్రమయను సంశయమాత్రమే యిచట దృష్టాంతదార్ఘాంతికములకు సాధర్మ్యముగ వివక్షితమైనది.

‘ఓయీ ! ఎవడు స్థాణుపురుషుల నుభయమును దెలిసికొనుచున్నాడో వానికి స్థాణువునందు పురుషభ్రమ కలుగుచున్నది. అంతేకాని యారెంటిలో నొకదానిని తెలియనివానికిగాని యారెంటిని తెలియనివానికిగాని యాభ్రాంతి పుట్టుటలేదు. అట్లే యాత్మనాత్మలను తెలిసినవానికి సంఘాతమునందు ఆత్మభ్రాంతిపుట్టుచు న్నదా ? లేక యారెంటిలో నొకదానిని తెలియనివానికా ? లేక యారెంటిని తెలియనివానికా ? ఇం దేపక్షము మీకు సమ్మతము ? అన్నిట దోషము కలదు. మొదటిపక్షము కుదరదు. మొదటిపక్ష మవలంబించినచో నాత్మానాత్మవేత్త యగు సమ్యజ్ఞానికే సంఘాతమునం దాత్మభ్రాంతి కలుగవలసివచ్చును. రెండవ పక్షముకూడ కుదరదు. ఇందు ఆత్మను తెలియనివాని కాత్మభ్రాంతియా ? అనా త్మను తెలియనివానికా ? మొదటిది కుదరదు. పురుషుని తెలియనివానికి స్థాణువు నందు బురుషభ్రమ యెట్లసంభవమో యాత్మను తెలియనివారికిఁగూడ సంఘా తమునం దాత్మభ్రమ యట్లసంభవము. ఇక రెండవపక్షమును కుదరదు. ఏలయన అనాత్మను తెలియనివాడే లోకమునం దుండడు. ఇట్లే మూడవపక్షమును గుదరదు. ఆత్మనాత్మలను ఉభయమును దెలియని సుషుప్తి మృత్యాదులయం దేరికిని భ్రమ సంభవించుటలేదు. అని యొక యాశంక-

సమాధానము :- ఆత్మనుగాని యనాత్మనుగాని యెవరు బాగుగా తెలిసి కొనుచున్నాడో వారికి సంఘాతమునం దాత్మభ్రాంతిలేదు. స్థాణువునుగాని పురుషుని గాని బాగుగా తెలిసికొన్నవానికి స్థాణువునందుకూడ పురుషభ్రమ యుండదు. కావున నెవడు ఆత్మను బాగుగా తెలిసికొనలేడో వానికే యనాత్మయం దాత్మ భ్రమ. ఆత్మ బాగుగ విదితమైనచో సంఘాతమునం దాత్మభ్రాంతియే సంభవించదు. ఆత్మను బాత్తుగా దెలియనివానికికూడ సంఘాతమునం దాత్మభ్రాంతి పుట్టదు. మఱేమనిన ఆత్మ కర్తయనియు భోక్తయనియుఁ బుట్టినవాడనియు మృతు డనియును విపరీతముగ నాత్మ నెవ్వడు తెలిసికొనుచున్నాడో, వానికే సంఘాత

మునం దాత్మభ్రమ. అయితే భ్రమకు బూర్వము విపరీతాత్మజ్ఞాన మెట్లని మీరు సందేహపడవచ్చును.

కాని బీజాంకురన్యాయముచే భ్రమకంటె పూర్వము విపరీతాత్మజ్ఞానము, దానికంటెపూర్వము భ్రమ, లేక యజ్ఞానమువలన నాత్మయందు విపరీతజ్ఞానము భ్రమయు నీరెండు నొకేనూఱు కలుగును

వస్తుతః 'అహమ్మును ననుభవసిద్ధమైన యాత్మయనుపదార్థ మొకటి కలదని సామాన్యకారముగ నందఱు ఆత్మను దెలిసికొనుచున్నారు. అజ్ఞానులయితే ఆ యాత్మనే దేహాది సంఘాతరూపముగ గుర్తించుచున్నారు. కాన సంఘాతమునం దాత్మభ్రమ యజ్ఞానులకు తగును. అనుభవసిద్ధమై కాదనుటకు వీలులేని యీసంఘాతాత్మభ్రమ అవిద్యాపూర్వకమగుచు, నిర్వాచ్యమగుచుండ దీనివిషయమై ఎక్కువ ప్రశ్నిత్రయము లనావశ్యకములు. మాయామయమగు వస్తువు నెంతవిమర్శించినను దానిస్వరూపము తేలదు. ఈ సంఘాతము మాయామయము. దానియందు దాత్మ భ్రమయు మాయామయమే. కాన నీరెండును మిథ్యయే. కనుకనే సంఘాతమునందు నేనను జ్ఞానము మిథ్యాజ్ఞానమని మేమంటిమి.

ఓయీ, 'ఆత్మోవై పుత్రనామాసి' యను శ్రుతిని ప్రమాణముగ దీసి కొని పుత్రునియందు నేనను జ్ఞానమెట్లు గౌణమో యట్లే తన సంఘాతమునందు నేనను జ్ఞానముగూడ గౌణమే. మిథ్యయననేల? వినుము. పుత్రుడు గౌణాత్మ కావచ్చును. సంఘాతముమాత్రము గౌణాత్మకాదు. తండ్రికుమారులకు జన్యజనక భావరూప సంబంధ మొకటి కలదు. దానిని నిమిత్తముగఁ జేసికొని పుత్రునియందు నేనను జ్ఞానము గౌణమగుచున్నది. ఆత్మకును దేహేంద్రియసంఘాతమునకును నట్టి జన్యజనకభావసంబంధము లేదు. దేహేంద్రియాద్యవచ్చినన్ని తైతన్యరూపుడగు నాత్మ దేహేంద్రియాదులకు జనకుడగుట యసంభవము. అయితే 'ఆత్మన ఆకాశ స్సంభూతః' అనెడి శ్రుతికి గతియేమి? అచట ఆత్మపదము దేహేంద్రియాద్యన వచ్చినాత్మను బోధించును. అచట నాకాశాదులయందు దాత్మభ్రాంతిలేదు. కావున నిందు విరోధము లేదు. కాన సంఘాతమునం దహంప్రత్యయము గౌణ మెన్నటికిని కాదు. తప్పక మిథ్యయే. గౌణాత్మ నిజమైన యాత్మయొక్కపనినిఁ జేయలేదు. గౌణాత్మయగు పుత్రుడు ముఖ్యాత్మయగు తండ్రియొక్క భోజనము నాచరించలేడు తండ్రిగ్రహించిన యన్నపానములచేతనే తండ్రిదేహము వృద్ధిచెం దునుగావి పుత్రుడు భుజించిన యన్నపానములచే తండ్రిశరీరము వృద్ధిచెందదు. కాని దేహాదిసంఘాతముచేసిన యజ్ఞాదికర్మలచే నాత్మ స్వర్గాదులఁ బొందుచున్నాడు. కొడుకుచేసిన యజ్ఞమువలన తండ్రి స్వర్గమున కేగుటలేదు. కాన దేహాది సంఘాతము గౌణాత్మ కానేరదు. మిథ్యాత్మయే. దేహాదిసంఘాతము గౌణాత్మయగుచో ముఖ్యాత్మయొక్క పనిని నెరవేర్చలేదు. గౌణసింహమగు దేవదత్తుడు ఏనుగుకుంభ

సలమును జేల్చజాలడు. గౌణాగ్నియగు మాణవకుడును గట్టెల మంటపెట్టజాలడు. ఇవట మిథ్యాత్వయగు దేహాదిసంఘాతము పుణ్యపాపము లొనర్చి ముఖ్యాత్మను ఊర్ధ్వాధోలోకముల కంపుచున్నది. కావున మిథ్యాప్రత్యయమునకును గౌణ ప్రత్యయమునకును భేదము కలదు. దేహాదిసంఘాతమునం దాత్మజ్ఞానము మిథ్యగాని గౌణముకాదు. 'జ్యోతిష్టోమేన స్వర్గకామో యజేత' అను విధి ననుసరించి చేసెడి యజ్ఞాదిక్రతువులు మిథ్యాత్మలగు దేహాదులచే జేయబడుచున్నవిగాని గౌణాత్మలచే జేయబడుచుండుటలేదు. మిథ్యాజ్ఞానముచేతనే దేహాదుల కాత్మత్వముపపన్నమైనది. అన్వయవ్యతిరేక ప్రమాణములవలన మిథ్యాజ్ఞాన మున్నంత వఱకే దేహాదుల కాత్మత్వము - అదిలేనపు డనాత్మత్వమే. కనుకనే యవివేకులగు పిల్లలకు నజ్ఞానకాలమున దేహాది సంఘాతమునందు 'నేను పొడవైనవాడను - గౌరవగ్నముకలవాడను' అను జ్ఞానము కనిపించుచున్నది. దేహాది సంఘాతముకంటె నేను వేఱని తెలిసిన వివేకులకు నాజ్ఞానకాలమున దేహాది సంఘాతమునందు 'అహం' ప్రత్యయము పుట్టుటలేదు. అవివేకులకుగూడ కాలాంతరమునందు వివేకము గలిగినచో నట్టిమిథ్యాప్రత్యయము బుట్టదు. వివేకవంతులకుగూడ నొకానొకసమయమున ఘోరదుఃఖము ననుభవించునప్పు డా వివేకము చెడి యవివేకులవలె సంఘాతమునం దాత్మప్రత్యయము పుట్టవచ్చును. కాన సంఘాతాత్మజ్ఞానము మిథ్యాజ్ఞానపూర్వకముగాని గౌణముమాత్రము కాదు. గౌణస్థలమున సామాన్యవిశేషములయొక్క భేదము తెలియఁబడును. మిథ్యాప్రత్యయమునందు సామాన్యవిశేషములగు సంఘాతాత్మలకు భేదము తెలియఁబడదు. అనగా 'సింహో దేవదత్తః' అనుచోట సింహమును దేవదత్తుని సామాన్యకారముగను విశేషకారముగను వేరుగఁ దెలిసికొనియే మానవుఁడు 'సింహోదేవదత్త' అని యనుచున్నాడు. అట్లే యాత్మను దేహాదిసంఘాతమునున్న సామాన్యకారముగను విశేషకారముగను వేరుగఁ దెలిసికొని పురుషుడు సంఘాతమును నేనని తెలిసికొనుచో నపుడు సంఘాతమునం దహంప్రత్యయము గౌణమయ్యెడిది. అట్లు విద్వాంసు డనుకొనుటలేదు. విద్య సంఘాతమునం దాత్మభ్రాంతిని బోగొట్టును. సంఘాతభిన్నమగు సచ్చిదానం దాత్మ స్వరూపమును సాక్షాత్కారపరచును. ఇట్టియెడ సంఘాతభిన్నమగు సచ్చిదానం దాత్మను సామాన్యముగను విశేషముగను దెలిసికొన్న పురుషుడు మరల సంఘాతము నేనని యెట్లనుకొనును? ఎవడు నేను మనుష్యుడ నని తలంచునో వాడు 'అనాత్మ - ఆత్మ' యను పదార్థద్వయము కలదని సామాన్యకారముగనే తెలిసికొనుటలేదు. ఇంక సచ్చిదానందరూపుఁ డాత్మయనియు ననృతజడదుఃఖరూప మనాత్మయనియు నను విశేషజ్ఞానము వాని కెట్లుండును? కనుకనే వానికి ననాత్మయం దాత్మప్రత్యయము స్థావపునందు బురుషప్రత్యయమువలె భ్రాంతియే. సింహోదేవదత్తులను వేఱుగజూచు పురుషుడు 'సింహో దేవదత్తః' అని యను

కొనినట్లు స్థానిపురుషు లిద్దఱును జూచువాడు 'అయంపురుషః' అని యనుకొనడు. ఒక్కస్థానిపురుషును జూచినవాడే పురుషుడని భ్రాంతిని జెందును. అట్లే ఆత్మనాత్మలను వేఱువేఱుగఁ దెలిసికొనినవాడు సంఘాత మాత్మయని యనుకొనడు. అనాత్మ నొక్కదానినే గుర్తించువాడు దాని నాత్మయని యనుకొనును. కావున సంఘాతమునందు 'అహం' ప్రత్యయము గౌణముకాదు.

'ఓయీ ! దేహేంద్రియాదులు మిథ్యాత్మలగుచో నవిచేసెడి యజ్ఞాది కర్మలుగూడ మిథ్యలే యగును. ఇట్టితరి మిథ్యయైన యజ్ఞాదికర్మలను చేయుమని ముఖ్యాత్మయగు జీవునిగూర్చి శ్రుతిచెప్పట మొసంగదు. కాన శ్రుతి యదృష్ట విషయములయందు ముఖ్యాత్మయగు జీవుని ప్రేరేపించుటవలన ముఖ్యాత్మచే చేయఁదగినవి గౌణములగు దేహేంద్రియాదులచే నెరవేర్చబడుచున్నదని తప్పక యంగీకరింపవలెను. వేద మన్ని ప్రమాణములకంటెఁ గొప్పది. వేదప్రమాణమును యుక్తులచే నడలంప యత్నించుట తగదు. "ప్రత్యక్షేణానుమిత్యావా, యస్తూపాయో నబుద్ధ్యతే, ఏనం విదన్తివేదేన" అను వచనము ప్రత్యక్షానుమితి ప్రమాణములకు విషయముగాని యదృష్టాంతమును బోధించుటచే వేదము ప్రమాణమని చెప్పుచున్నది. కావున నగ్నిహోత్రాది కర్మలకు తత్సాధ్యమైన స్వర్గాదిఫలము లకు గల సాధ్యసాధన భావరూపసంబంధమును బోధించుటయందే శ్రుతి ప్రమాణమగును. ప్రత్యక్షాది ప్రమాణగోచరమగు విషయమునం దయ్యది ప్రమాణము కాదు. ప్రమాణములన్నియు నజ్ఞాతార్థమును (తెలియని విషయమును) బోధించుట వలననే ప్రమాణము లగుచున్నవి. ప్రమాణమనగా ప్రమాకరణము. ప్రమయన అనధిగత, అనాధిత, అర్థవిషయకజ్ఞానము.

అందు ప్రత్యక్షప్రమాకరణము ప్రత్యక్షప్రమాణము. అయ్యది చక్షురాది కము. అందు చక్షుర్వ్యాపారముకంటె బూర్వము తెలియని ఘటమును నిది ఘటమని పురుషునకు బోధించి అయ్యది ప్రమాణ మగుచున్నది. ఇట్లే తనవ్యాపారమునకు బూర్వము తెలియఁబడని శబ్దమును బోధించి శ్రోత్రము ప్రమాణమగుచున్నది. ఇట్లే మిగిలిన యింద్రియములును.

అనుమితిజ్ఞానమునకు కరణమగునది యనుమానప్రమాణము. అయ్యది మనస్సు. ఇది పర్యతమునందు గనిపించని యగ్నిని 'వహ్నివ్యాప్యో ధూమః' అను హేతువుచే బురుషునకు బోధించి ప్రమాణమగుచున్నది. సాదృశ్యజ్ఞానమునకుఁ గరణమగునది యుపమానము. అదియును దెలియబడని గోగవయమృగములయొక్క సాదృశ్యమును దెలిపియే ప్రమాణ మగుచున్నది. అట్లే 'వీనో దేవదత్తో - దివా నభంతే' 'బలిసిన దేవదత్తుడు పగలు భుజింపడు' అను నర్థావత్తియు దెలియఁబడని బలిసిన దేవదత్తు డొనరించిన రాత్రిభోజనమును దెలిపియే

ప్రమాణమగుచున్నది. ఇట్లే యనుపలభిగూడ నజ్ఞాతమగు ఘటాభావమును బోధించుచున్నది. అట్లే శబ్దముగూడ అజ్ఞాతమును జ్ఞాపకపరచియే ప్రమాణమగును. ఆప్తవాక్యము శబ్దము ఘటమును దెలియని బాలుడు ఘటమునుజూచి “ఇదియేమి” యని తల్లి నడిగి ‘ఇది ఘటము’ అను తల్లిమాటవలన ఘటమును దెలిసికొనుచున్నాడు.

వేదముగూడ పరమాత్ముడగు భగవంతునియొక్క వాక్యము. కాన పరమ ప్రమాణము. అట్టివేదము అజ్ఞాతమగు స్వర్గాగ్నిహోత్రాదులను దెలియఁపఱచుచున్నది. దృష్టార్థమునందు వేదము ప్రమాణముగా నుండుటచే దృష్టమగు మిథ్యాజ్ఞానము కారణముగాగల దేహాదిసంఘాతమునందలి ‘అహం’ ప్రత్యయము గౌణమని కల్పింప శక్యముకాదు. అగ్ని యుష్ణమనియు, జలము శీతమనియు ననుభవసిద్ధమై యుండ వేదవాక్యము లెన్నిచేరినను అగ్ని శీతమని జల ముష్ణమని యును జెప్పుచు ప్రమాణములు గానేరవు. అట్లే దేహాదిసంఘాతమునందు ‘అహం’ ప్రత్యయము మిథ్యయని విద్వదనుభవసిద్ధమై యుండ దేహేంద్రియాదులు గౌణము లని చెప్పుచు వేదముగూడ ప్రమాణము గానేరదు. కాన యనుభవమునకు విరుద్ధము కాని యర్థమునందే వేదము ప్రమాణము.

ఒకవేళ వేదము ‘శీతో అగ్నిః, అప్రకాశశ్చ’ ‘అగ్ని చల్లనిది. ప్రకాశము లేనిది’ అనిచెప్పినను నపు డావాక్యమునకు సర్థాంతరమును గల్పింపవలెఁగాని యనుభవవిరుద్ధమగు సర్థమునందు వేదమునకు బ్రామాణ్యము నీయఁదగదు. (అగ్నిః = నిప్పు, శీతః = నష్టః = చల్లారిండు. కనుకనే ‘అప్రకాశః = వెలుతురు లేనిది) దీనిచే “యజేత” అని మొదలగు సద్దృష్టవిషయములందలి విధివాక్య ప్రామాణ్యము ననుసరించి దేహాది సంఘాతము గౌణాత్మయని కల్పించుచో నపుడు సర్వవేదాంతములకు విరోధము వాటిల్లును. వేదాంతములు వేదాంతర్గతములే కాన యయ్యది స్వవచనవిరోధమే యగును. వేదాంతములయందు సమస్త ప్రపంచము మాయచే ఆత్మయందు గల్పితమనియు నవిద్యచే దేహేంద్రియాదికమును నాత్మగాఁ జూచుచున్నాడనియును ఘటాభావముగఁ జెప్పబడుచున్నది. వైగా విద్వాంసులకు దేహాది సంఘాతమునందు అహంప్రత్యయము లేదు. నిజముగ నది గౌణమగుచో విద్వాంసుల కేలయిండదు? విద్వాంసుడగు తండ్రి ‘ఆత్మావే పుత్రీనామాసి’ యను శ్రుతి ననుసరించి పుత్రుని గౌణాత్మగా దలచుట లేదా? వై వెచ్చు విద్వాంసుడే యట్లు తలచుచున్నాడు. శ్రుత్యర్థమును గుర్తెఱుంగని యవిద్వాంసుడు పుత్రుని గౌణాత్మనుగ దలచుటలేదు.

మఱియు గౌణస్థలమున గౌణముఖ్యసింహములు రెండును వేఱువేఱుగ గనిపించుచున్నవి. గౌణముఖ్యాత్మలు అట్లు వేఱుగఁ గనిపించుటలేదు, కావున

సంఘాతము మిథ్యాత్వయే. గాణాత్మ కాదు. 'యజేత' ఇత్యాది శ్రుతులు అవిద్యద్విషయములగుచు ప్రమాణము లగుచున్నవి. ఎవడు కర్తృత్వముగల సంఘాతమును నాత్మనుగ దెలిసికొనుచున్నాడో వాడు యజ్ఞాదికము నాచరించుచున్నాడు. దానిఫలము ననుభవించుచున్నాడు. కావున విధివాక్యము లజ్ఞాని విషయములని కల్పించి వానికి ప్రామాణ్యమియవలయునని భావము.

ఓయీ! ఇట్లగుచో విధివాక్యములకు ముఖ్యమైన కర్త లేనందున శ్రుతి యప్రమాణముకదా? అనగా దేహాదిసంఘాతాత్మ నుద్దేశించి 'యజేత' ఇత్యాది విధి పొసగదు. స్థాణుపురుషునిగూర్చి యున్మత్తుడు కానివాడెవడును 'నీవిధి చేయు' మని నియమించదు. ముఖ్యాత్మ కర్తయేకాడు. ఇక శ్రుతి యప్రమాణమేకదా! యనిభావము.

కాదు. వేదము కర్మకాండ, జ్ఞానకాండ యని రెండుభాగములు. అందు కర్మకాండ యప్రమాణమైనను జ్ఞానకాండ ప్రమాణమే. జ్ఞాననిష్ఠాకర్తయగు విద్వాంసులు కలరు. జ్ఞానియగు ముఖ్యాత్మయును గలడు. కాన జ్ఞానకాండ సార్థకమగును.

ఓయీ! కర్మకాండ యజ్ఞానివిషయమగుచు విద్వాంసుల కెట్లు ప్రమాణము కాదో, యట్లే జ్ఞానకాండకూడ విద్యద్విషయమగుచు నవిద్వాంసులయెడ నప్రమాణమేకదా? కాన కర్మ జ్ఞానకాండలకు అప్రామాణ్యము సమానమైనది. అవిద్వాంసులు జ్ఞానకాండలో బ్రవర్తించరు. 'వారి కది వ్యర్థము, వీరి కిది వ్యర్థము' అని నచో నట్లుకాదు. బ్రహ్మసాక్షాత్కారమైనతోడనే దేహాదిసంఘాతమునందలి 'అహం' ప్రత్యయ మెట్లు బాధింపబడుచున్నదో, యట్లు ఆత్మసాక్షాత్కార మెప్పుడును దేనిచేతను బాధింపబడుటలేదు. కాన బ్రహ్మవిద్యకు వైయర్థ్యము నాపాదింపశక్యముకాదు. 'అగ్నిరుష్ణఃప్రకాశశ్చ' అను ప్రత్యయమున కెట్లు బాధలేదో యట్లే 'అహంబ్రహ్మ'యను ప్రత్యయమునకుగూడ బాధలేదని భావము.

ఇచట నీయంశమును గ్రహింపవలయును.

అవిద్వాంసులకు జ్ఞానకాండయందు బ్రవృత్తిలేకపోవుట, బ్రహ్మవిద్య పనికి రాదని బాధింపబడుటవలననా? లేక వారికం దధికారములేనందుననా? (౧) బ్రహ్మవిద్య యేవిద్యచేతను బాధింపబడుటలేదు. "అగ్నియుష్ణము" అను ప్రత్యయము దేనిచేతను బాధింపబడదు. అట్లే "అహంబ్రహ్మ" (నేను బ్రహ్మను) "సచ్చిదానందంబ్రహ్మ" (బ్రహ్మ సచ్చిదానందరూపము) అను జ్ఞానముకూడ బాధింపబడుటలేదు. ఈయది "నాఽహంబ్రహ్మ" (నేను బ్రహ్మనుకాను) అను జ్ఞానముచేతనే బాధింపబడును. "నేనుబ్రహ్మను" అను జ్ఞానముకలవానికి "నేను బ్రహ్మనుగాను" అనుజ్ఞానమే యుండదు. ఇంక దీనికి బాధప్రసక్తియేది? నేను

బ్రహ్మనను జ్ఞానముగలవానికి నేను బ్రహ్మను గానను జ్ఞాన మంకురింపదు. కనుకనే యిది యబాధితార్థవిషయకమగుచు ప్రమయగుచున్నది. బాధింపబడుచో భ్రమయయ్యెడిది. భ్రమజ్ఞానమునకు ప్రమాజ్ఞానము బాధకము. ప్రమకు బాధకముండదు. దేహాదిసంఘాతము అనాత్మయగుటవలన నది యాత్మయనుజ్ఞానము బ్రహ్మజ్ఞానముచే బాధింపబడును. బాధింపబడినందున సంఘాతాత్మజ్ఞానము భ్రమ. బ్రహ్మాత్మజ్ఞానము భ్రమకాదు. బ్రహ్మ సద్రూపము. సత్త్వయశగా నిత్యము. రజ్జువు వ్యావహారికసత్యము. రజ్జు సర్ప మరీచ్యుదకాదులు ప్రాతిభాసికములు. ఈ ప్రాతిభాసిక పదార్థజ్ఞానము వ్యావహారికజ్ఞానములచే బాధింపబడును. అట్లే వ్యావహారికమగు సంఘాతాత్మజ్ఞానముగూడ పారమార్థికమగు బ్రహ్మజ్ఞానముచే బాధింపబడును. కావున “సత్యం జ్ఞాన మనంతంబ్రహ్మ” “అజ్ఞో నిత్యశ్చాశ్వతః” అను శాస్త్రము ననుసరించి యబాధితమగు నిత్యసద్రూపబ్రహ్మవిషయకజ్ఞానము ప్రమయే. “నేహ నానాస్తి కించన ” అనుశ్రుతినిపట్టి సంఘాతాత్మజ్ఞానము భ్రమయే. సంఘాతము, సంఘాతజ్ఞానము నీరెండును భ్రమయే. సర్వము బ్రహ్మయందు గల్పితమని శ్రుతి చెప్పుచున్నది. బ్రహ్మయొక్కడే అబాధితపదార్థమయినందున బ్రహ్మజ్ఞానము మాత్రమే ప్రమయగుచున్నది. బాధితపదార్థజ్ఞానము భ్రమయనియు, అబాధిత పదార్థజ్ఞానము ప్రమయనియును సిద్ధాంతము.

బ్రహ్మము సచ్చిదానందమను వేదవాక్యజన్యమగు బ్రహ్మాత్మజ్ఞానము దేని చేతను బాధింపబడదు. ఇతరజ్ఞానముల నన్నిటిని బాధించి యిది పుట్టును. ఇట్టి బ్రహ్మాత్మజ్ఞానముకొరకే బ్రహ్మవిచారాత్మకమయిన వేదాంతమీమాంసాశాస్త్రమును వ్యాసులు రచించిరి. బ్రహ్మాత్మజ్ఞానము సమ్యగ్విచారమువలన బుట్టును. సంఘాతాత్మజ్ఞానము విచారములేకుండగనే పుట్టుకతో బుట్టును. కనుకనే యీయది అవివేకపూర్వకము. కనుకనే వివేకపూర్వకమగు బ్రహ్మజ్ఞానముచే బాధితమగు చున్నది.

మఱియు ప్రకాశతుల్యమయినది బ్రహ్మవిద్య. అంధకారతుల్యమయినది యవిద్య. ప్రకాశముచే నంధకారము నశించును. అంధకారముచే ప్రకాశము నశించదు. అట్లే బ్రహ్మవిద్యచే అవిద్యామూలకమయిన సంఘాతాత్మజ్ఞానము నశించునుగాని, సంఘాతాత్మజ్ఞానముచే బ్రహ్మాత్మజ్ఞానము నశించదు. కావున “బ్రహ్మ విద్య బాధింపబడినందున జ్ఞానకాండలో నజ్ఞానులకు బ్రవృత్తి కలుగుటలే” దను మొదటిపక్షము కుదరదు.

ఇక రెండవపక్షము మిగిలినది. అవిద్యారాగాదిదోషములచే దూషితులయి, దేహాదిసంఘాతమే యాత్మయను నిశ్చయము గలిగి నేను కర్తను, నేను భోక్తను అని తలంచుచు, జన్మాంతర పుణ్యపాపవశమున విహిత నిషిద్ధములయందు బ్రవర్తించుచున్న యజ్ఞానులకు బ్రహ్మవిద్యయం దధికారములేదు.

“అథాతో ధర్మజ్ఞాసా” అను సూత్రముచే శమదమాది సాధనసంపన్నులయిన ప్రాజ్ఞులకే బ్రహ్మవిద్యయం దధికార మియ్యబడినది. ఇచటకూడ “జ్ఞానయోగేన నాంఖ్యానాం కర్మయోగేన యోగినాం” అని జ్ఞానులకే బ్రహ్మవిద్యయం దధికారము చూపబడినది. [ఇచట జ్ఞానులనగా ఆపాతతః బ్రహ్మోత్పత్తౌ భావమును దెలిసినవారని యర్థము]

ఇట్లే విద్వాంసులకు కర్మకాండయందు బ్రవృత్తిలేకపోవుట, కర్మవిద్య బాధింపబడుటవలననా? వారికం దధికారము లేకుండుటవలననా? ఇందు రెండవ పక్షము కుదరదు. బ్రహ్మవేత్తలయిన బ్రాహ్మణులకు స్త్రీశూద్రాదులకువలె కర్మాధికారము లేదనుట పాడిగాదు. బ్రహ్మజ్ఞానమునకు బూర్వమే కర్మాధికారము గల బ్రహ్మవేత్తలకు బ్రహ్మజ్ఞానము కలిగినతోడనే కర్మాధికారము నశించుచో, వారల కయ్యది (బ్రహ్మజ్ఞానము) దోషమే యగును. దానికి మీ రిష్టపడకూడదు. బ్రహ్మహత్యను బోధించువానివలె బ్రహ్మజ్ఞానమును బోధించు నీశ్వరుడుకూడ అనాపుడగును. బ్రహ్మహత్యచేసినవానివలె బ్రహ్మజ్ఞాననిష్ఠుడుకూడ రాజాదులచే దండుకొడగును. కావున కర్మవిద్య బ్రహ్మవిద్యచే బాధింపబడినందుననే విద్వాంసులకు కర్మలయందు బ్రవృత్తి కలుగుటలేదు.

“నేహ నానాస్తి కించన” “ఆత్మైవేదం సర్వం” “నిష్కలం నిష్క్రియం శాంతం” “అశబ్ద మస్పృశః మరూప మవ్యయం” “యోనై భూమా తదమృతం” “అతోన్యదార్థం” ఇత్యాది శ్రుతులచే అకర్తృ భోక్తృ సచ్చిదానందలక్షణమయిన అద్వితీయ బ్రహ్మోత్పత్తజ్ఞానము కలుగగా, నేను కర్తృను, నేను భోక్తృను, ఇది నాపని” అను మిథ్యాజ్ఞానము బాధింపబడకుండ నెట్లుండును? వెలుతురువచ్చిన చీకటి యుండునా? కాన బ్రహ్మవిద్యకు దేనిచేతను బాధలేదు.

అయితే శాస్త్రజన్యమగు “అహంబ్రహ్మ” యను జ్ఞానము “నాహంబ్రహ్మ” అను ననుభవముచే బాధింపబడకూడదా? యని మీరు సందేహింపవచ్చును. అది యవిద్యదనుభవమా? లేక విద్యదనుభవమా? రెండవపక్షము కుడరదు. బ్రహ్మజ్ఞానముగల విద్వాంసులకు “నాహంబ్రహ్మ” నేను బ్రహ్మయ్యగాను” అను ననుభవ ముండదు. మొదటిపక్షమును గుదరదు. అవిద్వాంసుల యనుభవముచే విద్వాంసులజ్ఞానము బాధితమగుట యసంభవము. సమూహాధికరణము సమానవిషయము నగు జ్ఞానాజ్ఞానములకే బాధ్యమోధక భావము. అట్లుకానిచో దేవదత్తునియందలి వ్యాకరణశాస్త్రాధ్యయనముచే వానియందలి తర్కశాస్త్రాజ్ఞానము పోవలసివచ్చును. అట్లే దేవదత్తునియందలి వ్యాకరణశాస్త్రజ్ఞానముచే యజ్ఞదత్తునియందలి వ్యాకరణ శాస్త్రాజ్ఞానమును బోవలయును. ‘నాహంబ్రహ్మ’ అను జ్ఞానము అజ్ఞానమగుగాక, లేక జ్ఞానరూపమగుగాక? ఎటులయినను “అహంబ్రహ్మ” అను జ్ఞానమునకు

విరుద్ధము. బ్రహ్మబ్రహ్మలకు విరోధముకాన, వానిజ్ఞానములకుగూడ విరోధ మావశ్యకము. కాన అహంబ్రహ్మ అనుజ్ఞానమునకు దేనితోను శాధలేదు.

ఓయి! ఆచార్యులు వేదాంతశాస్త్రమును జదివి, వేదాంతాచార్యులనిపించుకొని, బ్రహ్మవిద్య నుపదేశించుచువారలకుగూడ “నేను బ్రహ్మనుగాను” అను ననుభవము కలదు. వారియొద్ద సంసారదుఃఖానుభవము గనిపించుచున్నదికదా? అనియనరాదు.

యథార్థముగ బ్రహ్మత్వజ్ఞాన మబ్బనివారలకే సంసారదుఃఖ మనుభవములొనండును. సమ్యక్ జ్ఞానము కుండదు. బ్రహ్మత్వసాక్షాత్కారము కడుదుర్లభము. ప్రతిబంధము లనేకములుండును. మామిడిపండు అతితీపిగనుండునని యెన్నిసారులు తిన్నను, చవిచూడనివాని బుద్ధికెక్కదు. అట్లే యెన్నిసారులు బ్రహ్మనుగూర్చి విన్నను సాక్షాత్కారముకలుగనిదే బుద్ధికెక్కదు. కాన మీరు చెప్పినవారు బ్రహ్మత్వాసాక్షాత్కారములేనివారే. పరోక్షజ్ఞానమున్నంత మాత్రమునగూడ శిష్యుల కుపదేశించవచ్చును. అపరోక్షజ్ఞానమువలననే అజ్ఞానము నివర్తించును. అజ్ఞానము నివర్తించినప్పుడే సంసారదుఃఖ మనుభవములొనండుదు. అంతవరకుండును. ఘటాకారపరిణత బుద్ధివృత్తియను అపరోక్షజ్ఞానమువలన ఘటాజ్ఞానము నశించినట్లు బ్రహ్మకారముగ పరిణమించిన బుద్ధివృత్తియను, నపరోక్షజ్ఞానమువలననే బ్రహ్మజ్ఞానము నశించును. ఇట్టి అపరోక్షజ్ఞానమును బుట్టించబట్టియే బ్రహ్మవిద్య ప్రమాణమగుచున్నది.

ఓయి! శాస్త్రము అజ్ఞాతార్థమును జ్ఞాపకముచేయుచు ప్రమాణమని చెప్పితిరి. వేదాంతశాస్త్రము జ్ఞాతమగు బ్రహ్మను బోధించుటచే ప్రమాణము కానేరదు. అసినచో, నట్లుకాదు. బ్రహ్మను దెలిసికొనగోరినవానికి బ్రహ్మ జ్ఞాతముకాదు. వానికి బ్రహ్మ తెలిసినచో, తెలిసికొనవలెనని కోరికయే యుండదు. కాన బ్రహ్మ అజ్ఞాతమే. అయితే బ్రహ్మ తెలియబడనిచో నప్పుడును జిజ్ఞాసపుట్టదుకదా? నిజమే బ్రహ్మ యాపాతముగ తెలియుట. ఆస్తికులందరును జగత్కారణమయిన యొకానొక యీశ్వరుడు కలడని యెఱుంగుదురు. ఇట్టివాడని మాత్రము తెలియనేరరు. ఆపాతతః తెలిసినను పూర్తిగ దెలియనందున దెలియనట్లే! “యత్సాక్షాదపరోక్షాత్ బ్రహ్మ” అనునది విద్వాంసులవిషయము. విద్వాంసులకు నిత్యము బ్రహ్మ మపరోక్షమగును. అవిద్వాంసులకు గాదు. పరోక్షమునగూడ నవిద్వాంసులకు బ్రహ్మ తెలియనిచో నింక వానికి బ్రహ్మసాక్షాత్కారప్రసక్తి యేది?

ఎవడు బ్రహ్మను దెలిసికొనగోరెనో, వానియాత్మయే బ్రహ్మకావున, వానికి బ్రహ్మ తెలిసినట్లే? బ్రహ్మ అజ్ఞాతముకాదు అని యనుటకూడ చెల్లదు.

ఎవడు బ్రహ్మను తెలిసికొనగోరెనో వానియాత్మ బ్రహ్మయని వానికి తెలుసునందురా? లేక విద్వాంసునకు తెలుసునందురా? య. కుడరదు. తెలిసినచో

జ్ఞాన యసంభవము. అను గుదరదు. విద్వాంసులకు బ్రహ్మదెలిసినచో నవిద్వాంసులకు తెలిసికట్లుకాదు. అవిద్యావిలాసముచే దేహాదిసంఘాతమునం దాత్మ ప్రత్యయముండుటంబట్టి సచ్చిదానందలక్షణమయిన యాత్మ అజ్ఞాతు డగుట యొప్పును. నిద్రలో ఆత్మ తెలియకుండుట యెల్లర కనుభవసిద్ధము. కావున “నేను నేను దెలియకున్నాను” “నేను మనుష్యుడను” “నేను బ్రహ్మను గాను” “నేను సంసారిని” అను నసంభవమునుబట్టి ఆత్మ సిద్ధమయియున్నను అజ్ఞాతు డగుచు న్నాడు. ఈయది కేవలయుక్తిచే నిషేధింప వీలులేదు. కావున ఆత్మ సద్రూపు డయి యున్నను మాయయొక్క మహిమచే సచ్చిదానందబ్రహ్మాభిన్నుడుగ దెలియబడుటలేదు. అందువలన అజ్ఞాతమగు బ్రహ్మోత్తరమును దెలుపుచున్నందున బ్రహ్మవిద్య ప్రమాణమగును.

అయితే తర్కవ్యాకరణాదులవలనగూడ బ్రహ్మ తెలియబడునుగదా? వేదాంతశాస్త్ర మెందులకు? ఇది వ్యర్థముకదా? అని యనరాదు. తర్కవ్యాకరణాది శాస్త్రములు ఆత్మభిన్నమగు బ్రహ్మమును బోధించును. ఆత్మభిన్నమయిన బ్రహ్మను బోధించవు. ఆత్మభిన్నబ్రహ్మను బోధించుటకు వేదాంతశాస్త్ర మవసరము.

దీనివలన భేదవాదులగు ద్వైత విశిష్టాద్వైతులమతమున వేదాంతశాస్త్రము యొక్క ప్రామాణ్యము గుదర్చసాధ్యముకాదని తేలుచున్నది.

ఓయి! అనధిగత అబాధిత బ్రహ్మోత్పత్తిజ్ఞానమును బోధించుటచే వేదాంత శాస్త్ర మొక్కటే ప్రమాణమగును. అనధిగతమయినను కర్మరూపమగు నర్థము బ్రహ్మజ్ఞానముచే సాధింపబడుచున్నందున దానిని బోధించు వేదభాగము ప్రమాణముకాదు. ఇంక తర్కాది శాస్త్రములు, చక్షురాది ప్రమాణములును అప్రమాణములని వేఱుగ జెప్పనేల? ఇట్టితఱి వేదచుంతయు అప్రమాణమని చెప్పెడి నాస్తికులగు బౌద్ధులకంటె వేదము సగభాగము అప్రమాణమని చెప్పు మీరు కొంచెము మెరుగు. అనినచో నట్లుకాదు. మేము బౌద్ధులవలె వ్యవహారదశలో గూడ కర్మకాండ బాధిత మనము. అట్లేన్నచో అర్థబౌద్ధులమో, ప్రచ్ఛన్న బౌద్ధులమో? అయ్యెడివారము. మరియు కర్మకాండ జ్ఞానమున కుపకరించును. అందు నయ్యది ప్రమాణమే. ఈవిషయము యిచ్చుటనే “ఆరుగుఁడోర్మునే రోష్ఠిగం కర్మకారణముచ్యతే” అని చెప్పబడినది. కర్మకాండ వెనుకటి వైశ్వదేవ, అగ్ని హోత్రాగ్నిష్టోమాదులయందు బ్రవృత్తిని నిరోధించుచు ముందుముందు చయన పొండరీకాది కర్మలయందు ప్రవృత్తిని పుట్టించుట బ్రహ్మవిద్యయందు బ్రవృత్తిని పుట్టించుటకే.

అనగా ఉపసీతునకు వివాహము, వివాహితునకు వైశ్వదేవము, వైశ్వదేవము చేసినవానికి నాథావము, ఆధాన మొనర్చినవానికి సగ్నిష్టోమము, అగ్నిష్టోమము

చేసినవానికి చయనము, అని యిట్లు వెనుకటికర్తలను జేసినవానికి ముందుముందు కర్తలను కర్మకాండ విధించుచున్నది. చేసినదానినే మరలచేయమని విధించుట లేదు. దీని యభిప్రాయ మేమన? పురుషుడు క్రమముగా నీకర్తల నాచరించుచు చిత్తశుద్ధిని పొంది బ్రహ్మవిద్యయందు బ్రవేశించుగాక! అని దీని యభిప్రాయము. “తమేతం బ్రాహ్మణా వివిదిషంతి” అను శ్రుతిచే కర్తృత్వముకు బ్రహ్మవిద్యయందు ప్రవృత్తి కలుగునని తెలియబడుచున్నది. “స్వకర్తృణా తమభ్యర్చ్య సిద్ధిం విందతి మానవః” అనువచనముకూడ నిందు బ్రమాణము. ఈశ్వరార్పణబుద్ధిచే గర్తల నాచరించువానికి బ్రాహ్మవిషయమాలయందు రాగము వదలి, చిత్తశుద్ధిని పొంది, యీశ్వరుడెవరు? ఆత్మయెవరు? అను జిజ్ఞాసకు గడంగును. పిదప బ్రహ్మవిద్య యందు బ్రవర్తించును. కావున కర్మలు ఆత్మజ్ఞానార్థమయిన బ్రహ్మవిచారమునకు హేతువగు శమనమాది సాధనసంపత్తిని సంపాదించుచున్నందున కర్మకాండ జ్ఞాన కాండకు నుపకరించును. కనుక కర్మకాండకుగూడ ప్రామాణ్యము గలదు.

ఉపాయము మిథ్యయయినను తద్వారా పొందదగిన (ఉపేయమగు) బ్రహ్మము సత్యమయినందున, యుపాయముకూడ సత్యమగును. దీనిచే కర్మకాండవలె బ్రహ్మకాండకూడ వ్యావహారికమగుచు, పారమార్థికము కానందున బ్రహ్మవిద్యావిధిశ్రుతియెట్లు ప్రమాణమను శంకకూడ నిరాకరింపబడినది.

అపూర్వమగు యజ్ఞాదులను బ్రతిపాదించుటచే విధివాక్యములు సార్థకము లగుచు, తదంగము లగుటచే అర్థవాదలుకూడ నెట్లు స్తుతిరూపముగ సార్థకములగు చున్నవో అట్లే సార్థకమయిన బ్రహ్మవిద్యాశ్రుతుల కంగములగుటచే కర్మవిధులు కూడ ప్రమాణములగుట చెల్లును.

“యవాగూం పిబ శిఖా తే వర్ధిష్యతే” (గంజిత్రాగుము, వెంట్రుకలు పెరుగ గలవు) అను లౌకికవచనము. వెంట్రుకలు పెరుగునను అంశమునందు ప్రమాణము కాకున్నను, తాపమును జల్లార్చుటయందు సార్థకమగుచు నెట్లు ప్రమాణమో అట్లే “అక్షయ్యం హవై చాతుర్మాస్యయాజన స్సకృతం భవతి” అను వచనము కూడ. చాతుర్మాస్యయాగము తరుగని పుణ్యము నిచ్చునను నంశమునం దప్రమాణమయినను, బ్రహ్మవిద్యకు హేతువయిన చిత్తశుద్ధికొఱకు విధింపబడుటచే, నాయం శమునందు బ్రమాణమగును. కాన నిట్టి లోకన్యాయము ననుసరించికూడ కర్మవిధులు వ్యవహారదశలో ప్రమాణములే యగును.

లేక ఆత్మజ్ఞానము పుట్టకపూర్వమున్న కర్మవిధులు అజ్ఞాతమయిన స్వర్గాగ్ని హోత్రాదుల సంబంధమును బోధించుటచే సాక్షాత్తుగానే ప్రమాణము లగును. ఆత్మజ్ఞానము కలుగకపూర్వము దేహాభిమానమును నిమిత్తముగ జేసికొని ప్రవర్తించిన ప్రత్యక్షాది ప్రమాణములయినట్లు.

కావున వ్యవహారముండునంతవరకు మనకు కర్మవిధి శ్రుతిప్రమాణమే. పరమార్థదశలో వ్యవహారమంతయు నప్రమాణమే.

ఇట్లు బ్రహ్మవిద్య ప్రమాణమగుటచే ఆత్మ యకర్తయే. అయితే కర్మవిద్యా ప్రామాణ్యమునబట్టి యాత్మ కర్త యేల గాకూడదు- అని యనరాదు. కర్మవిద్య బ్రహ్మవిద్యచే బాధింపబడుచున్నది. కాన నాయంశమునం దది ప్రమాణముకాదు.

ఓయి ! వేదమంతయు ప్రమాణమని యంగీకరించువారికి కర్మబ్రహ్మవిద్యలు రెంటిలో నొక్కటియే ప్రమాణమని యంగీకరించుట చెల్లదు. రెండును వేదముచే బోధింపబడుచున్నవి. కాన వారు (వైదికులు) రెండు ప్రమాణమని యంగీకరించ వలసినదే. అయితే ఆత్మకు స్వయముగ కర్తృత్వము లేకున్నను, దేహేంద్రియాది సంఘాతముయొక్క సాన్నిధ్యముచే కర్తృత్వ మేర్పడును. యోధులు యుద్ధము చేయుచుండ, రాజు యుద్ధము చేయుచున్నాడని యుద్ధకర్తృత్వము రాజున కేర్పడు చున్నది. జయపరాజయరూపమగు యుద్ధఫలముకూడ రాజునకు వాఙ్మాత్రమున నియమించు సేనాపతికిని చెందుచున్నది.

అట్లే ఋత్విగ్గణము హోమాదికర్మలయందు వ్యాపృతలయియుండ యజమానుడు వానియందు వ్యాపృతుడు గాకున్నను, యజమానుడు యజ్ఞము చేయుచున్నాడని యజ్ఞకర్తృత్వము, తత్ఫలసంబంధమున్ను యజమానునకు జెందుచున్నది.

అట్లే దేహాదిసంఘాతము కర్మల జేయకున్నను, కర్మకర్తృత్వము, తత్ఫల సంబంధమున్ను ఆత్మను బొందును.

రాజు యుద్ధమును, యజమానుడు యజ్ఞమును స్వయముగ జేయకున్నను యుద్ధమును జూచుట, పైస్యమును ప్రేరేపించుట రాజు చేయుచున్నాడు. యజ్ఞమును దిలకించుట, ఋత్విక్కులను ప్రేరేపించుట యజమానుడు చేయుచున్నాడు. ఇట్టి వ్యాపారముకూడ ఆత్మకు లేనపుడు దేహాదిసంఘాతముయొక్క కర్తృత్వమును ఆత్మ కంటపెట్టు తెట్లని శంకించి అయస్కాంతదృష్టాంతమును జూపుచున్నారు. అయస్కాంతశిల తాను నిర్వాప్తపారముగనుండి లోహము నెట్లుత్రిప్పుచున్నదో అట్లే ఆత్మ నిర్వాప్తపారుడుగ నున్నను, దేహేంద్రియాదులక్రియలకు ముఖ్యకర్త కావచ్చును. అని పూర్వపక్షము.

ఇది యుక్తముకాదు. అట్టితఱి అకర్తయగు ఆత్మయందు కారకత్వ మనునది ప్రసక్తించును. కర్తయందే కారకత్వ ముండును. మనుష్యునియందు మనుష్యత్వము, గోవుయందు గోత్వము యుండును. గోత్వము మనుష్యునియందుగాని, మనుష్యత్వము గోవుయందుగాని యుండదు. అట్లే అవిక్రియనియందు కారకత్వ ముండుట విరుద్ధము. మీమతమున నీవిరోధము ప్రసక్తించును. కాన ఆత్మకు కర్తృత్వము చెప్పదగదు.

ఓయీ ! పనినిచేయనివానికిగూడ కారకత్వము (కర్తృత్వము) కలదు. కారకత్వ మనేకవిధములుగ నుండును. స్వయముగ పనినిచేయువాడు ముఖ్యకారక మగును. ఉ:- భటులు, ఋత్విజులు మున్నగువారు భోజనకర్మయందు చేపదత్త

యజ్ఞదత్తాదులును- ఇత తాను స్వయముగఁ బనిని జేయకున్నను ఇతరులచేఁ జేయించువాడు గౌణకారకుడగును. ఉ :- రాజు, యజమానుఁడు మున్నగువారు. ఇట్లు కారక మనేకవిధములుగ నుండుటచే పనినిచేయని ఆత్మకు గూడ గౌణకార కర్తవ్యము ప్రసక్తించుటలోఁ దప్పలేదు ' అనినచో నట్లుకాదు. మీరుజెప్పిన రాజు, సేనాపతి, యజమానులకుగల కారకర్తవ్యము ముఖ్యమేకాని గౌణముకాదు. ఎట్లన బకానొకపుడు రాజుగూడఁ దాను స్వయముగ యుద్ధముచేయును. శ్రీరామ ధర్మ జాదులు తాము రాజులైనను తాము స్వయముగ యుద్ధమును జేసినటుల గనుపించు చున్నది. యోధులచే రాజు యుద్ధమును జేయించును. వారికి ధనమిచ్చును. అందుఁగూడ రాజునకు ముఖ్యకర్తృత్వమే కలదు. ఇట్లే దృష్టద్యుమ్నాది సేనా పతులు వెనుకఁ దాము స్వయముగఁ యుద్ధమును జేసిరి. ఇప్పటి సేనాపతులు గూడ యుద్ధముచేయుట కలదు. ఇట్లే రాజునకు యుద్ధఫలమందుగూడ ముఖ్య కర్తృత్వ మున్నది. రాజు పరరాజును జయించిచో నా రాజ్యమునందలి ధనమును దాను భాండును. దా తాను సుఖించును. తాను పరాజితుడగుచో తనరాజ్య మందలి ధనమును దాను గోల్పోవును. దాన తాను దుఃఖించును. ఇట్లు జయ పరాజయములలో సుఖదుఃఖముల ననుభవించుటయందు రాజునకు ముఖ్యకర్తృ త్వమే యున్నది. అట్లే యజమానునకుగూడ ప్రధానహోమమునందు బ్రాహ్మణు లకు ధనదానమునందు, ఋత్విజులకు దక్షిణాదానములందును ముఖ్యకర్తృత్వమే కలదు. కాన నితరులచేఁ జేయించువాడు గౌణకారకమని మఱి మీరు చెప్పిన లక్షణము దూషితమగుచున్నది. ఇతరులచే జేయించువానికి ఆచేయించుటయను సంశయమునందలి కర్తృత్వము వానికి ముఖ్యమేకదా ! కారయితగూడ ముఖ్యకారకు డగును. కనుక కర్తృత్వరూపమైన కారకర్తవ్యముగాని కారయిత్యత్వరూపమైన కార కర్తవ్యముగాని పనియందు వ్యాపించినవానికే సంభవించునుగాని వ్యాపించనివానికి సంభవించదు. అందువలన పనిచేయని యాత్మకు మీరు కారకర్తవ్యమును బ్రసక్తింప జేయుట మిక్కిలితప్పు.

ఓయీ ! తా నేపనిని జేయకయు, ఇతరులచే జేయించకయు, దా నేమా త్రము వ్యాపృతముకాకయు తిప్పనట్టి అయస్కాంతమునకు లోహమును జలింపఁ జేయుటయందు ముఖ్యకర్తృత్వము కనిపించుచున్నది. కనుక అవ్యాపృతుడగు ఆత్మకుగూడ సాన్నిధ్యమాత్రముచే ముఖ్యకర్తృత్వము సంభవించుగాక. రాజాదు లకును అట్లే సాన్నిధ్యమాత్రమున ముఖ్యకర్తృత్వము సంభవించుచుండ యోధు లచేఁ జేయించుటయందు ముఖ్యకర్తృత్వము కలదని క్లిష్టకల్పనము చేయుటేల ? అనినచో నిజమే. రాజయజమానప్రభృతులకుఁ దాము స్వయముగ నొకానొక వ్యాపారమునందు బ్రవర్తించుటయను ముఖ్యకర్తృత్వము కనిపించనిచో నపుడు సన్నిధిమాత్రముచేనైనను ముఖ్యకర్తృత్వము కల్పింపబడెడిది. ప్రసిద్ధము సంభ వించుచుండ నప్రసిద్ధమును గల్పించుట న్యాయముకాదు. లోహమును జలింపఁ

జేయు నయస్కాంతమునకు సాన్నిధ్యమాత్రముచేతనే ముఖ్యకర్తృత్వము కనిపించుచున్నది. అయస్కాంతమునందు అంతకంటె వేరువ్యాపారము గనిపించుటలేదు. అట్లు రాజయజమానాదులయందు స్వవ్యాపారము కనిపించకపోవుటలేదు. అనుభవములో వారివారి స్వవ్యాపారము ప్రత్యక్షమగుచున్నది. కాన సన్నిధిమాత్రము వలన గల్పించెడి కర్తృత్వము రాజాదులకు గాణమే యగును.

ఓయీ ! సాన్నిధ్యమాత్రప్రయుక్తమైన కర్తృత్వము రాజాదులకు గాణమగుగాక. వారికి వేతే ముఖ్యకర్తృత్వ మున్నదికనుక ఆత్మ కయితే అయస్కాంతమునకువలె వేఱు స్వవ్యాపారము లేనందున సాన్నిధ్యమాత్రముచేతనే ముఖ్యకర్తృత్వ మున్నదనవలయును. ఇంక నిపుడు చేయనివానికి గౌరవకర్తృప్రసంగము దోషమని మీరెట్లందురు ?

వినుము. అవ్యాపృతుడగు నాత్మగూడ తనయం దధ్యస్తములైన దేహదులయొక్క వ్యాపారములచే వ్యాపృతుడువలె భాసించును. కావున నాత్మకు సాన్నిధ్యమాత్రముచేత ముఖ్యకర్తృత్వము సంభవించదు. అయ్యది గాణమే యగును. అయస్కాంతము తా నవ్యాపృతమైనను వ్యాపృతమైనట్లు కనిపించదు. గాన దానికి సాన్నిధ్యమాత్రముచే ముఖ్యకర్తృత్వ ముండవచ్చును. కావున చేయని యాత్మకు ముఖ్యకారకత్వ మయ్యుక్తమే.

ఇట్లయినచో జేయని యాత్మకు దేహేంద్రియాది సాన్నిధ్యమాత్రముచే కలిగెడి కర్తృత్వారోపణము గాణమే యగుగాక ? ఇదియును పొసగదు. అట్టితరి గాణకారకత్వమువలన గలిగెడి కర్మఫలసంబంధము కూడ ఆత్మయందు గల్పితమే యగునుగాని ముఖ్యము కానేరదు. పోనిండు, అదికూడ నట్లే కానిండు' అన్నచో నదియేమి సమంజసము ? గాణకర్తృచే ముఖ్యకార్యము నెరవేరదుకదా ! ముఖ్యకార్యమును ముఖ్యకర్తయే చేయవలెను. కాన కర్మల నెరవేర్చునట్టి దేహేంద్రియాది సంఘాతము ముఖ్యకర్తగా నుండ కర్మలు నెరవేర్చని యాత్మయందు కర్తృత్వము నారోపించు టెందులకు ? కర్మతత్ఫలములతో సంబంధ మిసుమంతయులేని యాత్మయందు కర్తృత్వము సన్నిధిమాత్రముచే నారోపింపబడుచో నపుడు ఘటాదులయందుమాత్ర మేల నారోపింపకూడదు ? కాన కార్యనిర్వర్తకుడు కాన ట్టియు, ఫలభోక్త కాన ట్టియు, నాత్మకు ముఖ్యకర్తృత్వ మారోపించుట తగదు.

ఓయీ ! ఇట్లయినచో నేను కర్తను, భోక్తను, సుఖిని, దుఃఖిని అను వ్యవహార మెట్లు కుదురును ? ఆహా, దీనికేమి ? భ్రాంతిచే నంతయు కుదురును. మాయయందు సంభవింపని దేదియులేదు. త్రాటియందు సర్పము, మరుమరిచి కలయం దుడకము, ఆకసమునందు వైల్యము వలె భ్రాంతిచే నాత్మయందుగూడ సంసారము దోచవచ్చును. మనయాహు నందనివాని కన్నిటికిని భ్రాంతియే శరణము. అయ్యది యజ్ఞానమూలకము. స్వప్నమునందు పడకమీద తనదేహ

ములో నిదురించుచున్నను తాను బజారునఁ దిరుగుచున్నటుల కనవడును. మఱియు హృత్పండరీకాంతర్గతుఁడగు కేవల యాత్మయందు నిద్రాదోషమువలన రథగజ పత్తనాదులు కనిపించును. అట్లే యాత్మలయందుగూడ సంసారము కనిపించ వచ్చును. ఇట్లు భ్రాంతియున్నచో సంసారముండుట యను అన్వయవ్యాప్తిని భ్రాంతిలేనిచో సంసారముండదు, అను వ్యతిరేకవ్యాప్తిచే గట్టిపఱచుకొనవలెను. దేహోద్యనాత్మలయందు ఆత్మమును ప్రత్యయము భ్రాంతి, భ్రమ, జ్ఞానము ఇట్టి భ్రాంతిలేని సుషుప్తి సమాధ్యాద్యవస్థలయందు కర్తృత్వ భోక్తృత్వా ద్యనర్థము ఆత్మచే జూడబడుటలేదు. అనుభవింపఁబడుటయు లేదు. కావున యీసంసార భ్రమమంతయు భ్రాంతిమూలకమేకాని పరమార్థము కాదు. కనుకనే సమ్యగ్దర్శ సముపలన

శ్లో॥ నాహం దేహో నేంద్రియాణ్యంతరంగో

నాఽహంకారః ప్రాణవర్గో నబుద్ధిః

దారాపత్య తేత్రవిత్రాదిదూరః

సాక్షీ నిత్యః ప్రత్యగాత్మా శివోహం॥

అను యథార్థజ్ఞానమువలన సంసారమునకు మూఱోచ్చేదము కలుగును. జ్ఞానాజ్ఞానములకు విరోధముండుటచే భ్రాంతికి నిమిత్తమగు నజ్ఞానముకూడ జ్ఞాన ముచే నివర్తించును. కాన జ్ఞానమువలననే మోక్షము. కర్మభ్రాంతి జ్ఞానపూర్వక మగుటచే దానిచే భ్రాంతిజ్ఞానము నివర్తించదు. కనుకనే అజ్ఞానముకూడ నివర్తించదు. కాన కర్మచే మోక్షములేదు. 'నాస్త్యకృతః కృతేన' అను శ్రుతి యిందుకు బ్రమాణము. కృతేన=కర్మచే; అకృతః=మోక్షము; నాస్తి=లేదని దీనియర్థము. కర్మజ్ఞానములకు బరస్పరవిరోధ ముండుటచే వానికి సమాచ్ఛయముగూడ సిద్ధింపదు. కావున సమాచ్ఛయమువలనను మోక్షములేదు. కనుకనే శ్రీకృష్ణుడు -

'సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య' అను నీ శ్లోకమున సర్వకర్మసన్నాసపూర్వకమగు జ్ఞాననిష్ఠ యవలంబింపఁదగి దగు నభిప్రాయముతో నుత్తరాస్థిముచే జ్ఞాననిష్ఠయొక్క ఫలమును స్వయముగఁ దానే చెప్పెను. 'పుణ్యపాపాత్మకమగు సర్వబంధవినిర్మోక్షమే మోక్షము' 'త్యజి-శ్లోకమాత్మవిత్' 'బ్రహ్మవిత్ బ్రహ్మైవభవతి' అను శ్రుతులు గూడ నీయర్థమునే వివరించుచున్నవి. సంసారమును దాటినచో ఆత్మ తపంతటతానే సచ్చిదానందబ్రహ్మస్వరూపముతో నుండును. బ్రహ్మస్వరూపముతో నుండుటకు వేఱుయత్న మవసరము లేదు. సంసారోచ్ఛిత్తికొఱకే ప్రయత్నింపవలెను. అది జ్ఞానసాధ్యమే. కాన జ్ఞానమే మోక్షసాధనమని యుపనిషత్సారమైన గీతాశాస్త్రమునకు నిశ్చితార్థము. ఉపనిషదగ్రమును నిదియే.

'ఓయీ, జ్ఞానమువలన మోక్ష మనునది మే మంగీకరింతుము. కాని అద్వైత జ్ఞానమువలన మోక్షమని గీతాశాస్త్రముయొక్క తాత్పర్యముకాదు. మతేమనిన

డయినను యీశ్వరుడు విభవనియు జీవుడు అణవనియు ననరాదు. నిరవయవ చైతన్యడగు జీవు డణవగుట యసంభవము. అవయవసహితమయిన వస్తువు పరిమాణముగలదగునుగాని నిరవయవవస్తువు పరిమాణము గలదికాదు.

అట్లే ఈశ్వరుడు సర్వజ్ఞుడు, జీవుడు, కించిత్ జ్ఞుడు ననుటయు జెల్లదు. ముక్తిదశలో జీవచైతన్యమునకు సర్వజ్ఞత్వమును మీరంగీకరించితిరి. ముక్తిదశలోని జీవచైతన్యమే బంధదశతోగూడ గలదు. అట్లు దశాభేదము ననుసరించి చైతన్యము వికారమును జెందుచో “అవికారోఽయ ముచ్యతే” అను శాస్త్రమునకు విరోధము. అనిత్యత్వమును ప్రసక్తించును.

మరియు నీశ్వరుడు సకల కళ్యాణగుణ పరిపూర్ణుడనియు, జీవు డట్టివాడు గాదనియు ననరాదు. “సాక్షీ చేతా కేవలో నిర్గుణశ్చ” అను శ్రుతి విరోధించును. ఈ శ్రుతి యాత్మయం దేగుణములు యుండవని చెప్పచున్నది. నియమ్య నియామక భావము భూతములకు నీశ్వరుఁకుగాని, యాత్మేశ్వరులకు గాదు. భూతములే యాత్మ అని యనరాదు. భూతములు వేరు, ఆత్మవేరు. భూతములు సాంతములు. ఆత్మ యంతుడు.

మరియు సంసారియగు జీవునకు అసంసారియగు నీశ్వరునితో నభేద మెట్లని యనరాదు. జీవుఁకుగూడ నిజమున సంసారము లేదు. అనుభూయమానమగు సుఖదుఃఖ జన్మమరణరూపసంసారము అనాత్మధర్మము. దేహమునకు జన్మమరణవృద్ధిక్షయాదు లుండుట ప్రత్యక్షము. మనస్సుకు సుఖదుఃఖాదులుండుటకూడ ననుభవ సిద్ధమే. సుషుప్తిలో మనస్సులేకపోతే సుఖదుఃఖానుభవము లేదు.

సంసారము దేహాదులయందు గలుగుచున్నను, జీవునిచే ననుభవింపబడుటచే జీవధర్మమే యని యనరాదు. అట్లైన ప్రపంచములోని సంసారమంతయు నీశ్వరునిచే ననుభవింపబడుచున్నందున యీశ్వరునకుగూడ సంసారిత్యము ప్రసక్తించును. అయితే అనుభవమనగా జ్ఞానమాత్రము గాదనియు, ఉపభోగరూపమనియు నన్నచో అట్టి యుపభోగ మాత్మకుగూడ లేదు. “మమాయం సంసారః” అను ప్రతీతి భ్రాంతిమూలకముగాని యధార్థసిద్ధము కాదు. భ్రాంతిసిద్ధమగు ధర్మము వస్తువునకు సహజధర్మము కానేరదు. ఆకాశమునందు బొలులకు భ్రాంతిసిద్ధమయిన నైల్యము వస్తుతః గగనధర్మము కానేరదు. మరుమరీచికలయందు భ్రాంతిసిద్ధమయిన యదకము మరుమరీచికలకు సహజధర్మము కాదు.

ఇక సంసారము భ్రాంతికాదనియు, నిజమే యనియు ననరాదు. అట్లన్నచో సత్యమయిన సంసారమునకు నివృత్తి లేనందున మోక్షశాస్త్రమంతయు వ్యర్థమగును. ప్రాయశ్చిత్తముచే నివర్తించు పాపముగూడ సత్యమయినదికాదు. బ్రహ్మభిన్నమంతయు నసత్యమే.

సంసార మసత్యమగుచో గనిపించు టెట్లు పొసగును? అసత్యమయిన శశ శృంగాదికము గనిపించుచున్నదా? అనిచో టెట్లుకాదు. అసత్యమగు స్వాప్నిక పదార్థములు కనిపించుచున్నవి. అసత్యమగుచు దెలియబడుచున్నందుననే సంసారము మిథ్య యవలసి వచ్చింది స్వప్నమునందు గోచరించు రథగజతురగాదికము సత్యము కాదు. అది యనిత్యమగుటచే దానికి సత్యత్వము నశించినది. సత్యమగు వస్తువు అనిత్యము కానేరదు. పరాశకులుకూడ “జ్ఞానం యథా సత్యమసత్య మ్యత్” అనుదానిచే జ్ఞానభిన్నమంతయు సత్యమనిరి. అయితే జ్ఞానమనగా నీశ్వరుడుకాన నీశ్వరుడొక్కడే సత్యమని యవరాదు. జీవుడుకూడ జ్ఞానైకాకారుడని మీరంగీకరించితిరి. కాన జీవునకు సంసారము భ్రాంతిసిద్ధమని తేలినది. శ్రుతి సిద్ధమగు నీశ్వరాభేదమున్ను జీవునకు సిద్ధించినది.

అనేకజీవవాదము ప్రమాణముకాదు. “న త్వేనాహం జాతునాసమ్” ఇత్యాది వాక్యములు జీవభేదమునందు బ్రమాణములు కావు. మీరుచూపిన వెనుకటి ప్రమాణములన్నియు ప్రమాత లనేకులని చెప్పటలో దాత్పర్యముగలవికాని, జీవు లనేకులని చెప్పటలో ప్రమాణముగలవి కావు. ఆత్మయొక్కడే యనువాదమున ప్రకృతగీతాశాస్త్రమే ప్రమాణము.

చూడుడు:-“ అవినాశిత తద్విద్ధి యేన సర్వమిదం తతమ్

వినాశ మవ్యయస్యాస్య సకశ్చి త్కర్తుమహసి ”

“ అంతవంత ఇమేదేహః నిత్యస్యోక్తా శ్శరీరిణః

అనాశినోఽప్రమేయస్య తస్మాద్భ్యుధ్యస్య భారత ।

“ యవనం వేత్తి హంతారం యత్తైనం మన్యతే హతం

ఉభౌ తౌ నవిజానీతః నాయం హంతి నహన్యతే

“నజాయతే మ్రియతేవా కదాచిన్నాయం భూత్వా భవితావానభూయః

అజోనిత్యశ్శాశ్వతోఽయం పురాణో నహన్యతే నహన్యమానే శరీరే॥

“వేదావినాశినం నిత్యం యవన మజ మవ్యయం”

“నై నం ఛిందంతి శస్త్రాణి నై నం దహతి పావకః”

“అచ్ఛేద్యోఽయ మదాహ్యోఽయం అక్లేద్యోఽశోష్యవచః”

“నిత్య స్సర్వగతస్థాణు రచలోఽయం సనాతనః”

“అవ్యక్తోఽయ మచింత్యోఽయ మవికార్యోఽయ ముచ్యతే

“ఆశ్చర్యవ త్పశ్యతి సకశ్చిదేనమ్”

“ దేహే నిత్య మవధ్యోయం దేహే సర్వస్య భారత ”

- “పరస్తస్మాత్తు భావోఽన్యో వ్యక్తోఽవ్యక్తా తస్మాత్తనః ”
 “యస్స సర్వేషు భూతేషు నశ్యత్సు నవినశ్యతి ”
 “అవ్యక్తోఽక్షర ఇత్యుక్తః
 “అహమాత్మా గుడాకేశ ! సర్వభూతాశయస్థితః
 “యే త్వక్షర మనిర్దేశ్యం అవ్యక్తం పర్యవసతే
 “సర్వత్రగమచింత్యంచ కూటస్థ మచలం ధ్రువం
 “ఏత ద్యోవేత్తి తం ప్రాహుః క్షేత్రజ్ఞ ఇతి తద్విదః
 “క్షేత్రజ్ఞంచాపి మాంవిద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారతి ”
 “అనాది మత్పరంబ్రహ్మ నసత్త నానదుచ్యతే ”
 “సర్వతః పాణిపాదం తత్సర్వతోఽక్షీ శిరోముఖం
 “సర్వతః శ్రుతిమల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి ”
 “సర్వేంద్రియ గుణాభాసం సర్వేంద్రియ వివర్జితమ్
 “అసక్తం సర్వభృచ్చైవ నిర్గుణం గుణభోక్తృచ ”
 “బహిరంతశ్చ భూతానాం చరంచాచరమేవచ
 “సూక్ష్మత్వా త్తదవిజ్ఞేయం దూరస్థం చాంతికేచ తత్
 “అవిభక్తంచ భూతేషు విభక్తమివ చ స్థితం ”
 “భూతభర్తృచ తద్విజ్ఞేయం గ్రసిష్ణు ప్రభవిష్ణుచ ”
 “జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతి స్తమనః పరముచ్యతే ”
 “జ్ఞానం జ్ఞేయం జ్ఞానగమ్యం హృది సర్వస్యవిష్ఠితం
 “ప్రకృతిం పురుషంచైవ విద్ధ్యనాదీ ఉభావపి ”
 “పురుషః ప్రకృతిస్థోహి
 “పురుష స్సుఖదుఃఖానాం భోక్తాచ ప్రభురవ్యయః
 “ఉపద్రష్టానుమంతాచ భర్తా భోక్తా మహేశ్వరః
 “పరమాత్మేతి చాప్యక్తో దేహేఽస్మిన్ పురుషఃపరం
 “యఏవం వేత్తి పురుషం
 “సమం సర్వేషు భూతేషు తిష్ఠంతం పరమేశ్వరం
 వినశ్య త్వవినశ్యంతం యఃపశ్యతి సపశ్యతి ”
 “సమం పశ్యన్ హి సర్వత్ర సమవస్థిత మీశ్వరం
 నహి నష్టాత్మ నాత్మానం తతో యాతి పరాంగతిం ”
 “యఃపశ్యతి తదాత్మానం అకర్తారం సపశ్యతి ”

“అనాదిత్వా నిర్గుణత్వా త్పరమాత్మాఽయమవ్యయః
 “శరీరస్థోఽపి కౌంతేయ నకరోతి నలిప్యతే
 “యథా సర్వశతం సౌత్వాదాకాశం నోపలిప్యతే
 “సర్వత్రావస్థితో దేహే తథాఽత్మా నోపలిప్యతే
 “యథా ప్రకాశయత్యేకః కృత్స్నం లోకమిమం రవిః
 జేత్రం జేత్రీ తథా కృత్స్నం ప్రకాశయతి భారత
 “మమైవాంశో జీవలోకే జీవభూత స్సనాతనః
 “ఉత్తమః పురుష స్త్వస్యః పరమాత్మే త్యుదాహృతః ”

ఇత్యాది వాక్యములును. ఇవన్నియు ఆత్మాభేదమును నిర్వచించుచున్నవి.

ఈవాక్యములు జాత్యేకవచనాంతములని యనరాదు.

శుద్ధచిన్మాత్రుడగు నాత్మయందు జాత్యాదులుండవు. ఆత్మలకు వ్యక్తిభేదమే
 యుండుచో వ్యక్తుడే యగును, “అవ్యక్తోఽయ మచింత్యోఽయమ్” అని చెప్పి
 యుండదు. ఉపాధివలన ఆత్మలకు వ్యక్తిభేదముండునన్న నయ్యది వాస్తవముగ
 ఆత్మభేదమును స్థాపింపనేరదు. దేహాధికమగు ఘటాకాశాదిభేదము మహాకాశము
 నకు భేదమును బుట్టింపజాలదు. మనస్సుమున్నగు నుపాధులచే సుఖదుఃఖాదుల
 ననుభవించుట గలుగుచుండ, ఆత్మ యొక్క డన్నను ఈ యనుభవమునకు
 సాంకర్యముండదు. ఆత్మ యొక్కడయినను పరమాత్మకంటె వేరని యనరాదు.
 “పరమాత్మేతి చాప్యక్తః” అను ప్రమాణము జీవాత్మయే పరమాత్మయని చెప్ప
 చున్నది. శ్రీకృష్ణుడు జీవేశ్వరాభేదమును కంఠతః యెచ్చుటను జెప్పలేదని సందే
 హింప బనిలేదు. “జేత్రజ్ఞంచాపి మాంవిద్ధి” అను శ్లోకముచే జీవేశ్వరాభేదమును
 శ్రీకృష్ణులు కంఠతః చెప్పియున్నారు. ఇచట “మామ్” అను పదమునకు
 “మదాత్మకం” అని వ్యాఖ్యానించుట సమంజసము గాదు. ఈ వాదమును
 యింతకుమున్ను విఫులముగా చర్చించి ఖండించియున్నాము. నిశితముగా విమ
 ర్శించినచో “మదాత్మక” మన్నను, యీశ్వరాభిన్నమ్ (నాస్వరూపుడన్నను,
 నాతో నభిన్నుడు) అనియే యర్థము. కావున నిర్విశేష శుద్ధచిన్మాత్రుడగు ప్రత్య
 గభిన్న బ్రహ్మయందు జీవేశ్వరభేదవ్యవహారాదు లన్నియు అజ్ఞానమూలములు.

పరిపూర్ణచైతన్యుడగు నీశ్వరుడు ప్రత్యగ్రూపముతో నుండు తెల్లని సందే
 హింపవలదు. “ఈశ్వర స్సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి” “సర్వస్య
 చాఽహం హృదిసన్నివిష్టః” “అహమాత్మా గుడాకేశ! సర్వభూతాశయస్థితః”
 అను వాక్యములు యీశ్వరుడు ప్రత్యగ్రూపముతో నున్నటుల నిర్వచించుచున్నవి.
 లోపల వెలుపల నిండియున్న పరిపూర్ణచైతన్యము, లోపలనున్న ప్రత్యగాత్మ

చైతన్యరూపముతో నుండుట యుక్తమే యగును. అట్లుకాక ఈశ్వరునకు లోపల వ్యాప్తి లేకపోతే పరిపూర్ణత్వమునకు భంగము వాటిల్లును. కాన జీవేశ్వరా ద్వైతము సుసిద్ధము. ఇట్టి యద్వైతజ్ఞానమువలననే మోక్షమని గీతాశాస్త్రము చెప్పుచున్నది. చూడుడు ప్రమాణములను.

శ్లో॥ “సర్వభూతస్థితం యో మాం భజత్యేకత్వ మాస్థితః ।

సర్వథా వర్తమానోఽపి సయోగీ మయి వర్తతే ”

“జ్ఞాత్వా మాం శాంతిమృచ్ఛతి ”

“యో మామేవ సంసూఢో జానాతి పురుషో త్తమమ్.

స సర్వవిదృఙ్జతి మాం సర్వభావేన భారత ”

“ఏవం మాం తత్త్వతో జ్ఞాత్వా విశతే తదంతరమ్ ” అని

“య ఉదరమంతరం కురుతే అథ తస్యభయం భవతి ” అను శ్రుతి

ద్వైతజ్ఞానమువలన సంసారభయమున్నదని చెప్పుచున్నది.

ఇంక మీరు, అద్వైతబ్రహ్మజ్ఞాని, నేను రాజు నను భటునివలెను “నేను బ్రహ్మను ” అను భటునివలెను దండింపదగునని యనిరి. అయ్యది యిసుమంత విచారితము. జ్ఞాని యీశ్వరున కాత్మరూపుడు. ఆత్మ అన్నిటికంటె ప్రియమయిన వస్తువు. కాన జ్ఞాని యీశ్వరున కత్యంతప్రియుడు. ఈమాట తాను స్వయముగనే

“ప్రియోహి జ్ఞానినోఽత్యర్థం అహం సచ మమప్రియః ”

“జ్ఞానీత్వాత్మైవ మే మతమ్ ” అని చెప్పియుండెను. భటుడుమాత్రము సంఘాతాభిమానముగల రాజున కాత్మ కానందున దండ్యుడగును. అయితే జ్ఞానియే యీశ్వరుడగుచో “జ్ఞానికి నేను యిష్టుడను ” అని యీశ్వరు డెట్లు చెప్పెను? ఇందు దప్పలేదు. “మమాత్మా ప్రియః ” “నా కాత్మ ప్రియుడు ” అను వాడుకలు లోకములో గలవు. అట్లే యిదికూడ పొసగును.

అయితే జీవేశ్వరుల కభేదమే యధార్థమగుచో “త్వం మాం శరణం వ్రజ ” (నీవు నన్ను శరణుపొందుము) అని భేదభావముచే నెట్లు చెప్పెను? అట్లనా? వినుము. ప్రమాత తన యాత్మయగు బ్రహ్మను శరణు బొందుమని దానియర్థము. ప్రమాతయే జీవుడుకాని, ఆత్మ జీవుడు గాడనియు, ఆత్మ యీశ్వరుడే ననియు ననరాదు. ప్రమాతయే ఆత్మస్వరూపుడు. త్రాటియందు సర్పమువలె ఆత్మయందు బ్రమాత గల్పింపబడెను. కల్పింపబడిన పామునకు రజ్జు వెట్లు స్వరూపమో అట్లే ప్రమాతకు ఆత్మయే స్వరూపము.

అయితే ప్రమాత మిధ్యయైనపుడు శాస్త్రాధికారియే లేడుకాన గీతా శాస్త్రము వ్యర్థమేకదా? కాదు. అంతఃకరణావచ్చిన్నచైతన్యము ప్రమాత.

ప్రమాతయందలి విశేషణాంశమగు అంతఃకరణావచ్ఛిన్నత్వము మిథ్యయనినను, విశేష్యమగు చైతన్యాంశము సత్యమే యగును.

ఓయి! మోక్ష మతికష్టముచే సిద్ధించినను దాని ననుభవించుటకు ముక్తు నకు తగిన సాధనములు (అవయవములు) లేనందున వ్యర్థమేకదా? కాదు. “అపాణిపాదో జవనోగ్రహీతా” అనుశ్రుతి ఆత్మ యింద్రియముల కధీనముకాని జ్ఞానరూపుడని చెప్పుచున్నది. కావున ముక్తుడు స్వయాపచైతన్యముచేతనే మోక్షా నందము ననుభవించును. కాన అద్వితీయబ్రహ్మజ్ఞానమువలననే మోక్షము.

రామానుజమతము.

ఇచట రామానుజులు “కర్మయోగ, జ్ఞానయోగ భక్తియోగరూపవాణ్ సర్వాన్ ధర్మాన్ కుర్వాణవీవ ఫలకర్మకర్తృత్వాది త్యాగేన పరిత్యజ్య మామేక మేవ కర్తార మారాధ్యం ప్రాప్య ముపాయంచ అనుసంధత్స్వ” దీనిభావము. అర్జునా? సీవు కర్మయోగ జ్ఞానయోగ భక్తియోగరూపమయిన సర్వధర్మములను జేయుచునే కర్మఫలమునందు కర్తృత్వబుద్ధిని విడచి (ఫలకర్మలయందు కర్తృత్వ మును వదలి) నేనొక్కడనే యారాధింపదగినవాడ ననియు, బొందదగిన వాడ ననియు, నమ్మి దాని కుపాయము నాలోచించుము” అని

ఇ దేంతన్యాయమో విచారించుడు.

మూలమున “సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య” అని శ్రీకృష్ణుడు చెప్పినట్లుండ దానికి యథాశ్రుతమయిన యర్థమును బరిత్యజించి” అన్నిధర్మముల నాచరింపుచు, అను నితరార్థమును లక్షణచే గల్పించు టేమిన్యాయము? “సర్వధర్మా నపరిత్యజ్య” “సర్వఫలాభిసంధ్యాదికం పరిత్యజ్య ఇతివా” అన్నిధర్మములను విడువక, సర్వకర్మ ఫలాభిసంధిని వదలి అనికాని మూలమునం దెచ్చటను గనిపించదు. మరేమనిన “సర్వధర్మా న్పరిత్యజ్య” అన్నిధర్మములను విడచి అనియే కనిపించుచున్నది.

అయితే “ఇచట యథాశ్రుతార్థమును (పదములవలన నొచ్చెడియర్థమును) అంగీకరింప వీలులేదు. “నియతస్యతు సన్యాసః కర్మణా నోపపద్యతే. మోహోత్తస్య పరిత్యాగః తామసః పరికీర్తితః” అని సర్వధర్మపరిత్యాగము తామసత్వాగమని నిందింపబడినది. యథాశ్రుతార్థము నంగీకరించినదానికి విరోధము వాటిల్లును. కావున “సర్వధర్మాన్” అను బదమునకు లక్షణచే “సర్వధర్మఫలాదులను” అనియే యర్థము చెప్పవలయును. అపుడు పూర్వాపరవిరోధ ముండదు. పూర్వము

“ఏతాన్యపితు కర్తాణి సంగంత్యక్త్వా ఫలానిచ

కర్తవ్యానీతి మే పార్థ! నిశ్చితం మతము త్తమమ్”

కార్యమిత్యేవ యత్కర్మనియతం క్రియతేఽర్జున

సంగంత్యక్త్వా ఫలంచైవ స త్యాగ సాన్వితోమతః” అని ఫలాసంగమును.

వదలి యన్నికర్మలను జేయమని చెప్పబడినది. కావున సాత్త్వికపరిత్యాగమే యీశ్లోకమునగూడ గ్రహింపవలయును ” అని యందురేమో ! అది పొసగదు.

అచ్చటజెప్పిన సాత్త్వికపరిత్యాగము కర్మాధికారియగు నజ్ఞానికి. ఇచట జెప్పిన సర్వధర్మపరిత్యాగము సర్వకర్మసన్నాసికి యగు జ్ఞానికి. ఈ రెంటికి సంబంధములేదు. ఇచ్చట జ్ఞాననిష్ఠ ముగింపబడుచున్నది. కర్మనిష్ఠను యింతకుమున్నే ముగించిరి.

సర్వకర్మసన్నాసమే శ్రీకృష్ణున కనభిమతమని యనరాదు.

“సర్వకర్తాణి సన్నయ్యస్య” “సర్వారంభపరిత్యాగీ” అని శ్రీకృష్ణుడు కంతతః సర్వకర్మసన్నాసమును జెప్పెను. “బ్రాహ్మణో నిర్వేదమాయా న్నాస్త్యకృతః కృతేన” “యదహరేవ విరజే త్తదహరేవ ప్రవజేత్” ఇత్యాది శ్రుతిసిద్ధమయిన సన్నాసమును శ్రీకృష్ణుడు నిరోధించడు.

తామసత్వాగము విద్వాంసునకే పనికిరాదని నిందింపబడిన దనరాదు. ఆశ్లోకమున “మోహాత్” అని యున్నది. విద్వాంసునకు మోహముండదు.

ఓయి ! భక్తియోగమును గూడ విడచినచో జ్ఞానికి మాత్రము మోక్షమెట్లు లభించును ?

“మద్భక్తాయాంతి మామపి” “భజంతే మాం దృఢవ్రతాః”

“జరామరణమోక్షాయ ”

“మయ్యర్పిత మనోబుద్ధి ర్నామైవైష్యస్యసంశయః ”

“అనన్యచేతా స్సతతం యో మాం స్మరతి నిత్యశః ”

“తస్యాఽహం సులభఃపార్థ ” “భక్త్యాలభ్యత స్త్వనన్యయా ”

“మన్మనాభవ మద్భక్తః ”

“భక్త్యా త్వనన్యయాశక్య అహమేవం విధోఽర్జున”

“జ్ఞాతుంద్రష్టుంచ తత్త్వేన ప్రవేష్టుంచ బరంతప ”

“... ..మద్భక్తో య స్సమామేతి పాండవ ”

అను నీవాక్యములన్నియు భక్తియోగమువలననే మోక్షమని నిరూపించుచున్నవికదా ? ఇట్లే శ్రీకృష్ణుడు,

“యో మే భక్త స్సమేప్రియః ”

“భక్తిమాన్ మే ప్రియో నరః ”

“భక్తాస్తేఽతీన మే ప్రియాః ” అను వాక్యములచే భక్తుడే తన కిష్టుడని జెప్పెను. కాన భక్తియోగమువలననే పరబ్రహ్మప్రాప్తిలక్షణమయిన మోక్షము జ్ఞానయోగమున కేవలాత్మప్రాప్తియే అని యనరాదు.

భక్తియోగము “జ్ఞాననిష్ఠారూపము, కర్మనిష్ఠారూపము” అని రెండు విధములు. భక్తియనగా నీశ్వరుని సేవింపుట. అయ్యది జ్ఞాననిష్ఠచేగాని, కర్మనిష్ఠచేగాని చేయవీలగును. కనుకనే

“లోకేఽస్మిన్ ద్వివిధా నిష్ఠా పురా ప్రోక్తా మయానఘ,
జ్ఞానయోగేన సాంఖ్యానాం కర్మయోగేన యోగినామ్”

అనిచెప్పెను. ఇంతేకాని భక్తియోగమును మరియొక నిష్ఠ కలదని చెప్పలేదు. ఇందు జ్ఞాననిష్ఠాలక్షణముగు భక్తియోగము మోక్షమునకు సాక్షాత్సాధనము. కర్మనిష్ఠాలక్షణభక్తియోగముచే పరంపరయోగసాధనము. కావున జ్ఞానయోగముకంటె వేరని రామానుజులు చెప్పిరి భక్తియోగము కర్మయోగాంతర్గతమే. దానిని విడచి జ్ఞాననిష్ఠాప్రాప్తిచేతనే బ్రహ్మప్రాప్తి కలుగును.

మిరుచూపిన శ్లోకములయందు గొన్నిశ్లోకములు, కర్మయోగాత్మకముగు భక్తియోగమును, కొన్నిశ్లోకములు జ్ఞాననిష్ఠారూపమయిన భక్తియోగమును, జెప్పుచున్నవనియు, నిందు మొదటిదానివలన పరంపరామోక్షము కలుగుననియు, రెండవదానివలన సాక్షాత్ మోక్షము కలుగుననియును గ్రహింపవలెను.

ఇట్లంగీకరించుచో “జ్ఞాత్వా మాం శాంతిమ్మచ్ఛతి” ఇత్యాది వచనములు విరోధించవు. లేనిచో జ్ఞానమువలన బ్రహ్మప్రాప్తిని ప్రతిపాదించెడి వాక్యములన్నియు విరోధించును.

ఇక జ్ఞానమువలన ఆత్మప్రాప్తియేకాని పరమాత్మప్రాప్తిలేదను వాదము, జీవాత్మపరమాత్మలకు భేదములే దనువాదమును రూపుమాపుటతో రూపడంగినది.

“మామేకం శరణంవ్రజ” అను వాక్యమునకుగూడ రామానుజులు చూపిన యర్థము పొసగదు. అకర్తయగు నీశ్వరునికాని, ఆత్మనుగాని, కర్తయని తలంచుట విపరీతజ్ఞానము. ఇది మోక్షమున కుపయోగపడదు. “వాసుదేవ స్సర్వమ్” అను ప్రమాణమునుబట్టి సర్వము వాసుదేవుడేకాన, కర్తకూడ వాసుదేవు డగును. కాన నియ్యది విపరీతజ్ఞానము కాదనరాదు. కర్తృభోక్తృది సర్వప్రపంచము బంధింపబడగా వాసుదేవు డొక్కడే మిగులునని దానియర్థము. లేక బ్రహ్మయందు గల్పింపబడినదాని కంతకును బ్రహ్మయే స్వరూపమనియును జెప్పవచ్చును. ఇట్లు కాక మీరుచెప్పినవిధ మంగీకరించినచో కర్తయగు జీవుని పరమాత్మనుగా దలంపు మనుటచే జీవబ్రహ్మభేదవాదమే మీకు గూడ ప్రసక్తించును.

మరియు రామానుజులు “సర్వాన్ ధర్మాన్ కృత్యచాన్ద్రాయణాదీన్ ప్రాయశ్చిత్తరూపాన్ సర్వాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణంవ్రజ. నచ తే పాపేభ్యో భీతిః. అస్మచ్ఛరణాగతిమాత్రేణైవ సర్వపాపక్షయాత్తవ.” అని వారిభాష్యమున

వివరించిరి. అర్జునా ! కృష్ణచాంద్రాయణాది ధర్మములను ప్రాయశ్చిత్తాది ధర్మములను విడచి నన్నొక్కనినే శరణుబొందుము. నీకు పాపములవలన భీతివలదు. నన్ను శరణుబొందినందున నీ కన్నిపాపములు నశించును. అని దీనియర్థము. ఇదియు నుచితము కాదు. వారి వివరణమునుబట్టి నిత్యనైమిత్తిక, కామ్యరూపధర్మములను విడువవలదని తేలుచున్నది. భగవచ్ఛరణాగతిమాత్రముచేతనే అన్నిపాపములు పోయి మోక్షము కలుగుచో నిత్యకర్మాద్యనుష్ఠానముకూడ వ్యర్థము కావలసివచ్చును. కాన ప్రాయశ్చిత్తాదులవలె నిత్యనైమిత్తికాదులనుగూడ విడువవలెను. కనుకనే వ్యాసులు సర్వధర్మా స్మరిత్యజ్య” అని చెప్పిరి. లేనిచో “ప్రాయశ్చిత్తాని సంత్యజ్య” అనియే చెప్పెడివారు. నిత్యకర్మల ననుష్ఠించుచున్నను, భగవదేక పరాయణుడగు నన్నచో, నపుడు ప్రాయశ్చిత్తముల ననుష్ఠించువాడుకూడ భగవదేకపరాయణుడగును. వాటినిమాత్రము విడువనేల ?

మరియు శ్లో॥ సంధ్యావందన భద్రమస్తు భవతే భో స్నానతుభ్యం నమః

భోదేవాః పితరశ్చ తర్పణవిధౌ నాఽహం క్షమః క్షమ్యతాం

యత్రక్వాపి నిషద్య యాదవకులోత్తంసస్య కంసద్విషః

స్మారంస్మార మఘం హరామి త దలం మన్యే కిమన్యేన మే॥ అను

శుకవచనమునుబట్టి నిత్యకర్మానుష్ఠానముకూడ భగవదేకపరాయణత్వమునకు విరోధమగును. హృత్పుండరీకమున పరమాత్మయందు మనసును ప్రవేశపెట్టుట, అందు చిరకాలముంచుటకదా ? భగవదేకపరాయణత్వము. ఈయది యంతర్ముఖుడు కానివాని కెట్లుసంభవించును ? అంతర్ముఖునకు ననేకపరికరములతో సాధింపదగిన బాహ్యమగు కర్మమార్గమునం దెట్లు ప్రవృత్తి కలుగును ? కావున సర్వకర్మసన్న్యాస పూర్వకమే భగవదేకశరణాగతిరూపమగు జ్ఞాననిష్ఠ అని స్పష్టము.

భగవత్ప్రీతికొఱకు భగవంతుని కర్మల నాచరించుటయే భగవచ్ఛరణాగతి యని మీరన్నచో నట్టి కర్మయోగము దీనివెనుకటిశ్లోకమునందే యుపసంహరింపఁబడినది. కాక మీరిట్టి నిర్వచనచేసినచో భగవద్ధ్యానయోగము భగవచ్ఛరణాగతి రూపము కాదను విరోధముకూడ వాటిల్లును. భగవద్ధ్యానమన మనస్సునందుఁ గల్పింపఁబడిన భగవంతుని విగ్రహము నర్పించుటయేకాన నది కర్మయోగమే యని యందురేమో ! నిత్యసిద్ధప్రత్యగభిన్న భగవత్స్వరూపమును అనుసంధానము చేయుటకును భగవద్ధ్యానము కర్మయోగము కానేరదు. భగవంతునకు రూపము గల్పింపకుండ భగవంతుని ధ్యానింపగూడదనియు రూపమును గల్పించియే భగవంతుని ధ్యానింపవలెననియును, రాజాజ్ఞ యెచ్చటను లేదు. పైగా కల్పితము కంటె అకల్పితమే యుక్తమని ప్రసిద్ధము. అకల్పితమగు ఈశ్వరస్వరూపమును ధ్యానించుట దుష్కరమని మీరనవచ్చును. ఏరి కయ్యది దుష్కరమగునో వారి

కొఱకు కర్మయోగము విధింపఁబడియే యున్నది. ఎవరికది సుకరమో వారికొఱకు జ్ఞానయోగము విధింపఁబడినది. హృదయమునందు గల్పింపఁబడిన యీశ్వరాకారము నర్పించుటయే జ్ఞానయోగమని యనకుడు. ఉన్నవస్తువు నున్నట్లు చింతించుటయే జ్ఞానయోగము. లోకమునందుఁగూడ నున్న ఘటపటాదులను నున్నట్లు తెలిసికొనుటయే జ్ఞానమని యందురు. ఇంతియేకాని కల్పింపఁబడిన సర్వాభాసాదులను గుర్తెఱుంగుట జ్ఞానమనరు. దాని నుపాసనయనియు ననరు. కాన ఇత్యాది కర్మానుష్ఠానము, హృదయమునందుగాని ప్రతిమాదులయందుగాని, కల్పింపఁబడిన భగవద్విగ్రహారూపనాదికము, ఇది యంతయును కర్మయోగమే. ఇయ్యది అజ్ఞాని విషయము.

“యో మాం సర్వేషు భూతేషు సంతమాత్మాన మిశ్వరం, అర్చాయాం భజతే మాధ్యాత్” అని భాగవతప్రమాణము. ఈ గీతాశాస్త్రమునఁగూడ కర్మయోగ మజ్ఞానివిషయమనియే చెప్పఁబడినది. నేను బ్రహ్మను అను ప్రత్యగభిన్నబ్రహ్మ స్వరూపచింతనము జ్ఞానయోగము. ఇది ప్రాజ్ఞవిషయము. దీనిని సర్వకర్మసన్నాప్త్యస పూర్వకముగ నలవఱచుకొనవలయును. ఇదియే యుక్తముగూడ నగును. జ్ఞానకర్మ నిష్ఠాద్వయమునే పూర్వము ప్రారంభించియున్న శ్రీకృష్ణునకు నారెండుయోగములే ముగింపఁదగియున్నవి. కాన నీ శ్లోకము జ్ఞాననిష్ఠాపరమేకాని భక్తినిష్ఠాపరముగాదు. ఇదే శ్లోకమును నేను నాచే రచింపఁబడిన ‘అద్వైతామృత’ మను గ్రంథమునందు భంగ్యంతరమునఁ జెప్పితిని.

శ్లో॥ ధర్మాన్విహాయ వివిధాన్ శరణం భజేహం

మామేవ యేన వినివర్తితవ మాయా” అని

కావున ప్రత్యగభిన్నబ్రహ్మజ్ఞానమువలననే మాయాతత్కార్యనివృత్తి రూపమగు మోక్షము సంభవించును.

ఇక వేదాంతదేశికు లీశ్లోకభాష్యమును వ్యాఖ్యానించుటలో ‘మామేక మిత్యత్ర నిర్విశేషచిన్మాత్రైక్యాది వివక్షాం శ్రుణ్వన్తో బాలాఅపి పరిహసేయః’ అనివాసిరి. దీనియర్థము ‘మామేకం’ అనుచోట నిర్విశేష చిన్మాత్రాభేదమును విన్నచో బిల్లలుగూడఁ బరిహసించురు’ అని.

ఇదినిజమే. బాలురనగా అజ్ఞానులు. ‘అపి’ శబ్దమువలన విపరీతజ్ఞానులును జేరుదురు. వీరుభయము అద్వైతమును బరిహసించెడి మాట నిజమే. ఇం దబద్ధము లేదు. కాని సమ్యక్ జ్ఞానులు మాత్రము పరిహసింపరు.

ఇంక ‘మాం కర్తార మారాధ్యం ఉపాయ ముపేయంచ అనుసంధత్స్వ’, కర్తయై నట్టియు నారాధింపఱగినట్టియు నన్ను అనుసంధాన మొనర్చుము’ అని యన్వయించిన వేదాంతదేశికుల యన్వయక్రమమును వినిన వివేకులే పరిహసించురు. బాలాదులు పరిహసింపరు. వారిదృష్టిలో వీరి యన్వయ ముచితముగనే

తోచును. అదెట్లన గాడిదయటపు పిశాచములకు, నక్కకూత దున్నపోతులకు శ్రవణానందకరమగునట్లు వేదాంతదేశికుల యన్వయక్రమము అజ్ఞానులకు, విపరీతజ్ఞానులకును మిక్కిలి యింపుగ నుండును. 'మాం' అనుపదమునకు గీతాతత్త్వమును జెప్పనట్టి పార్థసారథియగు వాసుదేవునియందు శక్తియున్నచో వారి పాదారవిందములను గట్టిగఁ బట్టుకొనుటయే శరణాగతి యగును. అయ్యది పార్థునకు సులభమైనను సంతకుముందటివారగు ప్రహ్లాదాదులకును, తరువాతివారగు పరీక్షిదాదులకును దుర్లభమే యగును. కానిండు, మనమేమి చేతుము? అని యిష్టాపత్తిని జూపుదురేమో! లోకత్రయోపకారముకొరకుకదా శ్రీకృష్ణుఁడు గీతాశాస్త్రమును భగవంతుడు ప్రారంభించినది. ఇట్టితరి కొందరియెడ నుపేక్షాభావము నెట్లు వహించును. ఇక 'మాం' అనుపదమునకు సర్వజ్ఞుడు, సర్వవ్యాపకుడు నగు పరమాత్మ యందు లక్షణయని మీరంగీకరించుచో నపుడు నిర్విశేష చిన్మాత్రాభేదము సిద్ధించి నట్లే. నిర్విశేషచైతన్యమే సర్వవ్యాపక మగును. సవిశేషము సర్వవ్యాపకము కాదు.

మఱియు తమవ్యాఖ్యానమున వేదాంతదేశికు లిట్లనిరి. 'గీతాశాస్త్రస్య సారార్థోఽయం, భగవానేవ పరంతత్త్వం యథాధికారం తదాశ్రయణమేవ పరమధర్మః' అని దీనియర్థము. గీతాశాస్త్రమునకు సారభూతమగు సర్వమిదియే. భగవంతుడగు శ్రీకృష్ణుఁడే పరతత్త్వము తమయధికారము ననుసరించి వాని నాశ్రయించుటయే పరమధర్మము, అని. ఇదికూడ వారితాత్పర్యము ననుసరించి సిద్ధించదు. వారియభిప్రాయమున శ్రీకృష్ణుఁ డొక్కఁడే పరతత్త్వమనియు బ్రహ్మరుద్రాదులు పరతత్త్వము కాదనియు వారు జీవులేయనియు గదా వారియాశయము. అట్టియర్థము గీతాశాస్త్రమువలన సిద్ధింపదు. మఱేమనిన శ్రీకృష్ణ శ్రీనివాస రుద్ర బ్రహ్మాండ బృహస్పతి వాయు సూర్యేందు లక్ష్మీ సరస్వతీ పార్వతీ గణపతి కుమార వినాయక దేవగరుడ గంధర్వ పిశాచోరగ కిన్నర కింపురుష సిద్ధ సాధ్య పితృ మాతృ భూతప్రేత గ్రహతారాక్షత్ర మనుష్య పక్షి పశు మత్స్య కమత కీట సరీసృప తరు గుల్మ లతాతి చరాచరమగు సర్వభూతములయొక్క హృదయమం దున్నట్టియు, మృత్పాషాణాది సర్వాచేతనములను వ్యాపించినట్టియుఁ బరిపూర్ణము, నిర్విశేషము సత్యము ననంతము చైతన్యరూపము నగు నద్వితీయ పరబ్రహ్మ మొక్కటియే పరతత్త్వమనియు, నట్టిబ్రహ్మనుసంధానాత్మక మను జ్ఞాననిష్ఠయే పరమధర్మమనియు దానికుపాయము కర్మనిష్ఠయనియు గీతాశాస్త్రముయొక్క సారము. కనుకనే అద్వైతామృతవర్షిణీం భగవతీ మప్రాదశాధ్యాయినీం అని పెద్దలందురు. సర్వకర్మసంన్యాసమును వేదాంతదేశికులకూడ సంగీకరించిరి. జితేంద్రియుడగు నెవ్వనికి యోగముచేత కర్మకాలమంతయు వ్యాప్తమగునో వానికి గర్మపరిత్యాగము యుక్తమగును. ఇతరున కట్లు యుక్తముకాదు. ఇదియే తృతీయ చతుర్థపంచమములయందు భగవంతుడు ప్రతిపాదించెను.

తృతీయాధ్యాయమున “యస్తాత్మరతిరేవ స్యాత్” అనుచోట, చతుర్థమున “యోగసంన్యస్త కర్మాణం” అనుచోట; పంచమమున “సర్వకర్మాణి మనసా సంన్యస్యాస్తే” యనుచోటను ఈవిషయ ముపపాదింపబడినది. దీనిచే ఆత్మరతులు, జితేంద్రియులు, యోగారూఢులగు వారికే కర్మసంన్యాసము యుక్తమనియు, జ్ఞానికి సంన్యాసము యుక్తము కాదనియు, సమాధినిష్ఠునకే యుక్తమనుభావము దుష్టమని తేలినది. ఏ అజ్ఞానికి తనచిత్తము బహిర్ముఖమనియు, నందుచే దాను సంసార మనుభవించుచుంటి ననియును భ్రాంతియుండునో వాడు సమాధి నభ్యసించునుగాక. ఏప్రాజ్ఞునకు ‘నేనే బ్రహ్మము’ నను నిశ్చయముండునో వానికి సమాధి యెందులకు? సమాధిసాధ్యమగు బ్రహ్మసాక్షాత్కారము జ్ఞానికి స్వయముగనే కలుగునుగదా! కాన జ్ఞానయోగము సమాధినిరపేక్షము.

ఎవనికి బ్రతిబంధవశమున ననేకమాఱులు వేదాంతముల విన్నను బ్రహ్మ సాక్షాత్కారము కలుగదో వానికి సమాధి విహితము. అంతమాత్రమున సమాధి నిష్ఠునకే సంన్యాసము యుక్తమనియు జ్ఞానికి తగదనియు నియమింప వీలులేదు. ఆత్మసాక్షాత్కారము నొందిన జ్ఞానికి సంన్యాసము యుక్తము కాదనియు ఆత్మ సాక్షాత్కారమునుగూర్చి ప్రయత్నించు యోగికి సంన్యాసము తగుననియు గల్పించు టేమి యుచితము? ఆత్మసాక్షాత్కారమునగదా పురుషుడు కృతకృత్యుఁ డగును?

“ఏతద్బుద్ధ్వా బుద్ధిమాన్ స్యాత్ కృతకృత్యశ్చ భారత” అనికదా శ్రీకృష్ణుడు చెప్పెను. కృతకృత్యునకుఁ జేయఁదగిన కృత్య మేముండును? అట్లు న్నపుడుగదా కర్మసంన్యాసము తగదనుట! సమాధిహితునకే ఆత్మరతి యుండును గాని జ్ఞాని కాత్మరతియుండ దనుట పాడికాదు. అజ్ఞానికిగూడ ఆత్మగ్రాసభిమానించిన దేహమునందే ఆత్మరతియుండ ప్రాజ్ఞునకు సచ్చిదానందాత్మయందు ఆత్మరతి యుండుట యబ్బరమా! కావున ఆత్మసాక్షాత్కారము కలవిద్వాంసునకు కర్మ సంన్యాసము యుక్తమే. అట్లే ఆత్మసాక్షాత్కారముకొఱకు ప్రయత్నించి జ్ఞాన నిష్ఠయందు బ్రవేశించినవానికిని కర్మసంన్యాసము యుక్తమగును.

మరియు, ఆత్మరతియగు జితేంద్రియుడుగూడ లోకసంగ్రహముకొరకు కర్తల జేయవలసినదే - యని వేదాంతదేశికులనిరి. అదియును కుదరదు. వారికి కర్తవ్యమగు కర్మలేదనియే సమాధానము. కాని కొందఱు విద్వాంసులు స్వేచ్ఛగా శ్రీకృష్ణునివలె కర్మయోగాదుల దిరుగుచున్నారు. “కృష్ణో భోగీ శుకస్త్యాగీ నృపౌ జనకరాఘవౌ, వసిష్ఠః కర్మనిరతః పంచైతే జ్ఞానినః స్మృతాః” అని చెప్పబడినది. అందుకు కారణము ప్రారబ్ధకర్మయే. కనుకనే శ్రీకృష్ణుడు తాను ధర్మసంస్థాపన కొఱకు నవతరించినను, ఆయాసంకల్పముల కనుగుణముగ కర్మలయందు బ్రవర్తిం చెను. “వర్తవచ కర్తరి” అని స్వయముగ జెప్పెను. ఈకృష్ణుడే ఋషభాశ

తారమున నవధూతయగుచు లోకమునకు పరమహంసపరివ్రాజకుల నడవడినె ఆపుటకు సంచరించెను. కాన విద్వాంసునకు కర్మయోగమే తగినదను నియమము లేదు. జనకరాఘవాదులు రాజులగుటచే వారిప్రార్థము ననుసరించి ప్రజాపాలనమున బ్రవర్తించిరి. కనుకనే అర్జునునకుగూడ ప్రార్థము ననుసరించి యుద్ధమునందు పవృత్తియే మంచిదని తలంచి యుద్ధమును జేయుమనెను. అంతమాత్రమున కర్మయోగమే యుక్తమని భ్రమింపదగదు. శుకుడుమున్నగు విద్వాంసు లట్లు కర్మమార్గమున బ్రవర్తింపలేదు. శుకదృష్టాంతమునుబట్టి సమాధినిష్ఠునకే కర్మసన్యాసము యుక్తమనివిషయము నిరాకరింపబడుచున్నది. శుకుడు సన్న్యాసియై యెల్లపుడు సమాధినిష్ఠుడగుచో భాగవతసంప్రదాయమే మునిగిపోయెడిది. కాన విద్వాంసునకు, వివిదుషునకును కర్మసన్న్యాసము యుక్తము. కనుకనే శాస్త్రములో విద్వత్సంన్యాసము, వివిదిషాసంన్యాసము అని రెండువిధముల విభజింపబడినవి. కావున ముముక్షువునకు సర్వకర్మసంన్యాసపూర్వకమయిన బ్రహ్మత్వజ్ఞాననిష్ఠయే కర్తవ్యమని గీతాశాస్త్రసారము. అం దనధికారికి కర్తవ్యమే శరణ్యము.

ఓయి ! ఇట్లైనచో సర్వకర్మపరిత్యాగము జేయని జనకాదులకు మోక్షము సున్నయేకదా ? కాదు, ముముక్షువునకు కర్మసన్న్యాసము లేనిచో మోక్షముండదు. ముక్తున కట్లు కాదు. జనకాదులు జీవన్ముక్తులు. ఆత్మసాక్షాత్కారము గలవారు వారలకింక మోక్షేచ్ఛ లేదు. మోక్షేచ్ఛయున్నపుడుకదా సన్న్యాసముయొక్క యావశ్యకత ? కనుకనే బ్రహ్మవిద్యాధికారములలో శమాదిసంపత్తి, నిత్యానిత్యవస్తువివేకము, ఇహాముత్రఫలభోగవిరాగము, ముముక్షుత్వము, అని ముముక్షుత్వముగూడ జేర్చబడినది.

అయితే ముముక్షువునకే సన్న్యాసాధికారముకాని విద్వాంసుడగు ముక్తునకు లేదనికదా ? మీయాశయము. అపుడు విద్వాంసునకు సర్వకర్మసన్న్యాసాసర్థత సిద్ధించినట్లే ? కాదు. విద్వాంసుడు కృతకృత్యుడయినందున, వానికి కర్మసన్న్యాసము కార్యము (ఆచరణీయము) కాదని మేమంటిమి. అందువలన వానికి కర్మసన్న్యాసము కుదరదని యనరాదు. కర్తానుష్ఠానహేతువగు అజ్ఞానము లేనందుననే విద్వాంసునకు సన్న్యాసము సిద్ధమయినది. కాన విద్వాంసునకు గర్మయోగమే యుపపన్నము కాదు.

విద్వాంసుడు కృతకృత్యుడయితే వానికి కర్మసన్న్యాసపూర్వక జ్ఞాననిష్ఠ కార్యమని యెట్లు చెప్పిరి ? ఇందు దప్పులేదు. ఆత్మజ్ఞానము పరోక్షము, అపరోక్షము అని రెండువిధములు. పరోక్షజ్ఞానికి జ్ఞాననిష్ఠ విధింపబడినది. అపరోక్షజ్ఞాని కయ్యది విధింపబడలేదు. అపరోక్షజ్ఞాని కృతకృత్యుడు.

అయితే యీ పరోక్షాపరోక్షజ్ఞానములను గుర్తించుటెట్లు? ఎవనిమనసులో సంసారదుఃఖము, మోక్షేచ్ఛ, విషయానురాగము లేదో “అహం బ్రహ్మైస్మి” అను నిశ్చయముండునో నేను కృతకృత్యుడ నను సంతోషముండునో “చచ్చిన తరువాత నాగతేమి?” అను దిగులుండదో ఈశ్వరునినుంచికాని, మృత్యువునుంచి కాని భయముండదో వాడు విద్వాంసుడు. వా డపరోక్షాత్మజ్ఞాని. ఇక నెవడు కేవల శాస్త్రమువలన ఆత్మయే బ్రహ్మయని మాత్రము తెలిసికొనునో అనుభవముండదో వాడు పరోక్షజ్ఞాని.

కాన విద్వాంసుడు తనబుద్ధిచే దాను పరోక్షజ్ఞాను డయినది, యపరోక్షజ్ఞాను డయినది తెలిసికొని పరోక్షజ్ఞాను డయినచో శమాదిసంపత్తి నాలోచించుకొని అదియున్నయడల శిఖాయజ్ఞోపవీతాదుల బరిత్యజించి, సన్న్యసించి, జ్ఞానయోగ మువలంబింపవలెను. శమాదిసంపత్తి లేనిచో కర్మయోగమునందే యుండవలెను. ఇట్లనేకజన్మలయందు గర్మయోగ మనుష్ఠింప, పుణ్యవిశేషమున చిత్తశుద్ధి కలిగినచో జ్ఞానయోగమున కధికారియగును. కనుకనే,

“బహూనాం జన్మనామంతే జ్ఞానవాక్ మాం ప్రపద్యతే,

అనేకజన్మ సంసిద్ధ స్తతో యాతి పరాంగతిమ్”

“స్వకర్మణా తమభ్యర్చ్య సిద్ధిం విందతి మానవః” అని చెప్పియుండెను.

ఇంక నపరోక్ష జ్ఞానముండుచో వా డిచ్చవచ్చినటుల విహరించవచ్చును.” కనుకనే “నిష్ఠైగుణ్యే పథి విచరతాం కో విధిః కో నిషేధః” అని చెప్పబడినది.

ఇక పరోక్షాత్మజ్ఞానముకూడ లేనివానికి కర్మయోగమునందే యధికారము. అయ్యది, “నాకు వర్ణాశ్రమముల ననుసరించి యీ కర్మలు విధింపబడినవి. నేను ఫలత్యాగమునుజేసి యీశ్వరారాధన బుద్ధితో వీనిని జేయవలయును” అని, నిత్య నైమిత్తిక కర్మల ననుష్ఠించుట. ఇంతేకాని, స్నానసంధ్యలనుమాని, దేవాలయాదు లందు పులిహోర దధ్యోదనాదుల భుజించుట కర్మయోగము కాదు.

జ్ఞానయోగమైనగా, వేదాంత శ్రవణాది పూర్వకముగ “నేనే బ్రహ్మను” అని యనుసంధానముచేయుట. ఇంతేకాని, ద్రావిడ వేదమును జాతాయణాచేయుట, శంఖచక్రాంకనాదుల జేసికొనుటకాదు.

కావున అజ్ఞానియగు నధికారికి కర్మయోగము కర్తవ్యము. అపరోక్షజ్ఞానము గల్గి విద్వాంసునకు జ్ఞానయోగము కర్తవ్యము. గీతాశాస్త్ర మంతకును యీ రెండే యంశములు

ఈ యంశద్వయమును, “మన్మనా భవ మద్భక్తిః” “సర్వధర్మా
స్పరిత్యజ్య” అను రెండు శ్లోకములచే భగవంతుడు సూచించెను.

“ముముక్షుణా కర్మయోగః కార్యోఽజ్ఞేన ద్విజస్మవా,
పరోక్షజ్ఞేన విదుషా జ్ఞానయోగ ఇతి స్థితిః” అని సిద్ధాంతము.

ఆ జ్ఞానయోగము సంన్యాసపూర్వకము. అట్టి సంన్యాసము రెండు విధములు.
వైదిక సంన్యాసము, తాకికసంన్యాసము అని. మంత్రపూర్వకముగ సంన్యాసాశ్రమ
స్వీకారము వైదికము. గృహ ధన దారాపత్యాదికమును విడచి, యెచ్చటకో
లేచిపోవుట తాకికసంన్యాసము. వైదికసంన్యాసమునందు వైదికునకే యధికారము.
తాకిక సంన్యాసమునందు స్త్రీ శూద్రాదుల కందఱకును అధికారము. కనుకనే
స్త్రీశంకరులు, ఉపనిషద్భాష్యమున “జ్ఞానమార్గమం దెల్లటి కధికార మనిరి.
కర్మయోగమునందు ద్విజునకే యధికారము కలదు. కావున,

శ్లో॥ యథావిధి పరిత్యజ్య జ్ఞానయోగం ద్విజేభ్యసేత్,

గృహాదికం పరిత్యజ్య తదన్వస్తు త మభ్యసేత్.

౧

కామక్రోధాతిరహిత చిత్తస్సంన్యాస మాశ్రయేత్,

దంభాద్యర్థంతు సంన్యస్య పతేదేవ సరోఽశుచౌ॥

౨

ఈశ్వరారాధనార్థం స్వం కర్మ కుర్యా స్థులాశయః,

దంభాద్యర్థంతు తత్కృత్వా పతేదేవ సరోఽశుచౌ॥

౩

యథాక్రమంబుగ నర్థము.

(౧) ద్విజుడు శాస్త్రప్రకారము సన్యసించి జ్ఞానయోగ మభ్యసింపవలెను.
ఇతరుడు గృహాదికమును వీడి జ్ఞానయోగము నభ్యసింపవలెను.

౧

(౨) చిత్తమునందు కామ క్రోధాదులు లేనివాడే సంన్యసింపవలెను. డాంబిక
ముగ సంన్యసించువాడు సంసారమున గూలును.

౨

(౩) మలినాంతః కరణుడు యీశ్వరారాధనకొరకే కర్మచేయవలెను. దంభా
దులకొరకు గర్మలజేయు నరుడు సంసారమున బడును.

౩

శ్లో॥ స్వకర్మోత్సృజ్య పురుషః పరకర్మ నచాచరేత్,

అన్యథా యదివర్తేత పతేదేవ సరోఽశుచౌ॥

అ॥ మానవుడు తనకు విహితమగు కర్మను విడచి పరకర్మ నాచేరించ
కూడదు. అట్లాచరించువాడు పాపభూయిష్టమయిన సంసారము నొందును,

శ్లో॥ యస్తు జ్ఞానావలేపేన విహితం న సమాచరేత్ .

ప్రతిషిద్ధం చాచరే త్సపతేదేవ సరోఽశుచౌ॥

అ॥ ఎవడు తాను జ్ఞానినను గర్వముచే విహితకర్మ నాచరింపడో నిందిత కర్మ నాచరించునో, వాడు సంసారకూపమున గూలును.

శ్లో॥ శాస్త్రదీపేన కర్తవ్య మర్థం దృష్ట్వా సమాచరేత్

స్వేచ్ఛయా యదివర్తేత పతేదేవ సరోఽశుచౌ॥

అ॥ శాస్త్రమును దీపముచేఁ జేయదగినపనిని యాలోచించుకొని యాచరించవలెను. స్వేచ్ఛగా నడచిన నరకము నొందును.

శ్లో॥ శాస్త్రాణాము త్తమం శాస్త్రం గీతాశాస్త్ర మితిస్మృతం.

కృష్ణధీ మధితామ్నాయపారాభిజ మివామృతమ్॥

అ॥ శాస్త్రములలోకెల్ల గీతాశాస్త్రము గొప్పది. కృష్ణుడనువానిచే మధింపబడిన వేదాంతము లనెడి సముద్రమున బుట్టిన యమృతమువంటిది.

శ్లో॥ అశోచ్యా నన్వశోచ స్త్వ మిత్యుపక్రమ్య శోచనం,

అంతే మాశించ ఇత్యుక్తా శ్లోకాభావోఽత్రశౌరిణా॥

అ॥ “అశోచ్యానన్వశోచః” అను శ్లోకములోని యర్థునుని వివాదమును (దుఃఖమును) ఆరంభించి తుదిశ్లోకమున దుఃఖింపవలదని శ్లోకాభావమును శ్రీకృష్ణుడు ప్రతిపాదించెను.

శ్లో॥ అశేష శోక ప్రశమోపాయ భూతమిదం తతః

శోకా న్ముముక్షుణా నిత్య మధ్యేయ మధికారిణా॥

అ॥ కాన సమస్తదుఃఖములను బోగొట్టుకొనుట కియ్యది యుపాయము శోకమోక్షమును గోరువాడు నిత్యమును బరింపవలెను.

శ్లో॥ మలనిర్మోచనం పుంసాం జలస్నానం దినేదినే

సకృద్గీతాంభసి స్నానం సంసారమలమోచనం॥

అ॥ మానవులు ప్రతిరోజున నీటితో యాచరించెడి స్నానము శరీరమా లిన్యమును బోగొట్టును. ఒక్క-మారు గీతోదకమునందు స్నానమాడిన సంసారమల మడుగంటును.

శ్లో॥ భగవద్గీతా కించి దధీతా గంగాజల లవకణికాపీతా

సకృదపి యేన మురారిసమర్పా క్రియతే తస్య యమోఽపి నచర్చమ్॥

అ॥ భగవద్గీతను కొంచెమైన యధ్యయనము చేసినను, గంగోదకకణమును త్రాగినను, ఒక్కమారయినను విష్ణుపూజచేసినను, వానినిగూర్చి యముడుకూడ నుపేక్షించును.

శ్లో॥ గంగాన్నాదివా దృష్టం గీతాపారాయణాత్ఫలం
గీతార్థ బ్రహ్మవిజ్ఞానం బహ్మనందప్రదం పునః॥

అ॥ గంగాన్నానమునుంచినవలె గీతాపారాయణమువలన గలుగు ఫలము అదృష్టము (అపూర్వము - పుణ్యము). గీతార్థమగు బ్రహ్మవిజ్ఞానము మాటి మాటికి బ్రహ్మనందము నిచ్చును.

ఇట్లు గీతాశాస్త్రము దానివ్యాఖ్యయగు భాష్యార్కప్రకాశము ముగిసినది.

ఇచట శ్రీరామరాయకవీంద్రులు స్వయముగ నొక శ్లోకమును రచించిరి. దాని నుదాహరింతుము.

శ్లో॥ ప్రకాశమేనం పరిలక్ష్య కౌస్తుభప్రకాశమప్యత్మని సంశయాకులం,
నిరీక్ష్యలక్ష్మ్యౌ తురగేంద్రకంధరం కృతం స్మితం హన్తు తమో దదాతు శమ్॥

భావము: రామరాయకవీంద్రులు “ గీతాభాష్యార్కప్రకాశ ” మను గ్రంథమును రచించి హయగ్రీవున కర్పించిరి. అంతకుముందు శ్రీహయగ్రీవునిహృదయమున కౌస్తుభమణిప్రకాశము కలదు. ఈ రెండు ప్రకాశలను శ్రీ హయగ్రీవుడు చూచి “ అపూర్వమగు నీ ప్రకాశ కౌస్తుభమణిదేనా ? నా హృద్గతమగు గీతాప్రకాశ యిట్లు బయటి కెట్లాచెప్పును ? ఈ రెండు ప్రకాశలలో నేదిగొప్పది ? ఈ ప్రకాశనుజూచి లక్ష్మీ యేమని తలంచునోకదా ? ఈ రెండు ప్రకాశములతో నిండియున్న నా హృద్గతయమున లక్ష్మీని యుంచుట కవకాశముండునో లేదోకదా ? ఈ గీతాప్రకాశను జూచి లక్ష్మీదేవికూడ జ్ఞాననిష్ఠనొంది నాయెడల వైరాగ్యమును జెందునేమో కదా ! అని సంశయించుచుండ, లక్ష్మీదేవి హయగ్రీవునిజూచి నవ్విసదనియు, ఆ నవ్వు చీకటిని పోగొట్టుగాక యనియు, సుఖమునిచ్చుగాక యనియును దీనిభావము.

(చిరునగవు చంద్రికతో సమానముగాన చీకటిని పోగొట్టనగును)

ఈ గీతాగ్రంథము, “ అశోచ్యానన్వశోచ స్త్వం ” అను శ్లోకము మొదలుకొని, “ మాశుచః ” అను శ్లోకమువరకు (631) నాఱువందల ముప్పదియొక్క శ్లోకములు.

“ధర్మక్షేత్రే” అను శ్లోకము మొదలుకొని “ధ్రువాసీతి ర్మతిర్మమ” అను శ్లోకపర్యంతము నేడువందల శ్లోకములు. కనుకనే భాష్యకారులగు శ్రీశంకరులు, తమ భాష్యారంభమున “ నేడువందల శ్లోకములతో గూర్చెను ” అని వ్రాసిరి.

“ప్రకృతిం పురుషం చైవ” అను శ్లోకము ప్రక్షిప్తముకాన, దీనిని లెక్కింప దగదు. ౬౬

అవ॥ శ్రీకృష్ణుడు గీతాశాస్త్రార్థమునంతయు నీ యధ్యాయమున నుపసంహరించి, యిపుడు శాస్త్రసంప్రదాయవిధిని చెప్పబోవుచున్నారు.

శ్లో॥ ఇదంతే నాఽతపస్కాయ నాభక్తాయ కదాచన

నచాశుశూషవే వాచ్యం నచ మాం యోఽభ్యసూయతి॥ ౬౭

అ॥ ఓయి అర్జునా! ఈ గీతాశాస్త్రమును నీవు తపోరహితున కుపదేశింపకుము. తపస్వియయినను, నాయందు భక్తిలేనివాని కుపదేశింపకుము. తపోభక్తులు రెండున్నను, విననిచ్చలేనివాని కుపదేశింపకుము. ఈ మూడు నున్నను, నన్ను గురించి సహించలేక యసూయజెందువాని కుపదేశింపకుము. భగవంతునియందసూయలేని తపస్వికిని, శుశ్రూషునకు, భక్తునకును యుపదేశింపుమని యధాసామర్థ్యమువలన సిద్ధించుచున్నది.

ఇచట మూలమున జెప్పకున్నను, మేధావినికూడ గ్రహింపనగును. మేధా తపస్సులు రెండును సమప్రధానములు కనుక నీ రెంటికి సామానాధికరణ్యముండదు. మేధ యన శాస్త్రార్థపరిజ్ఞానము. తపస్సుయన చిత్రైకాగ్ర్యము. ఇందు మేధావి యుత్తమాధికారి. తపస్వి మధ్యమాధికారి. శుశ్రూషాభక్తు లీ యిద్దరకు ప్రధానములే. కాన శుశ్రూషా, భక్తి లేని తపస్వికి జెప్పకుము. అట్టి మేధావికిని జెప్పకుము.

ఇంక శుశ్రూషా (వినకోరిక) భక్తులుండి, మేధావి యయినను, తపస్వి యయినను, భగవంతునియందసూయయుండుచో వానికిగూడ జెప్పకుము. దీని వలన నేన్నిగుణములున్నను భగవంతునియందసూయగలవానికి శాస్త్రము చెప్పకూడ దని తేలుచున్నది. కాన భగవంతునియందసూయ ప్రజ్వలదోష మని దీని తాత్పర్యము.

ఇం దోకటి రెండు గుణములు లేకున్నను, అసూయ యను బ్రబలదోషము లేనిచో శాస్త్రముపదేశింపవచ్చునని తేలుచున్నది. కావున తపస్వి కాకున్నను, మేధావి కాకున్నను, గురువునకు పరిచర్య చేయువానికిని, గురువునందును దేవుని యందును భక్తిగలవానికిని శాస్త్రము చెప్పవచ్చునని భావము.

మూలమునందలి “శుశ్రూషా” పదమునకు, ‘వినకోరిక, పరిచర్య’ అన రెండర్థములను గ్రహింపనగును.

కనుకనే శ్రీశంకరులు, తమయందు శుశ్రూషాభక్తులు గలిగియున్న మంత్రి, ముక్తి తపోరహితుడు నుండున, అనందగిరి శిష్యులకు శాస్త్రోపదేశమును గావించిరి.

ఈయది శాస్త్రోపదేశ సంప్రదాయము. సంప్రదాయమన (సంప్రదించుచున్న) అను
వ్యుత్పత్తిచే బాగుగ విచారించి యిచ్చుట అని యర్థము. అసగ నుపదేశించుట.
దానివిధాన మిచట ప్రతిపాదించబడినది. ౬౭

శ్లో॥ య ఇదం పరమంగుహ్యం మద్భక్తే శ్వభిధాన్యతి,

భక్తిం మయి పరాం కృత్వా మామేవై శ్వత్వసంశయః.

౬౮

అ॥ లోకములో నెవ డీ పరమపురుషార్థసాధనము, అతిరహస్యము నగు
నీగ్రంథమును, నాయందు పరాభక్తినుంచి యుపదేశింపగలడో, వాడు తప్పక
నన్ను బొందగలడు. ఇందు సంశయము లేదు. ౬౮

శ్లో॥ నచ తస్మా న్మనుష్యేషు కశ్చిన్నే ప్రియకృత్తమః,

భవితా నచ మే తస్మా దన్యః ప్రియతరో భువి.

౬౯

అ॥ కావున నాకు మనుష్యులలో, గీతాసంప్రదాయమును బ్రవర్తింపజేసిన
వానికంటె నన్యుడెవ్వడును యిష్టుడు లేడు. భూలోకమున నికముందుగూడ వాని
కంటె నాకిష్టు డింకొక డుండబోడు. ఎవడు జ్ఞానియగుచు గీతాసంప్రదాయమును
సత్ప్రాత్రయం దుంచునో వాడు శ్రీకృష్ణపరమాత్మ కత్యంతప్రియుడని భావము.
నేను జ్ఞానినికదా? నాకు శిష్యోపదేశముతో బనియేమి? అని యారకుండగూడదు.
అట్లయిన గీతాశాస్త్రసంప్రదాయము లోకములో లోపించును. కాన శిష్యోపదేశ
ముద్వారా సాంప్రదాయమున బ్రవర్తింపజేయుట యావశ్యకము. ౬౯

శ్లో॥ అధ్యేష్యతేచ య ఇథుం ధర్మ్యం సంవాద మావయోః,

జ్ఞానయజ్ఞేన తేనాహ మిష్టస్వామితి మే మతిః.

౭౦

అ॥ లోకములో నెవడు ధర్మయుక్తమయి కృష్ణార్జునసంవాద రూపమగు
గ్రంథమును పఠించునో, వానికి నాజ్ఞానయజ్ఞముచే నేను మిక్కిలి యిష్టుడ నగుదు
నని నా యభిప్రాయము.

యజ్ఞములన్నిటిలోను జపయజ్ఞము గొప్పది. అది మూడువిధములు. విధి
పము, ఉపాంశుజపము, మానసజపము, అని. ఇందు విధిజపమనగా, వాక్కుతో
ప్రస్తుతముగా బయటికి మంత్రముచ్చరించుట. (2) శబ్దములేకుండ జిహ్వోష్ఠలను
చెల్చుచు మంత్రముల నుచ్చరించుట ఉపాంశుయజ్ఞము. (3) జిహ్వోష్ఠలవఘ్ను
కాడ లేకుండ మనస్సునందుమాత్రమే మంత్రోచ్ఛారణచేయుట మానసజపము.
మూటితో మానసజపము గొప్పది. అట్టిమానసజపమే యిచ్చట జ్ఞానయజ్ఞ శబ్దముచే
ప్రబుడిపది. కాన గీతాశాస్త్రోద్యయనము జ్ఞానయజ్ఞతుల్యమని సిద్ధాంతము. ౭౦

శ్లో॥ శ్రద్ధావా ననసూయశ్చ శృణుయాదపి యో నరః,

సోఽపిముక్త శ్శుభా స్లోకా న్ప్రొక్షుయా త్పుణ్యకర్మణామ్. ౭౦

మూ॥ ఏ మానవుడు శ్రద్ధగలిగి అసూయలేక ఈ సంవాదరూపమగు గ్రంథమును వినునో వాడుగూడ పాపవిముక్తుడగుచు పుణ్యలోకముల నొందును. ౭౦

శ్లో॥ కచ్చిదేతచ్ఛ్రుతం పార్థ త్వయైకాగ్రేణ చేతసా

కచ్చి దజ్ఞానసంమోహః ప్రణప్తస్తే ధనంజయ !

అ॥ ఓయి అర్జునా! ఏకాగ్రచిత్తముతో నీ విది వింటివా? ఓయి ధనంజయా! నీకు అజ్ఞాననిమిత్తకమయిన అవివేకము తొలగినదా? అజ్ఞాననిమిత్తకమయిన సంమోహము (అవివేకము) కార్యాకార్య విషయమని, ఆత్మనాత్మవిషయమనియు రెండువిధములు. ఈరెండువిధములయిన యవివేకమును పార్థుడు తనకున్నటుల మొదట జూపెను. అందువలన శ్రీకృష్ణుడు ఈ యుపదేశమున నాయుభయవిధమగు నవివేకము నశించినదా? అని యడిగెను. ౩౨

అర్జునుడు చెప్పుచున్నాడు.-

శ్లో॥ నష్టోమోహ స్స్మృతిర్లబ్ధ త్వత్ప్రసాదా న్మయాచ్యుత !

స్థితోఽస్మి గతసందేహః కరిష్యే వచనం తవ॥ ౪౩

అ॥ ఓయి కృష్ణా! నీయనుగ్రహమున నా కవివేకము నశించినది. ఆత్మ తత్వము స్మృతికి వచ్చినది. ఇక నీయాజ్ఞ యందుండి సంశయము తొలగినవాడనై నీవు చెప్పినట్లు చేతును. ఇచట యర్జునుడు ఆత్మతత్వము స్మృతికివచ్చినదని చెప్పుటచే, కృష్ణాపదేశమునకు బూర్వమే పార్థునకు పరోక్షముగ ఆత్మతత్వజ్ఞానము కలదని సూచిత మగుచున్నది. లేక యిచట స్మృతితత్వమునకు జ్ఞాన మర్థమని గ్రహింపవలయును. లేక నీవుచెప్పిన యాత్మతత్వము స్మరింపబడుచున్నదనియు జెప్పవచ్చును.

ఓయి, పరమేశ్వరుడగు శ్రీకృష్ణుని యుపదేశమున పార్థుడు కృతకృత్యుడయ్యెనా? లేదా? మొదటిపక్షమున నీవుచెప్పినముద్ధమును జేతుననుట యనుచితము. రెండవపక్షమున శ్రీకృష్ణుడు నేరుగా గీతాశాస్త్రమంతయు నుపదేశింప అర్జునుడంతటివాడే కృతకృత్యుడు కానిచో, నిప్పటిగురువులచే నుపదేశమునొందిన శిష్యులెట్లు కృతకృత్యులగుదురు? వినుము. శ్రీకృష్ణానుగ్రహమున పార్థుడు కృతకృత్యుడాయెను. అందు సందియములేదు. కాని శ్రీకృష్ణునివలె నర్జునుడుకూడ భూభారహరణముకొర కవలరించినవాడుకాన, శ్రీకృష్ణుడు పరిపాలనాదికర్మ విలాసమాత్రముచే జేసినట్లు తానుకూడ విలాసచే ట్రియస్వభావసిద్ధమయి యుద్ధకర్మను జేతునని పార్థుడు చెప్పెను. ఇదియే “కరిష్యే వచనం తవ” అని

చెప్పిన పార్థుని యాశయము. పార్థుడు కృతకృత్యు డయ్యెనని నిర్ణయించుటకు “సప్టమోహః” అని చెప్పటయే ప్రమాణము. ఇంతతో శాస్త్రార్థము ముగిసినది. 23

అవ॥ ఇకముందు కథాసంబంధమును గలుపుచున్నాడు.

సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో చెప్పుచున్నాడు.

శ్లో॥ ఇత్యహం వాసుదేవస్య పార్థస్య చ మహాత్మనః,

సంవాద మిమ మశ్రౌషం అద్భుతం రోమహర్షణమ్॥

అ॥ ఇట్లు నేను శరీరమునకు గగుర్పాటు కలుగునట్లాశ్చర్యజనకమయిన శ్రీకృష్ణార్జునుల సంవాదమును వింటిని. 24

శ్లో॥ వ్యాసప్రసాదాచ్ఛ్రితవా నిమం గుహ్యతమం పరమ్,

యోగం యోగేశ్వరా త్కృష్ణాత్ సాక్షాత్కథయత స్వయమ్॥ 25

అ॥ నేను వ్యాసానుగ్రహమువలన దివ్యచక్షుస్సును బొంది, యోగేశ్వరు డగు శ్రీకృష్ణుడు స్వయముగ జెప్పుచుండ, నీ కృష్ణార్జునసంవాదరూపమగు పరమ రహస్యగ్రంథమును వింటిని.

ఎంతదూరమున నున్నవస్తువునుగూడ జూచుటకు శక్తిగల చక్షుస్సును దివ్యచక్షుస్సు అందురు. ఈయది యోగులకు స్వాభావికము. కనుకనే యోగులు ఇంద్రియాతీతమయిన వస్తువుల దెలిసికొనిరి. సంజయుడుకూడ వ్యాసుని యను గ్రహముచే నట్టి నేత్రమును బొంది, గీతాగ్రంథమును వినెను.

కర్మ, జ్ఞాన, భక్త్యాదియోగము లిందు జెప్పబడుటచే నీగ్రంథముకూడ యోగమనబడును. సంజయుడు దీనిని పరంపరా వినక స్వయముగ జెప్పిన శ్రీకృష్ణునినుంచి తాను స్వయముగ వినియుండుటచే నిందు కొంతగ్రంథము లోపించినదనికాని, కొంతగ్రంథము పెరిగినదనికాని శంకింపవలదు. 26

శ్లో॥ రాజ్ సంస్మృత్య సంస్మృత్య సంవాద మిమ మద్భుతం,

కేశవార్జునయోః పుణ్యం హృష్యామి చ ముహుర్ముహుః॥ 27

అ॥ ఓయి ధృతరాష్ట్రమహారాజా! పరమపవిత్ర మయినట్టియు, అత్యాశ్చర్య కరమైన ఈ సంవాదమును, నేను మాటిమాటికి తలచుకొని సంతసించుచున్నాను.

శ్లో॥ తచ్చ సంస్మృత్య సంస్మృత్య రూప మత్యద్భుతం హరేః,

విస్మయో మే మహారాజ్ హృష్యామి చ పునః పునః॥ 28

అ॥ ఓయి మహారాజా! ఆ శ్రీకృష్ణపరమాత్మయొక్క అతిపవిత్రమయిన విశ్వరూపమును మాటిమాటికి తలచుకొనగా నా కాశ్చర్యము గలుగుచున్నది. అందువలనగూడ నాకు మహానందము కలుగుచున్నది.

అవ॥ నీకు నేను ఎక్కువగా జెప్పనేల?

శ్లో॥ యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః,
తత్ర శ్రీర్విజయో భూతిః ధ్రువానీతి ర్మతిర్మమ॥

౭౮

అ॥ ఇట్లు సంజయుడు చెప్పినదాని సంతయు వినిగూడ నింకను దుర్యోధనునకే జయము నాసించుచున్న ధృతరాష్ట్రుని చూచి సంజయు డనుచున్నాడు.

ఓయి రాజా! ఏపక్షమున యోగేశ్వరుడగు శ్రీకృష్ణుడుండునో, ఏపక్షమున గాంధీవమును చేతబూనిన పార్థుడుండునో, ఆ పక్షమున (అనగా పాండవపక్షమున) సంపద నిజము. జయము నిజము. సంపద్విస్తారము (విస్తృతమయిన సంపద) నిజము. నీతి నిజము. ఇచట ధ్రువశబ్దమునకు శాశ్వతమనికూడ అర్థము చెప్పవచ్చును.

ఇచట “యోగేశ్వరః” అనుపదమునకు పలురకముల యర్థమును జెప్పవచ్చును.

౧. సమస్తయోగములకు గారణమగు గీతాశాస్త్రమునకు శ్రీకృష్ణుడు కారణ మగుటచే కృష్ణుడు యోగేశ్వరుడు.
౨. యోగలక్షణమయిన బీజమున కాయన కారణమగుటచే యోగేశ్వరుడు.
౩. సకలయోగులకున్న యోగబీజమునకు గారణము.
౪. యోగబీజమగు సత్త్వగుణమునకు గారణము.
౫. యోగరూపమయిన బీజము శ్రీకృష్ణునినుంచి పుట్టి వృద్ధి నొందునుగాన సతడు యోగేశ్వరుడు.
౬. సర్వయోగములయొక్క ఫలములకు ఆయన కారణమగుటచే యోగేశ్వరుడు అని.

ఇట్లు శ్రీమద్భగవద్గీతాభాష్యార్కప్రకాశికానువాదమున

మోక్షసంన్యాసయోగ మను బదునెనిమిదవ

అధ్యాయము ముగిసినది.

మోక్షప్రదమయిన కర్మసన్యాసయోగము యందు బ్రతిపాదింపబడుటచే నియ్యది మోక్షసన్యాసయోగ మనబడుచున్నది.

ఇట్లు గీతాశాస్త్రము. సర్వోత్తమము.

పోరిః ఓమ శత్రుత్

